

کتابخانه های پاکستان

جلد یکم

تألیف

محمد حسین تسبیحی

انزلیات مرکز تحقیقات فارسی لار و پاکستان

اسلام آباد پاکستان

~~۱۳۶۵~~ ۱۳۶۵

۱۳۶۷

۱۹۷۷

LIBRARIES OF PAKISTAN

Volume I

B/

MOHAMMAD HOSSEIN TASBIHI

IRAN PAKISTAN INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES

ISLAMABAD — PAKISTAN

1977

مكتبة
مكتبة
مكتبة
مكتبة

جلد دوم

مکتبہ
مکتبہ
مکتبہ

۱	۱۰۰
۱۳	۴۴

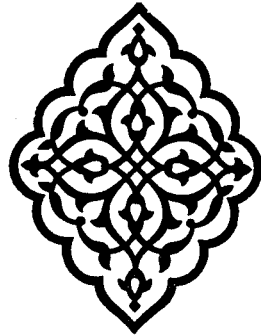

۵۷۳۹۵

کتابخانہ ایں پاکستان

جلد یکم

تألیف
محمد حسین تسبیحی

انزلیات مرکز تحقیقات فارسی لار و پاکستان

اسلام آباد پاکستان

~~مجلد دوم~~

۱۳۹۷ ہجری قمری

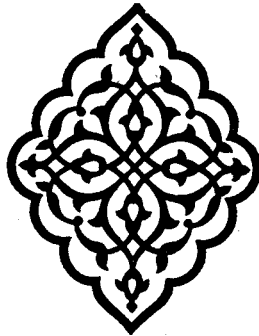
۱۹۷۷ میلادی

کتابخانه های پاکستان

جلد یکم

تألیف

محمد حسین تسبیحی

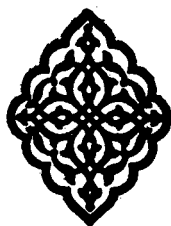
انزلیات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان
اسلام آباد پاکستان

~~مجله~~

۱۳۹۷ هجری قمری

۱۹۷۷ میلادی

انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

شماره ۲۳

گنجینه فهرست و کتابت شناسی

شماره ۵

مختصات این کتاب

نام کتاب	: کتابخانه های پاکستان .
مؤلف	: محمد حسین تسبیحی .
سخن مدیر	: دکتر علی اکبر جعفری مدیر مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان ، اسلام آباد ، تلفن : ۲۳۳۴۰
چاپ	: میرزا محمد صادق ، چاپخانه "ریپ" ، خیابان لیک ، لاهور ، تلفن : ۵۲۴۵۱
ناشر	: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان ، اسلام آباد ، تلفن : ۲۳۳۴۰
تعداد	: ۱۰۰۰ مجلد
قطع	: ۲۴ × ۱۷ سانتیمتر
کاغذ	: ۷۰ گرمی سفید ، پیکچرز لمیتد ، لاهور ، (پاکستان)
ماشین نویس	: عبدالرشید بن عبداللطیف کارمند مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان
خطاط	: سید انور حسین نفیس رقم
مدت چاپ	: ۳ سال (تقریباً ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ هجری قمری)
تاریخ چاپ و نشر	: ۱۳۹۷ هجری قمری ، ۱۳۹۷ میلادی
محل انتشار	: کتابخانه "گنج بخش" مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان اف ۳/۶ ، خیابان ۴ ، خانه ۳۴ - اسلام آباد - پاکستان تلفن : ۲۳۳۴۰
بها	: ۵۵ روپیه پاکستان

حق چاپ برای مؤلف و مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان محفوظ است

انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان

- ۱- فهرست نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش جلد اول ، تألیف محمد حسین تسبیحی .
- ۲- شرح احوال و آثار شیخ بهاء الدین ذکریا ملتانی ، تألیف بانو دکتر شمیم محمود زیدی .
- ۳- فهرست نسخه های خطی خواجه سناء الله خراباتی ، تألیف محمد حسین تسبیحی .
- ۴- چهار تقویم از دو سال و در یک شهر ، تألیف دکتر علی اکبر جعفری .
- ۵- مثنوی مهر و ماه ، تألیف جالی دهلوی به کوشش سید حسام الدین راشدی .
- ۶- شش جهت ، تألیف منشی روپ نراین به کوشش دکتر علی اکبر جعفری .
- ۷- داد سخن ، تألیف سراج الدین علی خان آرزو به کوشش دکتر سید محمد اکرم .
- ۸- فارسی گویان پاکستان ، تألیف دکتر سید سبط حسن رضوی .
- ۹- تحقیقات فارسی در پاکستان تألیف دکتر علی اکبر جعفری .
- ۱۰- تاریخ روابط پزشکی ایران و پاکستان تألیف حکیم نیر واسطی .
- ۱۱- فهرست نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش ، جلد دوم تألیف محمد حسین تسبیحی .
- ۱۲- شعر فارسی در بلوچستان ، تألیف دکتر انعام الحق کوثر .
- ۱۳- راج ترنگینی یا تاریخ کشمیر ، تألیف دکتر صابر آفاقی .
- ۱۴- رساله قدسیه تألیف خواجه محمد پارسا با مقدمه و تحشیه و تصحیح و تعلیقات ملک محمد اقبال .
- ۱۵- کتابخانه های پاکستان تألیف محمد حسین تسبیحی .
- ۱۶- فهرست نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش ، جلد سوم ، تألیف محمد حسین تسبیحی .
- ۱۷- کلیات درباره فرهنگ پاکستان و ایران ، تألیف گروهی از محققان .
- ۱۸- ریاض العارفین تألیف پیر حسام الدین راشدی .
- ۱۹- گرایشهای تازه در زبان فارسی ، تألیف عبدالشکور احسن .
- ۲۰- کلیات فارسی شبلی نعمانی به کوشش دکتر محمد ریاض .
- ۲۱- قران السعدین ، امیر خسرو دهلوی ، بایشگفتار پرفسور احمد حسن دانی .
- ۲۲- جواهرالاولیاء (متن) } تألیف سید محمد باقر بن عثمان بخاری .
- ۲۳- جواهرالاولیاء (مقدمه) } به تصحیح و تحقیق دکتر راجه غلام سرور

به نام خدای بخشنانده مهربان

مقدمه مؤلف

۷ سال مطالعه :

مدتی در حدود ۶ سال و اندی است که در کشور جمهوری اسلامی پاکستان خدمت می کنم و در این مدت در زمینه کتابخانه‌ی مخصوصاً و مدارس دینی ، دانشگاه ها و دانشکده ها ، دربارها و درگاه ها ، آثار تاریخی قدیم و جدید ، آداب و رسوم اجتماعی ، ادبیات عامه (فولکلور) مطالعات گوناگون انجام داده ام و به این نتیجه رسیده ام که برای تدوین و تألیف یک تاریخ مدون و مستند برای کشور اسلامی پاکستان در داخل پاکستان و بدست دانشمندان خود پاکستان به مطالعات زیر احتیاج مبرم دارد . البته در تمام این زمینه ها مطالعات و تحقیقاتی صورت گرفته است اما نه از منابعی و مآخذی که در داخل پاکستان است و هست و خواهد بود بلکه از منابع و مآخذ دست دوم و از تحقیقات دیگران به زبان های اروپایی که در دوره تسلط و حکمرانی آنان نوشته شده است . اما عناوین آن مطالعات و تحقیقات بدین شرح است :

۱- مطالعه جغرافیایی :

الف : آب و هوا ، ب : کوه ها ، ج : جنگل ها ، د : رودها (دریا ها) .
ه : راه ها (قدیم و جدید) .

۲- مطالعه تاریخی :

الف : مطالعه در کلیه آثار تاریخی باستانی پیش از اسلام (زیر زمین و روی زمین) .
ب : مطالعه در کلیه آثار تاریخی باستانی بعد از اسلام (زیر زمین و روی زمین) .

۳- مطالعه سیاسی :

الف : مطالعه دوره های مختلف حکومت حاکمان و پادشاهان و وزیران پیش از اسلام .

ب : مطالعه دوره های مختلف حکومت حاکمان و پادشاهان و وزیران بعد از اسلام .

ج : مطالعه دوره های حکومت پادشاهان و حاکمان و وزیران قبل از مغول و دوره مغول و بعد از مغول .

د : مطالعه حکومت سیکها و هندوان .

ه : مطالعه حکومت انگلیس ها .

و : مطالعه قیام مسلمانان (از قدیم ترین ایام تا قائد اعظم و بعد از او) .

ز : مطالعه حکومت مسلمانان و قیام پاکستان .

ح : مطالعه احوال و آثار قائد اعظم محمد علی جناح بنیان گذار پاکستان و همکارانش .

۴- مطالعه دینی :

الف : هندو و برهما و سیکه ، ب : بودایی ، ج : اسلامی (از آغاز اسلام تا کنون)،

د : اقلیت های مذهبی ، مانند : مسیحی ها ، پارسی ها (زر تشتی ها) ، کلیمی ها (یهودی ها) .

۵- مطالعه سلاسل دینی عرفانی : الف : سلاسل اصلی :

مانند : قادریه ، یا گیلانیه ، سهروردیه ، چشتیه ، نقشبندیه ، اویسیه .

ب : سلاسل فرعی :

مانند : مجددیه ، نوشاهیه ، صابریه ، سراجیه ، بخاریه ، شطاریه ، قلندریه ، و امثال آن ها .

۶- مطالعه زبانی : ۱- زبان فارسی ، ۲- زبان عربی ، ۳- زبان اردو ، زبان پنجابی ، ۵- زبان

سندھی ، ۶- زبان پشتو ، ۷- زبان بلوچی ، ۸- زبان های دیگر .

۷- مطالعه ادبی :

الف : شعر (فارسی و عربی و اردو و پنجابی و پشتو و بلوچی و سندھی) .

ب : نثر (ایضاً) .

۸- مطالعه کتابخانه‌ی :

- الف : کتابخانه های دولتی ، ب : کتابخانه های خصوصی (شخصی) .
ج : کتابخانه های دربار ها و خانقاه ها .

۹- مطالعه در شرح و احوال و آثار :

- الف : مطالعه در احوال و آثار پیشوایان دین و علما و اولیاء الله .
ب : مطالعه احوال و آثار نویسندگان و مورخان (نثر نویسان) .
ج : مطالعه احوال و آثار شاعران و عارفان .
د : مطالعه احوال و آثار ریاضی دانان و مهندسان و ستاره شناسان .
ه : مطالعه احوال و آثار پزشکان (طیبان) .

۱۰- مطالعه اجتماعی :

- الف : طبقات گوناگون اجتماع (۱- مالک ، ۲- زارع ، ۳- خوش نشین ، ۴- اصناف و پیشه وران ، ۵- دیگران) .

کتابخانه های پاکستان :

اما آنچه به مدت ۶ و اندی سال مورد مطالعه من قرار گرفته است ، کتابخانه های پاکستان است که بعضی پیش و برخی پس از تأسیس پاکستان بنا شده اند و تاکنون ۲۸۵ کتابخانه را در چهار استان پاکستان دیده ام و مطالعه کرده ام ، کایه مراجع و مآخذ تاریخ پاکستان در این کتابخانه ها انباشته شده است . زبان این کتابهای انباشته شده در کتابخانه ها که من مطالعه کرده ام ۶۰ در صد فارسی و ۲۵ در صد عربی و ۱۵ در صد اردو و پنجابی و سندهی و پشتو و بلوچی و منسکریت و ترکی و انگلیسی است . این مطالعات را به نام کتابخانه های پاکستان که اکنون در اختیار شماست و از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان چاپ و منتشر شده به دانشمندان فرهنگ و ادب و هنر تقدیم می دارم .

نسخه های خطی :

آنچه که بیشتر و از روی اهمیت بسیار مورد مطالعه من قرار گرفته است ، نسخه های خطی در این کتابخانه ها است زیرا خزانه های پوشیده و گنج های نهان پاکستان در الابلای اوراق همین نسخه های خطی است که تخمیناً ۱۵۰۰۰۰ و بیشتر نسخه است .

مختصات نسخه های خطی :

این نسخه های خطی را باید از این جهات مورد مطالعه قرار دهیم و فهرست کنیم :

- ۱- اندازه (تقطیع) بیرونی و درونی) ، ۲- اوراق و صفحات ، ۳- کاغذ و جلد سازی ، ۴- خط و تذهیب و نقش و جدول و کار های هنری ، ۵- کاتب و کتابت و تاریخ و محل و منظور و مقصد کتابت ، ۶- مؤلف و تالیف و تاریخ آن و مقصد و منظور تالیف. ۷، ۸- آغاز و انجام تالیف . ۹- چگونگی و موضوع و زبان و ابواب و فصول و فواید و مقاصد مؤلف و نظر فهرست نگار درباره نسخه خطی .

زبان نسخه های خطی :

آنچه که واقعاً بسیار مهم و قابل مطالعه است در این نسخه های خطی ، زبان است . با مطالعه دقیق و تحقیقی که من انجام داده ام زبان فارسی در نسخه های خطی مقام اول و زبان عربی مقام دوم را دارد و برحسب استان های چهارگانه پاکستان ، زبان های اردو و پشتو و پنجابی و بلوچی ، مقام سوم را دارند . بنا بر این برای مطالعه تاریخ مدون و مستند پاکستان ، حفظ و حراست و دوام و بقای زبان فارسی خاصه زبان فارسی مخصوص پاکستان بسیار لازم و واجب است .

زبان فارسی :

فقط در تاریخ ۳ ساله تأسیس پاکستان نباید چشم بیندازیم ، نام پاکستان جدید است اما تاریخ پاکستان خاصه تاریخ دین و فرهنگ و هنر و ادب اجتماع پاکستان بسیار قدیم است و همه اسناد تاریخی در لابلای اوراق نسخه های خطی است و همانگونه که گفته آمد اکثر این اسناد و نسخه های خطی به زبان فارسی است ، مثلاً :

بهترین کتاب عرفانی :

بهترین کتاب فارسی منشور عرفانی و دینی و اخلاقی پاکستان کشف المحجوب یا کشف سرالمحجوب لاریاب القلوب است تالیف حضرت ابو علی الحسن بن عثمان بن علی هجویری جلابی معروف به داتا گنج بخش متوفی میان سالهای ۴۸۵ تا ۵۰۰ ه ق . تاکنون بارها چاپ شده و نسخه های خطی فراوان دارد و ترجمه های گوناگون شده و لیکن یک متن منقح و مصحح از آن به دست داده نشده است .

بهترین تذکره :

بهترین تذکره شعری و ادبی در فارسی «لباب الالباب» تالیف محمد عوفی است که در پاکستان تالیف شده است این کتاب بارها چاپ شده و نسخه خطی فراوان ندارد .

بهترین لغت :

بهترین لغت فارسی در پاکستان نوشته شده ، مانند : منتخب اللغات شاه جهانی و فرهنگ جهانگیری و برهان قاطع .

بهترین دستور زبان :

بهترین دستور زبان فارسی در پاکستان نوشته شده ، مانند قانون دستگیری .

بهترین تفسیر :

بهترین تفسیر فارسی قرآن شریف در پاکستان نوشته شده است .

بهترین شاعر :

بهترین شاعر پارسی گو در پاکستان مسعود سعد سلمان لاهوری بوده است و به قول بعضی نکهتی است در قدیم و علامه دکتر محمد اقبال در عصر حاضر .

بهترین مورخ :

بهترین مورخ ضیاء الدین برنی صاحب تاریخ فیروز شاهی و ابوالفضل فیضی صاحب آیین اکبری و اکبر نامه به زبان فارسی در پاکستان بوده اند در قدیم ، و سید شریف احمد شرافت نوشاهی مؤلف شریف التواریخ به زبان اردو در سه جلد و هشت هزار صفحه در عصر حاضر .

بهترین شرح :

بهترین شرح ها بر مثنوی مولوی و گلستان و بوستان سعدی و دیوان حافظ و آثار جامی و دیگران در پاکستان انجام شده است .

کتابخانه گنج بخش :

حالا با کمال صراحت عرض می کنم که یکی از کتابخانه های بزرگ در پاکستان ، کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان است که اکنون ۸۱۰۰ نسخه خطی در قفسه های خود گرد آوری کرده است و ۶۵ درصد این نسخه های خطی فارسی و ۲۵ درصد عربی و ۱۰ درصد اردو و پنجابی و سندی و پشتو و ترکی است، این کتابخانه در سال ۱۹۷۰ میلادی تأسیس شده است و به احترام حضرت داتا گنج بخش به «کتابخانه گنج بخش» موسوم شده است . این کتابخانه ۲۳ سال پس از تأسیس پاکستان تأسیس شده و اکنون پاکستان ظاهراً ۳۰ ساله است اما باطناً بیش از سه هزار سال تاریخ دارد . کتابخانه گنج بخش می کوشد که برای تاریخ سه هزار ساله پاکستان منابع و مآخذ گرد

آوری کند و در اختیار دانشمندان و محققان قرار دهد مخصوصاً آنهایی که در تاریخ و فرهنگ و هنر و ادب پاکستان کار می کنند . بهترین و ارزنده ترین مآخذ تاریخ پاکستان نسخه های خطی است در موضوعات مختلف برای مطالعات مختلف . تاکنون ۵ مجلد فهرس مفصل نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش شامل ۲۶۱۲ نسخه نوشته شده و ۳ مجلد به چاپ رسیده و ۲ مجلد مفصل و نیز یک مجلد مستقل شامل ۸۱۰۰ نسخه خطی زیر چاپ است . ویش از ۱۲۰۰۰ نسخه از دیگر کتابخانه ها در سرتاسر استان های چهارگانه پاکستان فهرست شده و اوراق دستنویس آن ها در کتابخانه گنج بخش محفوظ است . مختصات همه آنها در ۲۲ مورد در دفتر های مخصوص ثبت می شود و گروهی نسخه های خطی خود را به امانت گذاشته و به نام خود «گنجینه» ساخته اند . مانند : «گنجینه خواجه سناء الله خراباتی» ، «گنجینه رفعت سلطان» ، «گنجینه اقبال بیگم» ، «گنجینه محبوب» .

تکملة الاصناف :

کهن ترین نسخه خطی در کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان «تکملة الاصناف» نام دارد از کرمینی که لغت عربی به فارسی است و تاریخ کتابت ندارد و به احتمال قوی از قرن پنجم هجری است .

کلیات منیر لاهوری :

نادر ترین نسخه ادبی و تاریخی «کلیات منیر لاهوری» است که در کتابخانه گنج بخش موجود است .

تحفة الکرام در تاریخ سند :

ارزنده ترین نسخه تاریخی ، تحفة الکرام در تاریخ سند است .

جواهر العلوم هایونی :

بهترین و نایاب ترین نسخه «دایرة المعارف یا چند دانشی» نسخه جواهر العلوم هایونی است . یک نسخه در کتاب خانه گنج بخش و یک نسخه در کتابخانه «جان ری لندز» در منچستر (انگلستان) است .

۲۸۵ کتابخانه :

این نسخه ها و نسخه های دیگر که در قفسه های کتابخانه گنج بخش ، بلکه در ۲۸۵ کتابخانه خصوصی و دولتی و خانقاه های پاکستان وجود دارد مورد مطالعه این حقیر قرار گرفته است و در کتابخانه های که من دیده ام دقیقاً ۹۳۵۰۸ نسخه خطی و ۱۸۲۷۷۶۵ کتاب چاپی موجود است .

استفاده از این نسخه ها :

استفاده و بهره یابی از این نسخه ها در این کتابخانه ها، بستگی دقیق و عمیق به این دارد که محقق و مورخ پاکستان شناس ، زبان فارسی و عربی بدانند و گرنه پیوسته باید از زبان دوم و سوم استفاده کند که در این صورت نوشته های آن محقق و آن مورخ خالی از اشتباه والتباس نخواهد بود .

مقام اول و دوم و سوم :

چنانکه من تحقیق کرده ام ، کتابخانه دانشگاه پنجاب با ۱۸۰۰۰ نسخه خطی مقام اول ، کتابخانه موزه ملی پاکستان (کراچی) با ۱۱۰۰۰ نسخه خطی مقام دوم ، کتابخانه گنج بخش با ۸۱۰۰ نسخه خطی مقام سوم را در پاکستان دارد .

نتیجه :

نتیجه یی که از این پیش گفتار می توان گرفت این است که یکی از ده مورد برای تکمیل و تدوین تاریخ مستند پاکستان ، مطالعه کتابخانه یی است که بسیار لازم و واجب است مخصوصاً کتابخانه های که در آنها نسخه خطی موجود است و برای استفاده از این نسخه های خطی ، باید به زبان فارسی ارزش و اهمیت ویژه بدیم و در یاد گیری و در حفظ و بقا و دوام آن کوشا گردیم . دیگر این که استحکام و قوت زبان اردو و پنجابی و دیگر زبانهای سرزمین پاک بستگی به این دارد که زبان فارسی را خوب بدانیم تا در استفاده و بهره یابی و تاریخ نویسی قادر و توانا باشیم .

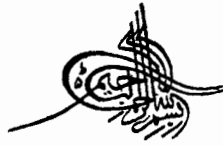
در پایان از همه سروران ارجمند و دوستان و یارانی که مرا در گرد آوری مطالب این کتاب همراهی و معاونت کرده اند ، سپاسگزارم . نامه های هر یک از آقایان در جای جای کتاب آمده است . لطفاً به فهارس هشتگانه در پایان کتاب مراجعه فرمایید . سپاس به درگاه خدای یگانه که مرا توفیق و تندرستی عطا فرمود تا این کتاب را تألیف نمایم و بدین شکل و صورت تقدیم ارباب تحقیق و دوستداران فرهنگ و هنر و خواستاران نسخه های خطی و جویندگان دین و دانش نمایم و آرزو مندم که بتوانم جلد دوم را نیز به زودی تقدیم دارم .

محمد حسین تسبیحی

اسلام آباد - پاکستان

۱۵ بهمن ماه ~~۱۳۵۷~~ ۱۳۵۷

۴ فوریه ۱۹۷۷ میلادی

به نام خدای بخشنانده مهربان

ملتان :

۱- کتابخانه آقای سید عباس حسین شاه گردیزی

[محلہ شاه گردیز ، ملتان]

کتابخانه آقای سید عباس حسین شاه گردیزی در خانه اش در محلہ شاه گردیز ملتان قرار دارد و در حدود یک هزار کتاب چاپی و ۵۰۰ نسخه خطی دارد. اینک اسامی بعضی از نسخه های خطی :

- ۱- مثنوی مولوی : با سر لوح ها و جدولهای منقش و اسلیمی دار.
- ۲- شاهنامه فردوسی : با دو لوح و ۲۰ تصویر (مینیاتور) و خط خوش.
- ۳- دستور العلاج : در طب ، کتابت ۱۱۸۵ هـ ق.
- ۴- صادق التواریخ : در تاریخ امیر بهاولپور.
- ۵- خلاصۃ التواریخ : تألیف منشی سبحان ۱۲۶۴ هـ ق.
- ۶- تحفۃ المؤمنین : (منظوم) تألیف لعل بیگ (در تفسیر قرآن) ۱۲۹۱ هـ ق.
- ۷- رسالہ حق نما : تاریخ کتابت ۱۲۷۴ هـ ق.
- ۸- طوطی نامه نقشب : تاریخ کتابت ۱۰۶۶ هـ ق.
- ۹- شرح دیوان مرتضوی : تاریخ کتابت ۱۰۸۸ هـ ق.
- ۱۰- مرآت دولت عباسیہ : (تاریخ امرای امارت بهاولپور).
- ۱۱- قول متین در ابطال حرکت زمین : تألیف سید احمد خان.
- ۱۲- دیوان حافظ شیرازی : با لوح و جدول کتابت ۱۲۳۴ هـ ق.

- ۱۳- صحیفه کامله سجادیه : به خط محمد زمان بن محمد اشرف شیرازی ۱۰۹۰ ه ق .
- ۱۴- صحیفه کامله سجادیه : با زیر نویس فارسی ، مذهب و منقش .
- ۱۵- صحیفه کامله سجادیه : به خط خوش و جدول و لوح .
- ۱۶- صحیفه کامله سجادیه : به خط و کتابت ۱۱۰۷ ه ق .
- ۱۷- نسب نامه : (عمدة المطالب فی نسب آل ابی طالب).
- ۱۸- سلسله الذهب : (منظوم) به خط خوش.
- ۱۹- طب اکبر : با الواح و جدول از محمد اکبر ارزانی.
- ۲۰- بیاض فارسی و عربی : (خوش خط).
- ۲۱- اسکندر نامه نظامی : با خط خوش و مذهب و لوح و جدول.
- ۲۲- شرح کافیه : (فارسی).
- ۲۳- صراح عالمگیری : (فرهنگ لغت) به کتابت ۱۰۶۸ ه ق.
- ۲۴- مجموعه مثنوی های کوتاه : به کتابت ۱۰۶۷ ه ق.
- ۲۵- نواید الطالبین : (فارسی).
- ۲۶- شافیه : (عربی).
- ۲۷- طوطی نامه نخشی .
- ۲۸- اصول عقاید اثنی عشری : (عربی) به کتابت ۱۲۰۳ ه ق.
- ۲۹- دوحه الریاحین : (اردو).
- ۳۰- مرثیه میرزا فصیح زبانی حافظ جنی .
- ۳۱- الفصول المهمة فی معرفة الائمة : (عربی) ، کتابت ۱۱۶۱ ه ق.
- ۳۲- ملفوظ اویسیه .
- ۳۳- الطب للشاه البدخشی : کتابت ۱۰۶۰ ه ق.
- ۳۴- هزار و یک نام : (عربی).
- ۳۵- ملفوظ جلالیه : (فارسی).
- ۳۶- روضه الاحباب : تألیف محمد حسن لکهر سیالکوٹی.

- ۳۷- تواریخ مراد : (جلد پنجم) تصنیف سید مراد شاه گردیزی به تاریخ ۱۱۷۱ هـ. ق. از محمد حسن صحاف در مسجد وزیر خان در لاهور خریداری شده است.
- ۳۸- سر المکتوم : امام فخر رازی (عربی).
- ۳۹- روضة الشهداء : تألیف میرزا محمد مؤمن نصیری طوسی ۱۰۷۰ هـ. ق.
- ۴۰- امیر نامه : تصنیف لاله لساوندلول به خط دوار کا داین.
- ۴۱- شواهد النبوة : به خط بهادر ملتانی کتابت ۱۱۹۳ هـ. ق.
- ۴۲- جلال العیون : تألیف محمد باقر بن محمد تقی کتابت ۱۲۱۵ هـ. ق.
- ۴۳- تذکرة الاولیاء : تألیف شیخ فرید الدین عطار نیشابوری.
- ۴۴- توحید مفضل بن عمر : از شاگردان امام جعفر صادق (ع) تألیف محمد باقر بن محمد تقی مجلسی کتابت ۱۳۰۱ هـ. ق.
- ۴۵- تشریح الطب : با الواح و جداول و اشکال تشریح بدن و استخوانها تألیف منصور بن محمد بن احمد.
- ۴۶- خلاصة سیر المتأخرین : در احوال پادشاهان ایران تألیف سید غلامحسین خان طباطبائی که مولوی عبدالکریم آنرا ملخص ساخته و به زیادة التواریخ موسوم گشته به تاریخ ۱۳۲۷ هـ. ق.
- ۴۷- نگار نامه منشی : (فارسی) کتابت ۱۲۶۷ هـ. ق در محله شاه یوسف گردیزی.
- ۴۸- اخلاق ناصری : مذهب و لوح دار ، کتابت ۱۲۲۷ هـ. ق .
- ۴۹- قانونیه : (فارسی) ، تألیف در ۱۲۷۴ هـ. ق.
- ۵۰- ناشناخته : (احوال انبیاء و اهل بیت) به کتابت ۱۲۴۰ هـ. ق. (کاتب محمد طاهر بهکر واله).
- ۵۱- دستور العمل : (دستور برای پلیس و قانون).
- ۵۲- اصول الکافی : تألیف علامه محمد بن یعقوب الکلینی (عربی).
- ۵۳- مختار الکلام امیر المؤمنین علی (ع) : (عربی).
- ۵۴- فتاوه ابو حنیفه دینوری : ۱۱۸۲ هـ. ق.
- ۵۵- ناشناخته : فلسفه توحید (عربی و خوش خط).
- ۵۶- کتاب الطب : عربی

- ۵۷- نادر نامه : تألیف میرزا مهدی خان منشی نادر شاه کتابت ۱۲۴۰ هـ ق.
- ۵۸- ثناء ابا بکر صدیق رض و باب مدح خلفا نقل از کتب شیعه (فارسی و عربی).
- ۵۹- در فوائد غالیه الاثمان : (عربی). ک ۱۱۸۹ هـ ق.
- ۶۰- مسائل شیعیان در ملتان : (فتاوی) به خط تحریری.
- ۶۱- شرح جامی : (فوائد الضیائیة) در صرف و نحو (عربی) تألیف ۸۹۷ هـ ق.
- ۶۲- میزان الطب و مجربات اکبری : با الواح و خط خوش.
- ۶۳- علاج الامراض : تألیف حکیم محمد شریف خان در سال ۱۱۷۷ هـ ق به کتابت ۱۲۳۵ هـ ق.
- ۶۴- کتاب کمال البینه فی اثبات النبیه و کشف العیره : ابن بابویه.
- ۶۵- تحفه الزالزلین : تألیف محمد باقر بن محمد تقی به کتابت ۱۲۴۰ هـ ق. با لوح و جدول.
- ۶۶- جامع عباسی : در فقه شیعه تألیف شیخ بهائی (محمد بهاء الدین عاملی).
- ۶۷- بوستان افروز : (شرح گلستان) تألیف فقیر محمد اکرم عبدالرزاق ملتانی.
- ۶۸- الاستبصار : تصنیف شیخ ابی جعفر طوسی.
- ۶۹- خلاصه مذاهب المعتمره : و رساله عقد نامه به کتابت ۱۳۱۰ هـ ق.
- کاتب سید محمد حسین الرضوی الملتانی.
- ۷۰- خلاصه علم الاصول : تألیف شیخ محمد بهاء الدین عاملی .
- ۷۱- کتاب تعمیر حسن کوشک : شامل اسناد تاریخی ارزنده ، (۱۹۱۶ م).
- ۷۲- مثنوی نل و دمن : فیضی به خط خوش و جدولدار.
- ۷۳- میزان الطب : به کتابت ۱۲۶۲ هـ ق.
- ۷۴- مثنوی برق لامع در رد سیف قاطع : (اردو) تألیف ۱۲۳۰ هـ ق .
- ۷۵- کتاب نو طرز مرصع : (اردو) تألیف میر محمد عطا حسینی به کتابت محمد اسمعیل خان ۱۲۶۲ هـ ق.
- ۷۶- نگار نامه منشی : با لوح ساده تصنیف لعل چند منشی ملتانی ، کتابت ۱۲۱۷ هـ ق.
- ۷۷- عیار دانش : تألیف ابو الفضل بن مبارک ترجمه کلیل و دمنه (لوح و جدول و مذهب و منقش).

- ۷۸- شرف نامه و اسکندر نامه: (۷۳ مجلس مینیاتور) بسیار زیبا و عالی با لوح و جدول، منقش و مذهب.
- ۷۹- بیاض حکمت: (فارسی) به کتابت سید پهلوشاه ملتانی (مصور و منقش).
- ۸۰- کشکول: مجموعه اشعار و رسائل درباره خاندان گردیزی و سادات ملتان.
- ۸۱- عجایب القصص یا قصص الالباب: به تاریخ کتابت ۱۲۲۴ ه.ق.
- ۸۲- کتاب دیوان مرتضوی: (شعر و نثر، فارسی و عربی)، مذهب و لوح دار و نقاشی دندان موشی و خط خوش.
- ۸۳- مرآة الصفا: به پیروی از آیین اسکندری.
- ۸۴- لوامع الاسرار: فی شرح مطالع الانوار.
- ۸۵- دیوان اوحدی: (غلام محمد اوحدی).
- ۸۶- فرهنگ رشیدی: (لغات رشیدی).
- ۸۷- تحفة المؤمنین: تألیف محمد مؤمن حسینی طبیب به کتابت ۱۱۹۸ ه.ق.
- ۸۸- مجموعه رسائل شعر و نثر: (به کتابت ۱۰۱۲) و لمعات و گلشن راز.
- ۸۹- صواعق المعرکه: تألیف شهاب الدین احمد بن الحجر الهیثمی.
- ۹۰- مثنوی وصف نواب صادق محمد خان: امیر امارت بهاولپور.
- فهرست نسخه های خطی این کتابخانه به روش کتابخانه گنج بخش توسط خانم دکتر زبیده صدیقی از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان نوشته شده است و دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است.

۲- کتابخانه عمومی باغ لانگی خان

[ملتان]

جمع کل کتاب در این کتابخانه در حدود ۱۵ هزار جلد:

۵ هزار به زبان انگلیسی.

۹ هزار به زبان اردو.

۵ به زبان فارسی.

۴۰ پنجابی.

۱۰ تا ۱۲ ملتانی یا سرائیکی.

و بقیه به زبانهای دیگر.

کتابدار آقای چوهدری عبدالعزیز ، معاون کتابدار محمد اعظم خان .

اینک چند نسخه خطی در این کتابخانه :

۱- قواعد الطب : (ناقص) قرن ۱۲ ه ق.

۲- فرهنگ لغت عربی به فارسی : قرن ۱۲ ه ق.

۳- دیوان مغربی : کتابت تقریباً قرن ۱۳ ه ق.

۴- دیوان شعر : و مجموعه رسائل فقهی شامل : (انواع العلوم ، نفی فرائض)

خبیر العاشقین ، وغیره) کتابت ۱۱۹۴ ه ق.

۵- انتخاب لطایف سیریه یا تذکره اولیاء : تألیف قاضی جیون کتابت ۱۲۹۴ ه ق.

۶- مجموعه ادعیه درباره سلسله گیلانیها : کتابت ۱۲۹۶ ه ق.

۷- بوستان سعدی شیرازی : کتابت قرن ۱۳ ه ق.

۸- دیوان حافظ شیرازی : با جدول زرافشان و لوح دار.

۹- کامل النصاب یا بازار زنان : که تعریف دکان و کسب و کار زنان است

با الواح و جدول.

۱۰- الیسیه القادری یا الیس القادری.

۱۱- مثنوی مرغوب القلوب : اما در مقطع اشعار نام «شمس تبریزی» آمده است.

۱۲- قصص الانبیاء : دارای لوح و جدول تألیف محمد بن اسمعیل بن ابراهیم البخاری.

۱۳- مخزن الغانی : (تاریخ فارسی) المعروف به تاریخ خان جهان لودهی تألیف نعمه الله.

۱۴- اخبار الاخیار فی اسرار الابرار : تألیف شیخ عبدالحق دهلوی کاتب بدرالدین

خلیفه ۱۲۱۵ ه ق.

۱۵- کنز الذائق : (عربی).

۱۶- مجموعه رسائل چشتیه : تألیف خان عبدالقادر خان بادوزئی خلف الرشید

نواب حاجی عاشق محمد خان صاحب (ملتان).

۱۷- شاهنامه فردوسی : به نثر که شاید «رستم نامه» باشد.

- ۱۸- تفهه مرتضویه : کاتب غلام نبی.
- ۱۹- حصن الحصین من کلام سید المرسلین : (عربی و فارسی).
- ۲۰- اربعین حدیث (عربی و فارسی).
- ۲۱- قرآن شریف : (خط نسخ).
- ۲۲- کنز الدقایق.

فهرست این کتابخانه و فهرست نسخه های خطی آن هنوز تهیه نشده است. دکتر زبیده صدیقی دانشیار دانشکده دولتی ملتان که دکتری زبان و ادبیات فارسی خود را در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران گذرانده و مدت پنج روز در کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان روش فهرست نگاری یاد گرفته است ، تا کنون فهرست کتابخانه های سید محمد رمضان شاه گردیزی و سید عباس حسین شاه گردیزی و خان عبدالحلیم خان خوییدی ترین را نوشته است و دستنویس آنها در کتابخانه گنج بخش موجود است .

۳- کتابخانه خیرالمدارس

[اورنگ زیب رود ، ملتان]

کتابدار آقای مولوی عبدالحق بن مولانا خیر محمد.
در حدود ۴۵۰۰ مجلد کتاب چاپی دارد.
و از آنها تقریباً ۲۰۰ مجلد فارسی و بقیه عربی بود.
فهرست ندارد و فقط در دفتر ثبت کتابها می توان نام آنها را یافت و یا در قفسه ها.
نسخه های خطی در این کتابخانه نیافتم و لیکن نسخه های خطی در جای دیگر داشت .

۴- کتابخانه سید محمد رمضان شاه گردیزی

[محل شاه گردیز ، ملتان]

در این کتابخانه در حدود ۱۰۰ نسخه خطی و ۴۰۰۰ کتاب چاپی عربی و فارسی و انگلیسی و اردو و پنجابی قرار دارد که همه در قفسه های مقفل قرار داده شده و فهرست ندارند.

اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- قرآن شریف : یا حایل شریف ، مذهب و منقش و لوح دار و زر افشان و خط خوش نسخ تاریخ کتابت ۱۱۹۷ هـ ق.
- ۲- قرآن شریف : منقش و مذهب و لوح دار و خط خوش نسخ ، کاتب «فقیر محمد مصور کشمیری» ، ۱۲۲۴ هـ ق.
- ۳- بیاض : (ادعیه و اوراد) منقش و مذهب و لوح دار و خوش خط ، کاتب محمد علی ابن محمد باقر الاصفهانی ، ۱۲۴۹ هـ ق.
- ۴- دیوان حافظ شیرازی : مصور (مینیاتور) و منقش و مذهب و زر افشان ، تقریباً قرن ۹ هـ ق.
- ۵- قرآن شریف : مذهب و منقش لوح دار و جدول دار ، کتابت تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۶- قرآن شریف : مذهب و منقش و لوح دار و جدول دار و با فالنامه قرآن منظوم تقریباً ، قرن ۸ هـ ق.
- ۷- سر اکبر : (ترجمه چهار بیند) تألیف (ترجمه) محمد داراشکوه ، ۱۰۶۷ هـ ق. (شاید به خط مترجم باشد و هنوز چاپ نشده است).
- ۸- ارشاد السالکین : تألیف یوسف بن شیخ محمد از پشت هشتم شاه گردیز ، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۹- مرآة الاسرار: تألیف میان شیخ عبدالرحمن چشتی العلوی الدهنتیوی، ۱۱۲۶ هـ ق.
- ۱۰- صحیح بخاری .
- ۱۱- جمال یوسف شاه گردیز : (کتاب کوچک در حالات شاه گردیز).

۵- کتابخانه آقای حاج عبدالحلیم خان خوییدی ترین

[محلۀ عثمان والہ، خانی مدل رود، حافظ منزل ، ملتان]

در این کتابخانه در حدود ۵۰ نسخه خطی و ۲۰۰ کتاب چاپی موجود بود ، نسخه های خطی زیر را یادداشت کردم :

- ۱- تفسیر حسینی : تألیف مولانا واعظ کاشفی با لوح و جدول و زر افشان ، تقریباً قرن ۱۰ ه.ق.
- ۲- دیوان حافظ شیرازی : مذهب و منقش و زر افشان و جدولهای زیبا و در کنار هر غزل بوته های گل که هر گل با گل دیگر فرق دارد ، نشان مهر «غلام عثمان» در حیدر آباد دکن.
- ۳- گلستان سعدی : مصور و منقش و مذهب در سه طریقه با کاغذ های خاص برای ابو المظفر و المنصور سید امیر نصرالله محمد بهادر خان کتابت شده است. در تاریخ ۱۲۷۰ ه.ق که پدرش (عبدالحلیم خان خویدی ترین) حافظ غلام رسول خان را به معاونت جدید خود برگزیده است. متوطن دیره اسماعیل خان.
- ۴- مثنوی مولوی معنوی : با مهرهای گوناگون از پادشاهان مغول از جمله : محمد شاه غازی ۱۱۱۱ ه.ق در بلده عظیم آباد ۱۱۲۳ ه.ق در عهد قطب الدین محمد شاه غازی ، کاتب محمد سعد .
- ۵- رساله توحید : نوشته داراشکوه ۱۰۶۲ ه.ق.
- ۶- فیاض القوانین : (نامه های از پادشاهان) ، سال تصنیف ۱۱۳۴ ه.ق ، تألیف عبادالله فیاض (۲ جلد).
- ۷- قصیده برده : خط خوش.
- ۸- قرآن شریف : (ساده) ، ۲ نسخه.
- ۹- قرآن شریف : منقش و مطلا و مرصع و بسیار خوش خط ، کاتب نظام الدین. وصالی ۱۳۳۷ ه.ق.
- ۱۰- قرآن شریف : منقش و مطلا و مرصع برای جد عبدالحلیم خان خویدی ترین کتابت شده ، کاتب مراد علی ، تقریباً قرن ۱۲ ه.ق.
- ۱۱- قرآن شریف : با نقاشی ها و گل و بوته نگاری بسیار ارزنده ، قرن ۱۰ ه.ق.
- ۱۲- دلائل الخیرات : مصور و مذهب و منقش و ترجمه ترکی ، کاتب سید حافظ حسین الوهبی از شاگردان سید محمد امین ، ۱۲۸۴ ه.ق.
- ۱۳- قرآن شریف : ۴ نسخه با نقش های دلاویز و تذهیب های روح انگیز و گل و بوته نگاری بسیار هنری و بسیار خوش خط از قرن ۹ تا ۱۱ ه.ق.

- ۱۴- کشف المحجوب : تألیف ابو علی بن عثمان هجویری جلابی غزنوی معروف به داتا گنج بخش تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
- ۱۵- نفحات الانس جامی : تألیف جامی ۸۸۳ ه. ق ، کتابت در حدود قرن ۱۰ ه. ق.
- ۱۶- خمسه نظامی مصور : (مینیاتورهای هنری) و الواح گوناگون و تذهیب های زیبا و نقاشی های ارزنده ، کاتب شهاب الدین ۱۲۰۶ ه. ق.
- ۱۷- تاریخ شمشیر خانی : به خط خان حبیب الله خان جد خان عبدالحلیم خان خویدی ترین ۱۲۷۶ ه. ق.
- ۱۸- مطلوب القلوب : تقریرات و دعا و اوراد امام جعفر صادق ، کتابت قرن ۱۱ ه. ق.
- ۱۹- حایل شریف : (قرآن شریف) خط خوش مذهب و منقش و زرافشان.
- ۲۰- اسناد و خط : کتابت ۱۲۹۰ ه. ق.
- ۲۱- سلسله الاولیاء : کتابت ۱۲۸۱ ه. ق.
- ۲۲- مناقب نور محمدی : تألیف حضرت امام بخش صاحب مہاوری (بہاولپور).
علاوه بر نسخه های خطی در نزد این آقای عبدالحلیم خان مجموعہ ای از سکہ ها و اشیای قدیمی از قبیل شمشیر و سپر و زره موجود کہ از لحاظ تاریخی و هنری و باستانشناسی و اشعار و جملات فارسی کہ روی و کنار آنها نوشته شده بود ارزش داشت.

۶- کتابخانه سید آغا حسین ارسطو جاهی

[کتابخانه آقای سید آغا حسین ارسطو جاهی مشہور بہ شاعر پہلوی

محلہ گلگشت ، شمارہ ۷ ب ، ملتان]

متأسفانہ نتوانستہ کتابخانہ آقای سید آغا حسین ارسطو جاهی را بیہم زیرا اصل کتابخانہ را بہ قصبہ مظفرگر در حومہ ملتان نقل مکان دادہ بودند و فقط ع نسخہ خوب در خانہ ایشان موجود بود :

- ۱- شاہنامہ فردوسی : در دو مجلد ، بہ قطع ۴۵ x ۳۰ سانتیمتر و بہ خط خوش ، جدول و سرلوح و لوح کامل و منقش و زرافشان و مصور (تقریباً در ہر صفحہ یک

مینیاتور هنری) داشت. قدمت کتابت آن تقریباً قرن ۹ و ۱۰ ه. ق.

۲- مجموعه مرقعات: به خط خوشنویسان بزرگ و شعر شاعران سترگ، در هر صفحه یک مرقع که اطراف آن گل و بوته نگاری و تذهیب و زرافشان شده بود. انواع هنر خوشنویسی در این مجموعه دیده می شد از قبیل: نستعلیق (جلی و خفی و غبار)، شکسته (جلی و خفی و غبار)، ثلث، نسخ، محقق، رقاع، تحریر، طغری.

۳- عجایب المخلوقات: (ترجمه فارسی) مذهب و منقش (در حدود یک هزار مینیاتور داشت).

۴- دیوان سید آغا حسین ارسطو جاهی متخلص و مشهور به شاعر پهلوی که به خط خوش نوشته و آماده طبع کرده بود و یکی از آرزوهای شاعر پهلوی این بود که دیوان چاپ شود.^۱

~~این دیوان را تصفیح کردم تقریباً نیمی از آن دو وصف شاهنشاه آریا مهر و شهبانو فرح و والا حضرت ولایت عهد رضا پهلوی سوده شده. این دیوان به زبان فارسی بود.~~

در شهر ملتان کتابخانه های دولتی و شخصی بیش از آن است که ما می اندیشیدیم. باید با فرصت بهتر و وقت زیاد تر در کتابخانه های شهر ملتان به جست وجو پرداخت.

۷- کتابخانه آقای چوهدری عبدالغفور

[قدیر آباد، ملتان]

استاد باز نشسته زبان و ادب فارسی در دانشکده های پنجاب. بیشتر کتابهای این کتابخانه فارسی بود و لیکن نسخه خطی به نظر نرسید.

۸- کتابخانه دکتر زبیده صدیقی

[۱۲۸۴/۲۵ - قدیر آباد، ملتان]

دکتر در زبان و ادب فارسی از دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، در

۱- «دیوان پهلوی» یا «دیوان شاعر قوم» یا «کوهساران» به تدوین و تنظیم محمد حسین تسبیحی و با همکاری آقای عبدالله لک مظاهری چاپ شده است.

این کتابخانه انواع کتابهای فارسی چاپ ایران موجود بود و لیکن نسخه خطی دیده نشد.

۹- کتابخانه سید مولوی رجبعلی

[محلہ کلگشت ، ملتان]

این کتابخانه نسخه خطی داشت و لیکن من ندیدم.

۱۰- کتابخانه سید اجمل حسین گردیزی

[قصور (شیر درنده) گردیزی]

در این کتابخانه نیز نسخه خطی ندیدم اما گفته شد که دارد.

در شهر ملتان ، علاوه بر کتابخانه های دولتی و شخصی ، کتابفروشان و ناشران هم به کوشش مشغولند ، من با بیشتر آنان ملاقات کردم و انواع کتب فارسی و اردو و سرائیکی در قفسه های دکان های ایشان انباشته دیدم. و بعضی از آنها نسخه خطی هم داشتند.

در شهر ملتان مشاهد عارفان و مقابر صوفیان فراوان است . اکثر این مشاهد و مقابر دارای گنبد و مناره هستند و کاشی کاری ها و نقاشی های و کتیبه نگاری های تاریخی دارند. از جمله: مقبره حضرت شیخ بهاء الحق زکریا ملتانی معروف به شاه رکن عالم، مقبره حضرت شیخ صدر الدین ملتانی ، مقبره شمس سبزواری معروف به شمس تبریزی یا شاه شمس تبریز ، مقبره مای میران معروف به مای پاک دامن (ورود مردان به این مقبره ممنوع است) ، مقبره حضرت پیر عالم شاه ، مقبره بهاء الله ملتانی ، مقبره سیدی لال، مقابر و مزارات سادات گردیزی ، مانند مقبره حضرت شاه یوسف گردیز ، در محلہ گردیزیان که از لحاظ کاشی کاری و کتیبه نگاری فارسی ارزش فراوان دارند ، شاید مطالب و اشعار و ماده تاریخ های که بر روی این مقابر ضبط است در هیچ کتابی ثبت نشده باشد.

پس از مقابر و مشاهد ، مساجد و مدارس از لحاظ زبان فارسی دارای ارزش تاریخی هستند زیرا بر سر در و جبهه و بر دیوارها و درهای آنها اقسام اشعار و مطالب فارسی روی کاشی یا روی گچ و یا روی سنگ کنده کاری و کتیبه نگاری گشته است.

بهاولپور :

شهر بهاولپور کتابخانه های شخصی و دولتی دارد ، اما به علت فرصت کم فقط از

کتابخانه مرکزی (سنترل لائبریری) دیدار کردیم. در این کتابخانه در حدود ۵۰۰۰ کتاب موجود است که از آن ۶۸۷ مجلد فارسی و ۲۲۰ نسخه خطی است. در نزدیکی از ناشران به نام حاج رحمت الله تعدادی نسخه های خطی فارسی و عربی موجود بود.

۱۱- کتابخانه مرکزی بهاولپور (سنترل لائبریری)

[بهاولپور]

کتابدار آقای عابد فاروق

تعداد کل کتاب	۴۹۶۵۷ مجلد
به زبان اردو	۲۷۱۸۹
به زبان انگلیسی	۱۹۹۷۱
به زبان عربی	۱۱۴۹
به زبان فارسی	۶۸۷
به زبانهای دیگر	۱۱۹۸

نسخه های خطی به زبان عربی و فارسی و اردو و پنجابی ۲۲۰ نسخه که بعضی از آنها بدین شرح است:

- ۱- سفینه الاولیاء : (تذکره الاولیای کرام) تألیف داراشکوه، کتابت ۱۲۰۰ ه. ق.
- ۲- مسند امام احمد : (احادیث، عربی).
- ۳- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : به کتابت عثمان حافظ بن سکندر بن امین شاه.
- ۴- قرآن شریف : با لوح و جدول و خط خوش (نسخ).
- ۵- حایل شریف : که به صورت ۸ ضلعی خطاطی و جلد سازی شده است.
- ۶- قرآن شریف : به خط خوش و لوح و جدول دار که در ترکستان روسیه کتابت شده است.
- ۷- صادق التواریخ : تاریخ ریاست بهاولپور (اردو) ، ۱۸۹۹ م.
- ۸- حیات الحيوان الکبری.
- ۹- حایل شریف : به کتابت ۲۷ : ۱ ه. ق.

۱- آقای دکتر الله دتا چودھری استاد دانشکده دولتی بهاولپور، فهرست نسخه های خطی کتابخانه مرکزی بهاولپور را از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان به روش کتابخانه گنج بخش نوشته است و نسخه دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است.

- ۱۰- دیوان امیر خسرو دهلوی : به کتابت ۱۸۰۰ م.
- ۱۱- تفسیر بیضاوی : کاتب محمد المرتضی الیمنی ، محل کتابت شهر مدینه ، تاریخ کتابت ۹۴۴ هـ ق.
- ۱۲- قرآن شریف : مذهب و مرصع و لوح دار و خوش خط.
- ۱۳- اسماء الحسنی : منقش و مرصع و مذهب ، کتابت ۱۲۰۰ هـ ق . به خط ثلث جلی شبیه مرصع.
- ۱۴- نان و حلوا : تألیف شیخ بهاء الدین عاملی .
- ۱۵- قرآن مجید : مذهب و مرصع و منقش و زرافشان با لوح و جدول.
- ۱۶- کنز الدقایق : تألیف علامه ابی محمد بن احمد الحسینی ، کتابت ۸۱۸ هـ ق.
- ۱۷- جواهر خمسہ : در بیان و ظایف و عملیات ، کتابت ۱۰۶۲ هـ ق.
- ۱۸- طب اکبریہ : خط خوش نستعلیق ، کاتب ابراہیم ولد حافظ محمد ۱۱۲۳ هـ ق.
- ۱۹- تیسیر البیان تخریج فی آیات القرآن : رحمت اللہ حافظ محمد تقی ۱۱۲۰ هـ ق .
- ۲۰- معلومات عجیبہ : تألیف منشی محمد حسین صاحب ۱۳۱۷ هـ ق .
- ۲۱- کنز الدقایق : کاتب احمد شاہ اسلام ابدالی.
- ۲۲- مدارک التنزیل : (ج ۲) ، ابو الحسن بن عبداللطیف ، کتابت ۱۰۲۹ هـ ق.
- ۲۳- تفسیر بیضاوی : (انوار التنزیل و اسرار التأویل) تألیف محمد بن عمر البیضاوی .
- ۲۴- شرح وقایہ : از عبید اللہ بن مسعود بن تاج.
- ۲۵- شرح تحفۃ الاحرار : به کتابت مولوی محمد رضا مرحوم ۱۹۱۷ م.
- ۲۶- شاہنامہ فردوسی : با ۴۷ تصویر مینیاتور و دارای جدول و لوح و زرافشان تقریباً از قرن ۱۰ یا ۱۱ هـ ق.
- ۲۷- شرح مثنوی مولانا : به کتابت رحمۃ اللہ بن حافظ محمد تقی ۱۱۲۰ هـ ق.
- ۲۸- تحفۃ العراقین : به کتابت رحمۃ اللہ بن حافظ محمد تقی ۱۱۲۰ هـ ق.
- ۲۹- مجموعہ قصاید : (قصیدہ جات ۹) (بانت سعاد ، غوثیہ ، بردہ) . مذهب و منقش و لوح دار و جدول دار.
- ۳۰- تحفۃ الاخلاء فی عصمت الانبیاء : دوست محمد بن ملا امیر محمد کاملی .
- ۳۱- دیوان حافظ : با جدول و مرصع و مذهب و منقش ، داری ۲۷ مینیاتور زیبا و

نقش های ارزنده ، به کتابت ۱۱۹۶ هـ ق.

- ۳۲- شرح مواقف : (عربی).
- ۳۳- شرح اسباب و علامات : (طب).
- ۳۴- مغرر القلوب : (شرح قانونچه) تألیف حکیم محمد اکبر ارزانی ، به کتابت محمد علی ۱۲۲۱ هـ ق.
- ۳۵- الکرر فی قراءت القرآن : تألیف غوث بخش ۱۱۹۱ هـ ق.
- ۳۶- مجموعه طب : (عربی) تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۳۷- شرح اسباب الامراض : (عربی) از دست حافظ احمد یار ۱۲۲۱ هـ ق.
- ۳۸- تحفة الوزرا (تاریخ) و مطالع النوار فی ترجمۃ الآثار : به کتابت ۱۲۷۲ هـ ق.
- ۳۹- تلخیص الاشباه و الشروح : (حدیث) ، کاتب ابراهیم ولد حافظ حامد ۱۲۲۵ هـ ق.
- ۴۰- تنبیه الانام : (هر سه جزء کامل) با شرح و حواشی ۱۱۲۴ هـ ق.
- ۴۱- الحصن الحصین من کلام سید المرسلین : لاجزری به خط نسخ خوش و زیبا و به طرز یاقوت مستعصمی تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۴۲- دیوان ملا عرفی شیرازی : به کتابت ۱۱۴۱ هـ ق.
- ۴۳- مثنوی مولوی معنوی : با لوح و سرلوح و مذهب و جدول ، چربہ دست مبارک پادشاه عالمگیر ، سنہ ۱۲۰۵ هـ ق.
- ۴۴- دیوان بیدل : (از ردیف دال تا نون) کرم خورده تقریباً قرن ۱۲ هـ ق.
- ۴۵- مرقعات گوناگون : (خط نستعلیق خفی و جلی و اشعار برگزیده از خوشنویسان معروف و گمنام) ، مانند : محمد یعقوب ، مظفر رقم.
- ۴۶- سہارۃ گیارہوان : مذهب و مرصع و با سر لوح زیبا و جدول زرافشان.
- ۴۷- قرآن شریف : مذهب و مرصع.
- ۴۸- حایل شریف : مذهب و مرصع.
- ۴۹- سند نامہ : یعنی انتخاب از شاہنامہ فردوسی به کتابت عبدالضعیف محمد بن شیبانی فی بلدہ ہرآۃ تاریخ کتابت ۸۸۰ هـ ق. مذهب و زرافشان و سر لوح و جدول.
- ۵۰- دیوان غنیمت کنجہامی : کاتب فضل اللہ در سال ۱ جلوس جہاندار شاہ بہادر.

- ۵۱- اختیارات بدیعی : علی بن حسن البیضاوی.
- ۵۲- شرح سفر السعادت: از شیخ عبدالحق محدث دهلوی (۲ جلد) کاتب عبد الله ولد شیخ بولاق لاهوری به تاریخ ۱۱۲۹ هـ ق.
- ۵۳- کفایة المجاهدیه : فی الطب ، منصور بن محمد بن احمد بن یوسف در عهد شاه اسماعیل صفوی در ایران (قرن ۱۰ هـ ق).
- ۵۴- بهار دانش : تألیف عنایت الله کنبوه لاهوری ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۵۵- انشای هرکرن : تألیف مهتر اداس.
- ۵۶- تاریخ شاهان درانی و شاهان درانیہ مع حالات ترکستان : کتابت ۱۲۱۲ هـ ق.
- ۵۷- شرح الشافیہ : المعروف به کافیہ ۱۲۶۵ هـ ق.
- ۵۸- لطائف شاهی : تاریخ کتابت ۱۱۱۵ هـ ق سنه ۳ جلوس فرخ سیر.
- ۵۹- جامع العجائب : ۱۲۷۰ هـ ق.
- ۶۰- اقبال نامه جہانگیری : به کتابت ۱۲۴۷ هـ ق.
- ۶۱- جواهر التفسیر حسینی : «در سنه ۲۶ جلوس معلی تحریر شد».
- ۶۲- تاریخ جمشیر خانی : به دست حاجی محمد کبیر صاحب کهرل ، ۱۲۲۳ هـ ق.
- ۶۳- سلسلۃ الذهب : جامی.
- ۶۴- مرقات شرح مشکات : (ناقص تقریباً قرن ۱۱ هـ ق).
- ۶۵- دیوان حافظ شیرازی : به کتابت رانجه ولد حافظ جمال محمد.
- ۶۶- انشاء ابوالفضل : تألیف شیخ ابوالفضل به کتابت ۱۲۵۸ هـ ق.
- ۶۷- مقامات ہندی : تألیف سید ابوبکر بن محسن العلوی المحدث.
- ۶۸- تکمیل الایمان و تقویت الایقان : تاریخ کتابت ۱۲۷۰ هـ ق.
- ۶۹- مرآت الغفوریہ : تألیف امام بخش ولد خواجہ نور الله لاهوری به کتابت محمد یوسف المعروف ملا جہتو سکنہ ملتان ۱۱۹۱ هـ ق.
- ۷۰- انوار سہیلی.
- ۷۱- تحفۃ المؤمنین : حکیم مؤمن حسینی به کتابت ۱۲۲۰ هـ ق.
- ۷۲- فتح القدیر : (ج ۱ و ۲) تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

- ۷۳- مثنوی مولوی معنوی : تقریباً ۱۲۰۰ھ ق.
- ۷۴- اسکندر نامہ نظامی : ۱۲۶۴ھ ق.
- ۷۵- شرح بوستان : بہ کتابت عباد اللہ الصمد محمد ۱۲۷۸ھ ق.
- ۷۶- حواشی محمود بن نعمت اللہ ہر میر قطبی : و شرح شمسیہ منطق .
- ۷۷- تحفہ اثنی عشریہ : کاتب نور احمد بن جلال محمد ، ساکن سیٹپور، قرن ۱۲ھ ق.
- ۷۸- تحفہ خلافت : تألیف حسین بن اسماعیل.
- ۷۹- نفیسی : (طب) تقریباً کتابت قرن ۱۲ھ ق .
- ۸۰- شرح وقایہ : (ج ۱ و ۲) کتابت ۱۲۶۵ھ ق.
- ۸۱- مشکوٰۃ المصابیح : تألیف ابو محمد الحسینی بن مسعود البغوی تقریباً کتابت قرن ۱۰ھ ق.
- ۸۲- شرح وقایہ : (ج ۲) کتابت ۱۲۹۵ھ ق.
- ۸۳- منطق : (عربی) قرن ۱۲ (۱۱۹۷ھ) ق.
- ۸۴- مناقب المرتضوی : تألیف محمد صالح المتخلص بہ کشفی بہ کتابت میر عبد اللہ مشکین الحسینی الترمذی تقریباً قرن ۱۱ھ ق.
- ۸۵- شرح مواہب الرحمن : قرن ۱۳ھ ق.
- ۸۶- ترجمہ تاریخ اعظم کوفی : محمد بن احمد المستوفی القزوینی قرن ۱۲ھ ق.
- ۸۷- علاج الامراض : (فارسی) بہ کتابت محمد صادق بن المرحوم عبد الخالق.
- ۸۸- کتاب مسنح المکیہ فی شرح المہمزیہ ؟ : تقریباً قرن ۱۱ھ ق.
- ۸۹- مسائل فقہ : بہ کتابت موسی ساکن نور پور قوم خوجہ ۱۳۰۷ھ ق.
- ۹۰- ہدایہ : کاتب فقیر عمر ، ۱۱۷۸ھ ق.
- ۹۱- شرح مشکوٰۃ الشریف : در عہد محمد شہزادہ عالمگیر.
- ۹۲- تلخیص الاشباہ و الشروح : تألیف محمد کامل ملتانی.
- ۹۳- مجموعہ نوبہار جاودان : یا گلزار معانی (مکتوبات و فرمانہا) تألیف غلام حسن ملتانی.
- ۹۴- سری بہگوت گیتا : (فارسی) تألیف گلاب رای ، سال ۱۸۸۴م.

- ۹۵- مجموعه عجب العجائب : تألیف محمد کامل الملتانی.
- ۹۶- کتاب کالیه : (عربی).
- ۹۷- گزار عاشقان : تألیف خواجه حافظ محمد عاقل سجاده نشین درگاه اکرمیه عالیہ چاچران شریف (ریاست بهاولپور) ۱۳۱۹ هـ ق.
- ۹۸- ویراک پر کرن سری بشت جی : (فارسی) تألیف ظهور احمد و کتابت مطیع ، بهاولپور.
- ۹۹- سنگھاسن بتیسی : فارسی (۱۲۳۰ هـ ق).
- ۱۰۰- سواست سری کنیامہ : تألیف شیخ ابوالفضل (۱۲۲۸ هـ ق).
- ۱۰۱- قرآن : به خط ثلث سادہ .
- ۱۰۲- سری بهگوت گمنا : (فارسی) تألیف گلاب رای ، (۱۸۸۴ م).
- ۱۰۳- دستور الانام و عین العلم : کتابت ۱۲۱۲ هـ ق.
- ۱۰۴- ناشناخته : (مجموعه متفرقات).
- ۱۰۵- مجموعه متفرقه : (فارسی و عربی).
- ۱۰۶- لغزک یا شرح زراذی : کاتب محمد نجم الدین ، کتابت ۱۲۵۵ هـ ق.
- ۱۰۷- نسخه انشا : واقعات و مسودات اعلی حضرت نواب صاحب بهاولپور بدست قاضی مقدم رای شیر محمد ۱۲۵۴ هـ ق.
- ۱۰۸- نحو : (عربی).
- ۱۰۹- قرآن شریف : (سادہ) ۳ نسخه.

در نزد ناشران و کتابفروشان بهاولپور و نواحی آن ، کتابهای چاپی و نسخه های خطی را دیدم که بیشتر آنها در حفظ و نگهداری آن کوشش داشتند و دیدن را اجازه نمی دادند .

۱۲- کتابخانه نواب صاحب

[احمد پور شرقیہ]

البته با کوشش بسیاری که به عمل آمد نتوانستیم از کتابخانه معروف «نواب صاحب» یا «دیر نواب صاحب» که در احمد پور شرقیہ واقع است دیدار کنیم. به تقاضایی که برای جناب نواب صاحب که به «امیر بهاولپور» شهرت دارد فرستادیم ، پاسخ رد داده شد. و لیکن گفته شد نسخه های خطی ارزنده دارد .

اوچ شریف :

در «اوچ شریف» به کتابخانه گیلانیان راه یافتیم اما به کتابخانه سادات بخاری یا بخاریان راه نیافتیم، باوجود اینها آگاهی هایی به دست آوردیم که ذیلاً شرح هر یک از آنها می آید :

۱۳- کتابخانه گیلانیان

[کتابخانه سید شمس الدین گیلانی سجاده نشین دربار گیلانیان ، اوچ شریف گیلانی ، احمد پور شرقیه ، ضلع بهاولپور]

نسخه های خطی در کتابخانه گیلانیان یا کتابخانه سید شمس الدین گیلانی ۴۲۲ عدد بود ، فهرست این نسخه های خطی ، به استثنای بعضی از آنها ، توسط آقای دکتر غلام سرور استاد و رئیس سابق بخش فارسی دانشگاه کراچی چاپ و منتشر شده است . توضیح آنکه در این کتابخانه شاهنامه خطی مصور قدیم ، خمسه نظامی خطی مصور ، حافظ خطی مصور ، کتاب جفر جامع خطی ، تواریخ و دیوانهای خطی زرافشان و لوح دار و مهر دار موجود بود . علاوه بر نسخه های خطی ارزنده اشیای تاریخی و باستانی نیز در این کتابخانه موجود بود از قبیل : شمشیر ، سپر ، کلاه خود ، زره ، لباس ، قلمدان ، قطعه سنگ مرمر که بنا بر عقیده آنها نشان پای حضرت علی (ع) بر روی آن قرار داشت .

در اطراف شمس محل (قصر شمس) ، مدرسه ، مسجد ، مزارات بزرگان گیلانیان اوچ شریف قرار داشت . همه این بناها قدیمی و به سبک اسلامی قرن ۱۱ و ۱۲ بنا شده است . کاشی کاری های سفید و نیلی دارد . اشعار فارسی بر بالای سردرها و بر مزارات دیده می شد . ماده تاریخ ها و توضیحات نیز به زبان فارسی بود .

۱۴- کتابخانه مخدوم زاده

[آقای سید مختار حسن گیلانی (گیلانی) ، اوچ شریف گیلانی ، احمد پور شرقیه ، ضلع بهاولپور]

این کتابخانه مخصوص آقای سید مختار حسن گیلانی بود که ولیعهد و جانشین آقای

۱- فهرست نسخه های خطی کتابخانه گیلانیان به روش کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان توسط آقای دکتر الله دتا چودھری تهیه شده و نسخه دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است .

شمس الدین گیلانی سجاده نشین دربار گیلانیان در اوج شریف است. در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی داشت و نیز چند نسخه خطی بدین شرح :

- ۱- قصه بهرام گور : (اردو) تألیف شیخ حسنعلی .
 - ۲- بهار دانش : تألیف عنایت الله ۱۲۶۱ ق سال کتابت ۵ ق .
 - ۳- دیوان عطائی : (عطائی نامه) ، ناقص.
 - ۴- مجموعه رسائل : (نصاب الصبیان ابو نصر فراهی ، بدیع النصاب) .
- آقای سید مختار حسن هنر مند نقاش است و از روی اشعار فارسی (رباعیات خیام و اشعار اقبال) و مضامین دیگر چند تابلو نقاشی ساخته بود .

اینک نام تابلوهایی که سید مختار حسن گیلانی نقاشی کرده است :

- ۱- تابلوی شعر اقبال.
- ۲- تابلوی شعر عمر خیام (۱).
- ۳- تابلوی زن.
- ۴- تابلوی شعر خیام (۲).

۱۵- کتابخانه بخاریان

[سادات بخاری ، اوج شریف بخاری ، احمد پور شرقیه ، ضلع بهاولپور]

هرچه کوشیدیم که بتوانیم به کتابخانه سادات بخاری راه پیدا کنیم موفق نشدیم و ناچار از قول آقای سید مخدوم ریاض جهانیان نقوی بخاری نسخه های خطی موجود زیر را یادداشت کردم :

- ۱- خزانه جلالی .
- ۲- مظهر جلالی .
- ۳- در منظوم .
- ۴- قرآن پاک به خط حضرت امام حسن (ع).
- ۵- قرآن پاک به خط حضرت امام حسین (ع).
- ۶- در ملفوظ شیخ بهاء الحق .
- ۷- شجره خاندان بخاریان .

کوئته :

در شهر کوئته کتابخانه های شخصی بیشتر از کتابخانه های دولتی از لحاظ زبان فارسی و نسخ خطی ارزش دارد. کتابخانه های را دولتی ۹۰ درصد کتابهای انگلیسی و اردو فراگرفته است در صورتی که در کتابخانه های شخصی ۹۰ درصد کتاب فارسی و نسخه خطی فارسی و دیگر زبانها مانند بلوچی و اردو و انگلیسی موجود است. پس از شهر کوئته ، شهرک ها و روستاهای نواحی آن قابل توجه است ، مانند : لاجور ، چمن ، پشین ، مستونگ ، قلات ، اینک آنچه را که از مطالعه کتابخانه ها و کتابفروشان استان بلوچستان (کوئته ، مستونگ ، چمن ، لاجور ، پشین ، قلات) یادداشت کرده ام در زیر می آورم :

۱۶- کتابخانه آقای محمد یوسف بن محمد قاسم

[محمد قاسم کمیست ، میشن رود ، کوئته]

آقای محمد یوسف به دارو سازی و دارو خانه داری اشتغال دارد و لیکن فارسی می داند و عشق عجیبی به گرد آوری کتابهای فارسی و عربی مخصوصاً نسخه های خطی دارد. در این کتابخانه شخصی علاوه بر کتب چاپی تقریباً ۵۰ نسخه خطی موجود بود از جمله :

- ۱- قرآن شریف : مذهب و منقش و لوح دار و زرافشان و خوش خط کتابت در حدود قرن دهم هجری.
- ۲- نسخه منحصر بفرد : در فقه و شعر به زبان پشتو که در زمان احمد شاه ابدالی تصنیف شده ، نام شاعر «قابل» ، بیش از ۱۰۰۰ صفحه دارد.
- ۳- نسخه منحصر بفرد : به زبان عربی و اردو در موضوع احادیث و خطبه های حضرت رسول اکرم (ص).
- ۴- جمعاً ۱۳ نسخه عربی : بعضی از آنها لوح دار ، خوش خط ، مذهب ، زرافشان.
- ۵- گلستان سعدی : به خط خوش و لوح دار و جدول دار.
- ۶- انوار سحیلی : از ملا حسین واعظی کاشفی ، کتابت ۱۱۰۲ ه ق.
- ۷- طوطی نامه : تألیف ضیاء نخشی کتابت در حدود قرن ۱۱ ه ق.

- ۸- مخزن الاسرار نظامی : کتابت ۱۲۵۶ هـ. ق. خط خوش و زرافشان.
- ۹- هفت پیکر نظامی : به خط خوش کتابت در حدود قرن ۱۰ هجری.
- ۱۰- مجموعه رسال : (۱- مقطعات ابن یمن، کتابت ۱۰۹۱ هـ. ق. کاتب سید محمد طباطبائی
۲- ينبوع الحیوة خواجه الفضل الدین کاشانی ، کتابت ۱۰۹۱ هـ. ق. کاتب
یحیی بن ابوالفتح سید محمد الحسینی الحسینی ۳- قصیده و صد کلمه امیرالمؤمنین
علی بن ابی طالب (ع) کتابت ۸۵۲ هـ. ق. ۴- نثر الالکی من کلام امیرالمؤمنین
علی بن ابی طالب (ع) ، کتابت ۸۵۲ هـ. ق (در شهر هراة). ۵- مجموعه اشعار
(شاید از نوادر اشعار فارسی باشد) ، کتابت در حدود قرن ۹ هـ. ق.
- ۱۱- دیوان حافظ : دارای لوح و جدول و خط خوش و زرافشان ، کتابت ۹۰۳ هـ. ق.
- ۱۲- طب اکبر : دارای لوح و جدول و خط خوش که در زمان عالمگیر پادشاه
غازی کتابت شده است و در حدود یک هزار صفحه دارد.
- ۱۳- شرح اسکندر نامه : یا شرفنامه نظامی تألیف جامع العلوم مولوی میان محمد پنجابی
کهکری ، کاتب «مسکین محمد شریف ساکن قصبه لارکانه» ، کتابت
۱۲۸۸ هـ. ق.
- ۱۴- کتاب حیل الفقه : (عربی) کتابت ۱۰۸۶ هـ. ق.
- بعضی از این نسخه ها از جمله نسخه های فارسی را آقای دکتر محمد انعام الحق کوثر
فهرست برداری کرده است و فهرست دستنویس آنها در کتابخانه گنج بخش موجود است.

۱۷- کتابخانه صاحب زاده حمیدالله

[کتابخانه آقای مولوی صاحبزاده حمید الله و پدرش آقای مولوی صاحبزاده عبدالرحمن ،
روستای فیض آباد (کلی فیضو = قلعه فیض آباد) نزدیک شهر پیشین و در ۱۲
میلی کویت]

در این کتابخانه اقسام کتب فقه (عربی و فارسی) موجود بود و در میان آنها تقریباً ۲۰
نسخه خطی هم دیدار کردم که به زبان عربی و فارسی و پشتو تألیف شده بودند. یکی
از این نسخه ها تاریخ کتابت ۱۰۴۰ هـ. ق داشت.

در شهر پیشین نیز چند کتابخانه شخصی هست که متأسفانه موفق نشدم آنها را ببینم. به یک کتابفروشی در بازار پیشین سرزدم به نام «مکتبه اسلامی».

۱۸- کتابخانه خان قلات (میر احمد خان)

[قلات ، در پنجاه میلی شهر کویت]

موفق نشدم این کتابخانه را ببینم و گفته شد در حدود ۳۰۰ نسخه خطی دارد که هنوز فهرست نشده است. آقای دکتر انعام الحق کوثر فهرست نگار استان بلوچستان می گفت هنوز موفق نشده ام اجازه فهرست برداری از نسخه های خطی خان قلات را بگیرم.

۱۹- کتابخانه علی آقا و علاء الدین آقا و ضیاء الدین آقا

[قلعه لاجور (کلی لاجور) در ۷۰ میلی شهر کویت]

این کتابخانه در حدود ۲۰۰ نسخه خطی و اقسام کتب چاپی دارد. فقط نسخه های خطی فارسی موجود در این کتابخانه توسط آقای دکتر انعام الحق کوثر فهرست برداری شده است و در کتابخانه گنج بخش به صورت دستنویس موجود است .

۲۰- کتابخانه انعام الحق کوثر

[کتابخانه دکتر محمد انعام الحق کوثر استاد و رئیس دانشکده دولتی مستونگ،

مستونگ ۴ میلی کویت]

در این کتابخانه اقسام کتابهای چاپی و چند نسخه خطی را دیدار کردم. بعضی از نسخ خطی به زبان فارسی و توسط آقای دکتر کوثر فهرست برداری شده است. دکتر کوثر به فارسی و بلوچی و اردو و پشتو کتابها و مقالات نگاشته است که بعضی از آنها در کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان موجود است.

۲۱- کتابخانه دانشکده دولتی مستونگ

[مستونگ در ۶۴ میلی کویته]

کتابدار آقای افتخار الدین تقریباً یک هزار جلد کتاب به زبان انگلیسی و بلوچی و اردو دارد. چند کتاب فارسی نیز در میان آنها دیدم، نسخه خطی ندارد. یک مجلد کتاب قدیم بلوچی شاعری تألیف میر خدا بخش بجارانی مری بلوچ به کتابخانه گنج بخش هدیه شده. رئیس این دانشکده آقای دکتر محمد انعام الحق کوثر درخواست کرد که تعدادی کتب مراجع فارسی برای کتابخانه دانشکده ارسال شود.

در دانشکده دولتی مستونگ رشته های فیزیک و شیمی و اقتصاد و حقوق و زبان و ادبیات اردو و ادبیات فارسی و انگلیسی تدریس می شود و کلاس فارسی دارند. آنها برای فارسی کتاب نداشتند و می خواستند که هر گونه کتاب و رسائل و مجلات و مطبوعات فارسی برای مطالعه آنها فرستاده شود. استاد زبان فارسی آقای دکتر کوثر و آقای خوش محمد بود. آقای خوش محمد در شعر فارسی، بیانی گیرا و شیوا داشت، این شعر ازوست :

نمی گویم خدا چون و چگونه است که این نکته ز فهم من برون است
خبر داد از نشان او پیمبر همین کافی مرا بهر جنون است

آقای دکتر انعام الحق کوثر می گفت جلد اول فهرست نسخه های خطی فارسی استان بلوچستان را به پایان آورده ام و آن شامل ۳۰۱ نسخه می شود. جلد دوم را نیز به زودی از سواد به بیاض می آورم. جلد سوم شامل نسخ عربی و پشتو می شود. او می گفت در استان بلوچستان نسخه های خطی در کتابخانه های دولتی نیست و همه آنها در خانه های سران قبایل و بزرگان و عالمان است که کتابخانه شخصی آنها است و به سختی اجازه می دهند فهرست آنها را بنویسم.

در شهر مستونگ با چند شاعر پارسی زبان آشنا گشتم از جمله :

۱- آقای ملک محمد رمضان مدیر مجله هفت روزه ساریان (مستونگ).

۲- آقای نور محمد پروانه مدیر مجله هفت روزه ایام (مستونگ).

۳- آقای میر شیر علی از خانواده ملا محمد حسن شاعر معروف فارسی و بلوچی استان بلوچستان.

۲۲- کتابخانه دولتی کویت

[(کویت دویژن لائبریری) ، جناح رود ، کویت]

در این کتابخانه در حدود ۱۱۰۰۰ کتاب (پشتو ، بلوچی ، فارسی ، اردو ، انگلیسی ، عربی) موجود بود . نسخه خطی نداشت . روش فهرست کردن کتابها و اداره کردن کتابخانه بر اساس روش دیوئی بود و از طرف دولت پاکستان اداره می شود . ریاست آن به عهده آقای نسیم عثمانی و آقای عبدالستار قریشی معاون او است :

۲۳- کتابخانه ساندی من

[جناح رود، کویت]

این کتابخانه در وسط یک باغ بزرگ بنا شده بود و شباهت بسیار به کتابخانه شهر دلمی در پارک شهر تهران داشت و در حدود ۱۰۰۰۰ کتاب چاپی داشت به زبان فارسی و انگلیسی و اردو و پشتو و بلوچی و عربی.

۲۴- کتابخانه خانه فرهنگ ایران

[شارع اقبال ، کویت]

در این کتابخانه در حدود سه هزار کتاب موجود بود . یک نسخه خطی هم دیده شد . همه کتابها به فارسی و سه چهارم آنها در ایران چاپ شده بود . کتابها همه در دفتر ثبت شده و دارای شماره بودند . مراجعان این کتابخانه بیشتر فارسی زبان بودند و اکثر آنها مطبوعات و مجلات را مطالعه می کردند . یک نسخه خطی در این کتابخانه دیدم و لیکن امانت بود .

۲۵- کتابخانه یا مکتبه اسلامیة

[میزان مارکت کویت]

مرکز کتابهای فارسی و عربی و پشتو و اردو بود . مدت سه روز در این کتابخانه که کتابفروشی هم بود به جست و جو پرداختم و ۱۸۲ نسخه خطی و ۳۴ کتاب چاپی دیدار کردم .

مالک این کتابخانه آقای مولوی عبدالکریم پیوسته به افغانستان (کابل و قندهار و غزنه و هرات) می رود و نسخ خطی می آورد و ضمناً به تمام روستاها و شهرهای استان

بلوچستان سفر می کند و نسخه های خطی فارسی و عربی و پشتو و بلوچی می خرد. در نزد او چند نسخه ارزشمند بود که یکی از آنها به نام «مکاشفات رضوی» به خط شیخ جیون معلم اورنگ زیب بود و دیگری کامل التعبير الرؤیا به فارسی.

۲۶- کتابخانه نورانی

[نورانی کتب خانه] ، چوک قندهاری ، کوئته

به یک کتابخانه یا کتابفروشی دیگری سرزدم به نام «نورانی کتب خانه» در چوک قندهاری بازار. مالک آن آقای قاضی نور محمد بود. با شخصی دیگری ملاقات کردم به نام آقای مولوی محمد جمعه که کتابفروش سیار بود. در نزد ایشان چند کتاب خطی بود.

کراچی :

در کراچی کتابخانه های شخصی گوناگون است که در همه آنها نسخه خطی وجود دارد. چند تا از این کتابخانه ها را دیدار کردم از جمله :

۲۷- کتابخانه آقای دکتر ممتاز حسن (احسن)

[کراچی]

خانه آقای دکتر ممتاز حسن شبیه یک موزه است ، تابلوهای تاریخی و آثار باستانی و مرقعات هنری در آن گرد آمده است. کتابخانه بسیار ارزنده بی دارد که در حدود دو هزار مجلد کتاب در قفسه های آن موجود است و از آن میان تقریباً ۷۰۰ نسخه خطی است ، بیشتر این نسخه های خطی به زبان فارسی است. این نسخه ها هنوز به روش علمی فهرست نشده است. از سال ۱۹۶۵ تا ۱۹۶۷ همه نسخه های خطی به نظارت آقای دکتر خواجه عبدالحمید عرفانی بررسی و تجلید شده است ، و روی عطف آنها را نام «محمد حسن» که پدر دکتر ممتاز حسن است زرکوبی کرده اند و علت آن را جویا شدم. پاسخ شنیدم که این کتابها و این نسخه های خطی و این کتابخانه را شادروان محمد حسن پدرم گرد آوری و تنظیم و خریداری کرده بود. وی تاریخچه کتابخانه خود را اینگونه بیان کرد . «در اواخر قرن دوازدهم جد من در گذشت ، تعدادی از کتابهایش به انگلستان برده شد و در «اندیا

آفیس» و «بریتیش میوزیم» قرار گرفت و تعدادی از آنها در شهر گجرات به کتابخانه احمد حسین احمد قلعه داری استاد زمیندار کالج (دانشکده زمیندار) وارد گشت، بقیه پیش حکیم نیاز احمد عم و پدرزن من بود. این هر دو به ایران هم سفر کرده بودند. آنگاه که مادرم «بانو خوش دامن» فوت کرد، شاید بعضی از نسخه های خطی را سوزانده باشند و یا در چاه ریخته و مدفون کرده باشند به عنوان اینکه کهنه و پوسیده و کرم خورده و خراب شده اند. چند نسخه خطی که باقی مانده بود بیشتر در جعبه ها و کیسه ها ریخته شده بود و برادر نسبی من می گفت: «این ها آشغال است».

اما من از ضایع شدن این کتابها ناراحت و اندوهناک بودم تا اینکه به فکر افتادم آنها را به کراچی بیاورم و به این جهت به روستای «تراوندی موسی خان» رفتم. این روستا با شهر گجرانواله هشت میل فاصله دارد. نسخه ها را به شهر کراچی نقل مکان دادم و به کمک آقای دکتر خواجه عبدالحمید عرفانی آنها را ترتیب دادم و مجلد ساختم، ولیکن افسوس که در حفظ آنها نکوشیدم. تعدادی از نسخه های خطی آقای دکتر ممتاز حسن به کتابخانه گنج بخش منتقل شده و تحت عنوان «گنجینه رفعت سلطانه» و «گنجینه اقبال بیگم» نگهداری می شود.

من یک روز در کتابخانه آقای دکتر ممتاز حسن ماندم و نسخه ها را بررسی کردم، کتابها در چند قفسه آهنی و چوبی قرار دارد. هر نسخه یی را که می گشودم به زبان فارسی نگاشته شده بود، خوش خط بود، بعضی از آنها لوح و جدول و تذهیب و تصویر و نقش داشت اما افسوس که کرم کتاب بلای جان آنها شده بود. کرم کتاب در لابلای صفحات هر نسخه جای خوش کرده بود. جعبه یی زیبا را دیدم، آنرا گشودم، درون آن جعبه یک جعبه زیبای کوچک بود، آنرا هم گشودم، درون آن یک قرآن شریف بود که بنا بر قول آقای دکتر ممتاز حسن از جد پدری آنها باقی مانده بود و آنها قرائت قرآن را از روی آن فرا می گرفته اند اما کرم کتاب چیزی از آن باقی نگذاشته بود و اگر گشوده نمی شد شاید تا یک ماه دیگر مانند توتیا می گردید. به همین ترتیب نسخه های دیگر در حال نابود شدن بود. البته همان وقت دستور داده شد که از برگ درخت نیم و گرد د. د. ت. نفتالین و برگ های تنباکو استفاده شود و از همه راه ها بهتر این بود نسخه ها را یک یک و بکشایند و در هوای آزاد بگذارند و یا با وسایل الکتریکی همه کرم ها و تخم آنها را نابود سازند.

۲۸- کتابخانه آقای سید پیر حسام الدین راشدی

[گنجینه پیر سند، بیت الضیا، جمشید رود، کراچی]

این کتابخانه شهرت جهانی دارد. در حدود ۲۵۰۰۰ کتاب برگزیده چاپی دارد که همه آنها در تاریخ زبان و ادب فارسی و اردو و سندی برگزیده هستند. ۳۵۰ نسخه خطی ارزنده دارد. مجموعه‌ای از میکرو فیلم های نسخه های خطی و کتابهای نادر دارد. خاتم دکتر روشن آرا بیگم از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان مأمور موظف شده که فهرست دقیق و کامل نسخه های خطی و میکرو فیلم ها را به روش کتابخانه گنج بخش تهیه کند و این فهرست پایان یافته است. اخیراً گنجینه پیر سند یا کتابخانه پیر راشدی به دانشگاه اسلام آباد منتقل شده است و دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است.

۲۹- کتابخانه دانشگاه کراچی

[۱۳ میل بیرون از شهر کراچی]

کتابدار: آقای دکتر عبدالمعید، فهرست نگار بخش شرق شناسی آقای فضل الله فاروقی، کتابدار بخش شرق شناسی آقای عبید الله قدسی، معاون و مسؤول میکرو فیلم و عکس نوادر نسخ خطی آقای سید مبارک علی:

اینک تعداد کتابها در کتابخانه دانشگاه کراچی

آنگونه که آقای فضل الله فاروقی گزارش داد. در حدود ۲۰۰/۰۰۰ کتاب موجودی کتابخانه است:

زبان انگلیسی	۱۵۰۰۰ مجلد
زبان فارسی	۶۰۰۰
زبان عربی	۱۰۰۰۰
زبان سندی	۴۰۰
پشتو و سرائیکی و پنجابی و دیگر زبانها تقریباً	۱۰۰
بقیه به زبان اردو می باشد.	

میکرو فیلم کتب نوادر و نسخ خطی ۱۴۰۰۰ (به همه زبانها).

نسخه های خطی در حدود ۱۰۰ عدد.

آنها نخست به من گفتند که نسخه خطی ندارند اما با همکاری خودشان بالاخره در یک نقشه نسخه های خطی را یافتیم که هنوز فهرست نشده و نام بعضی از آنها بدین قرار است :

- ۱- منهج الصادقین : کتابت ۱۰۸۷ ه.ق.
 - ۲- شجره آصفیه : ۱۳۵۳ ه.ق.
 - ۳- گلستان سعدی.
 - ۴- شرح شافیه : فارسی ، ۱۱۵۹ ه.ق.
 - ۵- ریاض العارفین : فارسی ، کتابت ۱۱۴۱ ه.ق.
 - ۶- انتخاب سرو آزاد : غلامعلی بلگرامی.
 - ۷- مجموعه رسال و اشعار : (بر بوده چندر نائک ، یک مثنوی از شیخ عطار ، یک مثنوی که عصام الدین کتابت کرده بود) .
 - ۸- صحیفه شاهی .
 - ۹- مجمع العلوم : قطع بزرگ ، میر محمد خلیل بن محمد فیض الحسینی ، کتابت ۱۱۴۰ ه.ق.
 - ۱۰- مثنوی مولوی.
 - ۱۱- تاریخ راشد : در تاریخ آل عثمان ، کتابت ۱۱۴۰ ه.ق.
- کتابخانه دانشگاه کراچی : به روش دیوپی و دیگر روش های قدیم برحسب بخش های آن اداره می شود.

۳۰- کتابخانه آقای عیدالله قدسی

[کتابدار بخش خاورشناسی دانشگاه کراچی ، محوطه دانشگاه کراچی]

این کتابخانه شخصی در محوطه خوابگاه استادان و در خانه آقای عیدالله قدسی بود. نام بعضی از نسخه ها بدین شرح است :

- ۱- دیوان بیدل : به خط و کتابت بیدل که نام و امضای بیدل در آغاز و در کناره صفحات و در آخر دیده شد : «قدیم و جدید مسوده فقیر بیدل».
- ۲- آیین اکبری: شاید از عصر مؤلف باشد (قرن ۱۱ ه.ق).

- ۳- قصيدة الرائية : مسمى به عقليه ۱۱۹۹ هـ ق.
- ۴- الاسرار : ۱۳۳۴ هـ ق.
- ۵- خير التجارب : (طب).
- ۶- ترجمه 'تاريخ اعثم كوفي به زبان فارسي' : كتابت ۹۱۲ هـ ق. مهر اورنگ زيب شاه : «محمد اورنگ زيب شاه پادشاه مرید رحمت خان» .
- ۷- جام جم : (مثنوی).
- ۸- ترجمه 'فصوص الحكم' : كتابت ۱۲۹۰ هـ ق.
- ۹- مجالس الابرار و مسالك الاخيار.
- ۱۰- بحر الجواهر : (طب).

۱۱- متأسفانه اين نسخ خطی کرم خورده باوجود اینکه در پیش یک کتابدار آنها کتابدار دانشگاه کراچی بودند ، کرم کتاب به سراغشان آمده بود و آنگونه که آقای عبيدالله قدسی می گفت تقريباً دو سال بود که به آنها دست نزده بود .

۳۱- کتابخانه 'دکتر مطيع الامام

[کتابخانه 'آقای دکتر مطيع الامام استاد زبان فارسي دانشگاه کراچی ، محله 'پير آلہی بخش ، کراچی]

آقای مطيع الامام دکتر در زبان و ادبيات فارسي از دانشگاه کراچی است. رساله اش در موضوع شيخ شرف الدين احمد يحيى منيرى و سهم وی در نثر متصوفانه فارسي است. شيخ شرف الدين از سلسله 'فردوسيه' که یکی از سلاسل نقشبنديه است می باشد و اين رساله به زبان فارسي نوشته شده و ليکن هنوز چاپ نشده است. در کتابخانه اش مآخذ ارزنده موجود است و یک نسخه خمسہ نظامی قابل ذکر است. اين نسخه ۷ لوح و ۱۴ مینیاتور و خط خوش و جداول و نقش ها و کل و بوته نگاری ها داشت . اين نسخه هم اکنون به کتابخانه 'گنج بخش منتقل شد و به شماره ۳۸۱/۸۹۰ محفوظ است .

۳۲- کتابخانه 'آقای دکتر غلام سرور

[استاد و رئيس سابق بخش فارسي دانشگاه کراچی ، محله 'پير آلہی بخش ، کراچی]

اين کتابخانه در حدود ۵۰۰۰ کتاب دارد. نسخه خطی هم داشت و ليکن امکان

دیدار آنها نبود. بیشتر کتابهای این کتابخانه به فارسی و چاپ ایران بود. بعضی از فهرس خطی کتابخانه های جهان و تعدادی مجلات ارزنده در این کتابخانه دیدم که حکم «نادر» را دارند. این کتابخانه فهرست نداشت.

۳۳- کتابخانه انجمن ترقی اردو

[بابای اردو رود ، کراچی]

این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰۰ کتاب دارد ، بیشتر آنها مآخذ تاریخی و ادبی و زبانشناسی و پاکستان شناسی است. نسخ خطی هم دارد و فهرست آنها نوشته و چاپ شده است و اکنون در حدود ۲۰۰۰ نسخه خطی دارد و مرقعات و مینیاتور ها و اسناد تاریخی فراوان دارد. آرامگاه دکتر مولوی عبدالحق که به بابای اردو شهرت دارد در محوطه انجمن ترقی اردو قرار دارد و مدرسه و دانشکده اردو نیز همسایه آن است. گویا اصل مدرسه و دانشکده اردو و نیز کتابخانه و متعلقات آن ، خانه شخصی بابای اردو بوده است.

۳۴- کتابخانه مدرسه عربیه اسلامیة

[جامع مسجد نیوتاؤن ، جمشید رود ، کراچی-۵]

این کتابخانه بیش از ۱۲۵۰۰ کتاب دارد و اکثر آنها عربی است. کتابهای فارسی آن از ۵۰۰ مجلد بیرون نیست ، چند نسخه خطی نیز دارد ، از جمله دیوان مخفی خوش خط و جدول دار . ترتیب کتابها بر اساس موضوعات علوم اسلامی است ، مانند : حدیث ، فقه ، تفسیر ، قرائت ، ادب. این کتابخانه فهرست ندارد. فقط نام کتابها بر حسب موضوع در چند دفتر نوشته آمده است. نسخه های خطی فهرست ندارد. آقای شیخ محمد یوسف بنوری گفت : در صدد هستیم که فهرست کتب چاپی و خطی را تهیه کنیم. این کتابخانه حاضر است کتاب مبادله کند چون خود اداره انتشارات دارد و یک ماهنامه به نام «بینات» یا «مجله مدرسه عربیه اسلامیة» به زبان اردو منتشر می کند .

۳۵- کتابخانه موزه ملی پاکستان

[بنس گردن ، کراچی]

در این کتابخانه نسخ کمیاب و نایاب بسیار است و فهرست تعدادی از آنها به زبان

انگلیسی نوشته آمده است که به مناسبت بزرگداشت جشنهای دو هزار و پانصدمین سال بنیانگذاری شاهنشاهی ایران چاپ شده است. آنگونه که آقای دکتر نقوی رئیس موزه توضیح داد و آقای پیر حسام الدین راشدی تأیید فرمود در حدود ۱۲۰۰۰ نسخه خطی در قفسه های آن محفوظ است که به زبانهای شبه قاره نوشته شده اند و شاید سه چهارم آنها به زبان فارسی باشد و از این ۱۲ هزار گویا تقریباً ۱۰۰۰ نسخه فهرست شده است. من از نمایشگاه نسخ خطی و مرقعات و آثار خوشنویسی این کتابخانه دیدار کردم. بعضی از نسخه های مصور و منقش مانند : خمسه نظامی ، کلیله و دمنه ، انوار سهیلی ، دیوان حافظ ، اسکندرنامه نظامی ، گستان سعدی ، مثنوی مولوی ، دیوان صائب تبریزی اصفهانی شاهکار های نسخ خطی فارسی در جهان است.

کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان ۷۸ نسخه از این نوادر را به صورت میکرو فیلم تهیه کرده است.

۳۶- کتابخانه لیاقت (لیاقت هال لائبریری)

[خیابان عبدالله هارون ، کراچی]

این کتابخانه وابسته به موزه ملی پاکستان است و کتابهای چاپی کهن و نسخ خطی در آن گرد آمده است و محل مراجعه محققان است و در یک بنای قدیمی به نام «فریر هال» که در زمان انگلیسها ساخته شده قرار دارد و آن بنا در وسط یک باغ بزرگ خوش منظره است به نام «باغ جناح».

۳۷- کتابخانه خانه فرهنگ ایران

[خیابان عبدالله هارون ، پشت باغ جناح ، کراچی]

اکثر کتابهای این کتابخانه چاپ ایران و همه آنها به زبان فارسی نوشته شده اند به استثنای چند مجلد که به زبان اردو و انگلیسی تألیف شده اند. فهرست این کتابخانه بر اساس مؤلف و نام کتاب و موضوع آنها تهیه شده و در برگه دانها قرار دارند و کار یافتن و خواستن کتاب را آسان کرده اند. در حدود چهار هزار مجلد موجودی کتابخانه به نظر آمد.

۳۸- کتابخانه آمریکا (آمریکن سنتر)

[خیابان عبدالله هارون ، مقابل باغ جناح ، کراچی]

این کتابخانه از لحاظ نظم و ترتیب و قفسه بندی و فهرست و برگه و برگه دان نمونه است. همه کتابها به زبان انگلیسی و اکثر آنها چاپ آمریکا است. سالن بزرگ کتابخانه مراجعان بسیاری را در بر می گیرد. روش کتابخانه بر اساس روش دیویی است.

* * *

آنگاه که از این کتابخانه ها در کراچی دیدن می کردم به ناشران و کتابفروشان ثابت و سیار نیز مراجعه کردم کتابهای چاپی و نسخه های خطی را دیدار کردم بدین شرح :

۳۹- کتابفروشی و انتشارات اقبال (اقبال پبلیشرز)

[خیابان جمشید ، حیدر آباد کالونی ، کراچی]

مدیر این کتابفروشی آقای محمد عثمان نام داشت. در نزد او مجموعه یی از نسخه های خطی ارزنده موجود بود که از آن میان ۸۴ نسخه خطی ۲۵ مجلد کتاب چاپی قدیمی فارسی را دیدار کردم. بعضی نسخ ارزنده در میان مجموعه خطی موجود بود ، از جمله : دیوان مغربی ، تاریخ فرشته ، تاریخ حبیب السیر ، دیوان صائب. مهر میرزا مهدی خان صفوی در چند جای این نسخ دیده می شود.

۴۰- کتابفروشی و انتشارات عباسی

[عباسی کتب خانه ، بازار جونا ، کراچی]

این کتابفروشی در یک بازار قدیمی و بسیار پررفت و آمد به نام «جونا مارکت» واقع شده است. مدیر آن حاج عباسی ، فارسی می داند و ایران را خوب می شناسد کتابخانه اش در سه طبقه است و انباشته از کتب قدیم و جدید است. کتابهای فارسی فراوان دارد . چند نسخه خطی ساده داشت .

۴۱- کتابفروشی آقای عبدالواحد

[(عبدالواحد بوک دپو) ، بازار جونا ، کراچی]

این کتابفروشی نیز نزدیک کتابفروشی عباسی قرار دارد و مدیر آن آقای عبدالواحد سندی است و کتابفروشی او مرکز کتابهای قدیمی و نسخ خطی است ، جویندگان کتب

چاپی و خوانندگان نسخ خطی در پیش او بسیار آمدورفت می کنند. در حدود ۱۵ نسخه خطی داشت.

۴۲- کتابفروشی آقای حاج عبدالعزیز لاهوری

[مہانخانہ نادری ، بازار جونا ، کراچی]

این کتابفروشی در یکی از اطاقهای طبقه چهارم مہانخانہ بی واقع شده است بہ نام نادری هتل کہ مالک آن یک مرد ایرانی است بہ نام آقای حاج جعفری. صاحب کتابفروشی حاج عبدالعزیز لاهوری ہمیشہ در حال سیر و سیاحت است. نسخہ های خطی فراوان دارد. ہمگان او را بہ نام حاج عبدالعزیز کتابفروش سیار می شناسند. من ۷۴ نسخہ خطی (ناقص و کامل) بہ زبان فارسی و عربی و اردو در لابلائی کتابہای او دیدار کردم. وی در لاهور نیز جایی در خیابان مکلو (مکلو رود) برای گرد آوری و خرید و فروش کتاب ہای قدیمی و کهن دارد و ہمچنین در راولپندی جایی دارد.

۴۳- کتابفروشی آریا مہر

[خیابان صدر ، کراچی]

مدیر این کتابفروشی آقای فرزانه است. وی بہ زبان فارسی و اردو و انگلیسی حرف می زند و ایرانی است. کتابفروشی او محل آمد و رفت ایرانیان و فارسی دوستان است. نسخہ خطی نداشت.

۴۴- کتابفروشی علمیہ اسلامیہ

[جامع مسجد نیوٹاؤن ، خیابان جمشید ، کراچی-۵]

این کتابفروشی در مدرسہ عربیہ اسلامیہ در جامع مسجد نیوٹاؤن قرار دارد. مالک آن آقای حاج عبدالغنی افغانی است و اصلاً افغانستانی و اہل شہر قندہار است. و در قندہار نیز کتابفروشی و انتشارات دارد. در کتابفروشی او انواع کتب چاپی افغانستان و نسخہ خطی کہ اکثر آنها در نقاط مختلف افغانستان (بدخشان ، بلخ ، ہرات ، غزنہ ، کابل ، قندہار) کتابت و یا تألیف شدہ موجود بود. مدت سہ روز در این کتابفروشی بہ جست و جو پرداختم و ۹۵ مجلد چاپی و ۲۰۴ نسخہ خطی را دیدار کردم.

۴۵- مرکز کتاب (بوک لند)

[خیابان بندر ، کوچه هرمزجی ، کراچی]

این کتابفروشی وابسته به دو مرکز انتشاراتی و چاپ بزرگ در کراچی است به نامهای «پروسس پاکستان» و «لیبرتی پروس» یعنی «چاپخانه پاکستان» و «چاپخانه آزادی». مالکان این مرکز یا کتابفروشی و دو چاپخانه آقای شیخ محمد حسین خراسانی و شیخ محمد صادق خراسانی هستند و اصل آنها از ناحیه کدکن خراسان است و ایرانی الاصل هستند و بسیار به ایرانی بودن خود افتخار می کنند و می نازند.

مرکز کتاب یا بوک لند در یک بنای قرار دارد در خیابان بندر کوچه هرمزجی یا هرمس جی و اصولاً از بیست سال پیش آنرا بسته اند اما به واسطه شهرت آن، بازهم مردم خصوصاً محققان و دانشمندان مراجعه می کنند و از آن کتاب می خرند. نسخه های خطی هم داشتند و لیکن من ندیدم.

۴۶- کتابفروشی رویال (رویال بوک کمپانی)

[صدر ، کراچی]

در این کتابخانه انواع کتب چاپی عربی و فارسی از چاپهای حیدر آباد دکن و نولکشور موجود است. مالک آن چون متوجه شده که فروش این نوع کتاب ها بازار گرمی ندارد ، کتب چاپ قدیم را در انبار ریخته و انباشته و در عوض کتب چاپ جدید مخصوصاً به زبان انگلیسی را در قفسه ها چیده و عرضه داشته است.

* * *

البته در شهر کراچی کتابفروشی های دیگر هم موجود است ، مانند کتابفروشی و انتشارات فیروز سنز ، کتابفروشی رنگ محل ، کتابفروشی نمازی ، و چندین کتابفروشی دیگر که کاروبار آنها در امور انتشاراتی و کتابفروشی اردو و انگلیسی متمرکز است.

حیدرآباد سند :

۴۷- کتابخانه انجمن ادبی سند

[سندی ادبی بورد ، حیدر آباد سند]

انجمن ادبی سند در شهر حیدر آباد سند در سال ۱۹۵۱ میلادی تأسیس شده است.

نخست در کراچی بود. هدف آن تحقیق در ادبیات و زبان سندی است و خاصه آن زبانهایی که در سندی اثر گذاشته اند، مانند: فارسی، عربی، اردو و سرائیکی. دولت هر سال ۱۰۰۰۰۰ روپیه می دهد که فقط کتابهای عربی و فارسی و سندی چاپ و نشر شود، تاکنون ۲۵۳ کتاب چاپ و نشر کرده است. ۱۷۰ کتاب سندی، ۳۳ کتاب فارسی، ۷ کتاب عربی، ۱۰ کتاب انگلیسی، ۶ کتاب اردو.

این کتابخانه در محل انجمن ادبی سند و در بنای بزرگ به نام «امین منزل» واقع شده است که اصل منزل از شخصی به نام «امین» است و او همه گونه مساعدت و کمک به انجمن ادبی سند می کند. قبلاً نیز آقای سید پیر حسام الدین راشدی توسط نامه یی مرا به آقای امین و مسئول اداری و انتشاراتی آن آقای غلام ربانی اگر معرفی کرده بود. در ساعت ۸ صبح ۱۳۵۱/۲/۲۲ خورشیدی از گنجینه مخطوطات و عکس های نسخه های خطی سندی ادبی مورد دیدن کردم. در حدود ده هزار مجلد کتاب چاپی که اکثر آنها را خود انجمن منتشر کرده است در قفسه های آن موجود است و از آن میان تقریباً ۳۰۰ نسخه خطی و فارسی و سندی و اردو است. بعضی از این نسخ کمیاب و شاید منحصر بوده باشد. نام چند نسخه را یاد داشت کردم، بدین شرح:

- ۱- قرآن شریف: ترجمه به زبان فارسی از مخدوم نوح، کتابت ۱۱۱۳ هـ ق. کاتب بهاء الدین.
- ۲- جامع العلوم: تألیف ابو عبدالله علاء الدین بن علی بن اشرف بن سعد بن علی القریشی الحسینی، تاریخ تألیف ۷۸۲ هـ ق. تاریخ کتابت ندارد. نشر فارسی آن کهن: ۱۸۴۰ علم را شرح داده است. اول «علم قرائت» و آخر «علم انابت» است.
- ۳- مجموعه: (گلشن راز، مثنوی شیخ عطار، حسانات العارفین).
- ۴- بیاض فارسی: که در آن رقعات و یادداشتهایی از «شهباز قلندر» داشت.
- ۵- کلیات سعدی: کتابت ۷۲۶ هـ ق.
- ۶- اختیارات قاسمی: از محمد قاسم هندو شاه (فرشته).
- ۷- نافع الخلق: در طب، تألیف حبیب طیب کاتب عبدالکریم شکار پوری.
- ۸- دیوان صائب: نسخه کهن، ۱۲۱۸ هـ ق.

۴۸- کتابخانه آقای دکتر نبی بخش خان بلوچ

[محوطه قدیم دانشگاه سند، حیدرآباد سند]

این کتابخانه قدمت خاندانی دارد و اکنون آقای دکتر نبی بخش خان بلوچ مالک آن است و بر کتب چاپی و خطی آن افزوده است و لیکن به علت جا بجا شدن کتابخانه، امکان دیدار همه کتابها را نیافتیم و آنگونه که آقای دکتر بلوچ می گفت تقریباً ۱۰۰۰۰ جلد چاپی و ۱۰۰ نسخه خطی در قفسه های آن موجود است. اکثر کتابهای چاپی انگلیسی و سندی و بعضی به فارسی و عربی است، اما بیشتر نسخه های خطی، فارسی و سندی و برخی به عربی است. نام چند نسخه خطی را یادداشت کردم:

- ۱- هزلیات: به زبان فارسی که در «هاله» از شهرهای سند نوشته شده است.
- ۲- رشعات الفنون: تألیف الامین الدین خان بن سید ابوالمکارم بن امیر خان الحسینی المهروری.
- ۳- وامق و عذرای نامی اصفهانی: مذهب و لوح دار و منقش.
- ۴- خسرو شیرین نامی اصفهانی: مذهب و لوح دار و منقش.
- ۵- دیوان ولید بن یزید: (عربی)، نسخه منحصر بفرد که آنرا «العزیز الیمنی» تحقیق کرده و اشعار آنرا با «الاغانی» مقابله کرده است.
- ۶- دقایق الحقایق: تألیف احمد رومی خلیفه مولانا جلال الدین رومی تألیف ۷۲۷ هـ ق.

۴۹- کتابخانه آقای مولانا غلام مصطفی قاسمی سندی

[جیل رود (خیابان زندان)، هیر آباد، حیدرآباد سند]

آقای مولانا غلام مصطفی قاسمی سندی خاندانی دارد در خیابان زندان مرکزی حیدرآباد (جیل رود) در محله هیر آباد. کتابخانه اش را در یکی از اطاقهای این خانه ترتیب داده است. او مردی است در حدود ۶۰ ساله، عالم علوم اسلامی، متخصص زبان و ادب فارسی و عربی، دانای تاریخ سند و آگاه به تاریخ پاکستان. ریاست شاه ولی الله آکادمی را بر عهده دارد، مدیر ماهنامه «الرحیم» به زبان سندی و «الولی» به زبان اردو می باشد. کتابخانه اش ارزنده و دارای کتب چاپی و نسخه های خطی است. تقریباً ۲۰۰۰ مجلد دارد و از آن بیش از ۱۰۰ نسخه خطی است که اکثر آنها تألیف علمای سند است:

- ۱- ذریعه الوصول الی جناب الرسول: (فارسی)، تألیف فقیر محمد هاشم تهنوی،

قرن ۱۰ هـ ق.

- ۲- منتخب شاهنامه : خط خوش ، قرن ۱۰ ه. ق.
- ۳- حاشیه بر تلویح : (عربی) از وجیه الدین گجراتی ، تألیف ۱۳۰۱ ه. ق.
- ۴- شرح زور : «زورا» (زورا نام دجله است) ، تألیف جلال الدین دوانی (نسخه اصلی و عکسی).
- ۵- مجموعه : (چند رساله صرف و نحو) به فارسی و عربی ، العقد تألیف قلندر شهباز ، و ضمک قاضی محمود تہتوی.
- ۶- الغاز علی الباز : در احادیث موضوعه و ضعیفہ .
- ۷- صحیح بخاری : (ج ۱) ناقص ، عربی .
- ۸- غایۃ التحقيق : شرح کافیہ در علم نحو (عربی).
- ۹- اجتماعات شاہ ولی اللہ کی نظر میں : تصنیف مولانا غلام مصطفی قاسمی .
- ۱۰- فخریہ یا حاشیہ شرح ہدایۃ الحکمہ : للسید فخر الدین ، کاتب شیخ عبدالقادر.
- ۱۱- شرح زبدہ : با حاشیہ علامہ قاضی محمود تہتوی و حواشی مخدوم محمد معین تہتوی ۱۱۰۲ ه. ق.
- ۱۲- حاشیہ اشباہ و نظائر: تصنیف صاحب بحر الرائق کہ در اصول فقہ حنفی شہرت دارد و حاشیہ این حاشیہ از مخدوم عبدالواحد سندی سیوانی (نعمان ثانی) متوفی ۱۲۲۴ ه. ق.
- ۱۳- فتاویٰ واحدی : (ج ۱ چاپ شدہ است).
- ۱۴- دفتر خاطرات : (مذکرات) غلام مصطفی قاسمی (کہ آنرا فہرست کتب خطی ہم می توان گفت).
- ۱۵- قصیدہ بردہ و شرح آن : و اشعار عربی و فارسی مولوی محمد بنوی.
- ۱۶- سند یا باب الاسلام کی حیثیت میں : و مقالات دیگر.
- ۱۷- النکت حافظ ابن حجر عسقلانی : بر مقدمہ حافظ بن صلاح (اصل آن در کتابخانہ پیر جہندو).
- ۱۸- سیف الجلی علی سائب النبی : تألیف مخدوم محمد ہاشم تہتوی سندی ، ۱۳۴ ه. ق. (اصل آن از کتابخانہ پیر جہندو).
- ۱۹- ترجمہ سطعات : عربی در فلسفہ اسلام کہ اصل آن بہ زبان فارسی از شاہ ولی اللہ محدث دہلوی و ترجمہ اش از علامہ موسی جبار اللہ روسی.
- ۲۰- الہام الرحمن : تفسیر قرآن عربی بہ طرز جدید کہ مولانا عبید اللہ سندی آنرا

- در حرم مکه بر علامه موسی جبار الله املا کرده بود (۲ جلد آن تا سورة النساء چاپ شده است).
- ۲۱- معرفۃ الانساب الباطنیه و نفی الانساب الظاهریه : سید احمد بن علان ، تألیف و کتابت ۱۱۱۰ هـ ق. (چاپ شده).
- ۲۲- رساله در اصول حدیث : (متن و حاشیه) تألیف مولانا عبیدالله سندھی (چاپ نشده).
- ۲۳- رساله منتجع الفکر : از مخدوم محمد هاشم تھتوی.
- ۲۴- شرح نام حق : اصل «نام حق» سروده شرف الدین است.
- ۲۵- روضۃ العلماء زندہ ویسی : در فقہ حنفی ، کاتب سید علی اصغر بن ولی محمد لکملوی یا لکیانوی ۱۱۳۵ هـ ق.
- ۲۶- دفتر خاطرات : یا سفر نامہ مکه تألیف مولانا غلام مصطفی قاسمی شامل اینگونه یادداشت ها :
- این مرقد مطہر فرزند حیدر است آرامگاہ دختر زہرای حیدر است .
این جایگاہ زینب کبری است در زمین یا گوشہیی ز عرش خداوند اکبر است
- ۲۷- شرح نقایۃ الفاضل : (عربی). تألیف ۸۸۰ هـ ق ، تاریخ ۸۸۵ هـ ق (دمشق).
- ۲۸- طبقات الحفاظ : ۱۳۲۳ هـ ق.
- ۲۹- مظہر الانوار محتو علی مسائل الصیام : متن و شرح از محمد هاشم تھتوی. این کتاب از عربی بہ فارسی ترجمہ شد و «حیات الصائمین» نام دارد. تاریخ کتابت ۱۳۶۶ هـ ق ، کاتب جمال الدین و چاپ نشده است.
- ۳۰- الاصول الموضوعۃ و المقدمۃ الہندسہ : کاتب محمد داد ، کتابت ۱۳۵۶ هـ ق.
- ۳۱- دیوان خواجہ محمد سعید لنواری : (لواری) ، شاید متوفی ۱۳۱۵ هـ ق. این دیوان چاپ نشده است.
- ۳۲- ناشناختہ : (شاید تذکرہ عارفان و صوفیان باشد) ، در حدود قرن ۱۱ هـ ق.
- ۳۳- حاشیہ قدیمہ جلالیہ بر شرح تجرید : (جلال الدین دوانی).
- ۳۴- فوائد الضیائیہ بر کافیہ : از جامی.
- ۳۵- متوسط : (شرح کافیہ) ، بر کنار صفحات این نسخہ حاشیہ میر سید شریف جرجانی کتابت شدہ است ، این نسخہ طبع نشدہ.

- ۳۶- مجموعه : (۱- خلاصه الحساب شیخ بهاء الدین عاملی ، ۲- حاشیه مخدوم محمد هاشم تهنوی ، ۳- شرح شیخ الاسلام پسر علامه تفتازانی بر سراجی، عربی).
- ۳۷- مبدأ و معاد : از خواجه مجدد الف ثانی (فارسی).
- ۳۸- مسأله الدهر : تألیف مولانا معین الدین اجمیری (اردو) ، چاپ شده.
- ۳۹- دیوان میر: یا دیوان سید میر جان الله شاه رضوی روهری (روهر نام شهر است). فارسی ، متخلص به «میر» چاپ نشده ، قرن ۱۲ ه ق. میر از معتقدان شاه عنایت شهید می باشد. تاریخ کتابت ۱۲۱۶ ه ق.
- ۴۰- البصائر در فلسفه : تألیف مخدوم بصیر الدین سیوانی سندی (عربی) وی از اولیاء الله بود. چاپ شده.
- ۴۱- خلاصه البیان : شرح لغات مشکوة المصابیح تألیف سید عبدالوهاب بن عیسی البهاک بلوچستانی (عربی).
- ۴۲- مجموعه : (۱- شاکر نامه ، ۲- کریم ، ۳- خمس فارسی در لغت و نامهای درختان و کلهها و گیاه ها).
- ۴۳- اسرار جلالیه : در علم تصوف از سید عبدالجلیل لکهنوی (فارسی) ، کاتب عبدالرؤف ، کتابت ۱۲۸۸ ه ق.
- ۴۴- شرح الصدور : لجلال الدین سیوطی (چاپ شده).
- ۴۵- تعبیر الرؤیا : در عربی ، کاتب احمد بن عبدالله ، کتابت ۱۰۰۶ ه ق.
- ۴۶- فتاوه : (از علمای هند) ، تقریباً قرن ۱۰ ه ق.
- ۴۷- ناشناخته : (شاید تاریخ فیروز شاهی) سلطان فیروز شاه بهمنی ، خط خوش.
- ۴۸- مجموعه سلطانی : کاتب سید محمد حق و ولد سید العدنه شاه ساکن بهریالو.
- ۴۹- تذکره اساتذه : (ناقص) مخدوم محمد عابد سندی سیوانی ، که جد او از سیوان (در سند) هجرت کرده و در یمن سکونت اختیار کرده. مؤلف مدتی از جانب حکومت یمن سفیر مصر بود و در مدینه منوره وفات یافت ، تألیفات متعدد دارد.
- ۵۰- حاشیه قل احمد : بر حاشیه ملا عبدالکریم سیانکوتی، حاشیه قطبی (شرح شمسیه در منطقی و میر قطبی).

- ۵۱- پنجتن : (فرهنگ لغت عربی و فارسی و اردو و سندی و پشتو) و رسائل دیگر.
- ۵۲- مکتوبات امام ربانی : حضرت مجدد الف ثانی (تقریباً قرن ۱۱ ه. ق. شاید از عهد مؤلف باشد).
- ۵۳- شرح شاطبیه : مهر مخدوم محمد هاشم تہتوی و حواشی او را دارد.
- ۵۴- شرح عقاید جلالی : (جلال الدین دوانی) .
- ۵۵- حفظ الایمان من غارة الشیطان : (فارسی) در علم تصوف.
- ۵۶- الشرح النہاری : (یک روزہ) الحری لمتن الالبہری (متن ایساغوجی نام دارد). تصنیف محمد حسن سنبلی از علمای قرن ۱۳ ه. ق.
- ۵۷- تاج التراجم : (عربی).
- ۵۸- فتاویٰ علمای سند : (عربی) تألیف در ۱۲۱۰ ه. ق ، کاتب حافظ محمود سیوستانی.
- ۵۹- مجموعہ : (۱۱ رسالہ) بہ خط مولانا غلام مصطفی قاسمی .
- ۶۰- لطایف لطیفی : سرودہ میر عبدالحسین سانگی .
- ۶۱- کچکول نامہ : بہ تصحیح مولانا غلام مصطفی قاسمی چاپ و نشر شدہ است .
- ۶۲- حاشیہ حجتہ اللہ بالغہ .
- ۶۳- التوضیح علی التتبیح .
- ۶۴- امعان النظر شرح نخبۃ الفکر : قاضی محمد اکرم نصر پوری سندی ، کاتب محمد ابن جابر از علمای مدینہ منورہ از این کتاب فقط دو نسخہ موجود است : این نسخہ و نسخہی دیگر در کتابخانہ پیر جہندو بہ کتابت ۱۱۲۵ ه. ق .
- ۶۵- وسیلۃ الغریب الی جناب الحبیب : (فارسی) تألیف مخدوم محمد ہاشم تہتوی (مالک آن کتابخانہ پیر جہندو).
- ۶۶- شرح اسماء اللہ تعالی : بہ فارسی (خطی) ، کاتب عبداللہ ولد ولی محمد.

* * *

علاوہ بر اینکه از کتابخانہ مولانا غلام مصطفی قاسمی دیدن کردم ، چند مطلب دربارہ کتاب و کتابخانہ و نسخہ های خطی از وی شنیدم ، بدین شرح :

در قریہ سید پور در سند کتابخانہ بی عظیم است کہ مولانا سید غلامحسین رفاعی آنرا ادارہ می کند ، و نسخہ های خطی فارسی فراوان دارد . نشانی : دوی مسجد ، محلہ خواجہ ، تندو محمد خان.

در قریهٔ راوت سر دهستان چاچهر کتابخانه‌ی بزرگ موجود است که در آن نسخه‌ی خطی قدیم و نوادر تاریخ بسیار است و مالک آن مولوی عبدالحق چاندیو و پسرش مولوی عبدالهادی است.

در شهر خیر پور: کتابخانه‌ی به نام «گورنمنت دیویژنال پبلک لائبریری» موجود است که ۱۲۰۰ نسخهٔ خطی فارسی و عربی و اردو دارد.

در قریهٔ تندو جان محمد در ۸۰ میلی حیدر آباد سند کتابخانه‌ی وجود دارد.

در قریهٔ تندو سالدین داد کتابخانه‌ی وجود دارد به نام مکتبهٔ سر هندیان.

در قریهٔ تندو محمد خان کتابخانه‌ی وجود دارد.

در قریهٔ هاله کتابخانه‌ی بزرگ موجود است که مالک آن مخدوم طالب المولی نمایندهٔ مجلس شورای ملی پاکستان است.

در لنواری یا کتابخانهٔ خواجه محمد زمان لنواری والا موجود است. خواجه محمد زمان معاصر شاه عبداللطیف بهتائی بود و دیوان فارسی دارد.

در پیر (پیر یعنی کونار بخش) لارکانه کتابخانهٔ مدرسهٔ سراج العلوم موجود است و مالک آن عبدالکریم پیر طریقت علمای سند و نایب صدر جمعیت علمای پاکستان است. در این کتابخانه در حدود ۸۰۰ نسخهٔ خطی موجود است.

در علیخان کمبر (نمبر غلام شیر خدا حیدر «ع»)، کتابخانهٔ پیران راشدی از علی شاه که شاعر فارسی بود موجود است.

در واره بخش لارکانه، کتابخانهٔ پیر نجی الله راشدی موجود است.

۵۰- کتابخانهٔ استان سند

[سند پرونشال لائبریری، حیدرآباد، سند]

این کتابخانه در داخل ساختمان موزهٔ استان سند است. موزهٔ استان سند به دو بخش تقسیم شده است. بخش آثار پیش از اسلام، بخش آثار بعد از اسلام. در بخش آثار پیش از اسلام، زیر خاکی ها است که شامل آثار مکشوفه از نقاط مختلف سند است. در بخش آثار بعد از اسلام، انواع کاشی ها، مثبت کاری ها، زیورها، سفالها، اسلحه های گرم و سرد، لباس ها، آلات موسیقی مخصوصاً آنهایی که مربوط به سرزمین سند است، مانند: تنبور، سوود (نوعی چنگ)، انواع لباس های سندی، مانند: گهره (دلق)، گچ و موسی (زنان) (فرش)، جت (زوت) نوعی سجاده، کیس (فرش)، اجرک (شاید ازرف) که چادر مخصوص

مردان و زنان است. لنگی که مردان بر دوش و سر می بندند، قرطو (پیراهن). در یک کاشی این دو بیت آمده بود :

ندیده چشم فلک مشهدی بدین خوبی که آمدند ملایک برای دیدن فیض
بچشم از خرد و عقل سال تاریخش بدیده کرد اشارت که هست معدن فیض
(۵۱۰۰۴ ق).

پس از دیدار موزه به کتابخانه وارد شدیم و از کتب چاپی و خطی دیدن کردیم. کتابدار آقای یوسف عبدالغفور. نام کتابخانه را به «کتابخانه شمس العلماء داود پوتا» تغییر داده اند چون این شخص کتابهای بسیار به کتابخانه هدیه کرده است. تعداد کتاب ۱۸ هزار مجلد چاپی.

اردو ۵۰۰۰ مجلد.

سندی ۲۵۰۰ مجلد.

انگلیسی ۵۰۰۰ مجلد.

فارسی ۳۰۰ مجلد.

عربی ۱۰۰۰ مجلد، و بقیه به زبانهای دیگر.

نسخه های خطی در حدود یکصد نسخه.

این کتابخانه فهرست ندارد و نام نسخه های خطی را حتی در دفتر هم ثبت نکرده اند. من با فرصت کم نام چند نسخه خطی را یادداشت کردم :

۱- دیوان مسعود سعد لاهوری :

آغاز :

دوش در روی گنبد خضرا مانده بود این دو چشم من عمدا

انجام :

بفرود چو کوه قوت شعر من شد ختم در به تو یمن تمام شده

۲- دیوان کلیم کاشانی.

۳- دیوان طالب آملی.

۴- لیلی و مجنون: از میرزا صادق نامی اصفهانی، خط خوش نستعلیق.

۵- زاد المعاد.

۶- فرهنگ رشیدی.

۷- اصول اکبری.

- ۸- کلیات و مثنویات اوحدی : کتابت ۹۶۹ هـ ق.
- ۹- طوطی نامه : ضیاء نخشبی.
- ۱۰- مثنوی رتن و پدم.
- ۱۱- دیوان عطار : شیخ فرید الدین عطار نیشابوری .
- ۱۲- نفعات الانس من حضرات القدس : جامی ، شاید از عهد مؤلف باشد.
- ۱۳- مثنوی اسکندر نامه : سروده میر صاحب ابن میر فتح علی خان تالپر بهند ، تاریخ ۱۲۶۷ هـ ق.
- ۱۴- تاریخ طبری : (ناقص) به زبان فارسی.
- ۱۵- دیوان حافظ شیرازی : خوش خط.
- ۱۶- دیوان شاه نعمت الله ولی.
- ۱۷- دیوان امامی.
- ۱۸- نزوک تیموری : (۲ نسخه) یکی از آنها کتابت ۱۲۲۲ هـ ق.
- ۱۹- خسرو و شیرین : میرزا صادق نامی اصفهانی.
- ۲۰- برگزیده : (انتخاب شعر شاعران پارسی گوی).
- ۲۱- گستان سعدی : کتابت ۱۲۶۷ هـ ق.
- ۲۲- هدایت الاولیاء فی سیره الانبیاء : به خط مصنف آن ۱۲۴۴ هـ ق.
- ۲۳- دیوان عراقی.
- ۲۴- مثنوی وامق و عذرای نامی : میرزا صادق اصفهانی.
- ۲۵- دیوان عبرت مازندرانی.
- ۲۶- دیوان ابن یمن فریومدی و هفت مجلس و مجلس افروز.
- ۲۷- مثنوی تاریخ خاندان کلهورا : به زبان فارسی.
- ۲۸- تاریخ سند : به زبان فارسی، کتابت ۱۰۴۵ هـ ق.
- ۲۹- برهان قاطع : تألیف محمد حسین بن خلف تبریزی ، کتابت ۱۲۰۵ هـ ق.
- ۳۰- یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی : کتابت ۱۲۰۵ هـ ق .
- ۳۱- مثنوی محمود و ایاز حکیم زلالی خوانساری : (ناقص).

- ۳۲- کتاب درویشان : ۱۲۵۸ هـ ق.
- ۳۳- وقایع عالمگیری : (مجموعه).
- ۳۴- تاریخ نگارستان : (مجموعه).
- ۳۵- تاریخ اسلام عبدالرحمن چشتی : ۱۱۱۵ هـ ق.
- ۳۶- جام جم اوحدی : کتابت ۱۲۵۶ هـ ق.
- ۳۷- شرح دیوان حافظ : به قطع بزرگ و خط خوش.
- ۳۸- مجموعه : (الهی نامه ، مصیبت نامه ، اسرار نامه از شیخ عطار).
- ۳۹- خاور نامه : (مثنوی).
- ۴۰- تحفه السلاطین : در احوال سلاطین تالپور ، کتابت ۱۲۷۰ هـ ق.
- ۴۱- حمله حسینی : در برابر حمله حیدری ، کتابت ۱۲۷۸ هـ ق. کاتب علیمراد ولد سلطان.
- ۴۲- وقایع منته : قبل و بعد از اسلام.
- ۴۳- مثنوی گل و نوروز : و چند مثنوی دیگر.
- ۴۴- مجموعه : (کمال نامه سام نامه و چند مثنوی دیگر به خط خوش) از خواجوی کرمانی.
- این نسخه های خطی و دیگر نسخه ها که فرصت یادداشت کردن آنها را نداشتم شامل متون نظم و نثر ارزنده است و اکثر آنها به زبان فارسی نوشته شده اند. متأسفانه هنوز فهرست نشده اند.

۵۱- کتابخانه میرزا قلیچ بیک

[محلۀ تندو تورو (قلیچ آباد) ، حیدر آباد سند]

به همراهی و راهنمایی آقای مولانا غلام مصطفی قاسمی از این کتابخانه دیدن کردم. صاحب اصلی کتابخانه به نام «میرزا قلیچ بیک» وفات یافته است ، فرزندش میرزا اسد بیک و نوه اش میرزا اعجاز مالک کتابخانه شده اند. اصل خاندان قلیچ یکی از ایران هستند و هم اکنون هم به زبان فارسی حرف می زنند و همه آنها در یک محلۀ بزرگ در کنار رود مهران (سند) زندگی می کنند. این محلۀ «تندو تورو» یا «قلیچ آباد» نام دارد و به صورت چند قلعه متشکل از خانوارهای کوچک و بزرگ اداره می شود ، چنانکه همین خاندان میرزا قلیچ بیک

و عموها و عموزاده ها و بستگان دیگر در یک قلعه زندگی می کنند.

میرزا قلیچ بیک یکی از عالمان و شاعران بزرگ سرزمین سند است و در حدود ۴۵۷ رساله و کتاب و مثنوی و دیوان شعر تألیف و تصنیف کرده و سروده است. این تألیفات و تصنیفات به زبانهای فارسی و اردو و سند و عربی و انگلیسی است و تعدادی از آنها را دیدم که در این موضوعات بودند :

- ۱- کتاب ها و رسائل ادبی و تاریخی ترجمه از انگلیسی به سند ۶۹ جلد
- ۲- کتاب ها و رسائل دینی و ادبی انگلیسی ۴۱ »
- ۳- کتاب ها و رسائل مذهبی سند ۸۸ »
- ۴- نمایشنامه ها به سند ۲۰ »
- ۵- داستان سند ۲۳ »
- ۶- کتابهای درسی و ادبی برای دختران و پسران و بچه ها به زبان سند ۱۱۹ »
- ۷- کتابهای شعر (به زبان فارسی و سند) ۲۹ »
- ۸- کتابهای بچه ها (به زبان سند) ۱۷ »
- ۹- کتابهای مخصوص دختران (به زبان سند) ۲۰ »

البته اکثر این کتابها را از متون فارسی نظم و نثر به زبان سند در آورده است. تقریباً همه این نسخه های خطی و رسائل به خط مؤلف آنها میرزا قلیچ بیک بود. در حدود ۵۰۰۰ نسخه خطی داشته است و لیکن اکنون چند نسخه بیشتر ندارد. اینک نام چند نسخه را بدین شرح یادداشت کردم:

- ۱- کتاب قوانین و قواعد خاندان میرزا فریدون بیک: (حاوی آداب و رسوم مخصوص آن خاندان).
- ۲- جواهر القرآن: (روش قرائت و تفسیر قرآن).
- ۳- خزینه سیمین.
- ۴- شعر الهنود.
- ۵- مرآت القرآن: ضمیمه مفتاح القرآن.

۶- اشعار الامثال : (۲ جلد) .

۷- شعر النسوان .

۸- معدن الاسرار : از خواجه صفي الله نقشبندی (چاپ نشده).

۹- حوادث مني النبوه : تأليف مخدوم محمد هاشم تهنوی (چاپ شده).

۱- حمله حیدری : (اوراق شده).

شرح حال میرزا قليچ بيك به قلم خودش از طرف انجمن ادبي سند (سندی ادبی بورد) چاپ شده است. اين مطالب را از آن کتاب يادداشت کردم : «پدر من «فریدون» و پدر بزرگ من «خسرو» و نام من «قليچ» ، اينها همه نام پادشاهان است و ليکن من خودم فقط گدای کوچک هستم».

اينک چند شعر از او :

نور محمدی چو شده باعث جهان وابسته حشر هم به ظهور محمد است
فردا شفاعت است و لطف محمدی حالا شفا حواله به نور محمد است

چو اول می تراشیدم به دست خویش ریشم را
ندانستم که آید بر سرم چنین شکایت ها
قليچ ایام بی ریشی فراموشم نمی گردد
که می کردند خوبان بردل ریشم عنایتها

پیر جهندو :

۵۲- کتابخانه پیر جهندو

[کوت پیر جهندو ، سعيد آباد ، حیدر آباد سند]

آقای پیر وهب الله شاه معروف به «پیر جهندو» دارنده و حافظ اين کتابخانه است و آن در روستای به نام «پیر جهندو» در ۴۸ ميلی حیدر آباد سند واقع شده است. استاد غلام مصطفی قاسمی رئيس شاه ولی الله آکادمی مرا همراهی کرد و به آن روستا آمد و به معرفی او، حضرت پیر جهندو اجازه داد از کتابخانه اش دیدن کنم. در اين روستا، مدرسه و مسجد و مزارات خاندان پیر جهندو موجود است و محل زیارت مریدان و دیگران است.

کتابخانه در یک بنای نسبتاً خوبی در شرق مسجد پیر جهندو واقع است و در حدود ۵۰۰۰ کتاب چاپی و ۱۰۰۰ نسخه خطی دارد. اکثر نسخه های خطی فارسی و عربی است. کتابخانه پیر جهندو شهرت جهانی دارد و بعضی از نسخه های آن از نوادر روزگار است. تعدادی مرقعات خوشنویسان در آن موجود است. از کتاب های چاپی نیز بعضی از کمیاب ترین کتابهای چاپی را دارد.

آقای پیر جهندو توضیح داد که در این گنجینه نسخ خطی، تعدادی متون کمیاب و کم نظیر هست که سرزمین سند بر آنها افتخار می کند. مثلاً یک نسخه خطی به خط و کتابت علامه ابن حجر عسقلانی، مثنوی مولانای روم به تاریخ کتابت ۸۹۲ هـ ق. یک نسخه تالیف حافظ سخاوی به خط خودش، چند نسخه تالیف تعدادی از علمای سند به خط خودشان، مانند: مخدوم محمد هاشم تهنوی، مخدوم محمد معین الدین تهنوی، مخدوم ضیاء الدین تهنوی، مخدوم محمد سندی. اینک نام چند نسخه را که یادداشت کرده ام، ذیلاً می آورم:

۱- شفاء الابدان: تالیف ابوبکر احمد بن محمد بن علی القریشی در طب، کاتب حاجی غلام حسین، کتابت ۱۲۱۳ هـ ق.

۲- اوراد (مائه الفوائد): فارسی در وظائف و دعاها منتخب از کتب سلف، تالیف حاجی غلام حسین هالیدی سندی، به خط مؤلف که برای فرزندش میر محمد نوشته است ۱۲۱۳ هـ ق.

۳- مجموعه در سلوک به زبان فارسی.

۴- معدن الاسرار.

۵- نزهة الارواح: تالیف امیر حسینی هروی.

۶- کنز الرموز: امیر حسینی هروی.

۷- مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز.

۸- قرآن مجید: ترجمه به زبان فارسی، کاتب فقیر حافظ غلامعلی لاهوری.

۹- چهار گلزار: (مجموعه بیضاوی، مدارک، جلالین، حسینی) (عربی).

۱۰- من حاشیة السخاوی الی الفیه العراقی: فی اصول الحدیث به خط مؤلفه الحافظ

السخاوی. این نسخه در سال ۱۰۹۴ در تملک شخصی معروف به شیخ

عبدالرحمن عرب زاده بوده است.

- ۱۱- ملفوظات : از خواجه عبيدالله احرار ، کتابت ۱۰۴۹ هـ ق.
- ۱۲- مجموعه رسائل (عربی و فارسی) : تکمیل الايمان ، آداب المریدین تألیف سید محمد راشد ، رساله المحبویه المعبودیه لخليفة محمود نظامانی از خلفای بزرگ پیر محمد راشد روضه والا.
- ۱۳- مثنویات امیر خسرو دهلوی : (قرن ۱۰ هـ ق).
- ۱۴- منطق الطیر : عطار نیشابوری.
- ۱۵- دیوان بابا لغانی شیرازی.
- ۱۶- مخزن الاسرار نظامی.
- ۱۷- دیوان امیر خسرو دهلوی.
- ۱۸- گلستان سعدی.
- ۱۹- مکاشفات رضوی : (شرح مثنوی مولوی).
- ۲۰- سيرة الشاميہ : (۵ ج) کتابت تقریباً قرن ۱۰ هـ ق. اصل نسخه در اختیار مخدوم محمد معین تہتوی بوده کہ یارغار شاه عبد اللطیف بہتانی محسوب می شود. امضا و یادداشت و مهر مخدوم محمد معین را دارد.
- ۲۱- جذب القلوب الی دیار المحبوب.
- ۲۲- جامع الجوامع فی اللغة الفارسیہ : (۴ ج) تألیف مولانا محمد پیر راشد مؤسس کتابخانه پیر جهندو.
- ۲۳- مدار الافاضل ، کتابت ۱۰۰۶ هـ ق.
- ۲۴- منتخب اللغات شاهجهانی : تصنیف میر عبد الرشید (۲ نسخه) ، کتابت ۱۱۱۹ هـ ق.
- ۲۵- صراح اللغة.
- ۲۶- فرهنگ اکبر شاهی.
- ۲۷- مفتاح اللغة : کتابت ۱۰۹۳ هـ ق.
- ۲۸- فرهنگ رشیدی : کاتب امین الدین خان.
- ۲۹- رشحات الفنون : کاتب محمد صالح تہتوی ، کتابت ۱۱۵۷ هـ ق. (موضوع :

تاریخ از آغاز خلقت بشر تا زمان مؤلف).

۳- تاریخ الاولیاء.

۳۱- تذکرۃ الاولیاء : شیخ عطار نیشابوری ، در حدود قرن ۹ و ۱۰ ه ق.

۳۲- العجالة الزینیه فی السلالۃ الزینیه : تألیف سیوطی.

۳۳- تاریخ سند : تألیف میر معصوم (ناقص).

۳۴- دیوان آزاد بلگرامی.

۳۵- تاریخ نادری.

۳۶- شواهد النبوة.

۳۷- جنة الصوفیین : (عربی) تألیف سید محمد هادی.

۳۸- ترجمۃ قرآن مجید : بہ فارسی منظوم (۲ جلد).

۳۹- دیوان گدا : سرودۃ سید غلام محمد شاه گدا هالایی ، حیدر آباد سند.

۴- قصۃ سودای عشق : بہ نثر فارسی .

۴۱- دیوان میر صاحب : بہ خط محمد حسن ۱۳۲۰ ه ق .

۴۲- منتخب اللغات شاه جهانی : کاتب احمد ، ۱۲۲۸ ه ق . این ۴ نسخہ آخر در

کتابخانہ خصوصی پیر جہندو بود .

کتابخانہ پیر جہندو یک دفتر ہم دارد کہ اسامی کتابهای چاپی و نسخہ های خطی را بطور آمیختہ باہم در بردارد .

۵۳- کتابخانہ درگاہ شریف

[لزدیک کوت پیر جہندو ، حیدر آباد سند]

مالک این کتابخانہ آقای مولانا سید پیر محب اللہ شاہ سجادہ نشین درگاہ شریف است . وی برادر آقای مولانا سید پیر وہب اللہ شاہ است . کتابخانہ پیر جہندو کہ مالک آن پیر وہب اللہ شاہ است و کتابخانہ درگاہ شریف کہ مالک آن پیر محب اللہ شاہ است اصلاً و حقیقۃً یکی بودہ اند . اما پس از فوت پدر (سید ضیاء الدین شاہ) ، کتابها را بہ دو بخش کردہ اند .

آقای سید پیر محب الله شاه ، مدرسه و مسجدی دارد که در آنها به تدریس علوم دینی مخصوصاً «حدیث» پرداخته است و او را «شیخ الحدیث» یا «محدث» لقب داده اند و کتابهای حدیث بسیار دارد در فهرست کتابخانه وی در حدود ۵۰۰۰ کتاب چایی و ۳۵۰ نسخه خطی ثبت شده بود . این چند نسخه را یادداشت کردم .

- ۱- شرح مخزن الاسرار : (ناقص) از محمد ابراهیم تهنوی .
- ۲- گلدسته معرفت : خواجه عبدالله انصاری .
- ۳- مناقب العاشقین : (ناقص) .
- ۴- مثنوی مولوی .
- ۵- شرح دیوان حافظ : تألیف سید محمد صادق لکهنوی .
- ۶- سلوک الرجال : علی بن حسام الدین .
- ۷- گلشن اطبا : تألیف پور جند .
- ۸- جامع المنافع : تألیف عبدالکریم .
- ۹- طب وفایی .
- ۱۰- لذة النساء .
- ۱۱- الباء الزمان : (ابن خلکان) .
- ۱۲- معجم البلدان (۱ ج) : للعلامة ابی بکر احمد بن محمد بن مردویه الصغير .
- ۱۳- وقایع محاصره حیدر آباد دکن : تألیف نعمت خان عالی داروغه اورنگزیب (منثور و منظوم) .
- ۱۴- هیر و رانجهو : (قصه فارسی) .
- ۱۵- رتن و پدم : (قصه فارسی) .
- ۱۶- تنبيه الانام في سيرة خير الانام : بسیار خوش خط (عربی) .
- ۱۷- خطبه : (شیخ سعدی) ، کاتب محمد زمان ، کتابت ۱۱۸۰ هـ ق به فرمان پیر محمد راشد .
- ۱۸- حدیقه سنایی : (نسخه کهن ، ظاهراً از قرن ۹ هجری) .
- ۱۹- کاپیات جامی .

- ۲۰- بیاض کبیر عباسی .
- ۲۱- کتاب صید : (فارسی) به خط قاضی فتح محمد استاد پیر رشد الله شاه بزرگ خاندان راشدی سند .
- ۲۲- نزهة الاعیان : در بیان ذبح و شکار تألیف جناب مولوی محمد صاحب .
- ۲۳- بیاض واحدی : تألیف علامه سیوستانی (فارسی و عربی) .
- ۲۴- مصلح المفتاح : تألیف میان شاه حسینی راشدی در بلدة تلاه شریف و خلاصه مفتاح الصلوة که تصنیف فتح محمد مندی برهانپوری است، کتابت ۱۲۸۴ هـ ق.

در این کتابخانه کتب چاپی کمیاب نیز موجود بود از جمله :

- ۱- تفسیر کبیر تألیف رازی (عربی) .
- ۲- جنة النعم تألیف محمد هاشم تهتوی (فارسی) .
- ۳- زینة القاری (فارسی) .
- ۴- معجم السفر للحافظ ابن طاهر احمد بن محمد الاصبهانی .
- ۵- کتاب الاعلام بروایت الامام حضرت پیر سائین داد شریعت وارد .
- ۶- عریان العیوبه (فارسی) در موضوع تصوف .
- ۷- مجلس الابرار (فارسی) .

منصوره :

۵۴- کتابخانه شاه ولی الله کالج

[منصوره ، نردیک لیو هاله ، حیدرآباد سند]

کتابدار آقای عبد الهادی . تعداد کتاب چاپی ۶۱۰۴ جلد . تعداد نسخه های خطی

۲۷۲ نسخه :

فارسی	۱۴۲	نسخه
عربی	۹۳	»
سندی	۲۳	»

اردو ۱۲ نسخه

پنجابی ۱ »

اینک نام برخی از نسخه های خطی :

- ۱- خلاصه العارفین : فی ذکر خواجه بهاء الدین ملتانی در موضوع تصوف .
 - ۲- تذکرة الاولیاء : شیخ عطار نیشابوری .
 - ۳- تحفه العرائین : (خاقانی شروانی) .
 - ۴- قرآن شریف : با الواح و بوته و گل نگاری بسیار خوش خط و ظریف ۱۰۶۳ هـ ق.
 - ۵- شرح مثنوی : از محمد ایوب.
 - ۶- بیان العارفین لتنبیه الغافلین : یعنی ملفوظات سید عبدالکریم سندی بولراین که جد شاه عبداللطیف بهتایی است .
- این کتابخانه در داخل دانشکده شاه ولی الله در روستای منصوره قرار دارد و علاوه بر کتاب چاپی و نسخه خطی ، مجموعه ای از سکه ها و زیر خاکی ها و لوازم زندگی روستائیان و دست بافت ها در آن جمع شده بود. اشعار فارسی را به خط خوش نگاشته و بر گوشه و کنار کتابخانه آویخته بودند . سکه طلای منصور عباسی را دیدم به تاریخ ۱۵۸ هـ ق .

بیت شاه :

۵۵- کتابخانه شاه عبداللطیف بهتایی

[بیت شاه ، حیدر آباد سند]

حضرت شاه عبداللطیف بهتایی در روستای «بیت شاه» مدفون است و دارای گنبد و ضریح است. مردم پاکستان عموماً و مردم سرزمین سند خصوصاً اعتقاد بسیار به او دارند. وی در قرن ۱۲ هجری می زیسته است و شاعری بزرگ بوده و تألیفاتی چند دارد. دیوان او در هفتصد صفحه چاپ شده . اکثر آثارش به سندی است . «شاه جو رسالو» کتابی است در دو مجلد که استاد غلام مصطفی قاسمی آنرا با تحقیق و تحشیه و تعلیق چاپ کرده است . دکتر تروم آلمانی تحقیقاتی ارزنده روی این رساله و رسائل دیگر شاه عبداللطیف نموده است و او را شاعر انقلابی در اخلاق و دین و اجتماع شمرده است . بدین جهت مردم سند به او اعتقاد دارند

و برای او بارگاهی عظیم و گنبد و درگاهی با شکوه ساخته اند. آیینہ کاری و گچ بری و کاشی کاری درگاه و بارگاه او در سر زمین پاک مخصوصاً استان سند کم نظیر است.

در کنار مقبره او یک موزه و کتابخانه و یک موزه به نام «مرکز هنری و فرهنگی شاه عبداللطیف» بنا کرده اند. کتابخانه انباشته است از کتابهای چاپی تازه که بیشتر آنها در باره یا آثار شاه عبداللطیف است. یک نسخه خطی دیدم به نام تاریخ لطیف از عبدالحسین تالپر ابن حضرت میر صاحب، ۱۳۰۵ هـ ق. در مرکز هنری و فرهنگی شاه عبداللطیف انواع تابلوهای نقاشی و مرقعات خوش خط دیدنی موجود بود. آلات موسیقی و لباسهای محلی و لوازم زندگی مردم سند که همه مورد توجه و یا در اختیار شاه عبداللطیف بود گرد آمده است. در نزدیک مرکز هنری و فرهنگی، سائن بزرگی ساخته شده که در هر شب جمعه معتقدان شاه عبد اللطیف در آن گرد می آیند و مجلس سماع و قوالی و شعر خوانی و آواز خوانی تشکیل می دهند و مردم از جایهای دور برای دیدن این مجلس می آیند.

تندو قیصر :

۵۶- کتابخانه حاج شیر محمد نظامانی

[تندو قیصر، حیدر آباد سند]

تندو قیصر روستایی است در کنار رود مهران (سند) در ۱۲ میلی حیدر آباد سند. حاج شیر محمد نظامانی در این روستا دارای املاک است مخصوصاً درختان موز و انبه بسیار دارد. و کتابخانه و خانه اش در کنار این درختان است. کتابهای چاپی و خطی (سندی و فارسی) رادر قفسه های آهنی قرار داده است و خوب از آنها مواظبت می کند. خودش فارسی می داند و شعر فارسی خوب می سراید. متون تاریخی فارسی را که مربوط به سرزمین سند است به سندی ترجمه کرده است. آقای رشید فرزانه پور مرا همراهی کرد تا به این روستا رسیدم و از کتابها دیدن کردم و نام چند نسخه خطی را یادداشت نمودم :

۱- انشای حسام الدین : (فارسی) از نویسندگان سندی به خط شکسته خوش.

۲- جذبات قیصر خان نظامانی : به مطلع زیر :

چه گویم به تو وصف فتح علی که خورشید عدلش نشد منجلی

و به مقطع :

که ای پیر دانای فرخ نهاد که بر تالپوران مکن اعتداد

- ۳- شاکر نامه : از مولوی محمد شاکر که تحت اللفظی به سندی ترجمه شده است .
- ۴- دستور سراج المبتدی : تصنیف غلام محمد .
- ۵- مثنوی سلوک عشق : برادر مخدوم محمد زمان ، ۱۲۲۰ هـ ق .
- ۶- کنز الرموز الهی .
- ۷- تاریخ بلوچ .
- ۸- مکتوبات حضرت پیر محمد راشد .
- ۹- مکاشفات رضوی : شرح مثنوی .
- ۱۰- کیمیای سعادت : تألیف امام محمد غزالی .
- ۱۱- نیاز نامه : از روختانه به سید محمد حسین دام لطفه .
- ۱۲- مثنوی فتح نامه : (در تاریخ سند) .
- ۱۳- اسرار الاعداد .
- ۱۴- مخزن الاسرار نظامی : کاتب سمرقندی .
- ۱۵- دیوان ولی .
- ۱۶- قصاید و رباعیات انوری .
- ۱۷- مجموعه رسائل منظوم .
- ۱۸- مثنوی سلوک عشق : از مخدوم آدم لغواری .
- ۱۹- مجمع الفیوضات : (فارسی) ، ملفوظات حضرت پیر محمد راشد معروف به ساء روضه والا .
- ۲۰- المجوبیه الحمودیه : از خلیفه محمود نظامانی ، ۱۲۸۲ هـ ق .
- ۲۱- تفسیر قرآن : (سندی) .
- ۲۲- جامع البرکات : ترجمه سندی مجمع الفیوضات از قاضی فتح محمد نظامانی .

۵۷- کتابخانه قاضی فتح رسول ابن قاضی فتح محمد

[تندو قیصر ، حیدر آباد سند]

در همین روستای تندو قیصر با شخصی دیگر آشنا شدم که هم فارسی می دانست و هم شعر خوب می سرود . او یک کتابخانه کوچک داشت که علاوه بر کتب چاپی ، چند نسخه خطی و دستنویس نیز در آن گرد آورده بود از جمله :

- ۱- مکتوبات راشدیہ .

- ۲- مثنوی مولوی : بالوح های زیبا و جدول و خط خوش ، کتابت : دفتر اول و دوم و سوم ۸۹۲ ه ق ، دفتر چهارم و پنجم و ششم ۸۹۶ ه ق .
- ۳- معراج النبوه : با لوح و جدول و خط عالی ، کاتب دوست محمد ۱۰۳۶ ه ق .
- ۴- فساله کامن خان : فارسی ، منظوم .
- ۵- سکندرنامه : (اسکندر نامه) .
- ۶- المحبویه المحمودیه شرح مع اسماء الحسنی : به خط قاضی فتح رسول ۱۳۹ ه ق .
- ۷- آداب المریدین : تألیف پیر محمد راشد معروف به روضه واله همراه با مکتوبات او (مجموعه) .
- ۸- مکتوبات میر صفی الله و ملفوظات : حضرة باقی بالله نقشبندی به نام مخدوم محمد ابراهیم .
- ۹- هدیه الاولیاء : عبد القادر بن هاشم بن محمد الحسینی ۱۲۵۹ ه ق .
- ۱۰- مالا بدمنه : ترجمه قاضی فتح محمد نظامانی .
- ۱۱- فیض الغنی فی تقدیر صاع النبی : و کشف السترن تقدیر صدقه الفطر تألیف مخدوم محمد هاشم التتوی السندی و چند رساله دیگر (مجموعه) .
- ۱۲- ینایع الابدیه فی طریقه الطلاب النقشبندیه .
- ۱۳- جامع البرکات : ترجمه مجمع الفیوضات (سندی) .

۵۸- کتابخانه حاجی محمد حنیف صدیقی

[لطیف آباد ، شماره ۶ ، حیدر آباد سند]

خانه حاجی محمد حنیف صدیقی که از وکلای باز نشسته استان سند است ، هانند یک موزه است . انواع زیر خاکی ها و مجسمه ها از موهنجودارو و تاکسیلا و دیگر مراکز باستانی ، اقسام تابلوها و لوازم زندگی قبایل چادر نشین سند و تعدادی سکه و آلات حرب قدیم در موزه صدیقی موجود بود . مثلاً تبرزین گرانمایی داشت که روی تیغه و کناره آن اینگونه نقر شده بود : «سرکار خدا یار خان عباسی ، عمل محمد تقی ۱۱۶۰ ، ز بهر عدوان شاه نجف تبرزین خونریز دارم به کف تبرزین به خون یلان گشته غرق چو تاج خروسان جنگی بفرق» .

بعضی از نسخه های خطی را به من نشان داد و اجازه نداد وارد کتابخانه اش بشوم . آقای رشید فرزانه پور نیز با من همراه بود . اینک نام چند نسخه :

- ۱- بوستان سعدی : خوش خط با تصاویر زیبا (میناتور) ، مذهب و منقش و لوح و جدولدار ، کتابت ۱۲۱۸ هـ ق .
- ۲- بوستان سعدی : خوش خط و جدول و لوح دار .
- ۳- مجموعه وظایف : (فارسی و عربی) ، مذهب و منقش و خط خوش .
- ۴- گلستان سعدی : خط شکسته خوش .
- ۵- داستان : تألیف یوسف جرجانی ، کاتب سعد الله ولد میان عبدالسلام تاریخ کتابت ۱۰۶۹ هـ ق . آغاز : خدا را ستایش که ماهیت ذاتش مبهم است .
- ۶- مثنوی لیلی و مجنون : (ناقص) به خط نستعلیق خوش با مینیاتورهای زیبا و نقش‌های دلاویز دارای لوح و جدول و تذهیب .
- ۷- مثنوی یوسف و زلیخا : (پشتو ، ناقص) به خط خوش و تصاویر عالی و لوح و جدول و تذهیب .
- ۸- کلیات جامی : (ناقص) .
- ۹- سبج الدعوات و منهج العناية : کتابت ۱۱۱۰ هـ ق .
- ۱۰- کلیات طالب آملی : به خط خوش نستعلیق .
- ۱۱- صحیفه السجادیه : مطلا و منقش و دارای لوح و جدول و بسیار زیبا .
- ۱۲- قصیده در مدح پیر پاگرو : (پیر حزب الله شاه پدر بزرگ پیر پاگرو) ، کاتب غلام رسول بن محمد رمضان ، ۱۳۰۰ هـ ق .
- ۱۳- اسما الحسنی : (عربی) با زیر نویس فارسی و خط نستعلیق جلی و خفی و دارای تذهیب و نقش و گل و بوته نگاری و زرافشان و بسیار دلاویز .
- ۱۴- قرآن کریم : به خط و کتابت کوفی که در چین کتابت شده و کاغذ آن از برگ شاه توت است .
- ۱۵- مجموعه مرقعات : مرکب از اشعار فارسی به خط و کتابت و نام و امضای خطاطان مشهور قدیم و دارای پیش از ۵۰ مینیاتور بسیار ارجمند منظوم و منثور . موضوع هر مینیاتور در برابر آن به نظم و نثر و خط خوش کتابت و خوشنویسی شده است . شاید در تمام جهان نظیر این مجموعه مرقعات وجود نداشته باشد .

۵۹- کتابخانه دکتر میر نور محمد

[معین مارکت ، میر منزل ، حیدر آباد سند]

در این کتابخانه نسخ خطی فارسی کهن موجود است ، از جمله : شاهنامه فردوسی که گفته شد به خط بهزاد است. جمله حیدری با تصویر زیبا و الواح دلاویز و خط خوش و آنگونه که شنیدم بیش از ۳۰۰ نسخه خطی دارد. چند بار به در خانه دکتر میر نور محمد مراجعه کردم او را لیاقت و خانواده او از نشان دادن کتابها خود داری کردند. وی استاد دانشگاه سند است.

۶۰- کتابخانه میر علی احمد تالپور

[لطیف آباد ، حیدر آباد سند]

در این کتابخانه هم آن گونه که استاد غلام مصطفی قاسمی خبرداد در حدود بیش از ۲۰۰ نسخه خطی موجود است اما به واسطه مسافرت آقای میر علی احمد تالپور به لندن از دیدار این کتابخانه نیز محروم شدم.

۶۱- کتابخانه دانشگاه سند

[حیدر آباد سند]

کتابدار آقای دکتر محمد علی قاضی ، معان کتابدار آقای معین الدین خان ، نایب معاون آقای حافظ محمد الحارثی . تعداد کتاب ۱۰۵۰۰ مجلد. نسخ خطی در حدود ۶۰۰ نسخه. و لیکن تعداد کتب فارسی چاپی را مشخص نکردند و تقریباً ۵۰۰۰ کتاب فارسی داشت. به همراهی آقای مولانا غلام مصطفی قاسمی از این کتابخانه دیدن کردم. آقای دکتر محمد علی قاضی و آقای معین الدین و آقای حافظ محمد الحارثی همه گونه کمکی به من کردند. از بخش های مختلف کتابخانه دیدن نمودم تا به بخش کتب شرق شناسی رسیدم. در این بخش به قفسه های نسخ خطی دست یافتم ، و از آنها نام این چند نسخه را یادداشت کردم :

۱- روائع الانفاس : (فارسی) تألیف شیخ برهان الدین برهانپوری.

۲- طوطی نامه.

۳- چهار عنصر.

۴- تذکرهٔ مخدیم کهره: تألیف مخدوم الله بخش العباسی الکهوری.

۵- تاریخ طبری: (عربی)، کتابت ۱۲۶۵ هـ ق.

۶- شرح لمعات: تألیف جامی، ۸۸۶ هـ ق.

۷- اسرار الاولیاء: از شیخ فرید الدین گنج شکر.

۸- اعجاز الخسرویه: از امیر خسرو دهلوی.

۹- شرح تحفهٔ العراقین.

۱۰- تفسیر قرآن مجید: (۳ ج) فارسی.

۱۱- مجالس المؤمنین: تألیف قاضی نورالله شوشتری که صریح و واضح در آخر این نسخه کتابت شده است به دست مؤلف نوشته شده است. و تاریخ ۹۹۸ هـ ق و ۱۰۷۱ هـ ق و ۱۰۱۰ هـ ق دارد. سهر «محمد راشد» دارد. دارای چند لوح و جدولهای زیبا و زرافشان و خط خوش نستعلیق است. اما کرم به سر تا سر آن مخصوصاً به عطف آن که شیرازه داشت راه یافته بود و من آنرا تا اندازه‌ای از گرد و کرم پاک کردم.

۱۲- شرح گشن راز: کتابت ۱۰۶۹ هـ ق.

۱۳- ملفوظات حضرت شاه عیسی یا «عین المعانی».

۶۲- کتابخانهٔ سند شناسی

[دانشگاه سند، حیدرآباد سند]

این کتابخانه در محوطهٔ قدیم دانشگاه سند قرار دارد و کتابدار آن آقای دکتر غلام علی آلانا (دکتر در سند شناسی) است. این کتابخانه فقط کتابها و نسخه‌های در خود گرد می‌آورد که مربوط به سرزمین سند باشد و علما و دانشمندان سندی آنها را تألیف کرده و مخصوصاً اگر به زبان سندی نوشته شده باشند بهتر است. یک فهرست اجمالی نسخه‌های خطی و چاپی مربوط به سند از طرف کتابخانهٔ سند شناسی و به گردآوری و نظارت دکتر غلام علی آلانا چاپ شده است. دکتر آلانا خیلی علاقه مند است که فهرست تفصیلی کتابخانهٔ سند شناسی تهیه گردد. وی هم اکنون آنگونه که خودش می‌گفت:

گروه‌هایی را به قصبه‌ها و روستاها می‌فرستد و آنها فهرست نسخ خطی را تهیه می‌کنند و نیز جمعی از علما و فضلا را گرد آورده مشغول باز نویس کردن و فهرست نمودن یادداشت‌ها و برگه‌هایی است که از روستاها و قصبه‌ها و شهرهای استان سند فرستاده می‌شود. بعضی از کتابهای کتابخانه سند شناسی را دیدار کردم که بیشتر آنها چاپی و دستنویس بود و نسخه خطی قدیم به چشم نخورد.

۶۳- کتابخانه خانه فرهنگ ایران

[لطیف آباد-شماره ۷، تقاطع راه آهن، حیدر آباد سند]

باوجود اینکه بیش از دو سال از عمر تأسیس خانه فرهنگ ایران در حیدر آباد سند می‌گذرد کتابهایی چاپی ارزنده و تحقیقی در آن گرد آورده شده است. اکثر این کتابها چاپ ایران هستند. کتاب‌های سندی و اردو و حتی چند نسخه خطی را نیز در این کتابخانه زیارت کردم از جمله:

سفینه الشعراء (فارسی) مجموعه اشعار برگزیده به خط خوش که تاریخ ۱۲۷۸ را داشت و شعری از یک شاعر تبریزی که در آن تاریخ کتابت شده بود دیدم، جمعاً در حدود ۲۵۰۰ کتاب در خانه فرهنگ ایران موجود است.

۶۴- کتابخانه استاد حضور احمد سلیم

[لطیف آباد، شماره ۹، حیدر آباد سند]

آقای حضور احمد سلیم استاد فارسی دانشگاه سند و مدرس خانه فرهنگ ایران و شاعری چیره دست است. وی به ایران سفر کرده و یک سال در دانشگاه تهران به مطالعه در زبان فارسی پرداخته است و نخست در شهر ملتان معلم بوده و سپس به حیدر آباد سند آمده و رحل اقامت افکنده است. مورد توجه شادروان استاد سعید نفیسی بوده است و بدان جهت به تشویق آن شادروان، کتابهای فارسی ارزنده در موضوعات ادب و تاریخ و شعر فارسی گرد آورده است و در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و چند نسخه خطی دارد. خودش تاکنون چند دفتر شعر سروده است و چندین داستان فارسی را به اردو ترجمه کرده است. اخیراً کتابی نوشته به نام «آموزگار فارسی» که بسیار مورد توجه واقع شده است و برای آنان که بخواهند فارسی و اردو فرا گیرند مفید و مختصر است و آموزنده. رباعیات بابا طاهر

همدانی را به اردو ترجمه و چاپ کرده است. اینک نام چند نسخه خطی از کتابخانه او :

۱- ضیاء القلوب فی اخلاق المطلوب: تألیف محمد ضیاء الدین الحسینی الهازندرانى ظاهراً در عهد شاه ابوالمظفر شاه عباس الحسینی الموسوی (شاه عباس بزرگ) ، کاتب عبدالکریم در سنه ۵ عالمگیر. تاریخ تألیف «ضیاء قلوب اهل دل = ۱۰۲۰».

۲- دیوان ناصر : (ناقص).

۳- صلوة مسعودی : در فقه (ناقص).

۴- مائت عامل: (فارسی) ، کتابت ۱۰۹۷ هـ ق. کاتب عبدالغنی بن شیخ عبدالکریم.

۵- صرف و نحو به فارسی (۲ نسخه).

۶۵- کتابخانه سید تلمیذ حسنین رضوی

[لطیف آباد-شماره ۶ ، حیدر آباد سند]

آقای سید تلمیذ حسنین رضوی کارمند خانه فرهنگ ایران و معلم مدارس متوسطه حیدر آباد سند است و به زبان انگلیسی و عربی و فارسی و اردو و سندی مسلط است. در خانه اش کتابهایی در خورو شایسته گرد آورده است و اکثر آنها به زبان فارسی و عربی است و در حدود یک هزار و دویست کتاب دارد. خوشنویس قابل است. وی گفت نسخه خطی هم دارد و لیکن دیدار از آنها به وقت دیگر موکول شد.

۶۶- کتابخانه دانشکده نوین علیگر

[(نیو علیگر کالج) ، تندو آدم ، حیدر آباد سند]

در کتابخانه نیو علیگر کالج در حدود ده هزار کتاب چاپی به زبانهای سندی و انگلیسی و اردو داشت و چند کتاب فارسی نیز موجود بود اما از نسخه خطی خبری نیافتم.

* * *

البته در سر زمین سند صد ها کتابخانه موجود است که مطالعه و دیدار از آنها مطابق یک برنامه معین باید انجام بگیرد. بیشتر این کتابخانه ها در روستا ها و قصبه ها و شهرک های استان سند است. در اثر مطالعه و پرسش و جست و جواز بزرگان تاریخ و ادب و شعر در سر زمین سند به این نتیجه رسیدم که این استان از لحاظ متون زبان و ادب فارسی و نسخ خطی که انباشته در انبارها و صندوقها و جعبهها است از غنی ترین استانهای

پاکستان است. گذشته از کتاب، تقریباً همه کتیبه های مزارات و مقابر و سر درهای آرامگاه ها و مساجد به شعر و زبان فارسی است و در دور ترین روستا ها و یا شهرک های سند این گونه کتیبه نگاری بیشتر به چشم می خورد. متأسفانه فرصت دست نداد که از اینگونه کتیبه ها یادداشت بردارم و نیز وسایل عکس برداری و رفت و آمد در اختیارم نبود. آقای سید پیر حسام الدین راشدی تعدادی از این کتیبه ها را عکس برداری کرده و جای جای در کتابهای خود بعضی از آنها را به چاپ رسانیده است، مانند: مکی نامه چاپ انجمن ادبی سند، تحفه الکرام چاپ انجمن ادبی سند، مقالات الشعراء و تاریخ شعرای کشمیر و تکمله مقالات الشعراء و دیگر کتب و رسائل. آقای پیر حسام الدین راشدی در نظر دارد همه کتیبه های فارسی مقابر و مزارات و آرامگاه ها و مساجد و قلعه ها و قبور را در کتابی جداگانه به چاپ برساند. این حقیر چند کتیبه و چند عکس کتیبه را خواند و اشعاری چند از آنها یادداشت کرد از جمله:

اشعار ذیل را از «باب النوح» و «در بار مخدوم نوح» و «مسجد هاله» یادداشت کردم:
 دربار حضرت غوث الحق مخدوم نوح:

حمد خداوند را زینت تعمیر یافت روضه جنت نما قبه سرا سرفروش
 خاک درش بالیقین کار مسیحا کند مرده دلان را از او هر نفس تازه روح

بانی این بارگاه پیر محمد زمان شافع امت و را باد شفیع وضوح
 نخل مرادات او دار مثمر مدام تا بقیامش قیام بخش کنی یا بدوح
 عقل پیایی قسم گفت به سالت زنی مأمن امن و امان قبه مخدوم نوح
 سال وفات «مخدوم نوح» را ۹۹۸ ه ق و سال کتیبه را ۱۲۰۵ ه ق آورده بودند.
 یک قصیده طولانی روی کاشی های نیلگون به خط نستعلیق به مطلع:

ای خدا از فضل تو حاجت روا با تو یاد هیچکس نبود روا

و مقطع:

حج زیارت کردن خانه بود حج رب البیت مردانه بود
 در جایی دیگر بر روی کاشی:
 «میر اعظم امیر کرمعلی،

سال تعمیر مسجد درگاه چشم امید روشنش بادا
 بمیامن علی ولی الله هاتقم گفت سال تعمیرش
 مسجد الله مثال بیت الله = ۱۲۱۳ ه ق

و نیز چندین کتیبه در نقاط مختلف این مسجد به امضای «فتح علی خان سلطان زمان» دیدم.

بعضی را اندیشه بر این است که کتیبه نگاری مقابر و آرامگاه ها و مزارات به زبان فارسی از یک صد سال گذشته در سر زمین پاک نقصان یافته است اما من با یادداشت هایی که از کتیبه های موجود برداشته ام این اندیشه درست نمی آید ، مانند این اشعار بر کتیبه^۱ سنگ مرمر مسجد پیر جهندو :

مسجد نو شد در عهد رشد الله شاه آنکه هست از بحر معنی او در اسرار جو
درس بودم بهر تاریخش زمانی سر بیجب دل گواهی داد آخر بعد فکر و جست و جو
چونکه مسجد از برای ذکر حق تعمیر گشت سال تعمیرش بگویم ذکر حق بسیار گو
(۱۳۲۷ هـ ق)

در شهر حیدر آباد سند ، آثار تاریخی اسلامی فراوان است از جمله : مشاهد متبرکه مانند : قدمگاه حضرت مولا علی ابن ابی طالب ، روضه^۲ حضرت سید عبدالوهاب شاه جیلانی ، مکی شاه بابا در قلعه^۳ خاکی ، عبدالغنی بابا معروف به بابا غنی شاه ، تولری شریف معروف به حضرت خواجه سید عبدالقادر شاه. مقابر امیران کلهورا ، مانند : میان محمد سرفراز کلهورا (شهید) ، میان محمد بن میان محمد سرفراز کلهورا ، میان محمد خان برادر میان محمد سرفراز کلهورا ، آرامگاه های با عظمت امیران تالپور (۱۸۱۲-۱۸۴۳ م) در محله^۴ هیر آباد که مجموعاً در حدود ۴ مقبره در یک جا هستند و اشعار فارسی در کتیبه های آنها است :

فناى من پنهان در رضای تو بقای من پنهان در صفای تو

چه عالیشان دربار امام دین ربانی ملایک صف به صف استاده اینجا بهر درباری
یکی از بزرگ ترین آثار تاریخی سند در حیدر آباد «قلعه^۵ تالپوران» است که در وسط شهر قرار دارد و در آن موزه^۶ی تعبیه کرده اند که اسلحه های گرم و سرد در آن گرد آورده شده است. بر در ها منبت کاری و بر دیوار ها بعضی تصاویر امیران تالپور دیده می شد. بالای در ورودی قلعه یک کتیبه^۷ سنگی بود به فارسی که به علت گرد و غبار و خاک روی آن نتوانستم آنرا بخوانم.

در شهر حیدر آباد چند کتابفروش را دیدار کردم. از جمله : آقای پیر محمد صاحب

مدیر آزاد بک دپو، صدر، حیدرآباد. آقای مایین محمد مالک کتابفروشی اسلامی، شاهی بازار. در بعضی از این کتابفروشی ها کتابهای چاپی قدیم نولکشور و مطبع مصطفای دیده شد اما نسخه خطی به نظر نیامد.

* * *

در نزدیکی شهر باستانی تهته بناها و مساجد و آثار تاریخی اسلامی فراوان است و گورستان مکی به نام شهر خموشان ۲۴ میل طول دارد و بزرگان و شاعران و مورخان در این گورستان مدفونند و مقابر آنها و کتیبه ها شان از آثار شگفت آور کاشی کاری و سنگ تراشی و خوشنویسی و نقاشی و کتیبه نگاری اسلامی قرن نهم و دهم و یازدهم هجری قمری است و شایسته تحقیق و جست و جو.

راولپندی:

۶۷- کتابخانه مستالیه

[جامع مسجد رود، راولپندی]

مالک این کتابخانه آقای صاحب زاده دکتر حکیم محمد اصغر مستالوی ابن حضرت مولانا عبدالعلی مستالوی است (مستاله روستایی است در اسلام آباد). وی فعلاً کتابخانه خود را به صورت یک مطب در آورده است. آقای حکیم محمد اصغر مستالوی در حدود پنجاه سال دارد و عالم علوم اسلامی و دانای طب قدیم است و به زبان فارسی و عربی و پنجابی و اردو و انگلیسی گفت و گومی کند. کتابخانه اش در حدود ۵۰۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۱۵۰ نسخه خطی به زبان های عربی و فارسی و پنجابی و اردو دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی به طور خلاصه:

۱- کشف الرمز: (عربی)، تاریخ کتابت ۱۱۷۷ ه. ق.

۲- استفتاء نامه: (فتاوه مستالیه) تألیف محمد عبدالعلی المستالی الحنفی النقشبندی المجددی القریشی العثماني به خط مؤلف که در سال ۱۹۴۳ میلادی فوت کرده است. وی اهل علم و ادب بوده است و شاعر بوده و قطعات ماده تاریخ می ساخته:

«با عجب ترتیب و حسن اهتمام و انتظام گشت تعمیر این بنای روز یکشنبه تمام شانزده بد ماه صفر اکنون بگو با سال آن کین حسامی عجب آمد پهر دالین از نیام الراقم محمد عبدالعلی».

۳- زاد الامین لاهل الیقین: (فارسی و عربی) یا گفتند در مسائل طریقه نقشبندیه،

تألیف محمد امین مستالی (متوفی ۱۹۱۸ میلادی) راولپندی ، سال تألیف ۱۲۹۸ هـ ق.

۴- خزائن الروایات : (عربی) تصنیف جگن هندی (متوفی ۹۲۰ هـ ق)، جگن درگجرات دکن است.

۵- لیلی و مجنون نظامی : خوش خط و سر لوح و تصاویر و مذهب تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۶- شاطبی : در علم قرائت ، کاتب غلام نبی ، ۱۲۹۸ هـ ق ، همراه با دو رساله صرف و نحو در عربی.

۷- فرائض محمد عبدالعلی : ۱۳۳۳ هـ ق . سال تألیف و کتابت . این سه بیت در صفحه آغاز :

«فرائض ندانی شوی در قلق اجس نوق تقی رسنق
چو واجب ندانی شوی در خطر مفیت لقت تحت جسر
چو ست بدانی شوی مقتدا روث تبت تست ددا»

۸- کتاب القبل و المعانقه و المصافحه : تألیف ابن الاعرابی، کاتب محمد ۱۳۴۷ هـ ق = ۱۹۲۸ میلادی.

۹- یوسف و زلیخای جاسی : خوش خط ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۱۰- منطق : (قل احمد).

۱۱- مثنوی مولوی : با حواشی و مقدمه ، کتابت ۱۲۲۷ هـ ق.

۱۲- مجمع بحار الانوار فی غرایب التنزیل و لطایف البدایع (الخبار ۲ جلد) : سال تألیف ۹۷۶ ، (در موضوع علم لغت و حدیث).

۱۳- مجموعه رسایل : (اصطرب و نجوم و حصن حصین من کلام سید المرسلین و حکمت یونانی). این مجموعه در سال ۱۱۴۵ هـ ق در ملکیت کرار علی خان بوده است.

۱۴- سنن ترمذی : کتابت ۱۱۱۱ هـ ق. کاتب ابی بکر مصطفی افندی الدیار البکری.

۱۵- مختصر جامع الصغیر : کتابت ۱۱۲۳ هـ ق. کاتب عبدالله بن احمد الازمیری.

۱۶- الاربعین فی اصول الدین : تألیف غزالی ، کتابت ۱۳۲۴ هـ ق.

۱۷- مجمع حل لغات : کتابت ۱۲۲۸ هـ ق.

۱۸- مزرع الحسنات فی شرح دلائل الخیرات : تألیف محمد فاضل مدنی ، کاتب
اسد الله شاه .

۱۹- دیوان واقف لاهوری : تقریباً قرن ۱۲ ه ق.

۲۰- مجموعهٔ مثنویات جامی : (هفت اورنگ). تقریباً قرن ۱۱ ه ق.

۲۱- منشآت لطیفه.

۲۲- منطق الطیر : عطار.

۲۳- ملفوظات : شیخ فرید الدین شکرگنج به ضمیمهٔ تفسیر سورهٔ حشر .

۲۴- شرح قصیدهٔ ابن مدین : شارح شهاب الدین احمد بن ابراهیم ابن غلان المکی
الشافعی.

۲۵- مختصر البخاری : با زیر نویس فارسی.

۲۶- مفرح القلوب : تألیف حکیم محمد اکبر ارزانی.

۲۷- وقایع الروایه : در فقه حنفی.

۲۸- قانونچه : به خط مولانا عبدالعلی مستالوی.

۲۹- حاشیه شرح الوقایه : یا غاشیه الحواشی (عربی) ، کاتب غلام محمد ، کتابت
۱۲۵۶ ه ق.

۶۸- کتابخانهٔ قومی (قومی کتب خانه)

[اقبال رود ، نیا بازار ، راولپندی]

مالک این کتابخانه که کتابفروشی نیز هست آقای حکیم عبدالغنی است. در این
کتابخانه کتاب های چاپی موجود است ، گفته شد نسخه های خطی نیز دارد.

۶۹- کتابخانهٔ دکتر پیر محمد حسن

[کیو-۲۵۳ ، سید پوری رود ، راولپندی]

آقای دکتر پیر محمد حسن استاد علوم ادبی و متخصص در زبان و ادب و تاریخ عرب
و مترجم و مؤلف کتاب ها و رسایل بسیار است. در شهر امرتسر به سال ۱۹۰۴ میلادی
متولد شده است. از دانشگاه پنجاب دکتری زبان و ادبیات عرب دریافت کرده است به

شغل معلمی و استادی و ریاست دانشکده رسیده و اکنون باز نشسته است. اینک بعضی از کتابهایی که از عربی به اردو ترجمه کرده است :

- ۱- ترجمه بلوغ الارب در ۴ جلد (از عربی به اردو).
 - ۲- حیات جاودان (اردو).
 - ۳- ترجمه رساله قشیریہ عبدالکریم نیشابوری.
 - ۴- ترجمه ابریز از علامه مبارک سلجاسی.
 - ۵- ترجمه التعرف لمذهب التصوف از کلاباذی به اردو.
 - ۶- العباب تألیف حسن الصغانی (متوفی ۶۵۰ هـ ق) در لغت عرب. این کتاب را تصحیح و تحشیه و تعلیق کرده و کهن ترین نسخه خطی را در اختیار داشته است. اما هنوز چاپ نشده است. تاریخ تألیف این کتاب در حدود سال ۶۵۰ هـ ق.
 - ۷- مقالات عربی و اردو (در مجله فکر و نظر و دراسات العربیہ) و دیگر ماهنامه های علمی.
- در کتابخانه آقای دکتر پیر محمد حسن ملک کتابهایی چاپی دیدم در حدود ۲۰۰ مجلد ولی نسخه های خطی او متأسفانه در شهر امرتسر باقی مانده است. وی به زبان فارسی و عربی و اردو شعر می سراید. در هجو «غلام نبی» به فارسی سروده بدین مطلع :
- کور چشم و کور باطن کور دل که ز نار است خلقت شان فی زگل

مکهد:

۷۰- کتابخانه مولانا محمد علی مکهدی

[مکهد، دهستان پندی گیب، بخش کیمبلپور]

این کتابخانه در شهرک مکهد واقع شده که تا شهر راولپندی در حدود ۲۰۰ میل (۲۷۰ کیلومتر) فاصله دارد و در کنار رود سند قرار گرفته است. بیش از ده هزار مجلد کتاب چاپی و ۱۰۰۰ نسخه خطی فارسی و عربی و اردو دارد. مکهد در مدت دویست سال مرکز علوم اسلامی بوده و دارای مدارس دینی متعدد و مساجد و مقابر و مشاهد متبرکه است. هم اکنون چند مدرسه دینی دارد که طالبان علوم اسلامی از گوشه و کنار پاکستان برای تحصیل علوم دینی اسلامی بدان جا می روند. مدرسه مولانا محمد علی از همه مدارس

مکهد معروف تر است و در حدود ۲۰۰ طالب علم دارد و لنگر (آشپز خانه) و حجرات متعدد برای زندگی دارد. کتابخانه مولانا محمد علی در همین مدرسه است. مزارات و مقابر و آثار تاریخی بسیار دیدنی دارد و بر مزار اکثر مشایخ گنبد و بارگاه و گلدسته بنا شده است. سبک بناها به سبک قرن ۹ و ۱۰ هجری یعنی دوره مغول است. فعلاً سجاده نشین مدرسه و دربار و کتابخانه مولانا محمد علی، مولانا فضل الدین فرزند مولانا احمد دین است. مولانا فضل الدین مالک کتابخانه است و از هر جهت در حفظ و حراست آن می کوشد. کتابخانه در یک بنای نسبتاً خوبی قرار دارد اما متأسفانه از گزند باران و کرم و غبار و خاک محفوظ نمانده است. این کتابخانه فهرست کامل، که همه گونه اطلاعات درباره نسخ خطی و چاپی را در برداشته باشد، ندارد. در سال ۱۳۵۰ آقای نذر صابری کتابدار دانشکده دولتی کیمبل پور (گورنمنت کالج) به شهرک مکهد رفته و اسامی نسخ خطی را در یک دفتری بر حسب موضوع نوشته است و جمعاً در ۲۵ موضوع آنها را دسته بندی کرده است:

- ۱- تفسیر، ۲- حدیث، ۳- اسماء الرجال، ۴- اصول فقه، ۵- ادب عربی، ۶- تصوف، ۷- فقه، ۸- فتاوی و فقه، ۹- صرف، ۱۰- نحو، ۱۱- معانی، ۱۲- ادب فارسی، ۱۳- انشای فارسی، ۱۴- طب، ۱۵- لغت عرب، ۱۶- لغت فارسی، ۱۷- ریاضی، ۱۸- مناظره، ۱۹- عقاید، ۲۰- تاریخ، ۲۱- تجوید، ۲۲- میراث، ۲۳- قصه، ۲۴- منطق، ۲۵- فلسفه.

همه این موضوعات در یک تابلوی زیبا خوشنویسی شده و بر دیوار کتابخانه نصب شده است. اینک اسامی چند نسخه خطی:

- ۱- تفسیر کشاف: نصف اول، کتابت ۵۶۶۹ هـ ق، ۳۳۷ ورق، کاغذ ضخیم نخودی رنگ سمرقندی، کاتب «علی بن محمد ابن عبدالله النساخ الشیبانی»: «تم النصف الاول من الكتاب بحمد الله تعالى وحسن توفيقه و صلى الله على سيدنا محمد وآله اجمعين فرغ من تنميقه العبد المذنب الفقير الضعيف المقر بذنبه و خطايا المحتاج الى رحمة ربه و مولاه على بن محمد ابن عبدالله النساخ الشیبانی غفر الله له و لوالديه و لجميع المؤمنين و المؤمنات و المسلمين و المسلمات في ثلاث ليال خلون من شهر صفر سنة تسع و ستين و ستائة هجرية اللهم اغفر و ارحم من دعا لكاتبه بالمغفرة و الرضا» در كناره صفحات و آغاز و انجام این نسخه اشعار فارسی و یاد داشتهایی در موضوع علوم قرآنی آمده است از جمله این رباعی:

- «سر رشته» دولت ای برادر کمدار و ابن عمر گرامی به خسارت مگذار
 دایم همه جا با همه کس در همه حال می‌دار همیشه جسم و دل جانب یار.
- ۲- تفسیر موضع المعانی : (فارسی) ، تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.
- ۳- تفسیر توضیح : (فارسی) ، کتابت ۱۰۷۰ ه. ق.
- ۴- کتاب اللامع الصبیح لشرح الجامع الصحیح : (عربی) ، تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
 تاریخ تملک ۱۱۴۷ ه. ق.
- ۵- کتاب الفرج بعد الشدة : تألیف عبدالله قریشی.
- ۶- نزهة النظر فی توضیح نخبه الفكر : حافظ ابن حجر عسقلانی و مولانا محمد
 عبدالرحمن.
- ۷- صراط المستقیم : معروف به «سفر سعادت» ، امام مجد الدین فیروز آبادی.
- ۸- عبدالغفور : (فارسی) ، کتابت و شرح فارسی به دستور مولانا محمد زین الدین
 و مولانا محمد غلام محیی الدین ، ۱۳۱۷ ه. ق. کاتب غلام حسن نامی.
- ۹- منتخب الاحادیث : قدمت کاغذ و خط در حدود قرن ۵ و ۶ ه. ق.
- ۱۰- خلاصه السیر فی احوال سید البشر : سنه ۱۱۱۰ (العاشر ربیع الاول).
- ۱۱- شرح تحفه الاحرار : (فارسی) ، در روستای مستاله به سال ۱۲۹۹ ه. ق ، شارح
 شیخ احمد ابن شیخ فتح محمد ابن شیخ یوسف ساکن دیره غازیخان.
 کاتب اصغر .
- ۱۲- آئینه توارخ یا تحفه شایق : تألیف حافظ الهی بخش شایق ، ۱۲۹۵ ه. ق .
 (این کتاب در سال ۱۳۱۲ ه. ق در کانپور چاپ شده).
- ۱۳- فتوحات مکیه : از باب یکم تا باب ۱۲۶ ، کتابت در دارالخلافت شاه جهان آباد
 تقریباً قرن ۱۱ ه. ق (و لیکن مولانا فضل الدین مالک کتابخانه معتقد بود
 در قرن هشتم هجری کتابت شده است).
- ۱۴- کیمیای سعادت : قدمت خط و کتابت و کاغذ تقریباً قرن ۶ و ۷ ه. ق.
- ۱۵- اسکندر نامه : کتابت در بلدة شاه جهان آباد ، ۱۰۸۵ ه. ق ، در مسجد اکبر
 آباد ، کاتب : حیات الله ولد محمد مراد کوکهر.
- ۱۶- مرقعه للقلوب و تحفه الکاملین : (این اسم تاریخ تألیف است) تألیف خواجه محمد

معین الدین بن خواجه خاوند محمود بن خواجه میر سید شریف ، تقریباً
قرن ۵۱۲ ق.

- ۱۷- فرهنگ جهانگیری : کتابت ۱۰۹۱ هـ ق.
- ۱۸- شرح تحفه الاحرار : از روی شرح شیخ احمد به دستور صاحبزاده صاحب مولوی
غلام محیی الدین ، کاتب محمد رمضان بن علی محمد.
- ۱۹- قرآن : (۱۷ نسخه) ، با ترجمه فارسی مذهب و منقش و ترنج و سر لوح از
قرن ۹ تا ۵۱۳ هـ ق.
- ۲۰- کتاب تصوف : (عربی) ، تقریباً قرن ۵ و ۶ هـ ق.
- ۲۱- داستان حمزه.
- ۲۲- کتاب سیبویه : کتابت ۱۰۷۸ هـ ق ، کاتب محمد شریف الدین الحسینی الخفی.
- ۲۳- مکتوبات شیخ احمد ابن محیی المنیری : (نسخه کامل فارسی) تقریباً قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۲۴- منطق الطیر عطار : تقریباً کتابت قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۲۵- منازل السائرین : و کلام خواجه عبدالله انصاری (فارسی) با مهرها و امضا های
گوناگون ، تقریباً قرن ۵۷ هـ ق.
- ۲۶- مجموعه رسائل : (عربی و فارسی) ، ۱- شرح فقه اکبر ، ۲- منهج الرسائل ،
۳- رساله زین الدین الخوافی (ابوبکر بن محمد بن محمد بن علی المدعوبین
الخوافی) سالهای کتابت ۸۲۸ هـ ق و ۸۳۶ هـ ق ، شارح محمد دین کاوس
البلخی ، کاتب : صدر الدین ، تاریخ تملک در ۱۰۲۰ هـ ق به دارالسلطنه
آگره با امضاها و مهرهای گوناگون.
- ۲۷- دیوان خاقانی : قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۲۸- رساله قشیری : قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۲۹- درة التاج فی المعراج : (مثنوی فارسی) ، قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۳۰- بحر فراست الالفاظ فی شرح دیوان حافظ : (فارسی).
- ۳۱- شرح گستان : (عربی) برای پاس خاطر میان صاحب میان زین الدین ، کاتب و
شارح فضل احمد قریشی ساکن موضع جی شاه دلاوروالی ، کتابت
۱۲۸۶ هـ ق.

- ۳۲- تاریخ اکبری : کاتب عبدالرحیم ساکن نمکسار ، ۱۱ شعبان ۱۱۵۱ هـ ق.
- ۳۳- اخلاق ناصری : تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۳۴- اسرار الغریبه : در علوم مختلف (رمل و جفر و اضطراب و تعویذ و طلسم).
- ۳۵- علم فروض و انواع بارک الله : (مثنوی پنجابی) از مولوی عبدالله لاهوری ، کاتب : رکن الدین ۱۱ جمادی الاول ۱۲۶۹ هـ ق.
- ۳۶- شرح مثنوی محمد ایوب : کاتب : غلام محمود در قصبه لوآنده به سال ۱۲۴۷ هـ ق. (نام کاتب و تاریخ کتابت دیگری هم در این نسخه هست : خان محمد ، ۱۱۱۶۶ هـ ق).
- ۳۷- کتاب مصطلحات سیالکوٹی : (فارسی) (در چهار نسخه) ، این نسخه بسیار ارزنده و مهم است ، در سال ۱۲۳۲ کتابت شده است. متن آن شامل ضرب المثل ها و اصطلاحات و کنایات معروف و غیر معروف ادبی و عرفانی فارسی است. از این نسخه چهار نسخه با کتابت های مختلف در این کتابخانه مولانا محمد علی (مکهد) موجود است و چاپ شده آنرا تاکنون ندیده ام.
- ۳۸- مثنوی مولوی : (از دفتر یکم تا چهارم) ، کتابت ۸۳۵ هـ ق ، کاتب ابراهیم درویش الجنبی (فی تاریخ شهر محرم الحرام سنه ۸۳۵ هجرة النبوی فی قریه غوبدین پس از روز).
- ۳۹- منتخب نفحات الانس : از جلال پریشان تحت عنوان «خلاصه النفحات» تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۴۰- مجموعه : (۱- منهاج العابدین از غزالی ، ۲- لوائح ، کتابت ۱۰۸۰ هـ ق در ماه صفر).
- ۴۱- مثنوی مولوی : (دفتر سوم و چهارم و پنجم و ششم) ، کاتب حامد بن محمد بن مولوی ، تاریخ کتابت ۷۴۰ هـ ق (تقریباً ۷۴ سال پس از درگذشت مولوی) : در آخر جلد پنجم چنین آمده است. «تمام شد مجلد پنجم از مثنوی معنوی بحسن توفیق الله روز دو شنبه آخر شعبان المعظم در شهر قونییه جاها الله تعالى عن الآفات بر دست بنده ضعیف ابو حامد بن محمد بن النقیب المولوی احسن الله خاتمه».
- ۴۲- نفحات الانس جامی : کتابت ۹۰۲ هـ ق. کاتب قطب الدین احمد الحافظ الهروی.

در این کتابخانه کتابهای چاپی نادر الوجود نیز موجود است که بعضی از آنها به ارزش نسخ خطی نایاب می رسد. در کنار کتابخانه «دارالمطالعه» و دفتر «ناظم کتابخانه» قرار دارد. آرامگاه های مختلف در اطراف کتابخانه و مسجد از بنیان مدرسه و کتابخانه بنا شده است از جمله :

۱- آرامگاه مولانا محمد علی که کتابخانه و مدرسه به نام او است.

۲- آرامگاه مولانا غلام محی الدین.

۳- آرامگاه مولانا زین الدین معروف به «میان صاحب».

۴- آرامگاه مولانا احمد الدین.

بر سر درو دیوار درون و برون آرامگاه آیات قرآن و احادیث نبوی و اشعار ماده تاریخ فارسی و عربی روی ترنج و کاشی و سنگ مرمر کتیبه شده است از جمله :

۱- بر مزار مولانا غلام محی الدین (متوفی ۱۳۳۸ هـ ق):

خواجه ما به عز و جاه و جلال شد ز دنیا به اوج علین
ترویه صبح ساعت نیکو سال جامع غلام محی الدین
فاضل دهر و اصل کامل (۱۳۳۸) نامور بود شیخ مهدین
شد به گلزار خلد واحد وصل بلبل گل غلام محی الدین (۱۳۳۸ هـ ق)
چشمه فیض او مدام آباد والی وصل باغ زین الدین (۱۳۳۸ هـ ق)

۲- بر مزار مولانا محمد علی (متوفی ۱۲۵۳ هـ ق):

ز نور سلیمان محمد علی شده مهر تابان محمد علی
که ذرات عالم از این آفتاب به اکناف عالم شده نور یاب
رئیس المشایخ محمد علی کزو گشته زنگارها منجلی
چود دعوت به فردوسی از حق رسید از این رامگاه زیر عرش آرمید (۱۲۵۳ هـ ق)
ز نام رئیس المشایخ بگو که مأوای غربا است تاریخ او (۱۲۵۳ هـ ق)

۳- بر مزار شیخ زین الدین (متوفی ۱۲۹۵ هـ ق):

خواجه ما حضور زین الدین شده کامل ز فیض این شه دین
تاج پوشی ز شه سلیمان شد نایب این ولی دوران شد
در ککلات عشق فایق شد فیض بخش همه خلاق شد

جان پاکش چو ارجعی بشنید کرد پرواز سوی عرش مجید
گفت هاتف وصال زین الدین صاحب الکمال شیخ زین الدین (۱۲۹۵ هـ ق)
در همه آثار تاریخی شهرک مکهد نفوذ هنر و فن معاری ملتان و سند و ایران مشهود
است و آنگونه که معلوم شد، کاشی‌های مقابر را از ملتان آورده‌اند و حتی یکی از نقاشان مقبره
مولانا محمد علی و مولانا زین الدین و مولانا غلام محی الدین «سکنه ملتان» بوده است :
«نقاشی روضه مقدسه حضرت مولانا مرحوم صاحب به تاریخ ۱۳۱۷ در ماه صفر ختم شد به
روز دو شنبه خرج کننده بر نقاشی حکیم غلام رسول سکنه مکهد ، نقاش میان پیر بخش
سکنه ملتان».

بر همه مزارات و مقابر و مساجد شهرک مکهد و حتی بالای در ورودی بعضی از
خانه ها جملات و اشعار فارسی کتیبه شده است ، و مردم متدین و درس خوانده آن فارسی
را می فهمند و بدان حرف می زنند.

راولپندی :

۷۱- کتابخانه صاحبزاده منظور الهی نقشبندی

[محلہ عید گاہ ، راولپندی]

آقای منظور الهی را وقتی ملاقات کردم که مجلس وجد و سماع ترتیب داده بود و
در گوشه‌ی نیز تلاوت قرآن شریف می شد. اما کتابخانه آقای منظور الهی ظاهراً فقط در حدود
۲۰۰ مجلد کتابهای چاپی دارد ، و لیکن اندک اندک چند نسخه خطی فارسی و عربی را
ارائه داد ، از جمله :

۱- هدایة الانسان الى سبيل العرفان : تألیف حافظ عبدالکریم سر ساسانه نقشبندیه
در راولپندی. (این کتاب از طرف الله والی کتب خانه ، کشمیری بازار لاهور چاپ
شده است).

۲- فیض الکریم : (ایضاً).

۳- تحفة الجال و خزانه الاحوال : (ملفوظات یا گفتار ها) از حضرت بهاء الحق
والدین البخاری النقشبندی ، تألیف یعقوب بن عثمان محمود الغزنوی الهجری ،
بانسانها و مهرهای گوناگون ، کتابت تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۴- دلائل الخیرات : با تفسیر فارسی در کنار صفحات و میان سطرها ، منقش و
مصور و مذهب و خط خوش نستعلیق و نسخ ، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.

۵- **دلائل الخیرات :** (متن عربی) به پیوست این نسخه کبریت احمر شیخ عبدالقادر جیلانی ، قصیده بانٹ سعاد ، اسماء الحسنی ، جامع الدعا و دیگر ادعیه و اوراد کتابت شده است و مالک نسخه قبلا قاضی محمد عادل شاه بوده که یکی از بزرگان شهرک «چوره شریف» است.

در محله عید گاه مزارات و مقابر سلسله نقشبندیہ در راولپندی ساخته شده و همه ماده تاریخ ها و مطالب تاریخی بر مقابر به زبان فارسی و عربی و اردو است ، از جمله بر مزار مولانا حافظ حاجی محمد عبدالکریم :

در شب بیست و هشت ماه صفر گشت از چشمهای ما پنهان
هاتقم بهر سال رحلت او گفت «پیر عظیم زیب چنان»

۷۲- کتابخانه آقای محمد عمر

[مدیر اداره علمیه ، خیابان اصغر مال ، پی ۱۵۵۶ ، راولپندی]

آقای محمد عمر استاد زبان فارسی و عربی است و به شاگردان رشته های آزاد در دانشکده ها و دانشگاه پنجاب و اسلام آباد متون فارسی و اردو و عربی تدریس می کند. در کتابخانه اش در حدود ۲۰۰ مجلد کتاب چاپی موجود است و از نسخه خطی نشانی نیافتم. وی گفت در ملاقات دیگر نسخه های خطی را ارائه خواهم داد. تحقیقاتی درباره «کشف المحجوب هجویری» دارد و می گفت چاپ لنینگراد و سمرقند و ایران و نولکشور و لاهور غلط بسیار دارد.

هزاره :

۷۳- کتابخانه خانقاه نقشبندیہ مجددیه

[نزدیک عیدگاه ، هزاره (استان سرحد)]

به همراهی و راهنمایی آقای مولانا محمد اسرائیل کان الله به دین کتابخانه راه یافتیم. مالک کتابخانه آقای مولانا صدر الدین عالم علوم اسلامی و بنا کننده خانقاه نقشبندیہ مجددیه است. این کتابخانه در داخل مدرسه خانقاه و در کنار خانه مولانا صدر الدین قرار دارد. حضرت مولانا صدر الدین مردی متقی و عالم به علوم اسلامی بود و به زبان فارسی روان سخن می گفت. مکتوبات صدریه از او در دو جلد چاپ شده است (به زبان اردو) و در کنار مدرسه مسجدی با شکوه با نقاشی ها و گچ بری های زیبا بنام «مسجد صدریه» ساخته شده است.

طالبان علوم دينی در حجرات و اطاقک های مختلف سکني گزیداند. آقای صاحب زاده صاحب ، درس علوم ادبی و قرائت و صرف و نحو را بر عهده دارند، آقای مولانا محمد يوسف صدر المدرسين به تدریس علوم کلام و حدیث و تفسیر و فلسفه و منطق مشغول بودند. در حلقات درس شرکت جسم. استادان تدریس و طالب علان به زبان فارسی آشنا بودند و اسکندر نامه نظامی و گلستان و بوستان سعدی و پند نامه عطار و يوسف و زلیخای جامی را می خواندند. کتاب «تحفه العرب فی الادب» تألیف مولانا اعزاز علی مدرس دارالعلوم دیوبند را صاحبزاده صاحب تدریس می کرد. در حدود یک صد طالب علم در مدرسه خاتاه نقشبندیه درس می خوانند و از جا و لباس و خوراک (لنگر) بهره مند می گردند. اما کتابخانه خاتاه که به «کتابخانه صدریه» باید نامیده شود در حدود ۵۹۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۱۷۵ نسخه خطی دارد. اینک اسامی چند نسخه را در ذیل می آوریم :

- ۱- حالات خواجه نقشبندیه : (بهاء الدین) به زبان فارسی ، حدود قرن ۵۹ ق.
- ۲- تاریخ الحرمین : با تفسیر سورة الفاتحه کاتب عبدالرسول ولد شیخ عبدالقادر ، کتابت چهارم ربیع الاول ۱۰۹۸ هـ ق.
- ۳- شرح فصوص الحکم : (فارسی) از محب الله اله آبادی ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۴- دقایق الاخبار.
- ۵- تحفه فرقانیه یا مکتوبات : (فارسی) تألیف قطب بن یحیی للی ولی فی الله. این مکتوبات از لحاظ نثر و شعر فارسی و موضوع بسیار ارزنده است و هر مکتوب با جمله «من قطب الدین محی الی» آغاز می شود و ۵۵۲ صفحه دارد.
- ۶- شرح سلم در منطق یا شرح فیروز (عربی) ، کتابت ۱۲۳۳ هـ ق ، کاتب نور جمال پیشاوری.
- ۷- جواهر الاصول : (عربی) کاتب عبدالحی ، کتابت ۱۲۳۹ هـ ق.
- ۸- حاشیه مولانا فاضل : میرزا خان بر شرح اشارات ، کتابت ۱۲۱۴ هـ ق.
- ۹- لهجه الاسرار و معدن الانوار : به فتح خان ، که در ۲۹ رمضان سال ۱۰۶۹ در کتابخانه پادشاه عالمگیر سکندر اقبال بوده ، هدیه شده است. مهر شیخ احمد سرهندي مجدد الف ثانی را دارد. تقریباً قرن ۸ هـ ق. ظاهراً چاپ نشده است.
- ۱۰- مقامات یا جامع الاکبر : حضرت شاه نقشبند (فارسی ، منظوم و منثور). ۳۶۸ صفحه دارد.

- ۱۱- شرح هدایه الحکمه در فلسفه : (عربی) از حاجی محمود ، ۵۹۶۲ هـ.ق.
- ۱۲- اعانه الاحبا و شرح برهان الذاکرین : تألیف علی اکبر بن میرزا امیر .
- ۱۳- رساله در علم تصوف : (فارسی).
- ۱۴- رساله در علم حساب : از غلام مصطفی ابن محمد صالح پسروری و به ضمیمه این رساله رسایل دیگر است در هندسه و نجوم .
- ۱۵- منهاج العابدین : از امام محمد غزالی ، کاتب نجم الدین ، کتابت ۱۲۲۲ هـ.ق.
- ۱۶- شرح شرح جامی : (در نحو و صرف) به زبان فارسی ، قرن ۱۰ هـ.ق.
- ۱۷- مفتاح العلوم سکاکی : (عربی) کتابت تقریباً قرن ۸ هـ.ق.
- ۱۸- اخبار بخارا : در موضوع تاریخ و اخبار بخارا اما ارزنده و قابل تحقیق از ابو بکر بن محمد بن محمد بن علی المدعو بزین الدین الخوافی تألیف ۸۳۱ هـ.ق. کاتب کرم الله بن علاء الدین فیروز پوری ، تاریخ کتابت ۹۷۰ هـ.ق. از این نسخه در کتابخانه مولانا محمد علی در مکهد نیز موجود است .
- ۱۹- قانون الادراک فی تشریح الافلاک.
- ۲۰- دستور الفصد : از محمد بیگ در ده مقاله فارسی به خط نستعلیق خوش ، تألیف در عهد فرخ سیر پادشاه عالمگیر ثانی ، کتابت سنه ۱۱۶۱ هـ.ق. (نسخه‌ی ارزنده).
- ۲۱- نصاب غنیمه الشبان : (منظوم) به تقلید نصاب الصبیان ابو نصر فراهی کتابت ۱۱۰۶ (سال ۳۹ جلوس اورنگ زیب ، کاتب حافظ عطاء الله) ، (فارسی و عربی).
- ۲۲- العقد الجواهر الاشباه و النظائر : از شیخ حسن بن داؤد الحلی (عربی منظوم).
- ۲۳- صراح عن الصراح : (فارسی و عربی) رسم الخط عربی ، قرن ۹ هـ.ق.
- ۲۴- المطول : کتابت ۹۷۷ هـ.ق. کاتب : مبارک بن شمس الدین بنی اسرائیل مولوی.
- ۲۵- شرح مشکوة المصابیح : کتابت ۱۰۹۷ هـ.ق. (فارسی).
- ۲۶- فتاوی تالار خانی : به خط خوش نستعلیق ، قرن ۱۰ هـ.ق.

کتابخانه شخصی

- ۲۷- کواکب الدراری فی شرح بخاری.
- ۲۸- شرح اوراد شیخ بهاء الدین یا کنز العباد فی شرح اوراد : تألیف علی بن احمد الغوری خلیفه شیخ رکن الدین، کتابت ۱۲۷۱ هـ ق. این شعر در وصف این نسخه از آغاز آن :
- حدیث خام مجوید در رساله ما به مهر داغ رسیده است برگ لاله ما
- ۲۹- بدایع الاصول : از احمد بن علی بن تغلب مشهور به تاین سیاجاتی بغدادی حنفی متوفی ۶۵۶ هـ ق.
- ۳۰- شرح طوابع الانوار : (علم عقاید) از قاضی بیضاوی. این نسخه در کتابخانه شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی بوده است.
- ۳۱- شرح حقایق منظومه جامع صغیر : (مهر مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی دارد).
- ۳۲- حل مشکلات الغیث فیما يتعلق بالفضل والحديث : تألیف محمد المدعو بفیض العالم ابن مولانا ملا جیون ابن سیدنا علاء الدین الفنجایی الهزوری مولداً و متوطناً و الکجراتی العجیبی الفتنی نسباً و الحنفی مذهباً و الاویسی مشرباً.
- ۳۳- البراهین القطعیه لاوقات المغربیه : تألیف قاضی محمد فیض عالم هزاروی الکجراتی الفتنی.
- ۳۴- جمال الملته والدین فی رد عقائد الوهابیین : کاتب میان محمود.
- فهرست نسخه های خطی کتابخانه صدریه را آقای مولانا محمد اسرائیل کان الله له بر اساس روش کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان تهیه کرده است و اوراق دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است و انشاء الله از طرف اداره انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان چاپ می شود.

۷۴- کتابخانه مفتی عبدالسبحان

[خانقاه نقشبندیه مجدیه ، نزدیکی عیدگاه ، هزاره (استان سرحد)]

مالک این کتابخانه هم اکنون آقای مفتی سیف الرحمن است و تا کتابخانه صدریه در حدود یک صد متر فاصله دارد. وی در خانه خود کتابهای فارسی و عربی (خطی و فارسی) را گرد آورده و مجموعی ارزنده ترتیب داده است. در حدود ۱۰۰ نسخه خطی دارد. فهرست

نسخه های خطی این کتابخانه را آقای مولانا محمد اسرائیل کان الله له نوشته و اوراق دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است. اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- تفسیر درواجی یا تفسیر زاهدی یا لطایف التفسیر (فارسی): مفسر زاهد درواجی از علمای قرن ۵ هق ، کتابت در حدود قرن ۶ و ۷ هق. این نسخه از آغاز سوره فاتحه تا آخر جزء پانزدهم را در بردارد. نثر فارسی آن بلب و ارزنده است. هنوز چاپ نشده، یک دوره کامل از این تفسیر در کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان موجود است.
- ۲- تفسیر نیشابوری : (عربی) از حسن بن محمد قمی معروف به نظام نیشابوری . از آغاز و انجام ناقص ، تقریباً قرن ۸ یا ۹ هق. چاپ شده است.
- ۳- حاشیه مطول : (عربی) تصنیف میرزا جان ، کتابت ۱۰۷۶ هق.
- ۴- صحیح لسانی : کتابت ۱۲۷۱ هق (در مکّه معظمه).
- ۵- شرح الفیه ابن مالک : از اشمونی ، این نسخه در ملکیت قاضی هزاروی متوفی ۱۱۱۱ هق بوده است. کاتب زین العابدین ابن احمد ابن ادريس.
- ۶- تاج القصص : (فارسی و عربی) بر اساس قصص قرآن و روایات دینی و احادیث نبوی تألیف شده است. ۶۳۸ ورق (۱۲۷۶ صفحه) قطع بزرگ.
- ۷- حاشیه مولانا عصام الدین بر تفسیر بیضاوی : (عربی) خط خوش ثلث.
- ۸- احیاء علوم الدین : تألیف امام محمد غزالی ، تقریباً قرن ۷ و ۸ هق. (۲ مجلد). در صفحه اول ابن یادداشت آمده : «در بخارا به بهای یک اسب و ۲۰ اشرفی زر سرخ خریده شد. امضا و نشان مهرهایی دارد.
- ۹- مدارک التنزیل و حقایق التأویل : (عربی). نشان چند مهر دارد.
- ۱۰- ناشناخته : کتابی ارزنده (عربی) از ابو مد متصور بن احمد بن مؤید الخوارزمی القانی.
- ۱۱- حاشیه ملا عبدالله پردی بر خطابتی : (تلخیص).
- ۱۲- منتخب دیوان محمد کاظم : متخلص به واله (دیوان واله).
- ۱۳- عوارف المعارف : قرن ۹ هق.

- ۱۴- کتاب الاتقان فی علوم القرآن : از جلال الدین سیوطی.
- ۱۵- دیوان شعور : (اردو) از آغاز و انجام ناقص. در همه مقاطع اشعار نام «شعور» آمده و در حدود ۵۰۰ صفحه دارد.
- ۱۶- شرح ملا جامی : (فوائد الضیائیة). کتابت ۸۹۷ هـ ق.
- ۱۷- جامع الصغیر سیوطی : کتابت ۱۲۵۸ هـ ق ، کاتب : عبدالفتاح ابن سید مصطفی.
- ۱۸- لطایف اللغات : تألیف عبداللطیف بن عبدالکبیر یزدی (شرح مثنوی).
- ۱۹- اوراد فتحیه : از میر سید علی همدانی.

۷۵- کتابخانه مولانا عارف الله شاه

[ستلایت تاون (شهرستاره) ، نزدیک خاله فرهنگ ایران ، راولپنڈی]

به همراه پرفسور ملک محمد اقبال از آقای مولانا عارف الله شاه قادری میرتهی در خانه اش دیدن کردیم. وی به زبان فارسی با ما به گفت و گونشست. تعویذ می دهد و فتوی می دهد و طبابت می کند و تبلیغ اسلام می نماید و پیش امام مسجد «واه» می باشد. وی گفت کتابخانه ام در شهر میرته زادگاه خودم مانده است و در اینجا کتابی قابل دیدن ندارم. شهر میرته از مراکز بزرگ عالم اسلام در شبه قاره است. قوم میرته در این شهر و اطراف آن سکنی گزیده اند. مولانا عارف الله شاه کتابخانه خود را به ما نشان نداد و فقط یک کتاب چاپی به نام «فتاوی رضویه» نشان داد ، این شعر را در دفتر من یادداشت فرمود :

«مصطفی نور جناب امر کن آفتاب برج علم من لدن»

سahنپال :

۷۶- کتابخانه سید مظفر حسین نوشاهی

[ساهنپال شریف ، ضلع (بخش) کجرات ، استان پنجاب]

در این کتابخانه کوچک فقط کتابهای چاپی پزشکی را (در حدود ۲۰۰ مجلد) دیدار کردم، آنگونه که آقای سید شفیق الرحمن نوشاهی می گفت در هنگام حادثه سیلاب ۹۰ در صد کتابها ضایع شده است از جمله نسخه های خطی. البته بعضی از نسخه های خطی را به زوستانهای دیگر نقل کرده اند. اینک نام دو نسخه :

۱- کلیات کاتب : (پنجابی و اردو) . سروده سید غلام احمد کاتب نوشاهی ، کاتب

سید بشیر احمد بشارت نوشاهی .

۲- کلیات کرم النبی نوشاهی (پنجابی) : کاتب سید بشارت نوشاهی .

در روستای ساهنپال مساجد و مقابر اولیاء اللہ را زیارت کردم . بر در و دیوار این مساجد و مزارات اشعار و جملات فارسی و عربی نقش بسته بود در زمینه های گچی و یاروی سنگ های خارا و مرمر . آرامگاه حاجی محمد نوشه گنج بخش «متوفی ۱۰۶۰ هـ ق» با گنبد و مناره رفیع در همین روستای ساهنپال شریف است . آیات فارسی بر دیوار درون آرامگاه به خط لاجوردی آمده است از جمله :

«گنج بخش قطب اعظم نوشه عالم پناه وارث علم نبوت اولیا را قبله گاه
گنج بخش نور مطلق حاجی نوشاه پیر مقتدای عارفان هم اولیا را دستگیر»

۷۷- کتابخانه نو شاهیہ (مکتبہ نو شاهیہ)

[سahenpal شریف ، ضلع گجرات ، (استان پنجاب)]

در کتابخانه نو شاهیہ (مکتبہ نو شاهیہ) در حدود ۳۰۰۰ کتاب چاپی و ۵۵۰ نسخه خطی موجود است . مالک این کتابخانه آقای سید شریف احمد شرافت نوشاهی است . وی خودش در حدود ۲۰۰ تألیف دارد که اوراق دستنویس و خطی آنها در کتابخانه اش موجود است و ۷ مجلد از آنها چاپ شده است . متأسفانه من در هنگام ورود به روستای ساهنپال شریف جناب سید شرافت نوشاهی را زیارت نکردم چون به سنده رفته بود و به واسطه واقعه سیل ، کتابخانه وی را به روستای «رهار» نزدیک شهرک علی پور چتھم بخش (ضلع) گجرانوالہ انتقال داده بودند و بعضی از کتابها نیز تباہ شده بود . نوادر ارزنده فارسی و عربی و پنجابی و اردو در کتابخانه سید شرافت نوشاهی موجود است از جمله :

۱- انواع حافظ برخوردار : کاتب فقیر قل احمد نوشاهی ، ۱۹ جہادی الاول

۱۲۷۶ هـ ق .

۲- قصص الانبیاء : کتابت ۱۲۷۶ هـ ق ، کاتب فقیر قل احمد نوشاهی نبیره حاجی

محمد نوشه گنج بخش .

۳- تفسیر لقرہ کار : از ملا معین الدین فراہی ، کتابت ۱۲۴۵ هـ ق کاتب

(ایضاً) .

- ۴- تفسیر طلاکار : (ایضاً).
- ۵- تفسیر حسینی : خوش خط (ناقص).
- ۶- کنز رحمت : سروده محمد اشرف فاروقی منچروی، کاتب قل احمد ، ۱۲۸۱ هـ ق.
- ۷- کنز رحمت : (ایضاً) ، کاتب سلطان احمد ، ۱۲۷۷ هـ ق. جدول به قلم نظام ولد برخوردار .
- ۸- کنز رحمت : (ایضاً) ، کاتب غلام محیی الدین نبیره حضرت نوشه گنج بخش.
- ۹- منتخب اللغات شاهجهانی : (رشیدی) ، کتابت ۱۱۵۷ هـ ق .
- ۱۰- ثواب المناقب : از محمد ماه صداقت کنجاهی (سال تألیف ۱۱۴۸ هـ ق) ، کاتب سید ابوالظفر شریف احمد شرافت نوشاهی از اولاد نوشه گنج بخش ، تاریخ کتابت ۱۳۴۶ هـ ق. (۲۱۱ صفحه).
- ۱۱- ثواب المناقب : کاتب نور علی نور ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۲- ثواب المناقب : کاتب غلام رسول ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۳- تذکره نوشاهی: تألیف حافظ محمد حیات ربانی نوشاهی، متوفی ۱۱۷۳ هـ ق. تاریخ تألیف ، ۱۱۴۶ هـ ق. کتابت تقریباً قرن ۱۲ هـ ق .
- ۱۴- تذکره نوشاهی : قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۵- کتاب الیکروزی : (یعنی یک روز تصنیف شد) تألیف محمد عبد الله ، کاتب محمد رمضان برای فرزندش محمد ابراهیم ، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۱۶- دلائل الخیرات : کاتب الهی بخش ابن میان نور الله ، کتابت ۱۲۱۹ هـ ق.
- ۱۷- سفینه الاولیاء : از محمد دارا شکوه ، کاتب نور الله (متوفی ۱۲۲۹ هـ ق) نبیره حاجی نوشه گنج بخش تاریخ کتابت ۱۱۹۲ هـ ق.
- ۱۸- نور الفتاوی : یا فتاوی نوشاهی تألیف نور الله به خط مؤلف ، ۱۲۲۹ هـ ق.
- ۱۹- کتاب حدیث : (ناشناخته) ، ناقص ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۲۰- مناقب غوثیه : تألیف شیخ محمد صادق شهبانی ، مذهب و منقش ، کاتب شیخ الله یار ، کتابت ، ۱۱۹۴ هـ ق.
- ۲۱- تحفه الاحرار : ناقص قرن ۱۱ هـ ق.

- ۲۲- نجات المؤمنین : (پنجابی) ، منظوم ، کاتب غلام حسین.
- ۲۳- پند نامہ شیخ عطار : کاتب غلام حسین ولد صدر الدین ، ۱۲۷۸ هـ ق.
- ۲۴- گلہستہ : معنی فرهنگ بوستان تألیف سید کریم در «مکہ» جانی در نواحی گجرات.
- ۲۵- شہايل النبی : از امام ابو عیسیٰ ترمذی ، کاتب حافظ محمد حیات نوشاهی.
- ۲۶- کتاب الفوائد : در ادعیہ و اوراد و مواد و تاریخ تألیف سید محمد شاہ نوشاہی (متوفی ۱۳۲۷) بہ خط مؤلف در سال ۱۳۱۶ هـ ق.
- ۲۷- بوستان سعدی : بہ خط غلام قادر بن میان عبد اللہ از اولاد نوشاہ گنج بخش ساکن پاندوکی عملہ پرکنہ پچہ چیمہ چتہ ، ۱۲۸۰ هـ ق.
- ۲۸- مخبر الواصلین : (مواد تواریخ) تألیف ابو عبد اللہ محمد فاضل ابن سید حسن الحسینی الترمذی الاکبر آبادی المدعو بہ مظهر الحق ، تقریباً ۱۲۵۰ هـ ق.
- ۲۹- میزان الطب : از حکیم محمد اکبر ارزانی ، کتابت ۱۲۷۶ هـ ق ، کاتب میران بخش.
- ۳۰- مجموعہ : (۱- پند نامہ عطار ، ۲- جال نامہ از شاعر جال الدین ۱۹۱۳ بکرمی ، ۳- تضمین مخمس از ارشد ، ۱۹۱۳ بکرمی ، ۴- نادرنامہ شیخ احمد کاتب طالب الدین کتابت ۱۹۰۵ ہنگام جنگ و جدل انگلیس با خالصہ.
- ۳۱- شجرہ سادات : کتابت ۱۳۰۴ هـ ق ، نشان مہر «سید غلام سرور شاہ».
- ۳۲- مجموعہ : (۱- رسالہ فقہ ، ۲- درود ہزارہ ، ۳- درود مستغاث ، ۴- سی حرفی یوسف و زلیخا ، ۵- ہارے (نالہ و زاری) زلیخا ، ۶- باران ماہ از فرد گجراتی ، ۷- انشای ہر کرن ۱۲۴۰ هـ ق) ، کاتب فقیرالدین ولد جد مادری سید شرافت صاحب.
- ۳۳- گلستان : کاتب فقیر قل احمد ، کتابت ۱۲۷۵ هـ ق = ۱۹۱۵ بکرمی.
- ۳۴- منطق الطیر : از عطار کتابت ۱۲۴۵ هـ ق. کاتب فقیر قل احمد متوفی ۱۲۸۶ هـ ق.
- ۳۵- مجموعہ : (۱- تحفہ نصایح ، ۲- نجات المسلمین منظوم کہ ہمہ آیات آن بہ حرف روی نون ختم می شود ، ۳- مسائل فقہ) ، کاتب غلام قادر نوشاہی ۱۲۳۷ هـ ق.
- ۳۶- اسکندر نامہ نظامی : کاتب احمد بخش نبیرہ حاجی نوشاہ گنج بخش ، ۱۲۵۰ هـ ق.

- ۳۷- مقامات داودی : تألیف عبد الباقی بن جان محمد جمعی ، در شرح حال سید داود شاه کرمانی ، تاریخ تألیف : «ملفوظ = ۱۰۵۶» (چاپ نشده) .
- ۳۸- قصیده برده : به خط حضرت شاه افط برخوردار بحر العشق (متوفی ۱۰۹۳) فرزند بزرگ حاج نوشاه گنج بخش.
- ۳۹- قصیده برده : کاتب حسام الدین ، ۱۳۳۲ هـ ق.
- ۴۰- اسکندر نامه نظامی : به خط غلام قادر متوفی ۱۳۰۶ هـ ق ، فرزند سید عبدالله نبیره حاجی نوشاه گنج بخش.
- ۴۱- قال اقول : (عربی).
- ۴۲- سی حرفی : (پنجابی) از محمد اشرف فاروق منچروی متوفی ۱۲۲۵ هـ ق ، کاتب نور عالم نبیره حاجی نوشاه گنج بخش ، تاریخ کتابت ، ۱۹۱۱ میلادی.
- ۴۳- مجموعه : (۱- اسرار قادر تألیف محمد جان فرزند عبدالغفور قادری ، کتابت ۱۳۴۷ هـ ق ، ۲- رساله تهنیت تألیف شیخ چن قادری لاهوری ، ۳- ملفوظات فقرا ، ۴- سر مکنون از شیخ فقیر الله نوشاهی ساکن مکریان متوفی «چراغ = ۱۲۰۴» . کتابت ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۰ هـ ق ، کاتب سید شریف احمد شرافت نوشاهی).
- ۴۴- مجموعه صری و نحو : (فارسی) ، تقریباً ۱۲ هـ ق.
- ۴۵- رساله تصوف :
- ۴۶- درود مستغاث : به خط محمد امین (متوفی ۱۳۱۰ هـ ق) ابن قل احمد نوشاهی والد جد سید شرافت نوشاهی.
- ۴۷- الواع فرائض : (پنجابی منظوم).
- ۴۸- سلک السلوک : از ضیاء الدین نخشبی ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۴۹- درود شریف : (هفت روزه) ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۵۰- مجموعه : (۱- دلائل الخیرات ، ۲- اکبر اعظم ، ۳- اوراد فتحیه) ، کاتب قل احمد ، ۱۲۷۸ هـ ق.
- ۵۱- مثنوی جامع المعجزات : از حکیم شیخ احمد وزیر آبادی ، کاتب قل احمد ، ۱۲۷۰ هـ ق.

- ۵۲- بوستان سعدی : کاتب قل احمد ، ۱۲۶۷ هـ ق.
- ۵۳- شفاء المرض : به ضمیمه رساله بی (تهایی= ثلث) ورقه .
- ۵۴- طب فرقانی : یا توکل نامه تألیف حبیب الله الیاسی ، کاتب حاجی محمد ساکن قصبه هزاره خان کلان .
- ۵۵- تحفه رسولیه : سروده غلام محیی الدین قصوری به خط قل احمد ۱۲۶۹ هـ ق.
- ۵۶- تیسیر الاحکام : تألیف شهاب شمس دولت آبادی ، کاتب محمد شرقپوری ، تاریخ کتابت ، ۱۱۸۱ هـ ق.
- ۵۷- ارشاد الطالبین : تألیف جلال محمد تھانیسری ، کاتب شیخ محمد شرقپوری ، ۱۱۸۱ هـ ق.
- ۵۸- مجموعه : (۱- قاضی قطب ، ۲- مناجات دستگیر ، ۳- مناجات دیگر ، ۴- بیت الاسلام ، ۵- نام حق ، ۶- محمود نامه ، ۷- وفات نامه ، ۸- روضه رشیدانی ، ۹- غسل و کفن میت ، ۱۰- میت).
- ۵۹- مجموعه : (۱- عمدة الاسلام ، ۲- توکل نامه).
- ۶۰- مجموعه : (پنجابی) ، (۱- باره ماه فرد ، ۲- قصه جراکان و بکھو ، ۳- باران ماه عیسی ، ۴- باران ماه اشرف ، ۵- مناجات اشرف ، ۶- باران ماه ، ۷- قصه پورن بهگت ، ۸- قصه شیرین و فرهاد پنجابی سروده میان محمد حسین ساکن موضع گاجر کولہ) ، کاتب محمد بخش ، کتابت ۱۲۶۸ هـ ق.
- ۶۱- تکمیل الایمان : به خط قل احمد ، ۱۲۳۸ هـ ق.
- ۶۲- ہند نامہ عطار : به خط قل احمد ، ۱۲۷۸ هـ ق.
- ۶۳- حواشی شریفیہ علی المتوسط : عربی تألیف ملا عبدالحکیم سیالکوٹی ، کاتب حافظ محمد برخوردار بحر العشق.
- ۶۴- مجموعه : (۱- نور نامہ دولت علی ، ۲- حقیقۃ الصلوۃ ، ۳- اسقاط ، ۴- رسالہ بی نمازان ، ۵- راہ نجات ، ۶- مفید العلماء) کاتب ، قل احمد ، ۱۲۷۵ هـ ق.
- ۶۵- منیۃ المصلی : کاتب قل احمد ، کتابت ، ۱۲۴۴ هـ ق.
- ۶۶- تکمیل الایمان و تقویۃ الایقان : کاتب حافظ جلال الله فقیہ اعظم در قصبہ ہیلان ، سنہ ۲ عالمگیر اورنگ زیب پادشاہ .

- ۶۷- مجموعه : (۱- فقر نامه ، ۲- قصیدہ غوثیہ ، ۳- ایات سلطان باهو).
- ۶۸- کسب نامہ موجیان : (عربی و فارسی).
- ۶۹- لمعات : از فخر الدین عراقی ، کتابت ، ۱۲۲۴ هـ ق.
- ۷۰- فتوح الحرمین : از جاسی ، مصور.
- ۷۱- مجموعه : (۱- شیرین و فرهاد ، ۲- قصہ سسی و پنون) پنجابی و فارسی.
- ۷۲- مجموعه : (۱- شرح دعای سریانی ، ۲- رسایل دیگر) بہ خط قل احمد.
- ۷۳- مجموعه : (رسایل حدیث و لغت) ، فارسی و عربی.
- ۷۴- بیاض : (رسایل و مطالب متفرقہ) : روضۃ الزکیہ فی حقایق العلمیہ از تحریر حضرت سید حافظ الہی بخش (متوفی ۱۲۵۳ هـ ق) ابن شاہ نور اللہ.
- ۷۵- بیاض قادری : تألیف سید غلام قادر بن عبد اللہ (متوفی ۱۳۰۶ هـ ق).
- ۷۶- بیاض : (مطالب متفرقہ تاریخی و ادبی و دینی) ، فارسی ، تألیف حکیم قل احمد ولد محمد اشرف.
- ۷۷- بیاض : (مطالب دینی و ادبی و اشعار محمد اشرف) تألیف شیخ احمد فاروقی ، کتابت شیخ احمد فاروقی (بہ خط مؤلف).
- ۷۸- نجات المؤمنین : تصنیف عبدالکریم جہنگ مگھیانہ ، سال کتابت ۱۲۶۸ هـ ق.
- ۷۹- چہل حدیث و دعای سریانی : کاتب قل احمد ، ۱۲۳۷ هـ ق.
- ۸۰- مجموعه اوراق متفرقہ : (فارسی و عربی).
- ۸۱- قصص الالبیاء : کاتب فقیر غلام محبی الدین قادری نبیرہ نوشاہ گنج بخش ، ۱۲۷۵ هـ ق.
- ۸۲- اسکندر نامہ : (ناقص).
- ۸۳- دستور العلاج : (ناقص).
- ۸۴- رسالہ میرزا احمد بیگ لاہوری : و رسایل دیگر (فارسی).
- ۸۵- قدوری : از احمد بن ابوالحسن محمود بن الجعفر البغدادی در فقہ (عربی) ، تاریخ کتابت ۱۲۸۱ هـ ق.
- ۸۶- شرح تہذیب : عبد اللہ یزدی ، کاتب محمد رمضان ، کتابت ۱۲۸۲ هـ ق.

- ۸۷- صرف و نحو : (عربی).
- ۸۸- مجمع البحرين : از محمد دارا شکوه (قرن ۱۲ هـ ق).
- ۸۹- انشای هرکرن : (فارسی) ، کتابت ، ۱۲۸۸ هـ ق.
- ۹۰- دیوان بدرچاهی : کاتب محمد محمدن ساکن رهناس خلیفه حضرت نوشاه گنج بخش .
- ۹۱- نجات المؤمنین : (پنجابی) ، ناقص ، به خط شیخ احمد ، ۱۲۸۰ هـ ق.
- ۹۲- مجموعه : (۱- مجمع اللطایف : تألیف سید حافظ محمد حیات نوشه ثانی ، ۲- مسائل فروق اشباه و نظایر ، ۳- مرغوب القلوب مع تتمه سماع ، ۴- تفسیر نون و القلم ، ۵- رساله در تصوف ، ۶- قصیده بانث سعاد ، ۷- شرح قصیده برده ، ۸- اصول فقه مسمی به ابراهیم باهلی ، ۹- شرح چهل اسماء باری تعالی مع فال نامه ، ۱۰- نجات المسلمین ، ۱۱- شرح نصاب صبیان ، ۱۲- نقل از فتوی القاضی ، نشان مهر داره : « محمد حیات جلال الله است ۱۱۲۸ » ، ۱۲۴۶ هـ ق.
- ۹۳- رساله حق نما : تألیف محمد دارا شکوه به خط حافظ جلال الله ، ۱۱۲۳ هـ ق.
- ۹۴- تذکره شاعران : تقریباً از قرن ۹ و ۱۰ هـ ق به حسب «تقسیم» و «ذکر» و «ذکر جمیل» منقسم شده است. شاید «مذکر الاحباب» تألیف احسن نشاری باشد که در حیدر آباد دکن چاپ شده است.
- ۹۵- مجموعه : (۱- شرح اسماء الله ، ۲- فیض حسینیہ از تصنیف سید شرافت نوشاهی ، ۳- پنج گنج نوشاهی یعنی : پنج سی حرفیان ، ۴- مکتوب عبدالکریم عباسی به طرف سید شرافت ، ۵- لطایف الاشارات از نوشه گنج بخش ، ۶- سی حرف های نوشاهی ، ۷- اول در عشق رسول الله ، ۸- دوم در عشق حضرت نوشه گنج بخش).

۹۶- اسرار الاولیاء : تألیف فرید شکر گنج (خواجه فرید الدین گنج شکر) ، کاتب تاج الدین ولد عبدالعزیز نارووالی ، سنه ۱۱۳۱ (سنه ۷ جلوس فرخ سیر).
۹۷- اوراد و وظائف .

۹۸- رساله حقیه : (فارسی) : در موضوع عرفان و رساله حدیث قدسی.

۹۹- مجموعه : ۱- قصه شیرین و فرهاد از هاشم (پنجابی) ، ۲- قصه جام و کوران از حامد مصنف اخبار الآخره (پنجابی).

۱۰۰- شجره نبویه : (فارسی).

۱۰۱- بیان الاسرار : (عربی) در تصوف.

۱۰۲- مجموعه : اوراق پراکنده : (فارسی).

۱۰۳- فرامین و اسناد و مدارک تاریخی و مهرها و نشانها در باره برقرار داشتن انعام و پول و خرجی برای نوشه گنج بخش از روزگار پادشاهان مغول (قرن ۱۰ و ۱۱ ه ق) و نامه های از بستگان نوشه گنج بخش.

البته در نزد آقای سید شریف احمد شرافت نوشاهی نسخه های خطی دیگر هم وجود داشت که اغلب آنها در لاهور در خانه پسرش بود. هرگاه فهرست نسخه های خطی مکتبه نوشاهی یا کتابخانه نوشاهی تهیه شود بسیار بجا خواهد بود. آقای سید شریف احمد شرافت نوشاهی خودش علاقه مند بود که فهرست بسازد و روش کتابخانه گنج بخش را نیز تا اندازه ای آموخته بود.

لاهور :

۷۸- کتابخانه ملی (کتابخانه پنجابی ادبی آکادمی)

[۱۲ ، جی مادل تاؤن ، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۱۶۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۳۰۰ نسخه خطی و ۲۰۰ نسخه عکسی موجود است. آقای دکتر محمد باقر تحقیقات عمیق و دقیق در زبان و

ادبیات فارسی و پنجابی دارد و سالها استاد و رئیس دانشکده خاورشناسی لاهور بوده است و چندین کتاب و رساله و مقاله تصنیف و تألیف و تصحیح و چاپ کرده است. از جمله :

- ۱- مدارالافاضل در چهار مجلد.
 - ۲- مخزن الغرایب در چهار مجلد (۲ مجلد چاپ شده و ۲ مجلد دیگر زیر چاپ است).
 - ۳- تذکرة الخطاطین.
 - ۴- مقالات در دروازه مجلد : (اردو و فارسی و پنجابی).
- انواع تابلوهای هنری و عکس های تاریخی ایرانی و پاکستانی بر دیوارهای این کتابخانه آویخته است. فهرست کتابهای چاپی کتابخانه ملی از طرف پنجابی ادبی آکادمی در سال ۱۹۶۱ چاپ شده است .

نوادری خطی کتابخانه ملی یا کتابخانه پنجابی آکادمی بدین شرح است :

- ۱- مخزن الغرایب : تألیف شیخ احمد علی خان سندیلوی. (نسخه عکسی و خطی).
- ۲- ریاض الشعراء : تألیف علی قلی واله داغستانی (مؤلف ۱۱۴۷-۱۱۶۰ ه.ق).
- ۳- مجمع النفایس : تألیف سراج الدین علی خان آرزو (۳ مجلد).
- ۴- تاریخ پنجاب : (فارسی) تألیف غلام محیی الدین بوتہ شاه لودیانی (سال ۱۸۴۲ میلادی). نسخه عکسی. نسخی از این کتاب در لندن است.
- ۵- تذکرة بی خبر : (نسخه عکسی). اصل نسخه در کتابخانه دانشگاه علیگره است و نسخه دیگر در دانشگاه پنجاب است.
- ۶- تذکرة زخمی هندی : تألیف مهاراجہ رتن سنگھ بهادر.
- ۷- خلاصہ التواریخ : سال تألیف ۱۱۸۲ ه.ق.
- ۸- دیوان وائف لاهوری : ظاهراً نسخه معاصر مؤلف است.
- ۹- قصه ہیر و رانجھا: مثنوی فارسی، نسخه عکسی از «اندیا آفیس» سروده «منت».
- ۱۰- قصه ہیر و رانجھا: مثنوی فارسی سروده آفرین لاهوری.
- ۱۱- لڑھنگ ابراہیم شاہی : یا شرف نامہ از منیری.

آقای دکتر محمد باقر ادارهٔ «پنجابی ادبی آکادمی» را در خانهٔ خود قرار داده و هر هفته دانشمندان و بزرگان ادب پنجابی و فارسی در خانهٔ او گرد می آیند. اتفاقاً من در یکی از جلسات آنان شرکت جستم و با بعض از آنان آشنا شدم از جمله با آقای ابوالاثر حفیظ جالندھری سرایندهٔ سرود ملی پاکستان. وی سرود ملی پاکستان را به خط خود در دفتر من نوشت و امضا کرد و این جمله را افزود: «بیشتر از این چیزی نداشتم که هدیه کنم: حفیظ».

۷۹- کتابخانهٔ دکتر ناموس فریدون زمان

[(محمد شجاع ناموس) ، خیابان ملتان شماره ۹-۱۰ ، میدان نوان کل
 (چوک نوان کل) ، لاهور]

مالک کتابخانه آقای دکتر محمد شجاع ناموس معروف به «فریدون زمان» است. در حدود ۷۰۰ مجلد کتاب چاپی دارد و نسخهٔ خطی ندارد. آقای دکتر شجاع ناموس خودش از علمای ادب و هنر و زبان است. ۳۷ تألیف از وی چاپ شده و ۱۵ تألیف آمادهٔ چاپ دارد. در نقاشی ماهر است و سبک نقاشی وی ایرانی و پاکستانی است. ۱۰ فوق لیسانس در رشته‌های فارسی، پنجابی، عربی، اسلامیات، فیزیک، اردو، پشتو، علوم دارد و دکتر در هومیو پیتھک است. به زبان فارسی کاملاً مسلط و بدان شعر می‌سراید. لفظ «زمان» در نامگذاری این خاندان مشترک و بقیهٔ اسمها فارسی است، مثلاً: «جالینوس زمان»، «گیاکوس زمان»، جمشید زمان، اسفند یار زمان، رستم زمان، بهمن زمان، فریدون زمان. اسامی چند تألیف او بدین شرح است:

- ۱- گلگت اور شنائی زبان: (کتابی است ارزنده در زبان شناسی و گویش شناسی در پاکستان در منطقهٔ گلگیت).
- ۲- گلشن مشرق: (تفسیر از پیام مشرق سرودهٔ علامهٔ اقبال).
- ۳- بزم فردوسی.
- ۴- سفر نامۂ حج و حرمین.
- ۵- حکمت اسلامی کی مغرب پر احسان.
- ۶- آزاد قوم کی تعمیر اور پاکستان.
- ۷- فوتو گرافی.

۸۰- کتابخانه استاد سید وزیرالحسن عابدی

[۵۹، این، سمن آباد، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۱۵۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۰۰ نسخه خطی عربی و فارسی و اردو و پنجابی موجود است. استاد سید وزیر الحسن عابدی در زبان و ادب فارسی و لهجه شناسی و زبان شناسی مهارت کامل دارد و سالها استاد و رئیس بخش فارسی دانشکده خاورشناسی لاهور بوده و اکنون باز نشسته است. این کتاب خانه بر حسب موضوع، تقسیم بندی شده است، مثلاً: تاریخ ایران، تاریخ ادبیات فارسی و تاریخ شعر، دیوان های اشعار، غالب شناسی، اقبال شناسی، فرهنگ های فارسی، علوم قرآنی و تفسیر. بر بسیاری از کتاب ها امضا و خط گروهی از شاعران و دانشمندان بزرگ ایران دیده می شود. اسامی چند نسخه نادر این کتابخانه:

- ۱- کلیات عراقی: کتابت قرن ۸ ه ق (منحصر بفرد) مقدمه دارد در شرح احوال عراق.
- ۲- باغ دو در: از غالب.
- ۳- ادعیه و اوراد: با مهر و خط ملا محمد باقر مجلسی.
- ۴- محاکمات الشعراء.
- دو کتاب چاپی را دیدم که امضا و خط پدر «رضا قلی خان هدایت» را داشت:
- ۱- حلیه المتقین: چاپ اول ۱۲۴۸ ه ق (چاپخانه دارالخلافه تهران).
- ۲- حق الیقین: چاپ ۱۲۵۹ ه ق (ایضاً).

۸۱- کتابخانه جمال سویدا (آقای حکیم محمد نبی خان)

[جهان نما، ۵۵، الف، گبرگ-۲، لاهور]

به همراهی و آشنایی آقای استاد وزیر الحسن عابدی به کتابخانه جمال سویدا راه یافتیم. در این کتابخانه نوادر نسخ خطی فارسی و عربی موجود است. کتابهای چاپی در حدود ۱۰۰۰ و نسخ خطی نیز ۱۰۰۰ است گروهی از بزرگان کتابشناس و ادب و شعر ایران از این کتابخانه دیدن کرده اند، از جمله آقای ایرج افشار، آقای محمد تقی دانش پژوه، آقای دکتر منوچهر ستوده، آقای دکتر محمود نجم آبادی. اینک اسامی چند نسخه خطی:

- ۱- الاغراض الطبییه: تألیف سید اسماعیل جرجانی، کتابت ۷۸۶ ه ق، کاتب محمد بن محمود

بن اقبال الکاتب شیرازی (کاغذ هراتی به قطع خشتی).

۲- دیوان سنائی : کاتب محمد مراد لاهوری. تقریباً قرن ۵۱۰ ق. (سنه ۲۰ جلوس عالمگیر).

۳- هفت اورنگ جامی : تقریباً قرن ۵۱۰ ق.

۴- نهج البیان فی صفة خلق الانسان : کاغذ سمرقندی از آغاز این نسخه این جمله را یادداشت کردم : «کتاب نهج البیان فی صفة خلق الانسان برسم الخزانة العالیة المولیة المملکة الاشرفیة عمرها الله تعالی بقاء مالکها خدمته الملوك محمد ابن یونس الحلبي».

آقای جمال سویدا (حکیم محمد نبی خان) فارسی دان و فارسی دوست و محقق است و تصنیفات و تألیفات دارد و کتابشناسی ماهر و نسخه شناسی آگاه است

۸۲- کتابخانه خانه فرهنگ ایران

[شاهراه قائد اعظم (مال رود) ۵۵ ، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۳۵۰۰ مجلد کتاب چاپی موجود است. مراجعان بدین کتابخانه دوستداران زبان و ادب فارسی هستند و همواره کتابها را مورد مطالعه قرار می دهند. کتابها در دفتر کتب خانه ثبت است و شماره ثبت بر روی کاغذی کوچک روی عطف نوشته شده است. ۹۰ درصد کتابها چاپ ایران است.

۸۳- کتابخانه حکیم محمد موسی امرتسری

[ریلوے رود (خیابان راه آهن)، ۵۵- لاهور]

مالک این کتابخانه حکیم حاج محمد موسی امرتسری است که از لحاظ فن پزشکی قدیم و نوع کارش شهرت ویژه دارد و ضمناً کتب و مقالات گوناگون در موضوع معارف اسلامی و ادب و طب نگاشته است. بعضی از کتابها در مطب او و بعضی در خانه اش انبار شده است. تقریباً ۴۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۳۰۰ نسخه خطی دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی که در این کتابخانه دیدار کردم :

- ۱- کلیات منیر لاهوری : به خط نستعلیق خوش ، کتابت به سال ۱۰۵۴ ه.ق. شامل : جاوید بهار ، گلدسته منیر ، دستنبو ، غزلیات و قصاید . این نسخه در اختیار مرحوم پیر غلام دستگیر نامی حاکمی بوده است و نسخهدی است ارزنده و هنوز چاپ نشده است.
- ۲- دلایل الخیرات : با خط و کتابت زیبا.
- ۳- کشف المحجوب هجویری.
- ۴- تحفه القادری : تصنیف شاه ابوالمعانی لاهوری کتابت ۱۱۹۷ ه.ق. در احوال و مناقب شیخ عبدالقادر گیلانی.
- ۵- خلاصه المعارف : سید آدم بنوری.
- ۶- دستور الاطبا : از هند و شاه فرشته.

۸۴- کتابخانه^{*} دکتر سید محمد اکرم شاه (اکرام)

[دانشکده خاور شناسی ، لاهور]

چند بار به منزل آقای دکتر سید محمد اکرم شاه رقم و از کتابخانه اش دیدن کردم. در حدود ۱۰۰۰ مجلد کتاب چاپی دارد. ۹۵ درصد آنها فارسی و ۸۰ درصد آنها چاپ ایران است. نسخه^{*} خطی در این کتابخانه ندیدم. دکتر اکرم شاه شاعری است آزاده و ادیبی است آگاه به زبان و ادب فارسی. تحقیقاتی در زبان ادب فارسی دارد از جمله :

- ۱- اقبال در راه مولوی چاپ لاهور : (رساله^{*} دکتری وی بوده) و از طرف انجمن دوستی ایران و پاکستان منتشر شده است.
- ۲- داد سخن : تألیف سراج الدین علی آرزو ، چاپ لاهور ، از طرف اداره انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان چاپ و منتشر شده است.
- ۳- پروانه^{*} پندار : (چاپ ایران) ، منظوم.
- ۴- سکه^{*} عشق : چاپ لاهور ، منظوم.
- ۵- فارسی در پاکستان : (زیر نظر و به اتمام).
- ۶- تاج و تاجدار : (زیر نظر و به اتمام).

۸۵- کتابخانه رشید

[(سرهنگ دکتر خواجه عبدالرشید) ، ۱۵ ، خیابان علاء الدین ، لاهور]

مالک این کتابخانه آقای سرهنگ دکتر خواجه عبدالرشید است. محل کتابخانه در منزل او است که هم خانه و هم کتابخانه و هم موزه است. جمعاً در حدود ۶۰۰۰ کتاب در این کتابخانه موجود است که به ترتیب تفکیک از این قرار است :

۱- ۱۲۰ نسخه خطی فارسی و عربی.

۲- ۲۰۰۰ مجلد چاپی فارسی و عربی.

۳- ۱۵۰۰ مجلد چاپی انگلیسی.

۴- ۲۰۰۰ مجلد چاپی اردو.

اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- کنز السالکین : کتابت ، ۱۱۰۲ هـ ق.

۲- مثنوی مولوی : کتابت ، ۱۰۵۴ هـ ق.

۳- مجالس المؤمنین : کتابت ، ۱۰۴۸ هـ ق.

۴- دیوان برهمن : (فارسی). چاپ شده در احمد آباد (گجرات شرقی).

۵- دیوان واقف بتالوی لاهوری.

۶- رقعات چندر بهان برهمن .

۷- دیوان طالب آملی: (منتخب) به خط شاعر خودش (بنا به اظهار سرهنگ عبدالرشید).

۸- مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه : تألیف عز الدین محمود بن علی کاشانی کتابت در حدود قرن ۹ هـ ق. در آغاز و انجام این نسخه یادداشت‌های عرفانی و تاریخی به خط استاد جلال الدین هابی آمده است (بدون تاریخ).

۹- دبستان المذاهب : خط تحریر و نستعلیق ، تقریباً قرن ۱۲ هـ ق.

۱۰- دیوان بیدل.

۱۱- شاهنامه فردوسی : کاتب کربلا هیت کرکانی قمی ۱۲۵۴ هـ ق.

سرهنک دکتر خواجه عبدالرشید مدتی در ایران بوده است و نشان درجه سوم همایون به فرمان شاهنشاه آریا مهر دریافت کرده است و عین فرمان را در قاپی زیبا روی دیوار مهابخانه اش آویخته بود. وی دارای تألیفات و تحقیقات گوناگون به زبان انگلیسی و فارسی وارد است و احوال و آثار او در مجموعه‌یی به نام کتابخانه رشید به قلم آقای دکتر یاسین رضوی چاپ شده است. اینک اسامی چند از تألیفات وی :

- ۱- تذکره شعرای پنجاب به فارسی که از طرف اقبال آکادمی به مناسبت جشن تاجگذاری شاهنشاه آریا مهر و شهبانو چاپ شده است.
- ۲- معارف النفس (رموز تصوف).
- ۳- درباره طالب آملی.
- ۴- معارف الآثار.
- ۵- مقالات (در حدود ۵۰۰ مقاله).

قصور :

۸۶- کتابخانه محمدیه مجددیه

[محلہ چمرنگان ، قصور، ضلع لاهور]

این کتابخانه در ملکیت آقای سید ارشاد حسین شاه سجاده نشین دربار مرحوم مولانا غلام محیی الدین شاه قصوری است. همکار همراه من در شناختن این کتابخانه و آشنایی با آقای سید ارشاد حسین شاه ، آقای محمد اقبال مجددی کتابشناس آگه و جوان دانشمند در اداره تحقیقات تاریخی لاهور بود. مولانا غلام محیی الدین قصوری از اجاه علمای اسلام در عصر خود بود ، و مدرسه و مسجد و خانقاه و کتابخانه داشته است که همه آنها هم امروز نیز باقی و پای برجای است. مزار او در گورستان قصور زیارتگاه پیروان و معتقدان اوست. گورستان قصور یک منطقه وسیعی است و در آن آرامگاه‌های بسیاری از مشایخ و اولیاءالله و معارف اسلامی است از جمله: مولانا غلام دستگیر قصوری حنفی هاشمی (متوفی ۱۳۱۵ ق) مؤلف تقدیس الوکیل ، قاسم شاه جنی ، حافظ سید احمد شاه قادری (متوفی ۱۳۵۴ ق) ، سید غلام حسین شاه (متوفی ۱۳۲۵ ق) ، مولانا عبدالرسول (متوفی ۱۲۹۲ ق) مؤلف تحفه رسولیه به زبان فارسی و دیگران. ۹۰ درصد نوشته‌های مزارات به زبان فارسی و اشعار ماده نیز تاریخ فارسی است ، مثلاً :

نکو نام داود قدسی سرشت به حکم خدا دار دنیا بهشت
پی سال رحلت نواسنج غیب بفرمود در بزم باغ بهشت (۱۳۸۳ هـ ق)

اما کتابخانه محمدیه مجدیه یا کتابخانه مولانا غلام محیی الدین قصوری در حال حاضر بسته شده است و کرم و غبار و نم و خاک و بی توجهی به جان آنها افتاده است و تقریباً رو به نا بودی می رود. در حدود ۵۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۱۲۰۰ نسخه خطی عربی و فارسی و پنجابی و اردو در این کتابخانه موجود است. هیچگونه فهرستی برای این کتابخانه تهیه نشده است و اصولاً نظم و ترتیبی ندارد و کتابهای چاپی و نسخه های خطی باهم آمیخته شده و در چند قفسه و در سه اطاق روی هم انباشته شده اند و شاید ده سال باشد که دستی به آنها نرسیده باشد، اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- دوة التاج لعزة الدباج : از محمود ملقب به قطب الدین شیرازی که در عهد فیلساه بن الملك المعظم سیف الدین رستم بن دباج تألیف شده ، کتابت در حدود قرن ۱۲ ه ق.
- ۲- مجموعه دین المریدین : از محمد جلال جلالی شاهی در باره امیر سید محمد گیسو دراز و شاه عالم.
- ۳- خیر المجامیس : ملفوظات و اقوال شیخ نصیرالحق ، جامع آن حمید شاه قلندر ، کتابت ۱۱۲۱ ه ق.
- ۴- اوراق پراکنده : فارسی و عربی شامل اقوال شیخ بهاء الدین نقشبندی.
- ۵- کتاب فقه عربی.
- ۶- شرح موطأ : از مولانا علی قاری.
- ۷- خواجه عبیدالله : تاریخ تألیف ۸۸۵ ه ق. کتابت تقریباً قرن ۱۰ ه ق.
- ۸- مجموعه : (فارسی) ۱- رساله حلیه مبارکه از محمد هاشم تهنوی ، ۲- تحذیر الاحوال مما یورث الفقر و النسیان ، کتابت ۱۲۸۱ ه ق ، ۳- رساله مولانا عبدالرحیم در شرح سمر سید گیسو دراز منتخب از کتاب «اسرار» ، ۴- رساله در شرح ایات شیخ عبدالقادر جیلانی از محمد رفیع الدین ، کتابت ۱۲۲۲ ه ق.
- ۹- عوارف المعارف : از شیخ شهاب الدین سهروردی ، کتابت ۹۴۰ ه ق.
- ۱۰- شرح وقایع : کتابت ۹۵۳ ه ق.
- ۱۱- کتاب الفقه : (حنفی) ، (عربی).

- ۱۲- رشد المجالس : فارسی ، تألیف موسی محمد الشنواری افغانی.
- ۱۳- تفسیر قرآن : از شیخ نجم الدین کبری (عربی).
- ۱۴- منتهی الایجاز لکشف الاعجاز : تألیف مولانا محمد باقر بن شرف الدین الحسینی لاهوری ، ۱۱۰۸ هـ ق.
- ۱۵- مجموعه : (فارسی و عربی) : ۱- شجره نسب حضرت محمد «ص» نقل از طبقات الناصری و سیره النبی و عرایس القصص و جوامع الحکایات. ۲- بحر المذاهب تألیف عبد الوهاب الراجگیری ، ۳- رساله در تحقیق مسائل مهمه از شیخ حامد قاری . ۴- رد المنکرین از مولوی علی محمد حسین تلمیذ حضرت مولوی یار محمد ملتانی ، و چند رساله دیگر .
- ۱۶- شور جنون : (مثنوی) سروده سرغازی متخلص به شهید. کاتب محمد صالح ، کتابت ۱۲۴۹ هـ ق . در این کتاب چند مثنوی کوتاه است که همه آنها در جواب حکیم زلالی خوانساری سروده شده است : «اشک و آه» در جواب حسن گلو سوز ، ناله عشاق در جواب ذره و خورشید ، شعله دیدار در جواب مثنوی دیگر.
- ۱۷- اسرار الاولیاء : ملفوظات یا اقوال بابا فرید گنج شکر.
- ۱۸- سلاله المبرورة فی تجویز الاسماء المشهوره : تألیف مولانا غلام محیی الدین قصوری ، کاتب غلام نبی.
- ۱۹- مکتوبات امام ربانی : حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی (به زبان فارسی ج ۱ و ۲ و ۳) از روی این نسخه مولانا غلام محیی الدین قصوری پیش مشایخ خود شیخ محمد قصوری و شاه غلام علی دهلوی خوانده است.
- ۲۰- مقامات مظهری : شامل اقوال (ملفوظات) میرزا مظهر جان جاناں تألیف شاه غلام علی دهلوی.
- ۲۱- طب اکبر : تألیف محمد اکبر ارزانی ، کتابت ۱۱۵۵ هـ ق.
- ۲۲- تدقیق النظر فی تحقیق النذر : تألیف حاجی سعدالله لاهوری . به ضمیمه این نسخه یک «رساله جفر» است.
- ۲۳- کنز الهدایات فی کشف البدایات : تألیف شیخ محمد باقر بن شرف الدین العباسی اللاهوری.

- ۲۴- کلید التوحید : تألیف سلطان باهو ولد بارید عرف اعوان ساکن قلعه شورکوت ، کتابت ۱۱۰۲ هـ ق. به ضمیمه این نسخه رساله های فارسی آخوند درویزه ، کتابت ۱۲۱۲ هـ ق.
- ۲۵- مجموعه : ترجیع بند و دیوان فرشته و دیگر رسائل فارسی در موضوع عرفان و حکمت و دین.
- ۲۶- تذکرة الاولیاء : (مؤلف ناشناخته) ، فارسی ، خوش خط و مذهب و لوح دار ، تاریخ تألیف ۹۸۵ (ظاهراً از عطار نیست) .
- ۲۷- دروالمعارف : تصنیف شاه رؤف احمد رأفت مجددی به ضمیمه ملفوظات غلام علی دهلوی ، کاتب عبدالحکیم ، کتابت ۱۲۷۰ هـ ق.
- ۲۸- شرح گلستان سعدی : به عربی و چند رساله دیگر تألیف غلام محیی الدین ، کتابت ۱۲۲۵ هـ ق.
- ۲۹- کتاب الفقه : به خط و کتابت قدیم ، تقریباً قرن ۸ هـ ق.
- ۳۰- تزکیة النفوس : ترجمه طریقه محمدیه و سیره احمدیه.
- ۳۱- قران السعدین : منظوم از امیر خسرو.
- ۳۲- شرح عجایب القلوب.
- ۳۳- تذکرة الاحباء و تحفه الاصحاب : تألیف عبدالحکیم بن الشمس الدین .
- ۳۴- فتوحات مکیه : (ترجمه فارسی).
- ۳۵- نزهة الابرار فی سیر النبی المختار :
- ۳۶- بستان فقیه : ابواللیث.
- ۳۷- تفسیر در واجبی یا تفسیر زاهدی : کتابت تقریباً قرن ۷ و ۸ هـ ق .

۸۷- کتابخانه همدانی (مکتبه الهمدانی)

[کوت مراد خان ، قصور ، ضلع لاهور]

مالک این کتابخانه آقای مولانا سید محمد طیب شاه همدانی قصوری است. وی عالم علوم اسلامی و حکمت و منطق و فلسفه و نیز طبیب است که به طرز و روش اطبای متقدم طبابت می کند. اینگونه اطبا در سر تا سر پاکستان به نام «حکیم» معروف هستند. در کتابخانه همدانی در حدود ۴۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۴۶ نسخه خطی فارسی و عربی

و اردو و پنجابی موجود است. آقای همدانی خود کتابشناسی آگاه و نسخه شناسی ماهر است و با دقت ویژه فهرست نسخه های خطی کتابخانه اش را تهیه کرده است به زبان فارسی و خوش خط چون هم فارسی و عربی خوب می داند و هم خوشنویس است. در کنار کتابخانه اش مسجد و خانقاه و مدرسه دارد و مسجد را به تازگی ساخته و کتیبه های فارسی و عربی و جبهه مسجد را به سبک مساجد ایران ساخته است چون خودش به ایران رفته و در باره ایران آگاهی هایی دارد. آنگونه که می گفت یکی از بستگانش به نام «دکتر همدانی» هم اکنون در همدان به خدمت پزشکی مشغول است. در کتابخانه همدانی قدیم ترین نسخه خطی تفسیر کشف الاسرار و عده الابرار را زیارت کردم که تاریخ ۷۳۲ ه ق داشت. دیگر نسخه مهم این کتابخانه «شرح دیوان حضرت علی (ع)» به زبان فارسی تألیف حسین بن معین الدین المیزانی به تاریخ ۸۹۳ ه ق.

اینک اسامی چند نسخه خطی از کتابخانه همدانی :

- ۱- شرح ابیات مشکه مثنوی معنوی : از مولانا محمد ایوب.
- ۲- مثنوی مولوی : خوش خط و مذهب.
- ۳- انتخاب مسائل : از تفسیر الرازی.
- ۴- ینبوع الجذور : تألیف محمد هاشم بن محمد قاسم الحسینی الجیلانی.
- ۵- نزهة الارواح : تألیف حسین عالم بن ابی الحسن الحسینی.
- ۶- شرح دیوان حضرت علی ابن ابی طالب (ع) : به زبان فارسی از حسین بن معین الدین میزانی (المیزانی) المتداول فی المدارس من الفلسفه ، کاتب اسحق ، روز جمعه وقت نماز پیشین در ماه جمادی الآخر به تاریخ نیست و دویم سنه ۸۹۳ ه ق. آغاز : «سپاس سعادت اساس شکر عبادت». الحجام : «تمام شد این ارقام پریشان به یمن همت درویشان در تاریخ رفیع الشان فیض نشان صفر ثلث و تسعین و ثمانمائ». .
- ۷- دیوان اسیری : سروده شمس الدین بن یحیی اللاهیجانی اسیری، متوفی ۸۶۹ ه ق.
- ۸- شرح مخزن الاسرار : تألیف ابراهیم بهتی ، کاتب محمد طیب همدانی، ۱۳۳۱ ه ق.
- ۹- تحفه نظامی : تألیف مولانا غلام محیی الدین قصوری ، کاتب سید مبارک علی شاه همدانی.

- ۱- تحفه رسولیه : تألیف مولانا غلام محیی الدین قصوری به نام غلام دستگیری قصوری.
- ۱-۱ زاد الحاج : تألیف مولانا غلام محیی الدین قصوری به نام غلام دستگیر. (به زبان پنجابی).
- ۱-۲ تحفه دستگیریه : تألیف مولانا غلام دستگیری قصوری ، کاتب مولوی عبدالله فیروز پوری ، کتابت ۱۲۷۸ هـ ق.
- ۱-۳ سبع اسرار فی مدارج الاخیار : تألیف شاه معصوم نقشبندی مجددی ، کاتب فرزند علی شاه عثمانکوتهی.
- ۱-۴ بهارستان شرح گلستان : تألیف غلام معین الدین عبدالله خلیفه خویشکی قصوری ، کاتب نور احمد بن درویش محمد بن ولی محمد بن عبدالرزاق .
- ۱-۵ کشف المحجوب : تألیف علی بن عثمان علی الجلابی الغزنوی الهجویری معروف به داتا گنج بخش ، کاتب حافظ غلام فرید ، کتابت ۱۱۸۸ هـ ق.
- ۱-۶ اخبار الاولیاء : تألیف عبدالله الملقب به ابن عبدالحق خویشکی قصوری ، کتابت ۱۱۱۴ هـ ق (خویشک و خویشکی از خویشکیان است که گروهی از افغانان «پتنها» می باشند).
- ۱-۷ کیمیای سعادت : از امام محمد غزالی ، کتابت یوم السبت ۱۰ رجب ۹۷۳ هـ ق.
- ۱-۸ منتخب محک الطالبین : متخلص به حافظ مرتضی بن محمد خان شهاب الدین زئی خویشکی قصوری. کتابت ۱۱۰۶ هـ ق.
- ۱-۹ روضه الاحباب : تألیف عطاء الله بن فضل الله ابن جال الحسینی ، کتابت ۱۱۰۰ هـ ق. کاتب عبدالباقی بن مصطفی سکنه حویلی شیخ با یزید.
- ۲- نفحات الانس من حضرات القدس : با نسخه خطی که به خط مؤلف یعنی مولانا نور الدین عبد الرحمن جامی بوده مقابل شده و آن نسخه در کتابخانه شیخ فیضی فیاضی بوده است. تاریخ کتابت ۱۱۷۳ هـ ق.
- ۲-۱ احادیث قدسیه : تألیف مولانا حافظ سید زاهد الهمدانی. کتابت ۱۲۰۴ هـ ق.
- ۲-۲ دیوان بدیع البیان : منسوب به حضرت امیر (ع) ، کتابت ۱۲۹۹ هـ ق.
- ۲-۳ تمهیدات : از عین القضاء همدانی ، کتابت ۱۰۲۱ هـ ق.

۲۴- معرفه القلوب.

۲۵- عنبر: (عربی) تألیف عبدالعزیز بن احمد یار پرهاردی ملتانی، کتابت ۱۲۳۴ ه. ق.

۲۶- تفسیر قرآن: (از نوادر) به خط سید مبارک علی شاه ۱۳۳۵ ه. ق.

۲۷- دیوان آصفی: خواجه آصفی بن خواجه نعمه الله کوهستانی.

۲۸- لباس برهنه: از عنایت الحنفی القادری قصوری لاهوری.

۲۹- رشد المجالس: از موسی ابن محمد لودن افغان، سنه ۱۰۴۴ جلوس.

۳۰- صیدیه: (رساله) در صید کردن ماهی ها و چرنده ها و پرنده ها و استفاده از سگ ها و پرندگان و دیگر حالات در شکار و نجیر.

۳۱- النیس العشاق: از حسن بن محمد الملقب به اکسیر و المشتهر بالرامی (در ولایت مراغه به زبان ابو الفتح شیخ اویس بهادر خان تألیف شده).

۳۲- اربعون ليله و ليله.

۳۳- کشف الاسرار وعده الابرار: کتابت ۷۳۲ ه. ق (از سورة الرحمن تا سورة والناس). نسخی ارزنده و عالیقدر.

۳۴- منتخب اللغات شاه جهانی: از میر محمد رشید الحسنی و الحسنی التستری، کاتب احمد بن قیام بهتی لاهوری، کتابت ۱۰۹۷ ه. ق.

۳۵- رسائل جعفر.

۳۶- منطق الطیر: سروده شیخ فریدالدین عطار نیشابوری تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.

۳۷- طب مرتضائیه: و خط حافظ مرتضی بن محمد خان شهاب الدین زئی قصوری، تاریخ کتابت ۱۱۷۹ ه. ق.

۸۸- کتابخانه بلهی شاه

[دربار بلهی شاه، قصور، بخش لاهور]

در این کتابخانه اکثر کتابهای چاپ شده پنجابی را دیدار کردم زیرا حضرت بلهی شاه از شاعران بزرگ پنجابی سرا است و او را «پدر زبان پنجابی» یا «بابای پنجابی» می گویند. کلیات اشعار بابا بلهی شاه چاپ شده است. آرامگاه او در دل شهر قصور زیارتگاه پیروان

و معتقدان اوست. بر دیوارها و بر قبر و بالای در ورودی آرامگاه جملات و اشعار فارسی و اردو و پنجابی به خط نستعلیق کتابت شده است: «زیارت حضرت پیر بلهی شاه رحمۃ اللہ». اما کتابخانه او در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و چند قرآن و ادعیه خطی دارد که مورد استفاده عموم است.

۸۹- کتابخانه جامعہ اثنا عشریہ

[باب العلوم، ملتان]

در این کتابخانه در حدود ۲۵۰ کتابهای چاپی فارسی و عربی را برای تدریس علوم اسلامی مخصوصاً «فقه شیعہ» دیدم. ۲۵ طالب علم و ۲ مدرس داشت. کتاب خطی ندیدم.

لاهور:

۹۰- کتابخانه عمومی دیالسنینگ

[دیالسنینگ پبلک لائبریری (خیابان نسبت، لاهور)]

این کتابخانه در حدود ۵۰۰۰ کتاب دارد که ۶۰ درصد آنها انگلیسی و ۳۵ درصد اردو و پنجابی و سندی و ۵ درصد آنها فارسی است. بعضی از کتابهای فارسی چاپ ایران و بعضی چاپ پاکستان و بقیه چاپ نول کشور و دیگر چاپخانه های قدیم بود. کتابدار آقای مصباح الحق صدیقی علاقمندی ویژه به زبان فارسی دارد و می گفت پیوسته می کوشم تا کتاب فارسی به کتابخانه وارد شود و نیز فارسی دوستان را دعوت می کنم که به این کتابخانه بیایند و کتابهای فارسی بخوانند. او گفت که بنا کننده این کتابخانه یک سیکه بوده است که مقام اجتماعی ارزنده در میان مسلمانان و دیگر طریقه های دینی داشته است. مجسمه دیالسنینگ در راهرو کتابخانه از سنگ سفید مرمر دیده می شود. در این کتابخانه از نسخه خطی خبری نیافتم و ندیدم.

۹۱- کتابخانه دانشگاه پنجاب

[پنجاب یونیورسٹی لائبریری، دانشگاه پنجاب، لاهور]

این کتابخانه در ۱۹۱۱ میلادی بنا شده و ۶۲ سال عمر دارد.

اینک تعداد کتابهای کتابخانه دانشگاه پنجاب:

۱- کتابهای چاپی: ۲۰۰۰۶۲ مجلد.

- ۲- نسخه های خطی : ۱۸۰۰۰ نسخه.
- الف : نسخه های خطی فارسی تقریباً ۶۰۰۰ نسخه
- ب : نسخه های خطی عربی تقریباً ۳۵۰۰ »
- ج : نسخه های سانسکریت تقریباً ۸۰۰۰ »
- د : نسخه های خطی اردو و پنجابی و دیگر زبانها ۵۰۰ »

کتابخانه دانشگاه پنجاب (پنجاب یونیورسٹی لائبریری) از بزرگترین کتابخانه های پاکستان و حتی شبه قاره است. اداره کتابخانه و روش فهرست نگاری و برگه نویسی به روش دیوپی آمریکایی است و تقسیمات اداری آن به طور کلی بدین شرح است :

- ۱- بخش کتابهای رسیده.
- ۲- بخش فهرست نگاری و برگه نویسی.
- ۳- بخش توزیع.
- ۴- بخش کتب مراجعه (مراجع و مصادر).
- ۵- بخش خاور شناسی.
- ۶- بخش خرید و پیشنهاد.
- ۷- بخش جلد سازی و پیوندکاری.
- ۸- بخش عکاسی و فیلم برداری.

این کتابخانه یک رئیس و یک معاون و ۲۲ کارمند متخصص و فهرست نگار و ۱۶ کارمند غیر متخصص و چند خدمتکار دارد. آقای ملک احمد نواز رئیس کتابخانه و آقای غلام رسول شاه معاون و آقای سید جمیل احمد رضوی مسؤول بخش شرق شناسی و آقای قاضی عبدالنبی کوکب فهرست نگار عربی و فارسی و اردو. آقای دکتر سید عبدالله دو مجلد فهرست نسخه های خطی فارسی و عربی و پنجابی و اردو را تهیه کرده است که شامل ۱۱۰۰ نسخه میشود. و تا کنون ۱۲۰۰ نسخه توسط آقای دکتر سید عبدالله و ۲۵۰۰ نسخه توسط آقای عبدالنبی فهرست شده است. فهرست برداری از روی نسخه های خطی بر دو گونه انجام می شود : فهرست مختصر (هندلیست) و فهرست تفصیلی یا تحلیلی. همه

نسخه های سنسکریت (۸۰۰۰ نسخه) فهرست شده و چاپ شده است. و لیکن از نسخه های خطی فارسی و عربی و پنجابی هنوز باقی مانده که باید فهرست شود و تاکنون ظاهراً ۴ مجلد فهرست چاپ شده (۲ مجلد تألیف آقای دکتر سید عبدالله و ۲ مجلد تألیف آقای قاضی عبدالنبی کوکب).

تاکنون چند مجموعه 'نسخه' خطی از کتابخانه های شخصی به کتابخانه دانشگاه پنجاب منتقل شده است ، از جمله :

- ۱- مجموعه 'شیرانی': ۳۳۰۶ نسخه خطی. فهرست این مجموعه در ۳ مجلد تحت عنوان «مخطوطات شیرانی» تألیف آقای دکتر محمد بشیر حسین از طرف اداره تحقیقات پاکستان (لاهور) چاپ شده است.
- ۲- مجموعه 'آذر': ۱۵۰۰ نسخه خطی.
- ۳- مجموعه 'آزاد': (از محمد حسین آزاد) ۳۸۹ نسخه خطی و ۳۱۵۰ مجلد چاپی.
- ۴- مجموعه 'کیفی': (دتاریا کیفی که از هندوان بود): ۱۳۰ نسخه خطی و ۸۷۸ مجلد چاپی.
- ۵- مجموعه 'پیرزاده': ۲۰۵ نسخه خطی و ۷۷۷ مجلد چاپی.
- ۶- مجموعه 'وولز': (وولز کلکشن): ۸۰۰۰ نسخه خطی سنسکریت و ۱۵۷۵ مجلد چاپی.
- ۷- مجموعه 'محبوب عالم': ۳۶۳ نسخه خطی و ۶۸۲۵ مجلد چاپی.
- ۸- مجموعه 'عتیقی': ۲۵۰۰ مجلد چاپی.
- ۹- مجموعه 'شیخ محمد اقبال': ۱۷۱۳ مجلد چاپی.

در کتابخانه دانشگاه پنجاب (بخش نسخه های خطی) بعضی نوادر موجود است که شرحی مختصر بعضی از آنها را ذیل می آوریم (با تشکر از آقای سید جمیل احمد رضوی):

- ۱- العتق الثانی من المدرسه: تألیف امام مالک. کاتب عبد الرحمان سعید الفارسی ، کتابت ۴۱۲ هـ ق.
- ۲- اخلاق ناصری: کتابت ۷۲۴ هـ ق.
- ۳- اخلاق ناصری: کتابت ۶۶۶ هـ ق.

- ۴- اخلاق ناصری : کتابت ۸۵۶ ه. ق.
- ۵- لیلی و مجنون : (مصور) به سبک عهد مغول ، کتابت ۱۱۴۸ ه. ق.
- ۶- یوسف و زلیخای جامی : که در عهد اکبر پادشاه کتابت شده و جمله «الله اکبر» عرض دیده شد را دارد.
- ۷- شاهنامه فردوسی : مصور و مذهب و منقش ، قرن ۱۰ ه. ق. (کتابت شاید پیش از بابر پادشاه شده باشد).
- ۸- شاهنامه فردوسی : کاتب میر ماه بن میر عرب ، کتابت ۱۰۰۹ ه. ق.
- ۹- قرآن شریف : خط و کتابت کوفی.
- ۱۰- قرآن شریف : خط و کتابت کوفی قرن ۶ ه. ق (تقریباً قرن ۱۳ میلادی).
- ۱۱- قرآن شریف : کاتب شاه محمد قریشی ، کتابت ۱۱۱۲ ه. ق.
- کتابت این قرآن بسیار عجیب است. یعنی حروف آغاز سطرهای هر صفحه با حروف آغاز سطرهای دیگر صفحه مطابقت دارد و یکی است و ضمناً حروف آغاز سطرهای اول و آخر هر صفحه نیز تطابق دارد و نیز حرف اول سطر میانی هر صفحه با حرف اول سطر میانی صفحه دیگر یکی است و این نوع صنعت در این قرآن شریف از آغاز تا انجام التزام شده است.
- ۱۲- المئمر : تألیف سراج الدین علی آرزو به زبان فارسی به پیروی از المظهر سیوطی . روش نگاهداشت و حفظ نسخه های خطی در دانشگاه پنجاب با نفتالین و برگ نیم و مواد شیمیایی و دیگر وسایل ممکن است.

۹۲- کتابخانه مرکزی اردو بورد

[انجمن مرکزی اردو ، گلبرگ ، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۴۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و رسایل اردو و فارسی و عربی و پنجابی و انگلیسی و سندی و بلوچی و سرائیکی موجود است که بیشتر آنها مرجع تحقیق محققان است زیرا این انجمن مرکزی اردو تاکنون بیش از ۱۲۰ مجلد کتاب در مسائل تحقیقات ادبی و تاریخی و زبانشناسی و اقبال شناسی و جامعه شناسی و لغت منتشر کرده است. در تاریخ ۱۹۶۲ میلادی تأسیس شده ، ۲۳ کارمند (مؤلف و ماشین نویس و مصحح) دارد.

شعبه آن در حیدر آباد سند و پیشاور است. رئیس این انجمن آقای اشفاق احمد خان است. در کتابخانه انجمن مرکزی اردو نسخه خطی ندیدم.

۹۳- کتابخانه شاه حسن عطا

[خیابان ششم (سیکس رود)، مقابل اداره تلفن، شماره ۱۵، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و یک قرآن خطی موجود است. اکثر کتابها به زبان عربی است و از متون ارزنده تاریخی و ادبی و دینی اسلامی است، مانند: فتح القدیر در ۱۶ مجلد و الاغانی در ۲۲ جزء، معجم الادباء در ۱۶ مجلد و غیره. آقای شاه حسن عطا در مفارقت شاهنشاهی ایران در اسلام آباد کار می کند و به زبان فارسی و عربی و اردو و هندی و انگلیسی کاملاً آشنایی دارد و شاعر فارسی و اردو است و آثاری از او چاپ شده است از جمله: حریر سنگ (اثر ادبی و شعری او).

۹۴- کتابخانه مؤسسه دائره المعارف اسلامی (اردو)

[محوطه دانشگاه پنجاب، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰ کتب مراجعه و محل تحقیق در علوم اسلامی موجود است نسخه خطی ندارد ولیکن برای استفاده بیشتر از کتب علوم اسلامی، کتابخانه دانشگاه پنجاب در ۵۰ متری این کتابخانه است. این کتابخانه در حقیقت برای این به وجود آمده که همانند کتابخانه لغت نامه دهخدا در ایران بتوانند به آسانی دایره المعارف اسلامی را که به زبان انگلیسی است ترجمه کنند و تاکنون با موفقیت ۱۱ جلد به قطع بزرگ (از حرف الف تا ز) چاپ شده است و این کار هنوز در زبان فارسی ظاهراً انجام نیافته است. آقای دکتر سید عبدالله ادیب و دانشمند و لغت شناس که او را «دهخدا پاکستان» می توان نامید رئیس این مؤسسه است و محضری پربرکت و بیانی پرثمر دارد. به زبان اردو و فارسی و عربی و انگلیسی و پنجابی مسلط است و آثار ارزنده او برای دیگران مرجع است.

۹۵- کتابخانه دکتر وحید قریشی

[لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۰۰ نسخه خطی موجود است. آقای دکتر وحید قریشی استاد و رئیس گروه تاریخ در دانشکده خاور شناسی لاهور است و تحقیقات و تألیفات او برای همگان مرجع است و خود شاعر و ادیب و مورخ و به زبان فارسی گفت و گو می کند و محضرش پر فایده و سخنش دلچسب است. دکتر وحید قریشی به کتاب بسیار عشق می ورزد و هنگامی که ایشان تحصیل می کرده اند بسیار به کتاب دلبستگی داشته اند و کتاب جمع کرده اند. اکثر نسخه های خطی وی به زبان پنجابی و فارسی است و تعداد کمی به زبانهای دیگر است. خانم دکتر خالده آفتاب اصغر فهرست اجالی این کتابخانه را تهیه کرده است و نسخه دستنویس آن در کتابخانه موجود بود، اینک بعضی از اسامی نسخه های خطی این کتابخانه:

۱- بیاض فارسی و اردو: در مسائل ادبی و دینی.

۲- انتخاب کلیات فایز: تألیف (سروده) صدر الدین محمد بن زبردست خان متخلص به فایز با مهر و امضای شاعر: «کلب امیر المؤمنین صدر الدین».

۳- کتاب النهایه: کتابت ۷۳۹ هـ ق: «جمله سنه ۳۹ جلوس عرض دیده شد» در آغاز آن است.

۴- طب: (عربی) تقریباً قرن ۸ هـ ق.

۵- خزانه العلم.

۶- ترجمه الجبرای: از انگلیسی به فارسی به خط نستعلیق خوش، کتابت و تألیف ۱۲۷۴ هـ ق. مؤلف: کاهنجی قوم کاهته ماتهر (۳۳۴ برگ).

۷- بیاض فارسی: (اشعار برگزیده در سال ۱۸۹۷ میلادی).

۸- بیاض اردو و فارسی: کتابت ۱۲۱۲ هـ ق، از عباس بیک تبتی.

۹- دفتر شعر.

۱۰- معرفت اصطربلاب: از خواجه نصیر الدین طوسی، کتابت ۱۲۹۱ هـ ق.

۱۱- دفتر دوم ابو الفضل علامی: کتابت ۱۲۶۹ هـ ق.

- ۱۲- مکتوبات (رقعات) فارسی : تألیف و کتابت در سال چهارم جلوس پادشاه عالمگیر غازی (اورنگ زیب).
- ۱۳- گلستان سعدی : (۲ نسخه).
- ۱۴- مجموعه : (علم سیاق و انشای جامی) ، کاتب غلام قانی.
- ۱۵- شاه و گدا : سروده حکیم هلالی ، کتابت ۱۲۳۲ هـ ق. (۲ نسخه).
- ۱۶- نافع الصلوة : از محمد یار.
- ۱۷- طب الاکبر : (فارسی).
- ۱۸- مثنوی غنیمت : کنجاهی.
- ۱۹- شرح قصاید عرفی :
- ۲۰- انشای خادمی : کتابت ۱۹۰۵ میلادی.
- ۲۱- شرح للدمن : تألیف ۱۲۷۳ ، شارح محمد غلام قادر.
- ۲۲- وقایع بدایع : آندراج مخلص (یک جزء) .
- ۲۳- گلشن نعت : تألیف فصیح الدین رنج مهر تهر (به خط مؤلف).
- ۲۴- چهار دانش : ۱۲۷۷ هـ ق.
- ۲۵- سلوک الی الله : تألیف غلام مولی واسطی.
- ۲۶- رساله در زبان اردو :
- ۲۷- مجموعه اشعار مهدی علی خان : کتابت ۱۳۱۵ هـ ق.
- ۲۸- دیوان غنیمت کنجاهی :
- ۲۹- دیوان شمس تبریزی : (سروده مولانا جلال الدین محمود بلخی).
- ۳۰- قصه سسی و پنون : (۲ نسخه) سروده شهباز و محمد حسین کاتب حسام الدین ساکن کهنی ، کتابت ۱۲۷۰ هـ ق.
- ۳۱- مخطوطات پنجابی : به پیوسته ریخته شاه مراد.
- ۳۲- اسکندر نامه نظامی :
- ۳۳- اسرار المصلی :
- ۳۴- واقعه مصفی : ملا تقی.

- ۳۵- مراسلات سیکهان : (نامه های سیکه ها) از مرکز حکومت به ولایت.
- ۳۶- مجموعه: [۱- حق نما ، ۲- وقایع پنون ، ۳- روشن دل ، ۴- مجمع البحرین ، ۵- شرح رباعیات].
- ۳۷- خسرو شیرین : نظامی.

راولپندی :

۹۶- کتابخانه جامعہ رضویہ ضیاء العلوم

[سبزی مندی (بازار سبزی) ، راولپندی]

تقریباً ۵۰۰۰ مجلد کتاب چاپی (علوم اسلامی) در این کتابخانه موجود است که اکثر آنها مرجع طالب علمان و مدرسان مدرسه ضیاء العلوم است. این مدرسه ۴ شعبه دارد که یکی از آنها در سلطان پور در نزدیک شهر حسن ابدال است. ۱۵۰ طالب علم و ۸ مدرس در این مدرسه به تعلیم و تعلم مشغول هستند. انجمن خیریه و دارالاقامه دارد. نسخه های خطی در سلطان پور است به تعداد ۱۸ تا ۲۰ نسخه خطی عربی. آقای سید غلام محیی الدین شاه صدر المدرسین اهل سلطان پور معتقد بود که: «حفاظت کتابهای خطی بسیار مشکل است». به همراهی و معاونت آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی بدین مدرسه راه یافتیم.

۹۷- کتابخانه حافظ ریاض احمد اشرفی

[گوالمندی رود ، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۱۵۰۰ مجلد کتاب چاپی به زبان مختلف وجود دارد و اکثر آنها به زبانهای عربی و فارسی است و در موضوعات علوم اسلامی (تفسیر و حدیث و فقه و کلام و مناظرات و هیئت و نجوم و تصوف و ادب) است. مالک کتابخانه آقای حافظ ریاض احمد اشرفی خزانہ دار (خازن) روز نامه جنگ است. و ضمناً طبابت به طرز قدیم می کند و فتوی می دهد و به تبلیغ اسلام می پردازد. نسخه خطی در این کتابخانه نیست.

گولره شریف :

۹۸- کتابخانه سید مهر علی شاه گولروی

[گولره شریف ، در ۱۲ میلی راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۱۵۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۱۱۰۰ نسخه خطی موجود است. مالک کتابخانه آقای سید غلام محیی الدین چشتی سجاده نشین درگاه عالیله چشتیه سید مهر علی شاه است. گولره شریف قصبه‌ای است در دوازده میلی راولپندی و زیارتگاه و محل ملاقات پیروان سید مهر علی شاه و مریدان سید غلام محیی الدین شاه است. زیارتگاه (دربار) با شکوه و مسجد عالی جاه و مناره رفیع دارد. بر پیشانی و دیوارها و مزارات و محراب مسجد گولره شریف ۹۰ در صد اشعار فارسی کتیبه شده است. هر روزه مجلس قوالی تشکیل می شود و مردم را سماع شور و جذب و شوق وادار می کند. لنگر دربار سید پیر مهر علی شاه همیشه آماده پذیرایی و اطعام مردمان است ، چه غریب و چه غنی.

اما کتابخانه سید مهر علی شاه در بنایی که ۱۳ طاق بزرگ دارد واقع شده و همه کتابها در قفسه های چوبی و طاقچه ها که به همین منظور تعبیه کرده اند جای داده شده است. سید پیر مهر علی شاه گولروی که مردی عارف و سیدی بارع و عالمی متبحر بوده در یکی از اطامهای همین کتابخانه می نشسته و مطالعه می کرده و به عبادت خالق و خدمت مخلوق مشغول بوده است و این اطاق را با کتابها و کایه وسایل زندگی وی به صورتی جالب و نظیف محفوظ داشته اند. آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی مرا همراهی و معاونت فرمود تا بدین کتابخانه راه یافتم. آقای مولوی محمد فاضل کتابدار فاضل کتابخانه گولره شریف منتهای کوشش را به عمل آورد تا من بتوانم همه کتابها را از مد نظر بگذرانم و نوادر نسخه های خطی را ببینم ، اینک اسامی چند نمونه خطی که یادداشت کردم :

- ۱- مجموعه : (۱- شرح لقه اکبر ، ۲- پند نامه ، ۳- تحفه نصایح).
- ۲- شرح اصول المحسنی : از جلال الدین دوانی ، کاتب : شیخ لطف الله الهندی الالهوری.
- ۳- لطایف اللغات : معروف به فرهنگ سندی ، کتابت ۱۲۰۱ ه ق.

- ۴- قران السعدین : تألیف امیر خسرو ، کاتب محمد سعید.
- ۵- هیر و رانجها : (قصه منظوم).
- ۶- شرح رساله مساحت :
- ۷- هدایه الرمل :
- ۸- ذخیره الملوك : تألیف سید شهاب الهمدانی (سید میر علی همدانی) با لوح و جدول و مذهب.
- ۹- در بیضا : (تفسیر سورہ یوسف) از امام ابو حامد محمد بن محمد الغزالی.
- ۱۰- مفتاح الفیض : تألیف المولی حسن طاهر ، کاتب جمال بن میان احمد پندیگهیپ.
- ۱۱- مثنوی شاه شمس شکرریز: سروده صوفی شمس الدین شکرریز ملتانی، کاتب محمد علی دهر یک سنه ۱۳۷۳.
- ۱۲- تسنیم وهوجا : تألیف میان محمد (ساکن دهاکه = ۱۰ کا).
- ۱۳- مثنوی شاه شمس شکر ریز : کاتب محمد علی ساکن دهریک گولروی.
- ۱۴- دیوان برکات : کتابت ۱۲۷۲ هـ ق.
- ۱۵- رساله فی معرفه المذاهب : تألیف ملا محمود بن نظام عرف غزالی.
- ۱۶- شرح اساء الحسنی : تألیف یعقوب بن عثمان بن بن محمود الغزنوی.
- ۱۷- شرح بیست باب اصطرباب : شیخ فصیح بن عبدالکریم البسطامی.
- ۱۸- شرح مشکلات گستان : کاتب انور حسین.
- ۱۹- قصه عشق کهوئی : وغیره.
- ۲۰- انشای صفدری.
- ۲۱- ضیاء العیون : تألیف نظام الدین محمد هادی خان الصفوی الملقب به شاگرد.
- ۲۲- جهل المقل : کاتب ، صالح محمد بن یار محمد تورانی یوم سنجر.
- ۲۳- شرح فصوص الحکم : تألیف السید شاه علی الهمدانی ، کتابت ۱۱۳۱ هـ ق.
- ۲۴- منتخب ذخیره خوارزمشاهی یا خفی علایی.
- ۲۵- شهادت نامه حضرت حسنین : مولوی الف ، ۱۲۷۲ هـ ق.
- ۲۶- دیوان حافظ :

- ۲۷- فتاوی دربار عالیہٗ قدسیہٗ غوثیہ گولرہ شریف : (دستنویس).
- ۲۸- کتاب الخیال و الرؤیة : تألیف شمس الدین ابو ثابت الدیلمی.
- ۲۹- بیاض اشعار :
- ۳۰- دیوان فضولی : بہ ضمیمہٗ دیباچہ.
- ۳۱- شرح قران السعدین :
- ۳۲- معراج العروس :
- ۳۳- مثنوی شکر ریز ملتانی : کاتب حسن بیک ملتانی ، کتابت ۱۱۷۵ هـ ق.
- سرودہٗ شاه شمس شکر ریز سبزواری مشہور بہ شاه شمس تبریز ملتانی.
- ۳۴- التہی نامہٗ عطار :
- ۳۵- مصیبت نامہٗ عطار : کاتب محمد فیاض النقشبندی پیشاوری.
- ۳۶- زاد الآخرة : تألیف رکن الدین حسین بن ابی الحسن الحسینی رحمہ اللہ .
- ۳۷- مبدأ العالم و انتہائہ : کتابت عبد اللہ رکن الدین انصاری (۸۹۲ ہ ۹) .
- ۳۸- قصہٗ حسن مہر دل : کتابت ۱۰۹۹ .
- ۳۹- مرآة العارفین : تألیف شاه قادر برہنہ شمشیر .
- ۴۰- مخزن الاسرار : (۲ نسخہ) ، کتابت ۱۰۵۰ هـ ق ، کاتب مولوی فتح محمد.
- ۴۱- شرح بوستان : محمد روشن دین ، کاتب ۱۲۶۰ هـ ق.
- ۴۲- لوامع الاسرار شرح مطالع الانوار : تألیف حافظ والد یوم ، کتابت ۱۰۶۲ هـ ق.
- ۴۳- شرح الباب : از اسفراینی .
- ۴۴- ترجمہٗ فارسی منتخب قلائد الجواهر : تألیف ملا حسین ابن الشیخ صابر السندی کاتب شرف الدین بن حافظ نور محمد در قصور.
- ۴۵- سیر السلوک : تألیف مولوی احمد بن اسماعیل الابدالی القندہاری.
- ۴۶- شرح ابیات حافظ : تألیف شیخ محمد بن صدر الطریقہ شیخ یحیی ، کتابت محمد جمیل ، ۱۳۰۰ هـ ق.
- ۴۷- توزک تمیموری :
- ۴۸- ترجمہٗ قواعد السلطنت شاه جہانی :

۴۹- ذخیره نظام شاهی : با لوح و جدول و مذهب در حدود ۱۵۰۰ صفحه قطع بزرگ.

۵۰- شرح حال حضرت داتا گنج بخش لاهوری به نام علی مخدوم (منظوم و منشور).

حسن ابدال :

۹۹- کتابخانه دانشکده دولتی کیدیت

[حسن ابدال ، (استان پنجاب)]

به همراهی آقای نور محمد قریشی به شهر حسن ابدال رقم و از آثار تاریخی و کتابخانه ها و کتابفروشی های آن شهر دیدن کردم. آثار تاریخی مهم در شهر حسن ابدال عبارت است از :

۱- چله گاه بابا ولی قندهاری از عرفای قرن ۱۱ ه ق که در شهر و همچنین بر سر کوهی در کنار شهر واقع است.

۲- آرامگاه لاله رخ که گفته می شد شاهزاده بی (شاهزاده = شاهدخت) ایرانی است که در قرن یازدهم از این شهر می گذشت و در این شهر درگذشت.

۳- گور و دواره پنجه صاحب که نشان دست بابا نانک بنیانگذار فرقه سیکه ها است و نشان پنج پنجه اش در قطعه سنگی نمودار است و در یک مآخضان بزرگ که در آن همان قطعه سنگ و چشمه آب و حوض ها و غدیرها است قرار دارد.

۴- آرامگاه مسیح الدین ابو الفتح گیلانی متوفی ۱۵۸۹ ه ق. و برادرش حکیم هایون المعروف به حکیم حمام (هام) متوفی ۱۵۹۵ میلادی.

اما از کتابخانه های شهر حسن ابدال ، فقط کتابخانه دانشکده دولتی کیدیت در حدود ۱۰۰۰۰ مجلد کتاب دارد که اکثر آنها درسی است. نسخه خطی در این کتابخانه ندیدم.

لاهور :

۱۰۰- کتابخانه حکیم نیر واسطی

[مستی دروازه ، نیر منزل ، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۳۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۳۵ نسخه خطی دیدار کردم. آقای حکیم نیر واسطی دارای تألیفات گوناگون به زبان فارسی و اردو و انگلیسی است

و انجمن دوستی پاکستان و ترکیه در خانه او برقرار است و خودش رئیس انجمن می باشد. شعر فارسی خوب می گوید و دیوانش چاپ شده است. کتاب «تاریخ روابط پزشکی ایران و پاکستان» وی از طرف اداره انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان طبع و نشر گردیده است. دیدار از نسخه های خطی آقای حکیم نیر واسطی میسر نشد و فقط یک نسخه الصیدنه (عکسی) و یک نسخه خطی دیوان حافظ را دیدم :

- ۱- کتاب الصیدنه به زبان عربی : (عکس گرفته شده در ترکیه) کاتب غضنفر التبریزی ، تاریخ کتابت ۶۷۸ هـ ق . ۱۴۹۰ ورق مؤسسه همدرد به تصحیح حکیم محمد سعید به دو زبان عربی و فارسی آنرا چاپ کرده است .
- ۲- دیوان حافظ شیرازی : مصور و منقش و مذهب ، تاریخ کتابت ماه شوال ۱۱۰۲ هـ ق . این نسخه از میرزا کوچک خان وصال شیرازی بوده که پدر حکیم نیر واسطی از وی خریداری کرده است .

کیمبل پور :

۱۰۱- کتابخانه دکتر غلام جیلانی برق

[کیمبل پور (استان پنجاب)]

در این کتابخانه در حدود ۱۵۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۱۵ نسخه خطی موجود است. دیدار از نسخه های خطی میسر نشد. آقای دکتر غلام جیلانی برق در زبان فارسی و عربی و اردو و پنجابی و انگلیسی تسلط دارد و بدین کتابها بیش از ۳۵ کتاب نوشته و چاپ کرده است. وی شعر فارسی هم می گوید. یک مجلد کتاب چاپ قدیم که امضای فرزند سلطان دیپو دارد به کتابخانه گنج بخش هدیه کرده است. اینک چند بیت فارسی از او :

از این نوای شب افروز من جنون خیز است	که گرمی نفسم از شراب تبریز است
چراغ عشق بر افروز در حریم وجود	که عصر نوبه در و بام روح شب ریز است
حذر ز بوالهوسان کاین نظام جمهوری	کرشمه های دگر از حیلہ های پرویز است
نهال گلشن طهران و طوس و نیشابور	به شاهراه حیاتم هنوز گلریز است
به یاد حافظ و خیام یک دو ماعر کش	ز باده بی که ز شیراز و جام و تبریز است
به جز طپیدن پی هم به بزم او نرسی	به جان «برق» که آن نازنین کم آميز است

۱۰۲- کتابخانه آقای غلام ربانی عزیز

[کیمبل پور (استان پنجاب)]

در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی دیدم و از نسخه خطی خبری نیاftم. آقای غلام ربانی عزیز به زبان فارسی علاقه ویژه دارد و تاکنون چند متن فارسی تنقیح و تصحیح و چاپ کرده است از جمله: دیوان واقف لاهوری و دیوان آفرین لاهوری.

۱۰۳- کتابخانه دانشکده دولتی کیمبل پور

[گورنمنت کالج، کیمبل پور (استان پنجاب)]

در این کتابخانه جمعاً ۱۵۶۰۰ مجلد کتاب به زبانهای مختلف موجود است. کتابدار آقای غلام محمد نذر صابری کتابشناسی آگاه است. کتابهای فارسی ۳۷۶ مجلد و اردو ۱۱۵۱۹ مجلد و بقیه به زبان های انگلیسی و پنجابی و پشتو و ترکی است. در این کتابخانه ۷ نسخه خطی دیدار کردم:

- ۱- مثنوی یوسف و زلیخا: (جامی).
- ۲- طوطی نامه: از ضیاء الدین نخشبی.
- ۳- سراج العقاید: تألیف امین الدین احمد صدیقی الوری که به فرمان نواب سراج الدوله انوار الدین جنگ نوشته شد، ۱۲۵۱ ه. ق.
- ۴- صراط مستقیم: تألیف شاه اسمعیل شهید ثانی دهلوی تاریخ تألیف ۱۲۵۰ ه. ق.
- ۵- گلستان سعدی.
- ۶- قرآن شریف:
- ۷- انواع شریف: (پنجابی) سروده محمد عبدالله لاهوری.

۱۰۴- کتابخانه آقای نذر صابری

[کتابدار دانشکده دولتی کیمبل پور، کیمبل پور]

آقای غلام محمد متخلص به نذر صابری کتابدار کتابخانه دانشکده دولتی کیمبل پور است و آگاهی های ارزنده بی در نسخه های خطی دارد و تاکنون از طرف او چند کتاب و

فهرست چاپ شده است از جمله فهرست مختصر مخطوطات کتابخانه مولانا محمد علی مکهدی و «فهرست نوادر عملیه». در کتابخانه او ۱۳ نسخه خطی دیدم، بدین شرح :

- ۱- تاریخ بخاری شریف : معروف به کتاب ملا زاده تألیف احمد بن محمود شارستانی.
- ۲- طب یوسف : و رسائل طبی دیگر .
- ۳- تحفه الأبرار : عبدالحمید بن شیخ حمزه خوشابی.
- ۴- گلستان سعدی.
- ۵- مکتوبات یحیی منیری : قرن ۵۱۱ ق.
- ۶- شلاق الجاهلین و دیوان صوفی : (در یک جلد).
- ۷- کتاب المسائل : تألیف حضرت جی بابا.
- ۸- دیوان حافظ : (ناقص).
- ۹- ترجمه کنز الدقایق : (فارسی)، کاتب، عابد بن شیخ زاهد اسد آبادی، تاریخ کتابت ۵۱۲۵ ق.
- ۱۰- معرفت المذاهب : امام اعظم (امام ابو حنیفه).
- ۱۱- رولق المجالس : (ناقص) حکایت و افسانه‌های فارسی .
- ۱۲- مجموعه رسائل : ۱- اسرار الفقر تألیف شیخ عبدالاحد ، ۲- ده قاعده و رساله درویشی از سید علی همدانی ، ۳- واردات ، ۴- منهاج العارفین ، ۵- ارشاد المریدین از شیخ حسین خوارزمی مرید حاجی خواجه محمد صدیق ، ۶- رساله لباب الالباب از ابوسعید الکالیش البغدادی ، ۷- جلالیه و جمالیه از مولانا یعقوب چرخ غزنوی ، ۸- جلالیه و جلالیه از شیخ عبدالله بن محمود الشامی.
- ۱۳- مناقب کاکا صاحب : تصنیف عبدالله شاه ساکن چهارسده.

۱۰۵- کتابخانه جامعہ مدنیہ (دارالارشاد)

[کیمبل پور (استان پنجاب)]

این کتابخانه که می توان آنرا کتابخانه شخصی قاضی محمد زاهد الحسینی نامید در داخل مدرسه قرار دارد که آنرا «دارالارشاد» یا «جامعه مدنیه» نامیده اند. در حدود

۱۰۰۰ کتاب چاپی و ۲۰ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است. اسامی چند نسخه خطی بدین شرح است :

- ۱- مجموعه اوراد و وظائف : (کبریت احمر و حزب البحر و دعای مغنی).
 - ۲- وصیت نامه و دلایل الخیرات :
 - ۳- مجموعه : (ثلثات بخاری و اسامی اصحاب صفه و رساله دیگر) (فارسی و عربی).
 - ۴- تحفه الکلام : کاتب کلیم الله (رهتاس) در شهر مردان.
 - ۵- انوار التنزیل و اسرار التأویل : کاتب علی الشهربانی الحسن الزندی قبل الظهر من يوم الاربعه الثامن عشرین من شهر شوال سبع و خمسين و خمسائه.
 - ۶- شرح القرآن یا تفسیر معینی : تألیف در سنه ۱۰۷۲ هـ ق در زمان اورنگ زیب عالمگیر و تاریخ کتابت ۱۰۷۵ هـ ق سه سال پس از تألیف.
- آقای قاضی زاهد الحسینی دانشمند علوم اسلامی و خطیب و مفسر قرآن شریف و صاحب تألیف است و «مجله ماهانه دارالارشاد» را منتشر می کند و کتابهایی که چاپ کرده (به زبان اردو و عربی) بدین شرح است :
- ۱- معارف القرآن ، ۲- دینی لغات ، ۳- رحمت کاینات ، ۴- آغوش رحمت ، ۵- تذکره المفسرین ، ۶- ضرورة القرآن ، ۷- آیین وراثت ، ۸- فقه اسلامی ، ۹- تفسیر تعلیم القرآن.
- جامعه مدنیہ ۱۷۰ طالب علم و ۵ مدرس دارد و برای آنها حجرات و لنگر (آشپز خانه) و مسجد ساخته شده است. گلستان و بوستان و اسکندر نامه نظامی و پند نامه عطار و شرح قاضی و تحفه الابرار و یوسف زلیخای جامی برای یاد گرفتن فارسی تدریس می شود.

۱۱۶- کتابخانه یا دارالمطالعہ انجمن جان نثاران حسین

[مکان نمبر ای ۳۰ - کیمبل پور]

در این کتابخانه یا دارالمطالعہ در حدود ۱۲۰۰ مجلد کتاب چاپی در قفسه های مقفل قرار داشت و از نسخه خطی خبری نبود. آقای ناظر حسین مسؤول این دارالمطالعہ و رئیس انجمن جان نثاران حسین در کیمبل پور است.

۱۰۷- کتابخانه جامعہ حنفیہ

[کیمبل پور]

آقای مولانا قاضی انوار الحق مسؤول جامعہ حنفیہ است. او را در خانہ اش ملاقات کردم. وی گفت: «متأسفانه ہمہ زندگی و کتابہایم» در زاہ گاہم در ہندوستان مانده است و در مدرسہ (جامعہ) حنفیہ تعدادی کتاب درسی موجود است. آقای قاضی انوار الحق تألیفاتی در علوم اسلامی دارد، وی چند سال در افریقا بہ تبلیغ دین اسلام مشغول بودہ است. از او خواستم تا در دفتر من یادگاری بنویسد و نوشت: «لعنہ اللہ علی الکاذبین»:

صادق آباد:

۱۰۸- کتابخانہ سید میر زاهد حسین شاه

[صادق آباد، بخش (ضلع) رحیم یار خان، استان پنجاب]

مالک این کتابخانہ آقای سید میر زاهد حسین شاه است کہ او را رئیس صادق آباد می گویند. در کتابخانہ او در حدود ۸۰۰ کتاب چاپی کہ ۹۰ درصد آنها فارسی است و تقریباً ۱۰۰ نسخہ خطی فارسی و عربی دارد. بعضی از کتابہای چاپی از جملہ نوادر است و با امضای مؤلفان آنها موشح است مانند: فرهنگ نظام با امضای «داعی الاسلام». وی عاشق زبان و ادب فارسی و فرهنگ و ہنر کہن ایران و پاکستان است و بہ تاریخ اسلام احاطہ دارد. کتابہایی کہ گرد آوری کردہ اکثر با بہای گران و از برداشت محصول باغ و زمینہای زراعتی خود خریدہ است و این مسئلہ عشق او را بہ زبان فارسی می رساند. از کتابخانہ او اشخاص مختلف دیدن کردہ اند از جملہ آقای رئیس امروہوی شاعر و ادیب معاصر پاکستان و آقای مولانا عبدالقدوس ہاشمی کتابدار ادارہ تحقیقات اسلامی در اسلام آباد.

اینک اسامی چند نسخہ خطی از این کتابخانہ:

- ۱- قرآن شریف: کاتب یاقوت مستعصمی، کتابت ۵۰۶ھ ق، «کتبہ المذنب یاقوت المستعصمی، سنہ ۵۰۶ھ ق» تعداد صفحات ۹۴۳. خط نسخ خوش سطر اول و آخر ہر صفحہ ثلث تزیینی (سبک مستعصمی)، ۷ مہر دارد:
- الف: سلطان نادر.

ب : احمد شاه.

ج : تیمور شاه افغانی.

قدیم شد از عنایات الهی بعالم دولت تیمور شاهی

د : سیف الهادی.

ه : لا اله الا الله محمدا رسول الله.

و : پادشاه . . . ؟

ز : ؟

این قرآن ظاهراً از نوادر نسخه های خطی قرآن شریف است.

۲- مجموعه فقه : تاریخ کتابت ، ۱۲۵۳ هـ ق.

۳- بوستان سعدی : کاتب فقیر قادر بخش ، کتابت ۱۲۵۹ هـ ق ، برای نور صاحب نواب الله نواز خان.

۴- دیوان شاهی : یا دیوان هلالی ، کتابت قرن ۱۲ هـ ق .

۵- شرح قصه غم و درد : کتابت ۱۲۶۳ هـ ق .

۶- شرح حال و مرثی ائمه اطهار : (دستنویس) ، تقریباً قرن ۱۳ هـ ق .

۷- کلیله و دمنه : کتابت ۱۱۲۳ هـ ق ، با مهر احمد شاه پادشاه غازی ، کاتب هاشم فدوی.

۸- دلائل الخیرات : تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۹- مرقع مشق : کتابت ۱۲۴۱ هـ ق ، مشق سید محمد علی شاگرد شیخ بهادر علی فیض آبادی.

۱۰- رضی شرح شافیه : تقریباً ۱۲ هـ ق.

۱۱- شرح رباعیات جامی : کتابت ۱۱۰۹ هـ ق و رسائل دیگر با تاریخ ۸۱۰ هـ ق.

۱۲- مجموعه ناشناخته : (فارسی) ، کتابت تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۱۳- یوسف و زلیخای جامی : کتابت ۱۲۴۰ هـ ق.

۱۴- فرائض سراجی : به خط ثلث خوش ، کاتب محمد حاجی ابن قاضی محمد ، کتابت ۱۰۸۵ هـ ق.

- ۱۵- اسکندر نامه :
- ۱۶- بهار دانش : کاتب سلطان محمد ولد محمد بخش در گجرات.
- ۱۷- روضه الشهداء : تألیف کاشفی ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۱۸- روضه القلوب :
- ۱۹- تحقیق الاشارة الى تعميم البشارة : للشيخ عبد الحق دهلوی و ذهبیه در طب از امام علی بن موسی الرضا علیه السلام (در یک جلد) .
- ۲۰- دیوان صیدی تهرانی : با مہر «میر محمد» ، ۵۵ ورق ، ۱۸ سطر در ہر صفحہ .
آغاز :
- ہر کہ را دیدم بہ کار خویش چون صیدی کمست
ہست گویا مردم این دور را مشکل یکی
- ۲۱- قاموس المحيط : در آن نوشتہ است : «امانت جناب میرزا محمد رضای منجم باشی است» .
- ۲۲- ابواب الجنان : با اوراق نظم و نثر .
- ۲۳- تحفہ اثنی عشریہ : تاریخ کتابت ۱۲۵۹ ه ق ، کاتب خواجہ علی بن خواجہ تراب علی در مقام لشکر کوالیار در عہد حاجی سنیدہ والی کوالیار .
- ۲۴- شش فصل : تصنیف فقیر احمد یار خان ابن اللہ یار خان استاندار لاهور و ملتان بہ مدت چہل سال ، کتابت ۱۱۶۴ ه ق .
- اینک بعضی از نوادر کتب چاپی کہ در نوع خود قابل ذکرند :
- ۱- نظم الدرج : (قصیدہ بردہ بہ عربی و فارسی و اردو و پنجابی) ترجمہ بہ چہار زبان از محمد عزیزالدین بہاولپوری . ۱۳۰۱ ه ق .
- ۲- حسن الجردہ فی شرح القصیدہ البردہ : ترجمہ بہ فارسی (منظوم) ابو البرکات محمد عبداللہ الک پشنر مشیر مال ریاست بہاولپور .
- ۳- مثنوی رموز بی خودی : (اولین چاپ) کہ در عہد و بہ دست علامہ اقبال چاپ شدہ است .
- ۴- مثنوی اسرار خودی .

این کتاب فهرست ندارد و لیکن آقای میر زاهد حسین شاه خوب می داند که چه کتابهایی دارد و ضمناً تقسیماتی بر حسب ذوق خودش انجام داده است: حافظیات (حافظ شناسی)، غالبیات (غالب شناسی)، اقبالیات (اقبال شناسی)، پاکستانیات (پاکستان شناسی)، اسلامیات (علوم اسلامی) و امثال اینها.

محمد آباد :

۱۰۹ - کتابخانه مبارک اردو (اردو مبارک لائبریری)

[محمد آباد ، ضلع رحیم یار خان (استان پنجاب)]

در این کتابخانه در حدود ۶۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۱۷۰ نسخه خطی دیدار کردم. روستای محمد آباد به واسطه این کتابخانه چهره «شهرک» دارد و مدرسه و مسجد دارد. مؤسس کتابخانه و مدرسه و مسجد سید مبارک شاه جیلانی مرحوم بوده است که در نظر داشته «دارالتحقیق» و «دارالتصنیف» در محمد آباد بسازد اما دست اجل مهلتش نداده است و در سال ۱۹۶۹ میلادی در عمر ۷۲ سالگی درگذشته است. فرزندش آقای سید انیس شاه جیلانی پای ، جای پای پدر گذاشته است و کوشش بی دریغ می کند تا آنچه پدرش خواسته بود و نتوانسته بود ، انجام دهد. آقای سید میر زاهد حسین شاه مرا همراهی کرد تا به این کتابخانه رسیدم. اینک اسامی چند نسخه خطی از این کتابخانه :

۱- دیوان آشکار : (زبان فارسی و زبان سرائیکی). در لابلای اشعار این دیوان نام «سچو یار» آمده است و می توان آنرا «دیوان سچو یار» گفت.

۲- مثنوی سیف الملوک : (زبان سرائیکی) (۱)

۳- مثنوی سیف الملوک : (زبان سرائیکی) سروده مولوی لطف علی ، ۱۲۶۱ هـ ق. (۲)

۴- مثنوی سیف الملوک : (۳).

۵- قصه شداد : با تصویرهای ابتدایی و معمولی ولی با شکوه (ناقص).

۶- شجره نامه : (سلاسل تصوف).

۷- داستان امیر حمزه :

۸- تحفه المؤمنین : (طب). از حکیم محمد مؤمن تنکابی . کتابت ۱۲۲۹ هـ ق.

- ۹- تاریخ شمشیر خانی یا منتخب شاهنامه فردوسی : (منثور) کتابت ۱۲۴۸ هـ ق ،
روی این نسخه نشان مهر محمد شاه رین خلف ابن شاه جیلانی .
- ۱۰- گلستان سعدی :
- ۱۱- شرح یوسف و زلیخای محمد گلهوی ، کاتب عبداللطیف ولد مولوی غلام حیدر
سکنہ قلعہ دلاور.
- ۱۲- یوسف و زلیخای جامی : کتابت ۱۲۶۷ ، کاتب ، خوجہ سید پوری.
- ۱۳- اسرار الکیما :
- ۱۴- مفتاح الجنان :
- ۱۵- غرائب الاسرار: تألیف سید محمد شاه ولد سید پیر رین شاه جیلانی، ۱۳۰۲ هـ ق .
- ۱۶- نسخه واعظ : کاتب یعقوب ولد محمد صلح.
- ۱۷- رسائل علم نجوم : تألیف سید محمد.
- ۱۸- فالنامه : (برای بیماری ها).
- ۱۹- یوسف و زلیخا :
- ۲۰- بوستان سعدی :
- ۲۱- سکندر نامہ نظامی : کاتب قلندر شاه ولد سید محمد شاه ، کتابت ۱۲۵۵ با
شرح و حواشی.
- ۲۲- تذکرہ مشایخ :
- ۲۳- جامع العلوم : در بارہ مناقب مخدوم جهانیان تألیف سید علاء اللہ.
- ۲۴- قصہ سیمرخ پیش سلیمان : کاتب شاه محمد وارث جیلانی ، کتابت ۱۲۸۰ هـ ق .
- ۲۵- دیوان آشکار : (رک : دیوان سچو یار) ، کاتب واحد بخش ، ۱۳۱۲ هـ ق.
- ۲۶- النہی نامہ عطار : کتابت ۱۱۴۹ هـ ق.
- ۲۷- سبحة الابرار جامی : کاتب سید محمد غوث بن سید امان اللہ ۱۲۴۸ هـ ق.
- ۲۸- نور نامہ : (زیان سرائیکی).
- ۲۹- نزهة الارواح : کتابت ۱۲۳۹ هـ ق (سنہ ۱۰ جلوس ؟).
- ۳۰- نور نامہ : (زیان سندھی).

۳۱- مجموعه اشعار : فارسی.

۳۲- مجالس المؤمنین : (کتابت در موضع رنگلا ضلع پوینچ آزاد کشمیر).

۳۳- مثنوی سیف الملوك : (زبان سرائیکی).

۳۴- شجره خاندان جیلانی : در محمد آباد .

جمال الدین والی :

۱۱۰ - کتابخانه غوثیه یا کتابخانه مخدوم الملک

[جمال الدین والی ، بخش رحیم یار خان ، استان پنجاب]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۳۵۰ نسخه خطی موجود است. کتابدار آقای خواجه محمد نعیم خان مرا همراهی فرمود تا از نسخه های خطی نادر دیدار کنم. حضرت مید غلام میران شاه گیلانی مخدوم الملک از اجله علمای زمان خود می باشد و در شهر جلال الدین عمران و آبادی فراوان کرده است. مسجد و مدرسه و بازار و خانه ها ساخته است. در مدرسه اش طالب علمان از همه گونه همراهی و کمک او بهره مند می شوند. حضرت مخدوم الملک به زبان فارسی آشنایی دارد و شوق و عشق عجیبی به زبان فارسی و به فرهنگ و هنر ایران دارد. همه اطاق های کاخ و منزل مسکونی او پوشیده از فرش های اصفهان و کرمان و کاشان است. اکثر نسخه های خطی و اسباب و لوازم هنری و تاریخی و باستان شناسی را که گرد آوری کرده رنگ و چهره ایرانی دارد. انواع ظروف و نقاشی ها و آثار کهن ایرانی را در خانه خود گرد آوری کرده و اطاقی را به شکل موزه در آورده است ، شمشیری دارد که این بیت با نام سازنده آن روی قبضه آن آمده است :

« بنده شاه عباس و شاه ایران عمر بده استاد ابراهیم »

و شمشیری دیگر ، اینگونه :

« احمد یار خان ، خدا یار خان ، بهادر ثابت جنگ شاه عباس عمل اسد الله اصفهانی ».

و شمشیری دیگر اینگونه :

« صاحب مال صوبدار نبی بخش ۱۳۳۰ ».

حضرت مخدوم الملک عشق و شوق فراوان به گرد آوری نسخه های خطی خاصه

کار کاتبان و خطاطان ایرانی دارد و تقریباً همه نسخه های خطی وی به سبک هرات و اصفهان و خراسان کتابت و یا خوشنویسی و نقاشی شده است. اینک اسامی تعدادی از نسخه های خطی ویرا ذیلاً نقل می کنیم:

۱- کلیات جامی: بدون تاریخ کتابت شامل هفت مثنوی یا هفت اورنگ، نستعلیق خوش خط و مطلا و منقش و تریخ دار.

۲- دیوان حافظ: کتابت ۱۰۷۹ ه. ق. خوش خط و زرافشان.

۳- دیوان حافظ: کتابت ۱۲۲۸ ه. ق. به فرمان آخوند ملا علی، کاتب محمد بن میرزا احمد، بسیار زیبا و خوش خط و مصور و مطلا و تقریباً ۵۱ مینیاتور به سبک هرات.

۴- قرآن شریف: با مهر اورنگ زیب عالمگیر پادشاه مغول.

۵- شاهنامه فردوسی: به قطع بزرگ، از آغاز و انجام ناقص، خط و کاغذ و مینیاتورها تقریباً از قرن ۹ ه. ق.

۶- شاهنامه فردوسی: به قطع بزرگ تر، (۳۲ × ۵۶ سانتیمتر)، مصور و منقش و مذهب کتابت ۱۰۱۲ ه. ق.

۷- قرآن شریف: مطلا و منقش و خوش خط و عالی به خط میرزا کوچک متخلص به وصال، تاریخ کتابت ۱۲۳۷ ه. ق: «برای امیر مراد علی خان التالهرزاده و انا العبد الاقل محمد شفیع المشهور بمیرزا کوچک المتخلص بوصول... فی شهر ذی القعدة الحرام من شهر سنه ۱۲۳۷».

۸- اسماء الحسنی: مذهب و منقش و خط نسخ خوش و عالی، کاتب عبدالله بن محمد صالح الکشمیری الساکن فی ضلع الرعناواری سنه ۱۳۳۴ ه. ق، جلد منقش و برجسته و گل و بوته نگاری به سبک کشمیری و هراتی.

۹- مرآة المثنوی: تألیف عبد اللطیف بن عبدالله العباسی، کتابت ۱۱۲۴ ه. ق و تألیف به سال ۱۱۱۳ ه. ق. کاتب محمد اسلم ولد شیخ جلال منور بنی اسرائیل کوکوی قادری. (پدر کاتب ۴ مثنوی نوشته و نویسانده و کاتب ۵ مثنوی). حواشی و تذهیب و زرافشان و نقش با مهر شاه عالم پادشاه غازی ابو المظفر جلال الدین، سنه ۱۱۷۳ ه. ق. «فرمان شاه عالم پادشاه غازی ابو المظفر جلال الدین».

۱۰. کتاب جزء چهارم در ذکر حالات بعضی از طبقات سلاطین عباسی. آغاز: «بعد از تمهید قواعد عماد پادشاهی» تاریخ کتابت ۹۷۳ ه. ق. سر لوح و نقش زیبا و خط خوش. ۱۵ × ۱۰ س. م.
۱۱. قرآن شریف: خط نسخ خوش با زیر نویس و حواشی و تفسیر فارسی (۳ مجلد) بدون تاریخ کتابت.
۱۲. حصن الحصین من کلام سید المرسلین: خط ثلث بسیار خوش و زیر نویس فارسی به خط نستعلیق خوش.
۱۳. مثنوی مولوی: خط نستعلیق خوش.
۱۴. نسخه ناشناخته: نام تألیف ابو داود بن سعید بن محمد بن یوسف بن محمود به خط نستعلیق خوش.
۱۵. قرآن شریف: خط ثلث خوش.
۱۶. ریاض حیات: تألیف درویش خان معروف به محمد حیات. خط نستعلیق خوش کتابت ۱۲۳۷ ه. ق.
۱۷. معارج النبوة فی مدارج الفتوة: رکن سوم و رکن چهارم خط نسخ خوش ۱۴۹۶ صفحه، کاتب فقیر غلام محیی الدین بن شرف الدین محمد قادری حجروی، کتابت ۱۲۶۱ ه. ق.
۱۸. تفسیر قرآن شریف: ناشناخته (ناقص از آغاز و انجام)، خط ثلث خوش.
۱۹. خزانه جلالیه: قرن ۹ ه. ق، ناقص اول و آخر، خط ثلث عربی.
۲۰. صحیفه کامله سجادیه: کتابت ۱۰۸۹ ه. ق. خط ثلث خوش با لوح و جدول.
۲۱. تفسیر قرآن شریف: (فارسی) و ظاهراً آنرا «تفسیر کلام حق» یا «تفسیر الفصیح» تألیف خواجه معین الدین ولد حضرت ایشان خواجه خاوند محمود نقش‌بندی مزارش در لاهور عقب باغبان پوره، تاریخ تألیف ۱۰۷۱ ه. ق. سر لوح و جدول.
۲۲. جوهر ذات: تألیف شیخ فرید الدین عطار نیشابوری، کتابت در عهد محمد پادشاه غازی کاتب حافظ غلام حسین، لاهور، ۴۴۴ صفحه.
۲۳. مواعظ و نصایح: فارسی.

- ۲۴- خلاصة الفقه : تألیف عبداللطیف لاهوری ، کاتب دیندار لاهور ، ۱۱۹۲ هـ ق.
- ۲۵- مرقع خوشنویس : تألیف محمد عالم خوشنویس.
- ۲۶- قرآن شریف : خط نسخ ، مذهب و لوح های متعدد و خط ثلث عالی و تمام مطلا ، کاتب میرزا محمد ابن مهدی ، ۱۲۸۱ هـ ق. این قرآن شریف به حاجیه فاطمه خانم دختر عبدالعلی خان ادیب الملک در سال ۱۲۸۲ هـ ق. هدیه شده است.
- ۲۷- قرآن شریف : با لوح و تذهیب و خط ثلث خوش و تجلید عالی.
- ۲۸- قرآن شریف : با خط ثلث تمام طلا و فقط اعراب با مرکب سیاه ، جدولها و لوح ها و تذهیب و تجلید زیبا و منقش ، کاتب «محمد مستقیم المعروف جواهر رقم» تاریخ کتابت ۶۰۳ هـ ق. : «کتابه الفقیر المستجیر الراجی الرحمه ربه الغنی مستقیم المعروف جواهر رقم غفرله در عهد قطب الدین ایبک فی سنه ۶۰۳ هـ ق.» قطع کوچک.
- ۲۹- حصن حصین من کلام سید المرسلین : متن خط نسخ خوش و حواشی به زبان عربی و خط نستعلیق.
- ۳۰- تفسیر سورة یوسف : به خط تحریر تألیف سید محمد شاه گیلانی ، کاتب غلام محمد ولد بلوچ خان ذات لنگه ، کتابت ۱۲۹۶ هـ ق.
- ۳۱- شرح واثیه : (فارسی) تألیف مولوی عبدالحق سرهندی ، کاتب عبدالقادر ولد ملا محمد معروف به مجلدی ، کتابت ۱۱۳۳ هـ ق.
- ۳۲- صرة الفتاوی : تألیف ۱۰۵۹ هـ ق ، کاتب احمد بن حاجی علی المفتی ، کتابت ۱۱۲۲ هـ ق.
- ۳۳- خلاصة الفتاوی : کاتب داود بن حاجی سلیمان بن حاجی مصر ، سنه ۸۶۱ هـ ق. خط تحریر و مهر های تاریخی در آغاز و انجام.
- ۳۴- تفسیر حسینی : مسمی به «جواهر التفسیر» یا «مواهب علیه» به خط ثلث نصف اول از سورة فاتحه تا آغاز سورة مریم. نزدیک به عصر مؤلف.
- ۳۵- خمسه نظامی : خط نستعلیق خوش و جدول و تذهیب و زر افشان ، ۲۲ مینیاتور ۲۷۹ ورق. (قطع بزرگ).

- ۳۶- قصه بی نظیر و بدر منیر : (نثر فارسی) تحریر و نستعلیق (از آغاز و انجام ناقص).
- ۳۷- کفایه المنتهی شرح بدایه المبتدی : خط ثلث عربی ، ۶۲۸ هـ ق.
- ۳۸- قواعد الهدایه در علم رمل : تصنیف میان هدایت الله رمال شیرازی ، کاتب فضل الہی ، خط نستعلیق ، و جداول و علامات رمل و ستاره شناسی.
- ۳۹- شرح مشکوٰۃ شیخ عبدالحق : مالک و کاتب مفتی محمد حیات ، مهر دارد ، ۱۱۷۱ هـ ق.
- ۴۰- تفسیر حدائق الحقایق فی کشف اسرار الدقایق : تألیف معین المسکین ، ۹۰۲ هـ ق. کاتب غلام حسین ولد مولوی محمد حیات ، تاریخ کتابت ۱۲۵۳ هـ ق. مهر دارد.
- ۴۱- محبوب القلوب : المشهور به شمس و قمر تألیف میرزا برخوردار بن محمود ترکان فراہی المتخلص به «ممتاز» ، کاتب مجیب علی ، تاریخ کتابت ۱۲۸۱ هـ ق.
- ۴۲- ناشناخته : (مجموعه اشعار) در متن و حواشی به خط نستعلیق.
- ۴۳- دیوان شوکت : مصور و منقش و خط نستعلیق خوش.
- ۴۴- دیوان حافظ : (چاپ شده) در تبریز به سال ۱۲۶۸ هـ ق. در عهد ناصر الدین شاه.
- ۴۵- صحیفه کامله سجادیہ : به قطع کوچک ، خط نسخ.
- ۴۶- طرب المجالس : خط شکستہ.
- ۴۷- دلائل الخیرات : کاتب الاجترالی ، ۱۲۶۷ هـ ق.
- ۴۸- قرآن شریف : جلد منقش و گل و بوته دار ، خط ثلث خوش.
- ۴۹- یوسف و زلیخای جامی : خط نستعلیق خوش.
- ۵۰- شرف نامه نظامی : به ضمیمه یک رساله در نثر فارسی.
- ۵۱- قرآن شریف و ادعیه : خط بہار خوش.
- ۵۲- بعضی اوراق لارسی و عربی : خوش خط و تاریخی.
- ۵۳- معارف اربعین : (فارسی) ، خط نستعلیق.

- ۵۴- مثنوی مولوی : کاتب نورالدین محمد ، کتابت ۱۰۸۸ هـ ق .
 ۵۵- خلاصه الفتاوی : کاتب عمر بن حسین بن ابی بکر (ج ۱ و ۲) ، ۸۵۹ هـ ق .
 ۵۶- قرآن شریف : به خط ثلث کتابت در عهد عالمگیر پادشاه غازی .
 ۵۷- نتایج الاخبار : تألیف مولانا محمد ادریس اوچی در احوال و آثار سادات گیلانی .

راولپندی :

۱۱۱- کتابخانه دارالعلوم حنفیه عثمانیه

[محله ورکشاپ ، راولپندی]

این کتابخانه در حدود ۱۵۵ مجلد کتاب چاپی دارد که اکثر آنها در علوم اسلامی (فقه و حدیث و تفسیر) و برای تدریس است. نسخه خطی ندیدم جز چند ورق در موضوع فقه و انشای فارسی. همه استادان و طالب علمان این مدرسه به زبان فارسی آشنا بودند و بدان تکلم می کردند و آقای مولانا قاری محمد امین رئیس مدرسه بر زبان فارسی مسلط بود و اشعاری در دفتر من یادداشت کرد. یکی از مدرسان به نام مولانا فضل حق استاد زبان فارسی بود که این بیت را خواند و بعد همه غزل را در دفتر من توسط مولانا قاری محمد امین نویسانید :

مکنم لا مکان باشد نشانم بی نشان باشد
 نه تن باشد نه جان باشد نه باشد عشق جانانم

و دیگر این بیت آزاد را فی البدیهه فرمود :

خوشا بختی زهر قسمت که در محفل یاران آمدی
 برادر من هستی و از ملک ایران آمدی

۱۱۲- کتابخانه دارالعلوم تعلیم القرآن

[مدینه مارکیت (بازار مدینه) ، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۱۱۰۰۰ مجلد کتاب چاپی در موضوعات مختلف علوم اسلامی موجود است و اکثر برای تدریس مورد استفاده قرار می گیرد. نسخه های خطی در جای دیگر بود که دیدن آنها میسر نشد و در این کتابخانه فقط دو نسخه خطی بود :

۱- صلوة مسعودی : به خط نستعلیق.

۲- مسایل دینی : (ناشناخته).

در این مدرسه بیش از ۵۰۰ طالب علم تحصیل می کنند و رئیس مدرسه (دارالعلوم) آقای مولانا غلام الله خان است و نسخه های خطی در کتابخانه شخصی مولانا غلام الله خان بود. این دارالعلوم یک ماهنامه به نام «ماهنامه تعلیم القرآن» هر ماه منتشر می کند.

گجرات :

۱۱۳- کتابخانه تبسم قریشی

[عامر هومیوپیتھک شفاخانه ، اقبال گنج ، گجرات]

در این کتابخانه در حدود ۳۰۰۰ کتاب چاپی و ۳۲ نسخه خطی موجود است. اکثر کتابهای چاپی در موضوع طب اسلامی و اروپایی و مخصوصاً روش طبابت و نسخه نویسی به طرز قدیم است. استاد دکتر سروان محمد رمضان قریشی قلعه داری شاعری آزاده و پارسیگوی نژاده و مردی اخلاق و عالمی متدین و از بهترین دوستاران زبان و ادب فارسی بوده و بیش از ۷۰ رساله و کتاب تألیف کرده است مخصوصاً دیوان فارسی او تحت عنوان «خمخانه دل» شهرتی ویژه دارد. متأسفانه اکنون که این مطالب را می نویسم وی روی در نقاب خاک کشیده است. خدایش بیامرزد.

اینک چهار نسخه خطی از کتابخانه تبسم قریشی :

۱- نسخه خطی ناشناخته : تألیف احمد بن حاجی محمد السکاک ، به سال ۹۲۶ هـ ق کتابت ۱۱۴۱ هـ ق.

۲- دارالنظیم فی فضائل قرآن العظیم : (ترجمه فارسی).

۳- مجموعه رسائل : (دعا و اشعار درباره نماز و وظائف دینی و مسائل فقهی) .

۴- قواعد الهدایه در رمل : (نسخه نادر).

۱۱۴- کتابخانه احمد قریشی حسین احمد قلعه داری

[نزد عارف چوک ، گجرات]

در این کتابخانه در حدود ۵۰۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۲۵۰۰ نسخه خطی موجود است ، البته به استناد قول آقای پرفسور احمد حسین احمد قریشی قلعه داری مالک این

کتابخانه. وی شاعر و محقق و کتابشناس است و کوششهای بی دریغ می‌کند تا نسخی خطی را بشناسد و بدین جهت برای مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان «فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های گجرات» را تهیه می‌کند و نیز کتابی در موضوع کتاب سازی و خوش نویسی نوشته است و این دو کتاب را مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان چاپ خواهد کرد. دوبار با آقای پرفسور قلعه داری مسافرت کردم و به روستای «کوته لکان» و شهر «وزیر آباد» و «جلالپور جتان» و روستای «کنجه» و روستای «قلعه دار» رفته‌ایم و در همه حال با من همکاری کرده و در شناخت کتاب‌ها و کتابخانه‌ها یاری فرموده است. اینک اسامی چند نسخه خطی از کتابخانه^۱ پرفسور احمد حسین احمد قریشی :

۱- قرآن شریف : به خط شیخ صفی‌الدین اردبیلی که در اوایل قرن هفتم کتابت شده است در کلخوران آذربایجان.

۲- درر المعارف :

۳- مثنوی محمودو ایاز :

وزیر آباد :

۱۱۵- کتابخانه^۲ آقای قاضی بختیار علی وزیر آبادی

[وزیر آباد ، استان پنجاب]

به همراهی آقای پرفسور احمد حسین احمد قریشی قلعه داری بدین کتابخانه راه یافتیم، مالک کتابخانه، آقای قاضی بختیار علی وزیر آبادی است. وی شاعری پارسیگوی و فارسی دوستی بینا دل است. شرح احوال و آثار وی در کتاب «فارسی پاکستانی و مطالب پاکستان شناسی» چاپ شده است. در کتابخانه^۲ او در حدود ۱۵۰۰ مجلد کتاب چاپی یافتیم که بیشتر آنها درباره علم حقوق بود و نیمی از آنها به زبان انگلیسی. آقای وزیر آبادی بیمار بود و قول داد که فهرست نسخه‌های خطی را تهیه می‌کند و می‌فرستد ولی تاکنون نفرستاده است.

قلعه دار :

۱۱۶- کتابخانه^۳ خاندان قلعه داری

[پدر و مادر و برادر و عموی پرفسور احمد حسین احمد قریشی]

قلعه داری ، قلعه دار ، گجرات]

روستای قلعه دار در پنج میلی شهر گجرات است. به وسیله^۳ درشکه^۳ اسبی بدین روستا رسیدیم. همراه و همکار من آقای پرفسور احمد حسین قریشی قلعه داری و برادرش فضل حسین

قریشی بودند. در خاندان اجدادی این دو برادر، کتابهای خطی فارسی و عربی و پنجابی در قفسه‌ها چیده شده بود که در اطاقهای تاریک و مرطوب قرار داشتند و آنقدر گرد و خاک روی آنها نشسته بود که باز شناختشان مشکل بود. در حدود سه هزار نسخه خطی که بیشتر آنها در فقه و اصول و صرف و نحو و مسائل دینی اسلامی در این اطاقها موجود است. هیچگونه فهرست و نشانی از این نسخه‌ها آماده نشده است. آقای قلعه داری فهرست کتابخانه خودش را به روش فهرست نگاری کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان تهیه کرده است. امید داریم که فهرست کتابخانه اجدادی خود یعنی خاندان قلعه داری را نیز به همین روش تهیه نماید.

راولپندی :

۱۱۷- کتابخانه سرهنگ عبدالعزیز

[خانه شماره ۱۰۵ ، ویسترج ، راولپندی]

مالک این کتابخانه مرحوم سرهنگ عبدالعزیز بوده و اکنون در اختیار خانم او قرار دارد. سرهنگ عبدالعزیز، عشق و شوق وافر بدین کتابخانه داشته و از هر جا و به هر زبان تا می توانسته کتاب چاپی و نسخه خطی گرد آورده است. گفته شد که در حدود ۷۰۰۰ مجلد کتاب در این کتابخانه موجود است. کتابخانه هیچگونه قفسه‌ی ندارد و همه کتابها در صندوق‌های آهنی قرارداد. اندازه هر صندوق آهنی تقریباً ۲ در یک متر است و هر صندوق ۲ تا ۴ قفل دارد. متأسفانه اجازه داده نشد که نسخه‌های خطی را دیدار نمایم. تنها بالگاهی بسیار ساده متوجه شدم که یک نسخه شاهنامه فردوسی خطی و یک نسخه فتوحات مکیه خطی در یک جعبه مخصوص قرارداد. آقای سید محمود آزاد مؤلف تاریخ کشمیر که مدتی بسیار با مرحوم سرهنگ عبدالعزیز روزگار گذاشته معتقد بود که بیش از ۲۰۰۰ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است اما سرهنگ دکتر خواجه عبدالرشید ساکن لاهور (علاء الدین رود، شماره ۱۵) می گفت: «من با مرحوم سرهنگ عبدالعزیز دوست بوده‌ام و بیش از ۱۵۰۰ مجلد کتاب چاپی و در حدود ۲۵۰ نسخه خطی در زمان زندگی سرهنگ عبدالعزیز ندیده‌ام.

۱۱۸- کتابخانه عمومی (پبلک لائبریری)

[اقبال رود ، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۷۰۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۵۰ نسخه خطی فارسی و عربی موجود بود. به علت رطوبت و تاریکی و گرد و غبار ، تقریباً نیمی بیشتر از کتاب ها را کرم خورده است و به طور کلی هیچ کس بدین کتابخانه عمومی رجوع نمی کند. آقای عبدالغفور مسئول کتابخانه در نظر داشت تعمیراتی تازه را شروع کند و کتابها را نجات بخشد. آنقدر نم و کرم در کتابها بود که من نتوانستم جز نگاه حسرت آمیز به آنها دست بزنم زیرا اوراق نسخه ها می شکست و یا اصولاً به هم چسبید بودند. مثلاً اوراق از مصیبت نامه عطار با خط خوش را در جایی و اوراق دیگر را در جایی دیگر دیدم.

۱۱۹- کتابخانه خانه فرهنگ ایران

[۳۴-ب ، سیلائیٹ ٹاؤن ، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۷۰۰۰ کتاب چاپی در موضوعات ادبی و تاریخی و دینی و فرهنگی موجود است. اکثر کتابها چاپ ایران است و ۹۶ درصد آنها به زبان فارسی است. برگه های آنها در دست تهیه است اسامی کتابها در دفتر مخصوص ثبت شده است . مراجعان این کتابخانه اکثر فارسی آموزان و دوستاران زبان و ادبیات فارسی است و ضمناً اطاق مطالعه آن همیشه گشوده و روزنامه ها و مجلات هفتگی و ماهنامه و دیگر نشریات در اختیار همه مراجعان است. این کتابخانه را می توان کتابخانه رایزنی فرهنگی سفارت شاهنشاهی نیز به حساب آورد . آقای دکتر عبدالله لک مظاهری و خانم مظاهری و همکارانشان کوشش بسیار می کنند تا کتابهای خوب و ارزنده بدین کتابخانه راه یابد. نسخه خطی در این کتابخانه ندیدم.

اسلام آباد:

۱۲۰- کتابخانه سفارت شاهنشاهی ایران

[منزل سفیر شاهنشاه آریا مهر ، مارگلہ رود ، اسلام آباد]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰ مجلد کتاب چاپی در موضوعات تاریخی و علمی و ادبی و لغوی و تاریخی و سیاسی و جغرافیایی موجود است. همه آنها توسط این جانب برگه

نگاری و بر حسب موضوع و بر روش ملویل دیویی طبقه بندی شده است. ۵۰ در صد کتابها به زبان فارسی و ۵۰ در صد آنها به زبان های دیگر است. نسخه خطی ندارد. کوشش بسیار می شود تا کتابهای این کتابخانه از لحاظ کیفیت و کمیت بهتر گردد. جناب آقای منوچهر ظلی سفیر شاهنشاه آریا مهر کوشش بسیار می کند و از همگان می خواهد که به این کتابخانه کتاب بدهند.

۱۲۱- کتابخانه دانشگاه اسلام آباد

[اسلام آباد]

این کتابخانه هانند دانشگاه اسلام آباد، نو ساز است. در حدود ۱۲۰۰۰ کتاب چاپی و ۶۰۰ نسخه خطی دارد و دائماً تعداد کتابها رو به افزایش است. اخیراً دانشگاه اسلام آباد دو کتابخانه را خریداری کرده است یکی کتابخانه آقای شیخ عبدالرشید پدر تاریخ پاکستان و دیگر کتابخانه سید پیر حسام الدین راشدی ایران شناس معروف پاکستانی. نوادر نسخه های خطی در کتابخانه پیر حسام الدین راشدی شهرت ویژه دارد و تقریباً همه آنها به کتابخانه دانشگاه اسلام آباد مستقل شده است. فهرست نسخه های خطی آقای سید پیر حسام الدین راشدی را خانم دکتر روشن آرا بیگم استاد دانشگاه کراچی از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان تهیه کرده است و نسخه دستنویس آن در کتابخانه گنج بخش موجود است.

۱۲۲- کتابخانه مؤسسه تحقیقات اسلامی

[نزدیک ملودی سینا، اسلام آباد]

در این کتابخانه در حدود ۲۵۰۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۱۰۰۰ نسخه خطی موجود است. آقای عبدالقدوس هاشمی کتابدار دانشمند این کتابخانه کوشش بسیار می کند تا بهترین کتابهای چاپی را در موضوعات مختلف علوم اسلامی بخرد و بر گنجینه های کتابخانه بیفزاید. ۵۰ در صد کتابها عربی و ۱۰ در صد فارسی و ۴۰ در صد به زبان های انگلیسی و اردو و پنجابی و دیگر زبانها است. نسخه های عکسی و میکرو فیلم بسیار گرد آورده اند. فهرست نسخه های خطی تهیه نشده و لیکن در دفتر مخصوص ثبت شده است. یک مجلد کتاب چاپی از قانون ابن سینا در این کتابخانه موجود است که در ۴۰۰ سال پیش در ایتالیا به طرز مخصوص چاپ شده است. دیگر نسخی از شرح بوستان دیدم که به خط

شارح بود. مراجعان به کتابخانه اکثر محققان خود مؤسسه تحقیقات اسلامی و یا دانشجویان دانشگاه اسلام آباد و دیگر دانشگدها است.

لاهور :

۱۲۳- کتابخانه محمد اقبال مجددی

[گیلانی استریت (خیابان گیلانی)، محمدی شاه محله، لاهور]

در این کتابخانه در حدود ۸۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۲۰۰ نسخه خطی است، اما به واسطه مشکلات زندگی و نبودن جا و مکان، در دوسه اطاق درجای های مختلف پراکنده است. آقای محمد اقبال مجددی نقشبندی کتاب شناس و نسخه شناس است و صاحب تألیف و تصنیف. وی را در مطب حکیم محمد موسی امرتسری ملاقات کردم و بعداً چند بار به کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان آمده و در شناخت کتابخانه های شخصی با این حقیر همراهی و یآوری بسیار فرموده است. از جمله کتابخانه مولانا سید غلام محیی الدین قصوری و کتابخانه مولانا محمد طیب همدانی به نام مکتبه همدانیه (در قصور).

اما کتابخانه خودش که به ذوق و شوق تمام به وجود آمده است دارای نوادری از نسخه های خطی است که اکثر مربوط به قصور و لاهور و ملتان است که در سیصد سال گذشته تألیف و یا کتابت شده اند. اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- قرآن السعدین : تذکره در حالات و آثار خواجه محمد سعید بن محمد نقشبندی لاهوری تألیف شیخ محمد رفیع ابن محمد اسام العباسی، کاتب میر محمد حسن ۱۲۲۹ هـ ق.

۲- تاریخ پنجاب : تألیف محمد تقی پشوری ابن ملا خواجه بخش، کتابت ۱۲۷۴ هـ ق به خط مؤلف.

۳- کتاب التراویه : از مولوی غلام رسول قصوری.

۴- کاسر المخالفین : رساله در رد مکتوبات حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی، تألیف در ۱۰۸۰ هـ ق (مؤلف ناشناخته). به ضمیمه این رساله، رساله شیخ احمد القشاشی است (به خط محمد اقبال مجددی).

- ۵- سیرت مبارک : (عربی و بی نقطه) تألیف محمد صادق امام مسجد وزیر خان ، لاهور ، کتابت ۱۱۷۰ هـ.ق.
- ۶- نسخه عکسی مکتوبات حضرت سید احمد شهید : (۱۲۴۶ هـ.ق) از مسودات محمد اسمعیل شهید و گرد آورده عبدالکریم بن فضل الدین ، کتابت ۱۲۴۵ هـ.ق.
- ۷- کارنامه منشی قادری شاه محمد کهرتلی : (سیالکوت) در موضوع انشا و آیین نگارش.
- ۸- جامع الفوائد : از شیخ محمد اشرف لاهوری در موضوع تصوف و عرفان و آثار و احوال خود مؤلف ، کاتب عبدالرحیم ، کتابت ۱۱۵۷ هـ.ق.
- ۹- تاریخ پادشاهی مسجد : (لال قلعہ دہلی) و رسالہ دیگر تألیف محمد نعیم نقشبندی.
- ۱۰- رسالہ ذوقیہ : تألیف ملا عبد اللہ ملتانی.
- ۱۱- مکتوبات نور محمد لاهوری : و ملا مسعود ملتانی.
- ۱۲- رسالہ بابت چہارگانہ نماز : تألیف محمد شریف ولد یونس ولد حاجی محمد علی قصوری نقشبندی.
- ۱۳- باقر الانوار : سید محمد باقر بن سید عثمان بخاری.
- ۱۴- کنزالعباد فی شرح الاوراد : (ج ۱ و ۲) در شرح اوراد شیخ بہاء الدین زکریا ملتانی ، شارح : علی ابن احمد الغوری مرید شاہ رکن عالم ملتانی ، کتابت در سمرقند بہ سال ۸۵۴ هـ.ق ، کاتب : شمس الدین احمد بن مولانا صدر الدین. این نسخہ هنوز چاپ شدہ و منحصر بفرد است.
- ۱۵- مکتوبات میر سید ابوالعلاء نقشبندی اکبر آبادی : کتابت ۱۰۶۲ هـ.ق. کتابت ۱۳۰۶ هـ.ق.
- ۱۶- فیض مراد : در حالات و آثار ہیک محمد مراد لنگ نقشبندی ابن مفتی محمد طاہر کشمیری (متولد ۱۰۵۶ هـ.ق ، متوفی ۱۱۳۱ هـ.ق) تألیف خواجہ محمد اعظم بن خیر الزمان خان کشمیری مجددی المتولد ۱۱۰۲ هـ.ق المتوفی ۱۱۷۹ هـ.ق.

- ۱۷- رساله فنا : کتابت به دستور میرزا جیون علی بیگ رئیس مراد آباد.
- ۱۸- سوانح مولوی غلام رسول عالمپوری : تألیف محمد عزیزالدین (به خط مؤلف) .
- ۱۹- مکتوبات حضرت شاه اسماعیل شهید :
- ۲۰- رساله نور توحید : از خواجه نصیرالدین محمود چراغ دهلی (۲ نسخه).
- ۲۱- رساله عرفانی : (نظم و نثر) تقریباً قرن ۱۲ ه ق.
- ۲۲- حدیقه معرفت : به خط احمد حسین خان امروہوی.
- ۲۳- احوال و آثار سید شرافت نوشاهی : تألیف پرفسور محمد اقبال مجددی نقشبندی و به خط او.
- ۲۴- سراج الہدایہ : ملفوظات حضرت مخدوم جہانیاں جہانگشت بخاری ، گرد آوری مولانا احمد برنی مرید امام ربانی مجدد الف ثانی ، تقریباً ۱۱۵۰ ه ق کتابت شدہ.
- ۲۵- رساله احوال مشایخ کبار : تألیف سلیمان بن شیخ سعد اللہ در عہد اورنگ زیب عالمگیر ، کاتب عبدالرحیم بن عبدالحفیظ ۱۱۵۸ ه ق.
- ۲۶- مقامات داودی : در حالات و مقامات حضرت شیخ داود کرمانی شیر گداهی متوفی ۹۸۲ ه ق تألیف عبدالباقی بن حاج محمد جمعی قادری در ۱۰۵۶ ه ق. کتابت ۱۲۰۱ ه ق.
- ۲۷- توضیح السنہ فی تفضیح البدعہ : تألیف حافظ محمد صدیق لاهوری امام مسجد وزیر خان. نسخہ «شروط الایمان» با این نسخہ پیوستہ است.
- ۲۸- مجموعہ : شامل معرفت المجوب از شاہ برہان الدین برہان پوری و دیگر رسائل در موضوع عرفان و تصوف.
- ۲۹- تذکرۃ الابراہ و الاشرار : از آخوند درویشہ ، کتابت بہ سال ۱۰۱۵ ه ق. و رسالہ دیگر بہ نام «ایشار و عبادات و استغفار از معصیات» از آخوند (آخون) درویشہ.
- ۳۰- مجموعہ : کتابت ۱۱۶۹ ه ق (سنہ ۲ عالمگیر ثانی). ۱- غوثیہ ، ۲- نقش الفصوص ، ۳- منازل السائرین ، ۴- شرح اللغات ، ۵- رسالہ شاہ فضل اللہ برہان پوری ، ۶- رسالہ دیگر شاہ فضل اللہ برہانپوری ، ۷- رسالہ مراتب

سته ، ۸- لوائح ، ۹- فواید ، ۱۰- شرح لوائح ، ۱۱- شرح فاضیه ،
 ۱۲- رساله یحیی منیری ، ۱۳- معنی رباعی وغیره ، ۱۴- گلدسته حقیقت ،
 ۱۵- جام جهان نما ، ۱۶- شرح جام جهان نما ، ۱۷- شیخ جلال تھانی سری ،
 ۱۸- کاشف الاسرار ، ۱۹- کلمه مع شرح ، ۲۰- رقعات شیخ محبت الله
 اله آبادی ، ۲۱- رساله من منم ، ۲۲- رساله من منم (ایضاً) ، ۲۳- شواهد
 نجیبی ، ۲۴- النیس العاشقین از شیخ مجیب لاهور پوری ، ۲۵- رسایل
 متفرقه .

۳۱- مجموعه : ۱- خلاصه المعارف (۲ جلد) تألیف شیخ آدم بنوری (رح) و تألیف
 محمد امین بدخشی ، ۲- رساله المضالہ بین الانسان والکعبہ ، ۳- رساله اکرامات
 آدمیہ از همان مؤلف.

۳۲- مکتوبات شیخ حامد قاری لاهوری : لوح و جدول و خط نستعلیق.

۳۳- مکتوبات مولانا غلام محیی الدین قصوری : بہ نام مولوی غلام محمد ،
 ۱۲۷۰ هـ ق.

۳۴- بیان چهارگانه نماز : از میان عابد لاهوری و دیگر رساله چهارگانه شیخ
 محمد حامد لاهوری.

۳۵- مکاتیب : از مولانا غلام محیی الدین قصوری ، کاتب فضل الله ، ۱۲۹۳ هـ ق.

۳۶- کتاب الفقہ : از شیخ جان محمد لاهوری.

۳۷- ملفوظات چهل روز : از شاه غلام علی دهلوی ، گرد آوری مولانا غلام محیی الدین
 قصوری و دیگران.

۳۸- ہدیہ القادریہ فی تحقیق کلمۃ الطیبہ : (عربی) تألیف مولانا ہبہ الله عبدالحی
 قرشی قادری مکی لاهوری (بہ خط مؤلف).

۳۹- ہفت رسائل : شاه عنایت قادری قصوری مرشد بابا بلہی شاه قصوری.

۴۰- تحفۃ المسلمین : فی احوال علماء لاهور تألیف مولانا محمد عاقل لاهوری شاگرد
 میان حامد قاری لاهوری بہ خط مؤلف.

آقای اقبال مجددی ہم اکنون از طرف مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان
 موظف شدہ است تا از کتابخانہ های شخصی و دولتی لاهور و نواحی آن فہرست نسخہ های

خطی را تهیه کند و اولین کتابخانه‌ی که تقریباً فهرست آنرا تمام کرده است از آن آقای دکتر وحید قریشی استاد و رئیس گروه تاریخ دانشکده خاورشناسی لاهور است. دیگر از کارهای اقبال مجددی تهیه یک فهرست دقیق از کتابهای خطی و چاپی فارسی و عربی تاریخی و ادبی است که مربوط به دوران حکومت تیموریان هند می شود و ارزش بسیار دارد.

سرمه دانی :

۱۲۴- کتابخانه ضیاء العلوم ، سرمه دانی

[سرمه دانی، مهته سوگا ، فیروز والا، شیخوپوره]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۱۰۰ نسخه خطی موجود است. مالک کتابخانه آقای مولانا صوفی محمد طفیل نقشبندی مجددی (سرمه دانی) شریف سجاده نشین دربار خواجه کلیم الله نقشبندی مجددی و خواجه علی محمد مجددی نقشبندی می باشد. وی علاوه بر هدایت و ارشاد مردمان و پیش امام بودن در مسجد سرمه دانی شغل طبابت هم دارد و به روش قدیم طبابت می کند و ضمناً دعا و تعویذ هم می دهد و بدین جهت در این موضوعات کتاب گرد آورده است. اینک اسامی چند نسخه خطی.

- ۱- شرح اسکندر نامه : (از آغاز و انجام ناقص) ، خط خوش.
- ۲- دستور الانشاء : تألیف محمد فایق ، کتابت ۱۲۷۸ ه ق ، کاتب حسن محمد.
- ۳- بدیع العجال : تألیف امام بخش پسیانواله ، کتابت ۱۲۲۰ ه ق.
- ۴- مجموعه : نجات المسلمین تألیف عبد النبی ، کاتب حسن محمد ۱۲۸۳ ه ق. و چند رساله دیگر.
- ۵- مبادی الحساب : (اردو) ، کاتب حسن محمد ، کتابت ۱۲۷۷ ه ق.
- ۶- مجموعه : شرح بوستان تألیف عبدالرسول (ناقص) ۱۲۹۱ ه ق شرح آیات سریانی از نخشی ، ۱۲۹۱ ه ق.
- ۷- نسخه موجز و مختصر : در طب از حامد علی ابن حکیم فیض رسول در سال ۱۳۰۱ ه ق.

- ۸- مجموعه رسائل فارسی : (مسائل ادبی و عرفانی و دینی).
- ۹- شرح گلستان سعدی : به روش تازه و به زبان فارسی و خوش خط.
- ۱۰- بوستان محمدی : خط محمد حسن ، ۱۲۶۰ ه ق.
- ۱۱- نصاب صبیان : و شرح آن ، به خط محمد حسن ۱۹۰۴ ه ق.
- ۱۲- گل گزار محبوبی :
- ۱۳- شرح مخزن الاسرار :
- ۱۴- دستور المصلى : (شرح فارسی فقه گیلانی ، ۱۲۵۵ ه ق).
- ۱۵- علم حساب : (فارسی) تألیف اصغر حسین ولد غلام غوث.
- ۱۶- گلستان سعدی : کتابت ۱۲۹۸ ه ق (از روی نسخه چاپ شده کتابت شده).
- ۱۷- مخزن الاسرار : و شرح آن به خط غلام شاه شهبازی المعروف محمد حسین ۱۲۶۵ ه ق.
- ۱۸- شرح نام حق : به خط حسن محمد.
- ۱۹- شرح ظهوری : (سه نثر ظهوری) (اردو).
- ۲۰- یوسف و زلیخا : و شرح آن ، کاتب محمد حسن.
- ۲۱- شرح قصیده ابن زبیر : از محمد رشید بن سلطان حسین الفاروقی ، کتابت ۱۲۷۹ ، کاتب حسن محمد.
- ۲۲- طوطی نامه نقشبندی :
- ۲۳- گزار حسن : ترجمه روضه الشهداء به نظم اردو.
- ۲۴- شرح سه نثر ابرو الفضل : از مولوی سلطان احمد ، کاتب محمد حسن.
- ۲۵- شرح چهار دانش : کاتب محمد حسن ، کتابت ۱۲۷۳ ه ق. ساکن موضع چک کھوکھران.
- ۲۶- منشآت اعظم : تألیف محمد اعظم کھرتکی به خط محمد حسن ۱۲۵۰ ه ق.
- ۲۷- شرح مثنوی :
- ۲۸- بیاض به زبان اردو و پنجابی : (نثر و نظم).

- ۲۹- مجموعه رسائل تاریخی و ادبی : (فارسی و اردو).
- ۳۰- انشای خادسی : کتابت ۱۲۴۷ هـ ق.
- ۳۱- تفسیر یعقوب چرخي : و رسائل دیگر (در یک مجموعه). کتابت ۱۲۰۸ هـ ق.
- ۳۲- ریاض : (اردو و فارسی و پنجابی و عربی) در طب قدیم تألیف - خواجه کلیم الله و به خط خودش.
- ۳۳- نسخه لاشناخته : در مسائل ادبی و مکتوب نویسی و رقعہ نگاری ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۳۴- رساله تعویذات : (فارسی).
- ۳۵- تفسیر سورة عم و خلاصه کمدانی : به فارسی ، کتابت ۱۲۷۲ هـ ق. کاتب حسن محمد.
- ۳۶- شرح قصیده اللالی و غوثیہ : از محمد غوث ، کاتب حسن محمد ، کتابت ۱۲۷۱ هـ ق.
- ۳۷- رسائل پنجابی : (نظم) در فرائض و نعت .
- ۳۸- رسائل فارسی : در موضوع ادب دین و فقه .
- ۳۹- احسن القصص : یا تفسیر سورة یوسف از معین المسکین فراهی.
- ۴۰- نسخه طب : (اردو) ، ناقص.
- ۴۱- روضۃ الواعظین : (فارسی).
- ۴۲- مجموعه رسائل نظم و نثر : در حساب و ادب.
- ۴۳- طب احمدی : تألیف محمد ایاز (منظوم).
- ۴۴- امیر نامه : (منظوم) به زبان پنجابی سروده امام بخش کاتب ، کتابت ۱۲۲۸ هـ ق.
- ۴۵- مجموعه رسائل : (۱- پکی روقی، ۲- ذبح نامه تکفین، ۳- تجهیز) فارسی و پنجابی.
- ۴۶- حقیقت العشق : و رساله فارسی سلطان باهو ، و رساله نان و حلوا از بهاء الدین عاملی.
- ۴۷- گلدسته مجربات و تعویذات : و رساله دیگر در طب (اردو).

- ۴۸- نعتیه : (اردو) .
- ۴۹- تعویذات : (اردو و فارسی).
- ۵۰- رساله تعویذ :
- ۵۱- مجموعه : ۱- مختصر وقایع (فارسی)، ۲- حمد بیحد (پند نامه)، ۳- رساله دیگر.
- ۵۲- اسکندر نامه :
- ۵۳- رقعات امان الله حسینی : کاتب محمد حسن ، کتابت ۱۲۷۱ ه ق.
- ۵۴- مجموعه : ۱- چهل حدیث ، ۲- قصیده اللالی ۳- لباب الاخبار (فارسی و عربی) ، کتابت ۱۲۷۵ ه ق.
- ۵۵- فرس نامه : کتابت ۱۲۹۸ ه ق. کاتب حسن محمد.
- ۵۶- مسایل نماز در پنجابی : تصنیف خواجه علی محمد در آغاز جوانی.
- ۵۷- مجموعه : مینا بازار ، شرح عوامل ، بدیع المنظوم ، پنج رقعہ ، کتابت ۱۲۷۸ ه ق.
- ۵۸- مخزن الادویه و دیوان شهباز : از مولوی عبدالغفور شهبازی (اردو قدیم).
- ۵۹- مجموعه : ۱- قصه سہاہی ، ۲- وقایع سسی و پنون ، از مثنوی مہر و ماہ ۳- سعادت خان رنگین.
- ۶۰- مجموعه : ۱- مثنوی تاج الملوک ، ۲- گزار نسیم ، ۳- مہر و ماہ ، ۴- نسیم شنگر. کتابت ۱۹۰۹ بکرمی.
- ۶۱- مثنوی مولوی : و شرح آن.
- ۶۲- مجموعه : ۱- مثنوی غنیمت کنجاہی (نیرنگ عشق خطی) ، ۲- مثنوی حسن و عشق (چاپی).
- ۶۳- آمد نامه : کاتب خواجه علی محمد سرمہ دانی شریف.
- ۶۴- وقایع پنون :
- ۶۵- خلاصۃ الفقہ : تألیف عبد اللطیف ، (فارسی).
- ۶۶- بیاض : (اشعار اردو و فارسی).
- ۶۷- نسخہ بی در بارہ نماز جمعہ : و احتیاط ظہر تصنیف مولوی غلام دستگیر قصوری .

گرهی شریف :

۱۲۵- کتابخانه فاضلیه

[گرهی شریف (گرهی افغانان) ، تحصیل کیمبلپور ، ضلع راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۵۰۰۰ کتاب چاپی و در حدود ۳۵۰ نسخه خطی نادر موجود است. مالک آن آقای سید محمد اعظم شاه سجادہ نشین دربار عالیہ فاضلیہ گرهی شریف است. وی به زبان فارسی گفت گو می کند. آقای مولانا صاحبزاده منظور الہی و آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی در این سفر و دیدار از کتابخانه فاضلیہ مرا یاری کردند.

دربار عالیہ فاضلیہ گرهی شریف مورد احترام عدہ بسیاری از پیروان و معتقدان خواجہ محمد فاضل شاه است کہ مؤسس خاندان فاضلیہ چشتیہ است و در سال ۱۲۹۲ ہجری قمری (سلخ شعبان المعظم) وصال یافته (فوت کرده است). او صاحب تالیفات و ملفوظات بسیار است و بہ زبان فارسی اشعاری دارد. کتابخانہ فاضلیہ از عہد خواجہ محمد فاضل شاه دایر بودہ و اکنون ۱۲۰ سال از تاریخ تأسیس آن می گذرد. هنوز فہرست برای آن تہیہ نشدہ است. کتابهای چاپی و نسخ خطی را بہ ہم آمیختہ و اسامی آنها را در یک دفتر بہ ترتیب شمارہ ثبت کردہ اند. بعضی نسخہ های نادر و منحصر بفرد خطی در این کتابخانہ موجود است. اینک بعضی از اسامی آن نسخہ ها :

۱- دیوان حافظ : کتابت ۱۰۵۸ھ ق بہ ضمیمہ رسائل عرفانی و رسائل شرح الفاظ متصوفہ.

۲- شرح شایل بہ زبان فارسی : خوش خط (۲۳۱ ورق). قرن ۱۰ھ ق.

۳- مثنوی نظام : (نواب نظام الدین خان) مرید مولانا فخر الدین اورنگ آبادی دہلوی. قرن ۱۱ھ ق. آغاز :

ای ثنای تو فخر اہل کلام از تو ملک سخنوری بہ نظام

۴- الايضاح در فقہ : (عربی).

۵- مکتوبات شیخ شرف الدین یحیی منبری : خوش خط ، قرن ۱۱ھ ق.

- ۶- شرح مثنوی مولوی : (دفتر سوم) از خلیفه عبدالله قصوری الخویشکی الجشتی «سنه ۳۹ از جلوس والا».
- ۷- دیوان حافظ : قرن ۵۱۱ ق.
- ۸- تفسیر القرآن العظیم للحداد : (عربی) ، کتابت ۱۳۱۵ هـ ق ، به قلم گل محمد سندی بهار پوری.
- ۹- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : کاتب نور الدهر بن ابوالفتح ، تاریخ کتاب ۱۲۳۴ هـ ق.
- ۱۰- جوهر الاسرار : در شرح احادیث و کلمات مشایخ به زبان فارسی ، قرن ۵۱۱ ق.
- ۱۱- شرح عینی بر بخاری : شریف (عربی) خوش خط (در ۸ مجلد).
- ۱۲- مکاشفات رضوی : (شرح مثنوی) ، قرن ۵۱۱ ق.
- ۱۳- تفسیر کبیر : (عربی). تقریباً ۵۱۰ هـ ق.
- ۱۴- قرآن شریف : نقاشی و تذهیب و خط ثلث خفی و قطع کوچک (رقعی) ، قرن ۵۱۰ ق.
- ۱۵- تفسیر بحر المواجه : (فارسی) (ج ۱ و ۲ و ۳) خوش خط. قرن ۵۱۱ ق. (۲ نسخه).
- ۱۶- بخاری شریف : (عربی) ، جلد اول ، خوش خط (۲ نسخه) ، قرن ۵۱۱ ق. کاتب شیخ الهدیا ابن شیخ بولاقی معروف به قریشی ، سنه ۱۰۹۸ هـ ق. (با مهر خوشحال خان ختک شاعر پشتو و فارسی استان سرحد (۱۰۲۲-۱۱۰۰ هـ ق).
- ۱۷- تفسیر بحر المواجه : (نسخه دیگر) ، قرن ۵۱۱ ق.
- ۱۸- تفسیر قرآن القرآن : (عربی) حضرت شیخ کلیم الله بن نور الله شاه جهان آبادی (۲ جلد) ، قرن ۵۱۲ ق.
- ۱۹- اسناد هزار و یک نام : کاتب میان احمد ۱۳۲۹ هـ ق. و فقیر موسی بن میان رانجها ۱۳۲۹ هـ ق.
- ۲۰- مرآة شرح مشکاة : (ج ۱ و ۲ و ۳) ، (عربی).
- ۲۱- مطالب المؤمنین : در فقه (عربی) ، قرن ۵۱۱ ق.

- ۲۲- محیط البرهانی لقول الملک السبعانی : تألیف برهانی ابن صدر الشریعه ، کاتب محمد بن محمد صادق الاسترآبادی الهزارجیری ، کتابت ۱۱۸۲ هـ ق (۴ جلد بزرگ). نسخه ارزنده و منحصر بفرد به زبان عربی. کاتب یک سال و پنج ماه در قریه بیتیه در نزدیک بخارا قریب مزار خواجه بهاء الدین در قشلاق حسن خواجه در رباط ارکنجهها آنرا کتابت کرده است .
- ۲۳- تفسیر بحر الحقایق : (ناقص) ، فارسی ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۲۴- جامع المضممرات : تألیف یوسف بن عمر بن یوسف الصوفی در موضوع فتاوی و فقه و مطالب دینی ، در ملتان کتابت شده ، سال کتابت ۸۳۶ هـ ق.
- ۲۵- ملفوظات حضرت خواجه الله بخش تونسوی : (تونسه شریف) ، قرن ۱۳ هـ ق. کتابت در مکهد شریف شده است.
- ۲۶- کتاب الفقه : به خط ثلث.
- ۲۷- شرح قصیده بآلت سعاد : ۱۰۰۶ هـ ق ، در مکه کتابت شده.
- ۲۸- کتاب الفقه : به طرز حدیث ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۲۹- سیر القاری : ج ۱ کتابت ۱۲۷۷ هـ ق.
- ۳۰- اشعه اللمعات فی شرح مشکوٰۃ : (فارسی) ، از شیخ عبدالحق بن سیف الدین الدهلوی البخاری .
- ۳۱- تفسیر بحر الحقایق : (عربی) تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .
- ۳۲- سراج العقاید : (شرح احادیث) ، نسخه قرن ۱۰ هـ ق.
- ۳۳- حصن الحصین من کلام سید المرسلین : کتابت ۱۲۳۸ هـ ق. خط ثلث.
- ۳۴- نافع الرامعین ملفوظات : خواجه محمد فاضل شاه صاحب به زبان فارسی ، کاتب «زعفران» ساکن اعضرخیل ضلع بنون علاقه مروت ، ۱۲۹۷ هـ ق.
- ۳۵- شبایل ترمذی : (عربی) کتابت ۱۰۱۶ هـ ق ، خط ثلث.
- ۳۶- شبایل ترمذی ، ۱۲۲۵ هـ ق.
- ۳۷- درود شفاء لافضی الحاجات : (عربی) خط ثلث خوش ، مذهب و منقش و مطلا و با جلد زیبا و منقش از خواجه باقی بالله ، کاتب : حافظ غلام محمد.

- ۳۸- اسناد دعای گنج العرش و درود مستغاث : و دیگر ادعیه ، کاتب : سید رسول گرهی افغان برای پاس خاطر سید افغان شاه ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۳۹- درود شریف : خط ثلث و کاغذ سفید .
- ۴۰- مجموعه : ۱- ادعیه و اوراد ، ۲- نظامیه فخریه از مولانا فخرالدین دهلوی (رح) کاتب عبدالرؤف مهری ملیا ، ۱۲۹۶ ه ق . ۳- شجره نامه .
- ۴۱- قرآن شریف : کاتب عبید المؤمن محمد احسن ابن جال الدین بن صالح الدین (زیر نویس فارسی) ، ۱۰۳۸ ه ق .
- ۴۲- قرآن شریف : با زیر نویس فارسی ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۴۳- البرهان فی شرح مواهب الرحمان فی مذهب النعمان :
- ۴۴- قرآن شریف : خط ثلث خوش ، کاتب : فیض محی الدین ، ۱۲۶۷ ه ق .
- ۴۵- مبارق الازهار فی شرح مشارق الانوار ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۴۶- میر حاشیه مشکاة : (عربی) .
- ۴۷- شرح شمایل النبوی : در علم حدیث .
- ۴۸- تفسیر کبیر : (نسخه دیگر) ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۴۹- فخر الحسن : (عربی) از فخرالدین نظامی .
- ۵۰- تفسیر مدارک التنزیل : خط ثلث ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق .
- ۵۱- تفسیر مدارک التنزیل : کاتب عبدالقادر ولد شیخ حسام الدین ، ۱۰۷۵ ه ق .
- ۵۲- تذکره الاسلام : فی صلوة علی خیر الانام .
- ۵۳- الدمع الصبیح : از محمد اکمل (عربی) .
- ۵۴- شرح طریقه محمدیه : (عربی) از محمد بن علی بکهری یا «المواهب المفتحیه علی طریقه محمدیه» ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۵۵- موجز : در طب .
- ۵۶- مرقع کلیمی : (فارسی) ، کاتب : محمد اسحق اعوان به دستور سید محمد اعظم شاه سجاده نشین دربار عالییه فاضلیه گرهی شریف ، ۱۲۷۷ ه ق .

- ۵۷- شرح درود کبریت احمر : به زبان فارسی از علامه کمال الدین اسماعیلی ، کاتب غلام جیلانی ، ۱۲۷۱ هـ ق.
- ۵۸- نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص : کتابت ۱۲۷۵ هـ ق.
- ۵۹- کتاب در عرفان و تصوف : و مطالب دینی ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۶۰- شرح مواقف : در فقه ، ۸۰۷ هـ ق.
- ۶۱- بحر اللاهوت : در عرفان و تصوف (مجموعه رسائل فارسی بسیار ارزنده) قرن ۵۹ هـ ق.
- ۶۲- علی السلوک : قرن ۵۹ هـ ق.
- ۶۳- مجموعه : ۱- اوراد نصیریہ ، ۲- الهامات غیبی ، ۳- تقسیم الاوراد.
- ۶۴- سیر العارفين : از شیخ محمد جالی ، کاتب : نور احمد ولد حافظ شیخ محمد ساکن ملتان ، ۱۲۸۵ هـ ق.
- ۶۵- عشقیہ : تألیف محمد عثمان.
- ۶۶- جواهر محمودیہ : تألیف تاج محمود بن عثمان ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۶۷- زهرة الرياض و نزهة القلوب الامراض : تألیف سلیمان داود السیفتی.
- ۶۸- شرح نصاب صبیان : به زبان فارسی ، قرن ۱۰ هـ ق ، تألیف محمد بن فصیح ابن محمد.
- ۶۹- دیوان ظہیر فاریابی : (فارسی قرن ۱۱ هـ ق).
- ۷۰- مجموعه : ۱- رساله ذوقیات از عبیدالله احرار ، ۲- رسائل دیگر.

پیشاور :

۱۲۶- کتابخانه سلیم (گنجینه سلیم)

[(دکتر خواجه محمد سلیم) ، دانشگاه پیشاور ، پ ۹ ، پیشاور]

مالک این کتابخانه آقای دکتر خواجه محمد سلیم کول است. وی استاد گیاه شناسی در دانشکده کشاورزی دانشگاه پیشاور است. عشق و شوق عجیبی به آثار کهن قبل و بعد از اسلام دارد. خانه اش به صورت یک موزه است. دیوارهای خانه از پایین تاسقف پوشیده

از قفسه های چوبی و آهنی و در قفسه ها نسخه های خطی و آثار باستانی چیده شده است. بر دیوار های خانه انواع تابلوهای هنری و تاریخی و فرمان های پادشاهان و نشانهای بزرگان و قطعات خوشنویسان آویخته شده است. دکتر خواجه محمد سلیم از زمان کودکی به آثار هنری و تاریخی و نسخه های خطی عشق و شوق داشته است. وی نقاش و مینیاتور سازی است ماهر و چربدست و باستان شناسی است خود ساخته و آگاه. در سال ۱۹۷۳ میلادی نمایش گاهی از مینیاتورهای وی در شورای فرهنگی پاکستان (پاکستان آرت کونسل) در لاهور تشکیل گردید.

برای ملاقات با آقای دکتر خواجه محمد سلیم از راولپندی به پشاور رفتم. و هنگامی که او را در خانه اش دیدار کردم، در تحقیق و مطالعه نسخه های خطی و خطوط اسلامی غرق بود. آقای عبیدالله طالب العلم مرا راهنمایی کرد. لطف و محبت جناب دکتر سلیم بی اندازه بود. همه گونه توضیحاتی درباره آثار باستانی و نسخه های خطی و تابلوهای هنری بیان داشت. چند آثار برگزیده باستانی :

۱- شمشیر شاه عباس بزرگ.

۲- شمشیر هری سینگه.

۳- اهورا مزدا و زرتشت از مکشوفات ناحیه باجور در استان سرحد.

۴- اولین سکه های ضرب شده در زمان هخامنشی ها.

۵- سکه کیخسرو دوم.

۶- مجسمه های آسوری و کوشانی و بودایی و هندی و شناهی.

تعداد نسخه های خطی :

۱- قرآن شریف تقریباً ۵۶۰ نسخه.

۲- نسخه های خطی (فارسی عربی و اردو و پشتو و هندکو و پنجابی) تقریباً ۲۲۰۰ نسخه.

۳- جمع نسخه های خطی ۲۷۶۰ نسخه.

اینک اسامی چند نسخه خطی از گنجینه سلیم :

۱- مجموعه اشعار فارسی : (گلهای رنگا رنگ) ، مصور و مذهب ، تقریباً قرن ۱۱ ه.ق.

- ۲- ترجمه چهل سوره تورات : از عربی به فارسی (مترجم از عبری به عربی حضرت علی علیه السلام و از عربی به فارسی از مترجم و شارح ناشناخته).
- ۳- دلائل الخیرات : کاتب سید محمد نجیب ابن سید غریب آغا در حبس قلعه بغداد به سال ۱۳۰۳ ه.ق.
- ۴- راماین : ترجمه فارسی منظوم از فیضی ، مصور و مذهب (از آخر ناقص) .

آغاز :

- دلی دارم ز آهن صد قدر بیش به مغناطیس قدرت کن جوی خویش
- ۵- خسرو و شیرین نظامی : کتابت قرن ۱۱ ه.ق. مصور و مذهب.
- ۶- الفیه و شلفیه : (کوک شاستر) به زبان فارسی و اردو ، مصور.
- ۷- دیوان حافظ : مذهب و منقش و مصور (۴ مینیاتور) تقریباً قرن ۱۰ ه.ق.
- ۸- مرقع اسماء الحسنی : مذهب و منقش ، تقریباً قرن ۱۰ ه.ق.
- ۹- مثنوی مولوی : (۶ نسخه) از قرن ۹ تا ۱۲ ه.ق.
- ۱۰- مجموعه رسایل نجوم و هیئت و تقویم : از قوام الدین مسعود بن کمال الدین کرمانی.
- ۱۱- مجموعه اشعار : به خط شکسته (جنگ اشعار).
- ۱۲- المنجیات فی القویه : از کتابخانه اورنگ زیب .
- ۱۳- قرآن شریف : خط ثلث به کتابت محمد صالح المکی ، ۱۲۰۰ ه.ق.
- ۱۴- مثنوی عشرت افزا : کتابت ۱۱۳۰ ه.ق.
- ۱۵- خیابان های وحدت : از عبدالاحد وحدت ، ۱۰۸۰ ه.ق.
- ۱۶- شرح قصیده برده : شارح حضرت جمال ، کتابت ۱۰۱۱ ه.ق. (جلوس ۳۴ ه.ق).
- ۱۷- قرآن شریف : تذهیب ، (کار مکتب اصفهان) ، بسیار عالی.
- ۱۸- مثنوی مولوی : کتابت ۱۰۹۴ ه.ق (سال ۳۶ جلوس).
- ۱۹- قرآن شریف : به خط بهار (ثلث ترکستانی).
- ۲۰- قرآن شریف : به خط ثلث ، کاتب عبدالوهاب بن نور محمد بن منور الکشمیری ۱۱۳۳ ه.ق.

۲۱- مجموعه : (۱- مفتاح الحساب ، ۲- تلخیص المفتاح ، ۳- سلم السماء ، ۴- نزهة العدايق ، ۵- الحاقات نزهة الحقایق ، ۶- رساله فی استخراج جیب الدرجة والاعداد ، ۷- رساله فی الموسيقى از عبدالمؤمن ، ۸- رساله در هندسه). مؤلف این رسائل جمشید بن مسعود بن محمود الطیب الکاشی متوفی ۹۱۹ هـ ق الملقب بالغیاث.

- ۲۲- تاریخ ابن خلکان : مؤلف احمد شمس الدین ابن خلکان تقریباً قرن ۹ هـ ق.
 ۲۳- کتاب الفصد : و رسائل دیگر تصنیف حضرت جنید ، کتابت ۱۰۹۵ هـ ق.
 ۲۴- حاشیه بر قواعد العضدیه : از مولانا عنایت الله شیخ البخاری کتابت ۱۱۹۶ هـ ق ، خط شیخ محمد اکبر ولد محمد اسحق. ساکن سودهره (پیشاور).
 ۲۵- مثنوی لیلی و مجنون : به خط ملا میرزا جان ، کتابت ۱۲۴۵ هـ ق.

آغاز :

این نامه که خامه کرد بنیاد توفیق قبول روزیش باد

انجام :

کردند تمام از این کهن دیر کا حسن است احسنتم تم با لخير

۲۶- تحفه العراقین: خاقانی.

۲۷- دیوان «شاه» : (به عربی) ، کتابت ۱۰۶۶ هـ ق. در پایان غزل ها تخلص «شاه» دارد .

۲۸- سلک السلوک : از ضیاء نخشبی کاتب محمد حیات سیالکوتی ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .

۲۹- شرح فقه اکبر : تألیف و کتابت غلام علی شاه .

۳۰- کامل الصناعه : در طب از عباس بن علی المجوسی المعروف بالمکی .

۳۱- کفایه مجاهدیه : در طب تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

روش نگهداشتن نسخه های خطی برای آقای دکتر خواجه محمد سلیم بسیار دشوار است زیرا در اطاق خواب ، در مهانخانه ، در آشپز خانه ، در اطاق نشیمن ، در راهرو قفسه های تعبیه کرده و نسخه های خطی را در آنها چیده است. بوی کاغذ و جلد و دیگر موادی که

در این نسخه‌های خطی موجود است، تنفس را مشکل می‌کند. با این وصف‌ها آقای دکتر سلیم عاشق نسخه‌های خطی است و هر گونه رنج و زحمت را تحمل می‌کند. وی گفت: «اراده دارم که موزه‌ی بسازم و نام آن را موزه سلیم می‌نهم». گفت: «گنجینه سلیم» خوب است. گفت: «خوب است! همین نام را پسندیدم».

۱۲۷- کتابخانه (مکتبه) صمدیه بنوریه

[بهانه ماری، پیشاور]

مالک این کتابخانه آقای سید فاروق شاه بنوری است. در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰۰ نسخه خطی و ۴۰۰۰ مجلد کتاب چاپی بوده است. ۷۰۰ نسخه خطی را دانشگاه پیشاور خریده است. تعدادی هم توسط آقای دکتر ممتاز حسن برای موزه ملی پاکستان خریداری شده است. آقای استاد عبدالحی حبیبی دانشمند و شاعر و مورخ مشهور افغانی مدت سه سال در این کتابخانه به تحقیق و تتبع پرداخته است و یادداشت‌ها و امضای وی در گوشه و کنار اوراق نسخه‌های خطی موجود است. در این کتابخانه انواع مرقعات و فرمان‌ها و احکام و فتاوی و شجره نامه و اشیای تاریخی و تابلوها و تصاویر هنری نیز موجود است. فهرست اسامی نسخه‌های خطی و کتابهای چاپی در یک دفتر ثبت شده است. آقای سید فاروق شاه مالک این کتابخانه حاضر است آنچه در مکتبه خود دارد به روش کتابخانه گنج بخش فهرست کند و در حال حاضر در حدود ۲۰۰ نسخه خطی و ۲۰۰۰ کتاب چاپی دارد. آقای عبیدالله طالب العلم مرا بدین کتابخانه راهنمایی کرد.

اینک اسامی چند نسخه خطی از کتابخانه صمدیه بنوریه:

- ۱- فتاوه عالمگیری: تألیف اورنگ زیب بهادر پادشاه عالمگیر.
- ۲- مفردات سبحانی: یا «احیاء الطب سبحانی» تألیف سید سبحانقلی محمد بهادر خان.
- ۳- دیوان احمد: سروده احمد بن عبدالرضا، تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
- ۴- خمسه نظامی: تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
- ۵- مخزن المتقین: تقریباً قرن ۱۲ ه. ق.
- ۶- مثنوی مولوی: تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.

- ۷- المدخل فی النجوم : تألیف ابو معشر المنجم ، کاتب قاضی علی بن شمس الدین ۱۰۲۳ هـ ق.
- ۸- دیوان شاهی : تقریباً قرن ۹ هـ ق.
- ۹- ذخیره الملوک : تقریباً قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۰- فرهنگ لغات عربی و ببطی (?).
- ۱۱- مجموعه رسائل : در علم تصوف و دین و ادب ، نظم و نثر (نسخه یی است ارزنده).
- ۱۲- رساله نهایه الکمال :
- ۱۳- الدر الثمین : در مناقب شیخ محمد بن عربی (?) تألیف ابراهیم عبد الله یوسف البغدادی .
- ۱۴- رساله المبدأ و المعاد : در تصوف ، کتابت ۱۲۱۷ هـ ق.
- ۱۵- مثنوی ذوالمغنی : از مولوی کاتبی.
- ۱۶- غزلیات متفرقه :
- ۱۷- دیوان سعید : (فارسی) مشهور به بابا چو چو.
- ۱۸- معانی و بیان : منظوم و رساله معنیات.
- ۱۹- لغات القرآن :
- ۲۰- رمز المشق : کتابت ۱۲۰۶ هـ ق.
- ۲۱- مجموعه مثنویات عطار :
- ۲۲- شرح منظوم مثنوی مولوی: و «گلشن توحید» کاتب: ملا شیخ نور احمد ساکن چمکنی ، کتابت ۱۲۶۴ هـ ق.
- ۲۳- شرح فصوص الحکم :
- ۲۴- مثنوی محمود و ایاز : حکیم زلالی خوانساری.
- ۲۵- معانی شرح امالی : (فارسی). تألیف میان محمد عور ساکن چمکنی به خط مد شفیق ختک.
- ۲۶- علم الحرف : (العدم المثل الرفیع شمس المعارف و لطایف العوارف).

- ۲۷- سبع سنابل : (فارسی) طب ، کتابت ۱۲۸۰ هـ ق.
- ۲۸- سیف مسلول : (اردو).
- ۲۹- اتحاد الاکابر بمرویات شیخ عبدالقادر : تألیف محمد هاشم التتوی السندی بتواری نهر رامپور.
- ۳۰- مجموعه رسائل جفر و نجوم : و جز آنها (سیزده رساله) ، ۸۸۳ هـ ق.
- ۳۱- معارج النبوة : کتابت ۱۰۵۹ هـ ق.
- ۳۲- خلاصة المعارف : تألیف حضرت آدم بنوری ، (پیشوای سلسله بنوزیه).
- ۳۳- نکات الاسرار : تألیف حضرت آدم بنوری (ایضاً).
- ۳۴- نسخه در مناقب : سید آدم بنوری.

۱۲۸- کتابخانه مذهبی (مذهبی کتب خانه)

[محله جنگی ، عقب بازار قصه خوانی ، پیشاور]

مالک این کتابخانه یا کتابفروشی آقای مولانا رحیم الله است که هم کتاب فروش و کتاب خر و هم کتابدار و کتاب دوست است. اصلش از کابل افغانستان است و اکنون در روستای «تهکال پایین» در چهار میلی شهر پیشاور زندگی می کند. کتابفروشی او پاتوق گروهی از کتابفروشان سیار است. در کتابفروشی وی انواع کتاب های چاپی و نسخه های خطی موجود است. آنگونه که خودش می گفت در حدود ۳۲۰ نسخه خطی فارسی و عربی و پشتو و ۲۰ قرآن خطی و ۱۰۰۰ کتاب چاپی و جمعاً ۱۳۴۰ نسخه خطی و کتاب چاپی دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی از «مذهبی کتب خانه» :

- ۱- غایه البیان شرح الهدایه : کاغذ سمرقندی ، تألیف قوام الدین الافغانی ، کتابت ۱۰۸۶ هـ ق. کاتب یحیی بن شیخ یوسف ابن شیخ دنوشری.
- ۲- التصریح شرح التوضیح : شرح الفیه خلد الازهری ، کتابت ۱۰۲۶ هـ ق. کاتب یاقوت الحبشی.
- ۳- خزانه المفتیین : جلد ثانی ، کتابت ۱۱۱۴ هـ ق.
- ۴- جامع الفصولین : کتابت ۱۱۱۰ هـ ق.
- ۵- دررالحکام فی شرح غرر الاحکام : از ملا خسرو.

- ۶- کلیات خسرو: قرن ۱۱ ه. ق.
- ۷- تکمیل الایقان:
- ۸- شواهد النبوة: کتابت ۱۰۴۱ ه. ق، کاتب فخرالدین الحسینی الجاسمی.
- ۹- شرح دیوان عرفی شیرازی: کتابت ۱۰۸۶ ه. ق، کاتب عبدالحکیم لاهوری، کتاب الفقه فارسی (کتاب معیار).
- ۱۰- قران السعدین: از امیر خسرو دهلوی، ۱۱۵۰ ه. ق.
- ۱۱- کشف المحجوب هجویری: ۱۲۲۰ ه. ق.
- ۱۲- دیوان اشعار: ناشناخته و طرب نامه (مجموعه).
- ۱۳- شرح غوثیه: و رسائل دیگر، ۱۲۳۴ ه. ق.
- ۱۴- هرز الثمین فی شرح حصن الحصین من کلام سید المرسلین: کاتب بابا حسین، کتابت ۱۰۸۷ ه. ق. شارح علی بن سلطان محمد الهروی.
- ۱۵- لرهنگ مثنوی یا اللطایف اللغات: از شیخ عبداللطیف بن عبدالکبیر، کاتب محمد اکرم بن ملا عبدالمؤمن، کتابت ۱۱۵۱ ه. ق.
- ۱۶- مفتاح الجنان: (فارسی)، ۱۲۷۲ ه. ق.
- ۱۷- دستورالقضاء: تألیف رشید الدین صدر التبریزی (خواجه عصمت الله).
- ۱۸- فتاوی لبروز شاهی:
- ۱۹- فتاوی عمادیه: کاتب مولوی عبدالله گجراتی (در بلده بیجارپور).
- ۲۰- فتاوی مجموعه النوادر:

۱۲۹- کتابخانه میان صاحب

[میکی دھوک از راه کوت فتح خان، بخش فتح جنگ، شهرستان کیمبلپور]

مالک این کتابخانه ظاهراً دو نفر هستند. آقای مولوی محمد عبدالقدوس، آقای مولانا فضل حق. اما مالک اصلی آن مولانا شیخ صابر صاحب است که به مرحوم «میان صاحب» معروف می باشد. فاصله این روستا تا راولپنڈی ۴۲ میل است. در حدود ۱۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۰۰ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است. همه کتاب ها در یک اطاق روی چند چهار پایه چوبی و در چند دو لایحه به چند ردیف تا ارتفاع یک متر از زمین

چیده شده است به طوری که دیدار از کتابهای زیرین مشکل است. کتابخانه متعلق به مدرسه بی بوده که «مدرسه چشتیه نظامیه» نام دارد و چون مولانا شیخ صابر مرحوم شده است کتابخانه او آن رونق سابق را ندارد. آنگونه که آقای مولوی عبد القدوس و آقای محمد رضوان (جامی) می گفت این کتابخانه در حدود ۲۰۰ سال است تأسیس شده و ۹۰ سال پیش سیکها در بعضی وقایع ، آنرا آتش زده اند به طوری که چند نسخه خطی سوخته هم جزو این کتابخانه بود. اسامی کتابهای چاپی و خطی در یک دفتر آمیخته با هم ثبت شده بود.

اینک اسامی چند نسخه خطی از این کتابخانه :

- ۱- وعظ و نصایح : (نسخه ارزنده فارسی).
 - ۲- جنگ نامه : معروف به «قاسم نامه» فارسی ، سروده شمس الدین متخلص به «اخلاص» پروزن شاهنامه و اسکندر نامه. تاریخ کتابت ۱۳۲۶ هـ ق.
- آغاز :

الهی ره کامرانی نما در گلشن جاودانی نما

- ۳- شرح گلستان سعدی : به خط مؤلف (شارح) محمد نور الله احراری (احری ؟).
- ۴- سبحة الاحرار جامی : (مثنوی) ، کاتب عبید الله ولد میان بدرالدین لوندی والا ، ۱۲۳۸ هـ ق.
- ۵- شرح بوستان : (محمدیه) ، کتابت ۱۲۲۵ هـ ق.
- ۶- شرح مثنوی : (نسخه ارزنده به فارسی منشور) ، تاریخ تقریباً قرن ۱۱ هـ ق ، شارح محمد یوسف ابن عبدالله.
- ۷- نسخه پنجابی : در شناخت بیماری ها.
- ۸- شرح سبحة الابرار : از محمد بن غلام محمد ، ۱۲۷۳ هـ ق.
- ۹- جواهر خمسہ :
- ۱۰- شرح مثنوی : شارح سید احمد ساکن جهندیال.
- ۱۱- مجموعه ملفوظات : مولانا صاحب مکهدی به نام مولانا زین الدین و مولانا غلام محیی الدین کتابت ۱۳۱۹ هـ ق (۱- فواید فخریه ، ۲- مناقب فخریه).

- ۱۲- شرف نامه : (سکندر نامه).
- ۱۳- مجموعه اشعار و ماده تاریخ ها : (نسخه بی جالب).
- ۱۴- مجموعه رسائل : (علاج المنکرین فی تحقیق السماء) به دستور مولانا غلام محمد دهکوی.
- ۱۵- گلدسته عرفان : (شرح گلستان).
- ۱۶- مطلع الانوار : از امیر خسرو دهلوی ، کاتب فیض بخش بن نعیم ، کتابت ۱۲۴۷ هـ ق.
- ۱۷- تصوف : و اصطلاحات تصوف.
- ۱۸- گلستان معدی : کاتب سلطان محمود ، کتابت ۱۲۳۰ هـ ق.
- ۱۹- کتاب الانصاب : شرح تحفه نصایح (از یوسف گدا) کاتب شیخ احمد.
- ۲۰- تهذیب الفرائض : تألیف شیخ احمد ، ۱۱۴۵ هـ ق.
- ۲۱- زبدة الاسرار :
- ۲۲- جواهر القرآن : کاتب محمد یار بن ملا محراب ، کتابت ۱۱۹۰ هـ ق. (برای میان بری جیو).
- ۲۳- اشعه اللمعات شرح فارسی مشکات : تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .
- ۲۴- شرح تفتازانی : کتابت ۹۸۵ هـ ق.
- ۲۵- مجموعه : ۱- رساله تحقیق محصورات از قطب الدین رازی ، ۲- مدخل منظوم شاه مبارک غوری (در مسائل نجومی و استرلاب) ، ۳- رساله معرفت اصطربلاب (۲ باب) ، فارسی ، نسخه بی ارزنده.
- ۲۶- کتاب الفقه : که در ملکیت طبیب کرمانی (کاتب) بوده است : «من مستملکات کاتبها و هو افقر عباد الله الصمد الغنی اشرف محمد بن جلال الاسلام الطیب کرمانی بلغه الله علی اقصی الکرام و غایه برهانی .
- ۲۷- مجموعه رسائل عربی و فارسی : در مسائل دعایی و فقهی (پنجابی).
- ۲۸- مجموعه رسائل در عروض و بدیع و قافیه : (نظم و نثر).
- ۲۹- کتاب لغت عربی و فارسی : (مع کافیه) از فصل القاف تا فصل الباء تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.

- ۳۰- مناظره بین الاشاعره والمعتزله : (منطق و حکمت).
- ۳۱- چهل مجلس : ملفوظ حضرت شیخ رکن الدین علاء الله البیابانکی السمنانی به خط غلام مصطفی قادری چشتی ابن شاه حافظ محمد عثمان قادری اللاهوری الدهلوی در هفتم ماه جادی الاول روز چهارشنبه سنه یک هزار و یکصد و شصت و هشت هجری سنه احد جلوس عزیز الدین محمد عالم اکبر پادشاه غازی.
- ۳۲- دیوان حافظ : (مشقی) ۲ نسخه.
- ۳۳- گلستان سعدی : به خط خوش.
- ۳۴- مجموعه مکتوبات : (شاه عباس و شاه جهان و احمد شاه درانی وغیره) به ضمیمه اشعار فارسی.
- ۳۵- رساله عروض و بدیع و قافیه : (به ضمیمه اشعاری از محمد مهدی ملتانی) در این نسخه از تذکره مرآت الخیال بسیار نام برده است.
- ۳۶- مکاشفات رضوی : شرح مثنوی ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۳۷- جنگ نامه : یا نامه رنگین ، آغاز : خدا پادشاه است و ما بنده ایم بدرگاه والا سر افکنده ایم
- ۳۸- مجموعه رسائل : در فقه شیعہ (عربی).
- در این کتابخانه ، کتابهایی چاپی نادر الوجود نیز موجود است از جمله : شرح مثنوی به عربی ، شارح شیخ یوسف بن احمد المولوی در شش مجلد وزیری ، چاپ ۱۲۲۳ ه ق.

غور غشتی :

۱۳۰- کتابخانه نصیریہ

[مدرسه دارالعلوم نصیریہ ، غور غشتی ، بخش حضرو ، شهرستان کیمبلور]

مالک این کتابخانه مولانا رکن الدین شیخ الحدیث فرزند مولانا نصیر الدین غور غشتوی است. با شوق تمام در گرمای بسیار برای دیدار این کتابخانه رخت سفر بستم اما وقتی به آنجا رسیدم آقای مولانا رکن الدین روی ترش کرد و چین بر پیشانی آورد

و گفت هیچگونه کتابی ندارم در صورتی که از آیندگان و روندگان شنیده بودم که در کتابخانه نصیریه نسخ خطی فراوان است. فاصله غور غشتی تا راولپندی ۴۷ میل است. این روستا با سد معروف تربیل ۱۱ میل فاصله دارد. در مدرسه دارالعلوم نصیریه در حدود ۱۰۰ شاگرد به تعلیم دروس دینی مشغول هستند و مسجد و حجرات گوناگون برای شاگردان دارد. امیدوارم در آینده بتوانم از این کتابخانه دیدن کنم. گفته شد ۲۵۰۰ کتاب چاپی در حدود ۲۵ نسخه خطی دارد.

۱۳۱- کتابخانه حقانیه

[خانه میان عبدالحق صاحب غور غشتی، بخش حضرو، شهرستان کیمبلپور]

مالک این کتابخانه میان عبدالحق ولد مولانا میر احمد صاحب است. وی مردی عالم و فاضل و مدرس علوم اسلامی در مدارس مکهد شریف و دارالعلوم حقانیه در اکوره ختک و دارالعلوم رحانیه در شهر هریپور (صدر مدرس) در نزد مولانا عبدالرحمان چهروی و چند مدرسه دینی دیگر بوده است و لیکن اکنون باز نشسته است و خود مدرسه و مسجد و کتابخانه دارد. تألیفات چند دارد: نور الانوار فی تنویر القلوب والابصار، عقد الجید لمن انکر سماع عن البعید. فعلا از راه زراعت زندگی می کند. وی به ما لطف و محبت بسیار کرد و درب کتابخانه خود را با سعه صدر بر روی ما گشود. در کتابخانه او در حدود ۱۰۰۰ جلد کتب چاپی و تقریباً ۱۰۰ نسخه خطی موجود است از جمله:

- ۱- عین العلم: (غربی) کتابت ۱۱۸۴ ه. ق.
- ۲- حاشیه میر زاهد: بر ملا جلال (مشتی).
- ۳- بهار دانش: (۲ نسخه)، کتابت ۱۰۶۴ ه. ق.
- ۴- شرح مواقف: (۲ نسخه) تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.
- ۵- مکاتبات شمسی: فارسی (خط خوش)، کتابت تقریباً قرن ۱۱ ه. ق. تألیف شمس الدین بن بدرالدین از اولاد سلطان العارفين. این نسخه منحصر بفرد است. آغاز:

دارنده هفت کاخ افلاک سازنده آدم از کف خاک

انجام: «و در همه حال و همه وقت راضی و شاکر بحق باشد آشنای شاگردان تا

سبق و دوستی قلندران تا طبق و مروت دولتمندان و یاری صاحب‌دلان تا سدرمق این قول شمس‌الدین برحق».

۶- کنزالدقایق : (عربی).

۷- تحفه نصایح : و نان و حلوا ، کتابت ۱۲۴۸ هـ ق. کاتب فضل احمد جد مولوی میان عبد الحق در روستان شینکه.

۸- فواید الضیائیه : شرح جامی ، کتابت ۸۹۷ هـ ق.

۹- یوسف و زلیخای جامی : کاتب میان فضل احمد جد میان عبدالحق. ۱۲۴۴ هـ ق.

۱۰- مجموعه: ۱- شایل الاتقیاء، ۲- منهاج العابدین از امام غزالی، ۳- موهبه خواجه موضحه چهارده خانواده، ۴- رسایل گوناگون دیگر. کاتب صوفی العباسی کتابت ۱۲۱۱ هـ ق. محل کتابت طور بیل (تربیل).

۱۱- حاشیه مولانا نور الله بر جامی (۹) : عربی. تقریباً قرن ۱۲ هـ ق.

۱۲- شرح هدایه الحکمه : کتابت در بلخ.

۱۳- شرح عقاید عضدیه :

۱۴- مخزن الاسلام : از آخوند درويزه (پشتو).

۱۵- حاشیه علی شرح الشمسیه : منسوب به حاجی صدر (عربی).

(در آغاز این نسخه یک رساله فارسی نایاب در موضوع عرفان است.)

۱۶- نصاب الصبیان.

۱۷- سلم العلوم : تألیف محب الله بهاری ، ۱۲۴۱ هـ ق.

۱۸- بستان ابو الیث : سمرقندی.

۱۹- هدیه السعديه : (عربی) تألیف فضل حق ، خیر آباد ، هندوستان.

۲۰- الناسخ و المنسوخ : تألیف ابو عبدالله ابن محمد اسفراینی.

۲۱- جامع القوائین : در انشای فارسی.

۲۲- انشای هر کرن : (فارسی).

۲۳- خلاصه الحساب : (عربی).

۲۴- گلستان سعدی :

۲۵- درود چمکنی : کتابت ۱۲۰۱ هـ ق ، تألیف صاحبزاده چمکنی مسمی به میان محمدی (باب اول کلمات یک نقطه در زیر ، باب دوم کلمات دو نقطه در زیر و به همین ترتیب تا ۱۲ نقطه در زیر یا بالای کلمات). و این صنعت در همه جای نسخه التزام شده است .

۱۳۲- کتابخانه مدرسه مسجد اتمان خیل

[روستای جلاله ، دهستان غور غشتی ، بخش حضرو ، کیمبلور]

در این مدرسه چندین طلاب علوم دینی از نقاط مختلف پاکستان مشغول تحصیل بودند و در کتابخانه اش فقط کتابهای چاپی بود اما در نزد طالب علمان بعضی نسخه های خطی و دستنویس های بزرگان علوم اسلامی موجود بود ، مثلاً : چهار نسخه خطی :

۱- گستان سعدی :

۲- اسکندر نامه نظامی :

۳- بوستان سعدی :

۴- هزار المسائل : (پشتو) منظوم.

در اختیار طالب علم محمد اسماعیل بود که برای استفاده تحصیلی به کار می رفت.

حضرو :

۱۳۳- کتابخانه جامعہ عربیہ اشاعت القرآن

[حضرو ، کیمبلور]

در این کتابخانه فقط کتابهای چاپی بود البته برای تدریس فارسی از کتابهای چاپ شده نول کشور در اختیار داشتند مانند : تحصیل المبتدی ، فارسی بول چال ، هند نامه ، گستان ، بوستان ، زلیخا ، سکندر نامه ، تحفه نصایح و غیره. در حدود ۱۱۰۰ کتاب داشتند.

۱۳۴- کتابخانه من (میرا کتب خانه)

[خواجه محمد خان اسد، مجله محمد عظیم خان، حضرو، کیمبلپور]

نام این کتابخانه به زبان اردو «میرا کتب خانه» و به زبان فارسی «کتابخانه من» نام دارد. مالک آن آقای خواجه محمد خان متخلص به «اسد» از شیفتگان کتاب و شاعر و ادیب است. در کتابخانه اش در حدود ۵۶۰۸ کتاب چاپی و ۲۸ نسخه خطی موجود است. چند نسخه نادر دارد از جمله:

- ۱- **نادر نامه:** (تاریخ ارادت خان) تألیف میرزا مبارک الله متخلص به واضح و مخاطب به ارادت خان، تاریخ ۱۲۵۷ ه.ق. این کتاب به استناد به همین نسخه، از طرف اداره تحقیقات پاکستان (لاهور) چاپ شده است.
- ۲- **مکاتیب مهر:** (اسناد تاریخی).

آقای خواجه محمد خان اسد به زبان اردو و فارسی شعر می گوید و درخواست داشت که دیوانش چاپ شود. در مجله «فکر و نظر» و در ماهنامه «قومی زبان» این کتابخانه را تحت عنوان «ایک گمنام کتب خانه» به قلم پرفسور اختر راهی و آقای انوار صولت معرفی کرده اند.

پیشاور:

۱۳۵- کتابخانه جامع مسجد

[لندی کوتل، پیشاور، استان سرحد]

در لندی کوتل در دره خیبر به کتابخانه جامع مسجد آنجا سری زدم. و چند کتاب چاپی و خطی یافتم اما تقریباً همه آنها امانت بود که گویا کتاب فروشان سیار نهاده بودند. لندی کوتل در ۳۰ میلی پیشاور در تلکه خیبر واقع است و تا طرخم مرز پاکستان و افغانستان پنج میل فاصله دارد. در مسجد علی (ع) نزدیک لندی کوتل نیز چند قرآن خطی دیدم.

۱۳۶- کتابخانه موزه پیشاور

[پیشاور]

در کتابخانه موزه پیشاور به همراهی آقای مولانا محمد اسرائیل کان الله له بار یاقم و نسخه های خطی آنجا را که در حدود ۳۰۰ نسخه است دیدار کردم. فهرست نداشتند. آقای مولوی محمد اسرائیل کان الله له مشغول فهرست برداری این نسخه های خطی است و به زودی آماده می شود.

خانقاه سراجیه :

۱۳۷- کتابخانه سعدیه

[خانقاه سراجیه ، نزدیک کنڈیان ، میانوالی ، استان پنجاب]

در کتابخانه سعدیه در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و ۲۰۰ نسخه خطی موجود است. آقا ابوالخلیل خان محمد سجاده نشین دربار شریف خانقاه سراجیه همه کتاب ها را با صحیح ترین طریقه و بهترین نوع جلد سازی کرده و در قفسه های چوبی و آهنی خوش شکل قرارداده و پاک و مصفی نگاه داشته است و هیچ گرد و غبار و کرم و پوسیدگی در کتابها ندیدم. کتابخانه سعدیه شامل قرائتخانه و تسبیح خانه و مخزن است. اینک نسخه های خطی چند که در مدت ده ساعت مطالعه در کتابخانه سعدیه یادداشت کرده ام :

- ۱- تفسیر قرآن شریف : مذهب و منقش (ترجمه فارسی).
- ۲- رساله شاه غلام علی : در باره (در حق) امام ربانی مجدد الف ثانی (رح). روی جلد نوشته بود : رساله مصنفه غلام علی شاه و اجوبه بعضی اعتراضات شیخ عبد الحق (رح).
- ۳- رساله پاس انفاس : (فارسی) از حضرت خواجه عبید الله الاحرار.
- ۴- عجاله الوقت : (فارسی و عربی) ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۵- حصن حصین من کلام سید المرسلین : دارای تذهیب و نقش و گل و بوته - نگاری بسیار اعلا و زیبا (به ضمیمه مجموعه اوراد و ادعیه).
- ۶- قرآن شریف : (ترجمه فارسی) مذهب و مطلا.

- ۷- تفسیر قرآن شریف : (جواهر التفسیر لتحفة الامیر یا تفسیر حسینی) ، تاریخ کتابت ۹۸۰ هـ ق.
- ۸- تفسیر قرآن : (تفسیر حسینی).
- ۹- کوثر النبی: تألیف مولانا عبدالعزیز مظفر گرهی ، ۱۳۲۴ هـ ق.
- ۱۰- طبیبی یا طیبی : شرح مشکوة شریف (عربی).
- ۱۱- مسند حمیدی : (۱۳۴۴ هـ ق) تألیف ابوبکر عبدالله ابن الزبیر ابن عیسی الحمیدی .
- ۱۲- محاسن الاصطلاح : کاتب مولانا نقیب احمد پیشاوری.
- ۱۳- شرح الفیة العراقی : تألیف عبدالرحیم ابن الحسینی العراقی ، ۱۳۳۹ هـ ق. (مخط مؤلف).
- ۱۴- اعتباط بمعرفة من رمى بالاختلاط : (عربی) تألیف برهان الدین المعروف بسبط ابن الجلی.
- ۱۵- البراهین القاطعة بکراهة جماعه الثانیة : (عربی) مولانا احمد الدین الکیلوی.
- ۱۶- اتفاق البررة التقی : (عربی) (ایضاً) ، ۱۹۲۱ هـ ق.
- ۱۷- المسهله لمسئلة القيام عند الحیلة : (عربی) ۱۳۵۵ هـ ق.
- ۱۸- فتاوی فیروزی : کتابت ۱۲۲۶ هـ ق ، مولانا حافظ فیروز محمد بن ابراهیم ابن معین الدین .
- ۱۹- مجموعه رسائل فقهیه : کتابت ۱۳۳۵ هـ ق ، مولانا سراج الدین صاحب ، مروت بستی بنی ، ضلع بنون.
- ۲۰- ایات میراث : کتابت ۱۳۳۷ هـ ق ، کاتب محمد عبد الله.
- ۲۱- مزید الغفله عن سمت القبلة : کتابت ۱۳۵۶ هـ ق ، تألیف سید محمد عمیم الاحسان المجددی.
- ۲۲- فرائض الاسلام : تألیف مولانا محمد هاشم بن عبدالغفور سندھی تهتهوی ، کتابت سنه ۱۱۷۱ هـ ق.
- ۲۳- رساله توفیقیه در علم توحید : (فارسی) کتابت ۱۲۹۶ هـ ق. تألیف مولانا خدا بخش ملتانی.

۲۴- سيرة الامين المأمون : (عربی) .

۲۵- حاشیه مولوی عبدالغفور : علی شرح اللغات ، ۱۲۳۴ هـ ق.

۲۶- گلشن راز : شیخ محمود شبستری .

۲۷- زاد اللیب : نقل توسط مولانا غلام محمد خطیب چیچہ وطنی (لائپپوری).

۲۸- مکاتیب احمدیہ سعدیہ : ۱۳۵۲ هـ ق ، حضرت حاجی دوست محمد قندهاری.

۲۹- مکتوبات شاه احمد سعید : بہ حاجی دوست محمد قندهاری.

۳۰- لمعات : راقم مولانا عطا محمد صاحب ، ۱۳۶۴ هـ ق.

۳۱- اشعة اللغات : ۱۳۶۶ هـ ق.

۳۲- ارشاد الطالبین : تألیف قاضی سناء اللہ پانی پتی ، کاتب نور محمد ابن سید احمد

قاضی موسی خیل.

۳۳- سواد السبیل : کاتب مولانا عطا محمد صاحب ، تألیف شیخ کلیم اللہ

جہان آبادی .

۳۴- کنز الہدایہ : (فارسی) ، کاتب مولانا احمد الدین کیلوی ، تألیف مولانا

محمد باقر ابن شرف الدین اللاہوری ، العباسی .

۳۵- کتاب التحقیق الایمان : (مجموعہ رسائل عربی و فارسی).

۳۶- عوارق المعارف : (عربی).

۳۷- کنز الہدایہ : فارسی .

۳۸- مکتوبات سعدیہ : فارسی .

۳۹- مکتوبات معصومیہ : (دفتر سوم) ، کاتب مولانا عبدالرسول.

۴۰- چہل مکتوب امام ربانی : (۱۳۵۰ هـ ق) کاتب سید عبداللہ شاہ . (برگزیدہ شیخ

خواجہ محمد عابد سناسی) .

۴۱- تکملہ نفحات الانس : بہ قلم مولانا سید عبداللہ شاہ ، تألیف مولانا

عبد الغفور لاری.

۴۲- فصل الخطاب : (فارسی) ، کتابت ۱۰۱۳ هـ ق ، تألیف حافظ محمد بن محمد الحافظی

نقشبندی (از اولاد عبید اللہ نقشبندی البخاری مشہور بہ خواجہ پارسا

متوفی ۸۲۲ هـ ق).

- ۴۳- متن الحكم: (عربی) ۱۳۳۶ هـ ق. تألیف ابو الفضل احمد بن محمد بن عبدالكريم ابن عطاء الله شاه سکندری.
- ۴۴- مقدمه فتوحات غیبیه: (عربی)، مؤلف مولانا فقیر الدین عبدالرحمن، کاتب غلام محمد جهنگهوی شکار پوری.
- ۴۵- فتوحات غیبیه: (عربی)، کاتب سید عبدالسلام احمد شاه، تألیف فقیر الدین عبدالرحمن بن شمس الدین شکار پوری.
- ۴۶- عقاید صوفیه: (عربی)، تألیف فقیر فیروز صوفی الشکاری اکبر آبادی ابن جهانگیر.
- ۴۷- تحقیقات: تألیف عبد الاحد بن شیخ، (۱۳۶۸ هـ ق) کاتب مولانا محمد عبد الله (محمد سعید ابن حضرت امام ربانی).
- ۴۸- رساله تصوف: (عربی) تألیف تاج الدین خلیفه حضرت خواجہ محمد باقی بالله، کاتب ملا خان محمد.
- ۴۹- رسایل حضرت شاه صاحب دهلوی: (۱۳۵۰ هـ ق)، کاتب ملا خان محمد.
- ۵۰- آداب المریدین: تألیف شیخ ابو النجیب عبدالقاهر، کاتب حکیم عبدالرسول بهکری سهروردی ۱۳۴۷ هـ ق.
- ۵۱- آداب المریدین: (ایضاً)، کاتب عبد السلام شاه دهاکوی.
- ۵۲- شرح آداب المریدین: تألیف علی بن سلطان محمد هروی قاری، کتابت ۱۱۳۳ هـ ق، کاتب عبد الودود بن عبد الشکور.
- ۵۳- شرح فصوص الحکم: کتابت ۱۱۴۶ هـ ق، کاتب محمد الدین عرف محمد حیات در شهر شاه جهان آباد، شارح فارسی عماد الدین محمد عارف عرف عبد النبی عثمانی شطاری.
- ۵۴- روائح الانوار شرح لوائح الاسرار ملجاسی (ملا جامی): (۱۰۸۴ هـ ق)، کاتب ابوالفتح (در دہلی).
- ۵۵- درۃ الفاخره: (عربی و فارسی) تألیف جامی.
- ۵۶- شرح لمعات: تألیف شیخ نظام الدین ابن عبد الشکور العمری الطائیری (رح) کاتب محمد صادق چشتی ۱۱۱۸ هـ ق.

- ۵۷- مناجات خواجه : قطب الدین بختیار کاکی ، (رح) قاری.
- ۵۸- مناجات خسرو : (فارسی).
- ۵۹- رساله ایمان و یقین : (عربی).
- ۶۰- تفسیر انا فتحنا : (فارسی) تألیف شیخ الهداد.
- ۶۱- شرح لمعات : مسمی باشعه اللمعات (فارسی).
- ۶۲- فقرات خواجه عبید الله احرار : قدس سره (فارسی) ، ۱۲۲۵ هـ ق.
- ۶۳- لوائح جامی : ۱۲۹۷ هـ ق.
- ۶۴- ایس الطالبین : (فارسی) تألیف صلاح بن مبارک بخاری.
- ۶۵- مقامات نقشبندیہ : فارسی.
- ۶۶- فوائخ در تصوف : (فارسی).
- ۶۷- التعرف لمذهب اهل التصوف : تألیف شیخ ابوبکر ابن ابی اسحاق محمد بن ابراهیم البخاری متوفی ۳۸۰ هـ ق (عربی). کاتب سید عبد السلام شاه ۱۳۴۹ هـ ق.
- ۶۸- حضرات القدس : (ج ثانی)، کتابت ۱۱۹۱ هـ ق. تألیف بدرالدین ابن شیخ ابراهیم سرهندی (رح).
- ۶۹- شرح تعرف : (عربی) (۱۳۵۵ هـ ق) تألیف ابو المعالی علی بن اسماعیل القنوی.
- ۷۰- شرح اللمعات: المسمی به اشعه اللمعات (فارسی) (با حاشیه) از مولوی عبدالغفور (۱۳۷۴ هـ ق.). کاتب مولانا سید محمد آصف مهاجر لاهوری.
- ۷۱- شرح تعرف : (عربی) کتابت ۱۳۵۵ هـ ق (ایضاً).
- ۷۲- شرح اللمعات : (ایضاً).
- ۷۳- تنبيه الانام : (عربی) تألیف عبد الجلیل (۷ مجلد خطی) مذهب و منقش و خوش خط (خط ثلث جلی).
- ۷۴- العرز الیانی :
- ۷۵- اضاءة الارموس و ریاضة الشموس من اصطلاح قاموس : (عربی) ، ۱۲۹۹ هـ ق.
- ۷۶- شرح لامیه الالعال : (عربی).

- ۷۷- بیان الاسرار : شرح قصیده غوثیه (عربی) تألیف شیخ محمد فاضل الدین (۱۳۱۰ هـ ق).
- ۷۸- دیوان حافظ شیرازی : (خوش خط و مذهب و مجدول).
- ۷۹- دیوان لقی : (فارسی) ، ک ۱۲۳۶ هـ ق.
- ۸۰- شرح مثنوی غنیمت : (فارسی).
- ۸۱- نعم الوجیز : تألیف عبد العزیز بن احمد حامد.
- ۸۲- ستر السماء : تألیف عبد العزیز بن احمد ملتانی.
- ۸۳- خزائن الرسوم : (عربی) تألیف خواجه محمد بن ملا محمد رحیم.
- ۸۴- شرح گلستان : مسمی به «سروری».
- ۸۵- یوسف و زلیخا : ۱۲۶۳ هـ ق.
- ۸۶- تریاق : (ج ۱) (عربی) ، تألیف عبد العزیز ملتانی.
- ۸۷- انیس المریدین و تحفه المحبین : تألیف شیخ ابوالزاهد ابوالقاسم ابن محمود، کاتب ابو نصر بخاری ، تاریخ تألیف ۷۵۴ هـ ق (در حدود ۱۰۰۰ صفحه).
- ۸۸- جذب القلوب الی دیار المحبوب : تألیف شیخ عبد الحق دهلوی (رح) نسخه ارزنده تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۸۹- مصباح العاشقین : تألیف بهاء الدین ابن محمود ابن ابراهیم ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۹۰- بحر المعرفة : در اشکال و اذکار سلسله نقشبندیه (۱۲۶۴ هـ ق) از احمد مجددی ، کتابت ۱۲۹۵ هـ ق.
- ۹۱- قاطع التواریخ : شرح للجامع الصحیح تألیف عثمان ابن ابراهیم تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- ۹۲- مجموعه خانی : در فقه تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.
- در مدرسه خانقاه سراجیه در حدود ۱۰۰ طالب علم (طلبه دروس دینی) مشغول تحصیل هستند. جا و غذا و لباس و کتاب و لوازم نوشتن و بهداشت آنان به قدر طاقت و امکان مهیا است. مدرسان علوم اسلامی اکثر داوطلبانه تدریس می کنند.

هنگام اقامت ۱۵ ساعته در خانقاه سراجیه ، در جلسه درس و حلقه مراقبه نشستم. در جلسه دروس را هم دادند و لیکن در حلقه مراقبه اجازت نبود ! دور ترک نشستم و حلقه مراقبه را که زمزمه با آیات قرآن و با شعر فارسی بود دیدار کردم.

مولانا محمد عارف شاعر سوخته :

در خانقاه سراجیه با شاعری فارسی گو و سوخته دل آشنا گشتم به نام مولانا محمد عارف موسی زئی متخلص به عارف. وی از بزرگان خانقاه موسی زئی بود که در روستای موسی زئی نزدیک دیره اسمعیل خان واقع است. آقای مولانا محمد عارف گفت در خانقاه موسی زئی نسخه های خطی و کتابهای چاپی موجود است و اگر روزی از آن خانقاه نیز دیدن کنید ، بسیار سودمند خواهد بود. (رک : ص ۱۷۱ ، ۱۸۰). دیره اسمعیل خان تا خانقاه سراجیه ۶۸ میل و تا راولپندی ۲۵۷ میل فاصله دارد و نیز خانقاه سراجیه تا راولپندی ۱۹۰ میل فاصله دارد . اینک یک غزل از آقای مولانا محمد عارف شاعر فارسی گوی گمنام متخلص به «عارف» :

چو دیده کا کل پیچان عشقم رهین منت یزدان عشقم
به دهر غربتم سودا چه باشد اسیری بر در جانان عشقم
محبت بر خزانہ چون اثر کرد فراز آمد جهان و جان عشقم
به حیرت رفته ام در این تطاول چه دامنشان عشق و کان عشقم
بدین آلودگی و عجز «عارف» غلام فرگس مستان عشقم

سیالکوت :

۱۳۸- کتابخانه مدرسه دارالعلوم شهبایه

[سیالکوت ، رنگ پور رود ، سیالکوت]

در این کتابخانه در حدود ۴۰۰۰ مجلد کتاب عربی و فارسی و اردوی چاپی و تقریباً ۵۰ نسخه خطی موجود است و همه آنها در یک دفتر بزرگ ثبت شده است . این کتابخانه مرتب و تمیز و دارای قفسه های چوبی نو بود و لیکن برگه دان نداشت. اینک اسامی چند نسخه خطی که از لابلائی کتابهای چاپی یافت :

۱- تفسیر حسینی : کتابت ۱۱۰۲ ه. ق. کاتب محمد لطیف بن محمود الحسینی ، فارسی.

۲- فصل المقال : (عربی) ، تألیف ابن رشد در سال ۵۷۵ ه. ق. کتابت در سال

۱۳۰۳ ه. ق در پتیاله ، کاتب محمد عبدالله.

- ۳- شرح مولانا سید جمال‌الدین علی المشکوه: (عربی)، تاریخ کتابت ۱۲۷۳ هـ ق.
- ۴- کاشف عن حقایق السنن: (عربی) در شرح مشکوة المصابیح (ج ۴). (این نسخه تاکنون چاپ نشده است).
- ۵- کتاب الاذکار.
- ۶- هدیه القراء: منظوم، فارسی، ۱۱۴۶ هـ ق.
- ۷- الهدایه محشی: کاتب فضل‌الدین برای مولوی غلام مرتضی.

۱۳۹- کتابخانهٔ جان گریت

[جان گریت میموریل لائبریری، مری کالج، سیالکوت]

د راین کتابخانه در حدود ۲۵۰۰۰ مجلد کتاب چاپی موجود است و فقط ۵۰۰۰ مجلد آن فارسی و اردو و عربی و یا پنجابی است. نسخهٔ خطی در این کتابخانه ندیدم. کتاب‌ها را بر اساس روش دیوبی تنظیم کرده‌اند و در دو طبقه است. قفسه‌های مرتب و برگه‌دان‌های منظم دارد.

مزار ملا عبدالحکیم سیالکوتی (رح):

پس از این کتابخانه و دانشکده به دیدار مزار علامهٔ فقیه عارف کامل ملا عبدالحکیم سیالکوتی رقم. همیشه در نسخه‌های خطی و چاپی عربی و فارسی، حواشی و شروح فراوان بر کتب حکمت و فقه و ادب به قلم ملا عبدالحکیم سیالکوتی می‌دیدم و آوازهٔ شهرت او را بسیار شنیده بودم بدین جهت با شوق فراوان از آرامگاهش دیدن کردم. این آرامگاه در باغی نسبتاً بزرگ واقع شده است و به سبک معمول دورهٔ صفویه و مغول بنا شده است اما آجری و تازه است و گویا به تدریج کاشی کاری خواهد شد. بر سنگ قبر به زبان فارسی چنین نقر شده است:

گرچه فانی شده ام ذکر و بیانم باقی است
عشق من از سر من فاتحه خوانم باقی است

مرقد منور شیخ المشایخ فقید المثال عارف کامل شمس العلماء والفقهاء فاضل بی بدل وحید الدهر عالم فهم علامه حضرت مولانا عبدالحکیم فاضل سیالکوتی در عروج خاندان مغلیه در عهد سلطنت پادشاه حضرت صاحبقران شاه جهان مرحوم مغفور تاریخ پیدایش ۹۶۸ هـ ق، تاریخ وفات ۱۰۶۸ هـ ق:

به حکم ازل چون به جنت رسید شه معدن علم عبد الحکیم
ندا شد ز دل سال ترحیل او ولی مخزن علم عبد الحکیم
تعمیر سنگ حاجی محمد حسین سیالکوتی ، تحریر ممتاز علی قریشی».

مزار ملا عبد الله سیالکوتی :

در زیر گنبد آرامگاه ملا عبد الحکیم سیالکوتی و در کنار قبر او ، آرامگاه پسرش ملا
عبدالله سیالکوتی قرار دارد و روی سنگ قبرش چنین آمده است:
«آرامگاه حضرت ملا عبد الله خلف الرشید علامه حکیم سیالکوتی الملقب باللبیب وفات
۱۱۱۸ هـ ق تعمیر حاجی محمد حسین سیالکوتی ، تحریر ممتاز علی قریشی».

خانه اقبال (اقبال منزل) :

خانه و مدرسه اقبال در بازاری قرار دارد. خانه ۳ طبقه دارد و بالای در ورودی آن
یک کتیبه روی سنگ مرمر به زبان فارسی و اردو دارد بدین شرح :
« بسم الله الرحمن الرحیم ،

عمرها در کعبه و بتخانه می نالد حیات
تاز بزم عشق یک دانای راز آید برون

منزل سعید جس میی شاعر مشرق ترجان حقیقت لسان اسلام حکیم الامت علامه دکتر
شیخ محمد اقبال نے جنم لیا.
تاریخ ولادت ۲۲ فروری ۱۸۷۳ ، تاریخ وفات ۲۱ اپریل ۱۹۳۸ .
علامه اقبال منزل».

درون اطاق ها را هم دیدم ، به همان ترتیب که در زمان اقبال بوده است نظم داده
و بر قرار داشته اند. آقای دکتر عرفانی گفت : شاد روان سعید نفیسی آنگاه که از سیالکوت
خانه اقبال دیدن کرد یک شب در خانه اقبال ماند و در همان اطاق که اقبال زندگی
می کرد و می خوابید ، خوابید و همه شب را به راز و نیاز پرداخت.

۱۴۰- کتابخانه دکتر خواجه عبد الحمید عرفانی

[مادل تاون ، سیالکوت]

کتابخانه آقای دکتر خواجه عبد الحمید عرفانی را در محله مادل تاون دیدار کردم

و با او و بستگانش که مدت شانزده سال در ایران بوده و ایرانیان را می شناسند ملاقات کردم. در این کتابخانه کتابهای فارسی را زیارت کردم خاصه آن کتابهایی که بزرگان ادب و دانشمندان و مقامات و شخصیت های درجه اول ایرانی به آقای عرفانی هدیه داده اند شایسته دیدار بودند و نیز کتابهایی را که خود آقای عرفانی تألیف کرده و یا به صورت شعر سروده است ، دیدم. از نسخه های خطی خبری نیاقم و ندیدم.

۱۴۱- کتابخانه رشید نیاز

[سیالکوت]

به کتاب خانه چوهدری رشید نیاز رقم که مردی شاعرو ادیب و مورخ بود و به زبان فارسی گفت و گومی کرد. در کتابخانه اش تعدادی کتب چاپی دیدار کردم و نسخه خطی نیاقم. آقای رشید نیاز صاحب بیش از ۱۱ تألیف است از جمله : تاریخ سیالکوت ، تاریخ پیشاور ، تاریخ ملتان ، عرفای سیالکوت ، افسانه های کوتاه من.

۱۴۲- کتابخانه مولانا میر محمد ابراهیم سیالکوتی

[سیالکوت]

برای دیدار از کتابخانه مرحوم مولانا میر محمد ابراهیم سیالکوتی رقم و با فرزند مولوی محمد ابراهیم میر سیالکوتی ملاقات کردم. کتابخانه میر در حدود ۳۰۰ مجلد کتاب چاپی دارد که همه آنها در موضوعات علوم دینی است و نسخه های خطی هم داشت اما متأسفانه از نشان دادن آنها خود داری کردند.

لاهور :

۱۴۳- کتابخانه مولانا غلام دستگیر نامی (مرحوم)

[اندرون موجی دروازه ، لاهور]

به همراهی آقای محمد اقبال مجددی برای دیدار از کتابخانه مرحوم غلام دستگیر نامی رقم. قبلاً به نگارنده این سطور اطلاع رسیده بود که قدیم ترین نسخه های خطی از کلیات مولانا ابوالبرکات منیر لاهوری در این کتابخانه است. این کتابخانه در محله اندرونی موجی دروازه (دروازه کفش دوزان) قرار دارد. متأسفانه پس از دو بار مراجعه کردن ، نتیجه بی ارزنده دستگیر مان نشد و از نسخه خطی نشانی ندیدیم. در حدود ۱۰۰ مجلد کتاب های

چاپی اردو و فارسی و عربی در یک صندوق بزرگ و بر چند طاقچه و دو لایچه قرار داشت که اکثر آنها اوراق پراکنده و بدون جلد و کرم خورده بود.

آرامگاه توخته و دستگیر نامی:

آرامگاه مولوی غلام دستگیر نامی و سید احمد توخته ترمذی در یکی از اطاق های بدون سقف این کتابخانه است و بالای در این اطاق روی سنگ اینگونه نقر شده است : «مزار حضرت سید احمد توخته ترمذی متوفی ۶۰۲ هجری والد بی بیان پاکدامن لاهور» و «غلام دستگیر نامی متوفی ۱۹۶۴». ولیکن گفته شد که سید احمد توخته ترمذی در سال ۹۸۲ در عهد ابراهیم لودی می زیست.

آقای محمد فاروق هاشمی از بستگان مولانا غلام دستگیر نامی و آقای حکیم محمد موسی امرتسری به من گفتند که بیش از ۲۰۰ نسخه خطی در کتابخانه مولانا غلام دستگیر نامی موجود بوده است ولیکن اکنون نمی دانیم کجا رفتند و چه شدند تنها چند نسخه خطی از این مجموعه در «شاهی قلعه لاهور» موجود است که برای مرمت و وصالی فرستاده شده است.

مندی بهاء الدین :

۱۴۴- کتابخانه انوار العلوم، مدرسه حنفیه انوار العلوم

[مرکزی جامع مسجد، مندی بهاء الدین]

در این کتابخانه در حدود ۳۵۰ کتاب چاپی عربی و فارسی و اردو دیدم. گفته شد که آقای قاری محمد الطاف ربانی امام مسجد نسخه های خطی دارد ولیکن من ندیدم.

۱۴۵- کتابخانه ابن عبد الله

[چک ۱۵ شالی، به راسته ملکوال، ضلع مندی بهاء الدین]

این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و ۵۰ نسخه خطی دارد. مالک کتابخانه آقای سید نور محمد قادری است و آنرا به نام پدرش «ابن عبدالله» ساخته است. باوجود اینکه آقای سید نور محمد شاه قادری با نامه و پیغام ما را دعوت کرده بود، خودش در کتابخانه نبود و ما به سختی این چند نسخه خطی را از لایچه های کتب چاپی یافتیم :

۱- نبراس : شرح شرح العقاید (عربی).

- ۲- بیست بیت باهو : از حضرت سلطان باهو، (پنجابی).
- ۳- قصه لرکا : (پنجابی).
- ۴- قرآن شریف :
- ۵- تعویذات : (عربی).
- ۶- ارشاد الصواب فی شرح خلاصه الحساب : تألیف محمد دائم بن نورالله قریشی ملتانی ، قرن ۱۳ ه ق.
- ۷- نزهة المجالس و منتخب النفايس : (عربی).
- ۸- مناقب الاصفیا : از حاجی عبد الله نو مسلم مارواری اوجی و چند رساله دیگر (فارسی و عربی).
- ۹- نوریه : حاشیه ابوالحسن الشهد بر شرح العقاید النسفیة از تفتازانی (عربی).
- ۱۰- رساله در باره سلسله نقشبندیه : (فارسی و عربی).
- ۱۱- رساله در باره انبیا : (فارسی).
- ۱۲- قرآن شریف : (خوش خط).
- ۱۳- جامع الرموز : (عربی).
- ۱۴- قرآن شریف : با زیر نویس فارسی.
- ۱۵- دیوان غنیمت کنجاهی : یا نیرنگ عشق (فارسی).
- ۱۶- دو هر جات (دو بیتی ها) فریدی : تألیف خواجه غلام فریدی چاچروی شریف ، نسخه منحصراً بفرد.

موسی زئی شریف :

۱۴۶- کتابخانه احمدیه سعیدیه

[خانقاه شریف موسی زئی ، موسی زئی شریف ، دیره اسماعیل خان]

این کتابخانه در محوطه خانقاه شریف موسی زئی قرار دارد و به سرپرستی مولانا محمد اسمعیل سراجی اداره می شود. تقریباً ۶۰۰۰ کتاب چاپی و ۴۵۰ نسخه خطی دارد. همه کتاب ها در قفسه های چوبی و در دولاچه های دیواری قرار دارد. نوادر نسخه های خطی در اطاق مخصوص خوابگاه مولانا محمد اسمعیل سراجی قرار داده شده است. اساسی کتب چاپی و نسخه های خطی در یک کتابچه پی نوشته بود اما فهرست دقیق و تفصیلی

که متضمن نام کتاب و مؤلف و کاتب و تاریخ کتابت و تاریخ تألیف و کاغذ و خط و اوراق باشد موجود نبود. اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- ادعیه و اوراد : (فارسی و عربی) ، تقریباً قرن ۱۰ ه ق.
- ۲- نفحات الانس من حضرات القدس : کتابت ۹۵۰ ه ق ، ۴۴۳ ورق.
- «مهر کتابخانه خانقاه موسی زئی شریف».
- ۳- مجموعه : ۱- مثنوی و امق و عذرا ، ۲- صفات العاشقین از حکیم نوعی ، ۳- دیوان حکیم لامعی (چاپ شده).
- ۴- تخریج : احادیث سرخسی از قبله حضرت خواجه محمد سراج الدین.
- ۵- مناقب شاه احمد سعید : پیر خانواده سلسله موسی زئی ، سروده ملا امان الله صاحب .
- ۶- ضروریات مقاصد طریقت : (فارسی). از حافظ غلام مصطفی.
- ۷- شرح رباعیات خواجه باقی بالله : (فارسی).
- ۸- مقامات خواجه محمد معصوم : تصنیف نبیره حضرت شاه صغیر احمد (فارسی).
- ۹- اوراق پراکنده : (فارسی).
- ۱۰- مقامات شیخ : (خواجه محمد معصوم) ، تألیف حاجی محمد عاشور بن حاجی مرزا محمد البخاری الحسینی ، کتابت ۱۳۲۱ ه ق ، کاتب نور محمد موسخیلی (پنجاب).
- ۱۱- مکتوبات شاه احمد سعید صاحب : (جامع) : حضرت دوست محمد قندهاری.
- ۱۲- مسایل زنان ، و رساله حفظ الایمان : از عبداللطیف بن عبدالکریم البهکری ، کتابت ۱۰۸۳ ه ق ، کاتب لعل ابن جلال شه حجام.
- ۱۳- انیس الطالبین و عمده السالکین : شامل حالات امیر کلال ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق.
- ۱۴- مثنوی فتاحی نیشابوری : در تصوف ، کاتب امان الله ، شروع ۱۳۲۶ ه ق.
- خاتمه ۱۳۲۷ ه ق.
- ۱۵- مواهب الرحمن : ملفوظات سید عبد القادر گیلانی.
- ۱۶- سبعة سنابل : (در هفت سنبله) ، (فارسی) ، در عرفان ، تألیف در ۹۶۹ ه ق.
- مؤلف عبدالواحد ابراهیم فرار عالی .

- ۱۷- عمدة المقامات: (فارسی)، محمد بن فضل الله سرهندی ابن عارف شاه غلام نبی، تقسیمات (تذکره و منتخب)، کتابت تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.
- ۱۸- رساله ابدالی و مجموعه رسایل دیگر: ۱- رساله یعقوب چرخ، ۲- رساله بی دیگر از کاتب محمد بن شیخ محمد القرشی، ۳- آگهی نامه (ترصیصاً للمرام و تتیمماً للكلام)، از نور الحق بن ابی المجد عبدالحق دهلوی.
- ۱۹- شرح قصیده برده: و رسائل قدیمی ارزنده در عرفان و تصوف فارسی و عربی.
- ۲۰- لبراس شرح عقاید نسفی: (نثر و نظم، عربی)، بر اساس فقه حنفی.
- ۲۱- در المعارف: تألیف حضرت رأفت احمد المجددی معروف به «رأفت».
- ۲۲- مناقب شاه احمد سعید: (منظوم، فارسی).
- ۲۳- ترجمه رساله حلت و اباحت: فارسی، (درساع)، اصل عربی از فخر الدین رازی، مترجم نامعلوم، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۲۴- دیوان حافظ: (ناقص)، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۲۵- تکمیل الایمان و تقویة الایقان: از شیخ عبدالحق محدث دهلوی.
- ۲۶- شرح قصیده غوثیه: از داد بن خلیفه فتح علی بن محمد نومی.
- ۲۷- عقاید: (منظوم)، فارسی، از عبدالعزیز پهلهاوی مظفرگرهی، کاتب عبدالجبار.
- ۲۸- حالات حضرت حاجی دوست محمد صاحب قندهاری: مشهور به «حاجی» و خلفایش.
- ۲۹- کرسی نامه خاندان عباسیه: و قصیده منقبت حضرت علی (ع).
- ۳۰- رد الوهائیه: تألیف مولوی رحیم بخش اجمیری، خلیفه دوست محمد قندهاری، تاریخ ۱۲۶۷ ه. ق.
- ۳۱- رساله در بیان سلوک حضرات نقشبندیه مجددیه معصومیه سراجیه: خاص در توحید وجودی بر اعتقاد اهل سنت و جماعت.
- ۳۲- رساله خط شکسته: کاتب، رضاء الشریف النجفی القمی الحسینی سنه ۱۰۰۶ ه. ق. این رساله زیبا و ارزنده نوعی مرقع خط شکسته خفی است در شرح اسماء الله و آیات قرآن، فارسی و عربی، (۱۰ ورق).

- ۳۳- راحت الارواح : تألیف شاه عطا محمد سعید بن خلیفه ، کتابت ۱۱۸۷ هـ ق.
- کاتب میرحسین به دستور مید احمد حسین خان ، تاریخ تألیف ۱۰۸۵ هـ ق.
- ۳۴- التنبیهاث العلیه علی وظائف الصلوة القلبیه : (عربی) ، تاریخ تألیف ۹۵۱ هـ ق ، کاتب ناصر الدین محمد بن محمد ، تاریخ کتابت ندارد.
- ۳۵- فتوح الاوراد : تألیف فتح محمد بن عین العرفاء .
- ۳۶- جواهر القرآن : تاریخ کتابت ۱۲۵۰ هـ ق.
- ۳۷- ناشناخته : فارسی.
- ۳۸- رساله در اثبات تقلید و حصر مذاهب اربعه :
- ۳۹- فقرات خواجه احرار :
- ۴۰- جوابات شاه رفیع الدین :
- ۴۱- معدن فیض : فارسی (چاپ شده).
- ۴۲- کتاب الاخبار : (عربی).
- ۴۳- هدایه الطالبین : از رسائل شاه صاحب ، فارسی.
- ۴۴- رموز قرآن : در علم تجوید. فارسی و عربی.
- ۴۵- الفرقه الوهابیه : از حضرت شاه احمد سعید.
- ۴۶- رساله توحید و رساله حق نما : از دارا شکوه .
- ۴۷- رسائل حج : به قلم محمد عیسی بن غلام محمد ، ۱۲۸۱ هـ ق.
- ۴۸- رساله ذکر : از بیاض مولانا محمد هاشم تهتوی.
- ۴۹- رساله ذکر : در باره اولاد و اجماد حضرت مجدد الف ثانی ، فارسی.
- ۵۰- رساله تصوف : (فارسی) و شجره نام اولیاء الله.
- ۵۱- دیوان عظیم و عظیم : کاتب محمد یولداش ، ۱۳۱۹ هـ ق ، در بلده خوقند از بلاد فرغانه .
- ۵۲- رسائل گوناگون : در تصوف از مولانا محدث عبد الحق دهلوی .
- ۵۳- مجموعه : ۱- رساله از محمد عارف بن معروف المشعوف ریوگر .

۲- رساله اعتقادات اهل سنت و جماعت. ۳- رساله اثبات نبوت از حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی. ۴- رساله در رد حرمت تنباکو و ناسوار و حقه و غیرهم، تصنیف مولوی محمود شیرازی، کتابت ۱۰۱۴ هـ ق. ۵- رساله صاحب الصلوات در حرمت تنباکو و ناسوار و حقه. ۶- رساله خواجه عبدالله انصاری. ۷- مولد شریف از سید اکبر علی شاه دهلوی نقشبندی.

۵۴- منطق الطیر عطار : فارسی ، خوش خط.

۵۵- مجموعه رسائل : عربی .

۵۶- رساله غوثیه : (عربی و فارسی). تاریخ کتابت ۱۱۸۲ هـ ق ، کاتب حیدر علی.

۵۷- رساله احقاق حق ، در رد اعتراضات عبدالحق : از امام ربانی مجدد الف ثانی.

۵۸- مثنوی ابر گهر بار : سروده میرزا اسد الله غالب ، (چاپ شده).

۵۹- تکمیل الایمان و قصیده امالی :

۶۰- خلاصه الفقه : نشان مهر دوست محمد (رح) : «در هر دو جهان است چرا

دوست محمد ، ۱۲۲۱ هـ ق».

۶۱- التمهید فی علم التجوید :

۶۲- رساله عرفانی دو علم تصوف : (عربی) : از شیخ ابی بکر ابن شیخ محمد الملا

الحنفی ، ۱۲۷۹ هـ ق.

۶۳- مجموعه : ۱- سلسله حضرات نقشبندیه (منظوم فارسی) ، ۲- رساله حضرت

مولوی محمود شیرازی.

۶۴- مجموعه رسائل : از قول امام محمد غزالی ، و کتاب تحفه الاخبار فی الاذکار.

۶۵- مجموعه رسائل : در رد اقسام بدعات و رد وهابی ، فارسی.

۶۶- رساله الفقهاء : تاریخ تألیف ۱۰۹۲ هـ ق. فارسی ، تاریخ کتابت ۱۲۴۴ هـ ق.

کاتب ابوالحسن حسام الدین محمد در قریه تونس.

۶۷- توصل المرید الی المراد : از عبدالحق بن سیف الدین بن سعد الله دهلوی کاتب ،

محمد عیسی ، ۱۲۷۹ هـ ق.

- ۶۸- لوائد السالکین : ملفوظات خواجه بختیار کاکي ، تألیف شیخ فرید مسعود گنج شکر
اجودہنی در سال ۵۸۴ ه ق ، کتابت ۱۲۸۰ ه ق.
- ۶۹- مجموعه رسائل : (عربی و فارسی).
- ۷۰- الفواہیح : (عربی).
- ۷۱- مکتوبات سید علی ہمدانی و رسائل عرفانی : فارسی .
- ۷۲- درہ البیضا و شہادتین حسن و حسین (ع): فارسی ، کاتب فقیر ملا روضہ الدین ولد
ملا لال ، ۱۱۵۴ ه ق.
- ۷۳- رسالہ مکبہ و رسالہ قرائت حرف ضاد : از حضرت شیخ عبد اللہ یافعی (رح).
- ۷۴- نفحات الابرار : از حسین بن منصور بن غلام علی ، تاریخ کتابت ۱۰۷۹ ه ق.
- ۷۵- تفسیر قرآن شریف : فارسی.
- ۷۶- قران السعدین : فارسی ، کتابت ۱۲۲۰ ه ق ، کاتب محمد اشرف ابن ملا غلام.
- ۷۷- منہاج السالکین : از محمد اکبر ، کاتب ، ۱۲۶۶ ه ق ، و رسالہ پشتوا از
دوست محمد نومی.
- ۷۸- مکتوبات امام ربانی : شیخ احمد الف مجدد ثانی (جلد دوم). فارسی.
- ۷۹- مجموعه ۱- حضرات القدس : از ملا بدرالدین سرہندی ، ۲- برکات احمدیہ از
محمد ہاشم کشمی ، تقریباً قرن ۱۲ ه ق.
- ۸۰- مکتوبات امام ربانی : شیخ احمد سرہندی الف مجدد ثانی ، (ج ۲) ، نسخہ قدیم ،
قرن ۱۱ ه ق.
- ۸۱- مکتوبات شیخ عبدالقادر گیلانی (رح): (عربی و فارسی).
- ۸۲- رسالہ والدیہ ، رسالہ نقشبندیہ : از خواجہ عبید اللہ احرار .
- ۸۳- تحفۃ الجبال : کتابت ۱۲۴۶ ه ق .
- ۸۴- مفتاح فتوح الغیب : فارسی.
- ۸۵- رسالہ در اصول خاندان نقشبندی مجددی : از ابو سعید مجددی.
- ۸۶- مطلع الوار : کتابت ۱۱۲۴ ه ق.
- ۸۷- مثنوی شریف مع شرح های لطیف : (چاپ شدہ در سال ۱۸۴۷ ه ق).

- ۸۸- مجموعه پنج رساله : در تصوف ، ۱- مثنوی ، آغاز :
 «شاهد عشق حسن خود پیدا کرد اول به صورت اسما».
- کاتب فضل علی خواجه محمد افضل . ۲- رساله ایها الولد (فرزند نامه) از
 امام محمد غزالی طوسی . ۳- رساله ابو بکر خوافی . ۴- رساله خواجه
 عبدالله انصاری.
- ۸۹- فواید الفواد : تألیف حسن علاء سنجری در ۷۰۷ هـ ق. تاریخ کتابت ۱۲۷۹ هـ ق.
 کاتب قدیر امام علی.
- ۹۰- مواهب اللدنیه : (ج ۱ و ۲). (عربی).
- ۹۱- رساله در رد روافض : فارسی .
- ۹۲- اسرار الحقیقه : (مدح) ، فارسی. از غلام محیی الدین قصوری (رح) و چند
 رساله دیگر.
- ۹۳- فصل الخطاب لوصول الاحباب : (عربی) از محمد بن محمد بن محمود الحافظی
 البخاری .
- ۹۴- مجالس الابرار و مسالک الاخیار : در شرح مائت حدیث الصحیح للشیخ احمد
 رومی ، کتابت ۱۲۶۲ هـ ق. کاتب امیر المؤمنین نودهانوی .
- ۹۵- مکتوبات امام ربانی : (ج ۱). فارسی.
- ۹۶- مواهب الرحمن : ۱۲۸۱ هـ ق ، کاتب عثمان و غلام حسن .
- ۹۷- مثنوی مولوی : (۲ جلد) در ۶ دفتر ، کاتب حسام الدین شیخ پیر محمد بن
 شیخ عبدالله اللاهیجی الدهلوی ۱۱۰۵ هـ ق .
- ۹۸- عین العلم : (عربی) در اخلاق.
- ۹۹- مثنوی مفتاح التوحید : از علی درویش بن عثمان الشاشی زاده در ۷۸ باب ، قرن
 ۹ هـ ق. (در ۱۰۴۹ خریده شده).
- ۱۰۰- مواهب اللدنیه بالمنح المحمدیه : (عربی) .
- ۱۰۱- احیاء علوم الدین : (کتاب آداب الاکل تا آخر کتاب اخلاق النبوة). (در ۱۰۴۸
 خریده شده).

- ۱۰۲- تنبيه المغررين : کاتب حافظ دلاور ، ۱۱۲۹ هـ ق .
- ۱۰۳- مجموعه : ۱- زبدة النصايح في مسائل الذبايح : از عبدالرحمن ولد حاجي محمد روشن خان . ۲- کشکول ، از کلیم الله جهان آبادی کاتب امام علی ، ۱۲۷۹ هـ ق .
- ۱۰۴- شرعة الاسلام : از محمد بن ابی بکر ۱۲۷۴ هـ ق . کاتب عثمان .
- ۱۰۵- تمهید فی بیان توحید : (عربی) . از ابوشکور السالم ، ۱۲۷۴ هـ ق .
کاتب عثمان فی خانقاه الشریف فی ولایة الخراسان .
- ۱۰۶- رساله مراتب الوصول : فارسی ، از رؤف احمد متخلص به رأفت مجددی .
- ۱۰۷- مسائل اربعین : از احمد سعید بن ابو سعد مجددی ، کاتب عثمان ، ۱۲۷۲ هـ ق .
- ۱۰۸- فیض ترحیم : از میان تاج الدین بدستور مولوی رحیم بخش ، ۱۲۶۴ هـ ق .
- ۱۰۹- مجموعه : ۱- حضرات القدس ، از ملا بدرالدین سرهندی ، (ناقص) . ۲- رساله فاسوار : فارسی ، از آخوند صاد . ۳- رساله حل و حرمت و حیوانات ، کتابت ۱۰۸۹ هـ ق .
- ۱۱۰- نصاب الاحتساب : فارسی .
- ۱۱۱- سعدیه : شرح خلاصه کیدانی .
- ۱۱۲- الانهار الاربعه : از شاه احمد سعید المجددی .
- ۱۱۳- رساله در رد وهابیه : (اثبات تقلید) در حصر مذاهب اربعه ، کاتب محمد وحید ، و احمد علی گل .
- ۱۱۴- مجموعه خطب : (عربی و فارسی و هندی) .
- ۱۱۵- اقل غوامض عن دفع هواجس : فارسی و عربی ، از محمد بهاء الدین ، کاتب محمد سپهدار خان بن محمد اکبر خان الدهلوی (به ضمیمه اشعار فارسی) .
- ۱۱۶- رساله عرفان و تصوف : یعقوب چرخي .
- ۱۱۷- مجموعه رسائل در تصوف : ۱- حجت العمل فی ابطال الجبل ، از محمد موسی ، ۲- رساله در تصوف از فقیر ولی ملوک شاه الصدیقی . (عربی و فارسی) .
- ۱۱۸- تفسیر مظہری : (عربی) ، از حضرت قاضی (سنا) ثناء الله پانی پتی .
- ۱۱۹- مشارع الاصول : (عربی) .

- ۱۲۰- المستدرک علی الصحيح : (۲ جلد) کاتب قاضی نور محمد ، ۱۳۳۶ هـ ق.
 ۱۲۱- دیوان احمد جام (ژنده پیل) : کاتب شاه آبادی ، ۱۱۰۳ هـ ق.
 ۱۲۲- تذکره دولت شاه سمرقندی : یا «طبقات الشعراء» از دولت شاه بن علاء الدوله بختشاه الغازی سمرقندی.

در این کتابخانه باز هم نسخه های خطی موجود بود و بعضی از آنها را مردمان به امانت گرفته و یا در خانه های سه پسر مولانا محمد اسمعیل سراجی بود. پسران مولانا خود عالم و حافظ قرآن و سخن شناس بودند به نام های : صاحبزاده محمد سعد سراجی مرشد بابا ، صاحبزاده محمد سعید حافظ قرآن ، صاحب زاده حافظ محمد یوسف.

۱۴۷- کتابخانه مولانا محمد عارف

[خالقاه شریف موسی زئی، موسی زئی شریف، دیره اسماعیل خان]

این کتابخانه در خانه آقای مولانا محمد عارف است که در یک صد متری خانقاه شریف موسی زئی واقع است و در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و ۶۰ نسخه خطی دارد. پسر مولانا محمد عارف آقای حافظ محمد داود به این کتابها علاقه مندی ویژه نشان می داد. اینک اماسی چند نسخه خطی :

- ۱- فضائل الصعابه و التابعین : (عربی) ، متن کهن ، کاتب محمد القاضی.
- ۲- مسائل فقه : گرد آورنده شیخ فقیه زاهد مسعود بن محمود بن یوسف سمرقندی.
- ۳- نسخه در احوال مشایخ و اولیاء الله : متن ارزنده کهن ، کتابت ۸۷۳ هـ ق. در متن نام «ابوبکر عبد الله بن محمد شاه هاورالاسدی الرازی» آمده مثلاً : فصل چهارم در شرح ملکوتیات ، فصل هشتم در بیان سلوک محترفه و اهل صناع.

اشعار عارف :

مولانا محمد عارف شاعری پخته سوخته و آگاه به تاریخ ایران و عاشق زبان و ادب فارسی است. اینک یک غزل از او :

عشقبازان تو از حکم قلم آمده ایم طالع ماست که با شوکت جم آمده ایم
 ره رو جاده عشق از خطر جان دارد ره نوردیم به سرتا به حرم آمده ایم

می خرامم به ره کوی تو با جور رقیب لطف فرمای که با جور و ستم آمده ایم
یار با حسن دلاویز به ما روی داشت نظری کن که به این خانه غم آمده ایم
ساقی ما گذرد بهر خدا باده به دست از بی چرخه به میخانه صنم آمده ایم
من و همراز من ای دل به تماشای چمن بلبلازیم در این گوشه به هم آمده ایم
عارف آن جلوۀ جانانه ز ماتاب بود بر درش کوفته از بهر کرم آمده ایم

و یک قطعه طنز در وصف «چای سبز» از او :

ای چای سبز باده ما بی ریا تویی دست دراز کرده تعب را قفا تویی
ما عاجزیم بر لب ما چون نهی قدم بوسیم پای تو که به جان آشنا تویی
چون شاهدان حال درون راست کارساز در وقت خویش سوخته دل را ضیا تویی
عارف در این مصاف مگو یاوه شوخموش بی جا گرفته رشته مضمون چرا تویی

کراچی :

۱۴۸- کتابخانه آقای پیر علی محمد راشدی

[کراچی]

آنچه که من شوق دیدارش را داشتم ، دیدار از کتابخانه آقای پیر علی محمد راشدی بود که خوشبختانه چهره حقیقت به خود گرفت و با اصرار و ابرام این حقیر در های کتابخانه را گشودند و من با ذخایری از کتب مهم که نیمی از آنها مراجع ادبی و تاریخی بود روبرو شدم. این کتابهای ارزنده همه در اطاق های طبقه زیرین ساختمان خانه شان بود و جمعاً در حدود ۲۰۰۰۰ مجلد کتاب به نظر می رسیدند که به زبان انگلیسی ، چینی ، اردو ، عربی ، فارسی ، سندی بودند. خانم راشدی گفت نسخه های خطی ، اسلاید ، صفحه های ضبط آواز های محلی هم داریم و لیکن فعلاً در صندوق های مقفل است. قفسه ها و آرایش و پیرایش کتابخانه بسیار دیدنی بود. در وسط کتابخانه یک حوض مرمرین با فواره مرمرین قرار داشت البته بدون آب و در دو طرف این حوض دو جعبه آئینه بود که در آن دو سر ببر با چشمان درخشان دیده می شد. خانم پیر راشدی گفت: «این دو ببر را آقای پیر علی محمد راشدی خودش شکار کرده است». دیدار از این کتابخانه فرصت و دقت بیشتر می خواست که در آن حال امکان نداشت .

راولپندی :

۱۴۹ - کتابخانه گلزار پرویز

[۲۰. باغ و بهار ، ویسترچ-۲ ، راولپندی]

مالک این کتابخانه آقای سرهنگ محمد گلزار کیانی است. وی از افسران باز نشسته ارتش پاکستان است. وجه تسمیه کتابخانه به «گلزار پرویز» آن است که وی را جوانی بوده به همین نام و در سال ۱۹۷۱ در گذشته است. در حدود ۱۰۰۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۱۰۰ نسخه خطی دارد. در این کتابخانه تعداد اسناد و مدارک تاریخی و فرمان های پادشاهان و احکام اسیران و حاکن موجود است و همه آنها به زبان فارسی است. فقط ۲ نسخه خطی در این کتابخانه دیدم و دیدار از نسخه های دیگر به وقت دیگر موکول شد.

۱- کیگوه نامه : به دستور راجه صاحب باغ و بهار خان نائب تحصیلدار ، کاتب برهان الدین چشتی امام مسجد نیایی بورگی بزرگ ، تاریخ کتابت ۱۳۲۱ ه ق. ۲۱۷ صفحه.

۲- قرآن شریف : مذهب و منقش ، خط ثلث خوش ، قطع کوچک. نام مذهب در این نسخه آمده است : «ذهب علی الکبالی مقتدا انجی زاده ، ۱۳۵۵». (عبدالریم حسین از اسلامبول خریده است).

چند اسم و جمله تاریخی از روی اسناد و فرمان ها خواندم ، از جمله :
 - «از اینجانب حضرت سلطان سلطان المعظم صاحب والا شان سلطان محمود غزنوی از مقام اکبر آباد ، تاریخ ۳۹۱ ه ق» این مند فارسی به خط نستعلیق است و گویا از روی سندی است کتاب شده که کهن بوده است و جعلی است.
 - «حضرت احمد شاه پادشاه درانی از لاهور ، ۱۸ ماه شعبان سنه ۱۱۵۷ ه ق».
 - «سلطان جهان شاه ۱۱۳۰ ه ق».

در اسنادی که در اختیار آقای سرهنگ محمد گلزار خان کیانی است. نام های فارسی سره به چشم می خورد و اصولاً در خانواده او همواره از نام های زیبای فارسی (مفرد و مرکب) استفاده می کنند ، مانند : گل بهار کیانی ، شاهد مسرور گل کیانی ، جاوید گلزار ، نسیم اختر کیانی ، پرویز گلزار ، جمشید گلزار ، نو بهار کیانی ، سکندر زمان ، محمد رستم کیانی ، منوچهر ، کیقباد ، لهراسب ، گشتاسب ، باغ و بهار خان ، لفظ «گل» در نام های این خاندان بسیار است.

لاهور :

۱۵۰۔ کتابخانہ نفیس رقم

[(گنجینہ نفیس) ، جامعہ مدنیہ ، کریم پارک ، لاهور]

مالک این کتابخانہ آقای مولانا سید انور حسین نفیس رقم دانشمند و خوشنویس سیالکوٹی است۔ وی استاد خطاطی و فن کتابت است در جامعہ مدنیہ (لاهور)۔ در کتابخانہ وی در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و ۴۰ نسخہ خطی موجود است۔ آقای نفیس رقم خود صاحب تالیفات گوناگون در موضوع عرفان و هنر و کتابت و خوشنویسی است ، مانند : نفیس القلم، وسیلہ السعادات فی مجموع الشجرات ، تذکرہ مخدوم زادہ ، مکاتیب سید احمد شہید ، احوال و آثار خطاط الملک تاج الدین زرین رقم ، نسیم گلبرگہ ، احوال خاندان گیسو دراز (سید محمد حسینی) متوفی در ۸۲۵ ھ ق ، مدفون در گلبرگہ (حیدر آباد دکن)۔

اینک اسامی چند نسخہ خطی از گنجینہ نفیس :

۱۔ مکاتیب سید احمد شہید : خط نستعلیق ، تاریخ کتابت : ۳ جہادی الثانی ۱۳۰۱ ھ ق ، کاتب ابو الظفر عبید اللہ غلام حسین ساکن ساهو والہ از نواحی سیالکوٹ ۱۵۶ ورق (۳۱۲ صفحہ)۔

۲۔ نصیحہ الملوک : تالیف سعدی شیرازی ، آغاز : «قومی کہ بہ طاعت حق»۔ خوش خط مذهب ، بہ دستور مہاراجہ نرائندر سنگھ مہندر بہادر ، والی پتیاہ ، تاریخ کتابت ۱۲۷۵ ھ ق ، کاتب عبید اللہ بن عباد اللہ بیک اعجاز رقم خان تلمیذ سید محمد امیر رضوی۔

۳۔ اوراد و تعاویذ : کاتب و مؤلف شاہ دین بن غلام محمد شاہ ، ۱۲۸۰ ھ ق ساکن ننگل سوہدا (سیالکوٹ)۔

۴۔ ترغیب الصلوٰۃ : از مولانا محمد بن احمد بن زاہد ، کاتب شاہ دین بن غلام محمد شاہ ، ۱۲۸۰ ھ ق۔

۵۔ شجرہ اسعدی : نسخہ عکسی ، کتابت ۱۳۲۲ ھ ق ، (اردو و فارسی)۔

سال رقم کے لیے ای ہوشیار قصہ عجب ختم ہو کر شار

۶۔ تبصرۃ الخوارقات : تالیف سید من اللہ بن علی اللہ حسینی ، تاریخ تالیف ۹۸۱ ھ ق۔

کاتب سید انور حسین نفیس رقم (از روی دو نسخہ خطی موجود در کتابخانہ آصفیہ ، حیدر آباد دکن)۔

- ۷- ملفوظات سید محمد حسینی خواجہ گیسو دراز: (متوفی ۸۲۵ هـ ق) ۲ مجلد، کتابت ۱۲۱۳ هـ ق در بیجاپور (ہند)، ۶۹۲ صفحہ۔ این نسخہ یک تذکرہ است از کوششہای مسلمانان در شبہ قارہ در قرن ۸ هـ ق و چگونگی خاندان مادات حسینی کہ از خراسان بہ ہندوستان رسیدہ اند۔ در یک جای نسخہ فتح دہلی را کہ توسط ۱۶ سید حسینی انجام می گیرد، شرح می دہد۔
- ۸- وظایف و اوراد: کاتب شاہ دین بن غلام محمد، سمت ۱۹۳۶ بکرمی۔
- ۹- خاتمہ از حضرت سید محمد خواجہ گیسو دراز بندہ نواز: قرن ۱۱ هـ ق۔
- ۱۰- اورنگشاہی: در طب، از درویش محمد حکیم، کاتب محمد دین ولد میان تاج محمد ابن میان الہی بخش، سمت ۱۹۴۴ بکرمی۔ بہ ضمیمہ این نسخہ رسالہ "فرہنگ ادویہ ہندی" کتابت شدہ است۔
- ۱۱- کتاب العقاید: از سید محمد اکبر حسینی (متوفی ۸۱۲ هـ ق) بن خواجہ محمد حسینی گیسو دراز، کتابت ۱۲۲۳ هـ ق، در گلبرگہ۔
- ۱۲- طریق تعلیم خط: فارسی تقریباً قرن ۱۱ هـ ق۔
- ۱۳- مثنوی بدر منیر: (اردو)، از سید میر حسن دہلوی، کتابت ۱۲۱۲ هـ ق۔ تقریباً ۲۰۰۰ بیت دارد۔
- ۱۴- رقعات نعمت خان عالی: کتابت قرن ۱۲ هـ ق۔
- ۱۵- لعل و گوہر: کاتب شمس الدین، کتابت ۱۲۵۷ هـ ق (۱۸۹۷ بکرمی) مالک نسخہ پدمات۔
- ۱۶- مجموعہ: ۱- شرح محمدی: (مثنوی فقہی)، (اردو)، کاتب سید الف شاہ۔ ۲- شرح گلستان، ۳- فرہنگ لغات مشکل گلستان۔
- ۱۷- نہایہ الاعقاب در علم الانساب: از شیخ شرف العبیدی۔
- ۱۸- مجموعہ مکاتیب: (خطوط): از سید خواجہ محمد گیسو دراز، (گلبرگہ شریف)۔
- ۱۹- ملفوظات: (اردو)، از حضرت قطب الارشاد مولانا شاہ عبدالقادر رائپوری (متوفی ۱۳۲۲ هـ ق)۔
- ۲۰- حظایر القدس: رسالہ عشق حقیقی، از سید محمد حسینی گیسو دراز، کاتب نور محمد یکی از شاگردان آقای نفیس رقم۔

۱۵۱- کتابخانه شفیع

[(گنجینه شفیع) ، نیو میوگاردن ، ۶ نمبر (شماره ۶) ، لاهور]

مالک این کتابخانه آقای احمد ربانی فرزند ارشد دکتر مولوی محمد شفیع مرحوم دانشمند و ایران شناس بزرگ پاکستان است. در این کتابخانه در حدود ۲۰۰۰۰ مجلد کتاب چایی و تقریباً ۷۰۰۰ نسخه خطی موجود است. فهرست بیش از ۱۰۰۰ نسخه خطی فارسی این کتابخانه که متعلق به شخص دکتر محمد شفیع بوده است در یک مجلد تألیف دکتر محمد بشیر حسین و به اهتمام آقای احمد ربانی چاپ شده است. در این کتابخانه تعدادی مرقعات به خط گلزار ، خط اسد ، خط ذوالجناح ، خط قرآنی ، خط غبار موجود است. تقریباً همه نسخه های خطی این کتابخانه برگزیده و ارزنده است و شهرت جهانی دارد. اینک نامهای چند نسخه خطی :

۱- دیوان شاهی : (منتخب) : کاتب سلطان علی مشهدی با مهر های گونا گون :
«تمت علی ید افقر الکاتین سلطان علی مشهدی» ، خط نستعلیق خوش ،
مذهب و منقش ، جلد ضربی سوخته و برجسته ، آغاز :

«نابسته بسلسله مشک بوگره».

۲- دیوان شاهی : سروده شاهی سبزواری ، در عهد سلطنت سلطان حسین بایقرا ،
کاغذ افشان زرد شنکرف ، جلد سوخته و ضربی و مرصع : «تمت بالخیر سلطان علی
المشهدی .» آغاز : «بیاض خط سبزت هزاران داغ بر دلها» .

۳- کتاب البشارة من کتاب الاشارة : کاتب امیر خواجه بن ذالمند بن عمر القودنا ،
تاریخ کتابت ۶۹۵ هـ ق. «یوم الخميس الثانی والعشیرین من شوال سنه خمس
و تسعین و ستائیه» .

۴- مجموعه الرسائل : (۱- تجوید ، ۲- فضائل القراء ، رساله دیگر) ، (عربی و فارسی) ،
کاتب محمد البخاری ، يوم السبت عشر من ذی القعدة من شهر سنه ثلث و
تسعين و ستائیه (۶۹۳ هـ ق) .

۵- المطول تفتازانی : شروع کتابت ۷۴۲ هـ ق و خاتمه کتابت ۷۴۸ هـ ق .

۶- تفسیر کشیری : تقریباً قرن ۷ هـ ق.

- ۷- دیوان غزلیات امیر خسرو : خط نستعلیق خوش ، منقش و مصور و آراسته با خط سواد و نقش های سایه روشن.
- ۸- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : تألیف معین المسکین ، کتابت ۱۰۲۲ هـ ق. کاتب میر ناجا بن میر عرب برادر زاده میر کلنگی کاتب بخاری.
- ۹- دیوان محتشم کاشی :
- ۱۰- صحیح البخاری : مجلد التاسع ، تقریباً قرن ۹ هـ ق.
- ۱- دیوان عبیدی : (ترکی) ، کتابت ۹۹۸ هـ ق ، کاتب نوروز محمد بن عبد الباقی ارغون.
- ۱۲- ذخیره خوارزمشاهی : کتابت ۶۷۱ هـ ق. کاتب محمد بن احمد الکاتب :
- «تمام شد قرافادین ذخیره خوارزمشاهی ، سال ششصد و هفتاد و یک از هجرت کتب محمد بن احمد الکاتب» .
- ۱۳- مقامات حریری : (عربی) ، (۵ مقاله) تمت ، فی شهر سنه ۱۰۷۷ هـ ق.
- ۱۴- مثنوی مولوی : کاتب «بندۀ محتاج شیخ محمد بن احمد المشتهر بجلاج احسن احواله... ببلده محفوظ سمرقند... سنه تسع و اربعین و ثمانمائة= ۸۴۹ هـ ق».
- ۱۵- مثنوی مولوی : کاتب غیاث الدین محمود الحسینی ، تاریخ کتابت ۱۰۴۴ هـ ق.
- ۱۶- مثنوی مولوی : کاتب محمد قاسم بن میران محیی الدین ، زرافشان ، مذهب ، تقریباً قرن ۹ هـ ق.
- ۱۷- مجموعه مقالات : در موضوع ادب و فرهنگ و زبان فارسی و موسیقی و پنج آشوب در باره مثنویات حکیم زلالی خوانساری (۱- محمود و ایاز ، ۲- ذره و خورشید ، ۳- شعله دیدار ، ۴- حسن گلوسوز ، ۵- آذرو سمندر).
- ۱۸- شاهنامه منثور : تاریخ شمشیر خانی ، سال تألیف ۱۰۶۶ در شاه جهان آباد ، کاتب امام الدین بن عبدالرسول ، کتابت ۱۲۶۵ هـ ق.
- ۱۹- دیوان عرفی : کتابت ۱۰۱۸ هـ ق (۱۹ سال پس از فوت شاعر).
- ۲۰- تاریخ پنجاب : (اردو) تألیف مفتی تاج الدین بن امام الدین ابن قاضی نظام الدین بن قاضی عبد الباقی.

- ۲۱- قرآن شریف : برای اورنگ زیب عالمگیر کتابت شده. کتبہ العبد المذنب یاقوت رقم خان عرف محمد عارف الہروی.
- ۲۲- قرآن شریف : کاتب فقیر محمد مراد ، مذهب و مجدول و منقش ، کتابت سنہ ۴۱ جلوس برابر با ۱۱۰۹ هـ ق.
- ۲۳- نزہۃ الارواح : کاتب سید قاهر بن سید طاہر الحسینی ترمذی ، ۹۸۳ هـ ق ، مالک مولانا سلیمان آہنگر ملتان.
- ۲۴- مختصر الوقایہ : (عربی) ، کاتب عماد الدین. نسخہ کهن.
- ۲۵- قرآن شریف : مذهب و مرصع و زرافشان و خط نسخ عالی.
- ۲۶- مثنوی مولوی : کاتب محمد عارف ، کتابت ۱۰۹۴ هـ ق.
- ۲۷- مکتوبات امام ربانی : کتابت ۱۰۴۹ هـ ق.
- ۲۸- مجموعہ تاریخی : (فارسی) ، قطع بزرگ ، ۱- منشآت لطیفہ از امیر آخوند میر ، ۲- نظام التواریخ و چند نسخہ دیگر. کاتب سعداللہ ولد عبدالعزیز در شہر لاہور ، کتابت ۱۰۱۴ هـ ق.
- ۲۹- کلیلہ و دمنہ : خوش خط مصور (۳۶ تصویر) ، قرن ۸ هـ ق .
- ۳۰- کلیلہ و دمنہ : خوش خط و مصور (۲۶ تصویر) ، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق .
- ۳۱- نقش بدیع غزالی : (مثنوی) ، ۱۱۸۷ هـ ق در بلدہ فرح آباد (بمعرفت میندو خریدہ شد).
- آغاز : «المنۃ لله کہ زہستی رستم» (شمارہ ۱۴۳).
- ۳۲- مہر و مشتری : سرودہ مولانا شمس الدین عصار تبریزی ، مصور (۹ تصویر) ، خوش خط و زیبا ، کاتب ابن فخر کواری ، کتابت ۸۸۰ هـ ق.
- آغاز : «بہ نام پادشاہ عام عاشق».
- ۳۳- تیمور نامہ ہاتفی : مجلد و منقش و زیبا و خوش خط ، کاتب خواجہ ضیاء الدین ، کتابت ۹۲۷ هـ ق.
- ۳۴- تحفۃ المؤمنین : تألیف محمد مؤمنین حسینی طبیب ، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق .
- ۳۵- کتاب راک مالا : (اردو ، منظوم) از دست فیض بخش بہ پاس خاطر عبدالرحمن ، منقش و مذهب و مصور (۴ تصویر).

پیشاور :

۱۵۲- کتابخانه بخش فارسی

[دانشگاه پیشاور ، پیشاور]

در این کتابخانه آنگونه که من دیدم ، در حدود ۲۵۰۰ کتاب چاپی دارد و اکثر آنها چاپ ایران و به زبان فارسی است. این کتابخانه به روش و سبک نوین امروزی اداره می شود. میز مطالعه ، قفسه های آهنی با در های شیشه ای دارد. قرآن چاپ دربار شاهنشاهی به خط احمد نیریزی در جعبه مخصوص نهاده شده ، تصویر شاهنشاه آریا مهر و شهبانو و ولیعهد و قائد اعظم محمد علی جناح و تصاویر بزرگان روی دیوار است. مراجعان به این کتابخانه اغلب استادان و دانش جویان بخش فارسی دانشگاه پیشاور هستند. نسخه خطی در این کتابخانه ندیدم.

۱۵۳- کتابخانه دکتر سید مرتضی جعفری

[محوطه دانشگاه پیشاور ، پیشاور]

مالک این کتابخانه آقای دکتر سید مرتضی جعفری رئیس بخش اردو در دانشگاه پیشاور است. وی درجه دکتری خود را از دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران دریافت کرده و شاعر و ادیب فارسی و اردو است و تألیفات متعدد دارد. در کتابخانه وی در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی (اردو و فارسی) موجود است و ۲ نسخه خطی نیز دارد :

۱- گلستان سعدی :

۲- یوسف و زلیخای جامی :

حسن ابدال :

۱۵۴- کتابخانه پرفسور منظورالحق صدیقی

[دانشکده دولتی کیدیت ، خانه شماره ۱ ، حسن ابدال]

به همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی بدین کتابخانه راه یافتیم. آقای پرفسور منظورالحق صدیقی با محبت و مهربانی فراوان از ما پذیرایی

کرد. آقای اختر راهی استاد دانشکده دولتی مری و چند نفر دیگر هم از این کتابخانه در همان حال دیدن کردند. آقای پرفسور منظورالحق صدیقی استاد و رئیس گروه تاریخ و اردو و ریاضیات در دانشکده دولتی کیدیت است و بیش از ۱۲ تألیف دارد از جمله :-

۱- مآثرالاجداد (تاریخ خاندانی) که ۷۵ سند در آن آمده است (اردو).

۲- محفل معما گویی (اردو).

۳- نمونه کا ایک نوجوان (اردو).

۴- هاری هریانہ (اردو).

۵- تاریخ حسن ابدال (با اسناد و عکس ها و نقشه ها).

در کتابخانه آقای پرفسور منظورالحق صدیقی در حدود ۳۰۰ نامه و فرمان و حکم و دستور (اسناد و خطوط) موجود است که بیش از ۲۵۰ عدد آنها به زبان فارسی و بقیه به زبان اردو و عربی و پنجابی است. تعدادی از این نامه ها و احکام و فرمان ها و اسناد و خطوط از پادشاهان دوره مغول است که در شبه قاره پاکستان و هند حکومت می کرده اند ، مانند :

۱- فرمان شهنشاه اورنگ زیب عالمگیر ، سنه ۲ جلوس ۶ و ۱۱ مطابق سال

۱۰۷۹ ه ق. در این فرمان اورنگ زیب را «امیرالمؤمنین» نوشته اند :

«امیرالمؤمنین ابوالمظفر محیی الدین محمد اورنگ زیب بهادر پادشاه غازی».

۲- فرمان احمد شاه پادشاه ، سنه ۲ جلوس ، مطابق ۱۱۶۷ ه ق.

۳- فرمان محمد شاه پادشاه ، سنه ۱۱ جلوس ۱۱۴۱ ه ق.

۴- اسناد خاندانی و مهر ها و شجره خاندانی ، ۱۲۹۵ ه ق ، ۱۸۷۸ میلادی ، ۱۹۳۸ میلادی.

۵- مدال های طلا و جام های نقره یی.

۶- فرمان شاه جهان پادشاه ، سنه ۲۹ جلوس.

۷- پادشاه عالمگیر سنه ۲۶ جلوس مطابق با ۹ رجب ۱۰۷۵ ه ق.

۸- فرمان فرخ سیر پادشاه غازی ، سنه ۳ جلوس.

۹- فرمان شاه عالم پادشاه ۲۶ محرم سنه ۵ جلوس ۱۱۲۳ ه ق.

در کتابخانه یک قصیدہ اردو تحت عنوان «غزل میخانہ» روحانیت» آمدہ کہ جگر مراد آبادی آنرا سرودہ است در وقتی کہ در خانہ آقای منظورالحق صدیقی مہمان بودہ است بہ تاریخ ۴ اکتوبر ۱۹۵۴ میلادی ، بدین مطلع :

کھان سے برہ کے پہنچے ہیں کھان تک علم و فن ساق
مگر آسودہ انسان کا نہ تن ساق نہ من ساق

و بدین مقطع : بدہ ساقی می باقی کہ در جنت نخواہی یافت
سواد ساحل گنگا و گلگشت جمن ساقی

در کتابخانہ آقای منظورالحق صدیقی در حدود ۲۲۰۰ کتاب چاپی و ۳۰ نسخہ خطی موجود است : از جملہ :

۱- **لوائح البينات في الاسماء والصفات** : (شرح نود و نہ نام)، (فارسی)، این نسخہ در کتابخانہ شاہی قلعہ معلی دہلی بود. ۷ مہراز شاہان دارد ، ۱۶۷ برگ دارد. در عہد «ابوالمؤید سام بن محمد بن مسعود بن الحسین» و در زمان «عبدالدين نظام الاسلام ابی حفص عمر بن الحسین» تألیف شدہ است. تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.

۲- **رقعات محمدی** : (فارسی) ، تألیف مسیح الزمان ہانسوی معروف بہ محمدی قادری ، موضوع آن نامہ نگاری ، قرن ۱۲ هـ ق. ۱۶۴ صفحہ.

۳- **مناہج الطالبین و مسالک الصادقین** : تألیف محمود بن سعد اللہ اصفہانی ، تاریخ تألیف ۷۲۸ هـ ق (ماہ ذیقعدہ) ، کاتب پیر علی بن ابوالفتح خلیج ، تاریخ کتابت ۸۷۵ هـ ق (در بلدہ پاوہ من جبال شاہو)، قطع رقعی ، در حدود ۲۲۰ ورق. مقدمہ ، ۱۰ باب ، خاتمہ ، در آخر اینگونہ آمدہ است : «وقع الفراغ منه و انتهى الى آخره في اواخر شهر الله المبارك رمضان من شہور سنہ ثمان و عشرين و سبعایہ ببلدہ پاوہ من جبال شاہو تذکرہ للامر الصالحین والفقراء والسالکین راجیاً لاینسوء فی صالح دعواہ غفراللہ تعالی لکاتبہ و مؤلفہ (خط مؤلف) محمود بن سعداللہ اصفہانی تمت کتابت ہذہ النسخة الشریف المیمونہ علی ید اضعف عباداللہ واققر ہم الی الملک العلی الاعلی پیر علی بن ابوالفتح خلیج فی واسط شہر ذی القعدة سنة خمس و سبعین و ثمانمایہ الهجرة النبویة».

- ۴- ملاک الاعتقاد: (فارسی)، از محمد یحیی معروف به شاه خوب الله اله آبادی. در ذکر احوال بزرگان خاندان چشتیه.
- ۵- فوز الجنات: (فارسی)، از شاه محمد افضل اله آبادی در معرفت سلوک. کاتب شاه محمد اسمعیل شهید مهمی، سال کتابت ۱۲۳۴ ه. ق.
- ۶- مرآة الحقیقه: (فارسی) در تصوف.
- ۷- معرفت السلوک: (فارسی) از شیخ محمود چشتی، کاتب شاه محمد اسمعیل شهید مهمی، کتابت: ۱۲۳۳ ه. ق.
- ۸- مصباح السالکین: (فارسی) تألیف محمد عبدالعظیم بن محمد حفیظ گیلانی لاهوری ثم پانی پتی (متوفی ۱۲۳۷ ه. ق)، در موضوع عرفان و تصوف، ۳۲۶ صفحه. (به خط مؤلف).
- ۹- مثنوی جنون المجانین: (فارسی) از شاه نصرالله نصرتی، کاتب شیخ ابوالحسن ولد شیخ امام الدین ابن شیخ جهنوی، ۱۱۸۱ ه. ق، ۴۴۸ صفحه.
- ۱۰- اسناد الاشجار: از شاه غلام جیلانی رَهتکی (رَهتک نام شهری در ۴۰ میل دهلی) صوبه هریان، تاریخ تألیف ۱۲۰۳ ه. ق ۱۶ ربیع الاول در اله آباد، در موضوع سلاسل دینی و عرفانی اسلامی (نسخه ارزنده).
- ۱۱- انیس الاعتقاد: (فارسی)، در احوال هادی هریان، حضرت شاه محمد رمضان شهید، ۲۴ صفحه، کاتب محمد عظیم الدین صدیقی.
- ۱۲- شرائط المریدین: (فارسی) (الجزء الاول)، تألیف حضرت شاه غلام جیلانی رَهتکی، کاتب شیخ کرم علی ولد شیخ عظیم الله متوفی ساکن دارالشرفا قلعه قصبه رَهتک بروز دو شنبه، ۱۲۳۴ ه. ق.
- ۱۳- رساله آداب پیر و مرید: تألیف حضرت شاه غلام جیلانی رَهتکی.
- ۱۴- فتوحات مرشدیه: (فارسی) از حافظ محمد ضیاء الدین ولد مولوی معین الدین بارنولی، ۲۴۰، قرن ۱۳ ه. ق، مشتمل بر تعلیمات و تلقینات حضرت شاه محمد رمضان شهید.
- ۱۵- اظهار الاخفاء: (واجب و ممکن)، فارسی از شاه غلام جیلانی رَهتکی، کاتب شاه محمد اسمعیل مهمی شهید جنگ آزادی. ۲۱ صفحه.

- ۱۶- رساله فنا : از شاه شرف الدین یحیی منیری ، کاتب شاه محمد اسمعیل شهید جنگ آزادی ، ۴ صفحه.
- ۱۷- ارشاد السالکین : (فارسی)، از ابو سعید بن فضل الله احمد المحمد الحسینی ، کاتب شاه محمد اسمعیل شهید جنگ آزادی ، ۸۴ صفحه ، ۱۲۳۴ هـ ق.
- ۱۸- طریق الهدی : (فارسی) ، از شاه غلام جیلانی رهنکی ، کاتب شاه محمد اسمعیل شهید جنگ آزادی.
- ۱۹- مجموعه : (فارسی) ۱- ریاض الادویه ، ۲- ثلثیات بخاری ، ۳- سلسله شاهذلیه از محمد اسمعیل ولد شیخ عبدالعظیم ، ۴- رساله موسیقی.
- ۲۰- مجموعه : (فارسی)، ۱- رساله قادری ، ۲- رساله وحدت وجود و وحدت شهود. از شاه محمد غوث پیشاوری ثم اللاهوری ابن سید حسن قادری ، ۲۰ صفحه.
- ۲۱- مجموعه : (فارسی و عربی) ، ۱- شرح اسماء الحسنی علی مسبیل الاجال ، ۲- شرائط الخرقه ، ۳- رساله طریق تلقین ذکر ، ۴- رساله طریق قادریه ، ۵- ذکر رجال ، ۶- رساله قشیریہ ، ۷- رساله کیمیا السعاده و بلوغ الاراده للشیخ العربی ، ۸- اجازت نامه شیخ عبدالحق دهلوی فی طریق القادریه ، ۹- رساله مکارم اخلاق ، ۱۰- رساله فضل المتأخرین لمولانا عضدالدین ، ۱۱- دعای ختم القرآن ، ۱۲- دعای ختم القرآن ، ۱۳- رساله معرفت سمت القبله ، ۱۴- رساله فواید متفرقه ، من کلام شیخ محب الله اله آبادی ، نشان مهر: «حکیم محمد اسمعیل عظیم شد ۱۲۴۲ هـ ق».

دریہ :

۱۵۵- کتابخانه فیض القرآن

[مدرسه فیض القرآن ، روستای دریہ ، بخش حضرو ، کیمبلپور (استان پنجاب)]

به همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی بدین کتابخانه راه یافتم. این روستا در ۴ کیلومتری راولپندی از دهستان حضرو بخش شهر کیمبلپور است. کتابخانه متعلق به مدرسه فیض القرآن است. مؤسس مدرسه حضرت محمد جی (رح) بوده و در ۸۰ سال پیش (به سال ۱۳۱۴ هـ ق) ساخته شده است. در این مدرسه ۳۲ طالب علم مشغول تحصیل هستند و برای آنها غذا و جا آماده است و آشپز خانه

یا «لنگر» آن علاوه بر طالب علمان به فقیران و از راه رسیدگان هم غذا می دهد .
مسئول کنونی مدرسه حضرت بابا جی صاحب نام دارد و پسرش سلطان محمود باوی
همکاری می کند. مدرسه در سه طبقه ساخته شده است : طبقه اول مسجد ، طبقه دوم
مدرسه ، طبقه سوم کتابخانه و حجرات طالب علمان و نماز خانه خاص .
در کتابخانه فیض القرآن در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و ۳۵ نسخه خطی موجود
است از جمله :

- ۱- انواع العلوم فی مقاصد الخاص و العموم : فارسی ، از عبدالله لهوری ، کاتب
عبدالصمد ولد محمد ولد عمر ، تقریباً قرن ۱۲ ه ق.
- ۲- اسکندر نامه : به دستور بختیار بیگ ، کتابت ۱۲۳۱ ه ق
- ۳- مجموعه سلطانی : (فارسی) ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق.
- ۴- علم میراث : (فارسی) ، درسی (دستنویس).
- ۵- منظومه ارثیه : از مراد علی بن زاد حاجی ، تاریخ تألیف ۱۲۸۱ ه ق = فارغ.
- ۶- تراثیه : (فارسی) ، شرح منظومه ارثیه از همان مؤلف ، ۱۲۸۳ = تابع.
- ۷- کتاب حدیث : خط نسخ ، قرن ۱۳ ه ق.
- ۸- عبدالرسول : عربی در نحو ، تألیف عبدالرسول کامروی (کامره نام روستایی است
در نزدیک حضرو) ، کتابت ۱۳۸۳ ه ق ، کاتب و مالک سلطان محمود بن
بابا جی دریوی .
- ۹- قرآن شریف : (دو جزو).
- ۱۰- شرح مراح الارواح : (عربی) ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق.
- ۱۱- ترجمه کافیه : در نحو (اردو).
- ۱۲- شرح کنز الدقایق : (فارسی) ، ترجمه نصرالله بن محمد بن جمال الادوی المعروف
بالکرمانی ، کتابت ۱۱۲۵ ه ق ، کاتب میر محمد حسن.
- ۱۳- منیه المصلی و غنیه المبتدی : (در فقه). (عربی) .
- ۱۴- ابتداء آغاز اول : (فارسی و عربی و پنجابی) ، کاتب میر عبدالله در روستای
غور غشتی.

۱۵- نصاب مثلث : (فارسی و عربی) ، کاتب میر عبدالله (سه لغت به سه طریق ترجمه شده). برای احمد جی و محمد جی.

۱۶- الحاشیه المولوی المعلقه علی شرح التلخیص المسمی بالمطول : (عربی). از مولانا عبدالحکیم سیالکوٹی ، سنہ ۱۰۷۱ هـ ق ، کاتب فخرالدین.

لاهور :

۱۵۶- کتابخانه (مکتبه) احسان دانش

[دانش آباد ، ۳۷ انار کلی ، لاهور]

در تاریخ ۳ دی ماه ۱۳۵۳ خورشیدی از کتابخانه استاد احسان دانش دیدن کردم. وقتی که به کتابخانه وی وارد شدم گروهی از شاعران و دانشمندان را در حضور وی یافتم ، از جمله آقای سجاد بریلوی استاد دانشکده دولتی ملتان ، آقای هاتف دهلوی ، آقای سید صفدر حسین شاه متخلص به «شهید» و چند تن دیگر. احسان دانش شاعری است موخته و پخته و دانشمندی است آزاده که از کارگری و مزدوری به مقام استادی و استاد راهنمای دکتری دانشگاه پنجاب رسیده است و به اندام کوچک و کوتاه و لیکن قوی و استوار واقعاً به علم و ادب و تاریخ اسلام و پاکستان خدمت می کند. در سال ۱۹۱۴ میلادی در کاندله بخش شهرستان مظفر نگر در هند ولادت یافته و اکنون ۶۲ سال دارد. تحصیلات خود را از مسجد و مدرسه آغاز کرده و به دانشگاه رسیده است. بیش از ۳۵ تألیف و دیوان شعر دارد که نیمی از آنها چاپ شده است.

در کتابخانه احسان دانش در حدود ۲۵۰۰ کتاب چاپی (اردو و فارسی و عربی و انگلیسی و پنجابی) و تقریباً ۱۸۰۰ نسخه خطی موجود است. همه کتابها در صندوق ها و در طاقچه ها و روی رف ها و روی زمین چیده شده است و لیکن خیلی خوب تحت مراقبت و مواظبت هستند به طوری که کرم و گرد و غبار و نم کمتر به آنها زبانی و ضرری رسانیده است. آقای احسان دانش به زبان اردو شعر می سراید و در زبان فارسی هم گاه گاهی. از روی تواضع همواره می گوید من هیچ نمی دانم و این بیت غنی کشمیری را تکرار می کند و با خط خوش آنرا نویسانیده و بالای سرش آویخته است :

«همچو سوزن دالم از پوشش گریزانم ما جامه بهر خلق می دوزیم و عریانم ما»

اینک چند نسخه خطی :

- ۱- نخبۃ التفاسیر : از محمد کاظم بن عبدالحکیم (تفسیر فارسی مذهب شیعه) ، تاریخ تألیف ۱۱۴۶ هـ ق ، ۴۱۳ ورق. کتابت ۱۱۴۸ هـ ق. ۳ مهر از مؤلف دارد. این نسخه منتخبی از تفسیر آصفی ، مجمع البیان ، معالم التنزیل ، و تفسیر جلالین است.
- ۲- انتخاب دواوین شاعران : از عبدالواسع جبلی ، ۵۵۸ هـ ق. ادیب صابر ۵۴۶ هـ ق. رضی نیشابوری ، کمال اسماعیل اصفهانی ، نسخه یی است بسیار ارزنده و اشعار هر شاعر را تحت عنوان نام هر شاعر جدا جدا آورده است. تقریباً قرن ۶ و ۷ هـ ق. ۱۱۰ ورق.
- ۳- شرح صحیفه کامله سجادیه : (فارسی) ، شارح محمد بن محمد میر باقر داماد (متوفی ۱۰۴۱ هـ ق) تاریخ کتابت ۱۰۷۷ هـ ق. کاتب محمد ابراهیم بیک تبریزی ، ۳۴۲ ورق.
- ۴- دستور العلاج : (فارسی) ، کاغذ جهانگیری ، کتابت تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۵- پنج گنج : یا «اعجاز الرسائل» (رسائل الاعجاز) ، فارسی هر رساله جداگانه سر لوح دارد و مذهب است. خط نستعلیق خفی خوب ، در زمان نواب نظام الملک آصف جاه اول رفیق خاص نواب درگاه قلیخان ، نسخه ارزنده ، ۱۱۳۷ صفحه.
- ۶- دیوان حافظ : (قطع کوچک) تقریباً قرن ۱۰ هـ ق ، خط نستعلیق خفی.
- ۷- دیوان عرفی : تاریخ کتابت ۱۰۴۷ هـ ق. کاتب فتح محمد عبدالعزیز حسینی الحسینی ، تقریباً ۶۰۰ ورق
- ۸- مرآت الجبال : (بیاض اشعار) ، فارسی ، بسیار خوش خط (نستعلیق) ، اشعاری که درباره اعضا و اندام معشوق است در این بیاض گرد آمده است.
- ۹- دیوان صائب : (مذهب و منقش و مرصع) ، کاتب فیض الله ولد محمد اسحاق عرف خواجه ساکن اندرون قلعه پخته ملتان متصل روضه منوره مقدسه متبرکه شاه رکن عالم رکن الدین ابوالفتح فیض الله محمد ، سنه پنج جلوس والا نصیر الدین محمد پادشاه غازی سنه ۱۱۳۵ هـ ق.
- ۱۰- زاد المسافرین : فارسی ، سروده میر محمد حسین مرید غوث بهاء الحق ملتانی ،

تاریخ سرودن ۷۲۹ هـ ق ، کاتب فقیر کرم الهی ، ۱۲۸۰ هـ ق ، مطابق ۱۹۲۱ بکرمی.

۱۱- محاسن الاداب : فارسی ، ترجمه مکارم الاخلاق رضی الدین ابی نصر الحسن ابن علی الفضل بن الحسن الطبرسی ، تاریخ تألیف ۹۶۳ هـ ق ، مترجم نصیر الدین محمد بن عبدالکریم الانصاری الاسترابادی ، تاریخ کتابت ۱۰۵۴ هـ ق. کاتب حاجی طغرل درهرات.

۱۲- التبیان فی اعراب القرآن : تألیف ابوالبقا عبدالله بن الحسین بن عبدالله العکبرای ، کتابت ۱۲۹۹ هـ ق ، کاتب ابوالظفر عبیدالله غلام حسین .

۱۳- منشآت حزین : (فارسی) ، کاتب یحیی علی مشهور به آغای ابن محمد علی خان المعروف میرزائی الهاشمی ثم العقیلی.

۱۴- تاریخ فرشته : فارسی ، مهر «محمد علی بهادر ۱۲۱۹» ، کاتب غلام علی ابن غلام احمد ، کتابت ۱۲۳۶ هـ ق. ۴۰۰ ورق.

۱۵- منتخب اللغات شاهجهانی : خط نستعلیق خوش جلی ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.

۱۶- قراح و فرهنگ صراح : (عربی) ، مهر «غلام حسین ۱۲۹۲» ، کتابت ۱۳۰۱ هـ ق .

۱۷- کافیه : (عربی) ، خط ثلث یا تحریر «سنبت» ، کاتب مولانا عبیدالله سواقی ساکن کلی باغ ، سنه ۱۰۰۴ هـ ق.

۱۸- غنیه الطالبین : (فارسی) ، شرح از مولانا عبدالله خلف مولانا عبدالحکیم سیالکوتی ، تاریخ کتابت ۱۲۸۷ هـ ق.

۱۹- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : (فارسی) ، رکن چهارم و پنجم ، قرن ۱۰ هـ ق.

۲۰- فرامین و مکتوبات : (فارسی و اردو) ، شامل نامه ها و حکم ها و دستور ها مربوط به امیران و حاکمان و دانشمندان در زمان حکومت انگلیسی ها (۵ مجلد) از سال ۱۸۵۶ تا ۱۸۵۹ میلادی. متن این نامه ها و فرامین بسیار ارزنده است از لحاظ زبان فارسی و تاریخ پاکستان.

۲۱- فرهنگ جهانگیری : فارسی ، (از روی نسخه مؤلف نقل شده) ، ۳۰۰ ورق. تاریخ کتابت ۱۱۹۳ هـ ق.

- ۲۲- فرهنگ لغت عربی و فارسی : (دستنویس یا مشقی).
- ۲۳- آثار و احوال ابن العربی : (عربی و اردو و فارسی) ، (۹ مجلد) کاتب و گرد آورنده نواب الدین ، ۱۳۲۴ شمسی هجری ، شامل کتابهای مختلف ، از جمله :
- ۱- القول النفیس فی تلبیس ابلیس ، ۲- عنقای مغرب ، ۳- التدریبات الالهیه ، ۴- موانع النجوم ، ۵- مطلع فصوص الکلم فی معانی فصوص الحکم (ج ۱ و ۲) ، ۶- رساله فراید و الوان (اردو) ، ۷- ترجمه مناظر علیہ از شیخ عبدالکریم الجبلی موسوم به شاهد محمودی در تجلیات (فارسی).
- ۲۴- مجموعه : (عربی) ، ۱- کتاب المطالعہ لنواب الدین ، ۲- مشارق شمس المعارف علی الاشواق ، ۳- جواهر الحقایق للسید عبداللطیف المعروف بسید محی الدین قادری.
- ۲۵- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : کتابت ۱۱۳۹ هـ ق ، کاتب ملا اسد الله.
- ۲۶- کیمیای سعادت : (فارسی) ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .
- ۲۷- بحر الجواهر : (عربی) در طب ، از محمد بن یوسف طیب هروی ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .
- ۲۸- اوم تت ست = اوم نامه (مثنوی) : هندی و فارسی ، سروده ولی لاهوری کاتب اسیدواره نوگره گوپال کول.
- ۲۹- مثنوی مولوی : (ترجمه اردو) : از حسن کاندهلوی ، کاتب نادر علی در میرته ، ۱۸۴۱ میلادی.
- ۳۰- رساله سیر مقامات : (فارسی) ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۳۱- مخزن السالکین : (فارسی) از شاه برهان الدین شمس العشاق حسینی.
- ۳۲- اقید الکنج : از شاه میر انجی شمس العشاق (فارسی) .
- ۳۳- بحر المعانی : (مکتوبات) : از خواجه مخدوم محمد حسینی ، کاتب شیخ احمد ، قرن ۱۰ هـ ق .
- ۳۴- رساله اسرار الوحی : (فارسی) ، قرن ۱۰ هـ ق .
- ۳۵- نزهة الارواح : از حسین بن عالم بن ابی الحسن الحسینی ، کاتب حسن خان ، (فارسی) .

- ۳۶- براءة المحققين: (فارسی)، از شیخ نجم الدین محمود (فارسی)، تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.
- ۳۷- عین العلم: (عربی)، کتابت ۱۰۹۴ ه. ق.
- ۳۸- ارمغان: (چاپ شده ۱۲۶۱ ه. ق)، (اردو)، ۸ ورق.
- ۳۹- بیاض: (فارسی و اردو و هندی)، نثر و نظم، تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.
- ۴۰- دیوان بابر: (زبان ترکی)، (خط نستعلیق خوش)، قرن ۱۰ ه. ق. لفظ «بابر» در مقاطع غزلیات آمده است. نشان چند مهر دارد: «عالمگیر پادشاه ۱۰۰۴»، «عرض دیده شد ۲۸ شهر رجب سنه ۲۶ جلوس». ظاهراً دیوان ظهیرالدین بابر هایون پادشاه است.
- ۴۱- طعام شاهجهانی: (رساله آشپزی در آشپزخانه شاهجهان)، کتابت قرن ۱۱ ه. ق.
- ۴۲- مبعده الابرار: از جامی، کتابت ۱۰۹۱ ه. ق.
- ۴۳- قصه شاهزاده سیف الملوک و بدیع الجمال: شامل نثر و نظم فارسی.
- ۴۴- نصیحه المؤمنین: (اردو) از میان جی معین الدین چشتی، کاتب شیخ امام الدین، ۱۲۵۲ ه. ق.
- ۴۵- خیابان یعنی شرح گلستان: (فارسی): از سراج الدین علی آرزو، کاتب سراج الدین سکنه عادل گره تحصیل وزیر آباد ضلع گوجرانواله. ۱۹۲۹ بکرمی.
- ۴۶- رساله ۲۰ باب اصطrolاب: از خواجه نصیر الدین طوسی، کاتب و صاف، سنه ۱۳۱۱ ه. ق.
- ۴۷- بوستان سعدی: خط تعلیق زیبا، (شاید از عهد مؤلف باشد)، نسخه منحصر بفرد.
- ۴۸- رساله مفتاح قمر: تألیف سید راحت حسین، (اردو)، برای چاپ نوشته شده بوده است.
- ۴۹- روضه الشهداء: (فارسی)، کتابت ۱۲۶۱ ه. ق.
- ۵۰- شرح کتاب شیخ اثیر الدین الابهری: (عربی)، کاتب حاجی محسن بن حاجی شهاب، ۱۳۲۵ ه. ق.
- ۵۱- مجموعه رسائل: (فارسی)، شامل رساله تمیم انصاری و دیگران.

- ۵۲- مثنوی میر : (اردو).
- ۵۳- مثنوی دینی : در فقه و فرائض ، (فارسی).
- ۵۴- مثنوی کریم : (فارسی).
- ۵۵- قوانین الصرف : (هندی) ، تألیف خانم ملک چکوالیه ، ۱۳۱۴ هـ ق.
- ۵۶- نام حق : (فارسی) ، خط خوش.
- ۵۷- مجموعه : (فارسی)، ۱- خمسه الاسلام از تقی دهلوی ۱۰۸۸ هـ ق ، تحفه نصایح از یوسف حسین ، ۷۹۵ هـ ق .
- ۵۸- نفحات الانس من حضرات القدس : جاسی ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۵۹- تعلیم الاطفال : از میرزا قاسم بیک ، ۱۸۵۵.
- ۶۰- بیاض یا جنگ اشعار : (فارسی) ، قرن ۱۰ هـ ق .
- ۶۱- دیوان امامی هروی : در صنایع شعری و ادبی. تقسیفات بر حسب «شمره» است و چندین «شمره» دارد.
- ۶۲- ماقی نامه کوثری : از میرزا قاسم بیک چنگیز خان ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۶۳- آب حیات : (دستویس) ، از مولانا محمد حسین آزاد ، ۱۹۰۷ میلادی.
- ۶۴- بیاض : (فارسی) ، بهار بوستان و اشعار دیگر ، ۱۱۰۲ هـ ق. کاتب شاه غلام ولد سید ابراهیم .
- ۶۵- مجموعه نسخه نویسی های پزشکی : (اردو و فارسی). ظاهراً حکیم یا طبیبی برای خود به طور روزانه نوشته است .
- ۶۶- انشای نعمتی : (فارسی) ، قرن ۱۱ هـ ق.

۱۵۷- کتابخانه دکتر محمد ادریس بت

[کالج رود ، سیالکوت (شماره ۳۰ مدل تاؤن)]

آنگاه که به عیادت آقای دکتر عرفانی به سیالکوت رفتم، با آقای دکتر محمد ادریس آشنا شدم. وی برای معالجه و مداوای آقای دکتر عرفانی آمده بود. او گفت من در حدود ۳۱ کتاب چاپی در موضوع طب دارم و از میان آنها شاید ۳ یا چهار نسخه خطی باشد ،

اما فرصت نشد از کتابخانه آقای دکتر محمد ادریس بت که اندکی فارسی هم می دانست دیدن کنم.

۱۵۸- کتابخانه ملک محمد اقبال

[۷۷ زید ، مقابل مسجد تهیکیداران ، میلاد نگر (دهوک رت)، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۴۲ مجلد کتاب چاپی (اردو و فارسی و عربی و بلوچی و پنجابی) موجود است. نسخه خطی ندارد. چند دست نویس دیدم ، از جمله :

- ۱- فیض رومی : (فارسی و اردو) ، برگزیده‌ی از مثنوی مولوی تألیف پرفسور ملک محمد اقبال.
- ۲- بیاض حکیم الهی بخش : در موضوع نسخه نویسی پزشکی ، (اردو) . حکیم الهی بخش ولد میان جیون ساکن قطبال ضلع کیمبلپور حکیم و طبیب زمان خود بوده است ، تاریخ کتابت و تألیف ۱۳۳۱ هـ ق.
- ۳- مکتوبات امام ربانی : از شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی ، کاتب پرفسور ملک محمد اقبال.

۱۵۹- کتابخانه سید لعل شاه بخاری

[مدنی مسجد ، (مدرسه تعلیم القرآن) ، لایق علی چوک ، واه کینت]

به همراهی آقای اختر راهی استاد دانشکده دولتی مری به کتابخانه آقای مولانا سید لعل شاه بخاری راه یافتیم . وی به زبان فارسی سخن می گفت و تألیفاتی هم دارد. از جمله :

- ۱- «الکلام الموزون فی صلوة الجنابة علی الوجه المسنون» و «قدیم الصراط علی مسأله الاسقاط».
 - ۲- حضرت معاویه و استخلاف یزید بجواب تحقیق مزید علی خلافت معاویه و یزید.
- آقای سید لعل شاه بخاری فارغ التحصیل دارالعلوم دیوبند است و بدین جهت در علوم اسلامی متبحر است و کتابخانه‌ی ارزنده دارد.

در این کتابخانه در حدود ۱۲۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۶۰ نسخه خطی موجود است. آقای اختر راهی فهرست نسخه های خطی این کتابخانه را به روش کتابخانه گنج بخش تهیه کرده است. علاوه بر نسخه های خطی، تعدادی اسناد و طومار ادعیه و شجره نامه و خطبه و فرامین به زبان عربی و فارسی در این کتابخانه دیدم، از جمله:

- ۱- خطبه عید کلان (عیدالاضحی) و مناجات نامه در زمان محی الدین محمد پادشاه غازی کتابت تقریباً قرن ۵۱۳ ق.
- ۲- خطبه ثانی و ایات فارسی، کتابت قرن ۵۱۳ ق.
- ۳- خطبه تیمور شاه (فارسی و عربی).
- ۴- خطبه عید (اردو و فارسی و عربی).
- ۵- خطبه دیگر (عید کلان) (فارسی و عربی) و روش نماز خواندن.
- ۶- خطبه عید خورد (عید فطر)، فارسی و عربی (۲ نسخه).
- ۷- سند (زبان فارسی)، ۵۱۱۹۵ ق، ۵۱۱۷۷ ق، ۵۱۲۱۱ ق.

اینک اسامی چند نسخه خطی (از کتابخانه مولانا سید لعل شاه بخاری):

- ۱- کتاب ابراهیم شاهی: در اصول فقه (فارسی)، کتابت ۵۱۲۴۶ ق.
- ۲- خلاصه کیدانی: (ترجمه فارسی)، کاتب میان ولی محمد، ۵۱۳۱۴ ق.
- ۳- مجموعه: ۱- عمده الفتاوی، فارسی، ۲- فرهنگ لغات گلستان، تقریباً قرن ۵۱۳ ق. (حواشی این نسخه به قلم عبدالعلیم).
- ۴- تحفه الابرار: از نورالدین عبدالرحمن جامی، فارسی، کتابت قرن ۵۱۳ ق.
- ۵- مجموعه ۱- رساله دھانی ورقه: (پنجابی، منظوم)، ۲- رساله ارث (عربی)، ناقص، کاتب میان ولی احمد.
- ۶- منیہ المصلی: (عربی)، میان فضل الدین ولد نظام الدین (ساکن علاقہ چچ)، قرن ۵۱۲ ق.
- ۷- اوراد: ۱- درود مستغاث، ۲- اساء الله الحسنی، (عربی).
- ۸- مجموعه: ۱- تلخیص العلاج، ۲- علاج بواسیر، از هدایت العلی لکهنوی، ۳- نسخه جات طب (اردو و فارسی)، کاتب سلطان محمد مراد آبادی، قرن ۵۱۴ ق.

- ۹- صلوة ما چینی : (فارسی) ، ابو الحسین فضل الله بن محمد ابن ایوب الباجینی تألیف ماه رمضان ۷۱۵ هـ ق ، کتابت تقریباً قرن ۱۱ هـ ق.
- ۱۰- گلشن معجزات : (پنجابی ، منظوم) از محمد شاه مظفر آبادی ، ساکن سلطان پور (نزد حسن ابدال) ، ۲۳۹ صفحه ، (۲ غزل فارسی در نعت حضرت محمد (ص) در این نسخه از مؤلف آمده است) .
- ۱۱- زاد اللبیب فی سفر الحبیب : (عربی) ، از محمد شاه بن صالح بن شیخ تاج الدین بن شیخ شمس الدین که به مولانا عبدالله بن مولانا عبدالحکیم سیالکوٹی نوشته است در عهد محمد شاه پادشاه غازی.
- ۱۲- شرح یوسف و زلیخا : از محمد بن غلام محمد ، کاتب یار محمد از قوم قریشی هاشمی ، کتابت ۱۲۴۴ هـ ق.
- ۱۳- التجوید : (عربی) ، کاتب محمود ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۴- انشای هر کرن : (فارسی ، ناقص) ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۵- انشای احمد : (فارسی) از گل احمد ، مهر «قطب الدین مرید دستگیر» ، کاتب قطب الدین ولد محمد علی ، ساکن منہاور ، کتابت ۱۲۶۸ هـ ق = ۱۸۵۲ میلادی.
- ۱۶- خلاصۃ الفقہ : (فارسی) ، کاتب ، خدا بخش ، مهر : «اسمعیل پیرو دین محمد ۱۱۷۹ هـ ق».
- ۱۷- انتخاب الکتب : (فقه ، پنجابی) ، تألیف ۱۱۱۲ هـ ق .
- ۱۸- حاشیہ شرح تہذیب : (عربی) ، ۱۲۲۴ هـ ق (در شهر لکهنؤ) حاشیہ نگار مولوی اسمعیل بن محمد وجیہ الدین ، کاتب الله دین کولیانونالہ.
- ۱۹- نوادر اوغانی : (در فقه ، فارسی و عربی) ، از عبدالله نیازی .
- ۲۰- مصباح الہدایہ : (۱۵ باب) ، شرح رسالہ مہتدی در فقه ، (فارسی) ، تألیف حضرت شیخ بابو کاتب ، ۱۲۴۲ هـ ق. مالک غلام علی.
- ۲۱- جواهر النفس علی متن درہم الکیم : (عربی) ، کتابت ۱۲۷۷ هـ ق.
- کاتب نظام الدین (چاپ شدہ).
- ۲۲- راحت المؤمنین : از عبدالله واعظ ملتانی ، ۱۲۸۹ هـ ق (برای پاس خاطر سید قاسم شاہ).

- ۲۳- رسالهٔ صرف و نحو عربی : (فارسی) ، به ضمیمهٔ مائهٔ عامل (منظوم) از شیخ عبدالقاهر جرجانی .
- ۲۴- مجمع الاحکام : (در عرفان و تصوف و فقه و سؤال و جواب فقهی) ، از درویش ابو سعید علی قریشی ، کتابت ۱۲۳۷ هـ ق.
- ۲۵- رسایل متفرقه : (عربی) ، ناقص.
- ۲۶- دعای عجایب الاستغفار : (عربی ، دستورها فارسی) ، معروف به دعای عبدالله شیطاری (ناقص).
- ۲۷- مجموعه : تذکرهٔ المذاهب : ۱- (منثور) ، ۲- تجوید قرآن (منظوم) ، ۱۰۸۳ هـ ق (فارسی).
- ۲۸- متن الجزویه : (منظوم ، عربی ، تجوید) .
- ۲۹- شرح قصیدهٔ امالی : (فارسی) ، تألیف آخونصاحب (آخون درویزه) ، کاتب میان محمد اکرام ابن عبدالعزیز ساکن قریهٔ شاهي تپه در بلدهٔ پیشاور ، کتابت ۱۲۵۵ هـ ق.
- ۳۰- هدایت نامه : (مجربات دیره می) ، نقل از حسامی.
- ۳۱- عقل بیدار : (فارسی) ، تألیف فقیر ولد بازید عرف آوان ساکن قلعهٔ شورکوت ، (ناقص) .
- ۳۲- رسالهٔ صرف و نحو : (قرن ۱۴ هـ ق).
- ۳۳- مجموعه : ۱- تذکرهٔ المذاهب مستعیناً بواهب المواهب ، ۲- مناجات غوث الثقلین ، ۳- عجایب الاستفسار از عبدالله شیطاری ، ۴- القاب و سرنامه (فارسی) ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۳۴- ادعیه و اوراد : (بر اساس عقیدهٔ اهل سنت و جماعت) ، ناقص ، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۳۵- رسائل در فقه : (مشقی ، عربی).
- ۳۶- نسخه های طبی : (مجموعه) ، (فارسی و اردو).
- ۳۷- مختصر منظومهٔ طبیعیہ تشریحیہ : (منظوم) ، فارسی.
- ۳۸- نسخهٔ خطی : (فارسی و عربی ، ناقص) ، قرن ۱۱ هـ ق.

۳۹- کتاب ترکیب برکالیه : (نحو عربی) ، کاتب ملا قیام الدین آخون زاده ، کتابت ۱۲۵۵ هـ ق در قریه شیر پاؤ.

۴۰- حکایات عربی : (قرن ۱۴ هـ ق).

۴۱- مجموعه : معاً حافظ صاحب بر اهل ایران و جواب معای حافظ بر اهل ایران ،

۲- یادداشت کرسی نامه سادات ، ۳- شجره نامه مبارک غوثیه ، کاتب و مؤلف سید مصطفی القادری.

۱۶۰- کتابخانه مولانا شیر محمد

[مدنی مسجد ، لایق علی چوک ، واه کینت (استان پنجاب)]

این کتابخانه در یکی از اطاق‌های «مدنی مسجد» قرار دارد و برای مدرسه تعلیم القرآن مورد استفاده قرار می‌گیرد . مولانا شیر محمد مدرس عربی و فارسی مدرسه است. در حدود ۱۰۰۰ مجلد کتاب چاپی دارد (عربی و فارسی و اردو) . نسخه خطی ندارد. مدرسه تعلیم القرآن ۲۷ طالب علم دارد که بیشتر آنها قرآن حفظ می‌کنند.

۱۶۱- کتابخانه اختر راهی

[روستای لوهر شرفو ، بخش واه کینت ، (استان پنجاب)]

در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی (عربی و فارسی و اردو و پنجابی) دارد. آقای اختر راهی جوانی است پر شور و پرکار. چند کتاب تألیف کرده و در حدود ۳۰۰ مقاله گوناگون در مسائل کتاب شناسی دین و تاریخ مخصوصاً راجع به ترجمه و تفاسیر فارسی قرآن نوشته است و در مجلات الحق (اکوره ختک) ، البلاغ (کراچی) ، العلم (کراچی) ، (سیاره دانشجست) لاهور ، محدث (لاهور) ، مجله دارالعلوم (دیوبند) ، زندگی (رامپور) ، تعمیر حیات (لکهنؤ) ، فیض الاسلام (راولپندی) چاپ شده است. کتابهایی که تألیف کرده است :

۱- مسعود عالم ندوی (سوانح و مکتوبات) ، چاپ گجرات.

۲- ذکر رفتگان (زیر چاپ).

۳- تذکره مصنفین درس نظامی (زیر چاپ).

۴- تبرکات مدنی (مولانا احمد حسین مدنی) (زیر چاپ).

۱۶۲- کتابخانه مولانا نور حسین

[واه کینت]

در این کتابخانه در حدود ۴۰۰ کتاب چاپی و ۲ نسخه خطی موجود است :

۱- شرح وقایه : (در فقه).

۲- قرآن کریم :

۱۶۳- کتابخانه مولانا حبیب الرحمن خان اگروری

[حسن ابدال ، بخش کیمبلپور (استان پنجاب)]

به همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال بدین کتابخانه راه یافتیم. مولانا حبیب الرحمن اگروری در حدود ۸۴ سال دارد. خودش را نشان نداد ، اما درهای کتابخانه را به روی ما گشود. (اگروری یک ریاست بوده است در نزدیک «مانسهره» ایالت هزاره). در حدود ۱۱۰۰ مجلد کتاب های چاپی خوب که اکثر آنها فارسی و عربی و چاپ نولکشور و چاپ مصر است و همه آنها بسیار خوب مجلد شده است و روی عطف و جوانب کتاب ها نوشته است : «محمد عزیز الرحمن عرف محمد آزاد بخت چشتی قادری ۱۳۲۸ هـ ق» که او پدر مولانا اگروری بوده است. از آقای مولانا اگروری خواستم که دفتر مرا امضا کند. وی نوشت : ایک ایرانی میری زیارت کرنے آیا ہے حبیب الرحمن بقلم خود ، عالم دیوبند. در این کتابخانه چند نسخه خطی دیدار کردم ، از جمله :

۱- مجموعه : ۱- تحفه العاشقین ، ۲- اسرار القلوب ، (اردو) ، تألیف مولانا حبیب الرحمن اگروری. قرن ۱۴ هـ ق.

۲- شرح بسم الله الرحمن الرحیم : (اردو) ، قرن ۱۴ هـ ق .

۳- مسائل فقهی و عرفانی : (فارسی) ، تألیف حبیب الرحمن اگروری (دستنویس مؤلف).

۴- چوله قمیض باوا نانک صاحب : این نسخه دعایی یک ورقه بود بدین شرح که سورة شهادت و کلمه طیب و دیگر ادعیه را به صورت و شکل پیراهن کتابت کرده بودند و این شکل پیراهن متعلق به باوا نانک صاحب بود که مؤسس «فرقه مذهبی سیکها» بوده است و گور و پنجه صاحب با چشمه آب و حوض مقدس در یک بنای با عظمت در شهر حسن ابدال است. (این گونه نقش

دعایی که یک پیراهن را نشان می دهد ، به صورت بافته شده و نقاشی شده نیز در فقیر خانه لاهور دیدم که گفته می شد متعلق به حضرت فاطمة الزهرا علیها السلام است).

۵- دیوان حافظ : با مقدمه فارسی (منثور) ، خوش خط ، سرلوح دارد. کاتب عبدالغفار ، کتابت ۱۰۹۷ ه. ق. در پایان این دیوان فهرست اصطلاحات عرفانی دارد.

آقای طارق مقصود چشتی قادری محبت بسیار فرمود تا این کتب خانه را به ما نمودند.

چهلوه شریف :

۱۶۴- کتابخانه حافظ محمد طیب الرحمن

[چهلوه شریف، بخش هری پور، هزاره]

مالک این کتابخانه آقای مولانا صاحبزاده محمد محمود الرحمن علوی قادری است که ساکن روستای چهلوه شریف است. در این روستا مسجد و مدرسه و زیارت گاهی با شکوه است. متأسفانه از گشودن در کتابخانه و نشان دادن کتابها خود داری کردند و گفتند آن کس که کتابخانه را حفاظت می کند کلیدش را با خود برده است و قول دادند که در آینده ما را دعوت خواهند کرد تا از کتابخانه دیدن کنیم. حضرت غوث اعظم چهلوهی (رح) و حافظ محمد طیب الرحمن و محمد منظور الرحمن و دخترش عابده خاتون بی بی و مولانا محمد فضل السبحان قادری چهلوهی در چهلوه شریف مدفون هستند و گنبد و بارگاه و مناره های باشکوه ساخته اند. هم اکنون سجاده نشین دربار عالیله چهلوه شریف آقای مولانا صاحبزاده محمد محمود الرحمن علوی قادری است. قطعه تاریخ وفات حضرت غوث چهلوهی این است :

«بتاریخ یکم ذوالحجه بوقت عشا بروز شنبه از دارفانی رخت برد.

کرد هاتق غیب ما را این ندا رفت از دنیا آن شاه مقتدا
بود شمع ذکر لا اله الا الله قره العین او ذکر لا اله الا الله
در جوار رحمت حق یافت جا ذکر آن شاه بود لا اله الا الله

۱۳۴۲ هجری نبوی (ص)

۱۶۵- کتابخانه رحمانیه

[دارالعلوم اسلامیة رحمانیه ، هری پور ، هزاره]

این کتابخانه در اختیار مدرسان و دانشمندان و طالب علمان دارالعلوم اسلامیة رحمانیه قرار دارد و در داخل مدرسه است. در حدود ۲۲۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۱۰۰ نسخه خطی (فارسی و عربی و پنجابی و پشتو و اردو) در این کتابخانه موجود است. کتابدار آقای راجه محمد یوسف جهلمی است. اسامی کتابهای چاپی و نسخه های خطی را درهم در یک دفتر ثبت کرده اند. فهرست نسخه های خطی هنوز ترتیب نیافته است. آقای اختر راهی فهرست نگار مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان داوطلب فهرست نگاری نسخه های خطی این کتابخانه است. دارالعلوم اسلامیة رحمانیه دارای این تقسیمات است : ۱- کتابخانه (مکتب) ، ۲- دفتر دارالشوری ، ۳- دارالمنطق و العقول ، ۴- دارالفقه والاصول ، ۵- دارالحفظ و النحو ، ۶- دارالاشاعره و الافتاء ، ۷- دارالاقامه. این دارالعلوم زیر نظر «انجمن شورای اسلامیة رحمانیه» اداره می شود. رئیس انجمن شوری حضرت صاحبزاده خواجه محمد محمود الرحمن علوی قادری سجاده نشین آستانه عالیہ چوهوهره شریف هستند. به دستور رئیس انجمن شوری اجازه داده شد از کتابخانه دیدن کنیم. ضمناً از «لنگر» یا «آشپزخانه» مدرسه به ما غذا دادند ، هانگونه که طالب علمان و دیگر مسلمانان را اطعام می کردند.

اینک اسامی چند نسخه خطی از این کتابخانه :

- ۱- مقالات : (عربی) از یعقوب بن سید علی. قرن ۱۱ ه. ق.
- ۲- شرح وقایع : (جزو آخر) ، (عربی). قرن ۱۰ ه. ق.
- ۳- شرح اسکندرنامه : (فارسی) ، قرن ۱۲ ه. ق.
- ۴- تفسیر یعقوب چرخي : (فارسی) ، قرن ۱۰ ه. ق.
- ۵- کنز الدقایق : (عربی) ، جلد ۱ ، کاتب عبدالله بن محمد ظاهر ، تاریخ کتابت ، ۱۲۷۰ ه. ق.
- ۶- حاشیه میرایسا غوجی : (عربی).
- ۷- رقصات فارسی : قرن ۱۲ ه. ق.
- ۸- کنز الدقایق : (عربی) ، قرن ۱۰ ه. ق.

- ۹- نسخهٔ فقه : (عربی).
- ۱۰- مسائل متفرقه : (فارسی) ، از مولانا عبدالغفور ، ۱۲۸۰ هـ ق.
- ۱۱- نسخهٔ فقه : (عربی ، مشقی).
- ۱۲- ترغیب الصلوة : از محمد بن احمد فراهی ، قرن ۵۱۲ هـ ق.
- ۱۳- احیاء علوم الدین : (عربی) ، نسخهٔ کامل قطع بزرگ ، ۶۲۰ ورق (۱۲۴۰ صفحه). قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۱۴- تحفهٔ السلام : (تفسیر سورة فاتحه) : (فارسی) ، از اکرام الدین ، تاریخ کتابت ، ۱۲۴۲ هـ ق.
- ۱۵- غنیة المبتدی شرح منیه المصلی : (عربی).
- ۱۶- شرح الیاس : (عربی) ، قرن ۵۱۱ هـ ق.
- ۱۷- سراجی و اشعار پنجابی : حافظ محمد حیات کهوکه‌ر ، کتابت ۱۳۱۲ هـ ق.
- ۱۸- ریاض القدس : (فارسی) ، از محمود بن ابراهیم نبیره قاضی حمیدالدین ناگوری.
- ۱۹- مسائل فقه و عرفان : (فارسی) ، قرن ۵۱۰ هـ ق.
- ۲۰- مجموعه : ۱- دیوان آصفی ، ۲- دیوان وحشی ، ۳- دیوان هلالی.
- ۲۱- صرف و نحو : (عربی و فارسی).
- ۲۲- سیرت رحانیہ عالیہ : (اردو و فارسی) ، از محمد عباس خان قادری مسہر محمدی ، ساکن پوچ آزاد کشمیر ، ۴۵۴ صفحه. بہ خط مؤلف (چاپ شدہ).
- ۲۳- عقدہ الاولی المعروف بقانونچہ الہیولی : (عربی) ، در موضوع صرف و نحو.
- ۲۴- نصاب الصبیان : از ابو نصر فراهی ، قرن ۵۱۲ هـ ق.
- ۲۵- مجموعه : (فارسی) ۱- انشای خادمی ، ۲- انشای فیض بخش.
- ۲۶- گلستان سعدی : کاتب قمر الدین ، ۱۲۵۷ هـ ق .
- ۲۷- ادعیہ و اوراد : (عربی) ، دستورهای خواندن فارسی.
- ۲۸- قران السعدین : از امیر خسرو دهلوی ، (فارسی) ، قرن ۵۱۰ هـ ق.
- ۲۹- دیوان صائب : (فارسی).

- ۳۰- بینات شهید : (پشتو) ، در موضوع تجوید.
- ۳۱- مجموعه : ۱- گلستان ، ۲- بوستان : کاتب احمدین بن میان حیات بخش ، کاتب ۱۲۷۹ ه.ق.
- ۳۲- نسخه فقه : (عربی) ، قرن ۱۱ ه.ق ، (ناقص).
- ۳۳- نسخه فقه : (عربی ، مشقی).
- ۳۴- منطق : (عربی) ، از عبدالله بن الهداد ابن عثمان ، کاتب گمینا لعل قوم ، ۱۸۳۴ میلادی مطابق با سمت ۱۸۹۰ بکرمی.
- ۳۵- نسخه فقه : (عربی).
- ۳۶- اسکندر نامه : قرن ۱۲ ه.ق.
- ۳۷- بهار دانش : (فارسی) ، از عنایت الله ، قرن ۱۲ ه.ق.
- ۳۸- عقود الدرر فی حل المطول والمختصر : (عربی) ، از حسین بن شهاب الدین السامی الناملی .
- ۳۹- منتخب اللغات شاهجهانی : کاتب شیخ خیر الله ساکن فرح آباد ، کتابت ۱۲۴۰ ه.ق.
- ۴۰- مسلم الثبوت : از محب الدین عبدالشکور ، قرن ۱۲ ه.ق.
- ۴۱- علم النحو : (عربی).
- ۴۲- کتاب الفقه : (عربی) در موضوع ارث.
- ۴۳- علم الصرف : (عربی).
- ۴۴- شرح دلائل الخیرات : (فارسی) ، کتابت ۱۲۳۹ ه.ق. مالک نسخه محمد خورشید در سال ۱۲۴۶ ه.ق.
- ۴۵- انشای یوسفی : (فارسی).
- ۴۶- مجموعه : ۱- انشای هرکرن ، ۲- کریم ، ۳- مثنوی پنجابی ، ۴- محمود نامه ، کاتب اول رای زاده نبرترا ۱۷۳۰ بکرمی ، کاتب دوم صحبت خان ، ماه ساون ۱۹۱۹ بکرمی.
- ۴۷- قرآن : با زیر نویس فارسی ، مذهب و منقش.

- ۴۸- حواشی معلقه علی الامور من شرح المواقف: (عربی)، از محمد زاهد بن محمد اسلم الهروی، به ضمیمه، قصیده بانث سعاده.
- ۴۹- شرح بوستان: (فارسی)، کاتب شمس الدین.
- ۵۰- مجموع سلطانی: (فارسی)، کاتب غلام حسن خلف میان سلطان محمد، تاریخ کتابت ۱۲۸۰ ه. ق.
- ۵۱- المستخلص: (عربی) در فقه.

سلطان پور:

۱۶۶- کتابخانه حمیدیه

[دارالعلوم حمیدیه، سلطان پور، ضلع کیمبلپور (پنجاب)]

در روز ۶ بهمن ماه ۱۳۵۳ خورشیدی به همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی از طریق حسن ابدال و هریپور و شاهیه به سلطان پور رسیدیم. روستای سلطان پور ۴۲ میل تا راولپندی فاصله دارد و ۱۲ میل پیاده روی کردیم. در این روستا دارالعلوم حمیدیه بنا شده است که بانی آن مولانا حمید شاه مرحوم بوده است. کتابخانه حمیدیه و مسجد حمیدیه در این روستا به نام او است. اکنون آقای مولانا عبدالرحمن شاه مسؤول این دارالعلوم است. همان روز که به این روستا وارد شدیم به مناسبت ماه محرم الحرام و ایام عاشورا مجلس ذکر و خطابه تشکیل داده بودند. ما هم در این مجلس شرکت جستیم و به احترام ورود ما، خطیب می کوشید که اشعار فارسی بخواند و بسیار به ما احترام کردند. مولانا سید ضیاء الدین مرحوم که «مدرسه ضیا العلوم» در بازار سبزی (راولپندی) به نام اوست در همین روستا پرورش یافته است. طریقه این مدرسه، چشتیه قادریه است و به سلسله مهر علی شاه درگولره شریف می پیوندند. در حدود ۲۵ طالب علم در مدرسه حمیدیه درس نظامی می خوانند. در کتابخانه حمیدیه در حدود ۲۵۰ کتاب چاپی و بیش از ۱۲۰ نسخه خطی (فارسی و عربی و پنجابی و اردو و پشتو) دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی:

۱- تفسیر حسینی: (فارسی)، قرن ۱۰ ه. ق.

۲- صرف و نحو: (فارسی) به فرمایش سید ضیاء الدین مرحوم.

- ۳- الرسالة الاظهار والدر الخفی فی اثبات الکلی طبیعی : (عربی)، از مولوی مشتاق احمد ۱۳۳۸ هـ ق ، خط مؤلف ، در موضوع منطق و فلسفه.
- ۴- انواع بارک الله : (پنجابی). اشعار پنجابی ، بر «باب ها» منقسم است.
- ۵- علم طب : (پنجابی) ، منظوم و منثور ، در ۴۸ باب .
- ۶- رسایل طبی : (فارسی و پنجابی).
- ۷- لذت النساء : (فارسی) ، از ضیاء نخشی.
- ۸- السامی فی شرح الحسامی : (عربی) ، کاتب ملا جلال آخوند ساکن کندیه ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۹- مجموعه رسائل : (فارسی و عربی) : در عرفان و تصوف و تفسیر و قرائت (نسخه نادر).
- ۱۰- کنز الدقایق : (عربی) ، خط خوش نسخ ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۱- کتاب یک روزی : (عربی) ، در موضوع منطق ، از حمید شاه و به خط او.
- ۱۲- ریاض تحقیق : (اردو) ، شرح اسکندر نامه (چاپ شده ۱۸۸۴ میلادی).
- ۱۳- رسایل اسدیہ : (عربی) از مولوی اسد الله و به خط او : ۱- تن تن مسائل مختلفه بین حکما و متکلمین ، ۲- رساله فی تحقیق افاده النظر الصحیح ، ۳- رساله فی احوال المعذبین من الحکما ، ۴- رساله فی بیان المذاهب و التحقيق فی علم الواجب ، ۵- تقریر متعلق فی تقسیم العلم الی التصور و التصدیق ، ۶- تقریر متعلق بعدم جریان البرهان تطبیق.
- ۱۴- روضه الشهداء : (فارسی) در تاریخ و احوال شهیدان کربلا. ده باب دارد. مؤلف. ملا حسین واعظی کاشفی.
- ۱۵- باغ ارم : (پنجابی) ، ترجمه مشنوی (چاپ شده).
- ۱۶- فرائض سراجیه : (فارسی) ، چاپ شده فورت ولیم (۱۸۱۱-۱۲۲۷ هـ ق).
- ۱۷- مسائل فقه : (ناشناخته) ، عربی ، قرن ۱۰ هـ ق ، ناقص.
- ۱۸- کتاب الفقه : (نسخه کهن) ، عربی ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۱۹- شرح وقایع : (عربی) : کاتب محمد عمر بن قطب الدین الاندجانی یوم اربعه عشر

من شهر المبارک الشوال تم بالخیر و الظفر فی سنه تسع و خمسين و تسعائنه
من هجرة النبوی.

- ۲۰- ناشناخته: در مسائل فقه، (ناقص)، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۲۱- کتاب الفتاوی: (عربی).
- ۲۲- مجربات متیسی: (فارسی)، (چاپ شده).
- ۲۳- مفید المعاجین: (فارسی)، (چاپ شده).
- ۲۴- عین العلم: (عربی)، کاتب سیارت شاه. در موضوع اثبات علم و منطق.
- ۲۵- مجموعه: ۱- منقح العوامل و قوانین اعلال، ۲- رساله الکشف الظلام، کاتب حمید شاه، مهر «حمید شاه» و مهر «انجمن دارالعلوم حمیدیه» سلطان پور دارد.

- ۲۶- قواعد التفتازالیه: (عربی).
- ۲۷- ابوالمنتهی علم العقاید: (عربی).
- ۲۸- مجموعه: ۱- دستور القضاء، (فارسی) تألیف صدر ابن رشید بن صدر تبریزی ملقب به قاضی خواجه عمید، کاتب عبدالرحیم ابن عبدالله عرف سنا، تاریخ تألیف: ۵۹۶۲ ه. ق. (سنه ثانی و ستین و تسع مائه). در آخر این نسخه نامهای محمد بن احمد تبریزی ملقب به «عماد» و محمد بن محمود تبریزی معروف به قاضی خواجه آمده است و تاریخ «۵۷۷۲ ق» دارد: «فی السلخ من شعبان المعظم اثنین و سبعین و سبعائنه».
- ۲- الملتقط من المسائل الکنیه العباسیه (عربی)، ۳- تحفه الفقها کاتب حافظ شریف ولد داود میر ابن یوسف میر (عربی)، ۴- زاد الفکر (عربی)، از شمس الدین ابو عبدالله ابن محمد ابن شیخ زین الدین عبدالواحد المشتهر به ابن الهام در موضوع عرفان و تصوف و فقه.

- ۲۹- قال اقول: (عربی)، در منطق از اثیر الدین ابهری.
- ۳۰- اسکندر نامه پری: کاتب: احمد نور ولد محمد سعید، عرف افغان، (فارسی).
- ۳۱- مجموعه: ۱- قصیده محمدیه (ص)، (عربی)، ۲- تحفه مقبول شاه (فارسی)، نظم و نثر، کاتب «کرم»، تاریخ کتابت ۱۱۸۶ ه. ق. ۳- رساله احادیث (عربی).

- ۳۲- رساله صرف میر: کاتب محمد شاه.
- ۳۳- درود مستغاث: خط خوش نسخ، مهر «نور محمد» دارد.
- ۳۴- شرح الیاس: (عربی)، کاتب سیارت شاه. در مسجد سلطان پور، مهر «سیارت شاه» دارد.
- ۳۵- راحت القلوب: (فارسی) از علی محمد اصفهانی در علم فقه و تصوف، ۲۰ باب دارد. کاتب «سیارت شاه ابن نور علی شاه مسافر بی وطن چند روز در دنیا بفسق و فجور گذرانیده آخر در خاک آمیز خواهد شد در فتای رب». مهر «سیارت شاه» دارد.
- ۳۶- غزوات حیدری: ترجمه حمله حیدری به نثر اردو، مترجم سید محسن علی صاحب ابن سید امیر علی (چاپ شده).
- ۳۷- آثار محشر: (پنجابی)، از مولوی محمد علی تخلص «محمد» کاتب فقیر حقیر پرتقصیر بی تدبیر بی پذیر سیارت شاه مهر، «سیارت شاه» دارد.
- ۳۸- مجموعه رسائل صرف و نحو: (فارسی)، از مولوی محمد قاسم ساکن سورج گلی، ملک هزاره، کاتب احمد شاه ساکن سلطان پور.
- ۳۹- یوسف و زلیخا: (پنجابی)، کاتب سیارت شاه.
- ۴۰- تنبيه الغافلین: (فارسی)، در فقه و فتاوی، کاتب احمد ولد عبدالرزاق ساکن قصبه ابله شاه در ملک سوره شاه، ۲۹ باب دارد.
- ۴۱- مثنوی فقهی و رساله فقهی: فارسی، (نظم و نثر).
- ۴۲- هدایه شرح وقایع: (عربی)، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۴۳- لغزک: (عربی)، قرن ۱۴ ه. ق.
- ۴۴- اصول فقه: از خلیفه سلطان به اسم «حسن».
- ۴۵- مفید المبتدی: (جامع التعلیل): کاتب فقیر بلکه افقر سید محمد شاه ابن صدر شاه. مهر «حمید شاه» دارد.
- ۴۶- کتاب صرف و نحو: (فارسی و عربی و پنجابی).
- ۴۷- صرف و نحو: (عربی).

- ۴۸- مراح الارواح : (عربی) ، صرف و نحو ، کاتب محمد شاه در مسجد بهوئی.
- ۴۹- مرآت الصرف : از فقیر حقیر در کمند هوای نفس اسیر شیر محمد ابن شیخ محمد قریشی ، کاتب و مالک حمید شاه ولد سپارت شاه .
- ۵۰- شرح الیاس : (عربی) در فقه ، کاتب میان خیر محمد ولد خان محمد ساکن کاوه .
- ۵۱- کتاب فقه : (عربی) ، کاتب میان کریم حیدر ساکن موره دهستان ابیت آباد بخش هزاره .
- ۵۲- رساله قراءت و ادعیه : (عربی) : کاتب مسکین الدین پیر بخش ساکن جهلم .
- ۵۳- لباب الاخبار : (عربی) ، کاتب محمد سلطان پوری.
- ۵۴- نجات المؤمنین : (پنجابی) ، کاتب میان فضل الدین برای میان جال الدین.
- ۵۵- شرح دعای سریانی : (پنجابی) ، تاریخ کتابت ۱۲۶۷ هـ ق.
- ۵۶- کتاب فقه : (عربی) ، قرن ۱۰ (ناقص).
- ۵۷- کتاب فقه : (فارسی) ، قرن ۱۱ (ناقص).
- ۵۸- حواشی متعلقه علی شرح سلم : از حمد الله سندیلی.
- ۵۹- مرقات : (عربی) کتابت از روی نسخه چاپ شده .
- ۶۰- منطق و فقه : کاتب حمید شاه ، تاریخ کتابت ۱۳۴۸ هـ ق ، در میکی دوک کتابت شده است.
- ۶۱- التمهید فی بیان التوحید و هو بدایه مسترشد و رشید : (عربی) از المهدی ابوشکور السالمی محمد بن عبدالسعید شعیب الکشی در موضوع اصول و علم کلام و معرفت و توحید ، کتابت ۱۲۸۲ هـ ق. کاتب محمد شاه .

۱۶۷- کتابخانه خواجه عبدالرحیم

[سالک آباد ، دهستان حسن ابدال (پنجاب)]

مالک این کتابخانه مولانا پیر محمد اعظم سجاده نشین آستانه عالیہ سالک آباد

شریف است. وی به زبان فارسی با ما وارد گفت و گو شد و در دفتر من یادداشت کرد:

مفلسانیم آمده در کوی تو شیئا لله از جال روی تو
دست بگشا جانب زنبیل ما آفرین بر دست و بر بازوی تو

خدایا به حق نبی فاطمه که بر قول ایمان کنی خاتم
اگر دعوتم رد کنی و قبول من و دست دامان آل رسول

و همچنین اشعار و جملاتی دیگر به زبان فارسی از سعدی در دفتر من یادداشت کرد. وی مدرسه و مسجد و لنگر و آرامگاه جد و پدر خود را ساخته است. در کتابخانه مدرسه اش در حدود ۱۰۰ کتاب چاپی موجود است از نسخه های خطی او پرسیدم- گفت: ۱۲ نسخه خطی دارم و لیکن من ندیدم. گفت: «آنها را به راولپندی می آورم» و هنوز نیاورده است!

دربار بسال شریف:

۱۶۸- کتابخانه^{*} دربار بسال شریف

[بسال، کیمبلهور (استان پنجاب)]

پس از ۴ میل پیاده روی و از چند روستا گذشتن به دربار بسال شریف رسیدم. ساکنان دربار بسال همگان بلوچ و به زبان فارسی آشنا هستند و گفت و گویشان بلوچی است و پنجابی و اردو و پشتو هم می دانند. من و آقای پرفسور ملک محمد اقبال پسران پسران رفتم تا در دل درخت های جنگلی و لابلای تپه های خاکی گنبد و مناره و مسجد «خواجه میر احمد مرحوم» نمودار گردید. اصل روستای «بسال» تقریباً یک میل با «دربار خواجه میر احمد» فاصله دارد.

هنگام ورود به دربار بسال شریف با شخصی به نام «رحیم بخش» روبرو شدیم، سپس بالله بخش کنجی بردار (کلید دار) و فرزندانش احمد بخش و حافظ خدا بخش چشتی، و بعد با دوست محمد خان که به او «درویش» می گفتند و «خلیفه» دربار بود آشنا شدیم.

از قرار تحقیق در حدود ۷۰ سال پیش از این شیخ خواجه امیر احمد از نواحی لورالای استان بلوچستان کوچ کرده و در این جنگل ها و کوه های نزدیک اتک رحل اقامت

افکنده است. به همراهی مرحوم خواجه میر احمد گروهی از بلوچان که آنها را «بزدار» می گویند نیز کوچ کردند و در این سرزمین آمدند. این سخنان را از دهان و بیان آقای میان موسی درویش شنیدم که در حدود ۷۵ سال داشت و در تمام عمرش در دربار بسال شریف به خدمت دینی و دعایی و عبادت مشغول بوده است. با کسانی دیگر از بستگان و پیوستگان خواجه میر احمد مرحوم آشنا شدم، بدین شرح: خواجه نور محمد صاحبزاده برادرزادهٔ بزرگ خواجه امیر احمد صاحب، خواجه محمود بخش، مولانا سید حبیب الله شاه غرشین (غر = کوه، شین = سبز) به زبان پشتو. همهٔ اینها به زبان فارسی نیز گفت و گو می کردند.

در بسال شریف مسجد و صحن مسجد و مدرسه و لنگر ساخته‌اند. طالب علان به قرائت و حفظ قرآن مشغول هستند. اما دربار خواجه امیر احمد را بسیار با شکوه ساخته‌اند و گنبد و مناره‌های کوچک و بزرگ و درهای ورودی و صحن آن دیدنی است و داخل آرامگاه بسیار دیدنی و نوشتنی و توصیف کردنی است. بالای در ورودی صحن اینگونه آمده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم ، الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون :

امیر آمد فقیر دین پناهی شناسای رموز رسم و راهی
به خاکم گر بیفشاند نگاهی شود هر ذره ام پروین و ماهی
مزارش بقعهٔ نور الهی برای عاشقانش سجده گاهی

وفات خواجه امیر احمد صاحب ۲۱ ذی الحجه سنهٔ ۱۳۵۷ هجری هفته (شنبه). بالای در ورودی آرامگاه چنین آمده است :

«بسم الله الرحمن الرحيم ، يا الله ، يا محمد ، هم قوم لا یشقی جلیسهم» ، «وداع غریب نواز» ، «گل چمنستان چشت» = ۱۳۵۷ هـ تاریخ فوت خواجه امیر احمد صاحب ، «صیغه جود و کرم» = ۱۳۸۴ هـ ق تاریخ بنای آرامگاه او . بانی آرامگاه : «گدای آستانه محمد میر بخش بزدار ، و حافظ چشتی تونسوی عفی عنه :

نیر چرخ ولایت پرتو شان جال شیخ ما خواجه امیر احمد شه تخت بسال
منظر فردوس روضه «مصدر فیض عمیم» مظهر رفعت وصالش «غنچهٔ راز کمال»

در داخل آرامگاه دو قبر است :

۱- خواجه امیر احمد. ۲- خواجه میان محمد که بانی دربار بوده است.

هرکس که برای زیارت وارد آرامگاه می گردد از دیدار هزاران نقش های زیبا و دلاویز از درختان و گل های گوناگون و آیات قرآن و احادیث نبوی و اقاول و اسماء الحسنی و اشعار فارسی سیر نمی شود و دل بر نمی کند که بیرون آید گویی نگارستان چین است آنگونه که در داستان ها آورده اند. آنگونه که اطلاع به دست آوردم ساختن این آرامگاه در حدود ۱۵ سال به طول انجامیده و فقط نقاشی و نگارگری آن ۱۲ سال زحمت برده است و برای هر گل و هر کتیبه اش از یک هفته تا ده روز وقت صرف شده است. البته همه این نقش ها و نگارگری ها و کتیبه ها روی گچ و به رنگ هایی متناسب است. نام نقاش و سازنده آرامگاه «غلام حسن و سخی محمد ساکن رائیکامیر به سال ۱۹۶۲ میلادی».

این توضیحات را بدین جهت درباره این آرامگاه و صاحب آن دادم تا معلوم شود که شخصی به نام خواجه امیر احمد بلوچ از نواحی لورالای (بلوچستان) موجب شده که در دامنه های کوه های ساحل اتک این همه آبادانی به وجود آید.

اما آنچه مقصود اصلی من بود «کتابخانه» بود که متأسفانه از دیدارش محروم شدم زیرا صاحبزاده خواجه محمود بخش سجاده نشین دربار عالییه بسال شریف به پیشاور رفته بود و بستگان و خلفای دربار هم به هیچ وجه اجازه ندادند از کتابخانه دیدن کنم و آنگونه که زبانی شنیدم در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۱۰۰ نسخه خطی در کتابخانه خواجه میر احمد (دربار بسال شریف) موجود است.

در نزد حافظ خدا بخش چشتی پیش امام مسجد دربار بسال شریف در حدود ۵۰ کتاب چاپی و چند دستنویس در مسائل فقه و ادعیه و تاریخ موجود بود. به ما گفتند بار دیگر برای دیدار کتابخانه بیایید. گفتم : انشاء الله !

چورا شریف :

۱۶۹- کتابخانه مختارالحسن نقشبندی

[چورا شریف ، کیمبلپور]

به همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال بدین کتابخانه راه یافتیم. رومتهای چورا شریف

در حدود ۲ میل از ایستگاه راه آهن و شاهراه اتومبیل رو فاصله دارد و در کنار رود خانیه بر سر تپه‌یی واقع شده است. چشمه‌های آب فراوان در این روستا وجود دارد. با آقایان محمود الحسن شاه، مختار الحسن شاه، مسعود الحسن شاه، طفیل حسین شاه، محمد طیب شاه، آشنا شدیم. اینان همه از باز ماندگان خواجه شاه نور محمد مرحوم هستند که از تیراه بدین روستا فرود آمده است.

کتابخانه در اختیار آقای مختار الحسن نقشبندی بود. در حدود ۱۰۰ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۵۵ نسخه خطی داشت. به من گفتند که یکی از بستگان آنها به نام حافظ ظهور علی شاه نیز کتابخانه دارد اما فعلاً در اینجا نیست و در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی در نزد او موجود است و نسخه خطی ندارد.

اینک اسامی چند نسخه خطی از کتابخانه مختار الحسن نقشبندی:

- ۱- مدارج الفتوة و درجات الفتوة: همراه با فرهنگ لغات، (فارسی) تألیف شیخ عبدالحق سیف‌الدین دهلوی، قرن ۱۱ ه. ق. (۲ نسخه).
- ۲- مجموعه رسائل: ۱- رساله تجوید، کاتب نورالدین شیخ حامد ساکن کهوهات، ۲- قواعد قرآن، ۳- رساله پنجابی (منظوم)، کاتب شیخ عبدالرحمان، ۴- رساله دیگر در تجوید (فارسی و عربی)، ۵- رساله دیگر (عربی)، تاریخ کتابت ۱۱۲۰ ه. ق.
- ۳- دیوان حافظ: همراه با یادداشتهای ادبی و لغوی ارزنده، سنه ۴ جلوس شاه عالم بروز جمعه بوقت دو پهر سال ۱۱۷۱ فصلی برابر با ۱۸۱۲ بکرمی مساوی با ۱۱۷۷ ه. ق.
- ۴- بیاض فقه: (عربی و فارسی)، کاتب و مؤلف «محمد سعید شاه».
- ۵- دقایق الاخبار: (عربی)، کاتب فقیر محمد ببری واله (برکی نزدیک حسن ابدال) برای میر حسین کهلی (کهله نزد حسن ابدال) است.
- ۶- مفتاح الدقایق: (فارسی)، در موضوع فقه تألیف خواجه کوهاتی مشهور به حاجی بهادر صاحب (عم پیر محمد سعید شاه) تاریخ تألیف ۱۲۹۴ ه. ق، کاتب عادل شاه، ساکن چوره نزدیک «اتک» تاریخ کتابت ۱۲۹۵ ه. ق.
- ۷- مکتوبات یحیی منیری: (فارسی)، از شیخ شرف‌الدین یحیی منیری، قرن ۱۱ ه. ق. (ناقص از آغاز و انجام).

- ۸- ترغیب الصلوة: (فارسی)، کاتب جبال خادم، تاریخ کتابت، ۱۲۰۰ ه. ق.
- ۹- تحفه المؤمنین: (فارسی)، خط خوش، قرن ۱۱ ه. ق. (ناقص).
- ۱۰- قرآن شریف: (چند جزو).
- ۱۱- شرح وقایه: (عربی).
- ۱۲- تفسیر حسینی: (نصف دوم) قرن ۱۱ ه. ق.
- ۱۳- قرآن شریف: خط ثلث خوش با زیر نویس فارسی.
- ۱۴- نفحات الانس من حضرات القدس: از مولانا نورالدین عبد الرحمن جامی (۸۱۷-۸۹۷ ه. ق). فهرست کامل مطالب متن در آغاز، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۱۵- ناشناخته: (عربی) در موضوع منطق و فلسفه، قرن ۱۰ ه. ق.
- ۱۶- ارشاد الطالبین: (فارسی)، چهار باب دارد. قرن ۱۲ ه. ق. به دستور میر علی ترمذی کتابت شده است.
- ۱۷- مراح الارواح: (عربی) از احمد بن علی بن مسعود، کاتب صدرالدین در مسجد چکوری تحریر یافت، قرن ۱۲ ه. ق.

گجرات:

۱۷۰- کتابخانه جدید

[کتابخانه مولانا عبدالعزیز تبسم قریشی رقی، مسام بازار، شاه دوله دروازه، گجرات (پنجاب)]
 آقای مولانا عبدالعزیز تبسم قریشی رقی قبلاً چند بار با اینجانب مکاتبه کرده و اطلاع داده بود که نسخه های خطی فارسی و عربی دارد. دنبال فرصت بودم تا این روز موفق شدم از آن کتابخانه دیدن کنم. آقای مولانا عبدالعزیز قریشی در بازار بزرگ گجرات دکان جلد سازی دارد و کتابخانه اش نیز در کنار دکان جلد سازی او واقع است در طبقه دوم بازار گجرات، راه صعود به این کتابخانه آنقدر باریک است که گویی بر چاهی وارونه و یا از میان مناره ی صعود می کردم. در این کتابخانه در حدود ۱۰۰ نسخه خطی و ۱۵۰ مجلد کتاب چاپی موجود بود. اینک اسامی چند نسخه خطی:

- ۱- مثنوی مولوی: (منتخب)، ناقص، قرن ۱۱ ه. ق.
- ۲- قصص الانبیاء: (فارسی)، کاتب مولانا محمد، تاریخ کتابت، ۱۲۲۹ ه. ق.

- ۳- وصیت نامه : (فارسی).
- ۴- انیس المریدین و شمس المجالس یا تفسیر سورة يوسف : (فارسی) ، خوش خط ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۵- دلیل الضالین : (عربی) ، «سميتها بدلیل الضالین».
- ۶- فقه اکبر : از امام ابو حنیفه ، (عربی).
- ۷- شرح خلاصه کیدانی : (فارسی) ، تاریخ کتابت ، ۱۲۶۷ هـ ق به ارشاد حضرت صاحب جیو .
- ۸- گلستان سعدی : سمت ۱۹۱۹ بکرمی.
- ۹- تحفه الاحرار : کاتب فقیر محمد افضل ولد مولوی محمد هاشم ساکن سدوال (گجرات) برای محمد اشرف ساکن لادی.
- ۱۰- نان و حلوه : کاتب ، اشرف خان.
- ۱۱- ربیع الهدایه : (عربی).
- ۱۲- قرآن شریف : کاتب ۱۲۴۵ هـ ق.
- ۱۳- قرآن شریف : از سورة دوم (دو پاره) ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۱۴- انتخاب احیاء علوم الدین : (عربی) ، در چهار باب ، قرن ۱۰ هـ ق.
- ۱۵- شرح عقاید فی علم العقاید : (عربی) ، کاتب محمد سعید ولد شیخ عبدالرزاق الهشمی القرشی ، ۱۱۰۴ هـ ق. نشان مهر دارد.
- ۱۶- شرح مراح الارواح لیكون منظر النظر الاشتباح : (عربی) ، از مهدی الحنفی، کاتب میان محمد بن حضرت مولوی شیخ مسعود.
- ۱۷- ناشناخته : (فارسی) ، از ابو بکر فایض بن محمد لاهوری ، فصل اول در بیان عیادت مریض ، یک مقدمه و ۱۳ فصل دارد ، شاید «سیت نامه» باشد.
- ۱۸- تفسیر پاره عم : (فارسی) ، خوش خط ، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۱۹- حاشیه مولانا عبدالحکیم سیالکوٹی علی تفسیر الوار التنزیل و اسرار التأویل : معروف به تفسیر بیضاوی ، (عربی).
- ۲۰- قصیده برده و ادعیه : (عربی و فارسی) ، قرن ۱۳ هـ ق (زیر نویس فارسی).

- ۲۱- مجالس حضرت امام حسین : (فارسی) ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۲۲- صرف هوایی : برای فرزند علی محمد ، قرن ۱۲ ه ق.
- ۲۳- نهر العلوم : (پنجابی) ، از حافظ برخوردار ، کاتب احمد دین ، آغاز : اول حمد خدائون پچهوکه ، درود.
- ۲۴- خلاصه الفقه . از عبداللطیف.
- ۲۵- شرح وقایه : از عبیدالله بن مسعود بن تاج الشریعه ، کاتب میان محمد عرف کهوکه ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۲۶- منیه المصلی : از سدیدالدین کاشغری ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۲۷- مرج البحرين : شرح دیوان حافظ شیرازی ، کاتب شیخ مسعود ، ۱۲۴۷ ه ق ، به ضمیمه این نسخه از چند فصل کتاب «نفایس الفنون فی عرایس العیون» کتابت شده است.
- ۲۸- شرح الیاس فی شرح مختصر الوقایه : (عربی) ، کاتب : محمد افضل ، قرن ۱۲ ه ق.
- ۲۹- جنة الفردوس یا مسائل زنان : (فارسی) ، از محمد عرف نصرالله بن پیخو بن راجه بن سلطان بن دروهر لانگاه .
- ۳۰- الوار التنزیل فی اسرار التأویل : از ناصرالدین قاضی بیضاوی ، (عربی) ناقص ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۳۱- رساله قوسجیه : (فارسی) از حافظ شیخ مسعود ، کتابت ۱۲۵۵ ه ق. برای پسرش «محمد» در موضوع «مسائل نجوم و هیئت و هندسه».
- ۳۲- عقاید نسفی : (عربی) ، از نجم الدین نسفی برای اهل سنت و جماعت ، کاتب میان جان محمد.
- ۳۳- زاد المذکرین : (فارسی) از محمد بن الحسین بن الفضل بن الحسین الواعظ المعروف به مولانا جلال الدین اشباحی ، تاریخ تألیف ۶۱۸ ه ق ، کتابت در حدود قرن ۱۲ ه ق.
- ۳۴- زاد اللیب فی سفر الجیب : (عربی) از محمد شاهد بن محمد صالح بن شیخ تاج الدین.

- ۳۵- تعلیم متعلمین : (فارسی)، تعلیم به جوانان موی از صیغه ثانی، کاتب قمرالدین احمد بن فتح الدین بن موج دین بن محمد حنیف بن الهداد عرف بهتی برون و هجو.
- ۳۶- جان سکه : (پنجابی)، منظوم، از محمد تقی سیالکوتی به دست فضل الدین برای نور حسین فرزندان رب صاحب فی آب سواری.
- ۳۷- فرهنگ سکندر نامه و لغات یوسف و زلیخا : (فارسی).
- ۳۸- مرقعات خوشنویسی : (عربی و فارسی) شامل خوشنویسی های بزرگان با نام و گمنام از جمله : محمد عاقل سنه کتابت ۱۰۱۲ ه. ق. شامل خطوط : نسخ، ثلث، محقق، ناخی، ریحان، شکسته، پرنده، بهار، نستعلیق، طغری. این مجموعه مرقع از لحاظ تاریخ خوشنویسی و نمونه های خطوط خوشنویسان ارزنده است.
- ۳۹- مطول : (عربی)، کتابت در شام پور (گجرات).
- ۴۰- برزخ ابو سعید السملی : (عربی) از میان محمد بن حافظ شیخ مسعود بن حافظ الله یار، ۱۲۸۴ ه. ق.
- ۴۱- شرح زرادتی : (عربی) در صرف از فخرالدین در عهد محمد بن طغلق، کاتب حافظ شیخ محمد مسعود، ۱۲۲۲ ه. ق.
- ۴۲- قرآن شریف : چند سوره از قرآن، خط ثلث خوش، ۱۳۱۷ ه. ق.
- ۴۳- شرح سراجی : (عربی) در مسائل ارث، کاتب غلام محیی الدین ولد شاه قلی، کتابت، ۱۱۵۳ ه. ق.
- ۴۴- قاعده حساب : (فارسی) از محمد بن بابا المشهور بکلان المقتی.
- ۴۵- سبعیات : (عربی)، کاتب عمر بخش بن میان امیر بخش جیو سنه ۱۱۷۴ ه. ق.
- ۴۶- رساله قرائت قرآن : (پنجابی).
- ۴۷- مطالب رشیدی : از مولانا تراب علی شاه ابن حضرت شاه محمد کاظم قلندر علوی قادری، در موضوع عرفان و تصوف، فارسی.
- ۴۸- نسخه یوسفی : از محمد یوسف، کاتب فقیر فضل الدین، به ضمیمه فرهنگ لغات ادویه.

- ۴۹- مجموعه ادعیه : (عربی و فارسی):
- ۵۰- درود هزاران : (پنجابی).
- ۵۱- رمز عشق : (پنجابی) از فاضل شاه و دولت علی.
- ۵۲- مجموعه اوراد و پنج سوره : کتابت در سال ۱۰۰۴ ه. ق. در شهر دهاکه فی بلدة البنگاله کاتب محمد ایوب بن ملا یعقوب کاشغری و شیخ عمر باستانی .
- ۵۳- خلاصه کیدانی : (عربی) ، تو طریق صلوه کی دانی
گر نخوانی خلاصه کیدانی
- ۵۴- شرح غوثیه : (عربی و فارسی) ، در تصوف.
- ۵۵- شرح موطا امام مالک رح : (عربی) ، ناقص ، کتابت در حدود قرن ۷ ه. ق.
- ۵۶- قصیده : سروده حضرت پیر دستگیر ، کاتب فقیر میرزا ، کتابت ۱۰۶۰ ه. ق.
- ۵۷- ادعیه و اوراد : عربی و دستور خواندن به فارسی.
- ۵۸- کریم : فارسی ، منظوم.
- ۵۹- ملفوظات حضرت شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی رح : (فارسی) ، ناقص ، (نسخه‌ی است ارزنده).
- ۶۰- کالیه : (عربی) ، در نحو ، از ابن حاجب ، قرن ۱۲ ه. ق .
- ۶۱- انواع حافظ برخوردار : (پنجابی).
- ۶۲- مجموعه : ۱- ناشناخته (فارسی) از زین العابدین ابراهیم آبادی ، ۲- مثنوی میر حسین خراسانی مرید شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی رح هم عصر شیخ محمود تبریزی ، کاتب عبداللطیف دوهدرانی ، کتابت ۱۳۲۶ ه. ق ، ۳- رساله عجاله در موضوع وحدة الوجود ، آغاز مثنوی :
ای برتر از آنکه که گفتند آنان که پدید یا نهفتند
- ۶۳- بهار دانش : از عنایت الله کنبه (برادر بزرگ محمد صالح کنبه صاحب شاه جهان نامه). تاریخ کتابت ، ۱۲۵۰ ه. ق.

۱۷۱- کتابخانهٔ رحمت علی خان سامی

[محلۂ رحمت آباد ، سرگودھا روڈ ، گجرات]

مالک این کتابخانه آقای مولانا رحمت علی خان سامی بوده است که از بزرگان علمای مسلمانان سرزمین پاک بود و مدتها در کشور یوگاندا به تبلیغ دین اسلام مشغول بوده است و حاصل کارش ترجمه ها و تفسیر هایی از قرآن شریف و تألیف چند کتاب در صرف و نحو زبان عربی و فارسی برای مردم یوگاندا و به زبان لوگاندا. تألیفات و تصنیفات مولانا رحمت علی خان در حدود ۷۰ نسخه است که بعضی از آنها خطی و به زبان عربی و اردو و انگلیسی و لوگاندا و فارسی است و برخی چاپ شده است. وی شاعر فارسی و عربی و اردو و پنجابی بوده است. در ۲۶ اگست سال ۱۹۶۵ میلادی مطابق ۲۸ ربیع الثانی ۱۳۸۵ هـ ق در گجرات در گذشت. فعلاً کتابخانهٔ رحمت علی خان سامی در اختیار پسرش مولانا محمد نصرالله خان است. به همراهی آقای پرفسور اختر راهی بدین کتابخانه راه یافتیم و با آقای مولانا محمد نصرالله خان و فرزندانش آشنا شدیم. در این کتابخانه در حدود ۱۰۰ نسخه خطی و بیش ۳۵۰ کتاب چاپی موجود است. اینک اسامی چند نسخه خطی :-

۱- خلاصۃ الاشارات لابن سینا (رساله) : (عربی) ، تلخیص کننده مولانا رحمت علی خان به خط مؤلف.

۲- مجموعه : ۱- شرح قصیده بهشتی : (پنجابی) ، مؤلف احمد یار مرالوی متوفی ۱۸۴۵ م کاتب احمد خان عموی مولانا نصرالله خان ، ۱۳۲۰ هـ ق. ۲- تضمین اشعار شیخ عبدالله به صورت تخمیس ، ۱۹۲۱ میلادی - ۳- مقدمهٔ قصیده بهشتی از مولوی غلام حسین سیکریالی.

۳- شرح قصیده برده : (اردو) ، تألیف و کتابت رحمت علی خان.

۴- اقواسیه الهمم فی شرح قصیده لامیه العجم : (عربی و ترجمهٔ اردو) سراینده لامیه العجم از ابی اسماعیل حسین طغرای و شارح مولانا رحمت علی خان و کاتب مولانا محمد نصرالله خان.

۵- هدایات شرح اشارات ابن سینا : (اردو) در موضوع فلسفه ، تألیف و خط رحمت علی خان.

۶- حالیه شرح کالیه ابن حاجب : (اردو) تألیف و کتابت از رحمت علی خان.

- ۷- نہایت البراعۃ فی معرفۃ علم البلاغۃ الملقب بالنوار العثمانيہ: (عربی) ، (ایضاً) ، (چاپ شدہ)۔
- ۸- الصلوۃ الکاملہ: (عربی) ، ترجمہ بہ زبان لوگاندا یا رسم الخط عربی (ایضاً)۔
- ۹- تفسیر سورۃ «ق»: بہ زبان لوگاندا بہ رسم الخط عربی (ایضاً)۔
- ۱۰- تفسیر سورۃ «الذاریات»: ایضاً۔
- ۱۱- فارسی کی پہلی کتاب: (اردو و فارسی) ، (چاپ شدہ) ، ایضاً۔
- ۱۲- النشاء المقالہ: (عربی) ، ایضاً۔
- ۱۳- ترجمہ اسرار البلاغۃ: (اردو) (ناقص) ، ایضاً۔
- ۱۴- ترجمہ احادیث: (اردو) ، (ناقص) ، ایضاً ، در این نسخہ احادیثی آمدہ کہ امام اعظم از حاد بن ابی سلیمان مسلم الاشعری روایت کردہ و با احادیث صحاح ستہ مطابقت دارد۔
- ۱۵- منبہات: (عربی) : از ابن حجر العسقلانی ، ترجمہ بہ اردو ، ایضاً۔
- ۱۶- خلاصہ شرح تہذیب: مؤلف رحمت اللہ خان سامی ، کاتب محمد نصر اللہ خان۔
- ۱۷- نہایت المراد فی شرح قصیدۃ بابت سعاد: (اردو و فارسی) ایضاً۔
- ۱۸- الاسلام: (اردو) ، (ناقص)۔ ایضاً۔
- ۱۹- الخطبات المأثورۃ من الآثار المشہورۃ: (عربی) از شاہ اشرف علی التانوی ترجمہ بہ زبان لوگاندا یا رسم الخط عربی از رحمت علی خان سامی میکریالی۔ در سال ۱۹۳۶ چاپ شدہ ، ۱۲۱ صفحہ۔
- ۲۰- المناظرہ: بین مولانا عبداللہ المرحوم و مولانا رحمت علی خان سامی فی عدم جواز الجمعہ فی القرۃ (اردو) ، کاتب محمد نصر اللہ خان۔
- ۲۱- ایسا غوجی: (عربی) ، منطق ، از اثیر الدین الابہری ، کاتب حافظ محمد چراغ ، ۱۳۰۵ ھ ق۔
- ۲۲- العروض الکافیۃ فی معرفۃ علم العروض و القافیہ الملقب: بالعروض النظامی ، تألیف و کتابت رحمت علی خان سامی ، چاپ شدہ ، ۱۳۵۹ ھ ق۔
- ۲۳- الوالیۃ شرح الکافیہ: (اردو) ، ۱۹۴۵ میلادی ، ایضاً۔

- ۲۴- فیوض الرحمن فی تعلیم القرآن : (اردو) ، ایضاً.
- ۲۵- حقیقة الاسلام : (عربی) ، ایضاً.
- ۲۶- القصیدهٔ لعمرو الجنی مع الشرح لها منی: (عربی) به خط مؤلف رحمت علی خان سامی و محمد نصرالله خان ، چاپ (شده).
- ۲۷- مثنوی الجواهر الزواهر : (عربی و فارسی و اردو) ، در بیان علم عروض و قافیه ، منظوم ایضاً ، ۱۹۴۶ میلادی.
- ۲۸- کتاب الرحمة فی الطب و الحکمة : از جلال الدین سیوطی ، عربی و ترجمه به زبان اردو.
- ۲۹- اجرومیه اللغندا : (دستور زبان لوگاندا ، عربی) ، ایضاً.
- ۳۰- دیوان شعر : (اردو و عربی و فارسی) ، ایضاً.
- ۳۱- کبریت احمر فی علم الجفر : (اردو) ، ایضاً.
- ۳۲- نسخہ های دستنویس : به زبان لوگاندا (الفبای لوگاندا لاتین است).
- ۳۳- سیرهٔ حضرت محمد (ص) : به زبان لوگاندا .
- ۳۴- صرف عربی : ایضاً.
- ۳۵- عرایس الفکر و مجالس الذکر : شرح تحفهٔ العراقین خاقانی ، (فارسی) ، ایضاً.
- ۳۶- شرح رشیدیہ (اردو) : اصل رشیدیہ از عبدالرشید دیوان جونپوری ، ۱۹۲۱ م. ایضاً.
- ۳۷- بیان المطلوب فی کشف المحجوب : ترجمه به زبان اردو ، ایضاً.
- ۳۸- کافیه و رسالهٔ فارسی در نحو : کاتب حسن محمد بن جمال ملوانی (گجرات) ، ۱۳۱۳ هـ ق.
- ۳۹- بهار دانش : قرن ۱۲ هـ ق.
- ۴۰- فلسفه : (عربی) (ناقص). (عربی).
- ۴۱- رسالهٔ یکروزی شرح ایساغوجی : (عربی) کاتب احمد خان سیکروالی ۱۳۰۴ هـ ق.
- ۴۲- شرح وقایه : فارسی ، کتابت ۱۲۴۲ هـ ق (در هرات).

۴۳- مختصر رساله عروض : (فارسی و عربی) ، منظوم (اولین تألیف رحمت علی خان آنگاه که شاگرد دانشکده خاور شناسی لاهور بود). به خط مؤلف.

۴۴- خلاصه الحساب : (عربی).

۴۵- مجموعه رسائل : (عربی و فارسی و پنجابی و اردو) ، ۱- کسب نامه آهنگران ، سنه ۱۸۸۹ (۱۵ پوه) ، گرد آورنده احمد خان ، ۲- قصیده ضبنی (عربی) ، ۱۸۹۱ ، کاتب احمد خان ، ۳- فرایض ارثی (فارسی) ، ۴- غزل حافظ محمد چراغ روشن دماغ همشیره زاده صاحب زاده جیو به مطلع :

عشق جانم بر بود آفت جانم باقیست شکر الله که ز عشاق نشام باقی است

۴۶- مجموعه : ۱- شرح مائته عامل : (عربی و فارسی) ، ۱۳۰۲ هـ ق ، ۲- رساله شرح مائته عامل (عربی و فارسی) از حافظ نورالدین چکوری ، ۳- نغزک (فارسی) ، ۱۳۰۵ هـ ق. ۴- عجله الکلام فی بیان انوار السلام ، از حافظ نورالدین. ۵- تفسیر قرآن شریف ، به زبان لوگاندا ، ۶- موضع البیان فی الفاظ الانسان ، (فارسی) ، کاتب احمد خان ، ۷- در المکنون ، (فارسی) ، شرح ابیات شیخ عبدالقادر گیلانی از ابو تراب بن عبدالحق بن عبداللطیف الزینبی القادری برهانپوری ، کاتب احمد خان میکریوالی ، ۱۸۹۲ م. ۸- اسناد درود ماهی (پنجابی) ، کاتب احمد خان.

۴۷- دیوان اشعار : از مولانا فیض الله ، (اردو) ، ساکن گجرات.

۴۸- اصول الصرف : (اجرومیه العربیه) (عربی) در علم هجا تألیف و خط مولانا رحمت علی خان سامی گجراتی ، ۴۸ ص. ناقص.

۴۹- الفصول والاصول : در علم هجا و صرف (عربی) ، ۱۵۶ ص. ناقص. ایضاً.

۵۰- منتهی الصحو فی معرفه النحو : (عربی) ، ناقص. ایضاً.

۵۱- الكتاب الاول فی العربیه : (عربی) ، فی الصرف و النحو ، ۲۵۶ ص ، ناقص (۳ نسخه) ایضاً.

۵۲- کتاب الصلوة : (عربی) ، ۳۸ ص ، ایضاً.

۵۳- رساله در بیان مصطلحات حدیث : (اردو) ، ۱۰ ص. ایضاً.

۵۴- رساله در بیان تقلید مطلق : (اردو) ، ۷۰ ص. ایضاً.

- ۵۵- کتاب الصلوة : (اردو) ، ۲۲ ص. ايضاً.
- ۵۶- الفصول والاصول في علم البلاغة : (اردو) ، ۵۷ ص. ايضاً.
- ۵۷- خلاصہ شرح مطالع الانوار : (اردو) ، ۲۷۲ ص. (چهار جزء) ، ايضاً .
- ۵۸- خلاصہ حدائق البلاغت : (اردو) ، ايضاً.
- ۵۹- خلاصہ اخلاق جلالی : (اردو) ، کاتب شاگرد و برادر کوچک رحمت علی خان سامی ، محمد سليمان خان.
- ۶۰- از هار الوردۃ شرح قصيده برده : (اردو) ، ايضاً.
- ۶۱- اعجاز البيان في تفسير القرآن : (اردو) ، سورة فاتحه ، ايضاً.
- ۶۲- رسالة الاسلام : (اردو) ، ناقص ، ايضاً .
- ۶۳- الانسان من حديث الانسان : (اردو) ، ناقص ، ايضاً
- ۶۴- دين فطرت : (اردو) ، ناقص ، ايضاً.
- ۶۵- دين الهی : (اردو) ، ناقص ، ايضاً.
- ۶۶- دعوت الى الخير : (اردو) ، ايضاً.
- ۶۷- سواء السبيل في تفسير القرآن الجليل : (اردو) ، ايضاً.
- ۶۸- عرض الغرض : (عربی و اردو) : در موضوع محاضري که رحمت علی خان در جلسہ سالانہ دربارهٔ امور دينی در مدرسهٔ احياء العلوم در چچرولی (شهری است در پنجاب خاوری) فرموده است و مدرسهٔ احياء العلوم را مؤلف تأسيس کرده بود.
- ۶۹- حقيقة الاسلام : (عربی) ، ترجمہ بہ زبان لوگاندا ، ناقص ، ايضاً.
- ۷۰- رساله در مبادی اسلام : بہ زبان لوگاندا ، ناقص ، ايضاً.
- ۷۱- تفسير سورة بقرہ : (ايضاً) .
- ۷۲- تفسير سورة كهف : (ايضاً).

۱۷۲- کتابخانه 'نعمی

[نعمی کتب خانه) ، شیشیان والا دروازه ، مفتی احمد یار خان رود ،

چوک پاکستان ، گجرات (پنجاب)]

در این کتابخانه که کتابفروشی هم بود ، فقط از کتابهای چاپی دیدار کردیم و همه آنها به زبان اردو و عربی و پنجابی بود و تقریباً ۲۰ کتاب فارسی هم داشت. از نسخه خطی خبری نیافتم. گفته شد نسخه خطی دارد. یکی از کسانی که در کتابخانه کار می کرد به دنبال مالک کتابخانه رفت و هر چه منتظر شدیم نیامد.

راولپندی:

۱۷۳- کتابخانه 'حبیبیه

[عید گاه ، خیابان اصغر مال ، راولپندی]

مالک این کتابخانه آقای مولانا حبیب الرحمن سجاده نشین دربار عالیہ نقشبندیہ عیدگاه در راولپندی است. به معاونت و همراهی آقای پرفسور ملک محمد اقبال بدین کتابخانه راه یافتیم. آقای مولانا حبیب الرحمن با خوشرویی ما را پذیرفت و به زبان فارسی با ما گفت و گو کرد ضمناً به زبان عربی و انگلیسی نیز آشنایی دارد. وی ایران را گشته است و از ایران و فرهنگ و تاریخ و خلیقات ایرانیان آگاهی هایی دارد. آنگونه که خودش می گفت بیش از یک میلیون مرید در پاکستان و دیگر کشورهای دنیا دارد. وی اندام کشیده و ریش انبوه و چشمان نافذ و بیان گیرا و گفتار شیوا دارد. به سال ۱۹۳۱ متولد شده و اکنون ۳۴ ساله است و ۲ پسر و دو دختر دارد. وی تألیفاتی به عربی و اردو دارد. طریقه نقشبندی دارد و به سلمان فارسی خرقه می رساند و از یوسف همدانی پیروی می کند. در کتابخانه حبیبیه در حدود ۱۲۰۰۰ کتاب چاپی و در حدود ۵۰ نسخه خطی موجود است.

اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- رساله توحید : (اردو) از خواجه محمد عبدالرحمن متوفی ۵۱۳۸۰ ق. (دستنویس).

۲- تعاویذ و اشکال طلسمات : (فارسی) ، قرن ۱۲ ه. ق.

- ۳- مجموعه تعاوید : (فارسی) ، کاتب عالم الدین ، ۱۳۲۰ هـ ق ، (۳۴ باب دارد).
- ۴- گلستان سعدی : کاتب کیانرای ولدرای ملتانی و شاگرد رای ملتان و شاگرداری سومان ۱۲۴۹ = ۱۸۹۱ بکرمی.
- ۵- دیوان عرفی : تقریباً قرن ۱۰ هـ ق (معاصر عرفی) ، خوش خط ، نستعلیق ، ناقص (نسخه ارزنده) .
- ۶- دیوان حافظ : قرن ۱۲ هـ ق . به ضمیمه رساله‌ی به نثر فارسی درباره عقاید شیعیان و وقایع صحرای کربلا.
- ۷- دیوان هلالی : (اوراق پراکنده).
- ۸- اوراق دستنویس : اردو ، (در موضوع صرف و نحو و تعاوید و فقه و توحید) ، از مولانا خواجه محمد عبدالرحمن.
- ۹- اوراق پراکنده : در علم رمل (فارسی).

ایست آباد :

۱۷۴- کتابخانه مدرسه امداد العلوم

[محلّه قاضی محمد اسلم ، لوهر ملک پوره ، ایست آباد (هزاره)]

مالک این کتابخانه آقای مولانا عزیزالرحمن است که ۷۱ سال دارد و مهتم (مسئول) مسجد و مدرسه امداد العلوم است. وی تألیفات دارد و عالم علوم اسلامی و عرفانی است. زبان عربی و فارسی و اردو و پنجابی و پشتو می داند . شاعر است و به زبان فارسی واردو اشعاری خوب دارد. تألیفات او عبارت است از :

- ۱- فیوض الرحمن : (فارسی و اردو).
 - ۲- نصایح عزیزیه : (فارسی و اردو).
 - ۳- القول العزیز : (فارسی و اردو).
 - ۴- قصاید نعتیه : (فارسی و اردو).
- در مدرسه امداد العلوم (منسوب به حاجی امداد الله مهاجر ملی) در حدود ۸۰ طالب علم و مدرس تدریس می کنند و تعلیم می گیرند و غذا و جا و مکان دارند و از لنگر غذا می خورند.

از کتابخانه مدرسه امداد العلوم دیدن کردم و در حدود ... ۴ مجلد کتاب چاپی و تقریباً ۵۰ نسخه خطی دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- انشاء یا رلعات ابوالفضل : (فارسی) ، کاتب لاله جهاحو رام و رادها کسن ولد بهت سنکه ابن بهولا ناله. ۱۸۴۱ میلادی.

۲- الجانب الغربي فی حل مشکلات الشيخ محی الدین ابن العربي : (فارسی) ، تألیف فقیر خاکی معروف بالشیخ المکی در عهد سلیم خان بن با یزید خان در موضوع جواب اعتراضات بر ابن عربی. در سه باب. کاتب ندارد. قرن ۱۰ ه. ق.

۳- ناشناخته : (عربی) ، در موضوع فلسفه ، از آغاز و انجام ناقص ، قرن ۱۰ ه. ق.

۴- ناشناخته : (فارسی) راجع به شاه محمد خاموش ، کاتب و شاید مؤلف نیز میر ابراهیم ولد سید محمد یزدی ، تاریخ کتابت ۱۰۹۵ ه. ق. در صفحه آغاز یک یادداشت آمده است : «این کتاب نوشته فقیر میر ابراهیم یزدی برای تبرک برای سیادت پناه میر سید راجو صاحب از فرزندان حضرت بنده نوازاند و جانشین شاه اکبر اند ایشان را برسانند. . . . بتاریخ ۱۰۸۳ در ماه جمادی الاول هجدهم ماه مذکور».

۵- مذهب عشق : (هندی) با رسم الخط فارسی و اردو «در زمان گورنر جنرل بهادر» تاریخ کتابت ۱۸۹۶ ه. ق.

۶- شاهنامه : (به شعر و زبان هندی و رسم الخط فارسی و اردو) ، سروده و ترجمه مولچند شاهجهان آبادی، ۱۸۳۷ ه. ق ، آغاز :

سرنامه حمد خدای کریم نبی کردگار غفور رحیم

بلندی دهی جسروان بهی دهی

سبی بخش شاهنشاهان هی دهی

۷- حل الموجز آقسرائی : (عربی) در موضوع علم طب «عرض دیده» و «الله اکبر» دارد و نشان های مهر تاریخی دارد. «به تاریخ هزدهم شهر رجب المرجب سنه ۱۰۹۳ عرض شد ، ۱۵ رویه و چهار آنه (با حساب سیاق) در بلده اورنگ آباد خریده شد ، کاتب علی بن عبدالوهاب استرابادی فی بلده هرات فی تاریخ غره شهر صفر ختم بالخیر والظفر سنه ۸۰۶ هجری.

۸- نتیجه فکر فی الجهر بالذكر : (عربی) ، نسخه دستنویس جدید از عبدالرحمن بن ابی بکر السیوطی متوفی ۹۱۱ هـ ق و مجموعه رسائل دیگر به ضمیمه این نسخه است.

۹- شرح وقایه : (عربی) ، فقه ، کاتب نور حسین.

۱۰- خلاصه الاحکام : (فارسی) ، فقه ، قرن ۱۲ هـ ق.

۱۱- اشعة اللمعات شرح فارسی مشکلات : از شیخ محدث دهلوی ، کاتب موسی بنی اسرائیل در دهلی ، تاریخ کتابت ۱۰۳۲ هـ ق. نشان ۱۱ مهر دارد که همه آنها از پادشاهان و حاکمان می باشد و لفظ «الله اکبر» که نشان «عرض دیده شد» محمد اکبر پادشاه است در آن دیده می شود و مهر «شاه جهان» دارد متأسفانه وقت نبود و اجازه هم نبود که دقیقاً مهرها را بخوانم.

۱۲- درة الفوائد فی التجوید : (فارسی و عربی) در علم قرائت ، ۱۲ هـ ق.

۱۳- فوائد الضیائیة : یا شرح ملا جامی ، (عربی) تاریخ تألیف ۸۹۷ هـ ق ، کتابت تقریباً قرن ۱۲ هـ ق.

۱۴- مجموع خانی فی عزالمعانی : (فارسی) ، کرم خورده ، کاتب عبدالرحمن خان عرف «میانی» ، ۱۱۶۹ هـ ق.

۱۵- الشای مادهورام : کاتب حاجی محمد حسین ، ۱۲۶۵ هـ ق.

۱۶- تجوید : (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، قرن ۱۲ هـ ق.

۱۷- المعجزات : (عربی) ، کاتب نور حسین در موضع شیخ واهدی.

حویلیان :

۱۷۵- کتابخانه محمودیه

[خانقاه محبوب آباد ، حویلیان ، هزاره]

روز چهاردهم اردیبهشت ماه ۱۳۵۴ خورشیدی برای دیدار از «کتابخانه محمودیه» یا «مکتبه محمودیه» به شهرک حویلیان در ایالت هزاره رقت. مالک این کتابخانه آقای مولانا الحاج سید محمود شاه هزاروی است. وی فرزند مرحوم مولانا الحاج سید محبوب علی شاه مشهدی کاظمی که گفته می شود ۱۸۶ سال عمر کرده است (متوفی ۱۳۵۶ هـ ق).

من و همراهم آقای پرفسور ملک محمد اقبال خواستیم که جناب مولانا ابو مسعود الحاج سید محمود شاه هزاروی اجازه دهد از کتابخانه محمودیه دیدن کنیم. کتابخانه محمودیه در محوطه خانقاه محبوب آباد واقع است و این خانقاه و کتابخانه و مدرسه حنفیه

قادریه را آقای حاج سید محمود شاه هزاروی ساخته است. در مدرسه یا جامعه حنفیه قادریه در حدود ۱۰۰ طالب علم به تحصیل علوم دینی مشغول هستند و آنگونه که آقای حاج سید محمود شاه هزاروی می گفت، برای طالب علمان، مدرس و کتاب و جا و غذا رایگان است. در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰۰ کتاب چاپی و ۲۵ نسخه خطی موجود است. محل کتابخانه را مخصوصاً برای کتاب ساخته اند و دارای قفسه های چوبی و آهنی جدید و زیبا و نوین است. از نسخه های خطی: فقط مثنوی مولوی (لوح و جدول و خوش خط، تقریباً قرن ۱۲ ه ق) را دیدم که مولانا سید محمود شاه هزاروی می گفت یکی از اجداد وی آنرا کتابت کرده است.

آرامگاه سید محبوب علی شاه مشهدی :

در نزدیک خانقاه آرامگاه مرحوم مولانا الحاج سید محبوب علی شاه مشهدی کاظمی ساخته شده است و دارای صحن و گنبد و محل حفظ قرآن و مسجد است. آیات قرآن و احادیث و اشعار فارسی و عربی و انواع تابلوهای رنگا رنگ بر دیوار و طاق و رواق آرامگاه آویخته است. آنگاه که برای زیارت آرامگاه می رفتیم، مریدان بر سر راه صف کشیده و پیوسته «یا الله یا الله» و «الله هو الله هو» با آهنگ مخصوص می خواندند.

تالیفات سید محمود شاه هزاروی :

آقای مولانا سید محمود شاه هزاروی دوبار به مکه مشرف شده و هر بار از ایران گذر کرده و فارسی یاد گرفته است. وی عالم و ادیب و خطیب و شاعر اردو و فارسی و عربی و پنجابی است و بیش از ۳۰۰ تالیف به زبان فارسی و اردو و پنجابی و عربی دارد که در حدود ۵۰ تالیف وی چاپ شده است، از جمله :

- ۱- جهاد ، ۲- حفظ دین و ایمان ، ۳- جامع الخیرات (۴ جلد) ، ۴- مقام السنیة ، ۵- صحیفه تحقیقات ، ۶- تحقیق خیر ، ۷- حفظ الاحناق ، ۸- اربعین نبویه ، ۹- اربعین خواتین ، ۱۰- الدولة القادریه ، ۱۱- الاجاره ، ۱۲- جواز الصراط ، ۱۳- سیف المسلمول ، ۱۴- فتوی ذکر جهر ، ۱۵- الاتحاد والجهاد (به زبان عربی و اردو و فارسی و پنجابی و بنگالی) ، ۱۶- خلافت و دستور اسلام ، ۱۷- سلام محمود ، ۱۸- نظام مقصود ، ۱۹- شرح سلام محمود ، ۲۰- مناجات محمود ، ۲۱- زاد محمود ، ۲۲- ذکر جمیل ، ۲۳- یاد حبیب ، ۲۴- رفیق محمود ، ۲۵- عرفان محمود ، ۲۶- محفل محبوب ، ۲۷- روح التفاسیر ، ۲۸- شروح و حواشی بر کتب فنون (حصه دوم) ۲۹- دیوان اشعار (عربی و فارسی و اردو و پنجابی و بنگالی و سرائیکی) در حدود ۱۰۰۰۰ بیت.

ملتان :

۱۷۶- کتابخانه سید عون حسین ارسطو جاهی

[۶۷ ب ، گلگشت ، ملتان]

نگارنده این اوراق مدت ۴ سال است با آقای ارسطو جاهی مکاتبه دارم و درباره کتابخانه اش جست وجو هایی کرده ام و چند بار در ملتان به خانه اش مراجعه کرده ام (۱) اما در این تاریخ (۱۳۵۳/۱۲/۲۴ خورشیدی) که به خانه اش مراجعه کردم با اطمینان بیشتری با من روبرو شد و پسرش آقای سید عون حسین ارسطو جاهی نیز موجود بود. آقای سید عون حسین ارسطو جاهی فرزند آقای سید آغا حسین ارسطو جاهی که وکیل داد گستری است گفت : ما پیوسته این نسخه های خطی را از نظر و دید دیگران دور نگاه می داریم چون هر کس چشم طمع بر آنها دارد و دیگر اینکه می ترسیم آنها را به سرقت ببرند . چنانکه تاکنون تعدادی از این نسخه ها گم شده است . کتابخانه اجداد ما بسیار ارزنده بوده و نسخه های خطی فارسی قدیم بسیار داشت ، اما اکنون فقط همین چند نسخه باقی مانده است . پس از گفت و گو و مذاکره و جلب اطمینان ، قرار بر این شد که کلیه نسخه های خطی کتابخانه خود را نشان دهند . اینک اسامی نسخه های خطی که پس از کوشش بسیار و مدت ۴ سال مکاتبه سر انجام اجازت دادند تا آنها را ببینیم :

۱- آیین اکبری : (فارسی) تألیف شیخ ابوالفضل فیضی ، قطع ۵۲ × ۳۲ س م . مصور ، ۲۳۷ ورق ، نقاشی دندان موشی ، کاغذ کشمیری ، یک ورق افتاده ، آخرین سطر «تصاویر اسلحه توپ و تفنگ و زرو جواهر» کاغذ متن جدا و کاغذ حاشیه جداست . احتمال دارد این نسخه از خاندان سلطنتی مغول هند بوده است - قرن ۱۱ ه ق .

۲- عجایب المخلوقات : (فارسی) ، تألیف زکریا قزوینی برای ابراهیم عادل ، مصور (بیش از ۴۰۰ تصویر دارد) ، قطع ۵۲/۳۲ س م . ظاهراً کاتب و نقاش آیین اکبری و عجایب المخلوقات یکی است .

۳- شاهنامه فردوسی : مصور ، قطع ۵۲/۳۲ س م ، (در حدود ۲۰۰ تصویر دارد) . قرن ۱۱ ه ق .

۴- مرقع خطوط خوشنویسان : شامل انواع خط ها : تعلیق ، نستعلیق ، نسخ ، ثلث ، رقاع ، طغری ، محقق ، ریحان ، شکسته ، کوفی ، اسامی این خوشنویسان

در این مرقع موجود است : عبدالسلام ، محمد شریف ، عبدالله ، محمد حسین کشمیری ، سلطان سرهندی ، نور الدین محمد شیرازی ، سید علی ، عبدالرحیم عنبرین قلم هروی ، محمد باقر بن میر علی ، شریف ، خضر ، فخر الدین علی ۱۱۰۰ هـ ، عبدالجبار ، محمد مراد . نسخه ارزنده است .

۵- قرآن : خط کوفی ، در حدود قرن ۶ و ۷ هـ ق ، از سورة النساء تا سورة الذاریات نسخه ارزنده .

۶- جامع عباسی : (فهرسی) ، (۲۰ باب) ، از شیخ بهاء الدین محمد عاملی ، خط خوش و زیبا با جدولهای بسیار ، قرن ۱۱ هـ ق .

۷- مهج الدعوات و منهج الغایات : کاتب ابن علی رضا عبدالله الخادمی الخفی در شهر قزوین روز ۲۵ شهر ذی قعدة الحرام ۱۰۸۵ هـ ق . نسخه ارزنده .

۸- تاریخ ارسطو جاه و تاریخ سیکه : (اردو) ، در باره ریاست پنجاب تألیف سید رجب علی ارسطو جاه ، خط سید رستم علی برادر کوچک سید رجب علی (سید محمد شجاع جد بیست و دوم ارسطو جاه در مشهد مقدس مدفون است و شجره نامه دارد) .

۹- مجموعه : (عربی و فارسی) : ۱- رساله عبدالرحمن عمر المعروف باین الصوفی فی العمل الاسطرلاب (۹ مهر دارد از پادشاهان و حاکمان مغول هند: الله اکبر عرض دیده شد) ، ۲- رساله شمسیه ، ۳- شرح رساله شمسیه (این دو رساله اخیر در موضوع ریاضیات) ، خط تعلیق ، ۴- رساله اسرار حروف (فارسی) از رکن بن عبدالرحمن ملقب به مسیحایی ، ۷۷۷ هـ ق ، ۵- جداول فلکیات و دوائر و اشکال هندسی (نسخه خوب) .

۱۰- تحریر اصول الاقلیدس و بین کتاب المجسطی البطلمیوس : (عربی) ، تاریخ تألیف ۷۴۳ هـ ق ، کاتب شفیع بن محمد صالح یزدی ، تاریخ کتابت ۱۰۶۲ هـ ق . و همه جا یاد داشتهای فلسفی و ریاضی در کنار صفحات این نسخه به خط «محمد باقر» و «میر محمد باقر داماد» است .

۱۱- رساله مسألة العلم علی الاخلاق : از ابی جعفر احمد بن علی بن سید بن سعاده کاتب ابی الحسن براند جانی ، تاریخ کتابت ۸۵۲ هـ ق .

- ۱۲- صورالکواکب : (عربی)، از عبدالرحمن بن الصوفی ، کاتب محمد صادق بن حاجم الحافظ ، مصور (صور افلاک به شکل حیوانات) رنگ آمیزی و نگارگری بسیار عالی و سر لوح و تذهیب ، تاریخ کتابت : ۱۱۰۴ هـ ق : «مهر کتب خانه» مولوی رجب علی خان بهادر ۱۲۷۵ هـ ق و «مهر محمد شاه غازی ۱۱۵۲ هـ ق» .
- ۱۳- شرح رساله فلسفه : (عربی) ، نسخه بسیار ارزنده ، مهر «کتابخانه آستان قدس رضوی» دارد . به خط مؤلف محمد بن علی بن جمهور بالمشهد الغروی .
- ۱۴- نامه های سید شریف حسین شریف العلماء : (فارسی و اردو) (۲ جلد)، به نام برادر بزرگش سید شریف حسن نوشته است (از ۲۹ ربیع الاول سنه ۱۲۸۷ هـ ق برابر با ۱۸۶۹ میلادی) .
- ۱۵- عوارف المعارف : (عربی) از شیخ الامام العارف شهاب الدین ابی حفص عمر بن محمد سهروردی ، کاتب محمد صادق الهندی ابن شیخ احمد سرهندی غفرالله له .
- ۱۶- تفسیر زر نگار : یا تفسیر سورة يوسف : (فارسی) ، از مولانا معین الدین احمد الواعظ ، تاریخ کتابت ۹۸۷ هـ ق ، خط نسخ خوش و جدول .
- ۱۷- گوهر مراد : (فارسی) ، از عبدالرزاق بن علی بن الحسین اللاهیجی ، تاریخ کتابت ۱۰۷۴ هـ ق (نقشه های فلسفی به طریقه هندسی) .
- ۱۸- قبسات : (عربی) ، تألیف سید محمد باقر داماد ، کاتب محمد بن محمد باقر بن داماد الحسینی ۱۰۳۴ هـ ق. مهر کتابخانه «سعیدالدوله بهادر ۱۲۶۸ هـ ق» .
- ۱۹- مهر نیمروز : (فارسی) ، تألیف نجم الدوله دبیر الملک نواب اسد الله خان بهادر المتخلص به غالب این نسخه به خدمت ارسطو جاه خان بهادر مولوی رجب علی خان المتخلص به «علی» هدیه شده و در ملکیت سید محمد رضا عباس نقوی ارسطو جاهی است .
- ۲۰- تاریخ ارسطو جاهی : به قلم ارسطو جاه ، شامل حالات زندگی ارسطو جاه (مولوی سید رجب علی خان مرحوم و خاندان ارسطو جاه) ، تاریخ ۱۲۴۵ هـ ق .
- ۲۱- تصویر و شجره : از سید نواب فقیر الله خان از بزرگان خاندان ارسطو جاه .
- ۲۲- قرآن (یک ورق) : خط حضرت امام حسین (ع) که مهر صلاح الدین ایوبی دارد .

- ۲۳- زایچه^۱ (اول) مولوی سید رجب علی خان : مصور ، (فارسی) .
- ۲۴- زایچه^۲ (دوم) مولوی سید رجب علی خان : مصور ، (فارسی) .
- ۲۵- سند خطاب خان بهادری: به نام مولوی سید رجب علی خان بهادر میر منشی اجنتی حدود شال مغربی ۱۸۴۴ م .
- ۲۶- قرآن : جلد روغنی مطلا و مرصع و منقش ، دارای لوحهای و نقش های زیبا (کار کشمیری) .
- ۲۷- قرآن : مطلا و منقش و زیبا ، ترجمه^۳ فارسی در کناره صفحات .

۱۷۷- کتابخانه^۴ مخدوم میر سجاد حسین قریشی

[ملتان]

کتابخانه^۴ مخدوم میر سجاد حسین قریشی سجاده نشین دربار مولانا شیخ بهاؤ الدین زکریا ملتانی (متوفی ۶۶۶ هـ ق) در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی فارسی و عربی و اردو و انگلیسی دارد و این کتابها را در قفسه های مخصوص در مهانخانه^۵ کاخ آقای مخدوم قرار داده اند . از نسخه^۶ خطی خبری نیافتم . آقای مخدوم میر سجاد حسین قریشی می فرمود همه^۷ نسخه های خطی را در جنگ های سیکه ها و انگلیس ها با مسلمانان ملتان به غارت بردند .

۱۷۸- کتابخانه^۸ پیر خورشید قریشی

[ملتان]

به دیدار کتابخانه^۸ آقای پیر خورشید احمد قریشی رفتم . در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی در این کتابخانه دیدار کردم اما نسخه^۹ خطی ندیدم . اکثر کتاب ها به زبان انگلیسی و اردو بود . آقای پیر آفتاب احمد قریشی اندکی به زبان فارسی آشنا بود . و ضمناً بسیار علاقه مند بود که ماهنامه های فارسی را دریافت دارد از جمله خواهش کرد که برای او ماهنامه^{۱۰} هنرو مردم را بفرستند .

۱۷۹- کتابخانه^{۱۱} دانشکده^{۱۲} دختران

[ملتان]

از کتابخانه^{۱۱} دانشکده^{۱۲} دولتی دختران ملتان دیدن کردم . در حدود ۱۰۰۰۰ مجلد کتاب چاپی انگلیسی و اردو داشت و تقریباً ۳۰۰ مجلد کتاب فارسی . کتابخانه به روش دیوبی اداره می

شود، برگه‌دان داشت، کتابدار خانم حمیده نام داشت، خانم شهوار رشید می‌گفت: ما احتیاج به کتاب‌های فارسی داریم، کتابخانه^۱ این مدرسه به کتابهای فارسی مخصوصاً فرهنگ‌های فارسی به فارسی و کتابهای درسی احتیاج دارد.

شیر گره (هزاره):

۱۸۰- کتابخانه^۱ فضلیه

[شیر گره، ریاست سابق امب، هزاره]

کتابخانه^۱ فضلیه: که در قلب «الجامعه الفضلیه» در شیر گره قرار دارد تاریخچه‌ی یک صد و چند ساله دارد و چون خاندان فضلی منصب قضاوت را در ریاست امب و در بیان خانهای تناولی داشته‌اند، پیوسته می‌کوشیده تا کتب مآخذ و مراجع را گردآوری نمایند و چون در ریاست امب چاپ خانه نبوده و به دست آوردن کتب چاپی نیز در یک صد و چند سال پیش مشکل می‌نموده، اکثر به گردآوری نسخه‌های خطی که در دسترس بوده پرداخته و همه خوشنویسان که در اختیار نوابان و خانان بوده متون را خوشنویسی کرده و بر جای گذارده‌اند.

نسخه‌های خطی در سیلاب: بدین جهت نسخه‌های خطی فراوان در کتابخانه^۱ فضلیه گرد آمده بوده است اما افسوس که در اثر بی‌خبری و نا آگاهی گروهی، اکثر این نسخه‌ها را به دست سیلاب و آب رود خانه سپرده‌اند زیرا معتقد بوده‌که کتابهای کهنه و فرسوده کرم خورده را باید در آب ریخت و یا دفن کرد و یادار چاه انداخت. هم اکنون در کتابخانه^۱ فضلیه در حدود ۴۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۱۰ نسخه^۱ خطی است. مالک و حافظ کتابخانه^۱ فضلیه فعلاً آقای الحاج قاضی محمد فضلی است. وی عالم و فاضل است و به کتاب عشق و اشتیاق دارد. متأسفانه فرزند ندارد. در سال ۱۳۴۳ هـ ق متولد شده و اکنون ۵۲ سال دارد. کتابها را مانند فرزند دوست دارد و بدان عشق می‌ورزد.

اینک اسامی چند نسخه^۱ خطی از کتابخانه^۱ فضلیه:

- ۱- مجموعه: ۱- طبقات صوفیه (به خط قاضی و مفتی محمد علی قاضی القضاة امب = انب)، ۲- مرغوب القلوب از شمس تبریز (چاپ شده ۱۲۶۷ هـ ق) ۳- اسرار نامه از شیخ عطار (چاپ ۱۲۶۷ هـ ق)، ۴- مثنوی عشقیه، ۵- رساله عربی و فارسی در مسائل تصوف ۶- باب خواص ختم خواجگان (عربی)، ۷- القول المعین لجماعة المجمعین (عربی)، کاتب و مؤلف محمد علی، ۱۲۹۱ هـ ق،

- ۸- بشری الکثیب بلقاء الحبيب (عربی) از ابوالفضل عبدالرحمن السيوطی ،
کاتب محمد علی بن سید علی ، ۱۲۸۳ هـ ق .
- ۲- ایس الواعظین (فارسی) : (۱۱۰ مجلس) ، کاتب سید عبدالهادی ابن سید محمد
شفیع ، سنه ۱۱۲۶ هـ ق .
- ۳- مجموعه : ۱- بوستان فقیه ابواللیث (عربی) ، مهر غلام محی الدین ، ۱۱۲۲ هـ ق ،
کاتب محمد حیات ۱۰۲۷ هـ ق ، ۲- الدایرة فی علم الاصول ، کاتب غلام
محی الدین ، ۱۱۲۲ هـ ق .
- ۴- سیر العارفين : (فارسی) ، تألیف حامد بن فضل الله معروف به درویش جالی که پس
از بازگشت از حج در دهلی نوشته در عهد محمد همایون پادشاه غازی ، کاتب
در قصبه محمد پور مشهور به مهت پور ساکن بجواره ، تاریخ کتابت ۱۰۱۵
هـ ق ، تقسیمات آن بر حسب «فصل» است .
- سال ده صد بود از هجرت رسول مجتبی
بود هشتاد و عشر خمس و برین جمله روا
هست تصنیف این ز مولانا جالی دهلوی
باطنش با علم حق بود ظاهرش تا برد وی
- آغاز : «حمدی که ابواب سعادت بر ارباب عبادت» .
- انجام : «گر نیک ایم مرا از ایشان گیری و رید باشم مرا به ایشان مگذار»
- ۵- مجموعه الاستفتاءات : (فارسی و عربی و اردو) ، تألیف ابن یحیی عبدالله فضلی ابن
ابی عبدالله محمد علی ابن سید علی یوسف زئی الاباخیلی ، تألیف و کتابت
مؤلف ، ۱۹۳۷ میلادی .
- ۶- السلوة فی شرایط الخلوہ : (عربی) ، دو باب دارد . در کتابخانه مجدد الف ثانی
بوده ، تألیف ابوالحسن علی بن یوسف الصوفی عم امام الحرمین المتوفی ۴۶۳
هـ ق (کشف الظنون) ، خط نسخ ، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق ، در موضوع عرفان .
- ۷- تمهیدات (زبدة الحقایق) : (فارسی) ، تألیف عین القضاء همدانی ، تقریباً قرن
۹ هـ ق .
- ۸- اسرار الاولیاء : (فارسی) ، بر فصول تقسیم شده است ، تألیف بدرالدین اسحاق ،
کاتب علی محمد بن محمد میر ، ۱۰۸۸ هـ ق (ملفوظات خواجه فریدالدین
گنج شکر پاک پتی) .

۹- مجموعه : ۱- مسائل نحویہ (فارسی) ، منظوم ، بہ خط و تصنیف محمد علی ابن سید علی . ۲- حواشی شرح الشریف : (جزء اول) از ملا عبدالحکیم سیالکوتی در نحو بہ خط محمد علی ابن سید علی . ۳- زراذی (فارسی) ، خط محمد علی ، ۱۲۶۷ هـ ق ، ۴- ہدایۃ النحو (عربی) ، ۵- مفتاح العلوم در بلاغت .

۱۰- صیدیہ : (فارسی) ، کاتب ضیاء الدین ، ۱۲۸۸ هـ ق .

۱۱- اسناد شش قفل : (فارسی) .

۱۲- مخزن الاسرار نظامی : کاتب فیض اللہ ، ۱۲۷۲ هـ ق

۱۳- مخزن الاسرار نظامی ، کاتب عصمت اللہ ولد محمد فضل در کوهستان کرل بہ موضع مکول .

۱۴- مدارالفعول فی شرح منار الاصول : (عربی) .

۱۵- حاشیۃ الخیالی علی شرح العقاید : کاتب ، محمد افضل .

۱۶- مخزن الادویہ : (پشتو) .

۱۷- نخبۃ الفکر فی مصطلح اهل الاثر : (عربی) ، در علم اصول ، کاتب محمد علی ، ۱۲۶۵ هـ ق .

۱۸- انیس الطالبین وعدۃ السالکین : (فارسی) ، از خواجہ علاء الدین المشتہر بہ عطار (در شرح احوال خواجہ نقشبند) ، کتابت قرن ۱۱ هـ ق .

۱۹- حاشیہ تلویح بر توضیح : (عربی) ، تألیف حسن بن محمد شاہ فناری (متوفی ۸۸۶ هـ ق) ، تاریخ تألیف ۸۸۵ هـ ق .

۲۰- ترغیب الصلوۃ (فارسی) ، از محمد بن زاہد ، قرن ۱۱ هـ ق .

۲۱- حاشیہ حسامی (عربی) ، در اصول فقہ ، کاتب عبدالمجید بن عبدالحفیظ ، ۱۱۸۸ در دربار شاہی تیمور شاہ .

۲۲- دیوان حافظ : (ناقص) ، خوش خط ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .

۲۳- دقایق الاصول شرح حسامی : (عربی) .

۲۴- مسلم الثبوت (عربی) .

۲۵- چهل مجلس خواجه گیسو دراز : (فارسی) ، خوش خط ، تاریخ کتابت سنه ۴۹ جلوس والا ، کاتب عبدالعزیز (در شهر پیشاور ، یک مجلس افتاده) .

۲۶- تفسیر سوره یوسف (= بحر العشق) : (فارسی) ، کاتب خواجه شیرین ولد خواجه بابا .

۲۷- چلبی بر خیالی (عربی) در علم عقاید ، قرن ۱۱ ه ق .

۲۸- قرة الکمال : (عربی ، حاشیه خیالی) ، کاتب شیخ احمد بن حافظ یونس بن عبدالله الصوابی ، ۱۰۸۶ ه ق .

۲۹- هدایة النحو (عربی) ، ۱۳۲۰ ه ق .

۳۰- چلبی بر مطول (عربی) ، کتابت سنه ۴۷ جلوس والا .

۳۱- حاشیه میر عاصم علی بر شرح هدایة الحکمه معروف به میبدی : (عربی) ، در فلسفه ، کتابت ، ۱۲۳۳ ه ق .

۳۲- دیوان حافظ : قرن ۱۲ ه ق .

۳۳- شرح اسکندر نامه : منسوب به محمد نصیر ، شارح : خیر الدین محمد خوشحال ، کتابت در قصبه شمس آباد ، ۱۲۵۱ ه ق .

۳۴- شرح قصیده برده : (عربی) ، قرن ۱۲ ه ق .

۳۵- عشقیه : (فارسی) ، در تصوف ، کاتب عبدالرحمن ولد احمد جان قوم آوان (اعوان) در موضع شیر گره ، ۱۳۱۴ ه ق .

۳۶- حاشیه رباط علی المقیاس ، مولوی حسام : (عربی) .

۳۷- حاشیه سلم العلوم : در منطق ، (عربی) .

۳۸- شرح مآلة عامل : (عربی) .

۳۹- ایساغوجی : (عربی) ، منطق و حاشیه میزان المنطق (عربی)

۴۰- شاشی : (عربی) : کاتب ملا سید علی .

۴۱- القول المأول فی فن الاصول : (عربی) ، شارح و کاتب محمد علوی .

- ۴۲- سبع سنابل : (فارسی) ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۴۳- شرح الکافیہ : (عربی) ، شارح ملا عبدالحکیم بن شمس الدین کاتب نور عالم .
- ۴۴- زبدة الاصول : (عربی) ، کاتب سید محمد علی .
- ۴۵- ترکیب عبدالرسول : (اردو فارسی) .
- ۴۶- حاشیہٴ سراجی در علم میراث : (عربی) ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۴۷- ملا اللہداد (حاشیہ بر ہدایہ) : (عربی) ، علم فقہ ، خط تعلیق ، تقریباً قرن ۸ ه ق ، (ناقص) .
- ۴۸- حدیقہ الحقیقہٴ سنایی : (فارسی ، مثنوی عرفانی) ، آغاز : «ای درون پرور برون آرای» . خوش خط ، کاتب فیض احمد بن عبدالحمید ۱۰۱۶ ه ق ، نشان مهر : «نور شد جهان از نور احمد ۱۱۵۶» .
- ۴۹- تضمین بر غزلیات حافظ : (فارسی) ، تقریباً ۱۰۲۴ بیت تضمین شده ، کتابت قرن ۱۱ و ۱۱ ه ق . آغاز :
«فتادم درغم عشقش بچستوجوی منزلها
بماندم در نخستین گام پای عقل در گل ها»
- ۵۰- دیوان جامی : کاتب شمس الدین ابن زین الدین فی شہور شہر جادی الاولی سنہٴ تسع و اربعین و تسعمائہ .
- آغاز : «زان پیش کز مداد دهم خامہ را مدد» .
- ۵۱- مرآة مشکوہ : (فارسی) ، تألیف میان نصر اللہ بن عبدالسلام (در شرح اسماء احادیث و اسماء الرجال مشکوۃ المصابیح ، کاتب حافظ احمد الحنفی القادری الپشاور ، تاریخ کتابت ، ۱۱۷۲ ه ق در شہر پشاور ، خوش خط .
- ۵۲- سیرۃ النبی : (مثنوی فارسی) ، سرودہٴ عبدی ، تاریخ سرودن ۸۱۶ - ۸۱۹ ه ق ، کتابت در شہر لہانور ، تعداد ابیات ۱۹۳۲ بیت دارد .
- آغاز : «بنام خداوند معبود پاک کہ جانرا روان کرد در تیرہ خاک»
- ۵۳- مجموعہ : ۱- الانصاف فی سبب الاختلاف (فارسی) ، کتابت ، ۱۱۶۹ ه ق ،
۲- رسالہٴ مسألة الشفاء (فارسی) ، ۳- المقالة الرضیئة فی النصیحة و الوضیئة :

(فارسی) ، تألیف ولی الله ، کاتب : نعیم گل آخوند زاده ، ۴- تحفة الحسینی :
 (فارسی) ، تألیف محمد اشرف ابن محمد مرید الشاهدی اللاهوری ، ۵- مراسله
 امیر دوست محمد خان والی کابل به سید احمد بریلوی و جواب سید احمد
 به خط محمد علی ابن سید علی . ۶- العجالة النافعة ، از شاه عبدالعزیز دهلوی
 به خط محمد علی ، ۷- منع الاشارة السنونة فی القعدة عند الشهادة ، (عربی)
 تألیف و خط محمد علی ابن سید علی (اثبات کرده که در نماز ، اشاره سنت
 دارد) . ۸- صراط المستقیم (فارسی) ، از شاه اسماعیل شهید (مقدمه و چهار
 باب و یک خاتمه) .

۵۴- دیوان فضل : (فارسی) ، سروده عبدالله فضل ابن محمد علی (متوفی ۱۹۴۶ میلادی) شامل غزلیات و قطعات و مرثی و ماده تاریخ ها و لغت ها و سلام ها .

آغاز : «بسم الله است مطلع املاء زار ما حمد الله است منبع آلاى يار ما»

۵۵- دلائل الخیرات : (عربی) .

۵۶- مجموعه فی بیان الانساب : (فارسی) ، (نسب نامه اولاد بنی آدم) ، از مظفر خان
 ولد خضر خان اسمعیل خیل ، ۱۲۸۰ ه ق .

۵۷- اصول الفقه (شرح حسامی) : یعقوب البنانی مشهور به «مولوی» ، (عربی) ،
 کاتب : (محمد گل) ، ساکن قریه سفید دیر ، وطن پیشاور . ۱۲۶۸ ه ق .

۵۸- خواص القرآن العظیم : (فارسی) ، (فضائل القرآن المجید و فواید الفرقان الحمید)
 از عبدالعلی بن محمد بن حسین ، تاریخ تألیف ۹۱۶ ه ق . کتابت ۱۲۸۳
 ه ق به مقام ریاست اسب .

۵۹- مجموعه : ۱- دیوان راجا : (فارسی) ، کاتب محمد عظیم برای میان صاحب بوستان .

۲- کاتون حویان (قصیده فارسی کوتاه) ، ایضاً . ۳- دیباچه فصول الشاشی
 (عربی) از محمد سمیع الله البوتهالی ، ۴- غنی مغنی (عربی) ، (در طب)
 از ابو منصور ، کاتب میر غلام جعفر فرید شیخ سلطان سید عبدالقادر
 جیلانی ، ۱۲۶۲ ، در بیت العامره ، قریه باندی از مضافات مظفر آباد ،
 کشمیر .

- ۶۰- فتاوی اسحاقیه : (عربی و فارسی و اردو)، به خط و تألیف مولانا قاضی محمد اسحاق.
- ۶۱- صنعت کشته سازی و کیمیا : (فارسی) ، منظوم .
- ۶۲- رساله صدریه : (فارسی) ، در باره حلت و حرمت جانوران ، از نواب صدر جهان ، کتابت ، ۱۲۶۷ هـ ق .
- ۶۳- فرح الانسان : (فارسی) ، طب ، ۱۲۶۷ هـ ق .
- ۶۴- الطريقة المحمدیه و السیره الاحمدیه : (عربی) ، از شیخ محمد الانصاری البرکلی الروحی کتابت ۱۲۷۹ هـ ق .
- ۶۵- نسخه های کشته جات : (فارسی) در صنعت کیمیا ، ۱۲۷۲ هـ ق . در دارالخلافت لطیفه تنول .
- ۶۶- سراج السالکین : (فارسی و عربی) ، اوراد و وظائف و عملیات ، از سراج الدین عبدالله بن بول محمد کمال الدین الشطاری ، کاتب سید حفیظ الله صالح .
- ۶۷- اسرار الدعوه : (فارسی و عربی) ، احوال و اوراد و وظائف ، از امین الدنیا سراج الدین عبدالله صوفی الشطاری .
- ۶۸- مجموعه : (فارسی) ، ۱- دیوان فغانی ، ۲- دیوان لسانی ،
- ۳- دیوان شریف تبریزی ،
- آغاز : زهی عشقت بیاد بی نیازی داده خرمنها
غم فتراک شوقت سرکشان را داده گردن ها
- ۴- دیوان شریف تبریزی ،
- آغاز : ای از تو شاخ گل آموخته رعنائی را
آب و رنگ از تو بود گلشن زیبایی را
- ۵- دیوان شریف تبریزی ،
- آغاز : ای نخل تمنا قد رعنائی تو مارا
از پای در آورد تمنای تو مارا
- کاتب این مجموعه ابوالمعالی محمود ، کتابت ۹۷۶ هـ ق در دارالخلافت آگره .

۶۹- دیوان جالی : (فارسی) ، کاتب و شاعر ، منشی نور جمال هزاروی .

۷۰- نور القرآن فی دفع ظلمات الطغان : (عربی) ، از مولانا ابوذر حاجی الحرمین کتابت ، کاتب مولانا عبدالله جان ساکن جسکوت (اوگی - هزاره) .

۷۱- رساله فی صلوة الجمعة : (عربی) ، از قاضی ابوتراب محمد اسحاق قاضی القضاة ریاست قدیم اسمب (تنول) ، کاتب مولانا عبدالله جان ساکن جسکوت (اوگی - اگرو ، هزاره) .

پیشاور :

۱۸۱- کتابخانه دانشکده اسلامیہ

[دانشگاه پیشاور ، پیشاور]

ساعت ۷ صبح ۱۱ خرداد ماه ۱۳۵۴ خورشیدی برای دیدار از کتابخانه دانشکده اسلامیہ (اسلامیہ کالج) در دانشگاه پیشاور به پیشاور رفتم . دانشگاه پیشاور در یک منطقه وسیع پر درخت و پر گل و گیاه بنا شده است و همه دانشکده ها و خوابگاه های دانشجویان و خانه های استادان و بازار ها و بیمارستان و مسجد و عید گاه در داخل آن است .

هنگامی که به کتابخانه دانشکده اسلامیہ وارد شدم ، با آقای وحید شاه بخاری که به زبان فارسی روان (فارسی دری) سخن می گفت روبرو شدم . دانشکده اسلامیہ در سال ۱۹۱۳ میلادی بنا شده و کتابخانه هم در همین سال به همت نواب صاحبزاده عبدالقیوم ساخته شد و از گنجینه نسخه های خطی مرحوم مولانا غلام جیلانی عالم و مفتی پیشاور (متوفی ۱۲۹۳ هـ ق) که به طور وقف به کتابخانه داده شد بنیاد گردید و ۶۳ سال از عمر کتابخانه می گذرد .

سازمان کتابخانه :

سازمان کتابخانه دانشکده اسلامیہ بدین ترتیب است :-

- ۱- کتابدار : آقای وحید شاه بخاری با (۴ سال در خدمت کتاب) .
- ۲- معاون کتابدار : آقای فدا محمد شاعر و ادیب (فوق لیسانس کتابداری) .
- ۳- معاون کتب خاورشناسی : آقای عبدالحمید (فوق لیسانس کتابداری) .
- ۴- معاون فهرست سازی : آقای سراج الدین (لیسانس کتابداری) .

و دیگر کارکنان هشت تن هستند. روش ملویل دیوئی در این کتابخانه معمول است. همه کتابهای چاپی برگه نگاری شده. نسخه های خطی فهرست شده. فهرست نسخه های خطی در دو مجلد تألیف مرحوم مولانا عبدالرحیم (متوفی ۱۹۵۰ میلادی) چاپ شده است. وی استاد و کتابدار بخش خاورشناسی دانشکده اسلامیہ بوده است. دیدار بزرگان از کتابخانه دانشکده اسلامیہ:

دانشکده اسلامیہ دانشگاه پیشاور شهرت و معروفیت ویژه دارد. از آغاز تأسیس تاکنون بسیاری از سران کشور های جهان، بزرگان، دانشمندان، کتاب شناسان و دوستاران فرهنگ و ادب و هنر از آن دیدن کرده اند، از جمله:

۱- اعلیٰ حضرت هایون محمد رضا شاه پهلوی شاهنشاه آریا مهر (دفتر کتابخانه را توشیح فرموده اند)، به تاریخ ۲۱ جادی الاولیٰ سنه ۱۳۶۹ هـ ق (۲۶ سال پیش).

۲- قائد اعظم محمد علی جناح بنیانگذار پاکستان، ۱۲، ۴، ۱۹۴۸ میلادی.

۳- سفیر مملکت ایران (۹) ۱۹ اردی بهشت ماه ۱۳۲۹ خورشیدی (امضایش را نتوانستم بخوانم).

۴- حکیم اجمل خان دهلوی، طبیب معروف، ۱۹۱۵ میلادی.

۵- قاضی محمد اسحاق، قاضی القضاة ریاست اسب (انب).

۶- سردار سید طاهر سیف الدین روحانی ۱۹۲۳ میلادی.

۷- فخر الدین پاشا غازی سفیر سلطنت کابل.

۸- آقای عبدالقادر الحواری المدني، مدیر کتابخانه شیخ الاسلام العثانی مدینه منوره ۱۳۴۴ هـ ق.

۹- سید محمد رضوی نماینده فرهنگ ایران در هندوستان، ۱۹۴۵ میلادی.

۱۰- دکتر متین دفتری ۱۱ مارچ ۱۹۵۱ میلادی.

۱۱- دکتر ممتاز حسن ۷ اپریل ۱۹۶۲ میلادی.

۱۲- حاج شیخ عزیز الله عطاردی از طرف انجمن آثار ملی برای تحقیق در مآخذ تاریخ خراسان، ۱۳۴۶ هـ ق.

- ۱۳- خواجه ناظم الدین ، گورنر جنرل پاکستان .
- ۱۴- ایرج افشار استاد دانشگاه تهران ۱۲ آذرماه ۱۳۵۲ خورشیدی .
- ۱۵- محمد تقی دانش پژوه استاد دانشگاه تهران ۱۲/۹/۱۳۵۲ خورشیدی .
- ۱۶- دکتر محمد جعفر محبوب رایزن فرهنگ سفارت شاهنشاهی ایران ، اسلام آباد .
۱۳۵۴/۳/۱
- ۱۷- غلام حسین فرگام رئیس خانه فرهنگ ایران ۱۸/۳/۱۳۵۴ خورشیدی .
- ۱۸- پرفسور سید وزیر الحسن عابدی ۱۱ شهر شعبان ۱۳۹۳ ه ق و فی البداهه این قطعه را درباره وقف کننده نسخه های خطی یعنی مرحوم غلام جیلانی سروده :-
به رغم همت قارون به یادگار گذاشت
هزینه بی ز معانی غلام جیلانی
سخن به عالم دانش ز جود و همت اوست
بود شهیر جهانی غلام جیلانی
بود ز نظم جناب وحیده شاه ایمن
ز حادثات زمانه غلام جیلانی
ز کار علمی عبدالرحیم روشن شد
نهاد گنج جهانی غلام جیلانی

تعداد کتاب :

تعداد کل کتاب کتابخانه دانشکده اسلامیہ بدین شرح است :

انگلیسی	۳۵۰۰۰	مجلد
عربی	۷۵۰۰	»
فارسی	۳۲۰۰	»
اردو	۴۵۰۰	»
پشتو	۴۵۰۰	»
نسخه خطی	۱۳۰۰	»
جمع :	۵۶۰۰۰	»

نسخه های خطی :

البته نسخه های خطی به زبان های عربی ، فارسی ، پشتو و اردو است . اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- تفسیر کشاف : (عربی) ، کتابت ۸۶۶ هـ ق . در کتابخانه دارالسلطنه احمد آباد بوده ، در کتابخانه شاهنشاه اکبر پادشاه بوده ، امضا و مهر عبدالرحیم خان خانان دارد .

۲- حاشیه بیضاوی : (فارسی) ، از قاضی نور الله شستری ، (شوستری) کاتب محمد حیات ، کتابت ۱۰۲۱ هـ ق در تغلق آباد (۲ سال بعد از وفات مؤلف) . در ملکیت سلطان محمد صفوی بوده .

۳- صحیح بخاری : (عربی) ، کتابت ۷۶۶ هـ ق .

۴- تفسیر بیضاوی : (عربی) ، از قاضی عبدالله بن عمر بیضاوی ، کتابت ۱۰۱۷ هـ ق .

۵- السنن الکبری : (عربی) ، از حافظ ابی بکر البیهقی ، کتابت ، ۷۲۶ هـ ق .

۶- مجمع البحار : (عربی) ، از شیخ محمد طاهر سندی ، تألیف در ۹۸۱ هـ ق ، کتابت ۱۰۱۹ هـ ق .

۷- مجمع البحار : (ایضاً) ، این نسخه در کتابخانه شیخ عبدالحق محدث دهلوی بوده .

۸- معانی الاخبار : (عربی) ، از ابوبکر کلا باذی ، در احادیث ، ۸۰۳ هـ ق .

۹- فتح الباری شرح صحیح البخاری : (عربی) ، کاتب عبدالعزیز یوسف ، قرن ۹ هـ ق .

۱۰- تهذیب الاسماء واللغات : (عربی) ، از محیی الدین ، سنه ۷۰۸ هـ ق ، مهر اعتماد الدوله پدر نور جهان بیگم همسر جهانگیر پادشاه دارد .

۱۱- شرح مجمع البحرين : (عربی) متن از ابن الساعاتی ، شرح از عبداللطیف بن عبدالعزيز ، کتابت ۹۹۸ هـ ق . کاتب علی بن محمد جبرقی ، مهر «امیر غازی الدین خان بهادر» دارد .

۱۲- شرح مجمع البحرين : (عربی) ، (ایضاً) ، کتابت ۷۰۲ هـ ق .

۱۳- شرح کتاب زیادات و زیادات الزیادات : (عربی) ، از محمد بن الحسن الشیبانی ، کتابت ۶۶۳ هـ ق .

- ۱۴- شرح الحكم لابن عباد: (عربی)، تاریخ تألیف ۷۹۰ هـ ق، کتابت تقریباً قرن ۱۰ هـ ق. کاغذ ابریشمی قهقندی.
- ۱۵- حاشیه عضدی: (عربی) از میر سید شریف، امضای «شیخ عبدالحق محدث دهلوی» دارد. ۹۸۶ هـ ق.
- ۱۶- حیات الانسان: (عربی) از سید محمود کردی المدنی، کاتب شیخ تاج الدین مقدسی و شیخ علی محلی، قرن ۸ هـ ق، مهر «اورنگ زیب» دارد.
- ۱۷- احیاء علوم الدین: (عربی)، قرن ۹ هـ ق.
- ۱۸- الاغانی: (عربی) از ابوالفرج علی بن حسین اصفهانی، کتابت تقریباً قرن ۴ هـ ق. رسم الخط کوفی کامل دارد.
- ۱۹- مفردات سبعه: (عربی) از ابو موسی جعفر موصلی، کتابت ۷۸۹ هـ ق.
- ۲۰- عجایب الاشعار: (عربی)، تألیف المسلم بن محمود شیرازی، کتابت ۶۹۰ هـ ق (نسخه منحصراً بفرد).
- ۲۱- المغرب فی العلم اللغه: (عربی)، تألیف ابوالفتح ناصر بن ابی المکارم مطرزی متوفی ۶۱۰ هـ ق. کتابت تقریباً قرن ۹ هـ ق.
- ۲۲- رضی شرح کافیه: (عربی) از عطاء الله بن محمد الحسینی، مهر «شاهجهان پادشاه» و «ابوالبرکات ابن شیخ مبارک» و «محمد باقر ابن امیر عبدالله» دارد.
- ۲۳- حیوة الحيوان الکبری: (عربی) از دمیری در جانور شناسی، ۸۵۷ هـ ق. مهر «عاقل خان» دارد.
- ۲۴- شمس العلوم: (عربی)، از حمیری، در لغت (نسخه ارزنده)، چاپ نشده، نسخه‌ی دیگر از این کتاب در یوگوسلاوی است.
- ۲۵- مدارالافاضل: (فارسی)، از اللهداد سرهندی، کتابت ۱۰۰۹ هـ ق.
- ۲۶- تاریخ ابن خلکان یا وفيات الاعیان: (عربی)، ۷۲۲ هـ ق.
- ۲۷- کتاب الاقناع: (عربی) از سعید بن عبدالله الفیلسوف. در موضوع طب و جراحی، کاتب احمد بن محمد بن بنهان، ۴۸۱ هـ ق. مهر کتابخانه شاهجهان پادشاه دارد.

- ۲۸- اشارات ابو علی سینا: (عربی)، تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
- ۲۹- مفاتیح الرحمه: (عربی)، از طغرای اصفهانی، تقریباً قرن ۱۰ ه. ق.
- ۳۰- اقلیدس: (عربی) از محقق نصیرالدین طوسی، کتابت ۱۱۴۰ ه. ق.
- ۳۱- مفتاح الحساب: (عربی) از جمشید بن مسعود بن طبیب، در هندسه و حساب و هیئت، کتابت ۱۰۱۵ ه. ق.
- ۳۲- دلائل الخیرات: (عربی)، مذهب و منقش و گل و بوته نگاری و تصاویر حرمین شریفین، کتابت ۱۲۸۶ ه. ق.
- ۳۳- قاضی مبارک شرح سلم العلوم: کاتب مولانا غلام جیلانی (متوفی ۱۲۹۳ ه. ق). تاریخ کتابت، ۱۲۷۹ ه. ق.
- ۳۴- مجموعه سلم العلوم: (عربی)، از محب الله بهاری، در منطق، کاتب مولانا غلام جیلانی (م ۱۲۹۳ ه. ق).
- ۳۵- مجموعه رسائل علم البحریه: (عربی) از سلیمان بن احمد، کتابت ۱۰۰۷ ه. ق. (چاپ نشده)
- ۳۶- فی حل شکوک کتاب اقلیدس: (عربی) از ابن هشم.
- ۳۷- یوسف و زلیخا: (پشتو)، مصور و منقش و مذهب، ترجمه عبدالقادر خوشحال خان ختک متوفی (۱۱۳۲ ه. ق) به نظم پشتو، ۱۱۱۲ ه. ق، خط نسخ.
- ۳۸- گلدسته: (پشتو)، ترجمه گلستان سعدی به پشتو، مترجم عبدالقادر خوشحال خان ختک، کاتب قطب الدین نوّه حضرت شیخ رحیمکار کاکا صاحب، ۲۸ ربیع ۱۱۲۶ ه. ق.
- ۳۹- رباعیات خوشحال خان ختک: (پشتو)، منقش و مذهب، خط نسخ.
- ۴۰- دیوان محمد کاظم خان شیدا: (پشتو)، در شاهجهان آباد نوشته شده، ۱۱۹۲ ه. ق، فارسی در اشعار آن اثر بسیار دارد.
- ۴۱- کلیات قاسم خان آفریدی به ضمیمه فرهنگ آفریدی: (فارسی و پشتو).
- ۴۲- مجموعه رسائل: (پشتو)، دینی و عرفانی، تألیف آخوند در ویزه، کتابت ۱۱۲۲ ه. ق.

- ۴۳- مجموعه رسائل : و یاد داشت های "مولانا غلام جیلانی متوفی ۱۲۹۳ هـ ق (اردو و عربی و فارسی) (در موضوع تاریخ و ادب و فلسفه و فقه). وحید شاه بخاری یاد داشت های بر این مجموعه ها دارد. این یادداشت از مؤلف : «از ملا وزیر معقولی این هر دو کتاب را خرید بنده جانی حافظ غلام جیلانی تم و فقها الله عزوجل قبلا مالک عبدالرحمن بن محمد الکرمانی» .
- ۴۴- مجموعه دواوین خمس : (فارسی) ، ۱- دیوان ابوالفرج رونی ، ۲- دیوان عبدالواسع جلی ، ۳- دیوان حکیم قطران تبریزی ، ۴- دیوان نجیب الدین ، ۵- دیوان عنصری ، خط خوش نستعلیق (متن و حاشیه) ، جداول مذهب ، رسم الخط فارسی ، کتابت در شهر طوس (مشهد) ، کتابت ۱۱۳۴ هـ ق مطابق ۱۷۲۱ میلادی (نسخه عالی) .
- ۴۵- الفوائج (شرح دیوان حضرت علی «ع») : (فارسی) ، تألیف و شرح قاضی میر حسین یزدی میبدی ، خط نسخ خوش ، کتابت ۸۹۰ هـ ق مطابق با ۱۴۸۵ میلادی .
- ۴۶- دیوان شاه نعمت الله ولی : (فارسی) ، متوفی ۸۲۷ هـ ق .
- ۴۷- کیمیای سعادت : (فارسی) از امام محمد غزالی ، کتابت ۶۶۸ هـ ق. سومین نسخه در جهان (اول در لندن ، دوم در ترکیه (استانبول) ، سوم در اسلامیه کالج) . خط تعلیق .
- ۴۸- زیج الخ بیگ خان : در علم الافلاک از محمد درویش ساکن شهر سبز ، مهر و امضای علامه فضل الدین محمد الحسینی ، ۹۷۲ هـ ق . و امضای ابن عبادالله الحسینی ۹۸۲ هـ ق. جدولهای ملون و سر فصلهای زرین به خط نسخ تزئینی (خط محقق) .
- ۴۹- مجموعه نهل الراد : (عربی) ، قرن ۸ هـ ق . اشعار عربی ، امضای «عبدالصمد بن حافظ ۹۴۷ هـ ق در مدینه» دارد .
- ۵۰- زوارق اللطایف شرح عوارف المعارف : (عربی) ، خط تعلیق ، کاتب لیاغل بن ییاده بن مبارک برادر کهنتر ملک حمید بن ییاده بن مبارک ، ۹۵۵ هـ ق .
- ۵۱- شرح فصوص الحکم : (فارسی) ، کتابت ۴۶ جلوس اورنگ زیب ، ۱۱۱۴ هـ ق .
- ۵۲- مکتوبات شیخ شرف الدین یحیی منیری : از «حسین معز» در ۹ فصل خط تعلیق ، تاریخ کتابت ۸۶۶ هـ ق .

۵۳- ملفوظات شیخ عیسیٰ یا کشف الحقایق: (فارسی)، کتابت ۱۱۰۳ هـ ق. کاتب نعمه الله.

۵۴- مواقع النجوم: (عربی)، از شیخ ابن عربی، (ناقص).

۵۵- ملفوظات خواجه بهاء الدین نقشبند (فارسی)، (رساله قدسیه؟)، قرن ۱۱ هـ ق. آغاز: حمد و ثنای بیحد و منتها...

۵۶- لمعات و شرح آن: (فارسی)، قرن ۱۱ هـ ق، (ناقص).

۵۷- حضرات القدس: (فارسی) از بدرالدین شیخ ابراهیم سرهندی، کاتب فیض الدین شیخ عبدالسلام، ۱۱۲۷ هـ ق.

۵۸- مجموعه: ۱- رساله قدسیه (فارسی)، ۲- معراج العارفين (فارسی) از میان محمد فاضل. ۳- کشکول از امین الله جهان آبادی، ۴- قواعد مفصله مصطلحه طریقه حسینیہ موسوم به بدرقه السالکین (فارسی و عربی) از غلام رسول مرید محمد شهر یار، قرن ۱۰ هـ ق.

۵۹- تفسیر زاهدی یا تفسیر درواجکی: (فارسی)، از ابو نصر احمد بن الحسین بن احمد الدربتی السلمانی الدرواجکی بخاری، تقریباً قرن ۱۰ هـ ق.

۶۰- اسماء الرجال: (عربی)، از محمد بن عبدالله، الخطیب بن محمد به معاونت شیخ خود حسین بن عبدالله بن محمد، ۱۰۶۰ هـ ق.

۶۱- شرح مثنوی الاسرار الغیب: (فارسی) تألیف خواجه ایوب، کاتب شیخ عبدالقادر، ۱۲۰۸ هـ ق.

۶۲- الزواجر عن اقتراف الکبایر: (عربی)، تألیف شیخ شهاب الدین احمد ابن حجرالمکی الشافعی، کاتب احمد بن جابر المسلمی، کتابت ۹۸۴ هـ ق.

۶۳- کنزالعباد فی شرح الاوراد: (عربی)، از علی بن احمد الغوری، کاتب حمزه محمد ابراهیم جال، ۹۱۹ هـ ق.

۶۴- کنزالعباد فی شرح الاوراد: (ایضاً).

۶۵- شرح مثنوی: (فارسی)، از محمد نور الله احراری، دفتر اول، قرن ۱۱ هـ ق.

۶۶- اخلاق جلالی: (فارسی)، از علامه جلال الدین دوانی، کاتب محمد رضا شمیلی در قصبه سرمی، کتابت سنه ۱۱۱۳ هـ ق.

- ۶۷- رشحات عین الحیات : (فارسی) ، از ملا حسین واعظی کاشفی ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۶۸- رشحات عین الحیات : (ایضاً) .
- ۶۹- مرصاد العباد : (فارسی) ، از شیخ نجم الدین ابوبکر بن عبدالله ، کتابت ، ۱۰۴۵ ه ق ، (۱۶۴ ه ق) .
- ۷۰- نتایج الحرمین : (فارسی) ، در شرح احوال و آثار شیخ معزالدین ابو عبدالله السید آدم الحنفی النقشبندی ، در سه قسم و هر قسم در سه مقصد و هر مقصد بر چند فایده و نوع .
- ۷۱- مزارات بخارا : (رساله) (فارسی) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۷۲- حل مشکلات مثنوی و تفصیل مجملات معنوی: جلد یکم (فارسی) ، از فقیر ولی محمد کاتب محمد جعفر ولد شیخ شرف الدین حسین در عهد محمد شاهی ، ۱۰۳۰ ه ق .
- ۷۳- مناقب سید امیر کلال سوخاری : (فارسی) ، خوش خط .
- ۷۴- تذکره خواجهگان نقشبندیه : (فارسی) ، تقسیمات بر (مقاله و مقصد و خاتمه) .
- ۷۵- شرح آداب الیریدین : (عربی) ، ناقص ، شارح علی بن سلطان محمد الهروی القاری .
- ۷۶- معدن المعانی یا ملفوظات شیخ شرف الدین احمد یحیی منیری : (فارسی) جامع آن زید بن بدر عربی ، ۶۳ باب دارد . تاریخ کتابت و کاتب ندارد .
- ۷۷- ملفوظات و معمولات حضرت صاحب کوته : (فارسی) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۷۸- تذکره الاولیاء : (فارسی) از شیخ عطار ، خط نسخ خوش ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۷۹- مجموعه : ۱- مثنوی نان و حلوا ، ۲- مناجات خواجه عبدالله انصاری ، (فارسی) کاتب نسیم کنری ، ۱۲۶۲ ه ق .
- ۸۰- اخلاق ناصری : (فارسی) ، از خواجه نصیر الدین طوسی ، کتابت قرن ۱۰ ه ق .
- ۸۱- سیف الجاهدین : (فارسی) ، کاتب محمد غازی ، تاریخ کتابت ۱۱۲۸ ه ق .
- ۸۲- رسائل النور فی شمائل السور : (فارسی) ، تقسیم بر باب و فصل ، قرن ۱۰ ه ق .

۸۳- المکرر فیما تواتر من القراآت السبع و تحریر: (عربی)، تألیف زین الدین قاسم بن الفقیع انصاری، در موضوع علم قرائت، کتابت تقریباً قرن ۱۱ ه. ق.

۸۴- نوادر و حکایات و ظرایف و طرایف: (عربی)، ناقص، قرن ۱۰ ه. ق.

۸۵- فراید القلاید فی مختصر شرح الشواهد: (عربی)، تألیف ابا محمد محمود بن احمد العینی، تقریباً قرن ۷ ه. ق.

۸۶- مجموعه قصاید عربی و شرح آنها: از متنبی و شاعران معاصر او، کتابت در حدود قرن ۸ ه. ق.

۸۷- حاشیه ملا عبدالحکیم سیالکوتی بر مطول: (عربی)، قرن ۱۱ ه. ق.

۸۸- دیوان حضرت علی «ع»: (عربی)، قرن ۱۰ ه. ق. نشان ۷ مهر دارد از بزرگان و امرای دربار شاهجهان پادشاه.

۸۹- دیوان ابو نواس: (عربی)، کتابت: ۱۰۰۲ ه. ق. یاد داشت ها و نشان مهر علما فراوان دارد.

۹۰- فن قالیه: (فارسی)، قرن ۱۰ ه. ق.

۹۱- غرر الخصائص الواضحة و غرر النقااص الفاضحة: (عربی)، از جال الدین محمد ابراهیم بن یحیی بن علی الانصاری المروی الاصل المصری المولد الکتبی الوراق المعروف بالوطواط (۶۳۲-۷۱۸ ه. ق) ۱۶ باب و هر باب بر ۶ فصل، کتابت قرن ۷ ه. ق. (شاید نسخه معاصر مؤلف باشد).

۹۲- شرح لباب در نحو: نسخه کهن، (عربی)، قرن ۹ ه. ق.

۹۳- شرح مقدمه ابن حاجب: کاتب عبدالعلی بن محمد بن حسین، يوم الخميس ۲۴ جادی الاولى، ۹۱۱ ه. ق.

۹۴- من لایحضره الادیب: ترجمه شافیه به زبان فارسی از ابن محمد باقر المدعویه ابوالحسن حسینی شیرازی، کاتب ملا سلیم در باغ خواجه از باغات پیشاور، ۱۲۲۳ ه. ق.

۹۵- کتاب الصرف: (عربی)، سال کتابت ۹۹۸ ه. ق، کاتب حسن آجی.

۹۶- منتخب اللغات شاهجهانی: کتابت قرن ۱۱ ه. ق.

- ۹۷- فرهنگ رشیدی : (فارسی) ، کاتب محمد امین محمد افضل سودهری نزدیک لاهور ، ۲۶ ذیقعدہ سنہ ۱۱۰۰ هـ ق ، مطابق ۳۳ جلوس والا ، دربلدہ شاہ جہان آباد .
- ۹۸- مناقب قادریہ : (فارسی) ، شامل حکایات عرفانی و اخلاقی ، قرن ۱۰ هـ ق .
- ۹۹- مؤید التبیان یا ترجمہ فیض عیان فی ترجمہ مواعظ الرحمن : (فارسی) ، از محمد قایم الدین کاتب میر غلام محی الدین ، ۱۲۱۷ هـ ق .
- ۱۰۰- البستان فی فضائل النعمان والجواهر المضيئه : (عربی) ، در فقہ و حدیث ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۱۰۱- قصص الانبیاء : (فارسی) ، نسخہ کهن با خط قدیم .
- ۱۰۲- تاریخ طبری یا تاریخ الرسل والامم والملوک (؟) . (عربی) ، از آغاز ابوالبشر و ملوک تحطان تا سنہ ۵۴۷ هـ ق ، خط تعلیق ، (شاید تاریخ ابن الاثیر باشد ؟) کتابت در حدود قرن ۶ هـ ق .
- ۱۰۳- قصہ شہادت حسین (ع) (فارسی) ، از عبدالرسول صادق ، کتابت قرن ۱۱ هـ ق .
- ۱۰۴- داستان امیر حمزہ : (فارسی) ، ناقص ، قرن ۱۱ هـ ق
- ۱۰۵- اکبر نامہ : (فارسی) ، منظوم ، سرودہ قاسم اکبر آبادی ، سر لوح و مجدول .
- آغاز : خدایا جہاندار اکبر تویی کرم گستر بندہ پرور تویی
- ولیکن در پایان نسخہ آمدہ : «از ملا حمید اللہ» در وصف امیر دوست محمد خان و اکبر خان پادشاہان کابل است .
- ۱۰۶- اجد التاریخ : (فارسی) ، از حبیب اللہ القندھاری ، کتابت ۱۲۷۵ هـ ق .
- ۱۰۷- تذکرہ دولت شاہ سمرقندی : (فارسی) ، ناقص ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۱۰۸- مسیر طالبی یا تواریخ فرنگستان : (فارسی) ، از ابوطالب محمد اصفہانی . (در هندوستان چاپ شدہ است : ایرج افشار) ، کتابت قرن ۱۳ هـ ق .
- ۱۰۹- البہجۃ المحافل فی السیر والاخلاق والشاہل : (عربی) ، از یحیی بن ابی بکر محمد العامری الحرزی ، کاتب ابراہیم بن محمد السیمان النساخ ، ۱۰۲۴ هـ ق .
- ۱۱۰- خلاصۃ السیر : (عربی) ، از محب احمد بن عبداللہ الطبری (ناقص) .

- ۱۱۱- روضة الاحباب فی سیرالنبی و آل و الاصحاب : (فارسی) ، از عطاءالله بن فضل الله الملقب به جمال الحسینی ، قرن ۹ ه ق .
- ۱۱۲- روضة الاحباب فی سیرالنبی و آل و الاصحاب : (فارسی) ایضاً ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۱۱۳- کلمات الشعرا : (فارسی) ، از سر خوش ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۱۱۴- طبقات ابن سعد : (عربی) ، خط تعلیق ، قرن ۱۱ ه ق . مهرها و امضا ها دارد .
- ۱۱۵- مرآت الخیال : (فارسی) ، در موضوع تذکره شاعران ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۱۱۶- مثنوی سیرة النبی : (فارسی) ، کتابت در حدود قرن ۱۱ ه ق ، در حدود ۳۰۰۰۰ بیت .

آغاز: به نام خداوند بسیار بخش

خرد بخش و دین بخش و دینار بخش

- ۱۱۷- تذکره دولت شاه سمرقندی : (فارسی) ، خط خوش ، ناقص ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۱۱۸- تاریخ کشمیر : (فارسی) ، ۱۱۶۶ ه ق .
- آغاز : «سپاس بیرون از مقیاس قیاس سزاوار پادشاهی که پادشاهی بخش» .
- ۱۱۹- شرح اسباب و علامات : (عربی) ، از نفیس بن عوض بن حکیم الطیب ، قرن ۸ ه ق .
- ۱۲۰- شفاء العلیل ، یا تحفه خانی : (فارسی) ، از محمود بن محمد عبدالله بن عبدالله بن محمود ، کتابت ۱۰۳۷ ه ق .
- ۱۲۱- قرابادین آصفی : (فارسی) ، تألیف ۱۰۵۰ ه ق ، (در طب و داروها) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۱۲۲- مجموعه رسائل قوت باه و تعبیر خواب : (عربی) .
- ۱۲۳- السیدی : (در طب) عربی ، کتابت ۸۴۱ ه ق در شهر سمرقند .
- ۱۲۴- جامع الفوائد : (فارسی) ، از یوسف بن محمد یوسف الطیب (یوسفی) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۱۲۵- اشکال التأسيس فی علوم الهندسه : (عربی) ، از مید شمس الدین سمرقندی ، کاتب حافظ غلام جیلانی بن حافظ غلام حبیب الپیشاوری . تاریخ کتابت ۱۲۴۳ ه ق .

- ۱۲۶- اشکال التأسيس في علوم الهندسه (عربی) ، (ايضاً) ، كاتب زين العابدين ابن حافظ وجيه الدين پيشاوری ، ۱۲۳۷ هـ ق (در شهر پيشاور) .
- ۱۲۷- شرح حکمة العين : (عربی) ، از محمد بن موسى الطالسی ، كاتب محمود بن مسعود محمود المتطبب ، ۹۴۸ هـ ق .
- ۱۲۸- ديوان بيدل : (فارسی) ، سروده ميرزا عبدالقادر بيدل ، در ملکيت حسين علي به سال ۱۲۵۵ هـ ق .

جهلم :

۱۸۲- کتابخانه محمد صادق ملک

[مال رود ، جهلم (استان پنجاب)]

به همراه آقای سيد عباس حسين شاه گردیزی نماينده مجلس شورای ملی پاکستان به سوی شهر جهلم به راه افتاديم و به کتابخانه آقای محمد صادق ملک راه يافتيم . در اين کتابخانه در حدود ۳۵ کتاب چاپي بود . نسخه خطي نديدم .

لاهور :

۱۸۳- کتابخانه صدرالافاضل

[۱۵ - مغلوره - لاهور]

در تاريخ ۱۳۵۴/۳/۷ خورشیدی به همراهی آقای سيد عباس حسين شاه گردیزی نماينده مجلس شورای ملی پاکستان به خانه آقای سيد مرتضى حسين صدرالافاضل رفتيم و با محبت و الطاف وی روبرو گشتيم . وی در سال ۱۹۲۳ در لکهنو ولادت يافت و از بزرگان علما و افاضل دوران و دانشمندان به نام است پدرش مرحوم سيد قاسم آغا الرضوی بود .

تألیفات صدرالافاضل :

آقای صدرالافاضل در سال ۱۹۵۰ میلادی از لکهنو به پاکستان هجرت کرد و در لاهور سکونت اختيار نمود و تاکنون به سفر عراق ، سوريه (شام) و بيروت و ايران و عربستان سعودی رفته است . تألیفات وی بسيار است : ۳۳ مجلد درباره مسائل دينی و ۳۱ مجلد درباره علوم ادبی تأليف و تصحيح کرده است ، از جمله :

۱- کلیات فارسی غالب (۳ مجلد) ، با مقدمه علمی و تحقيقي و ادبی به زبان اردو و فارسی . چاپ مجلس ترقی ادب ، کلب روڈ ، لاهور .

- ۲- اردوی معلی غالب (۳ مجلد) تحقیق و تحشیه و تعلیق و ترتیب : ایضاً .
 - ۳- عود هندی از غالب ترتیب و تحقیق . ایضاً .
 - ۴- احوال و آثار و رباعیات حکیم عمر خیام نیشابوری ، شرح و تحقیق . چاپ شیخ غلام علی .
 - ۵- هیات حکیم ، ایضاً .
 - ۶- مثنویات حالی ، چاپ شیخ مبارک علی ، کشمیری بازار .
 - ۷- مکاتیب آزاد ، مجلس ترقی ادب .
 - ۸- تذکره ریاض الفردوس ، شیخ مبارک علی .
 - ۹- صحیفه علمیہ (ترجمہ اردو) چاپ شیخ غلام علی .
 - ۱۰- صحیفه کاسلہ (مختصر ترجمہ اردو) حسینیہ کتب خانہ .
 - ۱۱- نہج البلاغہ کا ادبی مطالعہ ، چاپ کراچی .
 - ۱۲- شرح نہج البلاغہ (مفصل ، اردو و ترجمہ) ایضاً .
 - ۱۳- خطیب قرآن سیرت نبی آخر الزمان (مفصل) . چاپ غلام علی اینڈ سنز
 - ۱۴- جہاد حسینی ، چاپ کراچی .
 - ۱۵- گلستان حکمت (شرح کلمات قصار حضرت علی (ع) ، چاپ لاہور .
- علاوہ بر اینہا در حدود ۲۰۰ مقالہ مذہبی ، تاریخی ، ادبی ، علمی نوشتہ و در ماہنامہ ہا و ہفتہ نامہ ہا و روزنامہ ہا چاپ شدہ و چند تا از آنہا در دائرۃ المعارف اسلامیہ چاپ دانشگاه پنجاب درج گردید و نیز در دائرۃ المعارف الاسلامیہ الشیعہ (عربی) در بیروت چاپ شدہ است .
- نسخہ ہای خطی صدر الافاضل :
- در کتابخانہ سید مرتضیٰ حسین صدر الافاضل در حدود ۵۵۰ کتاب چاپی و تقریباً ۳۰۰ نسخہ خطی دارد ، اینک اسامی چند نسخہ خطی :-

- ۱- منتخب المیاس : (عربی و فارسی) ، در اوراد و وظائف ، تألیف محمد باقر بن محمد المجلسی اصفهانی ، کاتب محمد علی خلیفه ، ابن بابا محمد حسین حسن آبادی ۱۱۱۱ هـ ق .
- ۲- نصیحة الکرام و فضیحة اللثام : (فارسی) ، از محمد بن نظام الدین مشهور به «عصام» شامل مقدمه و ۱۲ مطلب و خاتمه ، کاتب آخند ملا محمد علی تبریزی فتح الله ، ۲۸ صفر ۱۲۶۱ هـ ق . مطالب ضد صوفیه دارد . (نسخه منحصراً بفرد) .
- ۳- کتاب المقتع : (عربی) ، از ابو عمر و عثمان بن عثمان المغربي (الدانی) (در برلن چاپ شده) . کتابت تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .
- ۴- معدن الانوار و مشکوة الاسرار : (عربی) ، (مقدمه تفسیر مفتاح الجنان) از محمد بن صالح بن محمد الملقب به کاشف الاسرار القزوينی ، تاریخ تألیف ۱۲۷۰ هـ ق ، تاریخ کتابت ماه محرم ۱۲۷۱ هـ ق (در کربلا) .
- ۵- تقریرات شریف العلماء : (فارسی) ، جلد دوم ، تألیف علی اصغر بن محمد حسین البضروئی الیزدی ، تاریخ کتابت ۱۲۳۵ هـ ق . در موضوع اصول فقه .
- ۶- تقریرات شریف العلماء : ایضاً جلد اول .
- ۷- غزلیات جامی : (خط شکسته) ، به ضمیمه یک مثنوی کوتاه از شیخ عبدالرضا معینی .
- ۸- مختار نامه : (فارسی) به خط و قلم برهان الدین خان ، کتابت ، ۱۳ ربیع الاول ۱۲۱۴ . در زمان شاه عالم (جلوس ۱۱۱۸ و وفات ۱۱۲۴ هـ ق) .
- آغاز : «اما بعد تسلی دل مؤمنان و راحت جان مجروحان مخلص قصه مختار است» .
- ۹- اصول کافی : (عربی) ، تألیف محمد بن یعقوب کلینی ، از ممتلكات مهندی شاه ، سنه ۱۲۷۲ هـ ق . ظاهراً دومین نسخه کهنه است . از این کهنه تر در مدرسه فیضیه قم است .
- ۱۰- فروع اصول کافی : (عربی) ، از کلینی ، لوح و جدول و کاغذ پیوند و خط نسخ خوش .

۱۱- حیات القلوب : (فارسی) ، ج ۱ ، ۲۲ شوال ، ۱۲۶۲ هـ ق ، از محمد باقر بن محمد تقی .

۱۲- رساله رباعیات : (فارسی و عربی) ، خواص ادعیه ، از ابو سعید ابوالخیر .

۱۳- رساله الصفات لله تعالی : (عربی) ، از ابی جعفر احمد بن علی بن سعید محقق الطوسی ، کتابت ۱۲۸۳ هـ ق .

۱۴- انتخاب دیوان مغربی : (مولانا محمد شیرین نایینی متوفی سنه ۸۰۹ هـ ق) تألیف ابوطالب حسینی درسنه ۱۱۸۱ هـ ق .

آغاز : خورشید رخت چو گشت پیدا ذرات دو کون گشت پیدا

۱۵- جنگ اشعار : (فارسی) ، منقبت و مرثیه ، کتابت ۱۱۰۳ هـ ق ، شاعران مانند : جنونی ، محسن شیدا ، فیضی ، صائب ، قاسم دیوانه ، صحرا ، فطرت ، قربان علی شیدا .

۱۶- شرح باب هادی عشر : (عربی) ، از کتاب الصلاح ، تألیف شیخ مظهر علی ، کتابت ۱۳۰۰ هـ ق .

۱۷- هفت بند اول : (فارسی) ، برای نواب مهدی علی خان .

۱۸- شرح فارسی الفیه ابن مالک : (فارسی) ، از محمد صادق ابن محمد کاظم الرضوی ، کتابت ۱۱۷۷ هـ ق .

۱۹- رساله اصول دین و نماز : (فارسی) ، تقریباً قرن ۱۱ هـ ق .

۲۰- حاشیه معالم الاصول : (عربی) از حجة الاسلام شیخ محمد طه نجفی و تصحیح عبدالهادی البرقعاعوی . (چاپ شده) .

۲۱- اخلاق محسنی : از واعظ کاشفی ، کتابت ۱۱۶۷ هـ ق .

۲۲- الروضة البهية فی شرح لمعة الدمشقية : (عربی) ، از زین الدین علی بن احمد شاهی ، سال تألیف ۶ جمادی الثانی ۹۵۶ هـ ق . کتابت حدود ۱۰۰۰ هـ ق . کاتب عبدالرحمن بن محمد داود .

۲۳- کتاب المؤمن (عربی) : از حسین بن سعید الاهوازی .

۲۴- کلمات سعدی :

۲۵- دیوان حافظ :

۲۶- هر سه دفتر ابوالفضل :

۲۷- دیوان میر تقی میر : (اردو) ، ۱۱۴۸ هـ ق ، کتابت به دستور آغا قایم علی خان جیو .

۲۸- عجالة النافعة : (عربی) ، کتابت ۱۲۵۳ هـ ق .

ریناله خورد :

۱۸۴- کتابخانه سید محمد محسن شاه

[ریناله خورد ، بخش ساهيوال ، (استان پنجاب)]

کتابخانه آقای سید محمد محسن شاه فرزند مرحوم سید محمد حیدر شاه متوفی (۱۹۳۱ میلادی) در ریناله خورد بخش ساهيوال (استان پنجاب) واقع است . به همراهی آقای سید عباس حسین شاه گردیزی به این کتابخانه راه یافتیم . آقای سید محمد حسین شاه را که مدت ۷ سال در ایران بوده و زبان فارسی خوب می داند در خانه آقای سید محمد محسن شاه ملاقات کردم . در این کتابخانه در حدود ۵۲ کتاب چاپی بود و ۳ نسخه خطی دیدار کردم ، بدین شرح :

۱- مقامات داودی : (فارسی) ، تألیف عبدالباقی بن جان محمد حمیمی (جمیمی؟) درباره

حضرت شیخ داود بندگی ، کتابت در حدود قرن ۱۱ هـ ق .

آغاز : «سپاس بی قیاس و ستایش قدمی اساس و صانع را» .

۲- مناقبات داودیه (نغات داودیه؟) : (فارسی) ، تألیف ابو محمد (سید محمد ماهر)

ابن شیخ مصطفی کرمانی .

۳- رساله درباره داود بندگی : (اردو) ، تألیف سید محمد حیدر و به خط مؤلف . این

رساله اخیر را آقای سید محمد محسن شاه در نظر دارد چاپ کند .

پشاور :

۱۸۵- کتابخانه پشتو آکادمی

(دانشگاه پشاور ، پشاور)

در تاریخ ۲۵ خرداد ماه ۱۳۵۴ خورشیدی به پشاور رفتم و از کتابخانه آکادمی پشتو دیدن کردم و از کتابهای چاپی و نسخه های خطی آن دیدار کردم . آقای محمد نوا

طائر رئیس آکادمی پشتو است . مرکز آکادمی پشتو و کتابخانه آن در محوطه دانشگاه پیشاور واقع است . پشتو آکادمی در سال ۱۹۴۷ میلادی مطابق با ۱۳۲۸ هجری قمری بنا شده است و تاکنون ۱۱۲ مجلد کتاب در زمینه تاریخ و ادب و فرهنگ و هنر و لغت و دستور پشتو منتشر کرده است و نیز این آکادمی کوشش می کند که متون فارسی و عربی را به پشتو ترجمه و تحقیق و چاپ و نشر کند .

کتابخانه آکادمی پشتو در حدود ۷۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۶۲۶ نسخه خطی (فارسی، عربی، پشتو) دارد . اینک اسامی چند نسخه خطی :-

۱- شاهنامه فردوسی : خط نستعلیق ۴ سر لوح و جدول ، ۲۶ مینیاتور ، سبک نقاشی ایرانی ، (قطع بزرگ) ، تاریخ کتابت ۲۵ محرم ۱۱۱۴ ه ق .

۲- شاهنامه فردوسی : خط نستعلیق ، سر لوح و جدول ، ۶۲ مینیاتور به سبک هندی و کشمیری ، کاتب امام الدین ساکن بهوسال واله ، کتابت ۱۲۵۶ ه ق .

۳- دیوان معز الله خان مہمند ابن ملک عبدالله : (فارسی و پشتو و اردو) مہر و امضای شاعر در آن موجود است ، کتابت ۱۱۰۹ ه ق .

۴- دیوان احمد شاه ابدالی در روانی : خط نستعلیق خوش ، کاتب گل محمد پیشاور ، ۱۱۹۸ ه ق ، مذهب و منقش ، کتیبه ها و اسلیمی های گوناگون و گل و بوته نگاری به طوری که هر یکی با دیگر فرق دارد .

۵- دیوان احمد شاه : (پشتو) ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق .

۶- دیوان خوشحال خان خٹک : (پشتو) ، خط خوش نستعلیق و مذهب ، کاتب محمد سعید ساکن سرای اکوره خٹک ، ۱۱۷۳ ه ق .

۷- تفسیر حسینی : (ج ۱ و ۲) ، (فارسی) ، این نسخه در خاندان میان محمد یعقوب بوده ، خط نسخ خوش ، کاتب محمد افضل ولد شیخ محمد فضل الله بن شیخ غازی ، ۱۰۸۷ ه ق ، مذهب و سر لوح .

۸- تفسیر فضلیه : (پشتو) ، خط نسخ خوش ، ۱۱۷۳ ه ق .

۹- خزائن القصص : (الف لیلة و لیلة) ، پشتو ، ۱۳۰۴ ه ق .

۱- قرآن شریف: مذهب، در حواشی تفسیر حسینی، مذهب، جلد مرصع (کار کشمیر) شاید از عهد اورنگ زیب و جهانگیر باشد

۱۱- دلائل الخیرات: (عربی)، خوش خط و مذهب و منقش، کاتب کریم داد بن عبدالله ساکن سابق مستونگ حال وارد کویت (بلوچستان)، قریه کاسی ۱۳۳۵ هـ ق.

۱۲- طوطی نامه: (پشتو).

۱۳- دیوان بابو جان و پند و اندرز: (پشتو).

۱۴- گلستان سعدی: (پشتو).

۱۵- اقبال نامه جهانگیری: (فارسی).

۱۶- حدایق النجوم: (فارسی).

۱۷- نادر نامه: (فارسی).

۱۸۶- کتابخانه سید امتیاز حسین شاه

[حویلی شکور خان، لیا دروازه، پيشاور]

هنگامی که با آقای سید امتیاز حسین شاه ملاقات کردم، بیمار بود. وی برای کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، فهرس نسخه های خطی (فارسی و عربی و پشتو و اردو و پنجابی) از کتابخانه های شخصی و دولتی مخصوصاً کتابخانه دانشگاه پيشاور تهیه کرده است. روش فهرست نگاری او به روش «کتابخانه گنج بخش» است. او اوراق دستنویس فهرس در کتابخانه گنج بخش موجود است. کتابخانه شخصی آقای پرفسور سید امتیاز حسین در حدود ۴۲ کتاب چاپی دارد که ۹ درصد آنها فارسی است و یک نسخه خطی اسکندر نامه نظامی دارد که از آغاز و انجام ناقص است.

جهنگ:

۱۸۷- کتابخانه امامبارۀ عابد حسین شاه

[شاه جیونہ، جهنگ (استان پنجاب)]

در امامبارۀ سید عابد حسین شاه، یک کتابخانه هست که در حدود ۳۰۰ مجلد کتاب چاپی در قفسه های آن بود و شرح احوال و کوشش های مذهبی و اجتماعی سید عابد

حسین شاه (متوفی ۱۸ ماه ۱۳۴۹) را در یک مجلد قطور به قلم آقای دکتر محمد عبداللطیف در این کتابخانه دیدم. گفته شد که نسخه های خطی هم دارند ولیکن من ندیدم و در کنار کتابخانه این جملات روی دیوار کتیبه شده بود: «امامبارۀ سیده کشور عابد حسین در شاه جیونه ضلع جهنگ حسب فرمایش کرنل (سرهنگ) سید عابد حسین شاه هدیه بحضور جناب سید الشهداء امام حسین علیه السلام».

لاهور:

۱۸۸- کتابخانه دکتر محمد بشیر حسین

[سمن آباد، محمود روڈ، لاهور]

در لاهور از فرصت استفاده کردم و به خانۀ فرهنگ ایران در گلبرگ رفتم و با آقای جامعی ملاقات کردم و سپس به دیدار آقای سید ذوالفقار علی شاه شتافتم (شاه جال کالونی - المهر شماره ۱۸-ای). چون نبودند به دیدار از کتابخانه دکتر محمد بشیر حسین در سمن آباد (محمود رود) رفتم. آقای دکتر محمد بشیر حسین استاد فارسی در دانشکده خاور شناسی دانشگاه پنجاب (لاهور) است. وی رسالۀ دکتری خود را در موضوع فعل مضارع در زبان فارسی زیر نظر و راهنمایی مرحوم استاد دکتر محمد معین در دانشگاه تهران گذراند و اکنون مشغول طبع آن است. تاکنون کتابهایی ارزنده و در خور تألیف و چاپ کرده است، از جمله:

- ۱- فهرست مخطوطات حافظ محمود شیرانی (جلد اول و دوم و سوم) چاپ اداره تحقیقات پاکستان، لاهور.
- ۲- فهرست مخطوطات شفیع (کتابخانه دکتر مولوی محمد شفیع)، لاهور.
- ۳- فارسی کا ایرانی تلفظ، چاپ لاهور.
- ۴- صمدیه، تصحیح و تحشیه.

در کتابخانۀ او که به سبکی مخصوص ساخته شده است در داخل دیوارها، قفسه ها و طاقچه هایی تعبیه شده و در آنها کتابها به ترتیب موضوعی قرار داده شده است. در کتابخانۀ آقای دکتر بشیر حسین در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و ۳۰ نسخه خطی موجود است.

آقای دکتر بشیر حسین اکنون مشغول تهیه فهرستگان (مؤلف و تألیف و امکان) از ۱۷ جلد فهرست نسخه های خطی فارسی بانکی پور است که کاری شایسته است. البته

فهرست نسخه های خطی بانکی پور ۳۵ جلد است که ۱۸ جلد آن عربی است . اینک اسامی نسخه های خطی :-

- ۱- ثمرالارواح : (فارسی) ، از زین العابدین قاسم اصفهانی ، در موضوع رمل .
- ۲- خلاصة البحرين : (فارسی) ، از لطف الله بن عبدالملک النیشابوری ، تاریخ تألیف ۸۱۲ هـ ق . در رمل ، نسخه ی دیگر از این کتاب در کتابخانه مولوی محمد شفیع است .
- ۳- نهاية العقول وغاية الاصول : (فارسی) ، از ناصر بن محمد بن حیدر رمال شیرازی در رمل .
- ۴- اسکندر نامه نظامی : (ناقص) .
- ۵- مثنوی عاشق و معشوق : (فارسی) ، از مولانا محمود لاهوری ، به خط مؤلف .
- ۶- مثنوی هفت کشور : (فارسی) ، در جواب هفت پیکر نظامی ، از مولانا محمود لاهوری ، این هر دو نسخه را آقای دکتر بشیر حسین از روی نسخه ی در تهران استنساخ کرده است .
- ۷- کلیات سعید خان ملتانی : (فارسی) ، عکس ، نسخه اصل در کتابخانه عالمگیر شجاع است .
- ۸- رقعات حکیم ابوالفتح گیلانی : (فارسی) ، عکس ، نسخه اصل در تهران است .
- ۹- رقعات حکیم ابوالفتح گیلانی : (فارسی) ، عکس ، نسخه اصل در کتابخانه عالمگیر شجاع است .
- ۱۰- ظفر نامه عالمگیری : (فارسی) ، تألیف عاقل خان رازی ، این نسخه را کاتب اشتباها از «میر شان شاهی» نوشته است .
- ۱۱- دستور العلم : (قوانین پارسی) ، از عبدالواسع ، کاتب عطاء الله ، ۱۲۶۳ هـ ق .
- ۱۲- راشد الصبيان : (مثنوی فارسی در موضوع لغت و دستور) ، کاتب عطاء الله ، ۱۲۶۳ هـ ق .
- ۱۳- رباعیات ابو سعید ابوالخیر : (شامل ۳۲۸ رباعی و دوبیتی فارسی) ، کاتب محمد حسین ولد محمد صدیق قریشی ساکن ترکھ .

- ۱۴- مرقع بیحروف : (فارسی) در موضوع النشاء ، کاتب عطاء الله ، ۱۲۵۶ هـ ق .
- ۱۵- عین الحیوة : (فارسی) از محمد هاشم طهرانی ، در طب .
- ۱۶- رساله چوب چینی : (فارسی) از میرزا قاضی ابن کاشف الدین محمد .
- ۱۷- رساله بیخ چینی : (فارسی) از میرزا قاضی بن کاشف الدین محمد برای شاه عباس صفوی .
- ۱۸- دستور العمل خوردن فادزهر : (فارسی) ، از میرزا قاضی بن کاشف الدین محمد منته ۲۵ جلوس محمد شاهی .
- ۱۹- دیوان مفتی عبدالوهاب : (فارسی) ، کتابت ۱۰۵۴ هـ ق ، منقول از نسخه دانشگاه تهران به خط دکتر محمد بشیر حسین .
- ۲۰- کتاب فقه : (فارسی) ، (آغاز و انجام ناقص) .
- ۲۱- هفت پیکر نظامی : کتابت ۱۲۵۸ هـ ق . ناقص .
- ۲۲- معالجه الرحم : (فارسی) از حکیم امیر الله سنهلی (سنهلی : جانی در هند) ، خط نستعلیق .
- ۲۳- دیوان صائب : (فارسی) ، منتخب (غزلیات از الف تا دال) .
- ۲۴- شرح امالی : (فارسی) ، کتابت ۱۲۵۸ هـ ق .
- ۲۵- پند نامه عطار :
- ۲۶- رساله نوایدی چند در فقه : (فارسی) ، کاتب محمد بخش .
- ۲۷- رساله مناجات : (فارسی) ، کاتب محمد بخش ، ۱۲۵۸ هـ ق .
- ۲۸- شجره عالیہ : تألیف محمد بخش .
- ۲۹- شجره قادریہ : تألیف محمد بخش ساکن موهلہ نزد وزیر آباد .
- ۳۰- مطلع الانوار : (مثنوی فارسی در جواب مخزن الاسرار نظامی) ، از امیر خسرو ، کاتب محمد بخش ، اوایل قرن ۱۳ هـ ق .

پیشاور :

۱۸۹- کتابخانه محمد نصیر بخاری

[محلہ رامپورہ ، نیا دروازہ ، شمارہ ۲۳۵ ، پیشاور]

در تاریخ ۱۵/۴/۱۳۵۴ خورشیدی برای دیدار از کتابخانه آقای محمد نصیر بخاری به پیشاور رفتم. آقای محمد نصیر بخاری قبلاً چند بار با من مکاتبه کرده و خبر داده بود که علاوه بر کتب چاپی و نسخه های خطی یک شاهنامه مصور و قدیمی دارد. هنگامی که به پیشاور رسیدم به کتابخانه دانشکده اسلامیہ در محوطہ دانشگاه پیشاور رفتم و با آقای استاد وحید شاہ بخاری ملاقات کردم. سپس به همراهی او به محلہ رامپورہ در نیا دروازہ رفتیم، وہ خانہ آقای محمد نصیر بخاری وارد گشتیم. وی به زبان فارسی خراسانی یا به قول خودش بخارایی حرف می زند و تاجر است اما شوق و عشق عجیبی به نسخ خطی و آثار عتیقه دارد. در کتابخانه اش در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و ۴ نسخه خطی دارد. اینک اسامی چند نسخه خطی :-

- ۱- شاهنامه فردوسی : ۴۷ تصویر به سبک بخاری و ہندی، خط نستعلیق جلی، قطع بزرگ، تقسیم بر ۴ جلد و ہر جلد یک سر لوح دارد. در انجام تاریخ «۳۷۴» دارد کہ تاریخ تصنیف است و تاریخ کتابت تقریباً قرن ۱۱ ه ق.
- ۲- تاریخ سقوط بخارا : (اردو)، از محمد نصیر بخاری و بہ خط خودش. موضوع این دستنویس تاریخ بخارا از لحاظ سیاسی و اقتصادی و اجتماعی در قرن ۱۴ ه ق است یعنی در دورہ حکومت روس ها.
- ۳- قرآن : خط نسخ خوش، مذهب، منقش (جدول و لوح و سر لوح و ترنج). نقاشی دندان موشی، قرن ۱۱ ه ق.
- ۴- قرآن : خط نسخ خوش، کاتب سید محمد شکر بن سید الحاج احمد الحفظی، ۱۲۸۲ ه ق، در زمان دولت عثمانی آسیای صغیر، سر لوح و زرین و جدول.
- ۵- قرآن : خط نسخ بسیار خوش، مذهب و کل افشانی زرین، نقاشی دندان موشی، خط عبداللہ مروارید (متوفی ۹۱۲ ه ق) ولد محمد عبدالمجید (قول محمد نصیر بخاری).
- ۶- قرآن : خط نسخ سادہ، سر لوح و لوح لاجوردی و زرین.

۷- مرقع خوش نویسی : از خوشنویسان گمنام ، مانند : محمد اسحاق «مشقه فقیر المذنب محمد اسحاق بفرموده جناب توقسابه (خطاب عمومی مملکت اسلامی بخاری) تحریر یافت». منشی کوپند رام پندت ۱۲۵۱ ، مفردات خط نسخ تعلیق علی طریق واضع الاصل خواجه میر علی التبریزی تغمد الله بغفرانه ، خط ۱۳۰۳ هـ ق . خط میرزا مهدی خواجه بخاری ، خط احمد مخدوم بخاری ، مجاهد مهاجر بخاری از کاتبان امیر بخاری ۱۳۵۰ (بعداً به لاهور رفت و در مسجد وزیر خان خوشنویس شد و در سال ۱۹۵۶ در ین فوت کرد) ، خط ۱۲۴۵ هـ ، خط ۱۹۳۸ م .

۸- مجموعه : ۱- ملا زاده ، فارسی ، تاریخ تألیف ۸۱۴ هـ ق ، تاریخ کتابت ۱۳۰۲ هـ ق . ۲- تاریخ مشایخ سمرقند (فارسی) ، ۳- تاریخ مشایخ بخارا : (فارسی) .

۹- دیوان حافظ شیرازی (ناقص) ، قرن ۱۲ هـ ق .

قالیچه مصور از شعر حافظ :

در نزد آقای محمد نصیر بخاری اشیای عتیقه فراوان است و خانه اش یک موزه کوچک است یک قالیچه کاشی دارد که ظاهراً از قرن ۱۱ هـ ق می باشد و روی آن اشکال مینیاتوری و تصاویر فرشتگان و پری ها و پرندگان فراوان آمده است و مجموعه نقش های این قالیچه یک غزل حافظ است و مفهوم یک بیت را کاملاً از روی آن (یعنی زهره و سرود و مسیحا و آسمان و رقص) را می توان فهمید و بسیار زیبا است ، اینک آن بیت :-

«در آسمان چه عجب گر به گفته حافظ

سرود زهره به رقص آورد مسیحارا» .

کراچی :

۱۹۰- کتابخانه انجمن اسماعیلیه

[گاردن ایست ، کراچی]

در مرکز اسماعیلیه کتابخانه بی هست به نام کتابخانه انجمن اسماعیلیه که در حدود ۸۰۰۰ کتاب چاپی و ۶۰۰ نسخه خطی (عربی و فارسی و خوجکی) دارد . به همراهی

آقای محمد اوتاد العجم از این کتابخانه دیدار کردم . کتابدار آقای دیدار علی نام دارد . وی با خوش روی نسخه های خطی را نشان داد و فهرست آنها را در اختیار این حقیر گذاشت .

نسخه های خطی :

اینک اسامی تعدادی از نسخه های خطی :

- ۱- المنتخبة المنظومة : (ع) ، جلد اول از سید قاضی نعمان بن محمد ص ۳۴
- ۲- الرسالة الوضیئة : (ع) ، از سیدنا حمید الدین کرمانی ص ۴۳
- ۳- السیدة المؤیدة الشیرازیة : (ع) ص ۴۶
- ۴- تنبیه الهادی و المتهدی : (عربی از حمید الدین کرمانی (۲ نسخه) ص ۴۱
- ۵- شرح الاخبار : (ع) ، الجزء الثالث عشر ، از قاضی نعمان بن محمد (۲ نسخه) ص ۳۵
- ۶- منتزع الاخبار : (ع) ، جلد ۱ و ۲ از سید شیخ قطب بهلی برهان پوری (۳ نسخه) ص ۹۳
- ۷- کتاب الفترات و القرائات : (ع) ، از جعفر بن منصور الیمنی .
- ۸- معاصم الهدی : (ع) الجزء الاول والثالث والثانی ، از حمید الدین کرمانی . ص ۴۱
- ۹- الانصار : (ع) ، جلد اول ، از حسن بن نوح . ص ۸۳
- ۱۰- هیون الاخبار : (ع) از داعی ادیس عماد الدین . ص ۷۸
- ۱۱- اساس التأویل (ع) ، از قاضی نعمان .
- ۱۲- اختلاف اصول المذاهب : (ع) ، از قاضی نعمان ص ۳۴
- ۱۳- رسالة الجامعة : (ع) النصف الثاني ، از فضل بن علی بن محسن . ص ۴۳

۱- ع : عربی ، ف : فارسی ، ص : صفحه .

این شماره صفحات اشاره است به فهرست نسخه های خطی ایوانوف (ج ۱ ، ۲ ، ۳ ، چاپ انجمن آسیایی بنگال ، کلکته ، ۱۹۳۲-۱۹۳۵ م)

- ١٤- تأویل دعائم الاسلام : (ع) ، جلد اول و ثانی ، از قاضی نعمان .
- ١٥- التحامیه الخمسه : (ع) ، ص ١٧٢ .
- ١٦- کشکول : (فارسی) ، از شیخ بهایی .
- ١٧- کتاب الاقتصار : (ع) ، از قاضی نعمان .
- ١٨- مجموعه التریة : (ع) ، الجزء الاول ، سیدنا محمود بن طاهر بن ابراهیم ص ٥٤
- ١٩- کتاب الحواشی : (ع) ، از امین بن جلال .
- ٢٠- الايضاح : (ع) ، از قاضی نعمان .
- ٢١- رسالة اخوان الصفا : (ع) ،
- ٢٢- کتاب الوجود فی اخبار عین حال الوجود : (ع) ، تألیف شیخ کامل الحائری از محمود بن احمد سعید .
- ٢٣- منظومه :
- ٢٤- کتاب المعاسن : (ع) .
- ٢٥- کتاب القانون : (ع) .
- ٢٦- الرسالة الوحيدة : (ع) ، از حسین بن علی .
- ٢٧- کتاب الترتیب : (ع) ، محمود بن علی بن فضل .
- ٢٨- دعائم الاسلام : (ع) ، از قاضی نعمان . جلد اول و دوم (٤ نسخه) ص ٣٢
- ٢٩- تنبيه الغافلین : (ع) ، از حاتم بن ابراهیم .
- ٣٠- دیوان المؤید : (ع) .
- ٣١- راحة العقل السور السابع : (ع) .
- ٣٢- کتاب الحقایق : (ع) ، از امام جعفر صادق (ع) .
- ٣٣- کتاب :

- ۳۴- رساله النفس : (ع) از ذویب .
- ۳۵- المجالس المؤید : (ع) مائة الثانية ، مائة الثالثة ، مائة الرابعة ، (۲ نسخه) .
ص ۴۶
- ۳۶- رسالة المعید و المعاد : (ع) از ابو یعقوب سجستانی .
ص ۲۹
- ۳۷- رسالة يد البيضاء : (ع) .
- ۳۸- تاویل اسم اعظم : (ع)
- ۳۹- الاستاذ جوذر :
- ۴۰- راحة العقل : (ع) ، الجزء الاول والثاني (۳ نسخه) .
- ۴۱- مفتاح الفلاح : (ع) .
- ۴۲- التوراة :
- ۴۳- كتاب الطهارات : (ع) ، از قاضی نعمان .
ص ۲۴
- ۴۴- تنبيه الغافلين : () از حاتم بن ابراهيم (۳ نسخه) .
ص ۶۶
- ۴۵- اساس التأویل : () از قاضی نعمان .
ص ۳۴
- ۴۶- اثبات الامامة : () (۲ نسخه) .
ص ۳۹
- ۴۷- المصاييح في الامامة : () از حميد الدين كرماني .
ص ۴۲
- ۴۸- مجموعة الترييه : () جلد اول و دوم ، از محمود بن طاهر
(چند نسخه)
ص ۵۴
- ۴۹- ثلاث عشرة رسائل : (ع) از داعی حميد الدين كرماني . (۲ نسخه)
ص ۴۲
- ۵۰- مجموعة في حدود والرسوم الفوائد :
- ۵۱- رسالة اليعيم : (ع) ، از سيدنا الخطاب .
- ۵۲- هيون الاخبار : (ع) ، جلد ۱ تا ۷ از داعی ادريس . (۲ نسخه)
ص ۷۸

- ۵۳- عهد الاولیاء للرجال والنساء : (ع) از محمد حسن بن امداد علی مبارکپوری
(۲ نسخہ) .
- ۵۴- شرح الاخبار : (ع) ، الجزء الاول والثانی والثالث والرابع والخامس ، از قاضی
نعمان ، (۲ نسخہ) ص ۳۵
- ۵۵- شرح الاخبار : (ع) الجزء التاسع (ربع ثالث) . ص ۳۵
- ۵۶- شرح الاخبار : (ع) ، الجزء الاول من الجزء الثالث عشر . ص ۳۵
- ۵۷- افتتاح الدعوة و ابتداء الدعوة : (ع) ، از قاضی نعمان بن محمد ص ۳۴
- ۵۸- عیون الاخبار : (ع) ، کتاب السبع الاول والثانی والثالث ، از داعی ادريس
(۲ نسخہ) . ص ۷۸
- ۵۹- نزهة الاخيار و روضة الاخبار : (ع) ، النصف الاول والثانی .
- ۶۰- سرائر (اسرار) النطقاء : (ع) از سید جعفر بن منصور الیمن (۵ نسخہ) ص ۲۱
- ۶۱- کتاب الازهار : (ع) ، الجزء الاول الى السادس از حسن بن نوح
(۳ نسخہ) . ص ۸۲
- ۶۲- کتاب زينة السير و الآداب : (ع) .
- ۶۳- کتاب الهمّة : (ع) ، (۳ نسخہ) .
- ۶۴- جامع الحقایق : (ع) ، جلد اول و دوم و سوم ، از حاتم بن ابراهيم . ص ۶۶
- ۶۵- المناقب والمثالب : از قاضی نعمان ، (۲ نسخہ) . ص ۳۴
- ۶۶- سيرة سيدنا مؤيد : (۲ نسخہ) . ص ۴۶
- ۶۷- سيرة الاستاذ جوذر : (ع) . ص ۳۸
- ۶۸- مجموعه الرسائل : الجزء الاول .
- ۶۹- اخبار ولاية المؤمنين من اهل الهند :
- ۷۰- اللجاس الخمسة عشر : (ع) ، از سيدنا حاتم بن ابراهيم . (۲ نسخہ) ص ۶۸

- ۷۱- المجالس المستعصية: (ع)، (۳ نسخ). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۴۶
- ۷۲- کتاب التذکرات فی المواعظ و النصیحات: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۲
- ۷۳- مجالس الناصح و البیان: (ع)، از علی بن محمد. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۴
- ۷۴- مجالس سیدنا حاتم: (ع)، از حاتم بن ابراهیم. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۶۸
- ۷۵- رسالة الانابة والتضرع: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۵
- ۷۶- الرسالة الايضاح و التبصير فی فضل يوم الغدير: (ع)، از سیدنا مؤید الدین شیرازی. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۶۰-۷۶
- ۷۷- رسائل فی الحقائق: (ع)، از سیدنا محمد بن طاهر بن ابراهیم. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۳
- ۷۸- رسالة تحفة المراد: (ع)، از علی بن محمد. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۳
- ۷۹- شواقب البدور: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۱۸
- ۸۰- کتاب العلم و الغلام: (ع)، تألیف سیدنا منصور بن هوش. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۶۱
- ۸۱- الانوار الطیفة: (ع)، از محمد بن طاهر. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۶۱
- ۸۲- الرسالة الموقظة من نوم الغفلة والسهوة: (ع)، از شرف الدین جعفر بن محمد. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۷۷
- ۸۳- الرسالة الايضاح الاعلام: و بانه الداعی الاجل و السید الفضل. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۸۳
- ۸۴- المصابیح فی الامانة: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۸۴
- ۸۵- نصیحة الاخوان عن شرب الدخان: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۸۵
- ۸۶- کتاب الشهاب العلوی: (ع). : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۸۶
- ۸۷- اثبات الامام: (ع)، از احمد بن ابراهیم. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۳۹
- ۸۸- الرسالة الحامیه فی الرد علی بعض المارقین: (ع)، از محمد بن طاهر. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۶۰
- ۸۹- رسالة الشيخ الوفی شهريار: : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۸۹
- ۹۰- تألیف الارواح: از ابو حاتم الرازی. : دارالکتب و المطابع، بیروت، ص ۳۰

- ۹۱- رسالة البيان لما وجب منا وقت الصلوة في توصيف شهر رجب : از
ادريس بن حسن . ص ۸۱
- ۹۲- مختصر الاصول : (ع) ، از علي بن محمد بن وليد (۲ نسخه) . ص ۲۱ و ۷۴ .
- ۹۳- شهاب النيران :
- ۹۴- روضة الحكم : (ع) لسيدنا خطاب .
- ۹۵- رسالة النفس :
- ۹۶- غاية اللطائف والكثايف : ص ۵۱
- ۹۷- قصه مولانا اسماعيل : (ع) الجزء الاول : ص ۷۴
- ۹۸- سمط الحقايق : (ع) ، از سيد علي بن حنظله . ص ۷۴
- ۹۹- شهاب النبوى : (ع) ، ابو عبدالله محمد ، الجزء الاول . ص ۷۵
- ۱۰۰- كتاب الرضاع في الباطن : از جعفر بن منصور يمن . ص ۲۲
- ۱۰۱- ارجوزة الداعي : ابي تمام فضل من كلام سيدنا خطاب .
- ۱۰۲- عقيدة الموحدين : از حسين بن علي بن محمد بن الوليد . ص ۷۵
- ۱۰۳- تاج العقايد : از علي بن محمد بن الوليد . ص ۷۳
- ۱۰۴- رسالة الشريفة في معاني اللطيفة : (ع) ، از ابراهيم بن حسين . ص ۷۳
- ۱۰۵- الرسالة الشريفة : از ابراهيم بن حسين .
- ۱۰۶- الاثبات الامامة : الجزء الاول ، از احمد بن ابراهيم (۴ نسخه) . ص ۳۹
- ۱۰۷- ديوان سيدنا عبدالله : از عبدالله بن علي . ص ۸۲
- ۱۰۸- الرسالة النفيس : ص ۵۲
- ۱۰۹- المجموع الشريف في الحقايق : ص ۹۸
- ۱۱۰- احسان في خلق الانسان : (ع) ، از حاتم بن ابراهيم . ص ۶۷
- ۱۱۱- تحفة القلوب و فرجة المكروب : (ع) ، از حاتم بن ابراهيم (۲ نسخه) . ص ۶۷

- ۱۱۲- رسائل اخوان الصفا : (ع) ، رسالة الاولى ، رسالة الحيوانات ، سبع عشرة ، ص ۶۷
جسمانیات ، طبیعیات ، بیان الاعتقاد ، ناموسیات الالهیات .
- ۱۱۳- الرسالة المفیده فی ایضاح : از علی بن محمد . ص ۱۸
- ۱۱۴- الرسالة المعرفة لب المعارف : از علی بن محمد بن الولید . ص ۷۳
- ۱۱۵- عقیده الموحدين : از حسین بن علی بن محمد بن الولید .
- ۱۱۶- کتاب الاقتحار : از ابی یعقوب السجستانی . ص ۲۸
- ۱۱۷- شرح الاخبار : (ع) ، جزء ۷ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ (۲ نسخه) . ص ۳۵
- ۱۱۸- کتاب الازهار : الجزء ثالث ، از حسن بن نوح (۳ نسخه) . ص ۸۳
- ۱۱۹- ادعية الامام العز : (ع) .
- ۱۲۰- تنبيه الهادی : (ع) ، از حمید الدین احمد کرمانی .
- ۱۲۱- کتاب الینایع : از سیدنا ابی یعقوب السجستانی .
- ۱۲۲- مسلم النجاح : (ایضاً) . ص ۲۸
- ۱۲۳- دیوان سیدنا المؤید الشیرازی : ص ۴۶
- ۱۲۴- الشمس الزاهرة : از حاتم بن ابراهیم . ص ۶۱
- ۱۲۵- اشعار الدروز یا قصه مقدار : .
- ۱۲۶- رسائل التحقيق فی معرفة العالم و المعلوم و الوقوف علی حقیقه الشریعة المحمدیه : .
- ۱۲۷- کتاب سلم الصور الی دارالخلود : .
- ۱۲۸- عجایب البلدان : جلد اول .
- ۱۲۹- کتاب الدرات الفاخر : .
- ۱۳۰- رساله در احوال امام ثانی عشر : تألیف احمد حسین الاردکانی .
- ۱۳۱- خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال : (۲ نسخه) .
- ۱۳۲- المصائب النواصب : از قاضی نعمان .

- ۱۳۳- رساله فی اختصار اسانید :
- ۱۳۴- کتاب التوحید از ابی جعفر محمد :
- ۱۳۵- تلخیص الاقوال فی تحقیق احوال الرجال : از محمد بن علی بن ابراهیم استرابادی .
- ۱۳۶- کتاب الاحتجاج :
- ۱۳۷- الکافی فی علم الدین : از یعقوب کلینی (ع) .
- ۱۳۸- رجال کبیر : (جلد ثانی) .
- ۱۳۹- شش فصل : (فارسی) ، از سیدنا ناصر خسرو .
- ۱۴۰- ام الکتاب : (۳ نسخه) .
- ۱۴۱- ہندیات جوالمردی : (فارسی) (۲ نسخه) .
- ۱۴۲- تصورات : از خواجہ نصیر الدین .
- ۱۴۳- روضۃ التسلیم :
- ۱۴۴- ہفت باب : از ابو اسحاق قہستانی .
- ۱۴۵- عین الحیات : (فارسی) .
- ۱۴۶- مجالس المؤمنین : (فارسی) .
- ۱۴۷- اخلاق محسنی : (فارسی) .
- ۱۴۸- حبیب السیر : (فارسی) .
- ۱۴۹- تاریخ نادری : (فارسی) .
- ۱۵۰- شمائل الاتقیاء : (فارسی) .
- ۱۵۱- رسالہ ابراہیمیہ : (فارسی) .
- ۱۵۲- معدن المعانی : (فارسی) .
- ۱۵۳- فقیر رحانی : (فارسی) ، از حضرت سید جال اللہ قادری .
- ۱۵۴- مجموعہ ۳ رسالہ صرغیہ (فارسی و عربی) .
- ۱۵۵- منہاج الطالبین و مسائل الصادقین : (فارسی) .
- ۱۵۶- نصایح المؤمنین : (فارسی) ، (۲ نسخه) .

ص ۱۶۰

ص ۱۹۳

ص ۱۳۹

ص ۱۳۴

ص ۱۴۱

ص

ص ۸۱

ص ۱۳۸

- ۱۵۷- هفت باب : (فارسی) ، از ناصر خسرو (۳ نسخه) . ص ۱۶۲
- ۱۵۸- هدايات الطالبين : (فارسی) ، از زين العابدين خراسانی (۲ نسخه) ص ۱۵۳
- ۱۵۹- روشنائي نامه : (فارسی) ، از ناصر خسرو .
- ۱۶۰- رساله در حدود دين : (فارسی) ، تأليف هفت ارکان شريعت .
- ۱۶۱- سرگذشت سيدنا يا قصهٔ ميستان : از سيدنا درخان گوهر خان .
- ۱۶۲- می و شش صحيفه : (فارسی) ، از سراب بدخشانی (۲ نسخه) . ص ۱۶۳
- ۱۶۳- رساله در حقيقت دين : (فارسی) ، از پير شهاب الدين (۲ نسخه) . ص ۱۵۰
- ۱۶۴- مجموعهٔ اشعار : (فارسی) ، (۳ نسخه) .
- ۱۶۵- جوهر الذات : ناقص (فارسی) ، از شيخ فريد الدين عطار .
- ۱۶۶- ارشاد المسلمين (فارسی) .
- ۱۶۷- ارشاد السالكين : (فارسی) ، رسائل طريقهٔ نقشبنديه .
- ۱۶۸- حديقۃ السیاحۃ : (فارسی) .
- ۱۶۹- رياض السیاحۃ : (فارسی) .
- ۱۷۰- رسالهٔ تحفة الحبيب الى الحبيب : (فارسی) ، تأليف مجد محسن کاشانی و چند نفر ديگر .
- ۱۷۱- رسالهٔ عبدالحی در نکات شرح :
- ۱۷۲- فروع کافی : (ع) ، (جلد الثاني) .
- ۱۷۳- ديوان خاقانی : (فارسی) .
- ۱۷۴- حديقۃ الشيعه : (فارسی) .
- ۱۷۵- اوواد لتحيه : (فارسی و عربی) .
- ۱۷۶- ديوان حافظ شیرازی : (فارسی) .
- ۱۷۷- تذکرۃ سلاطینہ : (فارسی) ، متوکشمیری .
- ۱۷۸- شرح ديوان حافظ : (فارسی) .
- ۱۷۹- قصيدهٔ برده : (عربی و فارسی) .

- ۱۸۰- رسائل در اخلاق : در شریعت ، در بیان نماز شب (فارسی) .
- ۱۸۱- جامع عباسی : (فارسی) .
- ۱۸۲- رساله در تأویلات شرایع : (فارسی) .
- ۱۸۳- الحقیقه المحمدیه : (فارسی) .
- ۱۸۴- رساله یعقوب چرخي نقشبندی : (فارسی) .
- ۱۸۵- انشای ابوالفضل : (مکتوبات) ، (فارسی) .
- ۱۸۶- اخلاق ناصری : (فارسی) ، از خواجه نصیر الدین طوسی .
- ۱۸۷- طوطی نامه : (فارسی) ، از ضیاء الدین نخشبی .
- ۱۸۸- سلاسل الاولیاء (فارسی) .
- ۱۸۹- رساله رموزات : (فارسی) .
- ۱۹۰- سلسله الذهب : (فارسی) ، از جامی .
- ۱۹۱- مشارب الصوفیه و شرح جام جهان نما (فارسی) .
- ۱۹۲- قرابا دین : (فارسی) ، (در اسامی داروها و نسخه نویسی) .
- ۱۹۳- گوهر مراد : (فارسی) ، از عبدالرزاق لاهیجی .
- ۱۹۴- مختار نامه : (فارسی) .
- ۱۹۵- ایاز نامه (فارسی) .
- ۱۹۶- قطعات تبریزی : (فارسی) .
- ۱۹۷- کتاب الرياضی : از حمید الدین کرمانی (۲ نسخه) .
- ۱۹۸- مجموعه رسائل مختلفه : (فارسی ، عربی) .
- ۱۹۹- ارشاد السالکین : (فارسی) ، از الناصر الدین سلطان محمد شاه عبدالعزیز .
- ۲۰۰- اشعار فدائی خراسانی : (فارسی) .
- ۲۰۱- اشعار صفی علی شاه : (فارسی) .
- ۲۰۲- اشعار حسین بن یعقوب صوفی : (فارسی) .
- ۲۰۳- رساله در حجت اثنا عشریه : (فارسی) .

ص ۴۲

ص ۱۵۴

- ۲۰۴- دامغ الباطل : (ع) ، از علی بن محمد بن الولید (۲ نسخه) ص ۶۹
- ۲۰۵- تاریخ نوبهار : (فارسی) از ناصر الدین شاه .
- ۲۰۶- شجره اسماعیلیه :
- ۲۰۷- الفاظ گهر بار : (فارسی) .
- ۲۰۸- قصه سیستان : (فارسی) .
- ۲۰۹- رساله آفاق و انفس : (فارسی) ، از ناصر خسرو .
- ۲۱۰- قصیده چهل دنیا : (فارسی) ، از سیدنا درخان . ص ۱۵۷
- ۲۱۱- چهل دنیا : (فارسی) ، منظوم . ص ۱۵۶
- ۲۱۲- چراغ نامه : (فارسی) .
- ۲۱۳- عبرت افزا : (فارسی) ، از میرزا احمد وقار شیرازی . ص ۱۴۹
- ۲۱۴- خطابات عالیّه از شهاب الدین شاه : حصه اول و دوم (۲ نسخه) . ص ۱۴۹
- ۲۱۵- قطعه بیست و هفتم : (فارسی) .
- ۲۱۶- اشعار غریبی : (فارسی) ، حصه اول و دوم .
- ۲۱۷- ذکر احوال سید امام الدین :
- ۲۱۸- وجه دین : (فارسی) ، از ناصر خسرو . ص ۱۶۰
- ۲۱۹- رساله التذکره فی المعاد :
- ۲۲۰- مجموعه معاجز رسول : (صلعم) .
- ۲۲۱- المنظومه فی العصر :
- ۲۲۲- گل سوری : (فارسی) ، از نادر شاه لبانی .
- ۲۲۳- حمله حیدری : (فارسی) ، جلد اول و دوم ، منظوم (مثنوی) .
- ۲۲۴- کتاب الذخیره : (عربی) ، از علی بن محمد بن الولید . ص ۲۰
- ۲۲۵- کنز الولد : (عربی) ، از ابراهیم بن حسین . ص ۵۲
- ۲۲۶- حدائق الالباب : (عربی) ، از محمد بن طاهر بن ابراهیم . ص ۶۰
- ۲۲۷- غایه الموالید : (عربی) ، از سیدنا خطاب بن حسن (۲ نسخه) . ص ۵۱

- ۲۲۸- مطلوب المؤمنین : (فارسی) ، از خواجه نصیر الدین طوسی . ص ۱۳۶
- ۲۲۹- دیوان مغربی : (فارسی) .
- ۲۳۰- گلشن راز : (فارسی) ، از شیخ محمود شبستری . ص ۱۶۴
- ۲۳۱- مجموعه امیری : (فارسی) .
- ۲۳۲- الرسالة الوحیده : از حسین بن علی بن محمد بن الولید .
- ۲۳۳- مرآة المحققین : (فارسی) ، از نصیر الدین طوسی . ص ۱۳۶

۱۹۱- کتابخانه بانک ملی پاکستان

[خیابان چاند گریگر ، ۱ ، ۱ ، کراچی]

آنچه واقعاً ارزنده و جالب و مهم است کتابخانه بانک ملی پاکستان است . از قرار تحقیق این کتابخانه را مرحوم دکتر ممتاز حسن به وجود آورده است در آن وقت که رئیس بانک ملی پاکستان بود و علاوه بر کتاب های چاپی به زبانهای مختلف در علوم بانکی و آمار ، نسخه های خطی فارسی و عربی و اردو را نیز گرد آوری کرده است . در حدود ۱۵۰۰۰ مجلد کتاب چاپی و ۲۳۰۰ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است .

کتابدار خانم جمیل النساء احمد به من گفت : نسخه های خطی هنوز فهرست نشده است و اصولاً دفتر ثبت و نام و نشانی آنها را هم ترتیب نداده بودند و آنگاه که من خواستم لااقل فهرست اسامی نسخه های خطی را به من نشان بدهند ، فهرستی در اختیار نداشتند . بعضی از نسخه های خطی را در جعبه های شیشه‌ای به نمایش گذارده بودند از جمله :

- ۱- آئینه راز : (فارسی) ، خط نستعلیق از ارادت خان واضح الحسینی السجزی ، سر لوح و جدول زرین ، کتابت ۱۰۷۵ ه ق .
- ۲- دیوان منشی : (فارسی) ، از حافظ محمد پناه غازی الدین خان فیروز جنگ منشی ، خط نستعلیق و سر لوح و جدول زرین .
- ۳- بهار دانش : (فارسی) ، خوش خط ، قرن ۱۲ ه ق .

۴- رسالهٔ سلوک و معرفت: (فارسی)، از بنده نواز خواجه گیسو دراز سید محمد حسینی (۷۲۰-۸۲۵ ه. ق).

۵- دیوان حافظ شیرازی: (فارسی)، کتابت ۱۱۹۰ ه. ق.

۶- قرآن: خوش خط و زرین و مذهب.

۱۹۲- کتابخانهٔ بنیاد ملی همدرد

[ناظم آباد - ۱۸، کراچی]

کتابخانهٔ بنیاد ملی همدرد در طبقهٔ بالایی بخش امور اداری بنیاد قرار دارد. کتابدار آقای مولوی حکیم نعیم الدین زبیری، معاون اول کتابدار آقای مولانا فضل الله فاروقی، معاون دوم کتابدار خانم آمنه قادری، دیگر کارمندان کتابخانه: عطیه بیگم، شکیل احمد، اختر، و بدر هستند. در حدود ۳۵۰۰۰ کتاب چاپی (انگلیسی و عربی و فارسی و اردو دیگر زبانها) و تقریباً ۸۰۰ نسخهٔ خطی (عربی و فارسی) در کتابخانهٔ همدرد موجود است و بر اساس «روش دیویی» اداره می شود و دارای برگه دانه‌ای مؤلف و تألیف و موضوع است. بخش فیلم و میکرو فیلم و بخش برش مطبوعات و بخش مجلات علمی و طبی در کتابخانهٔ همدرد مرجع بسیار ارزنده برای تحقیق است و از آگاهی ها و اطلاعات همین چند بخش است که مراکز علمی و دانشگاه ها و دانشمندان جهان شناخته می شوند و از آنها در کنگره‌ها و کنفرانس ها استفاده می شود و آنان را به پاکستان دعوت می کنند.

گنجینهٔ نسخه های خطی:

هنگامی که ریاضی دانان از کتابخانهٔ همدرد دیدار می کردند، گنجینهٔ نسخه های خطی را هم دیدند زیرا نمایشی از نسخه های خطی ترتیب داده شده بود. اینک اسامی چند نسخهٔ خطی:-

۱- قانون: (عربی)، در طب از ابو علی سینا، کتابت قرن ۱۱ ه. ق.

۲- قانون: (ایضاً)، قرن ۱۰ ه. ق.

۳- خلاصة الوفا باخبار دارالمصطفی: (عربی)، از نور الدین ابوالحسن السهروردی (متوفی ۹۱۱ ه. ق).

۴- جامع الفوائد : (فارسی) ، در طب ، از محمد بن یوسف هروی ، متوفی ۹۵۰ ه. ق .

۵- الحاوی فی التداوی : (عربی) ، از امام محمد زکریای رازی (متوفی ۳۷۰ ه. ق) کاتب حسن بن علی بن محمود بن ضیاء الدین ، و علی بن محمود العبادی ، کتابت ۹۳۹ ه. ق .

۶- قانونیه یا مفرح القلوب : (ع) ، در طب از محمد بن عمر الجعینی خوار ، کتابت ۱۱۳۰ ه. ق ، ترجمه فارسی از شاه ارزانی .

۷- تحفه المؤمنین : یا تحفه حکیم مؤمن ، فارسی ، در طب ، ۱۰۸۰ ه. ق ، خط نسخ خوش ، کتابت ۱۱۸۸ ه. ق . مهر «حکیم احسن الله خان» دارد .

۸- طب اکبر : (فارسی) ، در طب از حکیم محمد اکبر ارزانی ، تألیف ۱۱۱۲ ه. ق . سال کتابت ۱۲۷۴ فصلی .

۹- شافی الاوجاع : (فارسی) ، در طب ، از حبیب الله نورالله .

۱۰- بحر الجواهر : (فارسی) ، کتابت قرن ۱۰ ه. ق .

۱۱- الدرالنظیم فی فضایل القرآن العظیم والآیات والذکر الحکیم : (عربی) ، از ابو عبدالله محمد عبدالله الیمنی ۷۶۸ ه. ق ، نستعلیق ، قرن ۱۰ ه. ق .

۱۲- طب شهابی یا شهاب الامراض : (فارسی) ، منظوم ، از مولانا شهاب الدین ناگوری .

۱۳- کتاب المجالس : (عربی) .

۱۴- رساله در هیئت زمین : (فارسی) ، کتابت ۱۳۳۵ ه. ق .

۱۵- رساله علم المناظر : (فارسی) ، قرن ۱۱ ه. ق .

۱۶- رساله در علم حساب : (فارسی) ، از محمد رفیع الدین ، سال کتابت ۱۸۷۹ میلادی .

۱۷- ربع الجیب : (عربی) .

۱۸- بیاض درویش : (فارسی) ، (نسخه نادر) از مصطفی المولوی البلغادی ، تاریخهای ۱۵۲۱ و ۱۸۶۷ میلادی دارد .

- ۱۹- الملخص فی الهیئة: (عربی) .
- ۲۰- قرابادین شفای: (عربی) ، از مظہر بن محمد بن الحسن الشفای .
- ۲۱- نسب نامه حضرت رسول: (فارسی) ، خط نستعلیق ، نسخ خوش .
- ۲۲- تحفة الأصفیة فی صناعۃ الادویہ: (اردو) ، حصہ اول ، از میر انوار احمد اشرفی (بہ فرمایش حکیم اجمل خان). این نسخہ یک مجموعہ طبی است .
- ۲۳- علاج الامراض: (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، زرافشان ، مذهب (از کتابخانہ عبد الحمید در دہلی) .
- ۲۴- مجموعہ: ۱- فوائد مسائل العنایۃ لفوز السعادی: (ع) ، ناقص ، کتابت ۱۰۹۹ هـ ق . ۲- الازہار المتأثرہ فی الاخبار المتواترہ ، (ع) ۳- رسالہ تہنیت .
- ۲۵- مجموعہ: (فارسی) ، ۱- دلائل النبض ، منظوم ، ۲- دلائل البول از شیخ پیر محمد بہانوی ، ۳- رسالہ قبریہ از حکیم بقرات ، ۴- رسالہ سیر الروح فی البدن .
- ۲۶- المكتسب: (ع) ، در صنعت کیمیا ، از ابوالقاسم عراقی .
- ۲۷- طوطی نامہ: (فارسی) ، از محمد قادری، کتابت ۱۸۲۶ بکرمی، کاتب جیس رام .
- ۲۸- مجموعہ: ۱- زبدۃ الکلمات (فارسی) ، از حکیم میر عبد اللہ سال کتابت ۱۱۱۹ هـ ق . ۲- رسالہ قبریہ (فارسی) .
- ۲۹- طب قادری: (فارسی) ، از الہداد بن قطب الدین حکیم المعروف بہ ابو حلیم . قرن ۱۰ هـ ق .
- ۳۰- خلاصہ فتوح الامداد: (فارسی) ، از شہاب الدین شیخ فتح محمد ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۳۱- معجم آیات القرآن: (ع) ، قرن ۱۱ هـ ق ، شہارہ سورہا و آیات و حروف و اوقاف و سجدہ ہا و رکوع ہا را بہ طریق حروف ابجد ترتیب دادہ است .
- ۳۲- مجموعہ: (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، ۱- تفسیر سورۃ الفاتحہ ، ۲- بیاض اشعار فارسی ، ۳- غزلیات شمس تبریزی ، ۴- شرح لمعات یا اشعۃ اللمعات از جامی ، کتابت دردمشق ۹۸۹ هـ ق ، کاتب درویش مصطفی المولوی البلغرادی ، ۵- منازل السائرین (ع) از ابی اسماعیل عبد اللہ بن محمد الانصاری در تصوف ، ۶- مصطلحات الصوفیہ (ع) از کمال الدین

- عبدالرزاق بن ابی الفضل القاشانی ، ۷- لوائح جامی . ۸- قصاید فارسی (علی چلبی قناتی زاده) ، ۹- شرح رباعیات ، از جامی ، ۱۰- دعا از ابو عبدالله محمد بن الشیخ ابی اسحاق ابراهیم بن عباد الترمذی . ۱۱- دعاء البسملة الشریف (ع) ، کتابت ۹۸۵ هـ ق . کاتب درویش مصطفی المولوی البلغرادى فی مدينه دمشق ، ۱۲- قصیده مرغوبه فی النصیحه ، از جامی (فارسی) ، ۱۳- رساله غرا فی شرح اسماء الحسنی ، ۱۴- اصطلاحات صوفیه ، از مولانا جامی ، ۱۵- رساله تجنیسات ، از خواجه عبدالله انصاری ، ۱۶- مؤنس العشاق ، از شیخ شهاب ، ۱۷- رساله للشیخ الامام احمد الغزالی الی عین القضاة الهمدانی ، ۱۸- وصیت ، مولانا جلال الدین رومی ، ۱۹- رساله طریق استخاره ، ۲۰- رساله لطیفه مرغوبه ، از جامی ، ۲۱- سخن خواجهگان ، ۲۲- طریق مشغول ، از مولانا سعد الدین کاشغری ، ۲۳- نثر اللالی من کلمات امیر المؤمنین علی (ع) (عربی) ، ۲۴- حکم علیه و کلمات قدسیه ، (عربی) ، از محمد بن قیصر ، ۲۵- آداب طریقت ، خواجه عبدالخالق غجدوانی ، ۲۶-۲۷- غزلیات ، از روحی ، رومی ، کاتب ، نسیمی ، آذری ، کاظمی ، جامی ، شیخی ، شمس تبریزی . ۲۸- درپند دادن ضیاء الدین یوسف (فرزند جامی) ، منظوم ، ۲۹- مرثیه (نظم و نثر) از جامی ، ۳۰- عروس الخط ، قطعه ، عربی منظوم دو فن خط ، ۳۱- قصیده برده (ع) ، ۳۲- قصیده خمیره ، از ابن الفارض ، ۳۳- قصیده وفات حضرت محمد (ص) ۳۴- الاستغفار للقطب ابی مدین و التخمیس از جلال الدین سیوطی ، ۳۵- تخمیس اخروالا ص (؟) ، از علامه ابن مقرئ صاحب الارشاد ، ۳۶- تخمیس المنفرجه ، لابن الملیک ، ۳۷- نظم نثر اللالی ، ۳۸- رباعیات ابن الفارض ، ۳۹- اشعار ترکی عدنی افندی المولوی ، ۴۰- رباعیات عمر خیام . ۴۱- خواص اسماء الحسنی ، (فارسی) ، منظوم ، ۴۲- خواص اسماء الحسنی ، (عربی) منظوم ، ۴۳- خواص آیات قرآن شریف ، ۴۴- غزلیات (رومی) ، حضرت علی

(ع) ، جاد ، ابومدین ، جامی ، شاهی ، سعدی ، غزالی ، امام ابو حنیفه ، عطار ، امیر خسرو ، این مجموعه بسیار ارزنده است و در آن قطعات و اشعار گمشده گروهی از شاعران آمده است .

۳۳- کلیات خاقانی : (ناقص) .

۳۴- تاریخ شمشیر خانی : (منتخب شاهنامه به نثر) ، کاتب لجهمن سنگه ، ۱۲۳۳ ه ق .

۳۵- دیوان رنگین : (اردو) ، آغاز و انجام کرم خورده .

۳۶- مثنوی میرزا صبا (؟) ، (فارسی) ، از تسکین ، کاتب «رلدو رام» .

۳۷- شاهنامه : ترجمه اردو ، ناقص .

۳۸- شرح دیوان حافظ : (فارسی) .

۳۹- مثنوی مولوی : (ناقص) .

۴۰- کلیات حزین : (فارسی) ، از شیخ محمد علی حزین ، کاتب محمد علی اللاهیجی ، تاریخ کتابت ۱۱۹۵ ه ق . لوح و جدول محمد «محمد عبدالله» دارد .

۴۱- مثنوی لیرنگ عشق : (فارسی) از غنیمت کنجاهی ، کتابت ۱۲۶۶ ه ق ، کاتب میان نظام الدین ، مالک جوالا سنگه (۲ روپیه) .

۴۲- دیوان ظفر بهادر (اردو) ، قرن ۱۲ ه ق .

۴۳- مثنوی مولوی : (ناقص) .

۴۴- کیمیا : (الطب التجدید الکیمیائی) از راکلوس .

۴۵- شاهنامه : (کرم خورده) مصور ، ۲۰ تصویر ، خط نستعلیق قرن ۸ و ۹ ه ق ، مینیاتور به سبک مغولی ، جدول و لوح و عنوان ها زرین ، نسخه ارزنده .

۴۶- مجموعه : ۱- شرح قصاید عرفی ، ۲- دیوان عرفی ، کاتب محمد سعید ، ۱۲۸۵ ه ق .

۴۷- مثنوی مولوی ، کتابت ۱۰۸۶ ه ق .

۴۸- دیوان هلالی : کاتب سرسبنای ولد رام رتن ابن کش لعل ، ۱۸۵۱ م = ۱۹۰۸ ه ق .

- ۴۹- مخزن الاسرار : قرن ۱۱ ه ق .
- ۵۰- بوستان سعدی : قرن ۱۱ ه ق .
- ۵۱- مثنوی پدماوت : (هندی) ، از ملک محمد جائسی (جائس قصبه یی در هند) (۲ نسخه) .
- ۵۲- الدرجه المنيفه فی آباء الشرع : (ع) ، از سیوطی و ۴ رساله دیگر ، کتابت ۹۹۷ ه ق .
- ۵۳- رموز الکلمات پیران پیر : (اردو) ، از قاسم قادری .
- ۵۴- شرح مثنوی مولوی : (کرم خورده) .
- ۵۵- شرح سکندر نامه : (فارسی) ، از محمد واثق .
- ۵۶- دیوان حافظ : (خط مشقی) .
- ۵۷- اسکندر نامه نظامی :
- ۵۸- غزلیات ظهوری : از ظهوری (متوفی ۱۰۲۵) کاغذ زرافشان .
- ۵۹- مثنوی پدماوت بارت پدم : ترجمه فارسی از هندی از عبدالشکور بزمی در ۱۰۲۸ ه ق . در عهد جهانگیر پادشاه به ضمیمه آن فهرست وافیه در طب .
- ۶۰- قانونچه : کتابت ۱۱۹۴ ه ق .
- ۶۱- مفتاح الكنوز و تبیان الرموز : (عربی و فارسی) ، در موضوع طب ، کتابت ۱۲۲۸ ه ق .
- ۶۲- وافیه : کتاب قانونچه در طب (فارسی) .
- ۶۳- میزان الطب : (فارسی) ، از محمد اکبر ارزانی ، کاتب بشریشکه در قصبه بهت .
- ۶۴- خلاصه مجاهدیه : (فارسی) ، ناقص .
- ۶۵- کلیات قانون : (عربی) ، از ابن سینا .
- ۶۶- کلیات طب : (عربی) .
- ۶۷- رساله عروض و قافیه : (فارسی) .
- ۶۸- لغات الامراض : (عربی) یا (اسماء الامراض) .

- ۶۹- طب : (فارسی) ، تقسیمات آن بر «فایده» است .
- ۷۰- قرابادین قادری : (فارسی) ، از حکیم محمد اکبر ارزانی .
- ۷۱- قرابادین شاهیه : (عربی) یا «المركبات الشاهیه» در عهد شاه طهماسب بهادرخان صفوی الحسنى .
- ۷۲- علاج الامراض : (فارسی) ، معروف به «قرابا دین دهلوی» از حکیم محمد شریف خان دهلوی متوفی ۱۲۳۱ هـ ق .
- ۷۳- جواهر القرآن : (فارسی) ، ترجمه از عبدالعلی بن حسین البر جندی ، قرن ۱۰ و ۱۱ هـ ق .
- ۷۴- قرآن : ترجمه به زبان اردوی قدیم و در حاشیه تفسیر فارسی .
- ۷۵- تفسیر قرآن : (فارسی) ، «مقابلہ موافق اصل نموده شد موافق قرآن صحیح نیز» .
- ۷۶- ناشناخته : (عربی) ، فقه و عقاید ، شاید «مصبح الانوار» یا «کتاب ریاض الصالحین» باشد .
- ۷۷- مجموعه : ۱- خالق باری (فارسی) و هندی منظوم از امیر خسرو - ۲- تفسیر سوره یوسف ، (اردو) منظوم ، کاتب حسین خان افغان ساکن قصبه بهاولپور ، ۱۲۵۲ هـ ق ، ۱۸۳۶ م .
- ۷۸- رسم الخط المصحف : (عربی) ، از عماد الدین علی الشریف القادری الاسترابادی ، ناقص ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۷۹- مواهب علیہ : (فارسی) ، از ملا حسین واعظ کاشفی .
- ۸۰- مجموعه : ۱- تفسیر سوره فاتحه (عربی) ، ۲- ناشناخته (فارسی) در مطالب عرفانی . ۳- نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص (فارسی) .
- ۸۱- وضع حروف هجا در قرآن: نسخه خوب .
- ۸۲- خلاصه تفسیر حسینی : (فارسی) .
- ۸۳- مجموعه : ۱- فوز الکبیر فی اصول التفسیر (فارسی) ، از شاه ولی الله دهلوی ۲- تفسیر فتح العزیز (فارسی) از شاه عبدالعزیز دهلوی ، کتابت ۱۲۳۹ هـ ق .
- ۸۴- فتح الخبیر : (عربی) ، ناقص .

- ۸۵- قرآن : (زیر نویسی فارسی) خوش خط .
- ۸۶- صواعق محرقه : (ترجمه فارسی) ، از کمال الدین فخر الدین جهرمی ، کتابت ۱۱۹۲ هـ ق .
- ۸۷- القاموس المحيط : (عربی) ، از فیروز آبادی ، کتابت تقریباً قرن ۱۰ هـ ق .
- ۸۸- منهج الرشاد : (فارسی) ، کاتب عبدالله معین الهروی ، کتابت ۱۰۹۵ هـ ق .
- ۸۹- حاشیه شرح عقاید : (عربی ، ترجمه فارسی) ، از سعد الدین تفتازانی ، کاتب ملا عبدالقادر .
- ۹۰- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : (فارسی) .
- ۹۱- خلاصه التواریخ : (فارسی) ، از هند و سجان سنگه یا سجان رای ، کاتب جواهر لال ولد موهن لال ، کتابت ۱۲۳۷ فصلی .
- ۹۲- وقائع براون صاحب : (فارسی) ، جنگ آزادی مسلمانان هند ، ۱۸۵۷ م .
- ۹۳- مجلس شیخ عبدالقادر جیلانی : (۶ مجلس عربی) ، کتابت ۱۱۲۸ هـ ق .
- ۹۴- مها بهارت : (ترجمه فارسی) ، از ابو الفضل علامی ، کاتب رتن سنگه ، ۱۲۳۱ هـ ق .
- ۹۵- مجموعه : ۱- رساله واجب الوجود ، ۲- حاشیه ملا عبدالغفور بر رساله مذاهب عشره ، کاتب ابراهیم ابن اسماعیل ، کتابت ۱۰۴۰ هـ ق .
- ۹۶- مجموعه : (فارسی) ۱- نورس ، ۲- دیباچه سه نثر ظهوری ، (نثر اول و دوم و سوم) کتابت ۱۲۵۷ هـ ق . در زمان جلوس بهادر شاه ظفر (سنه ۴) ، کاتب سنگه کھتری ، ۳- پنج رقعہ از ملا ظهوری ، ۴- انشای ظہیراتفرشی ، کتابت ۱۲۵۹ هـ ق . ۵- انشای نعمت خان عالی . ۶- تعریفات یا رساله قواعد فارسی ، ۷- سؤال و جواب محمد پادشاه داراشکوه از بابا لال صاحب ، ۸- شناخت نامه ساعت ، ۹- تعبیر خواب ، منصوب بہ یوسف (ع) ، ۱۰- فالنامه ، ۱۱- دیوان بہار ، از بہار مصری برہمن ، ۱۲- ہند نامہ حکیم لقمان ، ۱۳- قصہ سیاه پوش ، ۱۴- ہدایۃ الاذران شرح میزان ، شامل سؤال و جواب . کاتب این مجموعه سنگه کھتری تاریخ کتابت از ۱۲۵۸ تا ۱۲۵۹ هـ ق .

۹۷- المقالة العذبة في العامة والعذبة: (عربی)، قرن ۱۰ هـ ق.

۹۸- غوث نامه: (فارسی)، در احوال و افکار غوث اعظم جیلانی، از عبدالستار شهباز خان متخلص به «عبدی» تاریخ تألیف ۱۰۵۱ هـ ق، تاریخ کتاب ۱۱۹۱ هـ ق.

۹۹- قصاید عرفی: (ناقص).

۱۰۰- حلاج نامه: (فارسی)، از عطار نیشابوری.

۱۹۳- کتابخانه دانشگاه مهندسی و صنعتی لاهور

[۳۱-لاهور]

کتابخانه دانشگاه مهندسی و صنعتی لاهور در حدود ۱۰۰۰۰۰ مجلد کتاب چاپ دارد که ۹۰ در صد انگلیسی، ۵ در صد اردو، ۳ در صد عربی، و ۲ در صد فارس است. نسخه خطی ندارد.

نیلور:

۱۹۴- کتابخانه مؤسسه هسته‌نی

[نیلور، راولپندی]

کتابخانه مؤسسه هسته‌نی در حدود ۱۵۰۰۰ مجلد کتاب در کلیه موضوعات، ۵۰۰۰ فیلم و میکروفیلم از اسناد و تصاویر علمی، ۱۷۰۰۰ مقاله و اخبار علمی در قفسه‌ها خود گردآوری کرده است و گنجایش کتابخانه تا یکصد هزار کتاب و بیشتر است. نسخه خطی ندارد.

هریپور:

۱۹۵- کتاب خانه صوفی عبدالرشید

[سکندر پور، هریپور، هزاره]

آقای صوفی عبدالرشید با گرمی ما را پذیرفت و به زبان فارسی با ما گفت و گو کرد و از اشعار فارسی خود خواندن گرفت:

آمده بر سر کوی تو بسی دل شده بی
در گشا، بهر خدا، چهره نما بسم الله

هان بزن از ره توفیق اگر می خواهی
 بر سر شیشه دل سنگ جفا بسم الله
 همچو مجنون به سر منزل لیلی رفتم
 کرده ام سجده نقش کف پا بسم الله
 آفتابی نتوانم که ترا من بینم
 هان ، مگر عکس رخ خویش نما بسم الله

در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و ۶ نسخه خطی موجود است .
 باخوش روی ۲ نسخه خطی را پیش ، گذاشت ، ع دیگر به بعد موقوف شد .

۱- رقعات : (فارسی) ، تاریخ کتابت ۱۲۵۵ ه ق = ۱۸۹۵ بکر می ، خط نستعلیق ،
 عنوان ها : «مخواجه عبدالکریم تحریر یافت ، فتح قلعه دیوگهر ، شاهزاده
 عزیزالدین ، شیخ فیروز عثمانی ، خانجهان بهادر ظفر جنگ ، به کوکلتاش
 خان نویسد» .

۲- یوسف و زلیخا : (فارسی) ، ناقص ، از جامی ، دارای شرح لغات و اصطلاحات به
 فارسی ، چند کتاب چاپی کمیاب هم دیدار کردیم :

۱- شاهنامه فردوسی : اردو ، چاپ نولکشور .

۲- قصیده برده : از امام صالح محمد بن سعید بن حسن بوسیری ترجمه به فارسی
 منظوم ، توسط لطف الله متخلص به مهندس فرزندان احمد لاهوری در ۱۰۷۶
 ه ق . این لطف الله مهندس همان کس است که نقشه «تاج محل» را در
 آگره ترسیم کرد .

۳- لقص شیدا : (فارسی و اردو) ، مجموعه اشعار حکیم اجمل خان دهلوی که از
 طرف «مجلس یادگار اجمل» در لاهور چاپ شده است .

۴- تاج : (فارسی و اردو) ، از محمود بنگوری ، چاپ گوشه ادب ، لاهور در احوال و
 تاریخ تاج محل و سازندگان آن .

۵- باده ناب : از میر ولی الله ایبت آبادی که از شاعران فارسیگوی و دانشمند
 ایبت آباد در ایالت هزاره بوده است . این بیت در صفحه اول باده ناب
 آمده است :

در شعر ندامت در معنی سفتن لیکن معنی هست که باید گفتن
نزدیک خرد بود نهایت جهل در کشمکش عرصه دنیا خفتن
«لسان الغیب» شرح دیوان حافظ در ۴ جلد و «رومی» شرح مثنوی مولوی در دو
جلد و «نمکدان فصاحت» در یک جلد به زبان اردو از این دانشمند چاپ شده است.

۱۹۶- کتابخانه احمد المدارس

[سکندر پور ، هری پور ، هزاره]

استاد تدریس علوم اسلامی در مدرسه احمد المدارس آقای مولانا خلیل الرحمان فاضل
دیوبند و مولوی فاضل است. وی به زبان عربی و فارسی و اردو و پنجابی گفت و گو
می کند و کلیه علوم اسلامی را در مدت ۸ سال به طالب علمان تدریس می کند :

سال اول : گریما ، پنج گنج ، نام حق ، پند نامه شیخ عطار .

سال دوم : گلستان ، قدوری ، دستور المبتدی ، شرح مائتة عامل .

سال سوم : بوستان ، یوسف و زلیخا ، نور الايضاح ، صرف میر ، نحو میر .

سال چهارم : کنز الدقائق ، کافی ، فصول اکبری در صرف ، ایسا غوجی ، قال اقول .

سال پنجم : شروح جامی ، شرح وقایع ، اصول النشاشی ، نور الانوار ، قطبی در منطق ،
هدایه اولین .

سال ششم : مختصر المعانی ، حسامی در اصول فقه ، تلخیص المفتاح ، سلم العلوم ،
هدایه آخرین ، مقامات حریری .

سال هفتم : تفسیر جلالین ، مشکاة المصابیح ، هدایه آخرین .

سال هشتم : دوره حدیث : جامع الصحیح بخاری ، صحاح ستہ ، مسلم ، ترمذی ، شایل
ترمذی ، ابن ماجه ، نسایی .

در کتابخانه احمد المدارس در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۳۰ نسخه
خطی در موضوع علوم اسلامی (فقه و حدیث و نحو و صرف و تفسیر و تجوید و منطق و
کلام و فتوی) موجود است . اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- کتاب فقه: (عربی)، کتابت قرن ۱۲ هـ ق.
- ۲- شرح مطول: (عربی)، از چلبی، خط نسخ، کتابت قرن ۱۱ هـ ق.
- ۳- فصول در علم اصول: (عربی)، کاتب محمد کاظم، تاریخ کتابت ۱۲۱۲ هـ ق.
- ۴- کتاب الفقه: (عربی)، خط نستعلیق، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۵- منیه المصلی و غنیة المبتدی: (عربی)، خط نسخ، کاتب محمد شفا، خط نسخ، ۱۲۶۸ هـ ق.
- ۶- منیه المصلی و غنیة المبتدی: (عربی)، کاتب بدرالدین پسر میاں فقیر خیر الله، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۷- رساله در مذاهب اربعه: (فارسی)، خط نستعلیق، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۸- شوح تهذیب: (عربی)، از عبدالله یزدی، کتابت قرن ۱۲ هـ ق.
- ۹- موائه التهوری: (فارسی)، در صرف، از شیر محمد بن شیخ محمد قریشی، کاتب احمد نور ساکن هزاره در قریه چاونی نزدیک سکندر پور، تاریخ کتابت ۱۲۹۷ هـ ق.
- ۱۰- کتاب الفقه: (عربی)، خط نسخ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۱- شرح عقاید نسفی: (عربی)، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۲- شرح زنجانی: (عربی)، خط نسخ، کتابت ۹۹۵ هـ ق. در آخر این نسخه «کرمیا» آمده (فارسی)، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۳- کتاب فلسفه: (عربی)، خط نسخ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۴- روشن دل: (پنجابی)، منظوم، در موضوع فقه و عقاید اهل سنت و جماعت، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۱۵- مولوی بر عبدالغفور: (عربی)، در نحو، خط نستعلیق، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۱۶- تفسیر قرآن: (فارسی)، بر اساس عرفان و تصوف تفسیر شده، کاتب احمد نور، کتابت ۱۳۸۶ هـ ق.

- ۱۷- شرح تهذیب : (عربی) ، «الجزء الاول من احمد علی حاشیه مزاری شرح تهذیب المنطق فی علم المنطق» ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۱۸- مطول : (عربی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۱۹- الامور العامه : (عربی) ، الجزء الاول ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۲۰- کتاب الفقه و الفلسفه : (عربی) ، خط نسخ و نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۲۱- مشکوه المصابیح : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۱ ه ق .

حسن ابدال :

۱۹۷- کتابخانه سید پیر محبوب شاه
[هزاره رود ، محله محمود آباد ، حسن ابدال]

آقای سید پیر محبوب شاه خطیب و عالم فقه و حدیث است . در مدرسه نغانیه در لاهور تحصیل کرده و از آنجا سند اخذ نموده . در کتابخانه اش ۲۰۰ کتاب چاپی در علوم اسلامی دیدار کردم . نسخه خطی نداشت .

۱۹۸- کتابخانه مولانا محمد نعیم

[محله سیدان ، حسن ابدال]

به سختی توانستیم به این کتابخانه راه یابیم . در حدود ۶۵۰ کتاب چاپی در این کتابخانه موجود است از جمله : «کتاب ستینی» یا «حدایق الانوار فی حدایق الآثار» یا جامع العلوم تألیف امام فخرالدین رازی که به زبان اردو ترجمه و در لاهور از طرف تاجران کتب مسجد چینیان والی و در چاپخانه اسلامیة استیم پریس چاپ و منتشر شده است . گفته شد که در حدود ۲۵ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است ولیکن من فقط ۲ نسخه یافتم :

- ۱- یوسف و زلیخای جامی : (فارسی) ، خط نستعلیق ، کتابت قرن ۱۳ ه ق .
- ۲- تحفه الاحرار : (فارسی) ، خط نستعلیق ، کتابت قرن ۱۲ ه ق .

راولپندی :

۱۹۹- کتابخانه میان شوکت محمود

[مجله قطب الدین ، قطب الدین منزل ، شماره آی/۳۲۶ ، راولپندی]

خانه و کتابخانه آقای میان شوکت محمود در یک عمارت قدیمی است در قدیمترین
محل های راولپندی به نام «قطب الدین محلہ» و «قطب الدین منزل» که در حدود ۱۱۹
سال قدمت دارد و در سال ۱۸۵۷ میلادی ساخته شده است .

در این کتابخانه در حدود ۱۵۰ کتاب چاپی و نسخه خطی موجود است . آقای
میان شوکت محمود به فارسی آشنایی دارد و خوشنویس است . اینک نسخه های خطی :

۱- قرآن : خط ثلث خوش ، زر افشان ، جداول رنگا رنگ ، سرلوح و تریخ ، قطع
کوچک جیبی (حایل) قرن ۱۱ ه ق .

۲- قرآن : خط نسخ خوش ، قطع بزرگ ، مذهب ، قرن ۱۱ ه ق .

۳ دیوان حافظ : (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، کتابت قرن ۱۱ ه ق .

۴- بیاض اردو : (اردو) ، گرد آورنده میان عبدالغنی خان ، در این بیاض مطالب
علمی و تاریخی و ادبی را بر حسب حروف الفبایی ترتیب داده است .

۵- خیر التجارب : (فارسی) ، در طب ، از محمد خان مخاطب به خطاب خیر اندیش
خان ، تاریخ ، تألیف ۱۰۹۵ ه ق در سنه ۲۷ جلوس عالمگیری ، بر حسب
۳ مقاله و هر مقاله بر چند باب و فصل تقسیم شده .

۲۰۰- کتابخانه صوفی محمد عبداللطیف موهروی

[کهنه رود ، چاه سلطان ، راولپندی]

در این کتابخانه انواع و اقسام مرقعات و شجره نامه ها و طغراهای فارسی و اردو و
تصاویر از کعبه معظمه و روضه حضرت رسول اکرم (ص) و دیگر مشاهد و مقابر آویخته
شده است . کتابهای چاپی و شاید خطی در صندوقها بود و فقط چند مجلد چاپی نشان دادند.
این بیت را یادداشت کردم :

گرچه ذات پیر را کردی قبول هم خدا آمد به ذاتش هم رسول

چکوال :

۲۰۱- کتابخانه دارالعلوم حنفیه

[دارالعلوم حنفیه ، چکوال]

ساعت ۹ صبح ۷ دیماه ۱۳۵۴ به همراهی آقای پرفسور محمد اقبال ملک به سوی چکوال در ۸۵ میلی راولپندی حرکت کردیم و ساعت ۱۲ ظهر به آنجا رسیدیم و در مدرسه دارالعلوم حنفیه فرود آمدیم . خواستیم از کتابخانه دیدار کنیم ، موفق نشدیم ، زیرا فرزند آقای مولانا حافظ غلام حبیب در را بسته و کلید را با خود برده بود . ناظم دارالعلوم حنفیه آقای حافظ عبدالرحمان قاسمی گفت در این کتابخانه در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و ۵۰ نسخه خطی موجود است .

۲۰۲- کتابخانه مولانا قاضی مظہر حسین

[دارالعلوم مدنیہ ، چکوال]

در این کتابخانه در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و ۲۰ نسخه خطی موجود است . دارالعلوم مدنیہ ، کتابهای گوناگون را بر حسب عقاید اهل سنت و جماعت چاپ می کند از جمله «بشارة الدارين» و مطالبات اهل سنت و جماعت . و «مودودی جماعت عقاید و نظریات» به زبان اردو .

آقای مولانا عبدالوحد از لابلای کتابهای چاپی چند نسخه خطی یافتند :

- ۱- عمدة الاسلام : (فارسی) ، خط نستعلیق ، تقسیم بر مسأله و سؤال و جواب ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۲- کتاب الفقه : (عربی و فارسی) از میان محمد شاه صاحب .
- ۳- انواع عبدالله : (پنجابی) ، خط نستعلیق ، کاتب میان نور عالم ساکن بسندور ، ۱۲۷۲ ه ق .
- ۴- رساله صرف و نحو : (عربی و فارسی) .
- ۵- هدایة النحو : (عربی) .
- ۶- مجموعه : ۱- خلاصہ کیدانی (عربی) کاتب مراد بخش ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۲- سراجی ، کتابت قرن ۱۳ ه ق .

۲۰۳- کتابخانه حاجی فضل کریم صاحب

[انوار آباد، جامعہ انوار حنفیہ، درسگاہ انوریہ، چکوال]

آقای حاجی فضل کریم در عمر یک صد ساله به نظر می آمد و چهار بار به مکه معظمه مشرف شده است. از فقیر عبد الله در «سیره شریف بخش» پندی گهیپ دو سلسله چشتیه خرقه خلافت گرفته است. وی یک مسجد در نزدیک خانه خود ساخته است به نام «جامع انوار حنفیہ» که هائند آن در استان پنجاب انگشت شمار است. دارای گنبد های سه گانه و مناره های چهار گانه و همه آنها به سبک نوین کاشی کاری و آئینه بندی و گچ بری شده است، تاریخ تأسیس ۱۳۶۴ ه ق برابر با ۱۹۴۵ میلادی. با لای در ورودی آن این بیت از مشنوی مولوی:

ای برون ازوهم قال و قيل من خاک بر فرق من و تمخيل من
بالای محراب:

شد و جودش رحمه للعالمين مسجد او شد همه روی زمین

درسگاہ انوریہ در کنار مسجد در سال ۱۹۷۰ م = ۱۳۹۰ ه ق بنا شده است. در حدود ۴ طالب علم در این درسگاہ مشغول تحصیل علوم دینی بودند. در کتابخانه حاجی فضل کریم در حدود ۲۰۰ مجلد کتاب چاپی (اردو و عربی و فارسی) دیدار کردم و از نسخه خطی اثر نیافتم.

۲۰۴- کتابخانه مدرسه اشاعه العلوم

[چکوال]

ناظم این مدرسه آقای مولانا غلام ربانی است در سال ۱۳۲۷ ه ق (۱۹۰۸ م) ساخته شده است. وی کوشش فراوان فرمود تا نسخه های خطی را از لابلای کتابخانه چاپی بیابد و به ما نشان دهد. در حدود ۱۲۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۵۰ نسخه خطی در این کتابخانه موجود است: اینک چند نسخه خطی:

۱- فتاوی سراجی: (عربی)، کاتب عطاء الله ولد قاضی مشرف بن قاضی ابوالمظفر ابناء قاضی سراج الدین، تاریخ کتابت ۹۹۲ ه ق.

۲- تفسیر سوره یوسف : (عربی) ، کتابت تقریباً قرن ۹ ه ق .

۳- سيرة النبي (؟) : (فارسی) ، خط نسخ خوش ، از عطاء الله بن فضل الله المشتهر به جمال الحسنی ، تاریخ تألیف ۸۸۸ ه ق ، این نسخه در سال ۹۳۳ ه ق از روی خط مؤلف به قلم خصال الدین محمد احمد الحسینی کتابت شده است .
تقسیمات آن بر «فایده» و «فضیلت» است ، این دو بیت در صفحه آخر نسخه آمده است.

«خسرو مسکین ز دل مستمند طرح به تسلیم رضایت فکند
کار نگویم که چسان کن برو آنچه ز تومی سزد آن کن برو»

۴- مجموعه سلطانی : (فارسی) ، خط نستعلیق ، کاتب حافظ شیر محمد ، ۱۲۴۳ ه ق .

۵- گلستان سعدی : خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق .

۶- انواع : (پنجابی) ، فرایض و وظائف ، منظوم ، خط نستعلیق ، در حدود ۵۰۰ بیت دارد .

۷- الفضل المبین فی المسلسل من حدیث النبی الامین : (عربی) ، در حدیث ، تألیف احمد المدعو به ولی الله بن عبدالرحیم الدهلوی ، کتابت تقریباً قرن ۱۳ ه ق .

۸- شرح و قایه : (عربی) ، با حواشی و یادداشتهای فقهی ، خط تحریر ، قرن ۱۲ ه ق .

۹- مسائل اربعین : (فارسی) ، از سید ابو محمد جالیسری ، خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق .

۱۰- مجموعه : (فارسی) ، ۱- پنج گنج ، ۲- کریم ، ۳- حمد یجد ، ۴- اگر پرسند که ، ۵- پند نامه ، کتابت قرن ۱۲ ه ق .

دو کتاب چاپی کهن به زبان اردو در این کتابخانه موجود است : ۱- تحقیق ریاض نادر شرح اسکندر نامه ، ۲- تاریخ جهان نما جلد دوم به زبان اردو .

۲۰۵- کتابخانه آقای پرفسور حافظ عبدالرزاق

[مسجد عارفیه ، اویسیه ، چکوال]

آقای پرفسور حافظ عبدالرزاق را در یکی از حجره های مسجد عارفیه اویسیه در چکوال ملاقات کردیم . در حدود ۶۲ کتاب چاپی و ۲۰ نسخه خطی گرد آوری کرده و برای آنها در حجره اش قفسه هایی ترتیب داده بود. وی صاحب تألیفات گوناگون است و به زبان فارسی و عربی و اردو و پنجابی و انگلیسی می نویسد و می خواند و گفت و گو می کند و بیشتر ناشر و طابع آثار مولانا الله یار خان مرحوم است و کتابهای که به زبان اردو منتشر کرده این است :

۱- انوار التنزیل در شرح و تفسیر خواص سوره های قرآن شریف .

۲- دلائل السلوک در مسائل عرفانی و دینی (اردو) .

۳- سماع موتی (اردو) .

۴- اسرار الحرمین (اردو) .

آقای حافظ عبدالرزاق می گفت ۱۰ نسخه خطی نادر برای فروش به لندن فرستاده ام و ده نسخه دیگر به لاهور برده و فروخته ام و اینک چند نسخه غیر ممتاز در اینجا دارم :

۱- مجموعه : ۱- رساله النبض (عربی) در طب ، ۲- مراتب الدرجات (فارسی) ، در طب ، کتابت قرن ۱۲ ه ق .

۲- رساله فرائض : (عربی) ، خط تحریر ، قرن ۱۲ ه ق .

۳- کتاب الفقه : (عربی) ، قرن ۱۳ ه ق .

۴- التلویح فی کشف التوضیح (عربی) ، در مسائل فقهی ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .

۵- مختصر الوقایه : (عربی) ، قرن ۱۲ ه ق .

۶- المستخلص شرح کنز الدقایق : (عربی) ، تاریخ کتابت ۹۹۹ ه ق .

۷- اصول الشاشی : (عربی) ، قرن ۱۲ ه ق .

- ۸- کتاب الفقه : (عربی) ، قرن ۱۲ هـ ق .
 ۹- کتاب الفلسفه : (عربی) ، قرن ۱۲ هـ ق .

خانہ پور :

۲۰۶- کتابخانہ سلطان ایرج زمان

[خان پور ، تاکسیلا]

آقای میر محمد سجاد حسین قریشی سجاده نشین دربار مولانا بهاء الحق والدین زکریا ملتانی به نگارنده خبر داده بود که در خانپور کتابخانہی هست. بدین جهت به خانپور رفتم. از کتابخانہ کاملاً نتوانستم دیدن کنم، اما از یک قرآن خطی دیدن کردم که همانند آن فقط خود آن است زیرا از لحاظ تذهیب و نقش های هنری و ترجمہ فارسی بی نظیر است. قطع بزرگ تقریباً (۵۰ × ۳۸ سانتیمتر) و ۷۵۰ ورق (۱۵۰ صفحه). تجلید چرمی و مقوایی و شیرازہ دار، ہر صفحہ با صفحہ دیگر تذهیب جداگانہ دارد. سر سورہ ہا، سر جزو ہا، سر رکعات. سر سجدات، سر حزب ہا و دیگر تقسیمات قرآن شریف، ترجہا و نیم ترجہا و کتابہای هنری و اسلیمی های شگفت انگیز دارد. ہر چہ کوشش کردم کہ نقاشی یک صفحہ را با صفحہ دیگر مشابہ بیام، موفق نشدم. اما متن قرآن خط نسخ جلی وزیر نویس فارسی نستعلیق شنگرف است. از دور و نزدیک برای دیدار این قرآن می آیند. در حدود ۸۰ سال است کہ این قرآن در این خاندان است و معتقد هستند کہ سلامت و خوشبختی این خاندان بستگی بہ وجود این قرآن دارد بدین جہت حاضر نیستند آنرا از دست بدهند. برای آن یک اطاق مخصوصاً جای و جعبہ ویژه تہیہ دیدہ و تعبیہ کردہ اند، و ہر کس کہ بہ خانپور وارد می شود زیارت این قرآن را واجب می شمارد. البتہ شہر قدیم خانپور تا سال ۱۹۷۶ زیر آب می رود زیرا سد بزرگ خانپور تمام می شود و «نیو خانپور» در نزدیکی تاکسیلا در دست ساختن است.

از آقای سلطان ایرج زمان (چیف آف گھکر) خواستم اجازت دہد تا از قرآن شریف عکس بگیریم. وی گفت وصیت دارم از جدم و پدرم کہ از این نسخہ هیچگونہ عکسی نکیریم و چاپ نکنیم زیرا اہمیت و ارزش هنری و نادر بودن نسخہ از میان می رود و مردمان برای زیارت قرآن و دیدن ما و خاندان ما نمی آیند اما اگر ماشین عکسی و فیلم برداری در خانہ ما بیاید قبول می کنیم. این قرآن در سال ۱۰۹۰ هـ ق بہ دستور

«نواب مجد الدوله بهادر بهرام جنگ» توسط «محمد عصمت الله هان» کتابت شده است. و در ترقیمه چنین آمده است: «در سنه ۱۱۹۰ هجری یک هزار و یکصد و نود خردمندان قیمت شناس گوهر همت بلندان ارسطوی الوقت آصف زمان الخطب من حضرت الخاقان بفرزند ارجمند یخان پیوند فرزند خان الامیر ابن الامیر ابن الامیر قدوه فدویان با فرهنگ بخش الملک نواب مجد الدوله بهادر بهرام جنگ ادام الله اقباله من ید... (کرم خورده)... رحمہ الله الرحمن محمد عصمت الله خان غفرله والوالدیه صورت تسطیر و سمت تحریر یافت». ترجمه فارسی در این قرآن ارزنده است. ترجمه آیات آغاز: «بنام خدای سزای پرستش نیک بخشنده بوجود بخشاینده... و ستایش مرخدای را که تربیت کنندۀ عالیشان است بخشندۀ بخشاینده همه جای «الم: منم خدای دانافز».

راولپندی:

۲۰۷- کتابخانه سید مرتضی موسوی

[قصر العابدین، سر سید پور رود، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۳۰۰ کتاب چاپی و مجموعه‌ای از ماهنامه‌های فارسی موجود است که ۹۵ درصد آنها فارسی است زیرا آقای موسوی مدت ده سال در ایران بوده و هم اکنون مدیر ماهنامه پاکستان مصور است و همسر ایشان خانم دکتر شکفته رئیس بخش فارسی مؤسسه ملی زبانهای نوین وابسته به دانشگاه آزاد مردم است. آقای موسوی در احوال و آثار امیر خسرو تحقیقاتی دارد بنا بر این اکثر آثار چاپی منظوم و منثور امیر خسرو را گردآوری کرده است. مانند: رسائل اعجاز خسروی، مثنوی ذولرانی خضر خان (چاپ حیدرآباد دکن)، دیوان امیر خسرو، قزان السعدین، هفت بهشت چاپ نولکشور ۱۲۸۹ ه. ق، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون (چاپ مسکوم)، تغلق نامه چاپ حیدرآباد دکن، نسخه خطی ندارد.

۲۰۸- کتابخانه مولانا محمد رمضان

[جمع مسجد گلشن آباد (اکال گره) راولپندی]

در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی در این کتابخانه موجود است و چند نسخه خطی نیز دیدار کردیم، از جمله:

- ۱- مجموعه: ۱- منظومه پنجابی. ۲- کریم (فارسی)، کتابت ۱۲۷۵ ه. ق.

- ۳- منظومه عربی ترجمه به فارسی : «شواهد من اهدی بغیر وسیله» .
- ۴- کلمات عربی گلستان ، کتابت ۱۲۸۶ هـ ق . ۵- رسایل فرایض و اخلاق (فارسی و عربی) .
- ۲- النواع العلوم (انواع بارک الله) : (پنجابی) ، از میان عبدالله لاهوری ، خط نسخ کاتب نور محمد ، سنه ۱۲۲۰ هـ ق .
- آقای مولانا محمد رمضان پیش امام جامع مسجد گلشن آباد است و علاقه مند بود که دیوان معینی از معین الدین هراتی بخواند و می خواست که این دیوان را از ایران برای او بخواهیم ، اما در مورد قرض دادن و قرض گرفتن کتاب این دو بیت عربی را در یک مرقع زیبایی روی دیوار کتابخانه اش نصب کرده بود :
- «کتاب مانگ کر شرمندہ نہ ہوں ،

الایا مستعیر الکتب اقصر فان اعارقی للکتب عار
فمحبوبی من الدنیا کتاب و هل ابصرت محبوبا یعار»

۲۰۹- کتابخانه حمیدیه

[محلہ چوک امام بارہ ، کیو/۹ ، راولپنڈی]

آقای حکیم الحاج عبدالحمید به طریقہ قدیم این سینائی و یونانی طبابت می کند و عاشق زبان و ادب فارسی است و دیوان حافظ را همواره در کنار خود دارد . و به سید جمال الدین افغانی اسد آبادی اعتقاد دارد . پسرش در ایران طبیب است و دخترش نیز در راولپنڈی طبابت می کند و خودش انواع شربت های طبی را می سازد و می فروشد ، مانند : شربت روح افروز حمیدیه ، شربت تسکین افروز حمیدیه ، طاقت دی بوتل ، مصفی خون ، خزینہ طاقت ، محافظان خوان ، در کتابخانه اش در حدود ۱۲۰۰ کتاب چاپی موجود است که اکثر آنها از مسائل طبی قدیم است . دو دستنویس اردو در این کتابخانه دیدم :

۱- ضمیر کی آواز ترجمہ Islam Our Choice از پرفسور محمد اقبال ملک .

۲- پروفیسر آف بدھا (اردو) .

چکراله :

۲۱۰- کتابخانه مولانا الله یار خان

[چکراله ، بخش ، تله کنگ ، پنجاب]

ساعت ۷ صبح روز ۲۱، ۱۰، ۱۳۵۴ خورشیدی به همراهی آقای پرفسور محمد اقبال ملک به سوی قصبه چکراله در ۱۲۰ میلی راولپندی روان شدیم. ساعت ۲ بعد از ظهر بدان روستا رسیدیم و به مدرسه مسجد آقای مولانا الله یار خان وارد گشتیم، او را در حال نماز دیدیم، ما هم نماز گزاردیم. آقای مولانا الله یار خان از علمای مشهور و عارفان بینادل چکراله است و تألیفات گوناگون در مسائل دینی و عرفانی دارد. در کتابخانه اش در حدود ۸۰۰۰ کتاب چاپی موجود است و مخصوصاً مجموعه تفاسیر قرآن در این کتابخانه ارزنده است :

- ۱- جلالین ، ۲- بیضاوی ، ۳- روح المعانی ، ۴- کبیر ، ۵- ابوسعود ، ۶- کشاف ، ۷- اتقان ، ۸- اعجاز القرآن ، ۹- معالم التنزیل ، ۱۰- خازن ، ۱۱- مدارک ، ۱۲- جمل ، ۱۳- تنزیل القرآن ، ۱۴- تفسیر اکیل ، ۱۵- اسباب النزول ، ۱۶- قرطبی ، ۱۷- ابن کثیر ، ۱۸- مظهری ، ۱۹- بیان القرآن (اردو) ، ۲۰- حقانی (اردو) ، ۲۱- موضع القرآن (اردو) ، ۲۲- معارف القرآن (اردو) ، ۲۳- احمدی ، ۲۴- بسیط ، ۲۵- در منشور ، ۲۶- جواهر القرآن ، ۲۷- تفسیر حسینی (فارسی) ، ۲۸- یعقوب چرخ ، ۲۹- تفسیر محمدی ، ۳۰- سبق الغایات . چهار نسخه خطی در این کتابخانه دیدار کردم :

- ۱- المستخلص : (عربی) در فقه .
- ۲- مجموعه : ۱- میزان المنطق (عربی) ، ۲- حاشیه صادق بر بدیع المیزان ، کاتب فقیر محمد ، کتابت ۱۲۱۱ هـ ق .
- ۳- مسائل فقه و فتوی (عربی) .
- ۴- جامع الرموز (عربی) .

از آقای مولانا الله یار خان خواستم جمله یی به خط خودش در دفتر یادداشت من بنویسد ، وی نوشت :

بلوح الخط فی القرطاس دهرآ
و کاتبه رمیم فی التراب (الله یار خان).

۲۱۱- کتابخانه مولوی نور خان

[چکواله ، بخش ، تله گنگ ، استان پنجاب]

مالک این کتابخانه آقای حاجی ملک عبداللہ است ولیکن در آغاز از آقای مولوی نور خان و مولوی رحیم خان مرحوم یوده است . در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی عربی و فارسی و پنجابی و اردو در این کتابخانه موجود است . ۲ نسخہ خطی دیدم :

۱- قرائت : (عربی و فارسی دستنویس).

۲- صرف و نحو : (عربی و فارسی) .

راولپنڈی :

۲۱۲- کتابخانه سروان اسلم محمود

[چلدرن بازار (پارک کودکان) ، ۱/جی/۲۴۱ ، شاہراہ محمد رضا شاہ پہلوی ، راولپنڈی]

آقای سروان اسلم محمود را چند بار در کتابخانه گنج بخش ملاقات کردم . وی مرا دعوت کرد تا از کتابخانه اش دیدن کنم . بہ زیل فارسی درجی گفت و گوی کند . متولد ۱۹۲۴ م است در درم کوتہ بخش پتالہ در ہندوستان . از نژاد کاکازی افغان است . تا دورہ لیسانس تحصیل و در آرتش خدمت کردہ است . دارای دو فرزند است : یک دختر و یک پسر ، پسر ستوان فرخ محمود در آرتش پاکستان خدمت می کند . آقای سروان محمود چند تالیف دارد :

۱- بایبل مین رد و بدل (اردو) .

۲- ہدایہ کے کلام میں رسول ص .

۳- ایک تھا پاکستان .

در کتابخانه اش در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی انگلیسی و فارسی و سنسکریٹ دارد . اینک چند نسخہ خطی از این کتابخانه :

۱- گلستان سعدی : خوش خط ، بوستان سعدی در حاشیہ ، نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .

۲- فارسی نامہ : (نصایب فارسی و پنجابی) :

اللہ واحد ایدہ خدا جیہ پہلا کیتا ارض و سما

۳- کریم (فارسی): «نسخه فارسی نامه برای پاسخ‌اطر برج نعل به دستخط مسیح الدین مهر کن لاهوری، عنوان همه فارسی است، یادداشت هندی دارد. قرن ۱۱ ه. ق.

۴- رساله در طب: (دارو شناسی)، (فارسی) از محمد اکبر بن حاجی محمد مقیم، فارسی، کتابت قرن ۱۲ ه. ق.

۵- گلستان سعدی، کتابت ۱۲۶۳ ه. ق، خط نستعلیق خوش، مالک کتاب ولی محمد (جد سروان اسلم محمود) ساکن در مکتوت ۱۸۶۸ م، نشان مهر ۰ ۱۸۶۱

۶- قرآن شریف: (خط نسخ خوش)، قرن ۱۲ ه. ق.

۷- قصیده فارسی: درباره ولی محمد از شاعری به نام «مدامی»، مطلع:

جوانی پیش من آمد ولی محمد نام طلب نمود ز من چند بیت اشعاری
مقطع:

ایا جوان نکورو ولی محمد خان نگر بسوی «مدامی» ز «راه غمخواری»

۸- استفسارات: (اردو) شامل ۱۴ استفسار درباره تاریخ و ادب و دین، استفسار اول درگاه امام بدر الدین، قرن ۱۲ ه. ق.

۹- دیوان حافظ شیرازی: کاتب علی محمد زکی، ۱۲۲۷ ه. ق، خط نستعلیق، به دستور لاله بی رام جیو.

۱۰- بوستان سعدی: (کاتب فیض بن محمد حفیظ اساکي موضع کوراله خط نستعلیق ۱۸۹۱ بکرسی (۱۲۶۰ ه. ق)).

۱۱- قصص الانبیاء (فارسی)، کاتب عظیم بخش ولد میان صاحب ولد میان غلام محمد برای پاسخ‌اطر میان بوتا، خط نستعلیق، ۱۹۱۰ بکرسی.

۱۲- نسخه های خطی سالیکریت: ظاهراً بهمنش احمد در مسائل دینی.

۱۲- شجره قوم ککی زئی (کا کا زئی) افغان: (چاپ شده در لاهور).

آقای سروان اسلم محمود تحقیقاتی دارد در تاریخ از جمله کتیبه های را خوانده است که روزی در سکهر بوده: «اشعار و رباعیات روضه شاه محمد معصوم بکری صوبیدار سند در سال ۱۰۱۰ هـ ق. وفات در سال ۱۰۱۹ هـ ق (= ۱۶۱۰ میلادی):

صد دیو گریزد از بروم زین دیو که هست در درونم

و شاعر قطعات اشعار بر سنگ قبر شاه محمد معصوم، «نامی» بوده است:
نامی بگشا چشم بصیرت دریاب بنیاد زمانه همچو نقشی است بر آب

فتح جنگ:

۲۱۳- کتابخانه مولوی قادر بخش

[محلّه شرقی بازار، مکان نمبر ۶۸/۴، فتح جنگ]

در این کتابخانه در حدود ۳۰۰ کتاب چاپی در مسائل تفسیر و فقه و حدیث و اصول فقه موجود است. دیدن از نسخه های خطی به بعد موقوف شد.

۲۱۴- کتابخانه مولوی خیر محمد

[بازار، فتح جنگ]

آقای مولوی خیر محمد خطیب جامع مسجد فتح جنگ است و در عین حال پارچه فروش است. وی شاگردانی دارد و پند نامه و نام حق و کریم و گلستان و بوستان و یوسف و زلیخای جامی را برای فارسی تدریس می کند. در ۱۹۱۴ م آغاز تحصیل کرده و در ۱۹۳۰ م پایان داده، در ۱۹۲۸ م زیارت حج کرده، در مکتب مولوی نور حسین و مولوی محمد جان تلمذ نموده. در کتابخانه اش در حدود ۱۵۰ کتاب چاپی دارد. نسخه خطی ندارد.

۲۱۵- کتابخانه مولوی فضل حق

[جامع مسجد مرکزی فتح جنگ، فتح جنگ]

آقای مولوی فضل حق از روستایی است به نام «کریم» در نزدیکی شهر فتح جنگ. «کریم» یک مثنوی فارسی کوتاه است که آنرا در مدارس دینی در پاکستان تدریس می کنند:

در این رومتا «جامعه قریشیه» را تأسیس کرده است و خطیب و رئیس گروه تدریس مدرسه تدریس القرآن مسجد جامع مرکزی فتح جنگ است. در کتابخانه اش در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی و ۵ نسخه خطی دارد که یکی از آنها را من دیدم :

۱- شرح چغمینی : (عربی) ، در موضوع هندسه .

۲- قانون کهیوالی : (اردو) ، تألیف قاضی نور سین و اضافات مولوی فضل حق .

۲۱۶- کتابخانه قاضی نورحسین

[جامع مسجد مرکزی فتح جنگ ، فتح جنگ]

این کتابخانه در مسجد جامع مرکزی فتح جنگ و در اختیار مولوی فضل حق و مورد استفاده مدرسه تدریس القرآن است. در حدود ۲۰۰۰ کتاب چاپی و ۱۰ نسخه خطی دارد ، از جمله :

۱- تفسیر احمدی : (عربی) : تألیف احمد جیون بن ابی سعید بن عبدالرزاق بن خاصه ، تاریخ تألیف ۱۰۷۵ ه ق ، کاتب خلیفه عبدالمجید خلیفه ، تاریخ کتابت ۱۲۶۱ ه ق ، خط نسخ ، خوش خط .

۲- قانون کهیوالی : (اردو) ، در علم صرف ، تألیف قاضی نور حسین (دستنویس) .

۳- المطول (عربی) : خط نسخ خوش ، قرن ۱۰ ه ق . مالکان نسخه چند نفر بوده اند و نشان مهر دارند : «اصیل الدین حسینی ۱۱۹۸» ، «عبدالعالم ۱۲۲۰» .

۴- جذب القلوب الی ديار المحبوب : خوش خط ، کتابت ۱۲۷۰ ه ق .

۲۱۷- کتابخانه مدرسه تعلیم الفرقان

[فتح جنگ ، استان پنجاب]

آقای مولوی محمد فرید معلم عربی و فارسی و آقای مولوی عبدالخالق به ما کمک کردند تا از این کتابخانه دیدن کردیم. در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و چند نسخه خطی دارد ، از جمله :

- ۱- منیه المصلی: (عربی)، در مسائل صلوة (نماز)، خط نسخ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۲- غنیمۃ المبتدی: (عربی)، (ایضاً).
- ۳- گستان سعدی: (فارسی)، خط نستعلیق.

راولپندی:

۲۱۸- کتابخانه مولوی عبدالخالق

[جامع مسجد، کوه نور میلز، راولپندی]

این کتابخانه در داخل مسجد کارخانه پارچه بافی کوه نور قرار دارد. آقای مولوی عبدالخالق پیش امام این مسجد است. در حدود ۸۰۰ کتاب چاپی در کتابخانه اش موجود است. وی می گفت تعدادی از کتابهایش در روستای بهوترال نزدیک راولپندی قرار دارد. در حدود ۱۲ نسخه خطی دارد:

- ۱- اسکندر نامه: از نظامی.
- ۲- یوسف و زلیخا: از جامی.
- ۳- قمریه: (اردو و عربی)، شرح مائة عامل به زبان اردو و در موضوع نحو، تألیف مولانا قمر الدین چکراولی.

چند کتاب چاپی نادر در این کتابخانه دیدم:

- ۱- کلمات طیبات: (فارسی)، شامل مکاتیب پیران پیر شیخ عبدالقادر گیلانی (رح) مکتوبات مرزا صاحب (مظهر جان جانان دهلوی)، مکتوبات قاضی ثناء الله بانی پتی، مکتوبات شاه ولی الله محدث دهلوی.
- ۲- استدراک الحسن: در موضوع حدیث و فقه (عربی).
- ۳- منبهات: ابن حجر عسقلانی.

۲۱۹- کتابخانه مولانا حاج چوهدری صاحب علی

[محلہ کھتان فیروز خان ، دھوک رتنہ (میلادنگر) ، راولپنڈی]

در این کتابخانه در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۱۵ نسخه خطی دیدار کردم. آقای مولانا حاج چوهدری صاحب علی با ما به زبان فارسی به گفت و گونشست. یک مجلد قرآن پهلوی که به خط نیریزی از طرف شاهنشاه آریا مهر چاپ شده ، از افتخارات این کتابخانه است. اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- مجموعه : ۱- زبدة الرمل ، ۲- مصباح الرسل ، ۳- رساله رمل ، ۴- رساله نجوم ، خط نستعلیق ، (فارسی) ، منظوم ، کاتب سید احمد ولد قاضی فضل احمد ساکن حسن ابدال ، تاریخ کتابت ۱۲۵۹ هـ ق .
- ۲- مجموعه : نجات المؤمنین (پنجابی) ، منظوم ، در فقه ، خط نسخ ، تاریخ تالیف ۱۰۴۰ هـ ق . ۲- رساله ادعیه و فرائض (فارسی و عربی) ، کتابت قرن ۱۲ هـ ق .

- ۳- قصه سوهنی و مہین وال : (پنجابی) ، داستان دو عاشق صادق در گجرات ، کاتب میان محسن علی ساکن گلیانہ ، ۱۹۰۶ بکرمی (این نسخه چاپ شده).
- ۴- مجموعه نثر و نظم ہندی و فارسی : «گلدستہ و دیگر رسائل» ، ۱۰۵۱ هلالی تاریخ دارد ، از شاه جهان پادشاہ و نواب سعد اللہ خان نام بردہ ، کتابت قرن ۱۱ هـ ق .

- ۵- جنگ اشعار : (ہندی و فارسی) ، کتابت قرن ۱۱ هـ ق .
- ۶- یوسف زلیخا : از جامی کاتب میان محمود ولد میان غلام مصطفی ، کتابت ۱۹۱۰ بکرمی - ۱۲۷۰ هـ ق . خط نستعلیق .
- ۷- فن اکسیر : (فارسی) ، منظوم ، کاتب چوہدری محمد صادق ، متوفی ۱۹۴۵ م ، نقل و کتابت ۱۹۴۴ م (۱۳۶۳ هـ ق) .
- ۸- مجموعه : ۱- کنوز حکمت ، ۲- مفاتیح ، ۳- رسالہ در علم کیمیا (فارسی) ، کاتب (ایضاً) .
- ۹- کیمیا : (فارسی) ، منظوم ، کاتب (ایضاً) .

- ۱۰- مجموعه اشعار: (فارسی)، سروده مولانا حاج غلام ربانی کهکراشنگ (هزاره).
کاتب مولانا حاج صاحب علی، ۱۳۹۰ ه. ق.
- ۱۱- جنگ اشعار: (هندی و فارسی)، کاتب رام رکھی، ۱۹۰۰ بکرمی.
- ۱۲- قرآن شریف: (زیر نویس فارسی)، خط نسخ خوش، کتابت ۱۲۶۳ ه. ق.
کاتب شیخ یار محمد ولد فتح دین مشهور به «قانونگوی» ساکن هیلان.
- ۱۳- قرآن شریف: (خط نسخ)، قرن ۱۲ ه. ق.
- ۱۴- شجره سائین ماحی: (متوفی ۱۹۰۰ م)، (فارسی)، تألیف و کتابت ۱۸۹۶ م.
- ۱۵- مکتوب سائین الله بخش: (اردو) متوفی ۱۹۵۲ م، قبر اودر پشت مریر حسن
(قاضی آباد) بر لب راه آهن راولپندی موجود است.

اسلام آباد:

۲۲۰- کتابخانه میان محمد عطاء الله

[اسلام آباد]

آقای میان محمد عطاء الله وزیر راه آهن پاکستان است و خود و خاتمش بیگم ریحانه عطاء الله در علوم اسلامی و عرفانی از دانایان بینا دل هستند. شجره طریقی ایشان به سلسله نقشبندیہ می رسد. مولانا منظور حسین پیر و بزرگ این خاندان است که اکنون در مدینه است. به همراهی خاتم محبوبه هاشمی مدیر و سر دبیر ماهنامه فارسی فروش و خاتم اقدس رضوانی بدین کتابخانه راه یافتیم. در حدود ۵۰۰ کتاب در کتابخانه میان عطاء الله موجود است و لیکن آنگونه که خود می گفتند کتابخانه خاندانی آنها در لائلپور است. یک نسخه خطی داشتند:

- ۱- قرآن شریف: قطع کوچک ۸ × ۵ × ۲ سانتیمتر. خط نسخ خوش، مذهب و مرصع، لوح و جدول و کتیبه، کاتب محمد بن محمد فقیه، تاریخ کتابت ۱۲۹۵ ه. ق.
این قرآن در کتابخانه سلطان عبدالحمید پادشاه عثمانی بوده است آنگونه که آقای میان عطاء الله می گفت.

با خانم ریحانه عطاء الله همسر میان محمد عطاء الله به گفت و گونشستم. وی متولد ۱۵ آوریل ۱۹۳۹ میلادی است و دارای ۵ فرزند است: ۱- احمد عطاء الرحمان، ۲- خدیجه صابره، ۳- محمد عطاء الرحمان، ۴- عبدالله، ۵- علی. بزرگترین فرزندان ۱۱ سال و کوچکترین آنها ۲ سال دارد.

خاتم ریحانه با شوهرش دختر عمو و پسر عمو هستند. وی در عرفان نقشبندیه آگاهی‌هایی دارد. می‌گفت بنا بر تعلیمات پیر خود مولانا منظور حسین ذاکر قلبی و ذکر خفی و ذکر اخفی انجام می‌دهیم و به سلطان الاذکار رسیده ایم. وی سند اجازت نامه پیر خود و همچنین «شجره طیبه» نقشبندیه مجددیه را که به زبان عربی و اردو است به من اهدا کردند و شجره آنها را تا هشت سلسله اینگونه یاد داشت کردم : ۱- نقشبندیه ، ۲- چشتیه ، ۳- قادریه ، ۴- سهروردیه ، ۵- شاذلیه ، ۶- کبرویه ، ۷- مداریه ، ۸- قلندریه . آقای میان محمد عطاء الله در دفتر من یاد داشت فرمود : «مصطفی جان رحمت په لاکهون سلام»

راولپندی :

۲۲۱- کتابخانه مولوی سید محمود علی شاه

[مسجد کپتان محمد فیروز خان ، دهوک رتہ ، راولپندی]

آقای مولانا سید محمود علی شاه جلوی مظفر آبادی (آزاد کشمیر) امام مسجد کپتان فیروز محمد خان است و به زبان فارسی با من به گفت و گو پرداخت . در حدود ۸۰۰ کتاب چاپی عربی و اردو و فارسی در کتابخانه اش دارد ، و تقریباً ۱۰ نسخه خطی :

۱- اشعة اللمعات شرح فارسی مشکوة : (فارسی) از شیخ عبدالحق محدث دهلوی ، ۳ جلد ، نستعلیق خوش خط ، قرن ۱۱ ه ق . به خط یکی از شاگردان شیخ عبدالحق است .

۲- وائیه شرح کافیه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .

۳- مجموعه : ۱- درود مستغاث ، ۲- دعای تاج ، (عربی) ، خط نسخ خوش .

۴- مجموعه : ۱- لذت النساء ، ۲- قصیده برده ، ۳- قصیده غوثیه (عربی و فارسی) .

۵- بیاض ادعیه ، تألیف و گرد آوری سید محمود علی شاه جلوی مظفر آبادی کاظمی حسینی ، (دستنویس) .

۶- مجموعه : ۱- نافع الخلائق فی ادعیه الغرایب : (عربی و اردو و فارسی) ، از عبدالرحیم خاکسار ، مقیم چکوال ، ۱۳۴۸ ه ق . ۲- تقریر کافیه در نحو (اردو و عربی) .

۷- بیاض : (اردو) ، شامل مسائل دینی و ادبی و تاریخی .

۸- عجایب العجوب: (فارسی و عربی)، در موضوع عرفان و مسائل دینی و روحانی و ادبی، کاتب محمد بخش، ساکن محموده علاقه اسگم (راولپندی)، کتابت ۱۲۸۲ هـ ق برابر با ۱۸۶۵ میلادی.

سرگودها:

۲۲۲- کتابخانه محمد نذیر رانجها

[آبادی جلال، هست خانه، چک شماره ۱۵ شالی، بخش بهلول، سرگودها]

در این کتابخانه در حدود ۶۵۰ کتاب چاپی دارد و تعدادی مجلات و ماهنامه های ادبی و تاریخی، زبان عربی ۶۰ جلد، زبان اردو ۳۳۰ جلد، زبان پنجابی ۳۰ جلد، زبان فارسی ۱۵۰ مجلد، زبان انگلیسی ۸۰ جلد.

آقای محمد نذیر رانجها خود شاعر و نویسنده است و در طب یونانی و «ایلوپیتھی» از مؤسسه طبی انگلیسی ایلوپیتھی درجه دارد و تعدادی مقالات او در مسائل مذهبی و ادبی چاپ شده است و کتاب «نئی چراغ» را به زبان اردو و فارسی با آقای سید عارف نوشاهی تصنیف و چاپ کرده اند، فعلاً در راولپندی (صدر)، خانه شماره ۱۶۷ دهیری حسن آباد زندگی می کند و کارمند کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان است.

اینک چند نسخه خطی:

- ۱- اصول الفقه: (عربی) خط نستعلیق، با حواشی، ۱۹۴ صفحه.
- ۲- رساله تعویذ و طلسم: (فارسی)، خط تحریر، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۳- منظومه تجوید: (عربی)، خط نستعلیق، از سورة الفاتحه تا سورة الناس، قرن ۱۲ هـ ق. در آغاز یک رساله در علم قرائت از شاطبی و در پایان این نسخه «قصیده شاشی در علم قرائت» آمده است.
- ۴- مجموعه: ۱- مشکلات الفقه معروف به «حیرت الفقه» (فارسی)، شامل سؤال و جواب، تألیف احمد بن حمید بن شهاب الله بن نظام، ۲- ناشناخته (رساله فارسی) در موضوع دین، ۳- قصه طال مع روسپی به زبان فارسی. کتابت ۱۲۸۹، کاتب ملا گل محمد، نشان مهر «ملا گل محمد ۱۲۸۶».

- ۵- اراده العارفين و ارشاد الطالبين في سلوك السالكين : (فارسی) ، تألیف تقی الدین محمد بن ابی الحسن الحسینی ، در موضوع عرفان و سلوك ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۶- بوستان معدی : (فارسی) ، خط تحریر ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۷- رساله حساب : (فارسی) تألیف محمد بن بابا مشهور بکلان المفتی کاتب سید احمد ولد سید ملا محمد اسلم ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۸- التلویح الی کشف حقایق التنقیح : (عربی) ، خط نسخ خوش و حواشی ارزنده در اصول الفقه .

راولپندی :

۲۲۳- کتابخانه سید عارف نوشاهی

[محلہ صادق آباد ، مین بازار ، اس ۲۳۹ ، راولپندی]

در این کتابخانه در حدود ۱۸۴ کتاب چاپی و تقریباً ۶۰ نسخه خطی موجود است. کتاب عربی ۶۶ جلد ، کتاب فارسی ۱۲۷ جلد ، کتاب اردو ۱۶۷ جلد ، کتاب انگلیسی ۴ جلد ، کتاب پنجابی ۱۰ جلد ، کتاب ترکی ۵ جلد ، کتاب پشتو ۲ جلد ، تعدادی مجله و ماهنامه به زبان های اردو و انگلیسی و فارسی نیز موجود است . آقای سید رضاء الله عارف نوشاهی شاعر و نویسنده است و تعدادی مقاله در روزنامه ها و ماهنامه ها به زبان اردو چاپ کرده است و چند تألیف هم دارد از جمله :

- ۱- نئی چراغ (چاپ شده) با هم کاری آقای محمد نذیر رانجها .
- ۲- ترجمه ترانه کشمیر (از فارسی) .
- ۳- ترجمه کلمات طبیات (ملفوظات حضرت نوشاه گنج بخش ۹۵۹-۱۰۶۴ ه ق) .
- ۴- آئینه ایام (دفتر خاطرات از سال ۱۹۷۰ تا کنون ادامه دارد) (اردو و پنجابی) .
- ۵- ملفوظات سید شرافت نوشاهی (اردو) .
- ۶- فهرست نسخه های خطی کتابخانه نوشاهی (فارسی) برای کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان .

- اینک چند نسخه خطی :
- ۱- اسرار قادر : (فارسی) ، تألیف محمد جان ولد مولوی عبدالغفور ، تاریخ تألیف ۱۲۱۰ هـ ق ، کاتب سید شرافت نوشاهی ، کتابت ۱۳۴۷ هـ ق . در موضوع اوراد و اذکار عرفانی .
 - ۲- تاریخ نامه قلعه رهناس : (فارسی) ، در عهد عالمگیر پادشاه تألیف شده ، قرن ۱۱ هـ ق .
 - ۳- تذکرۃ المشایخ : (اردو) ، تألیف میر احمد شاه قادری ، تاریخ تألیف ۱۹۴۴ هـ م . در احوال مشایخ مصنف .
 - ۴- تلخیص جمهرۃ النسب : (اردو) ، در موضوع شجره و انساب ، کاتب سید شرافت نوشاهی ، ۱۳۸۵ هـ ق .
 - ۵- دیوان قادری : (فارسی) ، از سید محمد غوث الحسنی جیلانی اوچی شاعر قرن نهم هـ ق . کتابت از روی نسخه خطی قدیم از سید شرافت نوشاهی .
 - ۶- سرمکنون : (اردو) ، منظوم ، از سید فقیر الله نوشاهی برقندازی ، تاریخ تألیف ۱۲۰۴ هـ ، کتابت (ایضاً) .
 - ۷- شجره سادات : (فارسی) ، منشور ، مخصوصاً سادات گیلانی و دیگر خاندان و سلاسل طریقت ، تاریخ کتابت ۱۳۰۴ هـ ق .
 - ۸- قصه میرزا و صاحبان : (اردو و پنجابی) ، منظوم ، از «پیلو» شاعر عهد شاه جهان پادشاه و اورنگ زیب (قرن ۱۱ هـ ق) .
 - ۹- گنج شریف : (اردو و پنجابی) ، تألیف حضرت نوشاه گنج بخش (۹۵۹-۱۰۶۴ هـ ق) (چاپ شده) .
 - ۱۰- لطایف صداقت : (فارسی) ، از محمد مہ صداقت کنجاهی نوشاهی (برادر زاده غنیمت کنجاهی شاعر و مثنوی گوی سراینده نیرنگ عشق) .
 - ۱۱- نعم المعیار والمقیاس : (عربی) ، از علی بن حسام الدین متقی ، کاتب فقیر محمد محسن ، در موضوع اخلاق و اعمال مردمان .
 - ۱۲- الوار العاشقین : (فارسی) ، منظوم سروده سید وارث علی شاه نوشاهی جالندری در موضوع وحدت وجود و عرفان .

حسن ابدال :

۲۲۴- کتابخانه مدرسه اشرفیه

[دارالاشاعت و التبلیغ مدرسه اشرفیه تعلیم القرآن ، حسن ابدال]

به همراهی آقای پرفسور محمد اقبال ملک بدین کتابخانه راه یافتیم مالک . آقای مولانا حکیم شمس الدین احمد قریشی مالک این کتابخانه است و در محوطه مدرسه اشرفیه تعلیم القرآن در حسن ابدال واقع است . در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی و ۵ نسخه خطی دارد . آقای مولانا حکیم شمس الدین احمد قریشی هم تدریس می کند و هم طبابت به طرز قدیم . مسئول مدرسه اشرفیه تعلیم القرآن است . در این مدرسه در حدود ۲۰۰ طالب علم علوم دینی درس می خوانند . لنگر (آشپز خانه) دارد و به طالب علمان غذا و جا و مکان مناسب داده می شود . روش تدریس و کتابها «درس نظامی» است . مردم برای موجودیت و ارتقای این مدرسه همراهی و یابوری می کنند . در همان وقت که ما مشغول بررسی نسخه های خطی و کتابهای چاپی بودیم ، چند تن بیمار به آقای حکیم شمس الدین مراجعه کردند و او با روش ویژه یی به طرز قدیم نبض آنها را گرفت و به آنها دارو داد و به همراه این نبض گیری و دارو دادن دعا و ورد خواندن نیز همراه بود . اینک اسامی چند نسخه خطی :-

۱- دیوان حافظ : (فارسی) ، خط نستعلیق ، کاتب صاحب خان ولد هرجان ، تاریخ کتابت ۱۲۶۲ هـ ق (۱۹۰۳ بکر می) .

۲- کتاب الفقه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ هـ ق .

۳- بحر الرایق شرح کنز الدقایق : (عربی) ، از زین بنجیم الحنفی ، خط نسخ ، قرن ۱۳ هـ ق .

۴- شرح الیاس : خط تحریر ، کاتب عصمت الله ولد ملا محمد صلاح الدین قرن ۱۲ هـ ق (۲ نسخه) . در زمان شاه پادشاه در درانی .

۵- مجموعه : ۱- کتاب الفقه (عربی) ، ۲- تحفه الجالی (فارسی) ، کاتب محمد سعید برای پاسخاطر محمد گل آخون زاده ، قرن ۱۲ هـ ق .

۶- بوستان سعدی : (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، جدول و سر لوح ، قرن ۱۲ هـ ق .

۲۲۵- کتابخانه قاضی عبدالقیوم

[اشرفی الآثار ، نزد ذاکخانه (هست خانه) ، حسن ابدال]

آقای قاضی عبدالقیوم معلم تدریس عربی بوده است و اکنون باز نشسته است . در کتابخانه اش که از پدرش به او رسیده است در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی قدیم مخصوصاً درس نظامی موجود است . پدر قاضی عبدالقیوم ، مولانا محمد عبدالقادر هزاروی نام داشته که از علمای بزرگ ایالت هزاره بوده است و دارای بیش از ۲۰ تألیف در مسائل دین و مباحث مذهبی است که چند تای آنها چاپ شده و بقیه به صورت دستنویس پیش قاضی عبدالقیوم محفوظ است . اینک اسامی چند نسخه خطی :

- ۱- مختار للفتوی لانه اختاره اکثر الفقهاء : (عربی) ، خط نسخ قدیم ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۲- اتمام الدراية لقراء النقاية : (عربی) ، تألیف امام اعظم جلال الدین سیوطی در موضوع مباحث همه علوم اسلامی شبیه (جامع العلوم) یا «کتاب ستینی» امام فخر رازی است . کاتب شیخ عبدالرحمان ، کتابت ۱۰۵۸ ه ق .
- ۳- تفسیر سورة والضحی : (فارسی) ، از بهاء الدین ، کاتب خدا یار ساکن هنبوکه ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۴- جامع القوائین : (فارسی) ، از شاه محمد مغفوری قنوجی ، کاتب محمد قاسم ولد میان غلام رسول .
- ۵- تبصرة المجودین فی رد مغالطات الوهابیین : (اردو و عربی) ، مؤلف و کاتب مولوی محمد عبدالقادر هزاروی ، قرن ۱۴ ه ق .
- ۶- السیف المسلول فی نحرمن سب التابعی و اصحاب الرسول : الملقب بکشف الحجاب فی مغالطة الرفضة فی عقدا م کثوم بعمر بن الخطاب (رض) ، (عربی و اردو) . مؤلف و کاتب (ایضاً) .
- ۷- رساله اولیات : (عربی) ، «۳۱۶ اولیات» . (ایضاً) .
- ۸- اسماء الرجال : (عربی) ، (ایضاً) ، از کتاب های فقه .
- ۹- تفسیر قرآن : (عربی) ، (ایضاً) ، از کتاب های فقه .
- ۱۰- ذکر مطالب غنیة الطالبین : (عربی) ، (ایضاً) .

- ۱۱- حواشی کتب فقہ : (عربی) ، (ایضاً) .
- ۱۲- اسماء الرجال الموطأ : (عربی) ، (ایضاً) .
- ۱۳- الفتح الرحمن فی تجوید القرآن : (عربی) ، (ایضاً) .
- ۱۴- فتح الاقفال بشرح تحفۃ الاقفال ، تألیف محمد المیہی (؟) ، کاتب مولوی محمد عبدالقادر ہزاروی .
- ۱۵- حلیۃ الصبیان شرح فتح الرحمن : (عربی) ، مؤلف و کاتب مولوی عبدالقادر ہزاروی .
- ۱۶- کبریت احمر : (عربی) ، خط نسخ خوش ، قرن ۱۳ ھ ق .
- ۱۷- تبیض الصحیفہ : (عربی) ، مؤلف و کاتب مولوی عبدالقادر ہزاروی .
- ۱۸- کتاب القبل والمعانقۃ والمصالحۃ : (عربی) ، از ابن سعید احمد بن زیاد المعروف بابن الاعرابی ، کاتب (ایضاً) .
- ۱۹- تحریر المتشابہات فی مشکوۃ : (عربی) ، مؤلف و کاتب مولوی محمد عبدالقادر ہزاروی .
- ۲۰- اختلاف قرائت القرآن : (عربی) ، مؤلف و کاتب (ایضاً) .
- ۲۱- تحقیق المقال فی اسماء الرجال مشکوۃ المصابیح : (ایضاً) .
- ۲۲- کتاب النفایس الفقہ والحديث : (عربی) در سال ۶۶۷ تألیف شدہ ، کتابت ۱۱۰۳ ھ ق خط نسخ .
- ۲۳- المواہب اللدنیہ بالمنح المحمدیہ : (عربی) ، از احمد بن خطیب القسطلانی (نصف دوم) ، کاتب احمد بن الفقیہ العمر المکی الیمنی ، تسوید ۸۹۸ ھ ق تبیض ۸۹۹ ھ ق ، نساخت ۹۶۷ ھ ق ، مقابلہ در ۱۰۰۰ ھ ق ، مالک عبدالمجید گجراتی ۱۰۸۲ ھ ق . چند مہر و امضا دارد .
- ۲۴- لاشناختہ : (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ھ ق . آغاز : «اگر منکر نبوت نہ» با حضرات جز بتعظیم پیش مینا .
- ۲۵- علم کیمیا : (اردو) ، قرن ۱۲ ھ ق .
- ۲۶- الامینہ : (عربی) ، از محمد امین ابن عبید بخاری ، کاتب محمد صالح بن مولانا موسی سبوحی الکبروی بہ دستور شیخ صدر الدین خلیفہ امیر سید علی ہمدانی ، تاریخ کتابت ، ۱۰۴۸ ھ ق .

۲۲۶- کتابخانه نذر حسین شاه

[محلہ مل پیران ، حسن ابدال]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی بود و ظاهراً نسخه خطی نداشتند .
آرامگاه سید نور حسین شاه بخاری (متوفی ۱۳۶۲ هـ ق = ۱۹۴۲ م) را زیارت و این
بیت را از میرزا مظہر جان جاناں یاد داشت کردم :

بنا کردند خوش نقشی بہ خاک و خون غلطیدن
خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را

با آقای سید راشد حسین شاه و آقای سید فدا حسین شاه آشنا شدیم. اینک ۲ نسخه خطی :

- ۱- قرآن شریف : (چند سوره) ، (عربی خط نسخ) ، کتابت ۱۲۵۲ هـ ق .
- ۲- درود مستغاث : (عربی) ، دستور های دعا خواندن فارسی ، کتابت برای پی پختو ،
۱۲۵۲ هـ ق .

در همان نزدیکی از خانہ و مسجد سردار غیرت حیات خان دیدار کردیم و لیکن از
کتاب و کتابخانه اثری و خبری نیافتیم .

تاکسیلا :

۲۲۷- کتابخانه آستانہ قادریہ

[نواب آباد - تاکسیلا]

آقای صوفی محمد رفیق قادری در قصبہ نواب آباد بخش تاکسیلا مسجد و مدرسہ و
دربار غوثیہ ساخته است و ہمہ آنها را «آستانہ قادریہ» نامیده است . آقای صوفی محمد رفیق
قادری کتابچہ پی چاپ کردہ تحت عنوان «شجرہ طیہ قادریہ» نقشبندیہ سہروردیہ پیر سید
انجمن بادشاہ بخاری» و این بیت حافظ در آغاز آن آمدہ است :

بہ می سجادہ رنگین کن گرت پیر مغان گوید کہ سالک بی خبر نبود ز راہ و رسم منزلہا
پیر سید انجمن شاہ بخاری شاعر اردو و فارسی است . آقای صوفی محمد رفیق کتابخانہ
کوچکی داشت در حدود ۱۰۰ کتاب چاپی و دو نسخہ دستنویس :

۱- نور الهدی : (فارسی) ، منظوم و منثور ، از حضرت سلطان باهو ولد بایزید معروف به اعوان ساکن قلعه شور کوت ، کاتب مولوی عبدالرحمان سروری قادری سلطانی ، قرن ۱۴ ه ق .

۳- دیوان سلطان باهو : (فارسی) کاتب (ایضاً)

آغاز : یقین دامن در این عالم که لا معبود الا هو

ولا موجود فی الکوین لا مقصود الا هو

انجام : فدا شد چشم جان در ذات باهو

به هستی هم جمال الله جویم

۳- آفتاب معرفت : (اردو) ، در موضوع عرفان و طریقه سلطان باهو .

۲۲۸- کتابخانه حافظ غلام ربانی

[تاکسیلا]

آقای محمد مشتاق بشیر رئیس دبیرستان دولتی تاکسیلا (گورنمنٹ هائی اسکول) مالک این کتابخانه است و در حدود ۱۵۰۰ کتاب دارد و از پدرش حافظ غلام ربانی به او رسیده است . جد امجد او «علم الدین وجدش» گل حسن «نام داشته اند و همه خاندان او در علوم اسلامی و عربی و فارسی و پشتو استاد بوده اند و فارسی می داند . این چند بیت را برایم خواند :

بد نامی حیات دو روزی نبود پیش انهم کلیم با تو چه گویم چسان گذشت
یک روز صرف بستن دل شد به این و آن روز دیگر به کندن دل زین و آن گذشت
طبعی به هم رسان که بسازی به عالمی یا همتی که از سر عالم توان گذشت

در این کتابخانه ۳۰٪ کتاب انگلیسی ، ۴۰٪ اردو ، ۳۰٪ عربی و فارسی و زبان های دیگر است . در حدود ۴۷ نسخه خطی دارد از جمله :

- ۱- مجموعه: (فارسی) - ۱- رساله معرفت القرائت ، خط نستعلیق ، ۲- قواعد القرآن (فارسی) ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۲- عمده الاسلام: (فارسی) ، تألیف و کتابت حافظ لطف الله ، تاریخ تألیف و کتابت ، ۱۰۶۰ ه ق .
- ۳- شهابی ترمذی: (عربی) ، از حافظ ابن عیسی محمد بن عیسی ابن سوده الترمذی ، سنه ۸۶۲ ه ق در بلدة هرات .
- ۴- درود تاج: (عربی) ، یادعای تاج ، مهر «شیخ عبدالقادر گیلانی» دارد .

راولپندی:

۲۲۹- کتابخانه منظور عالم قریشی

[شاه راه محمد رضا شاه پهلوی ، بالمقابل دفتر ناظم تعلیمات ، راولپندی]

آقای مولانا الحاج منظور عالم قریشی نقشبندی مجددی در یکم جمادی الاول سال ۱۳۳۷ ه ق ولادت یافته و خلیفه سید محمد حبیب الله صاحب گجراتی (متوفی ۲۴ ربیع الاول ۱۳۸۱ ه ق) است . افسر باز نشسته ارتش پاکستان است . به ایران و کشورهای مسلمان سفر کرده و دربارهای عارفان و بارگاههای بزرگان سلسله نقشبندیه را زیارت کرده است . در خانه اش بر روی همگان گشوده است و گروهی از سالکان و روندگان طریقت در پیش او زانورده و تلمذ می کنند . در کتابخانه اش در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی و نسخه خطی موجود است :

- ۱- برهان العاشقین: (فارسی) ، از شاه شرف الدین پانی پتی بو علی قلندر ، خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۲- اسراریه: (فارسی) ، از عبدالجلیل ، کاتب نور محمد ، تاریخ کتابت ۱۴ محرم الحرام ۱۲۶۵ ه ق ، خط نستعلیق ، این نسخه در اختیار شیخ امام علی صوفی قریشی متوفی ۱۲۹۷ جد مولانا منظور عالم قریشی بوده است . نسخه یی ارزنده و در موضوع عرفان نقشبندیه و آمیخته با شعر فارسی عرفانی است .

۳- قرآن: قطع کوچک (حایل) (۸×۵×۳ ص م) ، کتابت ۱۰۸۰ ه ق . خط نسخ

خوش و تذهیب زیبا. در سال ۱۳۵۳ هـ ق در بلند شهر توسط حافظ عبداللطیف تجلید شده است.

۴- مجموعه : ۱- درود المستغاث ، کاتب مولانا مرحوم طالب علی محبوبی توکلی نقشبندی مجددی قریشی سکنه چونده (امرتسر) فرزند قاضی امام علی (۱۹۱۵ م).
۲- مدح محبوب سبحانی : (فارسی) ، منظوم.

۵- کبریت احمر : (عربی) ، (درود شریف) از شیخ عبدالقادر گیلانی ، کاتب غلام محمد ولد عبدالمجید شهید عموی منظور عالم قریشی. فالنامه (اردو) ، درباره تقدیر انسانی ، در این رساله قصاید دعایی و تعویذات و وظائف و همه آنها به اردو ترجمه شده است.

۶- رساله خلاصه سلوک مجددیه و نقشبندیه : (اردو) ، تألیف مولانا الحاج منظور عالم قریشی ، (دستنویس) ، ۸ صفحه ، ۱۳۹۴ هـ ق.

۲۳۰- کتابخانه عالیجاهی

[دواخانه عالیجاهی ، اقبال رود ، چوک لیا محله ، راولپندی]

مالک این کتابخانه آقای حکیم مولوی لطف الرحمن عالیجاهی است که دواخانه دارد و در داخل دواخانه کتابخانه ، هم نبض می گیرد و هم کتاب می خواند. در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی در کتابخانه اش دیدم که بیشتر آنها در موضوع طب بودند. نسخه خطی ندارد.

۲۳۱- کتابخانه مولوی عبدالستار توحیدی

[جامع مسجد چوک ، لیا محله ، راولپندی]

آقای مولوی عبدالستار توحیدی پیش امام و خطیب مسجد جامع چهار راه محله نو در راولپندی. در کتابخانه اش در حدود ۴۰۰ کتاب چاپی و ۲۰ نسخه خطی است. دیدار از نسخه های به بعد موکول شد.

۲۳۲- کتابخانه مولانا عبدالعزیز خوشنویس

[چاه سلطان ، مسجد الفاروق ، راولپندی]

آقای مولانا عبدالرزق (ولادت ۱۹۳۵) عالم علوم اسلام و خوشنویس فارسی و اردو است و در خط نستعلیق و نسخ و شکسته چرب دست و ماهر است و اولین و دومین کتابی که خوشنویسی کرده «فارسی آموز» و «کریم» نام داشته است. تاکنون بیش از یک صد کتاب و رساله کتابت و خوشنویسی کرده و اصولاً با کتابت و خوشنویسی زندگی خود را تأمین می کند. در علوم اسلامی شاگرد آقای مولانا غلام الله خان مهتم دارالعلوم تعلیم القرآن (مدینه مارکیت ، راولپندی) است و در خوشنویسی شاگرد آقای عبدالحفیظ سہاوی بوده است و یک پسر و هفت دختر دارد و پیش امام و خطیب مسجد الفاروق محله سلطان پوره (چاه سلطان) است. در کتابخانه اش در حدود ۱۰۰ کتاب چاپی موجود است و اکثر آنها به زبان اردو و هانهای است که خود خوشنویس کرده است. کتابی چاپی به زبان اردو و قطع بزرگ در این کتابخانه است که «تذکره عالم» نام دارد و شرح احوال و فتوحات و شکست های پادشاهان مغول در شبه قاره و تصاویر رنگین به قطع بزرگ دارد. نسخه خطی ندارد.

۳۳۳- کتابخانه حکیم محمد یحیی خان شفا حاذق العصر

[سرکر رود ، مقابل دبیرستان دولتی اسلامیہ ، آر ۲۶۲ ، راولپندی]

آقای حکیم محمد یحیی خان شفا حاذق العصر به روش یونانی یا ابن سینایی طبابت می کند و در خیابان جامع مسجد راولپندی «دکان طبابت» دارد. در حدود ۶۰ ساله به نظر می رسد به فارسی حرف می زند و عربی می داند و زبان مادرش پنجابی و اردو است. چند تألیف در مسائل طبیبی دارد. اشعار فارسی و عربی او را خوانده ام. هفت فرزند دارد. پنج دختر و دو پسر. از کتابخانه اش دیدار کردم. تقریباً ۳۵۰۰ کتاب چاپی دارد که اکثر آنها در مسائل طبی و دینی است. ۱۴ نسخه خطی دارد ، از جمله :

۱- جنت النعم فی فضائل القرآن الکریم : (عربی) ، کتابت قرن ۱۴ ه ق.

۲- تحفه علایی : (فارسی) ، از حکیم علاء الدین .

۳- مقادیر الاوزان : (عربی و فارسی) ، از ابو اسماعیل یوسف .

- ۴- مسی بنون : (فارسی) ، منظوم ، از شهباز.
- ۵- کتاب الفضائل : (عربی) ، شامل احادیث فضل و منقبت.
- ۶- کیمیا : (فارسی) ، ناقص ، در علم کیمیا ، خوش خط.
- ۷- بیاض حکیم خیر الدین : (اردو و فارسی) ، از حکیم خیر الدین و گروهی از حکیمان دیگر.
- ۸- رساله نبض : (اردو).

۲۳۴- کتابخانه جامعۀ فرقانیه مدنیہ

[بازار کوهاتی ، مجله جهانگیر آباد (کرتار پوره) ، راولپندی]

به همراهی آقای مولانا عبدالعزیز خوش نویس به جامعۀ فرقانیه مدنیہ رفتیم و با آقای مولانا عبدالحکیم مدیر آن مدرسه و نماینده مجلس شورای ملی پاکستان و با آقای مولوی قاری محمد زرین ناظم آن ملاقات کردیم. این مدرسه در سال ۱۹۵۹ میلادی تأسیس شده است. ۷۰ طالب علم و ۱۲ نفر استاد دارد. ۲ نفر استاد مصری و یک نفر استاد حجازی (عربستان سعودی) دارد. آقای مولانا عبدالحکیم درخواست داشت که یک استاد ایرانی برای تدریس فارسی در این مدرسه لازم است و اگر این استاد از ایران بیاید برای او همه گونه همراهی و همکاری فراهم است و غذا و مکان و حقوق او را مدرسه می دهد.

در مدرسه فرقانیه مدنیہ برای طالب علمان و استادان مکان و لباس و غذا و بهداشت فراهم است. از «لنگر» یا «مطعم و مطبخ» آن دیدن کردم. آنچه منظور من بود دیدار از کتابخانه جامعۀ فرقانیه مدنیہ بود. در این کتاب خانه در حدود ۳۵۰۰ کتاب چاپی موجود است و از نسخه خطی بی نیایم. آقای مولانا عبدالحکیم می گفت به زودی کتابخانه بزرگ برای مدرسه رفانیه به وجود خواهد آمد.

۲۳۵- کتابخانه اشرفیه

[مجله جهنگی جدید ، کوهاتی بازار ، راولپندی]

نام این کتابخانه از نام مولانا اشرف علی تھانوی گرفته شده است. در حدود ۳۰۰۰

کتاب چاپی دارد . نسخه خطی ندارد . مالک کتابخانه آقای حاج محمد دین اشرفی است و تألیفاتی دارد از جمله : «شریعت و طریقت» به زبان اردو .

۲۳۶- کتابخانه جامعہ اسلامیہ اسرار العلوم

[شاهراہ محمد رضا شاہ پهلوی ، راولپندی]

آقای مولانا حاجی اسرار الحق مدیر این مدرسه است . در کتابخانه جامعہ اسرار العلوم در حدود ۱۰۰۰ کتاب چاپی دارد . نسخه خطی هم دارد اما من موفق نشدم آنها را ببینم متأسفانه .

۲۳۷- کتابخانه دارالعلوم مہریہ

[رتہ امرال ، کلی نمبر ۱ ، راولپندی]

نام این دارالعلوم از نام سید پیر مہر علی شاہ گولروی اخذ شدہ است و آقای پیر نصیر الدین شاہ .

۲۳۸- کتابخانه جامعہ حنفیہ انوار العلوم

[جامعہ حنفیہ انوار العلوم ، عید گاہ رود ، راولپندی]

آقای مولانا حاج سید چراغ الدین شاہ رئیس جامعہ حنفیہ انوار العلوم است وی عالم علوم اسلام و قاری قرآن و بسیار خوش صورت است و بہ ایران و کشور های عربی سفر کردہ است . این جامعہ یا مدرسہ در سر تا سر پاکستان ۸۴ شعبہ دارد و از دورہ حفظ قرآن تا دورہ حدیث تدریس می شود و روش تدریس نظامی است . در شعبہ مرکزی ۱۷ استاد و ۳۰۰ شاگرد دارد و برای زبان فارسی گلستان ، بوستان ، حمد بیحد ، پند نامہ عطار ، قاضی قطب ، و تحفہ نصایح ، تدریس میشود . در کتابخانه جامعہ حنفیہ انوارالعلوم در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی موجود است و ظاہراً ۳۰ نسخه خطی داشت کہ فقط ۲ نسخه خطی آنرا دیدار کردم :

۱- مظاهر حق : (اردو) ، ۴ جلد ، قرن ۱۳ ه ق .

۲- مفتاح الفتوح الغیب : (فارسی)، ترجمه و شرح از عربی (متن عربی از شیخ عبدالقادر جیلانی)، تاریخ کتابت ، ۱۲۸۱ هـ ق .

۲۳۹- کتابخانه مدرسه امداد العلوم

[مسجد گولیان والی ، محله نیاریان (رنکرزان) ، مکان نمبر ۴۵ ، جامع مسجد

رود ، راولپندی]

این مدرسه پنج استاد و ۱۵۰ شاگرد دارد و از غذا و جا بهره مند هستند . در کتابخانه این مدرسه در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی دیدار کردم . نسخه خطی نداشت . مدیر مدرسه و کتابخانه امداد العلوم آقای مولانا حاج سید محمود شاه است .

۲۴۰- کتابخانه سید محمود شاه

[مسجد گولیان والی ، محله نیاریان (رنکرزان) ، راولپندی]

مالک این کتابخانه آقای مولانا حاج سید محمود شاه است . وی عالم و فاضل است . با آب زمزم مکرم و خرمای مدینه منوره که در هنگام ادای مراسم حج با خود آورده بود از ما پذیرایی کرد . وی پیش امام مسجد گولیان والی است . این مسجد در ۱۰۱۰ هـ ق ساخته شده است . و در هنگام جنگ و مبارزه مسلمانان و هندوان مناره ها و گنبد آن گلوله باران شده است و نشان گلوله ها نمایان است . کتابخانه سید محمود شاه در داخل یکی از اطاقهای مسجد قرار دارد . در حدود ۵۰۰ مجلد کتاب چاپی در علوم اسلامی و تقریباً ۱۲ نسخه خطی داشت از جمله :

۱- دلائل الخیرات : (عربی) ، خط نسخ خوش ، تذهیب و جدول های زیبا و نقاش دندان موش ، هذا دلائل الخیرات من مصنفات الدارانی ، قرن ۱۱ هـ ق .

۲- مجموعه : (عربی و فارسی) ، ۱- سوره های قرآن ، ۲- قصیده غوثیه ، ۳- درود کبریت احمر ، ۴- اوراد فتحیه ، قرن ۱۱ هـ ق .

۳- مجموعه : ۱- دلائل الخیرات (عربی) ، ۲- قصیده برده ، ۳- قصیده غوثیه ، کاتب فقیر محمد حسن ، قرن ۱۲ هـ ق .

تراکیب : (اردو) ، در موضوع صرف و نحو ، از شاه نور حسین کیمبلپوری .
چند کتاب چاپی هم زیارت کردم : ۱- قضاء الارب من ذکر علماء النحو والادب ،
(اردو) چاپ مفید عام ، در سال ۱۳۱۶ هـ ق . ۲- مرآة التفاسیر (عربی) .

پیشاور :

۲۴۱- کتابخانه 'حسنیه

[یکه توت ، پیشاور]

در تاریخ ۱۲ سفند ماه ۱۳۵۴ به همراه آقای پرفسور محمد اقبال استاد دانشکده دولتی راولپندی (اصغر مال) به پیشاور رسیدیم و از خانقاه سید حسن قادری و کتابخانه 'حسنیه دیدن کردیم . آقای سید الحاج محمد امیر شاه قادری سجاده نشین دربار و خانقاه سید حسن قادری است . وی به سال ۱۹۲۲ ولادت یافته و نام مادرش «بهره ور سلطان» (۱۸۸۹-۱۹۵۱م) و پدرش حافظ سید محمد زمان شاه (۱۸۸۷-۱۹۵۰م) است . آقای سید محمد امیر شاه ۹ فرزند دارد : ۱- غلام السیدین ، ۲- جمال الحسنین ، ۳- محمد حسنین ، ۴- احمد محی الدین ، ۵- نور الحسنین ، ۶- غلام الحسنین ، ۷- کمال الحسنین ، ۸- ام بتول ، ۹- ام سلمه . تالیفات آقای سید امیر شاه قادری بدین شرح است :

۱- تذکره مشایخ سرحد به زبان اردو (۲ مجلد) .

۲- تذکره مشایخ قادریه 'حسنیه (اردو) .

۳- تذکره حفاظ پیشاور (اردو) .

۴- نماز مقبول .

۵- شرح شایل ترمذی ترجمه و تحقیق از عربی به اردو .

بر دیوار های آستانه و خانقاه حسنیه اشعار فارسی و قطعات مرقع عربی و اردو و پشتو و سخنان مشایخ را به خط نستعلیق خوش کتابت کرده و در قابها جای داده و آویخته بودند : از شاه محمد غوث لاهوری :

صبا به حسن ادب گو تو غوث اعظم را

خدا سپرد به تو کار هر دو عالم را

تو آن شبی که کنی رد قضای مبرم را

بری ز خاطر نا شاد محنت و غم را

هدیه نعت

جان و دلم فدای جال محمد است
 خاکم نثار کوچه آل محمد است
 دیدم بعین قلب و شنیدم به گوش هوش
 در هر مکان فدای جال محمد است
 این چشمه روان که به خلق خدا دهم
 یک قطره بی ز بجر کمال محمد است
 این آتشم ز آتش مهر محمدی است
 وین آب من ز آب زلال محمد است

«ادرکنی یا علی المرتضی (ع) ، یا غوث الاعظم دستگیر (رض) . و یک قصیده
 از مشیر کاظمی به زبان اردو بدین مطلع :

گل امامت در پیمبر نبی کا پر تو نشان حیدر

در خانقاه حسنیه با آقای رحیم بخش طارق مدیر مجله هفت روزه الرشید (اردو) که
 در مجله کوتاله رشید خان (گنج بخش دروازه ، پیشاور شهر) سکونت دارد آشنا شدم .

در کتابخانه حسنیه در حدود ۱۷۰۰ کتاب چاپی و تقریباً ۱۰۰ نسخه خطی موجود
 است . اینک اسامی چند نسخه خطی :

۱- شرح غوثیه (فارسی) ، یا شرح جامع صحیح بخاری از شاه محمد غوث لاهوری ،
 کتابت به خط شارح ، تاریخ کتابت ، ۱۱۳۸ ه ق در پیشاور من مضافات
 کابل ، خط نسخ مؤلف جامع صحیح بخاری ، محمد بن اسماعیل البخاری .

۲- رساله در اصول حدیث : (عربی) ، از شاه محمد غوث لاهور ، تاریخ کتابت
 ۱۳۳۸ ه ق .

۳- شرح کبریت احمر : (فارسی) ، خط نستعلیق ، ۱۲۷۲ ه ق .

۴- مکتوب : (فارسی) ، از شاه عبدالحق محدث دهلوی (رح) به جانب امام ربانی
 شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی ، کتابت ۱۲۷۲ ه ق .

- ۵- ترجمه 'کنز الدقایق' : (فارسی) ، سرلوح ساده ، کتابت ۱۱۷۵ هـ ق ، در پایان «نقشه افلاک» دارد و نشان مهر «شیخ محمد شفیع» و «تاج محمد» دارد .
- ۶- رسائل حضرت ایشان (خواجه عبید الله احرار) ، (فارسی) کتابت ۱۲۹۱ هـ ق .
- ۷- طریق تحقیق : (فارسی) ، از حکیم سنایی ، کتابت ، ۱۲۶۶ هـ ق .
- ۸- خوارق العادات : (فارسی) ، از غلام ابن سید محمد عابد قادری بن سید محمد غوث بن سید حسن لاهوری ، خط نستعلیق ، کتابت ۱۱۸۹ هـ ق .
- ۹- جواز ذکر جهر : (ع) خط نسخ ، از شاه محمد غوث لاهوری .
- ۱۰- شرح قصیده غوثیه : (فارسی) ، کتابت ۱۲۸۲ هـ ق (۲ نسخه) .
- ۱۱- رساله فی بعض اصطلاحات اهل الحدیث : (عربی) از شاه محمد غوث بن سید حسن القادری .
- ۱۲- خوارق العادات : (اردو) ترجمه از ابوالحسنات قادری لاهوری .
- ۱۳- مجموعه : ۱- اشعار فارسی در مدح شیخ عبدالقادر جیلانی (رح) ، کتابت ۱۱۹۳ هـ ق .
- ۲- رساله فارسی (۱۱) قدم به طرف بغداد بنا بر عقیده قادریه برای وظیفه و دعا) .
- ۳- رساله درباره منصور حلاج (فارسی) ، کتابت ۱۲۲۷ هـ ق .
- ۴- رساله مسائل دینی ، ۵- جنگ اشعار فارسی ، ۶- چهل غزل از میر سید علی همدانی (امیر کبیر) .
- ۱۴- اسرار طریقت : (فارسی) ، از شاه محمد غوث قادری لاهوری .
- ۱۵- مجموعه رسائل ادعیه و تعویذات و وظائف : به خط شاه محمد غوث قادری لاهوری
 - ۱- نسب نامه شاه محمد غوث (فارسی) ، ۲- طریقه نماز تهجد ، ۳- سلام به غوث پاک ، ۴- جنگ اشعار ، ۵- مناقب عجایب و نصایح و غرایب از نفحات الانس ، خط نستعلیق ، ۶- قصیده غوثیه ، ۷- تفسیر ابجد هوز (فارسی و عربی) ، ۸- درود غوث پاک (عربی) ، ۹- مناجات شاه محمد غوث (عربی) . زیر این مناجات «امضا و خط شاه محمد غوث قادری» دارد .
 - ۱۰- مناقب اهل البيت النبي (ص) . ۱۱- فضایل ایام متبرکه و شبهای مکرمه

۱۲. قصیدہ بردہ ، کاتب شیخ لدها ، خط نسخ ، ۱۳۔ قصیدہ امالی (عربی)۔
اثر «سہر اورنگ زیب» دارد .

۱۶۔ جواز ذکر جہر : (عربی و فارسی) از شاه محمد غوث لاہوری ، ۱۲۹۰ ھ ق .
۱۷۔ جواز اقوال صوفیان بر وحدت وجود : (فارسی) ، کاتب عبدالحمید ، ۱۲۹۰ ھ ق .
۱۸۔ مراتب سلوک و حقایق عرفان : (فارسی) ، از شاه محمد غوث لاہوری ، خط
نستعلیق و ترجمہ اردو از امیر شاہ قادری و دکتر محمد عطاء اللہ قادری .
۱۹۔ مونس القادریہ : (فارسی) ، از «بہاء الحق» یا «بہاء الدین» شامل اشعار و
مناجات ہفتگانہ .

۲۰۔ تنبیہ الغافلین : (فارسی ، منظوم) ، خط نسخ ، کاتب ملا عبدالشکور ابن ملا
خیر اللہ کتابت ۱۲۹۳ ھ ق .

۲۱۔ ہدایۃ الاحمدیہ فی ترجمہ تحفۃ الحمیدیہ : (فارسی) ، از مولانا رضوان اللہ
مردانی ، در موضوع مناظرہ رد بر سید احمد دہلوی و شاہ اسماعیل دہلوی .
۲۲۔ تفسیر القرآن : (عربی ، ناقص) ، از محمد بن حسن بن علی الشارنقاشی ہراسکی ،
تاریخ تفسیر ، ۹۴۰ ھ ق .

۲۳۔ اشعۃ المعانی شرح فارسی مشکوٰۃ (فارسی ، ۲ جلد) تاریخ ۱۰۱۹ ھ ق ، کاتب
محمد قاسم ، کتابت ۱۲۷۴ .

۲۴۔ تفسیر قرآن : (فارسی) ، کاتب محمد صالح ولد خواجہ باقی ، چہارم شعبان ۱۹
جلوس حضرت عالمگیر پادشاہ غازی ، ۱۰۸۷ ھ ق .

۲۵۔ ناشناختہ : (عربی و فارسی) ، مسائل دینی ، ناقص ، خط شکستہ ، قرن ۱۴ ھ ق .
۲۶۔ علم الاصول : (عربی) ، کاتب محمد اکرم بن جلال الدین ، کتابت ۱۱۲۷ ھ ق .
۲۷۔ حصن حصین من کلام سید المرسلین : (عربی) ، کتابت ۱۱۲۰ ھ ق ، مالک
فقیر محمد زمان شاہ پدر سید امیر شاہ قادری .

۲۸۔ تذکرۃ الاولیاء : (فارسی ، ناقص) ، از عطار نیشابوری ، خط نسخ ، قرن ۱۰ ھ ق
۲۹۔ الرسالۃ البیضاء فی تمییز الضاد عن الطاء : (فارسی) .

۳۰۔ انوار غوثیہ یا شرح الشہال النبویہ : (اردو و فارسی) از ابن عیسی محمد بن

- سورة الترمذی ، ترجمه از سید محمد امیر شاه قادری گیلانی سجاده نشین
درباره سید حسن قادری ، کاتب محمد اسلم چوهان .
- ۳۱- تحفه السلاطین : (فارسی) در موضوع انشاء و نامه نگاری ، از حسن گل محمد ،
قرن ۱۲ ه ق .
- ۳۲- مختصر الوقایه : (عربی) ، فقه ، از عبید الله بن مسعود بن تاج الشریعه ، قرن
۱۲ ه ق .
- ۳۳- شرح جامی : (فوائد الضیائیة) (عربی) ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۳۴- مجموعه خانی : (فارسی) ، دو مهر دارد «مراد می طلبند همه از محمد» ، و
«حافظ محمد مراد ۱۱۸۰» . : کتابت ۱۱۷۶ ه ق .
- ۳۵- علم سیاق یا منتخب عالم الحساب : (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۳۶- در النضید در علم تجوید : (عربی) ، در موضوع تجوید و قرائت ، از شاه عبدالحق
محدث دهلوی ، خط نسخ .
- ۳۷- الحواشی الازهریه فی حل الالفاظ المقدمه الجزویه (عربی) ، از خالد بن عبدالله
الازهری ، تاریخ تألیف ۸۶۷ ه ق . کاتب غلام حیلانی پیشاوری ، تاریخ
کتابت ، ۱۲۷۴ ه ق .
- ۳۸- کتاب فقه : (ناقص ، عربی) ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۳۹- کتاب فقه : (ناقص ، عربی) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۴۰- اصول الفقه : (عربی) ، کاتب اخوند زاده خلف اخوند سرفراز ، تاریخ کتابت
۱۲۰۸ ه ق .
- ۴۱- ترسل : (فارسی) ، خط شکسته ، تاریخ تألیف و کتابت ، ۱۳۳۵ ه ق .
- ۴۲- الشای قانی : (فارسی) ، خط شکسته ، در موضوع زاخیل بالا . مؤلف در مقدمه
خود از فتح علی شاه قاجار نام برده است .
- ۴۳- کتاب احادیث : (عربی) ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۴۴- جنگ اشعار : (فارسی) ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۴۵- درود مستغاث : (عربی) ، قرن ۱۲ ه ق .

- ۴۶- مشارق الانوار: (عربی)، در دو مجلد، در موضوع و شرح حدیث شامل ۱۲۳۵ حدیث، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۴۷- ناشناخته: (فارسی)، در مسائل فقه فارسی، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۴۸- طریق تعلیم سپاه نو: (فارسی)، در موضوع قواعد سپاهیگری و جنگ آزمایی، قرن ۱۴ هـ ق.
- ۴۹- انشای خادمی: (فارسی)، کاتب احمد جان ولد محمد کمال کشمیری، کتابت ۱۲۸۷ هـ ق.
- ۵۰- مجموعه: ۱- عقاید سنی (عربی)، از عثمان بن عیسی صدیقی حنفی، ۲- حاشیه قصیده امالی (فارسی)، ۳- النبی المتقین از ابن فقیه حسن بن فقیه، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۵۱- فقه: (فارسی و عربی)، قرن ۱۱ هـ ق.
- ۵۲- کتاب فقه: (ناقص، عربی)، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۵۳- شرح هدایه آخرین: (عربی)، کاتب گل محمد ساکن کوت سارنگ، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۵۴- تفسیر آیات قرآنی و مطالب دینی: (فارسی)، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۵۵- مجموعه: ۱- کلمات امیر المؤمنین علی ابن طالب (ع)، (عربی و فارسی)، ۲- چهل کلمه (ترجمه به فارسی)، ۳- رساله قدسیه از خواجه محمد پارسا، ۴- لوامع یا شرح قصیده میمیه فارضیه، ۵- شرح تبیین مفتوح مشنوی، ۶- لوائح، ۷- رسائل نقشبندیه (فارسی)، قرن ۱۴ هـ ق.
- ۵۶- شرح کرمانی بر صحیح بخاری: (عربی)، (نصف آخر)، تاریخ کتابت ۱۱۰۷ هـ ق.
- ۵۷- کتاب الفقه: (عربی)، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۵۸- کتاب تاریخ: (وقایع جنگ ایران و افغان)، (فارسی، ناقص).
- ۵۹- مختصر الوقایه: (عربی)، قرن ۱۲ هـ ق.
- ۶۰- اسکندر نامه: (فارسی)، قرن ۱۳ هـ ق.
- ۶۱- اخبار الاخرت: (پشتو) کاتب، مراد، کتابت ۱۲۸۳ هـ ق.

- ۶۲- گستان : (فارسی ، ناقص) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۶۳- دیوان حافظ : (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۶۴- منتخب دیوان حافظ : (قرن ۱۳ ه ق) ، مهر «عبدالحمیم» دارد .
- ۶۵- حسن و عشق : (فارسی) ، منثور، از نعمت خان عالی ، خط خوش نستعلیق .
قرن ۱۳ ه ق .
- ۶۶- شرح بوستان : (فارسی) از علی محمد ولد گل محمد انصاری ، تألیف ۱۱۲۴ ه ق .
- ۶۷- کتاب منطقی و فلسفه : (ناشناخته) ، (عربی) ، خط تحریر و شکسته (روی الفاظ و کلمات نقطه ندارد) ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۶۸- مجموعه سلطانی : (فارسی) ، کتابت ۱۱۶۴ ه ق .
- ۶۹- مجموعه : ۱- مراح الارواح (عربی) ، ۲- زرادتی (فارسی و عربی) ، ۳- زنجانی (عربی) در موضوع صرف و نحو ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۷۰- قرآن : خط نسخ ساده ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۷۱- جنگ اشعار : (فارسی و پنجابی) ، شامل قصیده سربانی به پنجابی و چندین قصیده و غزل دیگر .
- ۷۲- بوستان سعدی : خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۷۳- تفسیر حسینی : (نصف اول) ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۷۴- العوامل فی النحو : (فارسی) ، کتابت ، ۱۲۵۰ ه ق (در مدراس) .
- ۷۵- مجموعه : ۱- جامع القوائین در موضوع انشاء ، و نامه نگاری تاریخ تألیف ۱۰۸۵ ه ق ، تاریخ کتابت ۱۲۵۹ ه ق ، کاتب ناصر الدین ، ۲- مثنوی سلطان جمجمه . ۳- مثنوی نعت و منقبت ، ۴- مثنوی توحید و نعت ، ۵- کتاب طب ، ۶- مثنوی سیاق (علم سیاق) سروده رستم علی شاه سید ، کاتب غلام شاه ، تاریخ کتابت ۱۲۸۴ ه ق ، ۱۸۹۵ بکرمی .
- ۷۶- مجموعه : ۱- نجات المؤمنین (پنجابی) ، کاتب خواجه شیرین ، ۲- منظومه فقه (پنجابی) از عبدالوهاب ، کاتب غلام جیلانی پیشاوری ، ۳- خلاصه کیدانی ، کتابت ۱۲۶۸ ه ق ، ۴- منظومه پنجابی در فقه .

۷۷- مجموعه : ۱- ناسخ و منسوخ (عربی) ، از ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن العثمان بن عمر البلخی ، ۲- علم قرائت از جزری (عربی) ، ۳- عین العلم از محمد بن العثمان بن عمر البلخی .

۷۸- داستان باغبان : (فارسی) ، منظوم و منثور ، قرن ۱۴ ه ق .

۷۹- خواص سوره های قرآن : (فارسی) ، ناقص ، خط خوش نستعلیق ، قرن ۱۰ ه ق .

۸۰- تعویذات : (فارسی و عربی ، ناقص) .

۸۱- بیان احکام فقه و صلوة : (عربی) ، قرن ۱۳ ه ق .

۸۲- دیوان صائب : (غزل) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .

۸۳- قدوری ترجمه^{*} فارسی : قرن ۱۲ ه ق .

۸۴- مناقب غوثیه : (فارسی) ، از محمد صادق شهابی سعیدی قادری ، قرن ۱۱ ه ق .

۸۵- قرآن : مذهب و مرصع و در حواشی آن تفسیر حسینی در هفت منزل و هر

منزل دارای تذهیب و لوح و نقاشی دندان موشی و گل و بوته نگاری ،

کتیبه های سر سوره ها زمرّد و شنگرف و لاجوردی و زر (برجسته) ، نشان

دوایر زرین و ۶ نقطه^{*} شنگرف و نقطه^{*} لاجوردی ، قرن ۱۱ ه ق . از آغاز و

انجام افتادگی دارد . شمس و ترنج و سر سوره ها و جزوها و حزب ها رنگا رنگ .

۸۶- قرآن : لوح و خط نسخ خوش .

۸۷- قرآن : خط نسخ خوش ، جلد مذهب و مرصع و شیرازه دار و آستر جلد نقاشی

روغنی و گل و بوته ، قرن ۱۱ ه ق .

۸۸- التحقيق الكامل في مهيات المسائل : (اردو) ، از سید امیر شاه قادری (ج ۱ و ۲) .

در مسائل دینی و مناظره .

۸۹- قرآن شریف : خط خوش ، زیر نویس فارسی .

راولپندی :

۲۴۶- کتابخانه^{*} سید حسین احمد شاه

[مسجد الفاروق ، محله^{*} سلطانپوره ، کوی شماره ۱۷ ، راولپندی]

آقای مولوی سید حسین احمد شاه ساکن چک بیلی خان نزدیک راولپندی است و

لیکن در مسجد الفاروق (محله سلطانپوره) امامت و تدریس می کند و کتابخانه^{*} کوچکی

دارد. حافظ قرآن است و شاگرد مولانا غلام الله خان شیخ القرآن و رئیس دارالعلوم تعلیم القرآن است. به همراهی و معرفی آقای مولانا عبدالعزیز کاتب خوشنویس بدین کتابخانه راه یافتیم. در حدود ۳۰۰ کتاب چاپی و ۸ نسخه خطی دارد:

- ۱- مجموعه: ۱- صرف میر (فارسی) از میر سید شریف جوجانی، کاتب نظام الدین کعب ظهیر، قرن ۱۲ ه. ق. ۲- صرف (فارسی)، خط نسخ قرن ۱۲ ه. ق. ۳- علم تفسیر (عربی)، قرن ۱۲ ه. ق.
- ۲- سراجی: (عربی)، علم میراث، خط نستعلیق، قرن ۱۲ ه. ق.
- ۳- مجموعه: (فارسی)، ۱- گلستان، ۲- بوستان، خط نستعلیق خوش جلی، کاتب ندارد، کتابت ۱۲۶۹ ه. ق.
- ۴- کتاب طب: (فارسی)، کاتب محمد مظفر الدین کوهمروی در مطب مولوی حکیم کریم بخش (بهار گنج دهلی)، ۱۹۴۵ م.
- ۵- کتاب طب: (فارسی)، ایضاً.
- ۶- شرح سراج الارواح: (پنجابی). در علم صرف. شارح مولانا غلام ربانی، کاتب مولوی سید حسین احمد شاه، کتابت ۱۳۸۰ ه. ق.
- ۷- قانونه کھیوالی: (پنجابی) در علم صرف به طرز کامره، شارح مولوی غلام رسول، کاتب و کتابت (ایضاً).
- ۸- شرح مائة عامل: (پنجابی)، کاتب (ایضاً).

۲۴۷- کتابخانه مولوی محمد صادق هاشمی

[جامع مسجد میان عبدالعزیز، کمیٹی محلہ، گلی نمبر ۳، راواپندی]

آقای مولوی محمد صادق رئیس مدرسه اسلامیہ ہاشمیہ و شاگرد مولانا خیر محمد (خیر المدارس ملتان) است. کتابخانه کوچکی دارد کہ در حدود ۲۰۰ کتاب دارد. در مدرسه اش ۴ طالب علم و ۳ مدرس بہ حفظ قرآن و تدریس درس نظامی مشغول هستند و برای شاگردان «لنگر» و جای استراحت مہیا است. دو دستنویس در این کتابخانه موجود است:

- ۱- بیاض تقاریر ترمذی : (اردو) ، در موضوع شرح احادیث و فقہ و فتوی براساس عقیدہ ائمہ اربعہ و اہل سنت و جماعت. شارح مولانا محمد شریف کشمیری ، کاتب مولوی محمد صادق ہاشمی ، کتابت ۱۳۸۰ ھ ق.
- ۲- بیاض تقاریر بر بخاری : (اردو) ، در شرح احادیث ، شارح مولانا خیر محمد رئیس خیر المدارس ملتان ، کاتب (ایضاً).

۲۴۸- کتابخانہ دارالعلوم جامعہ عربیہ مدنیہ

[دارالعلوم جامعہ عربیہ مدنیہ ، محلہ امیر پورہ ، گلی نمبر ۶۵ ، راولپنڈی]

بہ ہمراہی آقای مولوی عبدالعزیز و بہ راہنمایی آقای سید قاری ہدایت اللہ شاہ بہ دارالعلوم جامعہ عربیہ مدنیہ رقم. آقای مولانا محمد ملک ہزاروی قادری رئیس این مدرسہ است. وی فاضل دیوبند و ماکن دھرمیال (شنکیاری- ہزارہ) است. در حدود ۶۰ سال و ۶ فرزند دارد (۳ دختر و ۳ پسر). در مدرسہ اش ۳۰ تا ۳۵ طالب علم و ۴ مدرس بہ تعلیم مشغول ہستند و ہمگان از «لنگر» و «جا» برخوردارند. مدرسہ در سال ۱۹۶۹ میلادی تاسیس شدہ است. در کتابخانہ اش در حدود ۳۵۰۰ کتاب چاپی و در حدود ۳۰ نسخہ خطی موجود است :

- ۱- قانونچہ کھیوالی : (پنجابی) ، در صرف و نحو عربی ، کاتب مولانا ملک امان ہزاروی ، قرن ۱۴ ھ ق.
- ۲- قانونچہ عبدالحق : (فارسی) ، در نحو ، کاتب (ایضاً).
- ۳- شرح کافیہ : (فارسی) ، در نحو کاتب (ایضاً).
- ۴- الوافیہ شرح کافیہ : (عربی) ، در نحو ، کاتب غلام قادر ، مالک پسر کاتب محمد صدیق قریشی ساکن رہبر معروف بہ لا پر شہر دارالامان ملتان.
- ۵- میر قطبی : (عربی) ، در منطق ، کاتب : اللہ بخش ، ۱۲۷۲ ھ ق.
- ۶- شرح منیۃ المصلی معروف بہ صغیری و کبیری : (عربی) ، فقہ ، قرن ۱۲ ھ ق.
- ۷- شرح شرح مائتہ عامل : (فارسی) ، صرف و نحو ، کاتب ندارد ، کتابت ۱۲۹۲ ھ ق.

- ۸- ترکیب : (اردو) ، کاتب محمد ملک امان هزاروی .
- ۹- اگر پرسی که مالک این کدام است
نمی دانی که مالک ملک امان است
- ۹- هادیہ سعیدیہ : (فارسی) ، در منطق .
- ۱۰- شرح سراج القادری : (عربی) ، در موضوع قرائت .
- ۱۱- تقریر شاطبی (تفسیر شاطبی) : (عربی) ، در موضوع قرائت .
- ۱۲- جوهر القرآن : (اردو) ، در تفسیر قرآن از مولانا حسین علی صاحب استاد مولانا غلام الله خان مہتمم مدرسہ دارالعلوم تعلیم القرآن ، قرن ۱۲ ھ ق .

نرتوپہ :

۲۴۹- کتابخانہ مولوی غلام اکبر

[داکخانہ نرتوپہ ، حضرو ، کیمبلپور]

این کتابخانہ در روستای نرتوپہ و در یک مسجد و زیر درختی عظیم بہ نام « صریج » واقع است . روستای نرتوپہ پیش از ۱۵ مسجد و در حدود ۱۰ ہزار نفر جمعیت دارد . و مردم آن ہمہ پشتو زبان ہستند و شامل ۵ محلہ و ہر محلہ یک قبیلہ دارد :

- ۱- محلہ وردک ، ۲- محلہ نسوزای ، ۳- محلہ سید خیل ، ۴- محلہ علی آباد ، ۵- محلہ قلی داد .

در این کتابخانہ در حدود ۱۲۰ کتاب چاپی و ۱۰ نسخہ خطی موجود است ، از جملہ :

- ۱- مجموعہ : ۱- مائتہ عامل ، (فارسی) ، کاتب زین العابدین نرتوپہ ، خط نستعلیق ، ۲- شرح مائتہ عامل ، کاتب (ایضاً) .
- ۲- رسائل صرف و نحو : (فارسی) .
- ۳- الترکیب المثالی : (پشتو) .
- ۴- تعویذات : (فارسی و عربی) .
- ۵- مجموعہ : ۱- صرف و نحو ، ۲- مراح الارواح از محمد نصیر .

۶- مجموعه : ۱- رساله مردان غیب (ابدال و غوث و قطب) ، (فارسی) منشور ،
۲- قصیده امالی (عربی) ، منظوم ، خط نسخ ، ۳- کلید دانش (فارسی) از
عبدالفتاح المدعو سید اشرف علی ، نسخه ارزنده و جالب شامل سؤال و
جواب علمی و ادبی و دینی ، ۴- اشعار فارسی ، ۵- دعا (عربی) ، ۶- شغل
حبس نفس. همه این مجموعه به دستور شیخ عبدالمنعم کتابت شده است و
خط و کتابت خوب دارد .

۷- کتاب الفقه و الفلسفه : (عربی) ، خط نسخ ، ۱۱۶۰ هـ ق .

۸- شرح خیالی بر عقاید نسفی : (عربی) ، قرن ۱۲ هـ ق .

۲۵۰- کتابخانه حاج سید محمد شاه

[لرتوپه ، حضرو ، کیمبلپور]

در این کتابخانه در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۵۰ نسخه خطی و دستنویس
دیدار کردم ، از جمله :

۱- رسایل پشتو : (پشتو) ، در صرف و نحو .

۲- ناشناخته : (عربی) ، خط خوش ، نثر و نظم در مسائل ادبی ، مثلاً : الحروف
العاطفه ، مثال الامر صیغه .

۳- مسائل نحو و صرف : (فارسی) ، اوراق آشفته ، کاتب سید عبدالحمید شاه پدر مادر
سید محمود شاه .

۴- صیغه مشکلات : (فارسی) ، قرن ۱۳ هـ ق .

۵- حواشی منطق قاضی حمد الله : (عربی) .

۶- منطق : (عربی) ، کاتب سید محمود شاه .

۷- معنی تصور و تصدیق : (فارسی) ، کاتب (ایضاً) .

۸- حاشیه میرزا قطبیه : (عربی) ، (ایضاً) .

۹- حاشیه میرزا بر شرح تهذیب : (عربی) ، (ایضاً) .

۱۰- حاشیه مطول : (عربی) ، ایضاً .

- ۱۱- متن الکافی بعون الکافی : در علم عروض (عربی و فارسی) ، (ایضاً) .
- ۱۲- شرح هدایه الحکمه : (عربی) ، (ایضاً) .
- ۱۳- رساله ریاضی و نجوم : (فارسی) ، (ایضاً) .
- ۱۴- مائه عامل و رسائل نحو : (عربی و فارسی) ، قرن ۱۲ ه ق .

بهبودی :

۲۵۱- کتابخانه مولانا غلام ربانی

[بهبودی ، حضرو ، کیمبلپور]

آقای مولانا حافظ غلام ربانی جیلانی پیش امام مسجد جامع بهبودی است . گفته شد که این مسجد جامع در قرن نهم هجری ساخته شده است . در کتابخانه اش در حدود ۱۵۰۰ کتاب چاپی و ۱۰ نسخه خطی دیدار کردم . مردم روستای بهبودی همگان پشتو زبان هستند . البته اردو و فارسی و پنجابی هم می دانند و شامل ۶ محله است و هر محله به نام قبیله‌ای مشهور است : ۱- محله سادات خیل ، ۲- محله یوسف خیل ، ۳- محله آدم خیل ، ۴- محله بابا قلی زئی ، ۵- محله سلیمان خیل ، ۶- محله علی زئی . اینک چند نسخه خطی :

- ۱- شرح الوقایه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۲- شرح الوقایه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۳- عمده الاسلام : (فارسی) ، خط نستعلیق ، کاتب عبدالنبی ابن میان سیف الله ابن میان حبیب الله ساکن هزاره ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۴- شرح قصیده الامالی : (فارسی) ، ناقص .
- ۵- فقه : (عربی) ، ناقص .
- ۶- کتاب پشتو : (پشتو) ، منشور و منظوم ، در مطالب دینی و مناجات دستگیر .

۲۵۲- کتابخانه مولانا فضل الهی

[بهبودی ، حضرو ، کیمبلپور]

در حدود ۱۰۰ کتاب چاپی و یک نسخه خطی در نزد آقای مولانا فضل الهی موجود است :

- ۱- شرح قصیده برده : (پنجابی) ، خط نسخ خوش ، قرن ۱۲ ه ق .

۲۵۳- کتابخانه مولانا فضل الرحمان علی زئی

[بهبودی، حضرو، کیمبلپور]

آقای مولانا الحاج فضل الرحمان چشتی نظامی صابری علی زئی شخصیتی عالم و عارفی بینادل است. او را در خانه اش دیدار کردم. در دارالعلوم دیوبند و مظاهر العلوم صهارنپور تحصیل کرده است. وی مدیر جامعه اسلامیہ رحانیہ بہبودی است. در این مدرسه در حدود ۱۲۰ طالب علم و ۹ استاد مدرس بہ تعلیم و تعلم مشغول هستند. در کتابخانه اش در حدود ۳۰۰ کتاب چاپی و ۳۰ نسخه خطی موجود است از جمله:

۱- شرح تہذیب: (عربی)، از جلال الدین دوانی، کاتب حافظ محمد صدیق، ۱۱۴۶ هـ ق.

۲- مجموعہ: خزائنہ الفقہ (عربی)، از قاضی ابو بکر بن احمد بن عمر الحضاف البغدادی.

۳- نصاب الاحساب: (فارسی)، کاتب عطاء اللہ ولد مولانا مشرف، تاریخ کتابت ۱۰۰۴ هـ ق. نشان مہر «سراج الدین عبداللہ» و «العبد حمید الدین» دارد.

۴- کتاب حقایق: (عربی)، از عبداللہ بن احمد بن محمود ابن نسفی، کاتب رازی خان ولد عصام، قرن ۱۱ هـ ق.

۵- مختصر الوقایہ: (عربی)، از عبید اللہ بن مسعود ابن تاج الشریعہ، کاتب ولی احمد، خط نستعلیق، قرن ۱۲ هـ ق.

۶- شرح الیاس: (عربی)، خط نستعلیق، قرن ۱۲ هـ ق. برای گل احمد اخون زادہ ساکن نرتوپہ.

۷- شرح منیۃ المصلی: (عربی)، خط نستعلیق، قرن ۱۲ هـ ق.

۸- مختصر الوقایہ: (عربی)، قرن ۱۲ هـ ق.

۹- ناشناختہ: (فارسی و عربی)، مسائل صرف و نحو، قرن ۱۱ هـ ق.

۱۰- جامع الفوائد لا حتوائها علی الفوائد غیر زوائد: (عربی)، از محمد صادق بن درویش محمد در صرف و نحو، خط نسخ، قرن ۱۱ هـ ق.

- ۱۱- مجموعه: ۱- مراح الارواح (عربی)، ۲- منظومه پشتو، ۳- دعا (عربی).
کاتب محمد آخوند زاده، قرن ۱۲ ه ق.
- ۱۲- کتاب التصدیقات: (عربی)، جلد دوم، قرن ۱۲ ه ق.
- ۱۳- مبارک شاه بر میر زاهد شرح تهذیب: (عربی) جلد یکم، خط نستعلیق،
قرن ۱۱ ه ق.
- ۱۴- شرح عقاید عضدی: از محمد بن اسد صدیقی دوانی، مهر «سید بهادر علی خان»
دارد قرن ۱۱ ه ق.
- ۱۵- مجموعه: ۱- شرح کافیہ یا فواید ضیائیہ معروف بہ شرح جامی، (عربی)، از
جامی، تاریخ تألیف ۸۹۷ ه ق، کاتب عبدالله، ۱۱۲۴ ه ق. ۲- مائتہ
عامل منظوم (فارسی).
- ۱۶- فتوی حسب المفتین: (عربی)، قطع بزرگ، خط نسخ، قرن ۱۱ ه ق.
- ۱۷- معارج النبوة فی مدارج الفتوة (سیر ابو معین): (فارسی)، رکن اول و دوم،
کاتب محمد بن خوش محمد در بلدہ سمرقند، تذهیب و سرلوح و مجدول،
خط نسخ خوش، مهر حافظ «محمد صدیق» دارد.
- ۱۸- مطول: (عربی)، از علامہ تفتازانی، خط نسخ.
- ۱۹- ہدایۃ الاولین: (عربی)، در فقہ.

لاهور:

۲۵۴- کتابخانہ فیروز الدین رازی

[خیابان بیدن، شمارہ ۱۵ کوچہ مہابیر، لاهور]

آقای پرفسور فیروز الدین رازی (ولادت ۱۹۱۴-وفات ۱۹۶۷م) استاد تاریخ و زبان و ادبیات فارسی در دانشکدہ دولتی لاهور و دانشکدہ خاور شناسی دانشگاہ پنجاب بودہ است و دارای تألیفات گوناگون بہ زبان فارسی و اردو از جملہ «فرہنگنامہ جدید فارسی» است کہ بدان واسطہ «نشان سپاس» از دولت شاہنشاهی ایران دریافت داشتہ است و ۲۵ سال تدریس فارسی کرد.

بعضی از تألیفات شادروان پرفسور فیروز الدین رازی بدین شرح است :

- ۱- قند پارسی : (دستور زبان) .
- ۲- فرهنگ نامه جدید : (لغت اردو و فارسی و انگلیسی) .
- ۳- خود آموز فارسی : (۲ جلد) .
- ۴- قند عجم : (برای کلاس نهم) .
- ۵- قند پارسی : (متن نظم و نثر) .
- ۶- آموزگار فارسی .
- ۷- رسایل فارسی برای فوق لیسانس .

در کتابخانه رازی در حدود ۸۰۰۰ کتاب چاپی موجود است که ۹۵ در صد آنها به زبان فارسی و بیش از ۶۰ در صد آنها چاپ ایران و ۲۰ در صد آنها به طور هدیه بوده و جملات اهدایی و امضای اهدا کننده را دارا می باشد . نسخه خطی در کتابخانه فیروز الدین رازی ندیدم .

۲۵۵- کتابخانه بدخشانی

[بدخشانی منزل ، ۲۶ مین رود (خیابان اصلی) ، سنن آباد ، لاهور]

آقای استاد مقبول بیگ بدخشانی دانشمندی بینادل و ایران شناسی عالی قدر است . وی را در مؤسسه دایرة المعارف اردو دیدار کردم که در مطالعه و تحقیق غرق شده بود . آقای پرفسور مقبول بیگ بدخشانی در سال ۱۹۰۵ ولادت یافته است و زادگاه او سیالکوت است . پس از اتمام تحصیلات در دانشکده اسلامی و دانشسرای عالی در لاهور به تدریس پرداخته است و تاکنون « نشان سپاس » از دولت شاهنشاهی ایران دریافت داشته و تألیفات گوناگون به زبان اردو و فارسی به دست داده است ، از جمله :

- ۱- ادب نامه ایران : (اردو) .
- ۲- تاریخ ایران : (۲ جلد اردو) .
- ۳- مقالات علمی و تحقیقی در دایرة المعارف اردو .

۴- مقالات تحقیقی : درباره زبان و ادبیات فارسی در تاریخ و ادبیات مسلمانان هند و پاک .

۵- مولانای روم : تمثیلات کی روشنی میں .

۶- اردو لغت : (اردو به اردو) .

۷- سکینه الاولیاء : (ترجمه به اردو) .

۸- تدریس اردو : برای سالمندان ایران .

۹- ریاض الشعراء از علی قلی سلیم والہ داغستانی : (تصحیح و تحقیق برای چاپ) .

۱۰- سرزمین سعدی و حافظ یا سرزمین پهلوی .

در کتابخانه استاد مقبول بیگ بدخشانی در حدود ۱۱۰۰ کتاب چاپی و ۱۰ نسخه خطی موجود است از جمله :

۱- ریاض الشعراء : (فارسی) ، از علی قلی سلیم والہ داغستانی ، خط نستعلیق سرلوح و نقاشی دندان موشی ، تاریخ کتابت ندارد .

۲- معارج النبوة فی مدارج الفتوة : (فارسی) ، از ملامعین مسکین فراهی ، رکن سوم کتابت ۱۰۰۱ ه ق .

۲۵۶- کتابخانه مولوی نبی بخش حلوائی

[مسجد جامع سیتی کوتوالی ، بیرون دروازه دهلی ، لاہور]

شادروان مولانا نبی بخش حلوائی از دانشمندان و علمای بزرگ استان پنجاب بوده است و در مدرسه حافظ مولوی محمد عالم در سیالکوٹ تحصیل کرد . در سال ۱۳۶۴ ه ق وفات یافته است . تفسیر قرآن شریف را به زبان پنجابی منظوم در ۱۵ جلد به نام تفسیر نبوی نوشته و خودش چاپ کرده است و نیز ۱۸ جلد کتاب دیگر . می گویند حلوا می فروخت و از این راه مسجد و مدرسه ساخت و مقداری زمین داشت . آنرا فروخت و تفسیر قرآن را چاپ کرد به نام «تفسیر نبوی» . به همراهی آقای حکیم محمد موسی امرتسری و آقای علامہ فاروقی و آقای میان جمیل احمد و آقای باغ علی نسیم بدین کتابخانه راه یافتیم . مسؤولیت کتابخانه فعلاً بر عهده آقای باغ علی نسیم و علامہ فاروقی است : در این کتابخانه در حدود ۶۰۰۰

کتاب چاپی به زبان های مختلف و در موضوعات دینی و علوم قرآنی و تاریخی و ادبی موجود است و بیش از ۵۰ نسخه خطی ، از جمله :

- ۱- انواع شریف : (پنجابی) از حافظ برخوردار ، کتابت ۱۲۷۸ ه ق ، خط نستعلیق برای خاطر حسن محمد و میان پنون .
- ۲- در مجالس : (فارسی) ، از سیف ظفر بوبهاری (نوبهاری) ، کتابت ۱۲۲۰ ه ق ، خط نستعلیق .
- ۳- فتاوی برهنه : (فارسی) ، از برهنه ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۴- انواع شریف : (پنجابی) ، منظوم از حافظ برخوردار ، شامل : ۱- مفتاح السعادة ، ۲- احوال بی نمازان ، کاتب فرح بخش ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۵- مجموعه : ۱- فالنامه (فارسی) ، ۲- خواب نامه (پنجابی) ، ۳- بیمار نامه (فارسی) ، ۴- مقصود العاشقین ، ۵- ادعیه (فارسی و عربی) .
- ۶- مجموعه : ۱- تعویذات سید جماعت علی شاه ، ۲- خلاصه فقر نامه از حضرت حافظ شاه جمال الله صاحب ، ۳- تعویذ الصبیان از پیر جماعت علی شاه علی پوری لاثانی ، کاتب مولوی نبی بخش حلوائی ، در این نسخه امضا و انشای پیر جماعت علی شاه دارد .
- ۷- تقدیس الوکیل عن توهین الرشید و الجلیل : (اردو) ، در علم مناظره (تاریخی مناظره بهاولپور) تألیف غلام پیر دستگیر هاشمی نقشبندی قصوری ، کاتب حافظ محمد نواز ، کتابت ۱۳۸۲ ه ق مطابق با ۱۹۵۳ م .
- ۸- کتاب التعویذات : (فارسی و عربی و اردو) ، از چوراهی صاحب ، کاتب مولوی نبی بخش حلوائی ، کتابت ۱۳۳۳ ه ق .
- ۹- مجموعه : ۱- تعویذات (فارسی) ، ۲- فخر حکمت معروف به رساله علم القیافه (اردو) ترجمه و ترتیب حافظ فخر الدین و حکیم غلام نبی مالکان رساله حافظ صحت سنه ۱۸۷۹ ه ق .
- ۱۰- عمدة البیان فی اعلان مناقب النعمان : (فارسی) ، از مولوی غلام دستگیر هاشمی قصوری شاگرد میان غلام محیی الدین قصوری ، کاتب حافظ محمد نواز نقشبندی مجددی ساکن میانوالی ، ۱۳۷۲ ه ق .

- ۱۱- بوستان سعدی : (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۳ ه ق .
- ۱۲- شایل ترمذی : (عربی) ، تألیف شیخ حافظ ابو عیسی محمد بن عیسی بن سورة الترمذی ، خط نسخ و تحریر ، قرن ۱۰ ه ق .
- ۱۳- لغات چهار دانش : (فارسی) ، از نظام الدین ، خط نسخ خوش ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۱۴- شرح انواع عبدالله : (از پنجابی به فارسی) ، کتابت قرن ۱۳ ه ق . شامل رسایل :
۱- فرایض ، ۲- علوم ، ۳- رساله معاملات ، ۴- حصار الایمان ، ۵- رساله صیقل .
- ۱۵- تحفة القرامین : (فارسی) ، معروف به طب سفید ، از سید ولایت علی و به خط او .
- ۱۶- تحفه دوستان شرح بوستان : (فارسی) ، از علامه عبید الله خویشی قصوری ، کاتب برخوردار و از خواجه بن یوسف توم و توسکنه قصور ، تاریخ کتابت ۱۹ محرم الحرام ، ۱۱۳۰ ه ق .
- ۱۷- شرح گلستان : (فارسی) ، از عبدالله خویشی قصوری .
- ۱۸- صحیفة العلویة والتحفة المرتضویة : (فارسی و عربی) ، از ادعیه و کلمات قصار علی ابن ابی طالب علیه السلام ، (چاپ شده در مطبع قادری در بندر سورت ۱۲۷۷ ه ق) .
- ۱۹- تحفة السلطان : (فارسی) ، کتابت ۱۲۷۱ ه ق (سنه ۱۸ جلوس ابوالمظفر بهادر شاه پادشاه غازی) .
- ۲۰- دیوان نعتی : (فارسی) ، از محمد عبدالله متخلص به نعتی سهروردی ، کاتب حافظ غلام جیلانی امام مسجد دو منزلی (اندرون دهلی دروازه) ، آغاز :
نعتی به فکر و عقل چه گوید ثنا ترا
آنت نمی رسد دگر اینت نمی رسد
- آرامگاه مولانا نبی بخش حلوائی داخل مدرسه و زیر کتابخانه اوست ، و روی سنگ آرامگاه اینگونه حک شده است : «حضرت قبله عالم مولانا مولوی نبی بخش حلوائی حنفی القادری نقشبندی مجددی لاهوری رحمه الله ، تاریخ وصال ۱۴ ذی قعدة

۱۳۶۴ ہجری قمری مطابق ۱۷ کتک سنہ ۲۰۰۸ بکرامی موافق یکم نومبر ۱۹۴۴ء . قطعہ تاریخ :

ہو گئی واصل بہ حق ہین ہمدو	عالم ذی مرتبت وہ دین پناہ
بندہ حق صاحب فضل و کمال	عظمت علم و حکم کی پادشاہ
الفت خیرالبشر کی فیض سے	خلد میں داخل ہوئی باعزواجہ
کہہ گیا ملہم فدا سے سال وصل	از سر الہام مغفور الہ

شرقپور شریف :

۲۵۷۔ کتابخانہ میان جمیل احمد شرق پوری

[شرق پور ، ضلع شیخوپورہ]

با معرفی آقای حکیم محمد موسی امرتسری با آقای مولانا میان جمیل احمد نقشبندی شرق پوری آشنا شدم و بہ ہمراہ و در اتومبیل ایشان بہ شرق پور رسیدم .

دربار و آستانہ میان شیر محمد شیر ربانی در شرق پور قرار دارد و در آنجا ہموارہ گروہی از مریدان در حال زیارت ہستند . ما ہم بہ راہنہائی آقای میان جمیل احمد و فرزندش میان سعید احمد درگاہ و آرامگاہ میان شیر محمد شیر ربانی را زیارت کردیم و من این جملات را از روی سنگ مزار او یادداشت کردم :

آستانہ عالیہ خضر راہ طریقت ، آفتاب سپہر حقیقت ، شاہباز فضای معرفت ، عاشق ربانی ، عارف حقانی ، شیریزدانی ، اعلیٰ حضرت میان شیر محمد شرق پوری . . . تاریخ وصال (وفات) ۳ ربیع الاول سنہ ۱۳۴۷ ہجری قمری . . . مرکز انوار ذات ، میان شیر محمد ،

جلوہ آیینہ انوار رب العالمین	حضرت شیر محمد آفتاب علم و دین
ناقصوں پر ہے کرم بہر محمد مصطفیٰ	معدن جود و سخا و چشمہ صدق و صفا
حضرت شیخ محمد دستگیر یکسان	مایہ بیایگان و چارہ بیچارگان

ہر کس کہ بہ درگاہ تو آید بہ نیاز محروم ز درگاہ تو کی گردد باز

جایی کہ زاهدان بہ ہزار اربعین رسند مست شراب عشق بہ یک آہ می رسد

آرامگاه میان غلام الله پدر میان جمیل احمد نیز در کنار برادرش شیر ربانی است و در سال ۱۳۷۷ هجری قمری وفات کرده است و این بیت را از روی سنگ آرامگاه یادداشت کردم :

ای شهید الفت محبوب رب العالمین
ای طریقت را امام و وی شریعت را امین
زین و زیب مسند شیر محمد مصطفی
چشم الطاف و کرم بر ناقصان بهر خدا

در کنار آرامگاه ، عیدگاه یا جایگاه مراسم 'عُرس' قرار داشت که بسیار وسیع بود .
خانه آقای میان جمیل احمد چهار طبقه دارد و کتابخانه در طبقه چهارم واقع شده است .
در این کتابخانه در حدود ۶۰۰۰ کتاب چاپی و بیش از ۱۱۰ نسخه خطی موجود است و
همه کتابهای چاپی و نسخه های خطی در قفسه های زیبا و آراسته قرار دارد . اینک چند
نسخه خطی :

۱- مجموعه : ۱- مسائل زنان ، (فارسی) ، از عبدالکریم بن مخدوم در ویزه ، کاتب
مراد ، ۱۰۹۹ ه ق ، مالک پی پی پیکر ، ۲- ناشناخته (فارسی) ، کاتب
جهجو ، برای جان محمد ، ۳- رشید المجالس ، کاتب میر شیخ جهجو ابن
والیمحمد ابن محمد حیات معروف به نالبنده ، ۱۰۴۴ ه ق .

۲- تفسیر یعقوب چرخي : (فارسی) ، از یعقوب بن عثمان محمود بن الغزنوی ثم الجرجی
ثم الشیرازی ، خط نستعلیق ، قرن ۱۰ ه ق .

۳- مختصر الوقایه : (عربی) ، از عبیدالله مسعود تاج الشریعه ، خط نسخ ، قرن
۱۲ ه ق .

۴- مسائل فقهی : (فارسی) ، در حدود ۵۰۰ صفحه خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .

۵- مجموعه : ۱- عمدة الاسلام ، (فارسی) ، کاتب عبدالواحد ، ۱۱۱۲ ه ق ،
۲- شرح ۴ حدیث (فارسی) .

۶- طوطی نامه : (فارسی) ، از ضیاء نخشی ، خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .

۷- مجموعه : ۱- حصن الحصین من کلام سید المرسلین (عربی) ، از محمد بن محمد بن
محمد بن جزیری (جدلی) ، ۲- حواشی میر محمد المشتبر به محمد ولی میر باقی ،
کاتب محمد شریف مولانا محمد الحسینی ، ۱۰۹۳ ه ق در بخارا .

۸- مجموعه: (عربی و فارسی)، ۱- شرح قصیده امالی (فارسی)، ۲- وصیت نامه رسول (ص)، فارسی، ۳- مؤید الاحتساب، (فارسی)، از درویش محمد بن شیخ حبیب شیخوپوری در مسائل ضروری حساب، ۳- انتخاب مراجع الهدایه در ده فصل (فارسی)، ۴- احادیث رسول (ص)، ۵- برهان العارفین در علم تذکیر و وعظ (فارسی) در ۲۰ باب، ۶- برهان العارفین (فارسی)، در ۴ باب و ۶۵ حکایت، ۷- دیوان المعملات از ابو سعید عمر غفاری، (فارسی)، ۸- رسایل دعایی (فارسی و عربی)، ۹- تکمیل الایمان و تقویۃ الایقان (مختصر)، ۱۰- آداب تعلم و تعلیم در چهارده باب (فارسی)، ۱۱- مسائل اعتقاد از ابراهیم بن فضل الله فارسی، قرن ۱۱ ه ق. این مجموعه ارزش ویژه دارد و بازهم رسایل کوچکی دارد که نام آنها را نتوانستم بیام.

۹- انواع عبدالله: (پنجابی)، تاریخ کتابت، ۱۱۴۶ ه ق (در زمان محمد شاه پادشاه).

۱۰- مسائل فقه: (فارسی)، خط نستعلیق، قرن ۱۱ ه ق.

۱۱- مجموعه: ۱- خلاصۃ التجوید (پنجابی)، کتابت ۱۳۱۸ ه ق، مالک حافظ نور محمد ساکن چند در خدمت حافظ جی صاحب، ۲- سراج الطالبین (پنجابی) کتابت ۱۳۱۷، کاتب سید فیض علی شاه و هب الله.

۱۲- جنگ اشعار: (فارسی)، قرن ۱۲ ه ق.

۱۳- مسائل فقه: (فارسی)، قرن ۱۱ ه ق، خط نستعلیق.

۱۴- اسکندر نامه: (فارسی)، خط نستعلیق، قرن ۱۲ ه ق.

۱۵- مجموعه: (پنجابی و فارسی): ۱- نور نامه، ۲- وصیت نامه، ۳- قصه بی بی فاطمه زهراء (ع)، ۴- ناشناخته، ۵- شرح احادیث، کتابت ۱۰۳۷ ه ق.

۱۶- مسائل فقه: (فارسی)، خط نستعلیق، قرن ۱۰ ه ق.

۱۷- مجموعه: (فارسی)، ۱- رموزات شیخ عبدالجلیل، ۲- مجموعه سلطانی، ۳- رسایل شیخ عبدالجلیل، ۴- مکتوبات شیخ عبدالجلیل، ۵- مکتوبات شیخ عبدالجلیل، ۶- رقعات جامی، ۷- مفتاح الخیرات، کاتب بولاقی پدر شیخ

- عبدالحکیم معروف به قریشی ، ۸- شرح اسماء الحسنی (فارسی) ، ۱۰۷۷ هـ ق . ۹- تحفه الابرار (مثنوی) از جامی .
- ۱۸- تفسیر حسینی : (فارسی) ، قرن ۱۱ هـ ق .
- ۱۹- مجموعه : (پنجابی و فارسی) ، ۱- نجات المؤمنین ، ۲- ترجمه آسانی از میان غلام رسول ، کاتب عبدالرحمان ، ۳- لباب الاخبار (فارسی) از محمد بن محمود ، ۴- ناشناخته (پنجابی) .
- ۲۰- مجموعه : ۱- سراج الطالبین (فارسی) ، از شیخ احمد ولد شیخ محمد امین ابی محمد فیض الله قریشی عباسی ساکن قصبه قصور ، ۲- انشای هر کرن ، ۱۰۹۲ هـ ق .
- ۲۱- مقدمه قواعد القرآن : (فارسی) ، از محمد بن خداداد سمرقندی ، در ۱۲ باب و در موضوع علم تجوید ، در عهد ابوالغازی عبید الله خان بهادر .
- ۲۲- انشای امیر خسرو دهلوی : (فارسی) ، کاتب ندارد ، کتابت ۱۱۳۵ هـ ق . آغاز : «عنوان نامه خیالات از مثنوی کلمات صوری و معنوی امیر خسرو دهلوی بیار است» .
- ۲۳- رؤیه الال فی الآمال : (عربی) ، از غلام رسول ابن مولوی حسن القصوری شامل اثنی عشرة مقابله مستویا بروج السماوی .
- ۲۴- اعجاز عیسوی : (فارسی) ، ملقب به مصقل تحریف ، سال تألیف ۱۸۵۳ (چاپ شده در مطبع منعمیه) ۱۲۷۱ هـ ق .
- ۲۵- مجموعه : ۱- سراج الحفاظ (فارسی) ، در ۱۵ باب از فقیر الله داد ابن عبدالحکیم ، ۲- رساله متشابهات قرآن (فارسی) ، ۳- جواهر الفرید (فارسی) ، کاتب محمد شفیق قندهاری ، ۴- رساله قرائت (فارسی و عربی) .
- ۲۶- منظومه پنجابی : (در فرائض ، خط نسخ) .
- ۲۷- سر اکبر : (فارسی) ، از محمد داراشکوه ، کاتب شیخ قاسم ، خط تحریر .
- ۲۸- منیه المصلی و غنیة المبتدی : (عربی) .
- ۲۹- نصاب الصبیان : (فارسی و عربی) ، از ابو نصر فراهی ، کاتب نور محمد برای لاله دو پنجد ، تاریخ کتابت ۱۰۹۰ هـ ق .

- ۳- کتاب الفقه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۳- مجموعه : ۱- دقایق الایمان ، از قلندر علی الحسینی صمدانی (اردو) ، ۲- مصباح العاشقین ، (منثور و منظوم) از بهاء الدین بن ابراهیم تبسه بندگان قاضی حمید الدین ناگوری ، فارسی ، کاتب میان غلام محمد و میان غلام حسین بن عبدالله ساکن قصور .
- ۳۲- هفت مناظره : (اردو) ، در مسأله مسلمان و مسیحی .
- ۳۳- کتاب الفقه : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۳۴- تفسیر قرآن : (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق (تفسیر ناشناخته) .
- ۳۵- مسائل دین : (فارسی) ، خط نستعلیق خوش ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۳۶- کتاب عرفان : (فارسی) ، در حدود ۱۰۰۰ صفحه دارد ، (ناقص) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۳۷- طب شفا : (عربی) ، خط تحریر ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۳۸- تفسیر سوره یوسف : (عربی) ، خط نسخ ، قرن ۱۲ ه ق .
- ۳۹- بحر المعانی : (فارسی) ، از محمد نصیر الدین جعفر الملک الحسینی به خط مؤلف ، خط تحریر .
- ۴- لغات فارسی : (ناقص) ، تقریباً ۱۵۰۰ صفحه ، خط نسخ ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۴۱- مناظره مسلمان و مسیحی : (اردو) ، خط تحریر (به خط مؤلف) .
- ۴۲- مجموعه : (فارسی) ، ۱- مسائل دین و عرفان ، ۲- احکام الصلوة ، تألیف در عهد اورنگ زیب بهادر پادشاه ، ۳- مصباح القلوب (فارسی) ، ۱۱۰۹ ه ق .
- ۴۳- چهل حدیث : (فارسی) ، خط نستعلیق خوش .
- ۴۴- مجموعه : ۱- راحت القلوب (فارسی) ، ۲- مبدی الجہان از شیخ عیسی الصوفی (فارسی) ، ۳- ناشناخته (فارسی) ، ۴- مسائل عرفان و دین از عبدالله واعظ ملتانی (فارسی) ، قرن ۱۱ ه ق .
- ۴۵- شرح احادیث : (عربی) ، قرن ۱۰ ه ق ، خط نسخ .

فهارس ششگانه کتابخانه های پاکستان

- ۱ - فهرست موضوعات نسخه های خطی
 - ۲ - فهرست اسامی و کلماتی که از روی نشان مهرها خوانده شده است
 - ۳ - فهرست نامهای نسخه های خطی و کتابهای چاپی و رسایل
 - ۴ - فهرست نامهای اشخاص و قبایل و فرقه ها و سلسله ها
 - ۵ - فهرست نامهای کتابخانه ها و کتابفروشی ها
 - ۶ - فهرست نامهای جای ها
- درست نامه

۱- فهرست موضوعات نسخه های خطی

ارتش پاکستان ۳۱۸

اردو (ادب و زبان و لغت و --) ۱۳، ۷، ۴، ۲

۴۰، ۳۶، ۳۴، ۲۵، ۲۳، ۲۱، ۲۰

۶۴، ۶۱، ۶۰، ۵۳، ۴۶، ۴۳، ۴۱

۹۳، ۹۰، ۸۹، ۸۰، ۷۹، ۷۴، ۶۷

۱۰۵، ۱۰۴، ۱۰۲، ۱۰۱، ۹۸، ۹۵

۱۱۹، ۱۱۶، ۱۱۴، ۱۱۳، ۱۱۲

۱۳۲، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰

۱۴۶، ۱۵۱، ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۷۰

۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶

۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۲، ۱۹۵

۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰

۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۷

۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۲۳، ۲۲۴

۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹

۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶

۲۳۸، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۷، ۲۶۰

۲۶۱، ۲۶۶، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲

۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۸۹

۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۵، ۲۹۶

۲۹۷، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۵

۳۰۸، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۵

۳۱۷، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲

۳۲۴، ۳۲۷، ۳۳۱، ۳۳۳، ۳۳۴

۳۳۶، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱

۳۴۷

اردو عربی ۳۰۶

اردو فارسی ۳۲۱

اسامی داروها ۲۷۷

اسب ۷۸

اسلامیات (رک : علوم اسلامی) ۸۹، ۹۲

آ

آب زمزم ۳۲۳

آثار باستانی ۲۶

آداب ۱۷۷

آشپز خاله ۱۴۸

آلات حرب قدیم ۵۶

آلات موسیقی ۵۴، ۴۲

آواز خوانی ۵۴

آیات قرآن ۷۲

آینه کاری ۵۴

آیین نگاری ۱۳۴

الف

ابدال ۴۳۵

ابیات فارسی ۲۰۰

اجرک (شاید ازرف) ۴۲

احادیث ۱۳، ۷۸، ۲۴۷، ۳۲۱

احادیث سرخسی ۱۷۲

احادیث نبوی ۷۲

احادیث و خطبه های رسول اکرم (ص) ۲۱

احوال بزرگان خاندان چشتیه ۱۹۰

اخبار بخارا ۷۶

اخلاق ۱۷۷

اخلاق و اعمال مردمان ۳۱۲

ادب ۳۱، ۹۱، ۱۰۸، ۱۳۹، ۱۸۵، ۲۵۰

۳۰۳

ادب عربی ۶۸

ادب فارسی ۶۸

ادبی ۱۹۸، ۲۹۳

ادبیات فارسی ۳۴۰

ادعیه و اوراد (رک : بیاض) ۸، ۸۲

- اوراد و وظائف ۲۵۸
اولین سکه های ضرب شده در زمان هخامنشی ها
۱۴۶
اهل سنت و جماعت ۱۷۳، ۱۷۵، ۲۰۲
اهورا مزده و زرتشت از مکشوفات ناحیه باجور
در استان سرحد ۱۴۶
ایلو پشته ۳۱۰
- ب**
- بخاریان ۱۹
برگ درخت نیم ۲۷، ۱۰۴
برگ های تنباکو ۲۷
بزرگان ادب پنجابی و فارسی ۸۹
بزرگان خاقانه موسی زئی ۱۶۶
بلوچی (زبان و ادب و لغت) - ۲۳، ۲۴، ۲۵
۱۹۹، ۱۰۴، ۲۶
بنگالی ۲۳۲
بوته و گل نگاری ۵۳، ۳۳۱
بهار ۱۲۶، ۲۳۱
بیان نماز شب ۲۷۷
- پ**
- پادشاهان مغول ۳۲۰
پاکستان شناسی ۳۱
پاکستانیات (رک: پاکستان شناسی) ۱۲۰
پرنده (خط -) ۲۲۱
پزشکی ۹۸، ۱۹۹
پشتو (ادب و زبان و لغت و -) ۲۲، ۲۳
۲۵، ۲۶، ۲۸، ۴۱، ۵۷، ۸۹، ۱۱۴
۱۴۶، ۱۵۱، ۱۵۷، ۱۵۸، ۲۰۶
۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۵، ۲۳۹، ۲۴۷
۲۴۹، ۲۶۱، ۲۶۲، ۳۱۱، ۳۱۷
۳۲۹، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶
پشتو و فارسی ۱۴۲
پنجابی (ادب و زبان و لغت -) ۶، ۷، ۱۳
۲۸، ۵۳، ۴۶، ۷۱، ۸۰، ۸۲، ۸۳
- اسلحه های گرم و سرد ۴۲، ۶۳
اسماء الرجال ۵۸
اسناد تاریخی ۳۱
اسناد و تصاویر علمی ۲۸۸
اشرفی ۷۸
اشعار اقبال ۲۰
اشعار پشتو ۲۱
اشعار پنجابی ۲۰۷
اشعار عربی و فارسی ۳۸
اشعار فارسی ۳۲۴
اشکال و اذکار سلسله نقشبندیه ۱۶۵
اصطربلاب ۷۱
اصول ۱۳۰
اصول حدیث ۴۸
اصول الفقه ۳۱۱
اصول فقه ۶۸، ۲۵۸، ۳۰۴، ۳۱۱
اصول فقه حنفی ۳۸
اصول فقه و علم کلام ۲۱۳
اعتقاد اهل سنت و جماعت ۱۷۳
اقبال شناسی ۹۰، ۱۰۴
اقبالیات (رک: اقبال شناسی) ۱۲۰
امضای پیر جماعت علی شاه ۳۴۱
امضای داعی الاسلام ۱۱۷
امضای فرزندان سلطان دیپو ۱۱۳
انبیه (رک: آم) ۵۴
انشاء ۱۳۴، ۳۲۸، ۳۳۰
انشای پیر جماعت علی شاه ۳۴۱
انشای فارسی ۶۸، ۱۲۷، ۱۵۷
انگلیسی (زبان و ادب و لغت -) ۷، ۲۱، ۲۵
۳۲، ۳۴، ۳۶، ۳۷، ۴۳، ۴۶، ۶۴
۹۳، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۱۲
۱۱۳، ۱۱۴، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۸۰
۲۳۹، ۲۶۵، ۲۸۰، ۲۸۸، ۲۹۷
۳۰۲، ۳۱۱، ۳۱۷، ۳۳۹
اوراد و اذکار عرفانی ۳۱۲

تبریزین ۵۶
تجوید ۶۸ ، ۲۹۰
تحریر (خط -) ۱۱ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۳۳۰ ، ۳۴۲
تدریس فارسی ۳۳۱
تذهیب ۳۳۱
ترکی (ادب و زبان و لغت -) ۹ ، ۱۱۴
ترنج ۳۱۱ ، ۳۳۱
تصاویر امیران تالپور ۶۳
تصوف (رک : عرفان) ۵۲ ، ۵۳ ، ۶۸ ، ۸۷ ،
۱۰۸ ، ۱۵۰ ، ۱۷۲ ، ۱۷۴ ، ۱۷۷ ، ۱۹۰ ،
۲۰۲ ، ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۲۱ ، ۲۲۲ ،
۲۴۰ ، ۲۸۲
تصوف و عرفان ۱۳۴
تعاویذ ۲۲۹
تعلیق (خط -) ۲۳۳ ، ۲۳۴ ، ۲۵۰
تعلیق زیبا (خط -) ۱۹۷
تعلیمات و تلقینات شاه محمد رمضان شهید ۱۹۰
تعویذ ۷۱ ، ۱۰۸
تعویذات و وظائف ۳۱۹
تفسیر ۱ ، ۳۱ ، ۳۸ ، ۴۶ ، ۵۵ ، ۵۹ ، ۶۸ ،
۶۹ ، ۷۵ ، ۷۸ ، ۹۸ ، ۱۰۸ ، ۱۱۰ ،
۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۹۴ ، ۲۱۰ ، ۲۹۰ ،
۳۰۴ ، ۳۳۴
تلاوت قرآن ۷۴
تنبور ۴۶
توتیا ۲۷
توحید ۲۱۳

ث

ثلث (خط -) ۱۱ ، ۱۴ ، ۷۸ ، ۱۱۸ ، ۱۲۵ ،
۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۲۲۱ ، ۲۳۳ ،
ثلث ترکستانی (خط -) ۱۴۷
ثلث تریینی (خط -) ۱۱۷
ثلث خوش (خط -) ۲۱۸ ، ۲۲۱ ، ۲۹۳
ثلث یا تحریر «سنت» ۱۹۵

۸۵ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۵ ،
۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ،
۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۹ ، ۱۳۰ ،
۱۳۲ ، ۱۳۹ ، ۱۴۶ ، ۱۶۷ ، ۱۷۱ ،
۱۸۸ ، ۱۹۲ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ،
۲۰۳ ، ۲۰۶ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ ، ۲۱۲ ،
۲۱۳ ، ۲۲۰ ، ۲۲۱ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ،
۲۲۶ ، ۲۴۲ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۲۹۴ ،
۲۹۶ ، ۲۹۷ ، ۳۰۰ ، ۳۰۲ ، ۳۰۷ ،
۳۱۱ ، ۳۱۲ ، ۳۲۰ ، ۳۳۰ ، ۳۳۲ ،
۳۳۶ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۵ ،
۳۴۶

پند و اندرز ۲۶۲

پیران راشدیہ ۴۱

پیر خانواده سلسله موسی زئی ۱۷۲

ت

تا بلوها ۵۹
تابلوهای تاریخی ۲۶
تا بلوهای نقاشی ۵۴
تا بلوی زن ۲۰
تا بلوی شعر اقبال ۲۰
تا بلوی شعر خیام ۲۰
تاریخ ۱ ، ۱۳ ، ۵۰ ، ۵۵ ، ۶۸ ، ۸۲ ، ۱۸۸ ،
۲۵۰
تاریخ ادبیات فارسی ۹۰
تاریخ ایران ۹۰
تاریخ پاکستان ۳۷
تاریخ سند ۳۷
تاریخ شعر ۹۰
تاریخ فارسی ۶
تاریخ و اخبار بخارا ۷۶
تاریخ و ادب و دین ۳۰۳
تاریخی ۲۹۳
تاریخی مناظره بهاولپور ۳۴۱

ج

- جامعه شناسی ۱۰۴
جانور شناسی ۲۴۸
جت (رک : زوت) ۴۲
جراحی ۲۴۸
جاذبات قیصر خان نظامانی ۵۴
جسائیات ۲۷۴
جشن تاجگذاری شاهنشاه آریا مهر و شهبانو ۹۴
جفر ۷۱
جلی (حظ نستعلیق و ثلث -) ۱۱ ، ۱۵
جلد سازی ۱۳ ، ۳۳۱
جمعیت علمی پاکستان ۴۲
جنگ آزادی ۱۹۱
جنگ آزادی مسلمانان هند ۲۸۷

ج

- چشتیه ۳۰۹
چینی (زبان و خط -) ۱۸۰

ح

- حافظ شناسی (رک : حافظیات) ۱۲۰

حافظیات

- حدیث ۳۱ ، ۵۱ ، ۶۵ ، ۶۸ ، ۷۵ ، ۱۰۸ ، ۱۲۷ ، ۱۴۳ ، ۲۵۴ ، ۲۹۰ ، ۲۹۶ ، ۳۰۴ ، ۳۲۲
حدیث و فقه ۳۰۶
حروف عاطفه ۳۲۲
حساب ۱۳۹ ، ۲۴۹
حکایات عرفانی و اخلاقی ۲۵۴
حکمت ۹۷ ، ۱۶۷
حکمت و فقه و ادب ۱۶۷
حلقه مراقبه ۱۹۹
حلوا ۳۴۰

خ

- خطاطی ۱۳

خط اسد ۱۸۴

خطبه ۲۰۰

خط بهار (رک : خط ثلث ترکستانی) ۱۴۷

خط بهزاد ۵۸

خط تحریر ۳۱۰ ، ۳۴۶

خط تحریر ۳۱۱ ، ۳۱۳

خط تعلیق ۲۴۱ ، ۲۵۴ ، ۲۵۵

خط ثلث ۱۴۳ ، ۱۴۷

خط ثلث جلی ۱۶۴

خط ثلث خفی ۱۴۲

خط خوش نستعلیق ۳۳۰ ، ۳۳۱

خط ذوالجناح ۱۸۴

خط شکسته ۱۴۷ ، ۳۲۰

خط شکسته خفی ۱۷۳

خط غبار ۱۸۴

خط قرآنی ۱۸۴

خط کوفی ۵۷ ، ۱۰۴

خط گلزار ۱۸۴

خط نستعلیق ۱۲۸ ، ۱۳۶ ، ۲۸۲ ، ۲۸۴

۳۰۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۳۱۱

۳۱۳ ، ۳۱۵ ، ۳۱۷ ، ۳۲۰ ، ۳۲۴ ، ۳۲۶

۳۲۷ ، ۳۳۸ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۳ ، ۳۴۴

۳۴۷

خط نسخ ۳۰۵ ، ۳۰۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸

۳۰۹ ، ۳۱۱ ، ۳۱۳ ، ۳۱۴ ، ۳۱۵ ، ۳۱۶

۳۱۸ ، ۳۲۰ ، ۳۲۴ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۳۸

۳۴۴ ، ۳۴۷

خط نسخ و تحریر ۳۴۲

خط نیریزی ۳۰۷

خفی (خط نستعلیق -) ۱۱ ، ۱۵

خواص ادعیه ۲۶۹

خوش نویسان بزرگ ۱۱

خوش نویسان معروف و گمنام ۱۵

د

درس نظامی ۳۱۳ ، ۳۱۴ ، ۳۳۲

- دستنویس (رک : مشقی) ۱۹۶
دستور خواندن در فارسی ۲۲۲
دستور زبان لوگاندا ۲۲۵
دعا ۳۲۶
دعا و تعویذ ۱۳۷
دوایر زرین ۳۳۱
دوره صفویه و مغول ۱۶۷
دولت شاهنشاهی ایران ۳۳۸ ، ۳۳۹
دین ۹۷ ، ۱۳۹ ، ۳۰۳
دین و ادب ۱۵۰
- ذ
- ذکر اخنی ۳۰۹
ذکر خفی ۳۰۹
ذکر قلبی ۳۰۹
- ر
- رسم الخط کوفی ۲۴۸
رقاع (خط -) ۴۱ ، ۲۳۳
رمل ۷۱ ، ۱۲۶ ، ۲۶۴
رمل و ستاره شناسی ۱۲۹
روش ابن سینایی ۳۲۰
روش دیوبندی (ملویل -) ۲۵ ، ۲۹ ، ۳۳ ، ۱۰۲ ، ۱۳۲
روش یونانی ۳۲۰
ریاضی ۶۸
ریاضیات ۱۸۸ ، ۲۳۴
ریحان ۲۲۱ ، ۲۳۳
- ز
- زبان اردو ۵ ، ۱۳ ، ۲۷ ، ۳۱۰ ، ۳۲۰ ، ۳۲۵ ، ۳۲۲
زبان اردو و انگلیسی ۲۴ ، ۳۲
زبان اردو و فارسی ۳۳۹
زبان انگلیسی ۵ ، ۱۳ ، ۲۴ ، ۲۸ ، ۳۳ ، ۶۱ ، ۳۱۰
زبان انگلیسی و فارسی ۹۴
- زبان بلوچی ۲۴
زبان پشتو ۲۱
زبان پنجابی ۱۰۶ ، ۳۱۰ ، ۳۴۰
زبان سندی ۲۸ ، ۴۹
زبان فارسی ۳۱۰ ، ۳۲۲ ، ۳۳۹
زبان ترکی ۱۹۷
زبان شناسی ۱۰۴
زبان عربی ۱۳ ، ۲۸ ، ۱۰۵ ، ۱۴۳ ، ۳۱۰
زبان و ادبیات فارسی ۳۴۰
زبان عربی و اردو ۳۰۹
زبان عربی و فارسی ۱۱۳
زبان فارسی ۵ ، ۱۳ ، ۲۱ ، ۲۴ ، ۳۰ ، ۳۲ ، ۳۷ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۸ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۹ ، ۸۹ ، ۹۴ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۱۲ ، ۱۲۷ ، ۱۳۸ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۱۴۵ ، ۱۹۹ ، ۲۸۸ ، ۳۰۹ ، ۳۰۷
زبان فارسی و اردو ۱۶۸
زبان فارسی و سندی ۱۴۷
زبان فارسی و عربی و اردو ۳۴
زبان لوگاندا ۲۲۶ ، ۲۲۷
زبان و ادب ۹۰ ، ۹۲
زبان های شبه قاره ۳۲
زره
زمان هخامنشی ها ۱۴۶
زهر خاکی ها ۵۶
زیورها ۴۲
- س
- سادات بخاری ۲۰
سادات گیلانی ۱۲۷
سادات ملتان ۵
سالمندان ۳۴۰
سانسکریت (رک : سنسکریت) ۱۰۲
سبک دوره صفویه ۱۶۷
سبک کشمیری و هراتی ۱۲۳

ش

- شاعران مترگ ۱۱
 شاه توت ۵۷
 شجره و انساب ۳۱۲
 شرح احادیث ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۳۳۹ ، ۳۳۳
 شرح اسماء الله و آیات قرآن ۱۷۳
 شرح لغات و اصطلاحات ۲۸۹
 شریعت ۲۷۷ ، ۳۲۲
 شعر خوانی ۵۴
 شعر فارسی ۲۴
 شکسته (خط -) ۵۴ ، ۵۷ ، ۱۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۱۸ ، ۳۳۰
 شمس ۳۳۱
 شمشیر ۱۹
 شمشیر شاه عباس بزرگ ۱۴۶
 شمشیر هری سینگه ۱۴۹
 شمشیری ۱۲۲
 شیخ الحدیث
 شیعه ۲۴
 شیمی (رک : کیمیا) ۲۴

ص

- صرف ۶۸ ، ۲۲۱ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۳۳۰
 ۳۳۳ ، ۳۳۵ ، ۳۳۷
 صرف و نحو ۳۸ ، ۶۵ ، ۷۵ ، ۱۳۰
 ۲۱۳ ، ۲۲۶ ، ۲۲۹
 صریخ (نام درخت)
 صنعت کیمیا ۲۸۲
 صوفیه ۲۵۸

ض

ضد صوفیه ۲۵۸

ط

- طب ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۷ ، ۳۰ ، ۳۶ ، ۴۸
 ۶۴ ، ۶۸ ، ۹۱ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۳۷

سبک مساجد ایران ۹۸

سبک مستعصمی ۱۱۷

سبک مغولی ۱۶۷ ، ۲۸۴

سبک هرات ۱۲۳

سپر ۱۹

سخنان مشایخ ۳۲۴

سرائیکی (ادب و زبان و لغت -) ۶ ، ۲۸ ، ۳۶

۱۰۴ ، ۱۲۰ ، ۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۲۳۲

سرلوح ۳۲۶

سرود ملی پاکستان ۸۹

سرود (نوعی چنگ) ۴۲

سفالها ۴۲

سکه ۵۶

سکه ها ۱۰ ، ۵۳

سکه طلایی منصور عباسی ۵۳

سکه کیخسرو دوم ۱۴۶

سلاسل دینی و عرفانی اسلامی ۱۹۰

سلاسل نقشبندیه ۳۰

سلطان الاذکار ۳۰۹

سلسله بنوریه ۱۵۱

سلسله فردوسی ۳۰

سلسله نقشبندیه ۷۳ ، ۱۶۵ ، ۳۰۸

سماع ۵۴ ، ۱۰۹ ، ۱۷۳

سندی (ادب و زبان و لغت -) ۳۶ ، ۳۷ ، ۴۱

۴۳ ، ۴۶ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶

۶۰ ، ۶۱ ، ۱۰۱ ، ۱۰۴ ، ۱۲۱ ، ۱۸۰

۱۸۱

منسکریت (رک : مانسکریت) ۱۰۳ ، ۳۰۲

منگ ۱۲

منگ مرمر ۶۳ ، ۷۲ ، ۱۰۱

سؤال و جواب ادبی ۳۳۵

سؤال و جواب دینی ۳۳۵

سؤال و جواب علمی ۳۳۵

سهروردیه ۳۰۹

سیکها ۱۵۳

۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۰،
 ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷،
 ۲۹۸، ۳۰۰-۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۱۰،
 ۳۱۱-۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۷، ۳۲۸،
 ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷،
 ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۶۰

۲۴۷

عربی و فارسی ۱۷۶، ۳۰۵

عرفان ۸۷، ۹۷، ۱۵۷، ۱۷۲، ۱۸۲، ۱۹۰،

۲۰۲، ۲۱۰، ۲۱۱

عرفان نقشبندیه ۳۰۹، ۳۱۸

عرفان و تصوف ۱۳۵، ۱۴۵، ۱۷۳، ۲۹۱

عرفان و سلوک ۳۱۱

عرفان و طریقه سلطان باهو ۳۱۷

عرفان و مسائل دینی و روحانی و ادبی ۳۱۰

عقاید ۶۸

عقاید اهل سنت و جماعت ۲۹۱، ۳۳۳

عقیده ائمه اربعه ۳۳۳

عکس نوادر ۲۸

علم ۲۱۱

علم الافلاک ۲۵۰

علم اصول ۲۴۹

علم انابت ۳۶

علم تجوید (رک: تجوید) ۱۷۴، ۳۴۶

علم تذکیر و وعظ ۳۴۵

علم تصوف (رک: تصوف) ۴۰، ۴۱، ۱۵۰

علم حدیث (رک: حدیث) ۱۴۴

علم رسل (رک: رسل) ۲۲۹

علم صرف (رک: صرف) ۲۲۶، ۳۰۵، ۳۳۲

علم طب (رک: طب) ۲۳۰

علم عروض ۲۲۵، ۳۳۶

علم عقاید (رک: عقاید) ۷۷، ۲۴۱

علم قرائت ۳۹، ۶۵، ۲۳۱، ۲۵۳، ۳۱۰

علم کیمیا ۳۲۱

علم لغت ۶۵

۱۳۹، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۹۶، ۱۹۸،

۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۸، ۲۹۵، ۲۸۰، ۲۸۱،

۲۸۵، ۲۹۳، ۲۶۷

طبابت ۱۳۷

طب اسلامی ۱۲۸

طب و جراحی ۲۴۸

طب و داروها ۲۵۵

طب یونانی ۳۱۰

طبیعیات ۲۷۴

طرز یاقوت مستعصمی ۱۵

طریقت ۳۲۲

طریقه نقشبندیه ۲۷۶

طغری ۱۱، ۲۲۱، ۲۳۳

طلسم ۷۱

ع

عبری ۱۴۷

عربی (ادب و زبان و لغت -) ۲، ۳، ۴، ۵

۶، ۷، ۱۳، ۱۵، ۱۸، ۲۱، ۲۲،

۲۵، ۲۶، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰،

۴۱، ۴۳، ۴۶، ۴۸، ۵۰، ۵۲، ۵۷،

۵۹، ۶۱، ۶۴، ۶۷، ۶۹، ۷۰، ۷۲،

۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶-۷۸، ۸۰، ۸۳،

۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۹۷،

۹۸، ۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵،

۱۰۶، ۱۰۸، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۵،

۱۲۶، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۶،

۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳،

۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۵۵،

۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۷-۱۷۰،

۱۸۰، ۱۸۴، ۱۸۶-۱۸۸، ۱۹۱-۱۹۶،

۱۹۹-۲۰۴، ۲۰۶-۲۱۳، ۲۱۷-۲۲۷،

۲۳۰، ۲۴۳، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰،

۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۲-۲۵۶، ۲۵۸-۲۶۲،

۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۰،

علم میراث ۳۳۲
 علم نحو ۳۸
 علم و ادب ۱۹۳
 علم هجا ۳۲۶
 علوم اسلامی ۹۷
 علوم بانکی و آمار ۲۷۹
 علوم کلامی ۷۵

غ

غالب شناسی ۹۰
 غالبیات (رک : غالب شناسی) ۱۲۰
 غبار (خط -) ۱۱
 غزل ۳۳۰ ، ۳۳۱
 غوث ۲۳

ف

فارسی (ادب و زبان و لغت و فرهنگ -) ۳ ، ۲ ، ۴ ، ۵ ، ۷ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۹ ، ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۳ ، ۴۶ ، ۴۸ ، ۵۰ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۶ ، ۶۷ ، ۶۸ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۸۰ ، ۸۳ ، ۸۵ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۱۰۱ ، ۱۰۵ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۲۸ ، ۱۳۰ ، ۱۳۲ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۱۵۹ ، ۱۶۱ ، ۱۶۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵ ، ۱۷۶ ، ۱۷۷ ، ۱۸۰ ، ۱۸۴ ، ۱۸۶ ، ۲۱۲ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵ ، ۲۱۷ ، ۲۲۲ ، ۲۲۴ ، ۲۲۶ ، ۲۲۸ ، ۲۴۸ ، ۲۵۰ ، ۲۵۶ ، ۲۵۸ ، ۲۶۹ ، ۲۷۵ ، ۳۲۰ ، ۳۲۲ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۰ ، ۳۳۱ ، ۳۳۲ ، ۳۳۳ ، ۳۳۴ ، ۳۳۵

فقه ۳۳۸ ، ۳۳۳ ، ۳۳۸ ، ۳۰۷
 فقه حنفی ۳۹ ، ۱۷۳
 فقه شیعہ ۴ ، ۱۰۱ ، ۱۵۵
 فقه و توحید ۲۲۹
 فقهی (مسائل -) ۱۸۳
 فلسفہ ۶۸ ، ۷۵ ، ۹۷ ، ۲۱۰ ، ۲۱۸ ، ۲۲۳ ، ۲۲۵ ، ۲۳۰ ، ۲۴۰ ، ۲۵۰
 فلسفہ اسلام ۳۸
 فن پزشکی ۹۱
 فن خط ۲۸۳
 فن معماری ۷۳
 فیزیک ۲۴ ، ۸۹
 فیلم (رک : میکر و فیلم) ۲۸۸

ق

قادریہ (عقیدہ -) ۳۲۶
 قالی ۹۴
 قرآن مذهب و مریع ۳۳۱
 قالیہ ۲۲۵
 قرائت (رک : علم قرائت) ۳۱ ، ۷۵ ، ۲۱۰ ، ۳۳۴ ، ۳۳۸

۳۳۶ ، ۳۳۷ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۴ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷
 فارسی و عربی ۱۷۲ ، ۲۰۷ ، ۳۱۰
 فتاویٰ ۴ ، ۲۱۲
 فتاویٰ و فقہ ۶۸ ، ۱۴۳
 فتویٰ (رک : فتاویٰ) ۱۰۸ ، ۳۳۳
 فرائض ۱۳۹ ، ۱۹۸ ، ۲۹۶
 فرقہ سیکھ ۱۱۲
 فرهنگ ۱۱۷ ، ۱۸۵
 فرهنگ لغت ۴۱
 فقہ ۲۱ ، ۳۱ ، ۶۱ ، ۶۶ ، ۸۲ ، ۸۵ ، ۱۰۸ ، ۱۲۷ ، ۱۳۰ ، ۱۳۹ ، ۱۴۲ ، ۱۴۵ ، ۱۶۵ ، ۱۹۸ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۴ ، ۲۰۹ ، ۲۱۱ ، ۲۱۳ ، ۲۱۶ ، ۲۱۷ ، ۲۳۱ ، ۲۳۹ ، ۲۵۰ ، ۲۵۴ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۳۰۱ ، ۳۰۴ ، ۳۰۷ ، ۳۲۸ ، ۳۳۳ ، ۳۳۸
 فقہ حنفی ۳۹ ، ۱۷۳
 فقہ شیعہ ۴ ، ۱۰۱ ، ۱۵۵
 فقہ و توحید ۲۲۹
 فقهی (مسائل -) ۱۸۳
 فلسفہ ۶۸ ، ۷۵ ، ۹۷ ، ۲۱۰ ، ۲۱۸ ، ۲۲۳ ، ۲۲۵ ، ۲۳۰ ، ۲۴۰ ، ۲۵۰
 فلسفہ اسلام ۳۸
 فن پزشکی ۹۱
 فن خط ۲۸۳
 فن معماری ۷۳
 فیزیک ۲۴ ، ۸۹
 فیلم (رک : میکر و فیلم) ۲۸۸

۳ ، ۲ ، ۴ ، ۵ ، ۷ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۹ ، ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۳ ، ۴۶ ، ۴۸ ، ۵۰ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۶ ، ۶۷ ، ۶۸ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۸۰ ، ۸۳ ، ۸۵ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۱۰۱ ، ۱۰۵ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۲۸ ، ۱۳۰ ، ۱۳۲ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۱۵۹ ، ۱۶۱ ، ۱۶۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵ ، ۱۷۶ ، ۱۷۷ ، ۱۸۰ ، ۱۸۴ ، ۱۸۶ ، ۲۱۲ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵ ، ۲۱۷ ، ۲۲۲ ، ۲۲۴ ، ۲۲۶ ، ۲۲۸ ، ۲۴۸ ، ۲۵۰ ، ۲۵۶ ، ۲۵۸ ، ۲۶۹ ، ۲۷۵ ، ۳۲۰ ، ۳۲۲ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۰ ، ۳۳۱ ، ۳۳۲ ، ۳۳۳ ، ۳۳۴ ، ۳۳۵

کل و بوته نگاری ۱۱ ، ۵۷ ، ۱۲۳ ، ۱۲۶ ، ۳۳۱
گنبد ۵۳ ، ۵۴ ، ۶۸ ، ۱۶۸

ل

لباس ۱۹ ، ۴۲
لباس و خوراک (رک : لنگر) ۴۲ ، ۷۵
لباس های مندی ۴۲
لباس های محلی ۵۴
لغت (رک : علم لغت) ۲ ، ۲۰ ، ۱۰۴ ، ۱۳۹ ، ۲۴۸

لغت اردو و فارشی و انگلیسی ۳۳۹
لغت عرب ۶۷ ، ۶۸
لغت فارسی ۶۸
لغت و دستور ۲۶۴
لنگر (رک : آشپز خانه -) ۶۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۶ ، ۱۹۲ ، ۳۱۳ ، ۳۲۱ ، ۳۳۲ ، ۳۳۳
لنگی ۴۳
لوح ۳۳۱

م

مثنوی ۱۸۳ ، ۱۸۶ ، ۱۹۶ ، ۳۴۶
مجسمه دیالسینگ ۱۰۱
مجسمه ها ۵۶
مجسمه های آسوری و کوشانی و یودایی و هندی
و شناهی ۱۴۶
مجلس آواز خوانی ۵۴
مجلس سماع ۵۴
مجلس شعر خوانی ۵۴
مجلس قوالی ۵۴ ، ۱۰۹
محدث ۵۱
محقق ۱۱ ، ۲۲۱ ، ۲۳۳
مرثیه ۲۵۹
مرقعات ۲۶ ، ۵۴
مرقعات خوشنویسان ۴۸

قرطو (= پیراهن) ۴۳
قصاید ۳۳۰
قصاید دعایی ۳۱۹
قصه ۶۸
قطب ۳۳۵
قلمدان ۱۹
قلندری ۵۴
قواعد جنگ آزمایی ۳۲۹
قوالی ۵۴

ک

کاغذ سمرقندی ۶۸ ، ۹۱ ، ۱۵۱
کاغذ هراتی ۹۱
کاشی ۴۲ ، ۴۳ ، ۷۲
کاشی کاری ۵۴ ، ۱۶۷
کاشی کاری ها ۱۲
کاشی های مقابر ۷۳
کاشی های نیلگون ۶۲
کبرویه ۳۰۹
کتیبه نگاری های تاریخی ۱۲
کتیبه های سرسوره ها ۳۳۱
کلام ۱۰۸
کلام و فتوی ۲۹۰
کلاه ۱۹
کلمات مشایخ ۱۴۲
کوفی (خط -) ۲۳۳ ، ۲۳۴
کیمس (= فرش) ۴۲
کیمیا ۲۸۲

گ

گچ ۱۲
گچ بری ۵۴ ، ۷۴
گچ و سوسی (زنان) ۴۲
گرد د.د.ت. ۲۷
گهره (= دلق) ۴۲

- مرقعات عربی و اودو و پشتو ۳۲۴
مرقعات هنری ۲۶
مسائل ادبی ۳۳۵
مسائل ادبی و عرفانی و دینی ۱۳۸
مسائل ارث ۲۲۱
مسائل دینی ۳۳۱، ۳۲۷، ۳۰۳
مسائل صرف و نحو ۳۳۷
مسائل صلوٰۃ ۳۰۶
مسائل طبی و دینی ۳۲۰
مسائل ۳۲۹
مسائل نجومی و استرلاب ۱۵۴
مسلمانان هند ۲۸۷
مسلمانان هند و پاک ۳۴۰
مشاهد عارفان ۱۲
مصور و منقش (نسخه های خطی) - ۵
مطالب دینی ۳۳۶
مطالب علمی ۲۹۳
معانی ۶۸
معرفت ۲۱۳
معرفت سلوک ۲۱۴، ۱۹۰
مغول ۱۰۴، ۶۸
مقابر ۷۴، ۱۲
مکتب اصفهان (در نقاشی و تذهیب) ۱۴۷
مکتوبات فارسی ۲۷۷
مکتوبات و فرمان ها ۱۷
ملتان (رک : سرائیکی - ادب و زبان و لغت)
مناجات دستگیر ۶، ۲۳۶
مناجات هفتگانه ۳۲۷
مناظرات ۱۰۸
مناظره ۳۳۱، ۳۲۷
منبت کاری ها ۴۲
منثور و منظوم ۳۴۷
منطق ۶۸، ۷۵، ۹۷، ۱۵۵، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۴۰، ۲۴۹، ۲۹۰، ۳۲۴، ۳۳۳
منطق و حکمت ۱۵۵
منظوم (رک : نظم و شعر و مثنوی) - ۲۷۹، ۱۸۶
منقبت ۲۵۹، ۳۲۱
منقش (نسخه های خطی و طاق و رواق و گنبد مساجد) - ۴، ۵، ۸، ۱۰، ۱۴، ۲۱، ۲۷، ۳۲، ۵۷، ۷۰، ۷۳، ۸۱، ۱۰۴، ۱۱۳، ۱۲۳، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۴۳، ۱۶۰، ۱۶۴
منقش و مصور و مطلا (نسخه های خطی) - ۱۴۷
مواد شیمیایی ۱۰۴
موسیقی ۴۲، ۵۴، ۱۸۵
مهرها (در نسخه های خطی و اسناد و مکاتیب) - ۱۱۸، ۱۲۵
مهمانخانه (رک : لنگر) ۱۴۸
میراث ۴۸
میکر و فیلم (رک : فیلم) ۲۸، ۳۲، ۱۳۲
۲۸۸
میکر و فیلم و نسخه های خطی و کتابهای نادر ۲۸
مینیا تور (در نسخه های خطی و مرقعات) - ۵، ۸، ۱۱، ۱۴، ۳۰، ۳۱، ۵۷، ۱۲۳
۱۲۵، ۱۴۷، ۲۸۴
مینیا تور و خط خوش ۳۰
مینیا تور هنری ۱۱
ن
ناخنی (خط -) ۲۲۱
نامه نگاری ۳۲۸، ۳۳۰
نثر ۳۰
نثر متصوفانه فارسی ۳۰
نجوم ۷۶، ۱۰۸، ۲۲۰
نحو (رک : صرف و نحو) ۶۸، ۲۲۲، ۲۳۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۰۶، ۳۳۰، ۳۳۳، ۳۳۵
۳۳۷
نحو و صرف ۷۶

- نستعلیق (خط -) ۵۷، ۴۳، ۱۵، ۱۴، ۱۱، ۵۹، ۶۲، ۷۳، ۷۶، ۹۲، ۹۳، ۱۰۱، ۱۰۶، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۸۲، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۷۹، ۲۸۱، ۲۸۹، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۸، ۳۰۲، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۴۵، ۳۳۶
- نستعلیق جلی (خط -) ۲۶۶
- نستعلیق خفی (خط -) ۱۹۴
- نستعلیق خوش (خط -) ۱۹۴، ۱۸۵، ۱۸۴، ۱۹۷، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۵۰، ۲۶۱، ۳۰۴
- نستعلیق خوش جلی (خط -) ۳۳۲، ۱۹۵
- نسخ (خط -) ۲۵، ۲۱، ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۷۳، ۱۱۷، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۹۲، ۲۲۱، ۲۳۳، ۲۳۸، ۲۴۹، ۲۸۲، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۷، ۳۰۰، ۳۲۷، ۳۳۲، ۳۳۶
- ۳۴۶
- نسخ تزیینی (خط -) ۲۵۰
- نسخ جلی (خط -) ۲۹۸
- نسخ خوش (خط -) ۲۳۵، ۲۱۲، ۲۱۰، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۵۸، ۲۶۶، ۲۸۱، ۲۹۳
- ۲۹۶، ۳۰۳، ۳۳۱
- نسخ خوش عالی (خط -) ۳۳۰، ۱۸۶
- نسخه نویسی ۲۷۷
- نشان پای حضرت علی (ع) ۱۹
- نشان درجه سوم هایون ۹۴
- نشان سپاس ۳۳۸، ۳۳۹
- نشان مهر ها ۷۸
- نعت ۳۲۵
- نفتالین ۲۷، ۱۰۴
- نقاش ۷۳
- نقاشی (در نسخه های خطی و مساجد و مقابر و مآذنه ها) ۸۹، ۷۴، ۷۳، ۶۴، ۵۴، ۲۰
- ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۴۲
- نقاشی های ارزنده (در نسخه های خطی و مساجد -) ۱۰
- نقاشی های ارزنده و کتب های تاریخی ۱۲
- نقاشی های دندان بوشی، ۳۳۱
- نقاشی روغنی ۳۳۱
- نقش (در نسخه های خطی و مقابر و مساجد -)
- ۲۷، ۸۰، ۱۲۴
- نقش و گل و بوته نگاری (در نسخه های خطی و مقابر و مساجد -) ۱۶۰، ۳۰
- نقش های ارزنده و دلایز (در نسخه های خطی و مقابر و مساجد -) ۵۷، ۱۵
- نقشه افلاک ۳۲۶
- نقطه شنگرف ۳۳۱
- نقطه لا جوردی ۳۳۱
- و
- وجد و سماع
- وحدة الوجود ۲۲۲
- وحدت وجود و عرفان ۳۱۲
- وظیفه ۳۲۶
- وقایع جنگ ایران و افغان ۳۲۹
- ۵
- هندسه ۷۶، ۲۲۰، ۲۴۹، ۳۰۵
- هندکو (زبان و ادب -) ۱۴۹
- هندی (ادب و زبان و لغت و سبک -) ۱۷۸
- ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۳۰، ۲۸۵، ۲۸۶
- هنر ۱۸۲
- هندی و فارسی ۳۰۷، ۳۰۸
- هنر خوشنویسی ۱۱
- هوسوپیتهاک ۸۹
- هیئت (رک : نجوم) ۱۰۸، ۲۲۰، ۲۴۹

۲ - فهرست اسامی و کلماتی که از روی نشان مهرها در آغاز و انجام و لابلای اوراق نسخه های خطی خوانده شده است • اعداد داخل گیومه » « تاریخ هجری قمری و اعداد بیرون گیومه شماره صفحات متن این کتاب است

۱

- «ابو البرکات بن شیخ مبارک» ۲۴۸
 «احمد شاه» ۱۱۸
 «احمد شاه پادشاه غازی» ۱۱۸
 «اسمعیل پیرو دین محمد» ۱۱۷۹ «۲۰۱»
 «اصیل الدین حسینی» ۱۱۹۸ «۳۰۵»
 «اعتقاد الدوله» ۲۴۷
 «العبد حمیدالدین» ۳۳۷
 «امیر غازی الدین خان بهادر» ۲۴۷
 «انجمن دارالعلوم حمیدیه سلطان پور» ۲۱۱
 «اورنگ زیب» ۲۴۸ ، ۳۲۷
 «اورنگ زیب شاه» ۳۰

پ

- «پادشاه ؟» ۱۱۸
 «پیر جماعت علی شاه» ۳۴۱

ت

- «تاج محمد» ۳۲۶
 «تیمور شاه افغانی» ۱۱۸
 قدیم شد از عنایات الهی بعالم دولت تیمور شاهی»

ح

- «حافظ حمید الدین» ۳۳۸
 «حافظ محمد اد» ۱۱۸۰ «۳۲۸»

- «حکیم احسن الله خان» ۲۸۱
 «حکیم محمد اسمعیل عظیم شد» ۱۲۴۲ «۲۱۱»
 «حمید شاه» ۲۱۲ ، ۲۱۱
 «خوشحال خان ختک» ۱۴۲

د

- «در هر دو جهان چرا دوست محمد» ۱۲۲۱ «۱۷۵»

س

- «سراج الدین عبدالله» ۳۳۷
 «سلطان نادر» ۱۱۷
 «سپارت شاه» ۲۱۲
 «سعید الدوله بهادر» ۱۲۶۸ «۲۳۵»
 «سید بهادر علی خان» ۳۳۸
 «سیف الهادی» ۱۱۸

ش

- «شاه جهان» ۲۳۱
 «شاه جهان پادشاه» ۲۴۸
 «شاه محمد غوث قادری (خط و امضاء)» ۳۲۶
 «شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی» ۷۵
 «شیخ عبدالقادر گیلانی» ۳۱۸
 «شیخ محمد شفیق» ۳۲۶

ص

- «صدر الدین فایز کلب امیر المؤمنین صدرالدین»

«محمد اورنگ زیب پادشاه مرید رحمت خان» ۳۰

«محمد باقر بن امیر عبدالله» ۲۴۸

«محمد حیات جمال الله است ۱۱۲۸» ۸۶

«محمد راشد» ۵۹

«محمد سعید» ۲۱۹

«محمد شاه ربن خلف ابن شاه جیلانی» ۱۲۱

«محمد شاه غازی ۱۱۵۲» ۲۳۵

«محمد عبدالله» ۲۸۴

«محمد علی بهادر ۱۲۱۹» ۱۹۵

«محمد کاظم بن عبدالحکیم» ۱۹۴

«مخدوم محمد معین» ۴۹

«مخدوم محمد هاشم تهتوی» ۴۱

«مرادبی طلبندهم از محمد» ۳۲۸

«ملا کل محمد ۱۲۸۶» ۳۱۰

«ملا محمد باقر مجلسی» ۹۰

«منور شد جهان از نور احمد ۱۱۵۶» ۲۴۱

«سیرزا مهدی خان صفوی» ۳۳

«سیرزا محمد» ۱۱۹

ن

«نور محمد» ۲۱۲

و

«ولی محمد ۱۸۶۱» ۳۰۳

«صلاح الدین ابوبی» ۲۳۵

ع

«عاقل خان» ۲۴۸

«عبدالحکیم» ۳۳۰

«عبدالرحیم خان خانان» ۲۴۷

«عبدالعلیم ۱۲۲۰» ۳۰۵

«علامه فضل الدین محمد الحسینی ۹۷۲» ۲۵۰

غ

«غلام حسین ۱۲۹۲» ۱۹۵

ق

«قطب الدین مرید دستگیر» ۲۰۱

ک

«کتابخانه آستان قدس رضوی» ۲۳۵

«کتاب خانه خانقاه موسی زنی شریف» ۱۲۷

«کتابخانه رجب علی خان بهادر ۱۲۷۵» ۲۳۵

«کتابخانه سعید الدوله بهادر» ۲۳۵

«کتابخانه شاه جهان پادشاه» ۲۴۸

«کلب امیرالمؤمنین صدر الدین» ۱۰۶

ل

«لا اله الا الله محمد رسول الله» ۱۱۸

م

«مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی» ۷۷

۳- فہرست نامہای نسخہ های خطی ، کتابهای چاپی ، رسایل ، مجموعہ ها ، 'جنگ ها و بیاض ها

آ

- آب حیات ۱۹۸
آثار محشر ۲۱۲
آثار و احوال ابن العربی (۹ مجلد) (رک : ترجمہ)
مناظر علیہ ۱۹۶
آداب المریدین (رک : مجموعہ رسایل) ۴۹ ،
۵۶ ، ۱۶۳
آداب تعلیم و تعلیم (رک : مجموعہ) ۳۴۵
آداب طریقت ۲۸۳
آذر (رک : مجموعہ آذر) ۱۰۳
آذر و سنندر (رک : مجموعہ مقالات) ۱۸۵
آزاد (رک : مجموعہ آزاد) ۱۰۳
آزاد قوم کی تعمیر اور پاکستان ۸۹
آغوش رحمت ۱۱۶
آفتاب معرفت ۳۱۷
آگہی نامہ ۱۷۳
آمد نامہ ۱۴۰
آموزگار فارسی ۶۰ ، ۳۳۹
آیین اکبری ۲۹ ، ۱۳۳
آیین وراثت ۱۱۶
آیینہ اسکندری (رک : مرآۃ الصفاء) ۵
آیینہ ایام (رک : دفتر خاطرات) ۳۱۱
آیینہ تواریخ (رک : تحفہ شایق) ۶۹
آیینہ راز ۲۷۹
- الف
- ابتداء آغاز اول ۱۹۲
ایجد التاريخ ۲۵۴
ابن الاعرابی ۶۵
- ابن کثیر (کتاب -) ۳۰۱
ابن ماجہ (کتاب -) ۲۹۰
ابواب الجنان ۱۱۹
ابو المنتھی علم العقاید ۲۱۱
ابو سعود ۳۰۱
ایبات سلطان باہو (رک : مجموعہ) ۸۵
ایبات فارسی ۲۰۰
ایبات میراث ۲۱۱
اتحاد الاکابر بمرویات شیخ عبد القادر ۱۵۱
اتفاق ۳۰۱
اتفاق البرہۃ النقی ۱۶۱
اتمام الدرايہ لقراء النقایہ ۳۱۴
اثبات الامام ۲۷۲
اثبات الامۃ ۲۷۰ ، ۲۷۳
اجازت نامہ شیخ عبد الحق دہلوی فی طریق
القادریہ (رک : مجموعہ) ۱۹۱
اجتماعیات شاہ ولی اللہ کی نظر میں ۳۸
اجرومیۃ اللغندا ۲۲۵
احادیث رسول (ص) (رک : مجموعہ) ۳۴۵
احادیث قدسیہ ۹۹
احادیث و خطبہ های حضرت رسول اکرم
(نسخہ خوب) ۲۱
احسان فی خلق الانسان ۲۷۳
احسن القصص (رک : تفسیر سورہ یوسف) ۱۳۹
احکام الصلوۃ (رک : مجموعہ) ۳۴۸
احمدی ۳۰۱
احوال بی نمازان (رک : الواع شریف) ۳۴۱
احوال سلاطین تالپور (رک : تحفہ السلاطین) ۴۵
احوال و آثار سید شرافت نوشاہی ۱۳۵

- احوال و آثار و رباعیات حکیم عمر خیام نیشابوری
۲۵۷
احیاء الطب سبحانی (رک : مفردات سبحانی)
۱۴۹
احیاء علوم الدین ۷۸ ، ۱۷۷ ، ۲۴۸ ، ۳۰۷
اخبار الآخرة (رک : مجموعه) ۸۷
اخبار الاخبار فی اسرار الابرار ۶
اخبار الاولیاء ۹۹
اخبار بخارا ۷۶
اخبار ولایة المؤمنین من اهل الهند ۲۷۱
اختلاف اصول المذاهب ۲۶۸
اختلاف قرائت القرآن ۳۱۵
اختیارات بدیعی ۱۶
اختیارات قاسمی ۳۶
اخلاق جلالی ۲۵۱
اخلاق محسنی ۲۵۸ ، ۲۷۵
اخلاق ناصری ۳ ، ۷۱ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۲۵۲ ، ۲۷۷
ادب نامه ایران ۳۳۹
ادعیه (رک : قرآن ، مجموعه) ۱۲۶ ، ۳۴۱
ادعیه الامام المعز ۲۷۲
ادعیه علی بن ابی طالب علیه السلام ۳۴۲
اعیه و اوراد (رک : دلائل الخیرات) ۷۴
ادعیه و اوراد (رک : مجموعه) ۹۰ ، ۱۴۴ ، ۱۷۲ ، ۲۰۲ ، ۲۰۷ ، ۲۲۲
ارادة العارفين و ارشاد الطالبین فی سلوک السالکین
۳۱۱
اربعون لیلة و لیلة ۱۰۰
اربعین حدیث ۷
اربعین خواتین ۲۳۲
اربعین نبویه ۲۳۲
ارجوزة الداعی ۲۷۳
اردو لغت ۳۴۰
اردو معلی غالب ۲۵۷
ارشاد السالکین ۸ ، ۱۹۱ ، ۲۷۶ ، ۲۷۷
- ارشاد الصواب فی شرح خلاصه الحساب ۱۷۱
ارشاد الطالبین ۸۴ ، ۱۶۲ ، ۲۱۸
ارشاد المریدین (رک : مجموعه رسایل) ۱۱۵
ارشاد المسلمین ۲۷۶
ارمغان ۱۹۷
ازهار الوردۃ شرح قصیده البردة ۲۲۷
انساس التأویل ۲۶۸ ، ۲۷۰
اساسی اصحاب صفه (رک : مجموعه) ۱۱۶
اسباب النزول ۳۰۱
استدراک الحسن ۳۰۶
استفتاء نامه (رک : فتاوه مستالیه) ۶۴
استفسارات ۳۰۳
اسرار الاعداد ۵۵
اسرار الاولیاء ۵۹ ، ۸۷ ، ۲۳۸
اسرار الاولیاء (رک : ملفوظات یا اقوال بابا فرید گنج شکر) ۹۶ ، ۲۳۸
اسرار الحرمین ۲۹۷
اسرار الحقیقه ۱۷۷
اسرار الدعوة ۲۴۳
اسرار الغریبه ۷۱
اسرار الفقر (رک : مجموعه رسایل) ۱۱۵
اسرار القلوب (رک : مجموعه) ۲۰۴
اسرار الکیما ۱۳۱
اسرار المصلی ۱۰۷
اسرار جلالیه ۴۰
اسرار طریقت ۳۲۶
اسرار قادر (رک : مجموعه) ۸۳ ، ۳۱۲
اسرار نامه شیخ عطار (رک : مجموعه) ۴۵
اسرار نامه (رک : مجموعه) ۲۳۷
اسراریه ۳۱۸
اسقاط (رک : مجموعه) ۸۴
اسکندر نامه (رک : شرف نامه ، سکندر نامه)
۵۶ ، ۵۹ ، ۶۹ ، ۸۵ ، ۱۱۹ ، ۱۴۰ ، ۱۵۳ ، ۱۹۲ ، ۲۰۸ ، ۳۰۶ ، ۳۲۹ ، ۳۴۵
اسکندر نامه بوی (رک : اسکندر نامه نظامی) ۲۱۱

اشعار محمد اشرف (رک: بیاض محمد اشرف) ۸۵
 اشعار محمد مهدی ملتانی (رک: رساله عروض و
 بدیع و قافیه) ۱۵۵
 اشعة اللمعات ۱۶۲
 اشعة اللمعات (رک: شرح اللمعات) ۱۶۴، ۲۸۲
 اشعة اللمعات شرح فارسی مشکات ۱۴۳، ۱۵۴
 ۲۳۱، ۳۰۹، ۳۲۷
 اشک و آه در جواب حسن گلو سوز (رک: شور
 جنون) ۹۶
 اشکال التأمیس فی علوم الهندسه ۲۵۵، ۲۵۶
 اصطربلاب (رساله، رک: مجموعه رسایل) ۶۵
 اصطلاحات تصوف (رک: تصوف) ۱۵۴
 اصطلاحات صوفیه ۲۸۳
 اصول اکبری ۴۳
 اصول الشاشی ۲۹۰، ۲۹۷
 اصول الصرف ۲۲۶
 اصول الفقه ۳۱۰، ۳۲۸
 اصول الفقه (رک: شرح حساسی) ۲۴۲
 اصول الکافی ۳
 اصول عقاید اثنی عشری ۲
 اصول فقه ۲۱۲
 اصول فقه ابراهیم باهلی (رک: مجموعه)
 اصول کافی ۲۵۸
 اضاعة الارموس و ریاضة السموس من اصطلاح
 قاموس ۱۹۴
 اظهارات الاخفاء (رک: واجب و ممکن) ۱۹۰
 اعانة الاحباء ۷۶
 اعتباط بمعرفه من رمی بالاختلاط ۱۶۱
 اعجاز البیان فی تفسیر القرآن (رک: سورة الفاتحه)
 ۲۲۷
 اعجاز الخسرویه ۵۹
 اعجاز الرسایل (رک: پنج گنج) ۱۹۴
 اعجاز القرآن ۳۰۱
 اعجاز عیسوی (رک: مصقل تعریف) ۳۴۶
 افتتاح الدعوة و ابتداء الدعوة ۲۷۱

اسکندر نامه نظامی (رک: اسکندر نامه، سکندر
 نامه، شرف نامه، اقبال نامه) ۲، ۱۷، ۳۲،
 ۷۵، ۸۲، ۸۳، ۱۰۷، ۱۱۶، ۱۵۸،
 ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۸۵
 اساء الامراض (رک: لغات الامراض) ۲۸۵
 اساء الحسنی ۱۴، ۵۶، ۵۷، ۷۴، ۱۲۳
 اساء الحسنی (رک: دلائل الخیرات) ۸۴
 اساء الرجال ۲۵۱، ۳۱۴
 اساء الرجال الموطا ۳۱۵
 اساء الله الحسنی (رک: اوراد) ۲۰۰
 اسرار (رک: رساله مولانا عبدالرحیم در
 شرح سمر گیسو دراز) ۹۵
 اسناد ادعیه ۱۴۴
 اسناد الاشجار ۱۹۰
 اسناد تاریخی (رک: مکاتیب مهر) ۱۵۹
 اسناد درود مستغاث ۱۴۴
 اسناد دعای گنج العرش ۱۴۴
 اسناد شش قفل ۲۳۹
 اسناد و خط ۱۰
 اسناد و درود ماهی (رک: مجموعه) ۲۲۶
 اسناد هزار و یک نام ۱۴۲
 اشارات ابو علی سینا ۲۴۹
 اشعار الامثال ۴۷
 اشعار الدرود (رک: قصه مقدار) ۲۷۴
 اشعار پشتو ۲۱
 اشعار پنجابی ۲۰۷
 اشعار ترکی ۲۸۳
 اشعار حسین بن یعقوب صوفی ۲۷۷
 اشعار صفی علی شاه ۲۷۷
 اشعار عربی و فارسی مولوی محمد نبوی ۳۸
 اشعار غریبی (حصه اول و دوم) ۲۷۸
 اشعار فارسی (رک: مجموعه مکتوبات) ۱۵۵،
 ۳۳۵
 اشعار فارسی در مدح شیخ عبد القادر جیلانی ۳۲۶
 اشعار فدایی خراسانی ۲۷۷

- افسانه های کوتاه من ۱۶۹
اقبال در راه مولوی ۹۲
اقبال نامه جهانگیری ۱۶، ۱۲۹۲
اقل غوامض عن دفع هواجس ۱۷۸
اقلیدس ۱۹۶
اقلیدس ۲۴۹
اقوال شیخ بهاءالدین نقشبندی (رک : اوراق
پراکنده) ۹۵
اقوال (ملفوظات) میرزا مظهر جان جانان (رک :
مقامات مظهری) ۹۶
اقوامیه الهمم فی شرح قصیده لاسیه العجم ۲۲۳
اکبر اعظم (رک : مجموعه) ۸۳
اکبر نامه ۲۵۴
اگر پرسند که (رک : مجموعه) ۲۹۶
الاتحاد و الجهاد ۲۳۲
الاجاره ۲۳۲
الاذهار المتأثره فی الاخبار المتواتره (رک :
مجموعه) ۲۸۲
الاستبصار ۴
الاستاذ جوذر ۲۷۰
الاستغفار للقطب ابی مدین ۲۸۳
الاسرار ۳۰
الاسلام ۲۲۴
الاصول الموضوعه و المقدمه الهندسه ۳۹
الاغانی ۳۷، ۱۰۵، ۲۴۸
الاغراض الطیبه ۹۰
الامور العامه ۲۹۲
الامینیه ۳۱۵
الانسان من حدیث الانسان ۲۲۷
الانصار ۲۶۸
الانصاف فی سبب الاختلاف (رک : مجموعه) ۲۴۱
الانوار اللطیفه ۲۷۲
الانهار الاربعمه ۱۷۸
الایضاح ۲۶۹
الایضاح در فقه ۱۴۱
- البراهین القاطعه بکراهه جماعه الثانیه ۱۶۱
البرهان فی شرح مواهب الرحان فی مذهب النعمان
۱۴۴
البستان فی فضایل النعمان ۲۵۴
البصائر در فلسفه ۴۰
البهجه المحافل فی السیر و الاخلاق و الشاہل
۲۵۴
البتیان فی اعراب القرآن ۱۹۵
التحقیق الکامل فی مهات المسائل ۳۳۱
التجوید ۲۰۱
التحامیه الخمسه ۲۶۹
التخمیس از جلال الدین سیوطی ۲۸۳
الترکیب المثالی ۳۳۴
التدبیرات الالهیه (رک : آثار و احوال ابن العربی)
۱۹۶
التصریح شرح التوضیح ۱۵۱
التعرف لمذهب اهل التصوف ۱۶۴
التلویح الی کشف حقایق التنقیح ۳۱۱
التلویح فی کشف التوضیح ۲۹۷
التمهید فی بیان التوحید (رک : بدایه مسترشد و
رشید) ۲۱۳
التمهید فی عام التجوید ۱۷۵
التنبیهاث العلیه علی وظائف الصلوه القلبیه ۱۷۴
التوراه ۲۷۰
التوضیح علی التنقیح ۴۱
الاجانب الغربی فی حل مشکلات محی الدین بن
العربی ۲۳۰
الحاشیه المولوی المعلقه علی شرح التلخیص
(رک : المطول) ۱۹۳
الحاقات نزهه الحقایق (رک : مجموعه) ۱۴۸
الحاوی فی التداوی ۲۸۱
الحرز البانی ۱۶۴
الحری لمتن الابهری (رک : الشرح النهادی) ۴۱
الحصن الحصین من کلام سید المرسلین ۱۵
الحقیقه المحمدیه ۲۷۷

- الحواشی الازهریه فی حل الالفاظ المقدمة الجزریه
۳۲۸
الخطبات المأثورة من الآثار المشهورة ۲۲۴
الدائرة فی علم الاصول (رک : مجموعه) ۲۳۸
الدر الثمین ۱۵۰
الدر النظیم فی فضایل القرآن العظیم و الآیات و
الذکر الحکیم ۲۸۱
الدرجة المنیفة فی آباء الشرع (رک : مجموعه)
۲۸۵
الدع الصبیح ۱۴۴
الدولة قادریة ۲۳۲
الرسالة الاظهار و الدر الخفی فی اثبات الکلی
الطبیعی ۲۱۰
الرسالة الايضاح الاعلام ۲۷۲
الرسالة الايضاح و التبصیر فی فضل يوم الغدير ۲۷۲
الرسالة البیضاء فی تمييز الضاد عن الظاء ۳۲۷
الرسالة الحاتمية فی الرد علی بعض المارقین ۲۷۲
الرسالة الشریفه ۲۷۳
الرسالة المعرفه لب المعارف ۲۷۴
الرسالة المفید فی الايضاح ۲۷۴
الرسالة الموقظة من نوم الغفلة و السنة ۲۷۲
الرسالة النفیس ۲۷۳
الرسالة الوحيدة ۲۶۹ ، ۲۷۹
الرسالة الوضیئة ۲۶۸
الروضة البهیة فی شرح لمعة الدمشقية ۲۵۹
الزواجر عن اقتراف الکبائر ۲۵۱
السامی فی شرح الحسامی ۲۱۰
السیدی ۲۵۵
السلوة فی شرائط الخلوة ۲۳۸
السنن الکبری ۲۴۷
السيدة المؤیدة الشیرازیة ۲۶۸
السيف المسلول فی نحر من سب التابعی و اصحاب
الرسول (رک : کشف الحجاب فی مغالطة فی
الرفضة فی عقد ام کلثوم بعمر بن الخطاب «رض»
۳۱۴
- الشرح النهادی (رک : یک روزه) ۴۱
الصلوة الکاملة ۲۲۴
الطب للشاه البدخشی ۲
الطریقة المحمدیة و السیرة الاحمدیة ۲۴۳
العباب تألیف حسن الصفائی در لغت عرب ۶۷
العق الثانی من المدرسة ۱۰۳
العجالة الزینیة فی السلالة الزینیة (رک :
میوطی) ۵۰
العجالة النافعة (رک : مجموعه) ۲۴۲
العروضات الکافیة فی معرفه علم العروض و
القافية ۲۲۴
العقد (رک : مجموعه چند رساله صرف و نحو)
۳۸
العقد الجواهر و الاشباه و النظائر ۷۶
العوامل فی النحو ۳۳۰
الغاز علی الماز ۳۸
الفاظ کهر بار ۲۷۸
الفتح الرحمن فی تجوید القرآن ۳۱۵
الفرقة الوهابیه ۱۷۶
الفصول المهمة فی معرفه الائمة ۲
الفصول و الاصول ۲۲۶
الفصول و الاصول فی علم البلاغة ۲۲۷
الفضل المبین فی المسلسل من حدیث النبی
الامین ۲۹۶
الفواتح (رک : شرح دیوان علی «ع») ۲۵۰
الفوايح ۱۷۶
الفیه و شلفیه (رک : کوک شاستر) ۱۴۷
القاب و سرنامہ ۲۰۲
القاموس المحيط ۲۸۷
التصیدة لعمره الجنی مع الشرح لهامنی ۲۲۵
القول العزیز ۲۲۹
القول المأمول فی فن الاصول ۲۴۰
القول المعین لجماعة المجمعین (رک : مجموعه)
۲۳۷
القول النفیس فی تلخیص ابلیس (رک : آثار و احوال
ابن العربی) ۱۹۶

المنظومه في العصر ۲۷۸
المواهب اللدنيه بالمنح المحمديه ۳۱۵
المواهب المفتحه على طريقه المحمديه (رك :
شرح طريقه محمديه) ۱۴۴
الناسخ و المنسوخ ۱۵۷
النكت (رك : حافظ ابن عسقلاني) ۳۸
الواقيه شرح الكافيه ۲۲۴ ، ۳۴۳
الهامات غيبى (رك : مجموعه) ۱۴۵
الهام الرحمن ۳۸
الهدايه محشى ۱۶۷
التهى نامه (رك : مجموعه) ۴۵
التهى نامه عطار ۱۱۱ ، ۱۲۱
ام الكتاب ۲۷۵
امعان النظر شرح نخبه الفكر ۴۱
امير نامه ۳ ، ۱۳۹
انباء الزمان (رك : ابن خلكان) ۵۱
انتخاب احياء علوم الدين ۲۱۹
انتخاب الكتب ۲۰۱
انتخاب دواوين شاعران ۱۹۴
انتخاب ديوان مغربى ۲۵۹
انتخاب سراج الهدايه (رك : مجموعه) ۳۴۵
انتخاب سرو آزاد ۲۹
انتخاب شاهنامه فردوسى (رك : سندنامه) ۱۵
انتخاب شعر شاعران پارسي گوى (رك : برگزیده شعر) ۴۴
انتخاب لطايف سيريه (رك : تذکره اولياء) ۶
انتخاب کلیات فايز ۱۰۶
انتخاب مسائل از تفسير الرازى ۹۸
انشاء ابوالفضل ۱۶ ، ۲۳۰ ، ۲۷۷
انشاء المقالہ ۲۲۴
انشای احمد ۲۰۱
انشای امير خسرو دهلوی ۳۴۶
انشای جامی (رك : مجموعه) ۱۰۷
انشای حسام الدين ۵۴
انشای خادمی ۱۰۷ ، ۱۳۹ ، ۲۰۷ ، ۳۲۹
انشای صفدری ۱۱۰

الكافي في علم الدين ۲۷۵
الكتاب الاول في العربيه ۲۲۶
الكرر في قرائت القرآن ۱۵
الكلام الموزون في صلوة الجنازه على الوجه السنون
۱۹۹
المشعر ۱۰۴
المجالس الخمسه عشر ۲۷۱
المجالس المستنصرية ۲۷۲
المجالس المؤيد ۲۰۷
المجموع الشريف في الختايق ۲۷۳
المحبويه المحموديه ۵۵ ، ۵۶
المدخل في النجوم ۱۵۰
المركبات الشاهيه (رك : قربادين شاهيه) ۲۸۶
المستخلص ۲۰۹ ، ۳۰۱
المستخلص شرح كنزالدقايق ۲۹۷
المستدرک على الصحيح ۱۷۹
المسهله لمسله القيام عندالحيله ۱۶۱
المصاييح في الامامه ۲۷۰ ، ۲۷۲
المصائب النواصب ۲۷۴
المطول ۷۶ ، ۱۸۴ ، ۳۰۵
المظهر سيوطى ۱۰۴
المعجزات ۲۳۱
المعرب في العلم اللغة ۲۴۸
المقاله الرضيّه في النصيحه و الوضيّه (رك :
مجموعه) ۲۴۱
المقاله العذبه في العمامه و العذبه ۲۸۸
المكتسب ۲۸۲
المكرر فيما تواتر من القراءات السبع و تحرر ۲۵۳
الملقط من المسائل الكنيه العباسيه (رك :
مجموعه) ۲۱۱
الملخص في الهيئه ۲۸۲
المناظره في عدم جواز الجمعه في القرى ۲۲۴
المناقب و المثالب ۲۷۱
المنتخبه المنظومه ۲۶۸
المنجيات في القويه ۱۴۷

انیس المریدین و شمس المجالس (رک : تفسیر
سورة يوسف) ۲۱۹
انیس الواعظین ۲۳۸
انیس القادری (رک : انیس القادری) ۶
اوراد ۲۰۰
اوراد (رک : مائتہ الفوائد) ۴۸
اوراد فتحیہ (رک : ۷۹ ، ۸۳ ، ۲۷۶
اوراد نصیریہ (رک : مجموعہ) ۱۴۵
اوراد و تعاویذ ۱۸۲
اوراد و وظائف ۸۷
اوراق پراکنده (رک : مجموعہ) ۸۷
اوراق پراکنده (شامل اقوال شیخ بہاء الدین
نقشبندی) ۹۵
اوراق پراکنده ۱۷۲ ، ۲۲۹
اوراق دستنویس ۲۲۹
اوراق فارسی و عربی ۱۲۶
اوراق نظم و نثر ۱۱۹
اورنگشاهی ۱۸۳
اوم تت تت (رک : اوم نامہ ، مثنوی) ۱۹۶
ایاز نامہ ۲۷۷
ایثار و عبادات و استغفار از معصیات (رک :
تذکرۃ الابرار والاشرار) ۱۳۵
ایساغوجی (رک : الشرح النہاری) ۲۲۴ ، ۲۴۰
۲۹۰ ، ۲۴۰
ایک تھا پاکستان ۳۰۲

ب

باب الاسلام کی حقیقت میں (رک : سند) ۳۸
باب خواص ختم خواجگان (رک : مجموعہ) ۲۳۷
بادۃ ناب ۲۸۹
باران ماہ (رک : مجموعہ) ۸۴
باران ماہ اشرف (رک : مجموعہ) ۸۴
باران ماہ عیسی (رک : مجموعہ) ۸۴
باران ماہ فرد گجراتی (رک : مجموعہ) ۸۲ ، ۸۴
بازار زنان (رک : کامل النصاب) ۶

انشای ظہراتفرشی (رک : مجموعہ) ۲۸۷
انشای فیض بخش (رک : مجموعہ) ۲۰۷
انشای مادھورام ۲۳۱
انشای نعمت خان عالی (رک : مجموعہ) ۲۸۷
انشای نعمتی ۱۹۸
انشای ہرکرن (رک : مجموعہ) ۱۶ ، ۸۲ ، ۸۶ ،
۱۵۷ ، ۲۰۸ ، ۲۰۱
انشای یوسفی ۲۰۸
انوارالتنزیل ۲۹۷
انوارالتنزیل فی اسرار التأویل ۲۲۰
انوارالتنزیل و اسرارالتأویل (رک : تفسیر بیضاوی)
۱۱۶ ، ۱۴
انوارالعاشقین ۳۱۲
انوار سہیلی ۱۶ ، ۲۱ ، ۳۲
انوار غوثیہ (رک : شرح الشمایل النبویہ) ۳۲۷
انواع (فرائض و وظائف) ۲۹۶
انواع العلوم (رک : دیوان شعر) ۶
انواع العلوم (رک : انواع بارک اللہ) ۳۰۰
انواع العلوم فی مقاصد الخاص و العموم ۱۹۲
انواع بارک اللہ ۷۱ ، ۲۱۰
انواع حافظ برخوردار ۸۰ ، ۲۲۲
انواع شریف ۱۱۴ ، ۳۴۱
انواع عبداللہ ۲۹۴ ، ۳۴۵
انواع فرائض ۸۳
انیس الاعتقاد ۱۹۰
انیس العاشقین ۱۳۶
انیس العشاق ۱۰۰
انیس الطالبین ۱۶۴
انیس الطالبین وعدۃ السالکین ۲۳۹
انیس الطالبین وعدۃ السالکین (شامل حالات
امیر کلال) ۱۷۲
انیس القادری (رک : انیسۃ القادری) ۶
انیس المتقین ۳۲۹
انیس المریدین و تحفۃ المحبین ۱۶۵

- بسیط ۳۰۱
 بشارة الدارین ۲۹۴
 بشری الکثیر بلقاء الحبيب (رک : مجموعه)
 ۲۳۸
 بوستان سعدی ۶ ، ۵۷ ، ۷۵ ، ۸۲ ، ۸۴ ، ۱۱۶ ،
 ۱۱۸ ، ۱۲۱ ، ۱۵۸ ، ۱۹۷ ، ۲۸۵ ، ۲۹۰ ،
 ۳۰۲ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۱۱ ، ۳۱۳ ، ۳۲۲ ،
 ۳۳۰ ، ۳۳۲ ، ۳۴۲
 بوستان افروز (رک : شرح گلستان) ۴
 بوستان فقیه ابواللیث (رک : مجموعه) ۲۳۸
 بوستان محمدی ۱۳۸
 بهار دانش ۱۶ ، ۲۰ ، ۱۰۷ ، ۱۱۹ ، ۲۰۸ ،
 ۲۲۲ ، ۲۲۵ ، ۲۷۹
 بهارستان شرح گلستان ۹۹
 بیاض (ادعیه و اوراد) ۸
 بیاض (تاریخی و ادبی و دینی) ۸۵ ، ۳۰۹
 بیاض (رک : جنگ اشعار) ۱۹۷ ، ۱۹۸
 بیاض ادعیه ۳۰۹
 بیاض اردو
 بیاض اردو و پنجابی ۱۳۸
 بیاض اردو و فارسی (رک : عباس بیک تبتی)
 ۱۰۶
 بیاض اردو و فارسی و عربی و پنجابی ۱۳۹
 بیاض اشعار فارسی (رک : مجموعه) ۱۱۱ ، ۲۸۲
 بیاض اشعار اردو و فارسی ۱۴۰
 بیاض تقاریر بر ترمذی ۳۳۳
 بیاض حکمت ۵
 بیاض حکیم آللهی بخش ۱۹۹
 بیاض حکیم خیرالدین ۳۲۱
 بیاض درویش ۲۸۱
 بیاض فارسی (اشعار برگزیده) ۳۶ ، ۱۰۶
 بیاض فارسی و اردو (ادبی و دینی) ۱۰۶
 بیاض فارسی و عربی ۲
 بیاض فقه ۲۱۷
 بیاض قادری ۸۵
- باغ ارم ۲۱۰
 باغ دودر ۹۰
 باقر الانوار ۱۳۴
 بایل میں ردویدل ۳۰۲
 . راللاهوت ۱۴۵
 بحر الجواهر ۳۰ ، ۱۹۶ ، ۲۸۱
 بحر الرائق ۳۸
 بحر الرائق شرح کنز الدقایق ۳۱۳
 بحر المذاهب (رک : مجموعه) ۹۶
 بحر المعانی (رک : مکتوبات سید محمد گیسو دراز)
 ۱۹۶ ، ۳۴۷
 بحر المعرفة ۱۶۵
 بحر فرات الالفاظ فی شرح دیوان حافظ ۷۰
 بخاری شریف (رک : صحیح بخاری) ۱۴۲
 بدایع الاصول ۷۷
 بدایع الجمال ۱۳۷
 بدایه مستر شد و رشید ۲۱۴
 بدرقه السالکین (رک : قواعد مفصاه مصطلحه)
 طریقہ حسینیہ ۲۵۱
 بدیع المنظوم (رک : مجموعه) ۱۴۰
 بدیع المیزان ۳۰۱
 بدیع النصاب ۲۰
 بزمه المحققین ۱۹۷
 بربوده چندر نانک (رک : مجموعه رسائل و
 اشعار) ۲۹
 برزخ ابو سعید السلمی ۲۲۱
 برکات احمدیه (رک : مجموعه) ۱۷۶
 برگزیده شعر شاعران پارسی گوی ۴۴
 برهان العارفین (رک : مجموعه) ۳۴۵
 برهان العارفین ۳۴۵
 برهان العاشقین ۳۱۸
 برهان قاطع ۴۴
 بزم فردوسی ۸۹
 بوستان ابواللیث ۱۵۷
 بوستان فقیه ۹۷

پند نامه شیخ عطار (رک : مجموعه ، حمد بیحد)
 ۷۵ ، ۸۲ ، ۸۴ ، ۱۰۹ ، ۱۱۶ ، ۱۴۰ ،
 ۱۵۸ ، ۲۹۰ ، ۲۹۶ ، ۳۰۴ ، ۳۲۲
 پندیات جوامردی ۲۷
 پیام مفروق ۸۹

ت

تاج ۲۸۹
 تاج التراجم ۴۱
 تاج العقاید ۲۷۳
 تاج القصص ۷۸
 تاج و تاجدار ۹۲
 تاریخ آل عثمان (رک : تاریخ راشد) ۲۹
 تاریخ ابن خلکان (رک : وفیات الاعیان) ۱۴۸ ،
 ۲۴۸
 تاریخ ارادت خان (رک : نادر نامه) ۱۵۹
 تاریخ ارسطو جاهی ۲۳۴ ، ۲۳۵
 تاریخ اسلام عبدالرحمن چشتی ۴۵
 تاریخ اعثم کوفی (رک : ترجمه تاریخ اعثم کوفی)
 ۳۰ ، ۱۷
 تاریخ اکبری ۷۱
 تاریخ الاولیاء ۵۰
 تاریخ الرسل و الامم و الملوک (رک : تاریخ
 طبری) ۲۵۴
 تاریخ امرای اسارت بهاولپور ۱
 تاریخ امیر بهاولپور ۵
 تاریخ ایران ۳۳۹
 تاریخ بخاری شریف (رک : کتاب ملا زاده) ۱۱۵
 تاریخ بلوچ ۵۵
 تاریخ پادشاهی مسجد ۱۳۴
 تاریخ پنجاب ۸۸ ، ۱۳۳ ، ۱۸۵
 تاریخ پیشاور ۱۶۹
 تاریخ جهان نما ۲۹۶
 تاریخ حبیب السیر ۳۳
 تاریخ حسن ابدال ۱۸۸
 تاریخ خان جهان لودهی (رک : مخزن افغانی) ۶

بیاض کبیر عباسی ۵۲
 بیاض محمد اشرف (اشعار ادبی و مطالب دینی)
 ۸۵
 بیاض محمد هاشم تهتوی (رک : رساله ذکر) ۱۷۴
 بیاض واحدی ۵۲
 بیان احکام فقه و صلوة ۳۳۱
 بیان الاسرار ۸۷
 بیان الاسرار (رک : شرح قصیده غوثیه) ۱۶۵
 بیان الاعتقاد ۲۷۴
 بیان العارفين لتنبيه الغافلین (رک : ملفوظات سید
 عبدالکریم سندی بولراین) ۵۳
 بیان القرآن ۳۰۱
 بیان المطلوب فی کشف المحجوب ۲۲۲
 بیان چهارگانه نماز
 بیت الاسلام (رک : مجموعه) ۸۴
 بیست بیت باهو ۱۷۱
 بیضاوی (رک : چهار گلزار) ۴۸
 بیضاوی ۳۰۱
 بیمار نامه (رک : مجموعه) ۳۴۱
 بینات ۳۱

پ

پروانه پندار ۹۲
 پروفیسر آف بدھا (دستنویس) ۳۰۰
 پکی رونی (رک : مجموعه رسائل) ۱۳۹
 پنجتن (رک : فرهنگ لغت) ۴۱
 پنج رقعہ (رک : مجموعه) ۱۴۰
 پنج رقعہ ملا ظہوری (رک : مجموعه) ۲۸۷
 پنج سی حرفیان (رک : پنج گنج نوشاهی) ۸۶
 پنج گنج (رک : اعجاز الرسائل ، رسائل و رسائل
 الاعجاز) ۱۹۴
 پنج گنج (رک : مجموعه) ۲۹۰ ، ۲۹۶
 پنج گنج نوشاهی (رک : پنج سی حرفیان) ۸۶
 پند نامه حکیم لقمان ۲۸۷

تجوید القرآن (رک : مجموعه تذکره المذاهب)

۲۰۲

تجهیز (رک مجموعه رسایل) ۱۳۹

تحدیر احوال مایورث الفقر والنسیان (رک :

مجموعه) ۹۵

تحریر اصول الاقلیدس و بین کتاب المجسطی

البطلمیوس ۲۳۴

تحریر المتشابهات فی مشکوة ۳۱۵

تحصیل المبتدی ۱۵۸

تحفه اثنی عشریه ۱۷ ، ۱۱۹

تحفه الاصفیه فی صناعة الادویه

تحفه الابرار ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۲۰۰ ، ۳۳۶

تحفه الاحرار ۸۱ ، ۲۱۹ ، ۲۹۲

تحفه الاخلاء فی عصمت الانبیاء ۱۴

تحفه الاصحاب ۹۷

تحفه الجمال ۱۷۶

تحفه الجمال و خزانه الاحوال ۷۳

تحفه الجمالی (رک : مجموعه) ۳۱۳

تحفه الحسینی (رک : مجموعه) ۲۴۲

تحفه الزائرین ۴

تحفه السلاطین (رک : احوال سلاطین تالپور) ۴۵

تحفه السلاطین ۳۲۸

تحفه السلام (تفسیر سورة فاتحه) ۲۰۷

تحفه السلطان ۳۴۲

تحفه العاشقین (رک : مجموعه) ۲۰۴

تحفه العراقین ۱۴ ، ۵۳ ، ۱۴۸

تحفه العرب فی الادب ۷۵

تحفه الفقهاء (رک : مجموعه) ۲۱

تحفه القادریه ۹۲

تحفه القرامین (رک : طب سفید) ۳۴۲

تحفه القلوب و فرجه المکروب ۲۷۳

تحفه الکاملین (رک : مرآة القلوب) ۶۹

تحفه الکرام ۶۲

تحفه الکرام ۱۱۶

تحفه المسلمین (فی احوال علماء لاهور) ۱۳۹

تاریخ راشد (رک : تاریخ آل عثمان) ۲۹

تاریخ روابط پزشکی ایران و پاکستان ۱۱۲

تاریخ سقوط بخارا ۲۶۶

تاریخ سند ۵۰ ، ۴۴

تاریخ سند (رک : مثنوی فتح نامه) ۵۵

تاریخ سیالکوٹ ۱۶۹

تاریخ سیکه ۲۳۴

تاریخ شاهان درانی و شاهان درانیہ مع حالات

ترکستان ۱۶

تاریخ شمشیر خانی (رک : منتخب شاهنامه مشور

فردوسی) ۱۰ ، ۱۶ ، ۱۲۱ ، ۱۸۵ ، ۱۸۴

تاریخ طبری (رک : تاریخ الرسل و الاسم و

الملوک) ۴۴ ، ۵۹ ، ۲۵۴

تاریخ فرشته ۳۳ ، ۱۹۵

تاریخ فیروز شاہی (رک : ناشناخته) ۴۰

تاریخ کشمیر ۱۳۰ ، ۲۵۵

تاریخ لطیف ۵۴

تاریخ مشایخ بخارا ۲۶۷

تاریخ مشایخ سمرقند ۲۶۷

تاریخ ملتان ۱۶۹

تاریخ نادری ۵۰ ، ۲۷۵

تاریخ نامه قلعه رھتاس ۳۱۲

تاریخ نگارستان (رک : مجموعه) ۴۵

تاریخ نوبهار ۲۷۸

تألیف الارواح ۲۷۲

تأویل اسم اعظم ۲۷۰

تأویل دعائم الاسلام ۲۸۹

تبرکات مدنی (رک : مولانا احمد حسین مدنی)

۲۰۳

تبصرة الخوارقات ۱۸۲

تبصرة المجودین فی رد مغالطات الوهابیین ۳۱۴

تبیض الصحیفه ۳۱۵

تنمہ سماع (رک : مرغوب القلوب مع تنمہ سماع)

۸۹

تجوید (رک : مجموعه الرسایل) ۱۸۴ ، ۲۳۱

- تحفه المؤمنین (منظوم در تفسیر قرآن) ۱
 تحفه المؤمنین (در طب، رک: تحفه حکیم مؤمن)
 ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۱۸، ۲۸۱
 تحفه الوزراء (تاریخ) ۱۵
 تحفه حکیم مؤمن (رک: تحفه المؤمنین) ۲۸۱
 تحفه خلافت ۱۷
 تحفه دستگیری ۹۹
 تحفه دوستان شرح بوستان ۳۴۲
 تحفه رسولیه ۸۴، ۹۴، ۹۹
 تحفه شایق (رک: آیینہ تواریح) ۶۹
 تحفه علای ۳۲۰
 تحفه فرقانیہ (رک: مکتوبات) ۷۵
 تحفه مرتضویہ ۷
 تحفه مقبول شاه (رک: مجموعه) ۲۱۱
 تحفه نصایح (رک: مجموعه) ۸۲، ۱۰۹، ۱۵۷
 ۱۵۸، ۳۲۲
 تحفه نظامی ۹۸
 تحقیقات ۱۶۳
 تحقیق الاشارة الى تعميم البشارة ۱۱۹
 تحقیق المقال فی اسماء الرجال مشکوة المصابیح
 ۳۱۵
 تحقیق خیر ۲۳۲
 تحقیق ریاض نادر شرح اسکندر نامه ۲۹۶
 تخریج ۱۷۲
 تخمیس اخروالدص ۲۸۳
 تخمیس المنفرجه ۲۸۳
 تدریس اردو ۳۴۰
 تدقیق النظر فی تحقیق النذر (رک: رسالہ جفر) ۹۶
 تذکرہ اساتذہ ۴۰
 تذکرہ الابرار والاشرار ۱۳۵
 تذکرہ الاحیاء و تحفه الاصحاب ۹۷
 تذکرہ الاسلام فی صلوة علی خیر الانام ۱۴۴
 تذکرہ الاولیاء (رک: عطار نیشابوری) ۳، ۵۰، ۵۵
 ۲۵۲، ۵۳
- تذکرہ الاولیاء ۹۷، ۳۲۷
 تذکرہ الخطاطین ۸۸
 تذکرہ المذاهب مستعیناً بواهب المواهب ۲۰۲
 تذکرہ المشایخ ۳۱۲
 تذکرہ المفسرین ۱۱۶
 تذکرہ بی خبر ۸۸
 تذکرہ حفاظ پیشاور ۳۲۴
 تذکرہ خواجگان نقشبندیہ ۲۵۲
 تذکرہ خواجہ محمد سعید بن محمد نقشبندی لاهوری
 (رک: قرآن السعیدین) ۱۳۳
 تذکرہ دولت شاه سمرقندی (رک: طبقات الشعراء)
 ۱۷۹، ۲۵۴، ۲۵۵
 تذکرہ ریاض الفردوس ۲۵۷
 تذکرہ زخمی ہندی ۸۸
 تذکرہ سلطانیه ۲۷۶
 تذکرہ شاعران (رک: مذكر الاحباب) ۸۶
 تذکرہ شعراى پنجاب ۹۴
 تذکرہ عارفان و صوفیان (رک: ناشناخته) ۳۹
 تذکرہ عالم ۳۲۰
 تذکرہ مخادیم کھرہ ۵۹
 تذکرہ مخدوم زادہ ۱۸۲
 تذکرہ مشایخ ۱۲۱
 تذکرہ مشایخ سرحد ۳۲۴
 تذکرہ مشایخ قادریہ حسینیہ ۳۲۴
 تذکرہ مصنفین درس نظامی ۲۰۳
 تذکرہ نوشاہی ۸۱
 تراشیہ شرح منظومہ ارثیہ ۱۹۲
 تراکیب ۳۲۴
 ترجمہ آسانی (رک: مجموعه)
 ترجمہ ابریز (رک: علامہ مبارک سچلماسی) ۶۷
 ترجمہ احادیث ۲۲۴
 ترجمہ اسرار البلاغۃ ۲۲۴
 ترجمہ النعرف بمذہب التصوف
 ترجمہ الجبرای از انگلیسی بہ فارسی ۱۰۶
 ترجمہ بلوغ العرب بہ اردو ۶۷

- تصورات ۲۷۵
تصوف (رک: اصطلاحات تصوف) ۱۵۴
تصویر و شجره ۲۳۵
تضمین اشعار شیخ عبدالله (رک: مجموعه) ۲۲۳
تضمین بر غزلیات حافظ ۲۴۱
تعاوید و اشکال طلسمات ۲۲۸
تعبیر الرؤیا ۴۰
تعريفات (رک: رساله قواعد فارسی) ۲۸۷
تعليمات شاه محمد رمضان شهيد (رک: فتوحات
مرشدیه) ۱۹۰
تعليم الاطفال ۱۹۸
تعليم متعلمين ۲۲۱
تعبير خواب (رک: مجموعه) ۲۸۷
تعويذات ۱۴۰، ۱۷۱، ۳۳۱، ۳۳۴، ۳۴۱
تعويذات سيد جماعت علی شاه (رک: مجموعه)
۳۴۱
تعويذ الصبيان ۳۴۱
تغلق نامه ۲۹۹
تفاسير قرآن ۳۰۱
تفسير آصفی (رک: نخبه التفاسير) ۱۹۴
تفسير آیات قرآنی و مطالب دينی ۳۲۹
تفسير ابجد هوز ۳۲۶
تفسير احمدی ۳۰۵
تفسير اكليل ۳۰۱
تفسير الرازی (رک: انتخاب مسائل) ۹۸
تفسير الفصيح (رک: تفسير قرآن، تفسير كلام)
۱۲۴
تفسير القرآن ۳۲۷، ۳۴۷
تفسير القرآن العظيم للحداد ۱۴۲
تفسير انا فتحنا ۱۶۴
تفسير بحر الحقائق ۱۴۳
تفسير بحر العشق (رک: تفسير سورة يوسف) ۲۴۰
تفسير بحر المواج ۱۴۲
تفسير ييضاوی (رک: انوار التنزيل و اسرار
التاويل) ۱۴، ۲۴۷
- ترجمه تاريخ اعثم کوفی ۱۷، ۳۰
ترجمه ترانه کشمير ۳۱۱
ترجمه چهل سورة تورات ۱۴۷
ترجمه رساله ملت و اباحت ۱۷۳
ترجمه رساله قشيريہ عبدالکريم نيشابوري ۶۷
ترجمه روضه الشهداء به نظم اردو (رک: گلزار
حسن ۱۰۸
ترجمه سطعات ۳۸
ترجمه طریقه محمدیه و سيرة احمدیه (رک:
تزکيه النفوس ۹۷
ترجمه فصوص الحکم ۳۰
ترجمه قرآن مجيد (فارسی منظوم) ۵۰
ترجمه قواعد السلطنت شاهجهانی ۱۱
ترجمه کافیه در نحو به اردو ۱۹۲
ترجمه کلمات طبيات (رک: ملفوظات نوشاه گنج
بخش) ۳۱۱
ترجمه کنز الدقائق ۱۱۵، ۳۲۶
ترجمه مجمع الفيوضات به سندی (رک: جامع
البرکات) ۵۵، ۵۶
ترجمه مناظر عليه (رک: آثار و احوال ابن
العربی) ۱۹۶
ترجمه منتخب قلاند الجواهر به فارسی ۱۱۱
ترجیع بند (رک: مجموعه) ۹۷
ترسل ۳۲۸
ترصیصاً للمرام و تنمیماً للکلام (رک: آگهی)
۱۷۳
ترغیب الصلوة ۱۸۲، ۲۰۷، ۲۱۸، ۲۳۹
ترکیب عبدالرسول ۲۴۱
ترمذی ۲۹۰
ترياق ۱۶۵
تزکيه النفوس (رک: ترجمه طریقه محمدیه و
سيرة احمدیه) ۹۷
تزوک تیموری ۴۴
تسنیم و هوja ۱۱۰
تشرح الطب ۳

تفسیر قرآن ۵۹، ۹۶، ۱۰۰، ۱۲۴، ۱۶۰،
 ۱۶۱، ۱۷۶، ۲۲۶، ۲۸۶، ۲۹۱، ۳۱۴،
 ۳۲۷
 تفسیر قرآن (رک: تفسیر نبوی) ۳۴۰
 تفسیر قرآن (رک: تفسیر کلام حق، تفسیر
 الفصیح) ۱۲۴
 تفسیر قرآن القرآن ۱۴۲
 تفسیر قشیری ۱۸۴
 تفسیر کبیر ۵۲، ۱۴۲، ۱۴۴
 تفسیر کشاف ۶۸، ۲۴۷
 تفسیر کلام (رک: تفسیر قرآن، تفسیر الفسیح
 «الفصیح») ۱۲۴
 تفسیر محمدی ۳۰۱
 تفسیر مدارک التنزیل ۱۴۴
 تفسیر مظهری ۱۷۸
 تفسیر معینی (رک: شرح القرآن) ۱۱۶
 تفسیر مفتاح الجنان ۲۵۸
 تفسیر موضع المعانی ۶۹
 تفسیر نبوی ۳۴۰
 تفسیر نقره کار ۸۰
 تفسیر لون و القلم (رک: مجموعه) ۸۶
 تفسیر نیشا بوری ۷۸
 تفسیر یعقوب چرخي ۲۰۶، ۳۴۴
 تقدیس الوکیل ۹۴
 تقدیس الوکیل عن توهین الرشید و الجلیل ۳۴۱
 تقریر کافیہ در نحو (رک: مجموعه) ۳۰۹
 تقریرات شریف العلماء ۲۵۸
 تقریر شاطبی (رک: تفسیر شاطبی) ۳۳۴
 تقسیم الاوراد (رک: مجموعه) ۱۴۵
 تقسیم العلم الى التصور و التصدیق (رک: رسائل
 اسدی) ۲۱۰
 تکملة مقالات الشعراء ۶۲
 تکملة نفحات الانس ۱۶۲
 تکمیل الايقان ۱۵۲

تفسیر پاره عم
 تفسیر تعلیم القرآن ۱۱۶
 تفسیر توضیح ۶۹
 تفسیر جلالین ۲۹
 تفسیر حدایق الحقایق فی کشف اسرار الدقایق
 ۱۲۶
 تفسیر حسینی (رک: جواهر التفسیر، مواهب
 علیہ) ۹، ۸۱، ۱۲۵، ۱۶۱، ۱۶۶، ۲۰۹،
 ۲۱۸، ۲۶۱، ۲۶۲، ۳۰۱، ۳۳۰، ۳۳۱،
 ۳۴۶
 تفسیر درواجکی (رک: تفسیر زاهدی، لطایف
 التفسیر) ۸۷، ۹۷، ۲۵۱
 تفسیر زاهدی (رک: تفسیر درواجکی) ۷۸، ۹۷،
 ۲۵۱
 تفسیر زر نگار (رک: تفسیر سورة يوسف) ۲۳۵
 تفسیر سورة بقره ۲۲۷
 تفسیر سورة الذاریات ۲۲۴
 تفسیر سورة الفاتحه (رک: نتائج الحرمین) ۷۵،
 ۲۸۲
 تفسیر سورة عم ۱۳۹
 تفسیر سورة فاتحه (رک: مجموعه) ۲۸۶
 تفسیر سورة «ق» ۲۲۴
 تفسیر سورة كهف ۲۲۷
 تفسیر سورة والضحي ۳۱۴
 تفسیر سورة يوسف (رک: احسن القصص) ۱۳۵،
 ۱۳۹
 تفسیر سورة يوسف (رک: بحرالعشق) ۱۴۰
 تفسیر سورة يوسف (رک: مجموعه) ۲۸۶، ۲۹۶،
 ۳۴۷
 تفسیر شاطبی (رک: تقریر شاطبی) ۳۳۴
 تفسیر طلاکار ۸۱
 تفسیر فارسی (رک: دلائل الخیرات) ۷۳
 تفسیر فتح العزیز (رک: مجموعه) ۲۸۶
 تفسیر فضلیه ۲۶۱
 تفسیر قرآن به زبان سندی ۵۵

ث

- ثلاث عشر رسائل ۲۷۰
ثلاثات (ثلثیات) بخاری (رک : مجموعه) ۱۱۶
۱۹۱
ثمر الارواح ۲۶۴
ثناء ابا بکر صدیق ۵
نواقب المناقب ۸۱

ج

- جامع الاکبر (رک : مقامات شاه نقشبندیه) ۷۵
جامع البرکات (رک : ترجمه سندى مجمع الفيوضات) ۵۶، ۵۵
جامع التعليل (رک : مفيد المبتدى) ۲۱۲
جامع الجوامع فى اللغة الفارسيه ۴۹
جامع الحقايق ۲۷۱
جامع الخيرات ۲۳۲
جامع الدعاء (رک : دلائل الخيرات) ۷۴
جامع الرموز ۳۰۱، ۱۷۱
جامع الصحيح بخارى ۲۹۰
جامع الصغير سيوطى ۷۹
جامع المعجائب ۱۶
جامع العلوم ۳۶
جامع العلوم (مناقب مخدوم جهانيان) ۱۲۱
جامع العلوم ۳۱۴، ۲۹۲
جامع الفصولين ۱۵۱
جامع الفوائد ۲۸۱، ۲۵۵، ۱۳۴
جامع الفوائد الاحتمائها على الفوائد غيرزوايد ۳۳۷
جامع القوانين ۳۳۰، ۳۱۴، ۱۵۷
جامع المضمرات ۱۵۳
جامع المنافع ۵۱
جام جم (رک : مثنوى جام جم) ۴۵، ۳۰
جام جهان نما ۱۳۶
جامع صحيح بخارى ۳۲۵
جامع عباسى ۲۷۷، ۲۳۴، ۴

- تكميل الايمان (رک : مجموعه رسايل) ۸۴، ۴۹، ۱۷۵
تكميل الايمان و تقوية الايقان ۸۴، ۱۶
۳۴۵، ۱۷۳
تلخيص الاشباه و الشروح ۱۷، ۱۵
تلخيص الاقوال فى تحقيق احوال الرجال ۲۷۵
تلخيص العلاج (رک : مجموعه) ۲۰۰
تلخيص المفتاح (رک : مجموعه) ۲۹۰، ۱۴۸
تلخيص جهمرة النسب ۳۱۲
تلقينات شاه محمد رمضان شهيد (رک : فتوحات مرشديه) ۱۹۰
تمهيدات (رک : زبدة الحقايق) ۲۳۸، ۹۹
تمهيد فى بيان توحيد ۱۷۸
تنبيه الانام ۱۶۴، ۱۵
تنبيه الانام فى سيرة خير الانام ۵۱
تنبيه الغافلين ۲۱۲، ۲۶۹، ۲۷۰، ۳۲۷
تنبيه المغررين ۱۷۸
تنبيه الهادى ۲۷۴
تنبيه الهادى و المهتدى ۲۶۸
تن تن ، مسائل مختلفه بين حكما و متكلمين (رک : رسايل اسديه) ۲۱۰
تنزيل القرآن ۳۰۱
تواريخ مراد ۳
توحيد مفضل بن عمر ۳
توزك تيمورى (رک : تزوكات تيمورى) ۱۱۱
توصل المريد الى المراد ۱۷۵
توضيح السنه فى تفضيح البدعه ۱۳۵
توكل نامه (رک : طب فرقانى) ۸۴
تهذيب الاسماء و اللغات ۲۴۷
تهذيب الفرائض ۱۵۴
تيسير الاحكام ۸۴
تيسير البيان فى تخريج آيات القرآن ۱۴
تيمور نامه هاتفى ۱۸۶

- جان مکه ۲۲۱
جاوید بهار (رک: کلیات منیر لاهوری) ۹۲
جذب القلوب الی دیار المحبوب ۴۹، ۱۶۵، ۳۰۵
جلالین (رک: چهار گلزار) ۴۸، ۳۰۱
جلالیه و جالبیه (رک: مجموعه رسایل) ۱۱۵
جلاء العیون ۳
جمال الملة و الدین فی رد عناید الوهایین ۷۷
جمال یوسف شاه گردیز ۸
جالبیه و جلالیه (رک: مجموعه رسایل) ۱۱۵
جمال ۳۰۱
جنه الصوفیین ۵۰
جنه الفردوس (رک: مسائل زنان) ۲۲۰
جنه النعم ۵۲
جنت النعم فی فضایل القرآن الکریم ۳۲۰
جنگ اشعار (رک: بیاض، مجموعه اشعار) ۱۴۷، ۲۵۹، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۲۶، ۳۳۰، ۳۴۵
جنگ نامه (رک: قاسم نامه) ۱۵۳
جنگ نامه (رک: نامه رنگین) ۱۵۵
جوابات شاه رفیع الدین ۱۷۴
جواز اقوال صوفیان بر وحدت وجود ۳۲۷
جواز الصراط ۲۳۲
جواز ذکر جهر ۳۲۶
جوامع الحکایات (رک: شجره نسب حضرت محمد «ص») ۹۶
جواهر الاصول ۷۵
جواهر التفسیر حسینی (رک: تفسیر حسینی) ۱۶، ۱۲۵
جواهر التفسیر لتحفه الامیر (رک: تفسیر حسینی) ۱۶۱
جواهر الحقایق (رک: مجموعه) ۱۹۶
جواهر الفرید (رک: مجموعه) ۳۴۶
جواهر القرآن (روش قرائت و تفسیر آن) ۴۶، ۳۳۴
جواهر القرآن ۱۵۴، ۱۷۴، ۲۸۶، ۳۰۱
- جواهر المضیئه ۲۵۴
جواهر النفیس علی متن درهم الکیس ۲۰۱
جواهر خمسہ ۱۴، ۱۵۳
جواهر محمودیہ ۱۴۵
جواهر الاسرار ۱۴۲
جوهر الذات ۱۲۴، ۲۷۶
جهاد ۲۳۲
جهاد حسینی ۲۵۷
جهل المقل ۱۱۰
- ج
چراغ نامه ۲۷۸
چلبی بر خیالی ۲۴۰
چلبی بر مطول ۲۴۰
چولہ قمیص باوا نانک صاحب ۲۰۴
چهار عنصر ۵۹
چهار گلزار (رک: مجموعه بیضاوی، تفسیر مدارک، جلالین، تفسیر حسینی) ۴۸
چهل حدیث (رک: مجموعه) ۸۵، ۱۴۰، ۲۷۸، ۳۴۷
چهل غزل میر سید علی ہمدانی ۳۲۶
چهل کلمہ ۳۲۹
چهل مجالس خواجہ گیسو دراز ۲۴۰
چهل مجلس ۱۵۵
چهل مکتوب امام ربانی (رک: مکتوبات امام ربانی) ۱۶۲
- ح
حاشیہ ابوالحسن الشہید بر شرح العقاید الشافعیہ (رک: نوریہ) ۱۷۰
حاشیہ اشباہ و نظائر ۳۸
حاشیہ الغیالی علی شرح العقاید ۲۳۹
حاشیہ بر تلویح ۳۸
حاشیہ بر قواعد العضدیہ ۱۴۸
حاشیہ بیضاوی ۲۴۷
حاشیہ تلویح بر توضیح ۲۳۹

- حاشیه* حجة الله بالغه ۴۱
حاشیه* حسامی ۲۳۹
حاشیه* رباط علی المقیاس ۲۴۰
حاشیه* سراجی در علم میراث ۲۴۱
حاشیه* سلم العلوم ۲۴۰
حاشیه* شرح الوقایه (رک: غاشیه الحواشی)
۶۶
حاشیه* شرح تهذیب ۲۰۱
حاشیه* شرح عقاید ۲۸۷
حاشیه* شرح هدایه الحکمه (رک: فخریه) ۳۸
حاشیه* عضدی ۲۴۸
حاشیه* علامه قاضی محمود تهتوی (رک: شرح
زبله) ۳۸
حاشیه* علی شرح الشمسیه ۱۵۷
حاشیه* قدیمه* جلالیه بر شرح تجرید ۳۹
حاشیه* قصیده امالی ۳۲۹
حاشیه* قطبی (رک: شرح شمسیه در منطق ،
میر قطبی ، حاشیه* قل احمد) ۴۰
حاشیه* قل احمد بر حاشیه* ملا عبدالحکیم سیالکوتی
(رک: حاشیه* قطبی) ۴۰
حاشیه* مخدوم عبدالواحد سندی سیوانی (نعمان ثانی ،
رک: حاشیه* اشباه و نظایر) ۳۸
حاشیه* مخدوم محمد هاشم تهتوی (رک: مجموعه)
۴۰
حاشیه* مطول ۳۳۵ ، ۳۳۵
حاشیه* معالم الاصول ۲۵۹
حاشیه* ملا عبدالحکیم سیالکوتی بر مطول ۲۵۳
حاشیه* ملا عبدالحکیم سیالکوتی (رک: حاشیه*
قل احمد) ۴۰
حاشیه* ملا عبدالغفور بر رساله* مذاهب عشره
(رک: مجموعه) ۲۸۷
حاشیه* ملا عبدالله یزدی بر خطابتی ۷۸
حاشیه* مولانا عبدالحکیم سیالکوتی علی تفسیر
انوار التنزیل و اسرار التأویل معروف به تفسیر
بیضاوی ۲۱۹
حاشیه* مولانا عصام الدین بر تفسیر بیضاوی ۷۸
حاشیه* مولانا فاضل ۷۵
حاشیه* مولانا نور الله بر جاسی ۱۵۷
حاشیه* مولوی عبدالغفور علی شرح اللمعات ۱۶۲
حاشیه* میر ایسا غوجی ۲۰۶
حاشیه* میرزا بر شرح تهذیب ۳۳۵
حاشیه* میرزا قطبیه ۳۳۵
حاشیه* میر زاهد بر ملا جلال ۱۵۶
حاشیه* میر سید شریف جرجانی (رک: متوسط) ۳۹
حاشیه* میر عاصم علی شرح هدایه الحکمه
معروف به مبیندی ۲۴۰
حافظ خطی مصور (رک: دیوان حافظ) ۱۹
حافیه شرح کافیه ۲۲۳
حالات ترکستان (رک: تاریخ شاهان درانی
و شاهان درانیه) ۱۶
حالات حاجی دوست محمد قندهاری و خلفایش
۱۷۳
حالات خواجه* نقشبند (رک: بهاء الدین نقشبند)
۷۵
حالات و آثار شیخ محمد مراد سنگ نقشبندی
(رک: فیض مراد) ۱۳۴
حالات و مقامات شیخ داود کرمانی شیرگله‌ای
(رک: مقامات داودی) ۱۳۵
حبیب السیر ۲۷۵
حجت العمل فی ابطال الحبل (رک: مجموعه*
رسائل در تصوف)
حدایق الالباب ۲۷۸
حدایق الانوار فی حدایق الآثار ۲۹۲
حدایق النجوم ۲۶۲
حدیقه* الحقیقه سنائی (رک: حدیقه* سنائی) ۲۴۱
حدیقه* السیاحه ۲۷۹
حدیقه* الشیعه ۲۷۶
حدیقه* سنائی (رک: حدیقه* الحقیقه* سنائی) ۵۱
حدیقه* معرفت ۱۳۵

حل مشکلات مثنوی و تفضیل مجملات معنوی

۲۵۱

حلیہ الصبیان شرح فتح الرحمن ۳۱۵

حلیہ المتقین ۹۰

حایل شریف (رک: قرآن) ۸، ۱۰، ۱۳، ۱۵

حمد ییعد (رک: ہند نامہ عطار، مجموعہ) ۱۴۰،

۲۹۶، ۳۲۲

حملہ حسینی (ہائند حملہ حیدری) ۴۵

حملہ حیدری ۴۷، ۵۸، ۲۷۸

حوادث منی النبوة ۴۷

حواشی شرح الشریف (رک: مجموعہ) ۲۳۹

حواشی شریفیہ علی المتوسط ۸۴

حواشی کتب فقہ ۳۱۵

حواشی متعلقہ علی شرح سلم ۲۱۳

حواشی محمود بن نعمت اللہ بر شرح شمسہ ۱۷

حواشی محمود بن نعمت اللہ بر میر قطبی ۱۷

حواشی مخدوم محمد معین تہتوی (رک: شرح

زبدہ) ۳۸

حواشی مخدوم محمد ہاشم تہتوی (رک: شرح

شاطبیہ) ۴۱

حواشی معلقہ علی الامور من شرح المواقف ۶۰۹

حواشی منطق قاضی حمد اللہ ۳۳۵

حواشی میر محمد (رک: محمد ولی میر باقی) ۳۴۴

حیات الانسان ۲۴۷

حیات الحيوان الكبرى ۱۳، ۲۴۸

حیات الصائمین (رک: مظهر الانوار محتوی علی

مسائل الصیام) ۳۹

حیات القلوب ۲۵۹

حیات جاودان ۶۷

حیات حکیم ۲۵۷

حیرت الفقہ (رک: مشکلات الفقہ) ۳۱۰

خ

خاتمہ (رک: سید محمد خواجہ گیسو دراز ہندہ

نواز) ۱۸۳

حرز الثمین فی شرح حصن الحصین من کلام سید

المرسلین ۱۵۲

حریر سنگ ۱۰۵

حزب البحر (رک: مجموعہ اوراد و وظائف) ۱۱۶

حسامی در اصول فقہ ۲۹۰

حسنات العارفین (رک: مجموعہ) ۳۶

حسن الجردہ فی شرح قصیدۃ البردۃ ۱۱۹

حسن گلو سوز (رک: اشک و آہ، مجموعہ

مقالات) ۹۶، ۱۸۵

حسینی (رک: چہار گزار) ۴۸

حسن و عشق ۳۳۰

حصار الایمان (رک: شرح انواع عبد اللہ) ۳۴۲

حصن الحصین من کلام سید المرسلین ۷، ۶۵،

۱۲۴، ۱۲۵، ۱۴۳، ۱۶۰، ۳۲۷، ۳۴۴

حضرات القدس (رک: مجموعہ) ۱۶۴، ۱۷۶،

۱۸۳، ۲۵۱

حظائر القدس ۱۷۳

حفظ الاحقاق ۲۳۲

حفظ الایمان من غارۃ الشیطان ۴۱

حفظ دین و ایمان ۲۳۲

حق الیقین ۹۰

حقانی ۳۰۱

حق نما (رسالہ) ۱، ۱۰۸

حقیقۃ الاسلام ۲۲۵، ۲۲۷

حقیقۃ الصلوۃ (رک: مجموعہ) ۸۴

حقیقۃ العشق

حکایات عربی ۲۰۳

حکمت اسلامی کی مغرب پر احسان ۸۹

حکمت یونانی د رسالہ (رک: مجموعہ رسایل)

۹۵

حکم علیہ و کلمات قدسیہ ۲۸۳

حلاج نامہ ۲۸۸

حل الموجز آفسرائی ۲۳۰

حل مشکلات الغیث فیما يتعلق بالفضل و الحدیث

۷۷

خلاصه الحساب شیخ بهاء الدین عاملی (رک):

مجموعه) ۴۰، ۱۵۷، ۲۲۶

خلاصه السیر ۲۵۴

خلاصه السیر فی احوال سید البشر ۶۹

خلاصه العارفين فی ذکر خواجہ بهاء الدین ملتانی

۵۳

خلاصه الفتاوی ۱۲۵، ۱۲۷

خلاصه الفقه ۱۲۵، ۱۴۰، ۱۷۵، ۲۰۱

۲۲۰

خلاصه المعارف (رک: مجموعه) ۹۲، ۱۳۶

۱۵۱

خلاصه النفعات (رک: منتخبات نفعات الانس)

۷۱

خلاصه الوفا با خبار المصطفی ۲۸۰

خلاصه تفسیر حسینی ۲۸۶

خلاصه حقایق البلاغه ۲۲۷

خلاصه سیر المتأخرین ۳

خلاصه شرح تهذیب ۲۲۴

خلاصه شرح مطالع الانوار ۲۲۷

خلاصه علم الاصول ۴

خلاصه فتوح الامداد ۲۸۲

خلاصه فقرنامه ۳۴۱

خلاصه کیدانی (رک: مجموعه) ۱۳۹، ۲۰۰

۲۲۲، ۲۹۴، ۳۲۰

خلاصه مجاهدیه ۲۸۵

خلاصه مذاهب المعتره (رساله) ۴

خلاصه مفتاح الصلوة (رک: مصلح المفتاح)

۵۲

خلافت و دستور اسلام ۲۳۲

خمفانہ دل ۱۱۸

خمسة الاسلام (رک: مجموعه)

خمسة نظامی (مصور) ۱۰، ۱۹، ۳۰، ۳۲

۱۲۵، ۱۴۹

خواب نامه (رک: مجموعه) ۳۴۱

خوارق العادات ۳۲۶

خازن ۳۰۱

خالق باری (رک: مجموعه) ۲۸۶

خاورنامه (مثنوی) ۴۵

خدا کے کلام میں رسول ۳۰۲

خیر العاشقین (رک: دیوان شعر) ۶

خزانة الرسوم ۱۶۵

خزانة الروایات (عربی) ۶۵

خزانة العلم ۱۰۶

خزانة الفقه (رک: مجموعه) ۳۳۷

خزانة المفتین ۱۵۱

خزانة جلالی ۲۰

خزانة جلالیه ۱۲۴

خزائن القصص (رک: الف ليلة و ليلة) ۲۶۱

خزینة سیمین ۴۹

خسرو و شیرین نامی اصفهانی (مثنوی -) ۳۷

خسرو و شیرین نظامی ۴۴، ۱۰۸، ۱۴۷

۲۹۹

خطابات عالیہ (رک: شهاب الدین شاه) ۲۷۸

خطبة ثانی ۲۰۰

خطبة تیمور شاه ۲۰۰

خطبة شیخ سعدی ۵۱

خطبة عید ۲۰۰

خطبة عید خورد (عید الفطر) ۲۰۰

خطبة عید کلان (عید الاضحی) ۲۰۰

خطیب قرآن سیرت نبی آخر الزمان (مفصل) ۲۵۷

خفی علایی (رک: منتخب ذخیره خوارزم شاهی)

۱۱۰

خلاصه اخلاق جلالی ۲۲۷

خلاصه الاحکام ۲۳۱

خلاصه الاشارات لابن سینا (رساله) - ۲۲۳

خلاصه الاقوال فی معرفة الاحوال ۲۷۴

خلاصه البحرین ۲۶۴

خلاصه البیان (رک: شرح لغات مشکوة المصابیح)

۴۰

خلاصه التواریخ ۱، ۸۸، ۲۸۷

- خواص آیات قرآن شریف ۲۸۳
 خواص اسماء الحسینی ۲۸۳
 خواص القرآن العظیم ۲۴۲
 خواص سوره های قرآن ۳۳۱
 خود آموز فارسی ۳۳۹
 خیابان (رک : شرح گلستان) ۱۹۷
 خیابان های وحدت ۱۴۷
 خیر التجارب ۲۹۳ ، ۳۰
 خیر المجالس (رک : ملفوظات و اقوال شیخ
 نصیر الحق) ۹۵
 د
 داد سخن ۹۲
 دار (در) النظم فی فضایل قرآن قرآن کریم
 دارانی ۳۲۴
 داستان ۵۷
 داستان امیر حمزه ۷۰ ، ۱۲۰ ، ۲۵۴
 داستان باغبانی ۳۳۱
 داستان سندی ۴۶
 دامغ الباطل ۲۷۸
 دبستان المذاهب ۹۳
 دراسات العربیه ۶۷
 در المعارف ۱۷۳
 در المکنون (شرح شیخ عبد القادر کیلانی ، رک :
 مجموعه) ۲۲۶
 در النضید در علم تجوید ۳۲۸
 درباره طالب آملی ۹۴
 در بیضا (رک : تفسیر سورة یوسف) ۱۱۰
 درة البیضا (رک : شهادتین حسن و حسین)
 ۱۷۶
 درة التاج فی المعراج (مثنوی -) ۷۰
 درة التاج لعزة الدباج ۹۵
 درة الفاخرة ۱۶۳
 درة الفوائد فی التجوید ۲۳۱
 درر الحکام فی شرح غرر الاحکام ۱۵۱
 درر المعارف ۹۷ ، ۱۲۹
- در فواید غالیة الايمان ۴
 در مجالس ۳۴۱
 در ملفوظ شیخ بهاء الدین ۲۰
 در منشور ۳۸
 در منظوم ۲۰
 درود تاج (رک : دعای تاج) ۳۱۸
 درود چمکنی ۱۵۸
 درود شریف (رک : هفت روزه) ۸۳
 درود شفاء قاضی الحاجات ۱۴۳
 درود غوث پاک ۳۲۳
 درود کبریت احمر ۳۲۳
 درود مستغاث (رک : مجموعه) ۸۲ ، ۸۳ ،
 ۱۴۴ ، ۲۰۰ ، ۲۱۲ ، ۳۰۹ ، ۳۱۶ ،
 ۳۱۹ ، ۳۲۸
 درود هزاران ۲۲۲
 درود هزاره (رک : مجموعه) ۸۲
 دستنبو (رک : کلیات منیر لاهوری) ۹۲
 دستور الاطبا ۹۲
 دستور الانام و عین العلم ۱۸
 دستور الانشاء ۱۳۷
 دستور العلاج ۱ ، ۸۵ ، ۱۹۴
 دستور العلم ۲۶۴
 دستور العمل ۳
 دستور العمل خوردن فادزهر ۲۶۵
 دستور الفصد ۷۶
 دستور القضاء (رک : مجموعه) ۱۵۲ ، ۲۱۱
 دستور المبتدی ۲۹۰
 دستور المصلی (رک : شرح فارسی فقه کیدانی)
 ۱۳۸
 دستور سراج المبتدی ۵۵
 دعاء ۲۸۳ ، ۳۳۵ ، ۳۳۸
 دعاء بسملة الشریف ۲۸۳
 دعائم الاسلام ۲۹۹
 دعای تاج (رک : مجموعه) ۳۰۹ ، ۳۱۸
 دعای ختم القرآن (رک : مجموعه) ۱۹۱

- دعای سریانی (رک : چهل حدیث) ۸۵
 دعای عجایب الاستغفار (رک : دعای عبدالله شیطاری) ۲۰۲
 دعای مغنی (رک : مجموعه اوراد و وظائف) ۱۱
 دعوت الی الخیر ۲۲۷
 دفتر خاطرات (رک : مذكرات ، سفر نامه مکّه) ۳۹ ، ۳۸
 دفتر دوم ابو الفضل علامی ۱۰۶
 دفتر شعر ۱۰۶
 دقایق الاخبار ۲۱۷ ، ۷۵
 دقایق الاصول شرح حساسی ۲۳۹
 دقایق الایمان (رک : مجموعه) ۳۴۷
 دقایق الحقایق ۳۷
 دلائل البول (رک : مجموعه) ۲۸۲
 دلائل الخیرات (رک : مجموعه) ۷۴ ، ۷۳ ، ۹
 ۸۱ ، ۸۳ ، ۹۲ ، ۱۱۶ ، ۱۱۸ ، ۱۱۲۶
 ۱۴۷ ، ۲۴۲ ، ۲۴۹ ، ۲۶۲ ، ۳۲۳
 دلائل السلوک ۲۹۷
 دلائل النبض (رک : مجموعه) ۲۸۲
 دلیل الضالین ۲۱۹
 دویقی های فریدی (رک : دوهرة جات) ۱۷۱
 دوحه الریاحین ۲
 دوره حدیث ۲۹۰
 دوهرجات (رک : دویقی های فریدی) ۱۷۱
 ده قاعده (رک : مجموعه رسایل) ۱۱۵
 دیباچه سه نثر ظهوری (رک : مجموعه) ۲۸۷
 دیباچه فصول الشاشی (رک : مجموعه) ۲۴۲
 دین آلهی ۲۲۷
 دین فطرت ۲۲۷
 دینی لغات ۱۱۶
 دیوان آزاد بلگرامی ۵۰
 دیوان آشکار (رک : دیوان سچو یار) ۱۲۰ ، ۱۲۱
 دیوان آصفی ۱۰۰
 دیوان آفرین لاهوری ۱۱۴
- دیوان ابن یمن فریومدی ۴۴
 دیوان ابوالفرج رونی (رک : مجموعه دواوین خمسّه) ۲۵۰
 دیوان ابو نواس ۲۵۳
 دیوان احمد ۱۴۹
 دیوان احمد جام (رک : ژنده پیل) ۱۷۹
 دیوان احمد شاه ۲۶۱
 دیوان احمد شاه ابدالی در درانی ۲۹۱
 دیوان اسیری ۹۸
 دیوان اشعار (ناشناخته) ۱۵۲ ، ۲۲۶ ، ۲۳۲
 دیوان المؤید ۲۶۹
 دیوان المهملات (رک : مجموعه) ۳۴۵
 دیوان امامی ۴۴
 دیوان امامی هروی ۱۹۸
 دیوان امیر خسرو ۲۹۹
 دیوان امیر خسرو دهلوی ۱۴ ، ۴۹
 دیوان اوحدی ۵
 دیوان بابا فغانی شیرازی ۴۹
 دیوان بابر ۱۹۷
 دیوان بابو جان ۲۹۲
 دیوان بدر چاچی ۸۶
 دیوان بدیع البیان ۹۹
 دیوان برکات ۱۱۰
 دیوان برهن ۹۳
 دیوان بهار (رک : مجموعه) ۲۸۷
 دیوان بیدل ۱۵ ، ۲۹ ، ۹۳ ، ۲۵۶
 دیوان پهلوی (رک : دیوان شاعر قوم و کوهساران) ۱۱
 دیوان جامی ۲۴۱
 دیوان جالی ۲۴۴
 دیوان حافظ شیرازی ۱ ، ۶ ، ۸ ، ۹ ، ۱۴ ، ۱۶ ، ۲۲ ، ۳۲ ، ۴۴ ، ۱۱۰ ، ۱۱۳
 ۱۱۵ ، ۱۲۳ ، ۱۲۶ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۷ ، ۱۵۵ ، ۱۶۵ ، ۱۷۳ ، ۱۹۴

دیوان صائب تبریزی اصفهانی ۳۲، ۳۳، ۳۶،
 ۱۹۴، ۲۰۷، ۲۶۵، ۳۳۱
 دیوان صوفی (رک: شلاق الجاهلیت) ۱۱۵
 دیوان صیدی تهرانی ۱۱۹
 دیوان طالب آملی ۴۴، ۹۳
 دیوان ظفر بهادر ۲۸۴
 دیوان ظهیر قاریابی ۱۴۵
 دیوان عبدالواسع حبیلی (رک: مجموعه* دواوین
 خمه) ۳۵۰
 دیوان عبرت مازندرانی ۴۴
 دیوان عبیدی ۱۸۵
 دیوان عراقی ۴۴
 دیوان عرفی ۱۸۵، ۱۹۴، ۲۲۹، ۲۸۴
 دیوان عطار ۴۴
 دیوان عطائی (رک: عطائی نامه) ۲۰
 دیوان عظیم ۱۷۴
 دیوان عظیمیا ۱۷۴
 دیوان عنصری (رک: مجموعه* دواوین خمه) ۲۵۰
 دیوان غزلیات امیر خسرو ۱۸۵
 دیوان غنیمت کنجاهی ۱۵، ۱۰۷ (رک: نیرنگ
 عشق) ۱۷۱
 دیوان فرشته (رک: مجموعه) ۹۷
 دیوان فضلی ۲۴۲
 دیوان فضولی (رک: دیباجه دیوان فضولی) ۱۱۱
 دیوان فغانی (رک: مجموعه) ۲۴۳
 دیوان قادری ۳۱۲
 دیوان کلیم کاشانی ۴۳
 دیوان گدا ۵۰
 دیوان لسانی (رک: مجموعه) ۲۴۳
 دیوان محتشم کاشی ۱۸۵
 دیوان محمد کاظم خان شیدا ۲۴۹
 دیوان مخفی ۳۱
 دیوان مسعود سعد لاهوری ۴۳
 دیوان معزالله خان مهمند (ابن ملک عبدالله) ۲۶۱
 دیوان معینی ۳۰۰

۲۰۵، ۲۱۷، ۲۲۹، ۲۳۹، ۲۴۰،
 ۲۶۰، ۲۶۷، ۲۷۶، ۲۸۰، ۲۸۵،
 ۲۹۳، ۳۰۰، ۳۰۳، ۳۱۳، ۳۳۰
 دیوان حضرت علی (ع) ۲۵۳
 دیوان حکیم قطران تبریزی (رک: مجموعه* دواوین
 خمه) ۲۵۰
 دیوان حکیم لامعی (رک: مجموعه) ۱۷۲
 دیوان خاقانی ۷۰، ۲۷۶
 دیوان خواجه سعید لنواری (لواری) ۳۹
 دیوان خوشحال خان خٹک ۲۶۱
 دیوان راجا (رک: مجموعه) ۲۴۲
 دیوان رنگین ۲۸۴
 دیوان سچو یار (رک: دیوان آشکار) ۱۲۰،
 ۱۲۱
 دیوان سعید ۱۵۰
 دیوان سلطان باهو ۳۱۷
 دیوان سنایی ۹۱
 دیوان سید آغا حسین ارسطو جاهی (رک: دیوان
 شاعر پهلوی) ۱۱
 دیوان سید میرجان الله شاه رضوی دوهری (رک:
 دیوان میر) ۴۰
 دیوان سیدنا المؤید الشیرازی ۲۷۴
 دیوان سیدنا عبدالله ۲۷۳
 دیوان شاعر قوم (رک: دیوان پهلوی) ۱۱
 دیوان شاه ۱۴۸
 دیوان شاه نعمت الله ولی ۴۴، ۲۵۰
 دیوان شاهی (رک: دیوان هلالی) ۱۱۸،
 ۱۵۰، ۱۸۴
 دیوان شریف تبریزی (رک: مجموعه) ۲۴۳
 دیوان شعر (ناشناخته -) ۶، ۲۲۵
 دیوان شعور ۷۹
 دیوان شمس تبریزی ۱۰۷
 دیوان شوکت ۱۲۶
 دیوان شهباز (رک: مخزن الادویه) ۱۴۰

ذکر مطالب غنیة الطالبین ۳۱۴
ذعیبه در طب (رک: تحقیق الاشارة الى تعلم
البشارة ۱۱۹

ر

راحت الارواح ۱۷۴
راحة العقل ۲۷۰
راحة العقل السور السابع ۲۶۹
راحت القلوب ۲۱۲، ۳۴۷
راحت المؤمنین ۲۰۱
راشد الصبیان ۲۹۴
راسین (رک: ترجمه فارسی منظوم راسین)
راه نجات (رک: مجموعه) ۸۴
رباعیات ابن الفارض ۲۸۳
رباعیات ابوسعید ابوالخیر ۲۶۴
رباعیات انوری (رک: قصاید و رباعیات انوری)
۵۵
رباعیات بابا طاهر همدانی ۶۰
رباعیات خوشحال خان ختک ۲۴۹
رباعیات عمر خیام ۲۰، ۲۸۳
ربیع الجیب ۲۸۱
ربیع الهدایه ۲۱۹
رتن و ودم (قصه فارسی) ۵۱
رجال کبیر ۲۷۵
رحمت کائنات ۱۱۶
رد المنکرین (رک: مجموعه) ۹۶
ردالوهایه ۱۷۳
رد بر سید احمد دهلوی و شاه اسماعیل دهلوی
۳۲۷
رد سیف قاطع (رک: مثنوی برق لامع) ۴
رساله (رک: مجموعه) ۱۱۶
رساله آداب پیر و مرید ۱۹۰
رساله آفاق و انفس ۲۷۸
رساله ابدالی (ک: مجموعه) ۱۷۳
رساله ابراهیمیه ۲۷۵
رساله ابوبکر خواف (رک: مجموعه پنج رساله) ۱۷۷

دیوان مغربی ۶، ۳۳، ۲۷۹

دیوان مفتی عبدالوهاب ۲۶۵

دیوان ملا عرفی شیرازی (رک: دیوان عرفی) ۱۵

دیوان منشی ۲۷۹

دیوان میر (رک: دیوان سید مرجان الله شاه

رضوی روهری) ۴۰

دیوان میر تقی میر ۲۶۰

دیوان میر صاحب ۵۰

دیوان ناصر ۶۱

دیوان نجیب الدین (رک: مجموعه دواوین خمسة)

۲۵۰

دیوان نعتی ۳۴۲

دیوان نقی ۱۶۵

دیوان واقف بتالوی لاهوری (رک: دیوان واقف

لاهوری) ۹۳

دیوان واقف لاهوری ۶۶، ۸۸، ۱۱۴

دیوان واله (رک: منتخب دیوان محمد کاظم

متخلص به واله) ۷۸

دیوان ولی ۵۵

دیوان ولید بن یزید ۳۷

دیوان هلالی (رک: دیوان شاهی) ۱۱۸،

۲۲۹، ۲۸۴

ذ

ذبح نامه تکفین (رک: مجموعه رسایل) ۱۳۹

ذخیره الملوک ۱۱۰، ۱۵۰

ذخیره خوارزمشاهی ۱۸۵

ذخیره نظام شاهی ۱۱۲

ذره و خورشید (رک: نامه عشاق) ۹۶

ذره و خورشید (رک: مجموعه مقالات) ۱۸۵

ذریعة الوصول الى جناب الرسول ۳۷

ذکر احوال سید امام الدین ۲۷۸

ذکر جمیل ۲۳۲

ذکر رجال (رک: مجموعه) ۱۹۱

ذکر رفتگان ۲۰۳

- رساله^{*} اثبات نبوت ۱۷۵
 رساله^{*} احادیث (رک: مجموعه) ۲۱۱
 رساله^{*} احقاق حق در رد اعتراضات عبدالحق ۱۷۵
 رساله^{*} احوال مشایخ کبار ۱۳۵
 رساله^{*} اخوان الصفا ۲۶۹
 رساله^{*} ادعیه ۲۱۳
 رساله^{*} ادعیه و فرائض (رک: مجموعه) ۳۰۷
 رساله^{*} ارث (رک: مجموعه^{*} دو رساله) ۲۰۰
 رساله^{*} اسرارالوحی ۱۹۶
 رساله^{*} اسرار حروف ۲۳۴
 رساله^{*} اصول دین و نماز ۲۵۹
 رساله^{*} اعتقادات اهل سنت و جماعت ۱۷۵
 رساله^{*} اکرامات آدمیه (رک: مجموعه) ۱۳۹
 رساله^{*} الاسلام ۲۲۷
 رساله^{*} الانابة والتضرع ۲۷۲
 رساله^{*} الاولى (رک: رسایل اخوان الصفا) ۲۲۴
 رساله^{*} البیان لأوجب ۲۷۳
 رساله^{*} التذکرة فی المعاد ۲۷۸
 رساله^{*} الجامعة ۲۶۸
 رساله^{*} الحيوانات (رک: رسایل اخوان الصفا) ۲۷۴
 رساله^{*} الشریفة فی معانی اللطیفه ۲۷۳
 رساله^{*} الصفات لله تعالیٰ ۲۵۹
 رساله^{*} الفقهاء ۱۷۵
 رساله^{*} الکشف الظلام (رک: مجموعه) ۲۱۱
 رساله^{*} المبدأ والمعاد ۱۵۰
 رساله^{*} المحبوبة المعبودة (رک: مجموعه^{*} رسایل) ۴۹
 رساله^{*} المضالہ بین الانسان والکعبة (رک: مجموعه) ۱۳۶
 رساله^{*} المعید والمعاد ۲۷۰
 رساله^{*} النبض (رک: مجموعه) ۲۹۷
 رساله^{*} النفس ۲۷۰ ، ۲۷۳
 رساله^{*} النعم ۲۷۰
 رساله^{*} اولیات ۳۱۴
 رساله^{*} ایمان و یقین ۱۶۴
 رساله^{*} ایها الولد (رک: فرزند نامه ، مجموعه^{*} پنج رساله) ۱۷۷
 رساله^{*} بابت چهارگانه^{*} نماز ۱۳۴
 رساله^{*} بیخ چینی ۲۶۵
 رساله^{*} بیست باب اصطربلاب ۱۹۷
 رساله^{*} بی نمازان (رک: مجموعه) ۸۴
 رساله^{*} پاس انفاس ۱۶۰
 رساله^{*} تجنیسات ۲۸۳
 رساله^{*} تجوید (رک: مجموعه^{*} رسایل) ۲۱۷
 رساله^{*} تحفة الحبيب الى الحبيب ۲۷۶
 رساله^{*} تحفة المراد ۲۷۲
 رساله^{*} تحقیق محصورات (رک: مجموعه) ۱۵۴
 رساله^{*} تصوف ۸۳ ، ۱۶۳ ، ۱۷۴
 رساله^{*} تعویذ ۱۴۰
 رساله^{*} تعویذات ۱۳۹
 رساله^{*} تعویذ و طلسم ۳۱۰
 رساله^{*} تبیین انصاری (رک: مجموعه^{*} رسایل) ۱۹۷
 رساله^{*} توحید ۹ ، ۱۷۴ ، ۲۲۸
 رساله^{*} توفیقیه در علم توحید ۱۶۱
 رساله^{*} تهنیت (رک: مجموعه) ۸۳ ، ۲۸۲
 رساله^{*} جعفر (رک: تدقیق النظر فی تحقیق النذر) ۹۶
 رساله^{*} چوب چینی ۲۶۵
 رساله^{*} چهارگانه^{*} شیخ محمد حامد لاهوری (رک: بیان چهارگانه^{*} نماز) ۱۳۶
 رساله^{*} حدیث قدسی (رک: رساله^{*} حقیه) ۸۷
 رساله^{*} حساب ۳۱۱
 رساله^{*} حضرت مولوی محمود شیرازی (رک: مجموعه) ۱۷۵
 رساله^{*} حفظ الایمان (رک: مسایل زبان) ۱۷۲
 رساله^{*} حق نما (رک: رساله^{*} توحید) ۸۶ ، ۱۸۴
 رساله^{*} حقیه ۸۷
 رساله^{*} حل و حرمت حیوانات (رک: مجموعه) ۱۷۸
 رساله^{*} حلیه^{*} مبارکه (رک: مجموعه) ۹۵

- رساله^{*} خط شکسته ۱۷۳
 رساله^{*} خواجه عبدالله انصاری (رک : مجموعه^{*} پنج رساله) ۱۷۵ ، ۱۷۷
 رساله در اثبات تقلید و حصر مذاهب اربعه ۱۷۴
 رساله در احوال امام ثانی عشر ۲۷۴
 رساله در اصول حدیث ۳۹ ، ۳۲۵
 رساله در اصول خاندان نقشبندی مجددی ۱۷۶
 رساله در باره انبیا ۱۷۱
 رساله در باره داود بندگی ۲۶۰
 رساله در باره سلسله^{*} نقشبندیه ۱۷۱
 رساله^{*} در باره منصور حلاج ۳۲۶
 رساله در بیان تقلید مطلق ۲۲۶
 رساله در بیان سلوک حضرات نقشبندیه مجددیه معصومیه^{*} سراجیه ۱۷۳
 رساله در پند دادن ضیاء الدین یوسف فرزند جاسی ۲۸۳
 رساله در تأویلات شرایع ۲۷۷
 رساله در تجوید (رک : مجموعه رسایل) ۲۱۷
 رساله در تحقیق مسایل مهمه (رک : مجموعه) ۹۶
 رساله در تصوف (رک : مجموعه) ۸۶ ، ۱۷۸ ، ۲۳۷
 رساله در حجت اثنا عشریه ۲۷۷
 رساله در حدود دین ۲۷۹
 رساله در حقیقت دین ۲۷۹
 رساله در رد حرمت تنباکو و ناسوار و حقه و غیرهم ۱۷۵
 رساله در رد روافض ۱۷۷
 رساله در رد وهابیه (رک : رساله در اثبات تقلید در حصر مذاهب اربعه) ۱۷۸
 رساله در شرح اییات شیخ عبدالقادر جیلانی (رک : مجموعه) ۹۵
 رساله در طب ۳۰۳
 رساله در علم تصوف ۷۹
 رساله در علم حساب ۷۶ ، ۲۸۱
 رساله در علم قرائت ۳۱۰
 رساله در علم کیمیا ۳۰۷
 رساله در مبادی اسلام ۲۲۷
 رساله در مذاهب اربعه ۲۹۱
 رساله در موضوع شیخ شرف الدین احمد یحیی منیری و سهم وی در نشر متصوفانه^{*} فارسی ۳۰
 رساله در نحو ۲۲۵
 رساله^{*} درویشی (رک : ده قاعده) ۱۱۵
 رساله در هندسه (رک : مجموعه) ۱۴۸
 رساله در هیئت زمین ۲۸۱
 رساله^{*} دوست محمدی نومی (پشتو) (رک : منهاج السالکین) ۱۷۹
 رساله^{*} دهایی ورقه (رک : مجموعه^{*} دو رساله) ۲۰۰
 رساله^{*} ذوقیات از عبیدالله احرار (رک : مجموعه) ۱۴۵
 رساله^{*} ذوقیه ۱۳۴
 رساله^{*} ذکر (رک : بیاض مولانا محمد هاشم تهنوی) ۱۷۴
 رساله^{*} ذکر در باره اولاد و ایجاد مجدد الف ثانی ۱۷۴
 رساله^{*} رباعیات ۲۵۹
 رساله^{*} رسل (رک : مجموعه) ۳۰۷
 رساله^{*} رموزات ۲۷۷
 رساله^{*} ریاضی ۳۳۶
 رساله^{*} زین الدین الخوافی (رک : مجموعه^{*} رسایل) ۷۰
 رساله^{*} سلطان باهو ۱۳۹
 رساله^{*} سلوک و معرفت ۲۸۰
 رساله^{*} سیر الروح فی البدن (رک : مجموعه) ۲۸۲
 رساله^{*} سیر مقامات ۱۹۶
 رساله^{*} شاه غلام علی ۱۶۰
 رساله^{*} شاه فضل الله برهان پوری (رک : مجموعه) ۱۳۵
 رساله^{*} للشیخ الامام احمد الغزالی الی عین القضاة الهمدانی ۲۸۳
 رساله^{*} شیخ القشاشی (رک : کاسر المغالین) ۱۳۳

- رسالة الشيخ الوفي شهریار ۲۷۲
 رساله شرح مائة عامل (رك : مجموعه) ۲۲۶
 رساله شمس (رك : مجموعه) ۲۳۴
 رساله شيخ القشاشي ۱۳۳
 رساله صاحب الصلوات در حرمت تنباكو و ناسوار
 و حقه ۱۷۵
 رساله صدریه ۲۴۳
 رساله صرف مير ۲۱۲
 رساله صرف و نحو (رك : شاطبي) ۶۵
 رساله صرف و نحو عربي ۲۰۲ ، ۲۹۴
 رساله صيقل (رك : شرح انواع عبدالله) ۳۴۲
 رساله طريق استخاره ۲۸۳
 رساله تلقين ذكر (رك : مجموعه) ۱۹۱
 رساله طريق قادريه (رك : مجموعه) ۱۹۱
 رساله طريقه نقشبنديه (رك : ارشاد السالكين)
 ۲۷۶
 رساله عبدالحی در ثلثات شرح ۲۷۶
 رساله عبدالرحمن عمر المعروف بابن الصوفي في
 العمل الاسطرلاب (رك : مجموعه) ۲۳۴
 رساله عجاله ۲۲۲
 رساله عرفان و تصوف ۱۷۸
 رساله عرفاني در علم تصوف ۱۳۵ ، ۱۷۵
 رساله عشق حقيقي (رك : حظاير القدس) ۱۸۳
 رساله عروض و بديع و قافيه ۱۵۵
 رساله عروض و قافيه ۲۸۵
 رساله عقد نامه (رك : خلاصة مذاهب المعترية)
 ۴
 رساله علم القياضه (رك : فخر حكمت) ۳۴۱
 رساله علم المناظر ۲۸۱
 رساله غرا في شرح اسماء الحسنی ۲۸۳
 رساله غوثيه ۱۷۵
 رساله فارسی در عرفان ۱۵۷
 رساله فارسی یازده قدم به سوی بغداد ۳۲۶
 رساله فرايد والوان (رك : آثار و احوال ابن
 العربي) ۱۹۶
 رساله فرايض ۲۹۷
 رساله فرهنگ ادويه هندی (رك : اورنگشاهی)
 ۱۸۳
 رساله فضل المتأخرين لمولانا عضدالدین (رك :
 مجموعه) ۱۹۱
 رساله فقه (رك : مجموعه) ۲۱ ، ۸۲
 رساله فنا ۱۳۵ ، ۱۹۱
 رساله فوايد متفرقه من كلام شيخ محب الله
 الہ آبادی (رك : مجموعه) ۱۹۱
 رساله فوايدي چند در فقه ۲۹۵
 رساله في احوال المعذبين من الحكماء (رسائل
 اسديه) ۲۱۰
 رساله في اختصار اسانيد ۲۷۵
 رساله في استخراج جيب الدرجة والاعداد (رك :
 مجموعه) ۱۴۸
 رساله في الموسيقى از عبدالمؤمن (رك : مجموعه)
 ۱۴۸
 رساله في بعض اصطلاحات اهل حديث ۳۲۶
 رساله في بيان المذاهب و التحقيق في علم الواجب
 (رك : رسائل اسديه) ۲۱۰
 رساله في تحقيق آمادة النظر الصحيح (رك : رسائل
 اسديه) ۲۱۰
 رساله في صلوة الجمعة ۲۴۴
 رساله في معرفت المذاهب ۱۱۰
 رساله قادري (رك : مجموعه) ۱۹۱
 رساله قبريه (رك : مجموعه) ۲۸۲
 رساله قدسيه (رك : مجموعه) ۲۵۱ ، ۳۲۹
 رساله قرائت (رك : مجموعه) ۳۴۶
 رساله قرائت وادعيه ۲۱۳
 رساله قرائت حرف ضاد (رك : رساله كليده) ۱۷۹
 رساله قرائت قرآن ۲۲۱
 رساله قشيري ۷۰
 رساله قشيريہ (رك : مجموعه) ۱۹۱
 رساله قواعد فارسی (رك : تعريفات) ۲۸۷
 رساله قوسجيه ۲۲۰

رساله^۱ کیمیا السعاده و بلوغ الارادة للشيخ
العربی (رک : مجموعه) ۱۹۱
رساله^۲ لباب الالباب (رک : مجموعه^۳ رسایل) ۱۱۵
رساله^۴ لطیفه^۵ مرغوبه ۲۸۳
رساله^۶ متشابهات قرآن (رک : مجموعه) ۳۴۶
رساله^۷ محمد عارف بن معروف المشعوف و یوگر
(رک : مجموعه) ۱۷۴
رساله^۸ مذاهب عشره (رک : حاشیه^۹ ملا
عبد الغفور) ۲۸۷
رساله^{۱۰} مراتب الوصولی ۱۷۸
رساله^{۱۱} مراتب سته (رک : مجموعه) ۱۳۵
رساله^{۱۲} مردان غیب ۳۳۵
رساله^{۱۳} مسأله الشفاء (رک : مجموعه) ۲۴۱
رساله^{۱۴} مسأله العلم علی الاخلاق ۲۳۴
رساله^{۱۵} مسائل دینی ۳۲۶
رساله^{۱۶} معاملات (رک : شرح انواع عبدالله) ۳۴۲
رساله^{۱۷} معرفت اسطرلاب (رک : مجموعه) ۱۵۴
رساله^{۱۸} معرفت القرائت (رک : مجموعه) ۳۱۸
رساله^{۱۹} معرفت سمت القبلة (رک : مجموعه) ۱۹۱
رساله^{۲۰} معنیات (رک : معانی و بیان) ۱۵۰
رساله^{۲۱} مفتاح قمر ۱۹۷
رساله^{۲۲} مکارم اخلاق (رک : مجموعه) ۱۹۱
رساله^{۲۳} مکيه ۱۷۶
رساله^{۲۴} مناجات ۲۶۵
رساله^{۲۵} منتجه الفكر ۳۹
رساله^{۲۶} من منم ۱۳۶
رساله^{۲۷} موسیقی ۱۹۱
رساله^{۲۸} مولانا عبدالرحیم در شرح سمر سید گیسو
دراز منتخب از کتاب «امار الاسرار» (رک :
مجموعه) ۹۵
رساله^{۲۹} میرزا احمد بیگ لاهوری ۸۵
رساله^{۳۰} ناسوار (رک : مجموعه) ۱۷۸
رساله^{۳۱} نا شناخته (رک : گلدسته^{۳۲} مجربات و تعویذات)
۱۳۹

رساله^{۳۳} نا شناخته (رک : تاریخ پادشاهی مسجد ،
لال قلعه دهلی) ۱۳۴ ، ۱۴۰ ، ۱۷۳ ، ۱۸۴
رساله^{۳۴} نا شناخته (در زبان اردو) ۱۰۷
رساله^{۳۵} نا شناخته (در زبان پنجابی) ۲۱۷
رساله^{۳۶} نا شناخته (رک : مجموعه^{۳۷} رسایل) ۲۱۷
رساله^{۳۸} نا شناخته (منثور فارسی) ۱۲۶
رساله^{۳۹} نان و حلوا (رک : حقیقت العشق) ۱۳۹
رساله^{۴۰} نبض ۳۲۱
رساله^{۴۱} نجوم (رک : مجموعه) ۳۰۷ ، ۳۳۶
رساله^{۴۲} نقشبندیه (رک : رساله^{۴۳} والدیه) ۱۷۶ ،
۳۲۹
رساله^{۴۴} نور توحید ۱۳۵
رساله^{۴۵} نهائیه الکمال ۱۵۰
رساله^{۴۶} واجب الوجود (رک : مجموعه) ۲۸۷
رساله^{۴۷} والدیه (رک : رساله^{۴۸} نقشبندیه) ۱۷۶
رساله^{۴۹} وحدت وجود و وحدت شهود (رک : مجموعه)
۱۹۱
رساله^{۵۰} های فارسی آخوند درويزه (رک : کلید
التوحید) ۹۷
رساله^{۵۱} یحیی منیری ۱۳۶
رساله^{۵۲} ید البیضاء ۲۷۰
رساله^{۵۳} یعقوب چرخي نقشبندی ۱۷۳ ، ۲۷۷
رساله^{۵۴} یک روزی شرح ایسا غوجی ۲۳۵
رسایل اخوان الصفا ۲۷۴
رسایل اسدییه ۲۱۰
رسایل اعجاز خسروی ۲۹۹
رسایل الاعجاز (رک : پنج گنج) ۱۹۴
رسایل التحقيق فی معرفه العالم و المعلوم والوقوف
علی حقیقه الشریعه المحمدیه ۲۷۴
رسایل النور فی شمایل السور ۲۵۲
رسایل پشتو ۳۳۵
رسایل پنجابی ۱۳۹
رسایل جفر ۱۰۰
رسایل حج ۱۷۴

- رسائل حضرت ایشان (رک : خواجہ عبيدالله احرار)
۳۲۶
رسائل جنید (رک : کتاب الفصد) ۱۴۸
رسائل شاه دهلوی ۱۶۳
رسائل در اخلاق ۲۷۷
رسائل در عرفان و تصوف ۱۷۳
رسائل در فقه ۲۰۲
رسائل در هندسه و نجوم (رک : رساله در علم حساب) ۷۶
رسائل دعایی (رک : مجموعه) ۳۴۵
رسائل شاه صاحب (رک : هداية الطالبين) ۱۷۴
رسائل شرح الفاظ متصوفه (رک : مجموعه) ۱۴۱
رسائل شيخ عبدالجليل (رک : مجموعه) ۳۴۵
رسائل صرف و نحو ۳۳۴
رسائل طبى (رک : طب يوسنى) ۱۱۵
رسائل طبى ۲۱۰
رسائل عرفانى (رک : مکتوبات سيد على همدانى)
۱۴۱ ، ۱۷۶
رسائل علم نجوم ۱۲۱
رسائل فارسى ۱۳۹
رسائل فارسى برای ليسانس ۳۳۹
رسائل فارسى در موضوع عرفان و حکمت و دين (رک : مجموعه) ۹۷
رسائل فرايض و اخلاق (رک : مجموعه) ۳۰۰
رسائل فى الحقايق ۲۷۲
رسائل متفرق (رک : پنج تن) ۴۱
رسائل متفرق (رک : فيض الغنى فى تقدير صاع النبى) ۵۶
رسائل متفرق (رک : رساله ميرزا احمد بيگ لاهورى) ۸۵
رسائل متفرق (رک : مجموعه) ۸۵
رسائل متفرق (رک : رد المنكرين) ۹۶ ، ۹۷ ، ۱۱۸ ، ۱۳۵ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۳۹ ، ۱۴۵ ، ۱۵۲ ، ۱۵۷ ، ۱۷۱ ، ۱۷۴ ، ۱۷۷ ، ۲۰۲ ، ۲۸۵
۲۵۵
رستم نامه (رک : شاهنامه فردوسى) ۶
رسم الخط المصحف ۲۸۶
رشحات الفنون ۳۷ ، ۴۹
رشحات عين الحيات ۲۵۲
رشد المجالس ۹۶ ، ۱۰۰
رشيد المجالس (رک : مجموعه) ۳۴۴
رضى شرح شافيه ۱۱۸
رضى شرح كافيه ۲۴۸
رفيق محمود ۲۳۲
رقعات ۲۸۹
رقعات ابوالفضل ۲۳۰
رقعات امان الله حسيني ۱۴۰
رقعات جامى (رک : جامى) ۳۴۵
رقعات چندر بهان برهمن ۹۳
رقعات حكيم ابوالفتح گيلانى ۲۶۴
رقعات شيخ محبت الله اله آبادى ۱۳۶
رقعات فارسى ۲۰۶
رقعات محمدى ۱۸۹
رقعات نعمت خان على ۱۸۳
رمز العاشق ۱۵۰ ، ۲۲۲
رموزات شيخ عبد الجليل (رک : مجموعه) ۳۴۵
رموز الكالات پيران پير ۲۸۵
رموز تصوف (رک : عارف النفس) ۹۴
رموز قرآن ۱۷۴
روايح الانفاس ۵۸
روايح الانوار شرح لوايح الاسرار ملجمى (ملا جامى) ۱۶۳
روح التفاسير ۲۳۲
روح المعاني ۳۰۱
روزنامه جنگ ۱۰۸
روشنابى نامه ۲۷۶
روشن دل (رک : مجموعه) ۱۰۸ ، ۲۹۱
روضه الاحباب ۲ ، ۹۹
روضه الاحباب فى سير النبى والآل والاصحاب ۲۵۵

- روضه‌التسلیم ۲۷۵
روضه‌الحکم ۲۷۳
روضه‌الزکیه فی حقایق العلمیه (رک : مجموعه)
۸۵
روضه‌الشهداء ۱۹۷ ، ۱۱۹ ، ۳
روضه‌العلماء زنده و بسی ۳۹
روضه‌القلوب ۱۱۹
روضه‌الواعظین ۱۳۹
روضه‌رشیدانی (رک : مجموعه) ۸۴
رؤیة المال فی الآمال ۳۴۶
رونق المجالس ۱۱۵
ریاض الادویه (رک : مجموعه) ۱۹۱
ریاض الشعراء ۳۴۰ ، ۸۸
ریاض الشعراء (رک : علی قلی سلیم واله داغستانی)
۳۴۰
ریاض السیاحه ۲۷۶
ریاض الصالحین ۲۸۶
ریاض العارفین ۲۹
ریاض القدس ۲۰۷
ریاض تحقیق (رک : شرح اسکندرنامه) ۲۱۰
ریاض حیات ۱۲۴
ریخته شاه مراد (رک : مخطوطات پنجابی) ۱۰۷
- ز
زاد الآخرة ۱۱۱
زاد الامین لاهل الیقین (رک : کلند در مسائل
طریقه نقشبندیه) ۶۴
زاد الفقر (رک : مجموعه) ۲۱۱
زاد اللیب ۱۶۲
زاد اللیب فی سفر الحیب ۲۲۰ ، ۲۲۰
زاد المذکرین ۲۲۰
زاد المسافرین ۱۹۴
زاد المعاد ۴۳
زاد محمود ۲۳۲
زاجیه اول (سید رجب علی خان) ۲۳۶
- زاجیه دوم (سید رجب علی خان) ۲۳۶
زبده الاسرار ۱۵۴
زبده الاصول ۲۴۱
زبده التواریخ ۳
زبده الحقایق (رک : تمهیدات) ۲۳۸
زبده الرمل (رک : مجموعه) ۳۰۷
زبده الکلمات (رک : مجموعه) ۲۸۲
زبده النصایح فی مسایل الزبایح (رک : مجموعه)
۱۷۸
زرادی (رک : مجموعه) ۲۳۹ ، ۳۳۰
زلیخا (رک : یوسف و زلیخا) ۱۵۸
زنجانی ۳۳۰
زنده و بسی (رک : روضه‌العلماء) ۳۹
زوارق اللطایف شرح عوارف المعارف ۲۵۰
زهرة الرياض و نزهة القلوب الامراض ۱۴۵
زیج النجیگ خان ۲۵۰
زینة القادری ۵۲
- س
ساقی نامه کوثری ۱۹۸
سام نامه (رک : مجموعه) ۴۵
سبحه الابرار ۱۲۱ ، ۱۹۷
سبحه الاحرار ۱۵۳
سبع اسرار فی مدارج الاختیار ۹۹
سبع متابل ۱۵۱ ، ۲۴۱
سبعه متابل ۱۷۲
سبعیات ۲۲۱
سبق الغایات ۳۰۱
سپاره گیاهووان ۱۵
ستر الساء ۱۶۵
سخن خواجگان ۲۸۳
سدیدی (کتاب -) ۲۵۵
سراج الحفاظ (رک : مجموعه) ۳۴۶
سراج السالکین ۲۴۳
سراج العقاید ۱۱۴

- سراج الهدایہ (رک : ملفوظات مخدوم جهانیان
جهانگشت بخاری) ۱۳۵
سراجی (رک : شرح شیخ الاسلام پسر علامہ
تفتازانی بر سراجی) ۴۰
سراجی (رک : مجموعہ) ۲۰۷ ، ۲۹۴ ، ۳۳۲
سر اکبر (ترجمہ چہار بیند) ۸ ، ۳۴۶
سر المکتوم ۳
سراسر (اسرار) النطقاء ۲۷
سر زمین پهلوی (رک : سر زمین سعدی و حافظ)
۳۴۰
سر زمین سعدی و حافظ ۳۴۰
سرگذشت سیدنا (رک : قصہ سیستان) ۲۷۶
سر مکتون (رک : مجموعہ) ۸۳ ، ۳۱۲
سروری (رک : شرح گلستان) ۱۶۵
سروش (ماہنامہ) ۳۰۸
سری بھگوت گیتا ۱۷ ، ۱۸
سعدیہ (رک : شرح خلاصہ کیدانی) ۱۷۸
سفر معادت (رک : صراط المستقیم) ۶۹
سفر نامہ حج و حرمین ۸۹
سفر نامہ مکہ (رک : دفتر خاطرات) ۳۹
سفینۃ الاولیاء ۱۳ ، ۸۱
سفینۃ الشعراء ۶۰
سکندر نامہ (رک : اسکندر نامہ ، شرف نامہ) ۲ ، ۵۶ ، ۱۲۱ ، ۱۵۴ ، ۱۵۸
سکندر عشق ۹۲
سکینۃ الاولیاء ۳۴۰
سلام الاولیاء ۲۷۷
سلام تصوف (رک : شجرہ نامہ) ۱۲۰
سلامۃ المبرورۃ فی تجویز الاسماء المشہورۃ ۹۶
سلام بر فحوت پاک ۳۲۶
سلام محمود ۲۳۲
سلسلۃ الاولیاء ۱۰
سلسلۃ الذهب ۲ ، ۱۶ ، ۲۷۷
سلسلۃ حضرات نقشبندیہ (رک : مجموعہ) ۱۷۵
سلسلۃ شاہذلیہ (رک : مجموعہ) ۱۹۱
- سلک السلوک ۸۳ ، ۱۴۸
سلم العلوم ۱۵۷
سلوک الرجال ۵۱
سلوک الی اللہ ۱۰۷
سلم الساء (رک : مجموعہ) ۱۴۸
سماع موقی ۲۹۷
سمط الحقایق ۲۷۳
مند ۲۰۰
مند خطاب «خان بہادری» ۲۳۶
مند نامہ (رک : منتخب شاہنامہ فردوسی) ۱۵
مند یا باب الاسلام کی حیثیت میں ۳۸
سنگھاسن بتیسی ۱۸
سنگھای خارا و مرمر ۸۰
منن ترمذی ۶۵
مواد السبیل ۱۶۲
مواسط مری کنیامہ ۱۸
موال و جواب محمد پادشاہ دارا شکوہ از بابا لال
صاحب (رک : مجموعہ) ۲۸۷
سوانح مولوی غلام رسول عالم پوری ۱۳۵
سوانح و مکتوبات مسعود عالم ندوی ۲۰۳
سواء السبیل فی تفسیر القرآن الجلیل ۲۲۷
سورہ های قرآن ۳۲۳
می حرفی ۸۳
می حرفی در عشق (رک : مجموعہ) ۸۶
می حرفی در عشق رسول اللہ ۸۶
می حرفی های نوشاہی (رک : مجموعہ) ۸۶
می حرفی یوسف و زلیخا (رک : مجموعہ) ۸۲
میدۃ الاستاد جوڈر ۲۷۱
میر ابو معین (رک : معارج الثبوت فی مدارج
الفتوة) ۳۳۸
میر السلوک ۱۱۱
میر العارفین ۱۴۵ ، ۲۳۸
میر القاری ۱۴۳
سیرۃ الامین المأمون ۱۶۲
سیرۃ الشاہیہ ۴۹

- سیره النبی (رک: شجره نسب حضرت محمد «ص»)
۹۶
سیره النبی (ص) ۲۹۶، ۲۴۱
سیره حضرت محمد (ص) ۲۲۵
سیرت رحمانیه عالییه ۲۰۷
سیرت سیدنا مؤید ۲۷۱
سیرت مبارک ۱۳۴
سیف الجلی علی ساب النبی ۳۸
سیف المجاهدین ۲۵۲
سیف المسلول ۱۵۱، ۲۳۲
سی و شش صحیفه ۲۷۶
ش
شاشی ۲۴۰
شاطبی (رک: رساله در علم قرائت) ۶۵
شافی الاوجاع ۲۸۱
شافیه ۲
شاکر نامه (رک: مجموعه) ۵۴، ۴۰
شاه جو رسالو ۵۳
شاهنامه فردوسی ۱، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۹، ۵۸،
۹۳، ۱۰۴، ۱۳۰، ۱۵۳، ۲۳۰، ۲۳۳،
۲۶۱، ۲۶۶، ۲۸۴، ۲۸۹
شاهنامه فردوسی (ترجمه اردو) ۲۸۴
شاهنامه مشهور ۱۸۵
شاه و گدا ۱۰۷
شجره آصفیه ۲۹
شجره اسعدی ۱۸۲
شجره اسماعیلیه ۲۷۸
شجره پیر سید انجمن پادشاه بخاری ۳۱۶
شجره خاندان بخاریان ۲۰
شجره خاندان جیلانی ۱۲۲
شجره سایین ماحی ۳۰۸
شجره عالییه ۲۶۵
شجره قادریه ۲۶۵، ۳۱۶
شجره قوم ککی زنی (کا کا زنی) افغان ۳۰۴
شجره نامه اولیاء الله (رک: رساله تصوف) ۱۷۴
- شجره نامه (رک: سلاسل تصوف) ۱۲۰
شجره نامه (رک: مجموعه) ۱۴۴
شجره نامه مبارک غوثیه (رک: مجموعه) ۲۰۳
شجره نبویه ۸۷
شجره نسب حضرت محمد (ص) (رک: مجموعه)
۹۶
شجره نقشبندیه مجددیه ۳۰۹
شرایط الخرقه (رک: مجموعه) ۱۹۱
شرایط المریدین ۱۹۰
شرح آداب المریدین ۱۶۳، ۲۵۲
شرح آیات قرآن (رک: رساله خط شکسته) ۱۷۳
شرح ابیات حافظ ۱۱۱
شرح ابیات سریانی (رک: مجموعه) ۱۳۷
شرح ابیات مشکه مثنوی معنوی ۹۸
شرح احادیث (رک: مجموعه) ۳۴۵، ۳۴۷
شرح احوال خواجه نقشبند (رک: انیس الطالبین
وعدة السالکین) ۲۳۹
شرح احوال عراقی (رک: کلیات عراقی) ۹۰
شرح اسباب الامراض ۱۵
شرح اسباب و علامات ۱۵، ۲۵۵
شرح اسکندر نامه (رک: شرح شرفنامه، ریاض
تحقیق) ۲۲، ۱۳۷، ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۴۰
شرح اسماء الحسنی ۱۱۰، ۳۴۶
شرح اسماء الحسنی علی سبیل الاجمال (رک:
مجموعه) ۱۹۱
شرح اسماء الله تعالی (رک: مجموعه) ۴۱، ۸۶،
۱۷۳
شرح اصول المحسنی ۱۰۹
شرح الاخبار ۲۶۸، ۲۷۱، ۲۷۴
شرح الحكم لا بن عباد ۲۴۸
شرح الشافیه المعروف به کافیه ۱۶
شرح الشمائل النبویه (رک: انوار غوثیه) ۳۲۷
شرح الصدور ۴۰
شرح العقاید (رک: شرح احادیث) ۱۴۳
شرح العقاید النسفیة (رک: نوریه) ۱۷۱

شرح جام جهان نما ۱۳۶ ، ۲۷۷
 شرح جامع صحیح بخاری (رک : شرح غوثیه)
 ۳۲۵
 شرح جامی (رک : فواید الضیائیة) ۴ ، ۲۹ ،
 ۱۵۷ ، ۳۲۸ ، ۳۳۸
 شرح چغمینی ۳۰۵
 شرح چهل اسماء باری تعالی ۸۶
 شرح حال داتا گنج بخش لاهوری به نام علی
 مخدوم ۱۱۲
 شرح حال سید داود شاه کرمانی (رک : مقامات
 داودی) ۸۳
 شرح حال و مرآئ ائمه اطهار ۱۱۸
 شرح حقایق منظومه جامع ۷۷
 شرح حکمة العین ۲۵۶
 شرح خلاصہ کیدانی ۲۱۹
 شرح خیالی بر عقاید نسفی ۳۳۵
 شرح درود کبریت احمر ۱۴۵
 شرح دعای سریانی (رک : مجموعه) ۸۵ ، ۲۱۳
 شرح دلائل الخیرات ۲۰۸
 شرح دیوان حافظ ۴۵ ، ۵۱ ، ۲۲۰ ، ۲۷۶ ،
 ۲۸۴ ، ۲۹۰
 شرح دیوان عرفی شیرازی ۱۵۲
 شرح دیوان علی بن ابی طالب (ع) ۹۸
 شرح دیوان مرتضوی ۱
 شرح رباعیات (رک : مجموعه) ۱۰۸
 شرح رباعیات ۲۸۳
 شرح رباعیات جامی ۱۱۸
 شرح رباعیات خواجہ باقی بالله ۱۷۲
 شرح رساله فلسفه ۲۳۵
 شرح رساله مساحت ۱۱۰
 شرح رساله مهتدی در فقه (رک : مصباح الهدایہ)
 شرح رشیدیہ ۲۲۵
 شرح زبده ۳۸
 شرح زرادی (رک : نفزک) ۱۸ ، ۲۲۱
 شرح زنجانی ۲۹۱

شرح الفیه ۱۵۱
 شرح الفیه ابن مالک ۷۸ ، ۲۵۹
 شرح الفیه العراقی ۱۶۱
 شرح القرآن (رک : تفسیر معینی) ۱۱۶
 شرح الکافیہ ۲۴۱
 شرح الباب ۱۱۱
 شرح اللغات (رک : مجموعه) ۱۳۵
 شرح اللغات (رک : اشعة اللغات) ۱۶۴
 شرح المهمزیه (رک : کتاب مسخ المکیہ فی
 شرح المهمزیه) ۱۷
 شرح الوقایہ ۳۳۶
 شرح الیاس ۲۰۷ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۳۱۳ ،
 ۳۳۷
 شرح الیاس فی شرح مختصر الوقایہ ۲۲۰
 شرح اسالی ۲۶۵
 شرح انواع عبد اللہ ۳۴۲
 شرح اوراد شیخ بهاء الدین (رک : کنز العباد
 فی شرح اوراد) ۷۷ ، ۱۳۴
 شرح باب حادی عشر (رک : المصباح) ۲۵۹
 شرح برهان الذاکرین (رک : اعانۃ الاحیاء) ۷۶
 شرح بسم اللہ الرحمن الرحیم ۲۰۴
 شرح بوستان (رک : مجموعه ، حمدیہ) ۱۷ ،
 ۱۱۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۷ ، ۱۵۳ ، ۲۰۹ ،
 ۳۳۰
 شرح بہار دانش ۱۳۸
 شرح بیست باب اضطراب ۱۱۰
 شرح تبیین مفتوح مثنوی ۳۲۹
 شرح تحفۃ الاحرار ۱۴
 شرح تحفۃ الاحرار (رک : شرح شیخ احمد) ۷۰
 شرح تحفۃ العرائن خاقانی ۵۹ ، ۲۲۵
 شرح تحفۃ نصایح (رک : کتاب الانصاب) ۱۵۴
 شرح تعرف ۱۶۴
 شرح تفنن زانی ۱۵۴
 شرح تہذیب ۸۵ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۳۳۷
 شرح تہذیب المنطق فی علم المنطق ۲۹۲

- شرح عینی بر بخاری شریف ۱۴۲
 شرح غوثیه ۱۳۹ ، ۱۵۲ ، ۲۲۲
 شرح فاضیه ۱۳۶
 شرح فصوص الحکم ۷۵ ، ۱۱۰ ، ۱۵۰ ، ۱۶۳ ، ۲۵۰
 شرح فقه اکبر (رک : مجموعه رسایل) ۷۰ ، ۱۰۹ ، ۱۴۸
 شرح فقه گیلانی (رک : دستور المصلى) ۱۳۸
 شرح فیروز (رک : شرح سلم هر منطق) ۷۵
 شرح قاضی ۱۱۶
 شرح قانونچه (رک : مفرح القلوب) ۱۵
 شرح قرآن السعدین ۱۱۱
 شرح قصاید عرفی (رک : مجموعه) ۱۰۷ ، ۲۸۴
 شرح قصه غم و درد ۱۱۸
 شرح قصیده الامالی ۱۳۹ ، ۲۰۲ ، ۳۴۵
 شرح قصیده ابن زبیر ۱۳۸
 شرح قصیده ابن مدین ۶۶
 شرح قصیده بانث سعاد ۱۴۳
 شرح قصیده برده (رک : مجموعه) ۸۹ ، ۳۳۶
 شرح قصیده برده ۱۴۷ ، ۱۷۳ ، ۲۲۳ ، ۲۴۰
 شرح قصیده بهشتی (رک : مجموعه) ۲۲۳
 شرح قصیده غوثیه ۱۳۹ ، ۱۶۵ ، ۱۷۳ ، ۳۲۶
 شرح قصیده میمیه فاضیه (رک : لوازم) ۳۲۹
 شرح کافیہ ۲
 شرح کافیہ (رک : متوسط ، شرح جامی ، فواید الضیائیہ) ۳۹ ، ۳۳۴ ، ۳۳۸
 شرح کبریت احمر ۳۲۵
 شرح کتاب الزیادات و زیادات الزیادات ۲۴۷
 شرح کتاب اثیر الدین الابهری ۱۹۷
 شرح کرمانی بر صحیح بخاری ۳۲۹
 شرح کنز الدقایق ۱۹۲
 شرح گلستان (رک : سروری) ۴ ، ۱۶۵
 شرح گلستان عربی ۷۰ ، ۹۷
 شرح گلستان ۱۳۸ ، ۱۵۳ ، ۱۸۳ ، ۳۴۲
 شرح گلستان (رک : گلستانه عرفان) ۱۵۴
 شرح زور ۳۸
 شرح سبحة الابرار ۱۵۳
 شرح سراج القادری ۳۳۴
 شرح سراجی ۲۲۱
 شرح سفر السعادات ۱۶
 شرح سکندر نامه ۲۸۵
 شرح سلام محمود ۲۳۲
 شرح سلم در منطق (رک : شرح فیروز) ۷۵
 شرح سه نثر ابو الفضل ۱۳۸
 شرح شاطبیہ ۴۱
 شرح شافیه ۲۹
 شرح شرح العقاید (رک : نبراس) ۱۷۰
 شرح شرح جامی ۷۶
 شرح شرح مائتہ عامل ۳۳۳
 شرح شایل ۱۴۱
 شرح شمایل النبوی ۱۴۴
 شرح شمایل ترمذی ۳۲۴
 شرح شمسیه منطق (رک : حواشی محمود بن نعمت الله بر میر قطبی) ۱۷
 شرح شیخ احمد (رک : تحفه الاحرار) ۷۰
 شرح شیخ الاسلام پسر علامه تفتا زانی بر سراجی (رک : مجموعه) ۴۰
 شرح صحیفه کامله سجادیہ ۱۹۴
 شرح طریقہ محمدیه (رک : المفتحہ علی طریقہ المحمدیه) ۱۴۴
 شرح طوابع الانوار ۷۷
 شرح ظهوری (رک : سه نثر ظهوری) ۱۳۸
 شرح عجایب القلوب ۹۷
 شرح عقاید جلالی ۴۱
 شرح عقاید عضدی ۳۳۸
 شرح عقاید عضدیه ۱۵۸
 شرح غوثیه ۳۲۵
 شرح عقاید فی علم العقاید ۲۱۹
 شرح عقاید نسفی ۲۹۱
 شرح عوامل (رک : مجموعه) ۱۴۰

- شرح گلشن راز (رک: مفاتیح الاعجاز) ۴۸ ، ۵۹
 شرح لامیه الافعال ۱۶۴
 شرح لباب در نحو ۲۵۳
 شرح لغات مشکوة المصابیح (رک: خلاصه البیان) ۴۰
 شرح للجامع الصحیح (رک: قاطع التواریخ) ۱۶۵
 شرح لمعات ۵۹ ، ۱۶۳ ، ۲۵۱ ، ۲۸۲
 شرح لمعات (رک: اشعة اللمعات) ۲۸۲
 شرح لوايح ۱۳۶
 شرح مائه حدیث ۱۷۷
 شرح مائه عامل (رک: مجموعه) ۲۲۶ ، ۲۴۰ ، ۲۹۰ ، ۳۳۲ ، ۳۳۴
 شرح مائه عامل (رک: قمریه) ۳۰۶
 شرح مثنوی اسرار الغیب ۲۵۱
 شرح مثنوی غنیمت ۱۶۵
 شرح مثنوی مولانا (مولوی) ۱۴ ، ۱۳۸ ، ۱۴۰ ، ۱۴۲ ، ۱۵۳ ، ۲۵۱ ، ۲۸۵ ، ۲۹۰
 شرح مثنوی مولوی (رک: مکاشفات رضوی) ۴۹ ، ۵۵ ، ۱۴۲ ، ۱۵۵
 شرح مثنوی (رک: محمد ایوب) ۵۳ ، ۷۱
 شرح مثنوی (رک: لطایف اللغات) ۷۹
 شرح مثنوی به عربی ۱۵۵
 شرح مجمع البحرين ۲۴۷
 شرح محمدی (رک: شرح گلستان) ۱۸۳
 شرح مخزن الاسرار ۵۱ ، ۹۸ ، ۱۳۸
 شرح مراح الارواح ۱۹۲ ، ۳۳۲
 شرح مراح الارواح لیکون منظر النظر الاشتباح ۲۱۹
 شرح مشکلات گلستان ۱۱۰
 شرح مشکوة الشریف ۱۷
 شرح مشکوة الشریف (رک: طبیبی یاطیبی) ۱۶۱
 شرح مشکوة المصابیح ۷۶
 شرح مشکوة المصابیح (رک: کاشف عن حقایق السنن) ۱۶۷
 شرح مشکوة شیخ عبدالحق ۱۲۶
 شرح مطلع الانوار (رک: لوامع الاسرار) ۵
 شرح مطول ۲۹۱
 شرح مقدمه ابن صاحب ۲۵۳
 شرح ملا جامی (رک: شرح جامی ، فواید الضیائیة) ۷۹
 شرح منظوم مثنوی مولوی (رک: گلشن توحید) ۱۵۰
 شرح منیه المصلی (رک: صغیری و کبیری) ۳۳۳ ، ۳۳۷
 شرح مواقف ۱۵ ، ۱۴۵ ، ۱۵۶
 شرح مواهب الرحمن ۱۷
 شرح موطا ۹۵
 شرح موطا امام مالک ۲۲۲
 شرح مولانا سید جمال الدین علی المشکوة ۱۶۷
 شرح میزان ۲۸۷
 شرح نام حق (اصل «نام حق») ۳۹ ، ۱۳۸
 شرح نصاب صبیان (رک: مجموعه) ۸۶ ، ۱۳۸ ، ۱۴۵
 شرح نقایة الفاضل ۳۹
 شرح نل و دمن ۱۰۷
 شرح نود و نه نام ۱۸۹
 شرح وقایه ۱۴ ، ۱۷ ، ۹۵ ، ۱۲۵ ، ۲۰۴
 ۲۰۶ ، ۲۱۰ ، ۲۱۸ ، ۲۲۰ ، ۲۲۵
 ۲۳۱ ، ۲۹۰ ، ۲۹۶
 شرح هدایه آخرین ۳۲۹
 شرح هدایه الحکمة ۷۶ ، ۱۵۷ ، ۳۳۶
 شرح یوسف و زلیخا (رک: یوسف و زلیخا) ۲۰۱ ، ۱۳۸
 شرح یوسف و زلیخای محمد کلهوی ۱۲۱
 شرعة الاسلام ۱۷۸
 شرف نامه نظامی (رک: اسکندر نامه ، سکندر

- ص
- صادق التواریخ ۱۳، ۱
صحاح مسته ۲۹۰
صحیح بخاری ۸، ۳۸، ۱۸۵، ۲۴۷
صحیح نسائی ۷۸
صحیفه السجادیه ۵۷
صحیفه العلویه و التحفه المرتضویه ۳۴۲
صحیفه تحقیقات ۲۳۲
صحیفه شاه ۲۹
صحیفه کامله سجادیه ۲، ۱۲۴، ۱۲۶
صحیفه کامله (مختصر ترجمه اردو) ۲۵۷
صد کلمه امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)
(رک: قصیده علی «ع» در مجموعه رسائل) ۲۲
صراح اللغة ۴۹
صراح عالمگیری (رک: فرهنگ لغت) ۲
صراح عن الصحاح ۷۶
صراط المستقیم (رک: سفر سعادت، مجموعه) ۶۹، ۲۴۲
صراط مستقیم ۱۱۴
صرة الفتاوی ۱۲۵
صرف ۳۳۲
صرف عربی ۲۲۵
صرف میر ۲۹۰، ۳۳۲
صرف ونحو (رساله) - ۶۱، ۸۶، ۲۰۷
۲۰۹، ۲۱۲، ۳۰۲، ۳۳۴
صرف هوایی ۲۲۰
صفات العاشقین (رک: مجموعه) ۱۷۲
صغیری (رک: شرح منیه المصلی) ۳۳۳
صلوة ما چینی ۲۰۱
صلوة مسعودی ۶۱، ۱۲۸
صمدیه ۲۶۳
صنعت کشته سازی و کیمیا ۲۴۳
صواعق المحرقة ۵، ۲۸۷
صورالکواکب ۳۳۵
- نامه، شرح اسکندر نامه ۵، ۲۲، ۱۲۶، ۱۵۴
شرف نامه (رک: فرهنگ ابراهیم شاهی) ۸۸
شروح و حواشی بر کتب فنون ۲۳۲
شروط الایمان (رک: توضیح السنه فی تفضیح البدعه) ۱۳۵
شش فصل ۱۱۹، ۲۷۵
شعر النسوان ۴۷
شعر الهنود ۲۶
شعرای کشمیر ۶۲
شعله دیدار (رک: شور جنون) ۹۶
شعله دیدار (رک: مجموعه مقالات) ۱۸۵
شغل حبس نفس ۳۳۵
شفاء الابدان ۴۸
شفاء العلیل (رک: تحفه خانی) ۲۵۵
شفاء المرض ۸۴
شلاق الجاهلین (رک: دیوان صوفی) ۱۱۵
شایل الاتقیا (رک: مجموعه) ۱۵۷، ۲۷۵
شایل الفوائد ۸۲
شایل ترمذی ۱۴۳، ۲۹۰، ۳۱۸، ۳۴۲
شمس الزاهره ۲۷۴
شمس العلوم ۲۴۸
شمس المعارف و لطایف العوارف ۱۵۰
شمسه و قهقهه (رک: محبوب القلوب) ۱۲۶
شناخت نامه ساعت (رک: مجموعه) ۲۸۷
شواقب البدور ۲۷۲
شواهد النبوة ۳، ۵۰، ۱۵۲
شواهد نجیبی ۱۳۶
شور جنون ۹۶
شهاب الامراض (رک: طب شهابی) ۲۸۱
شهاب النبوی ۲۷۳
شهاب النیران ۲۷۳
شهاب نامه حسنین (ع) ۱۱۰
شیرین و فرهاد (رک: مجموعه) ۸۵

صیدیه ۱۰۰، ۲۳۹
صیغہ مشکلات ۳۳۵

ض

ضرورة القرآن ۱۱۶
ضرویات مقاصد طریقت ۱۷۲
ضمسک (رک: مجموعہ، رسایل صرف و نحو) ۳۸
ضمیر کی آواز (دستنویس) ۳۰
ضمیمہ اشعار فارسی (رک: اقل غوامض عن دفع هواجس) ۱۷۸
ضمیمہ تفسیر سورہ حشر (رک: ملفوظات شیخ فریدالدین شکر گنج) ۶۶
ضمیمہ رسالہ تہائی (= ثلث) ورقہ (رک: شفاء المرض) ۸۴
ضمیمہ مفتاح القرآن (رک: مرآت القرآن) ۴۶
ضیاء العیون ۱۱۰
ضیاء القلوب فی اخلاق المطلوب ۶۱

ط

طب ۱۰۶، ۲۸۶
طب احمدی ۱۳۹
طب اکبر ۲، ۲۲، ۹۶، ۲۸۱
طب اکبریہ
طب مفید (رک: تحفۃ القرامین) ۳۴۲
طب شفا ۳۴۷
طب شہابی (رک: شہاب الامراض) ۲۸۱
طب فرقانی (رک: توکل نامہ)
طب قادری ۲۸۲
طب مرتضائیہ ۱۰۰
طب وفائی ۵۱
طب یوسفی (رک: رسایل طبی) ۱۱۵
طبقات ابن سعد ۲۵۵
طبقات الحفاظ ۳۹
طبقات الشعراء ۱۷۹
طبقات الناصری (رک: شجرہ نسب حضرت محمد «ص») ۹۶

طبقات صوفیہ (رک: مجموعہ) ۲۳۷
طبیعی (طبیعی) (رک: شرح مشکوٰۃ شریف) ۱۶۱
طرب المجالس ۱۲۶
طرب نامہ (رک: دیوان اشعار) ۱۵۲
طریق الہدی ۱۹۱
طریق تحقیق ۳۲۶
طریق تعلیم خط ۱۸۳
طریق تعلیم سپاہ نو ۳۲۹
طریق مشغول ۲۸۳
طریقہ نماز تہجد ۳۲۶
طعام شاہجہانی (رسالہ) آشپزی در آشپز خانہ شاہجہانی) ۱۹۷
طوطی نامہ ۲۱، ۴۴، ۵۸، ۱۱۴، ۲۶۲، ۲۷۷، ۲۸۲، ۳۴۴
طوطی نامہ نخشبی ۱، ۲، ۱۳۸
طبیعی (رک: طبیعی) ۱۶۱
ظ

ظفر نامہ عالمگیری ۲۶۴

ع

عجالت الکلام فی بیان انوار الاسلام (رک: مجموعہ) ۲۲۶
عجالت النافعہ ۲۶۰
عجالت الوقت ۱۶۰
عجایب الاستفسار ۲۰۲
عجایب الاشعار ۲۴۸
عجایب البلدان ۲۷۴
عجایب العجوب ۳۱۰
عجایب القصص (رک: قصص الانبیاء) ۵
عجایب المخلوقات ۱۱، ۲۳۳
عدم جریان البرهان تطبیق (رک: رسایل اسدیہ) ۲۱۰
عرایس الفكر و مجالس الذكر ۲۲۵
عرایس القصص (رک: شجرہ نسب حضرت محمد «ص») ۹۶

علم كيميا ۳۱۵
علم ميراث ۱۹۲
علم (على ؟) السلوك ۱۴۵
علوم (رك : شرح انواع عبدالله) ۳۴۲
عمدة الاسلام (رك : مجموعه) ۳۱۸ ، ۲۹۴ ، ۸۴
۳۴۴ ، ۳۳۶
عمدة البيان في اعلان مناقب النعمان ۳۴۱
عمدة السالكين (رك : انيس الطالبين) ۱۷۲
عمدة الفتاوى (رك : مجموعه) ۲۰۰
عمدة الطالب في نسب آل ابى طالب (رك :
نسب نامه) ۲
عمدة المقامات ۱۷۳
عنبر ۱۰۰
عنقاى مغرب (رك : آثار واحوال ابن العربى) ۱۹۶
عوارف المعارف ۲۳۵ ، ۱۶۲ ، ۹۵ ، ۷۸
عود هندی ۲۵۷
عهد الاولياء للرجال و النساء ۲۷۱
عیار دانش ۴
عين الحياة ۲۷۵ ، ۲۶۵
عين العلم ۳۳۱
عين العلم (رك : دستور الانام) ۱۵۶ ، ۱۸
۱۷۷ ، ۱۹۷ ، ۲۱۱
عين المعاني (رك : ملفوظات شاه عيسى) ۵۹
عيون الاخبار ۲۶۸ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱

غ

غاشية الحواشى ۶۶
غاية البيان شرح الهداية ۱۵۱
غاية التحقيق ۳۸
غاية اللطيف و الكثيف ۲۷۳
غاية المواليذ ۲۷۸
غرائب الاسرار ۱۲۱
غرر الخصائص الواضحة و غرر النقايس الفاضحة
۲۵۳

عرض الغرض ۲۲۷
عرفان محمود ۲۳۲
عرفاى سيالكوت ۱۶۹
عووس الخط ۲۸۳
عريان العيوبه ۵۲
عشقيه ۱۴۵ ، ۲۴۰
عطايى نامه (رك : ديوان عطايى) ۲۰
عقايد ۱۷۳
عقايد سنه ۳۲۹
عقايد صوفيه ۱۶۳
عقايد نسفى ۲۲۰
عقد الجيد لمن انكسر ساع عن البعيد ۱۵۶
عقدة الاولى المعروف بقا نولجه الهيولى ۲۰۷
عقل بيدار ۲۰۲
عقليه (رك : قصيدة الرائية) ۳۰
عقود درلندا في حل المطول والمختصر ۲۰۸
عقيدة الموحدين ۲۷۳ ، ۲۷۴
علاج الامراض ۱۷ ، ۴۰ ، ۲۸۲ ، ۲۸۶
علاج الامراض (رك : قرابادين دهلوى) ۲۸۶
علاج المنكرين في تحقيق السماء (رك : مجموعه)
رسائل ۱۵۴
علاج بواسير (رك : مجموعه) ۲۰۰
علم الاصول ۳۲۷
علم الحروف (رك : شمس المعارف و لطايف
العوارف) ۱۵۰
علم الصرف ۲۰۸
علم النحو ۲۰۸
علم تفسير ۳۳۲
علم حساب ۱۳۸
علم سياق (رك : مثنوى سياق) ۳۳۰
علم سياق (رك : مجموعه) ۱۰۷
علم سياق (رك : منتخب علم الحساب) ۳۲۸
علم طب ۲۱۰
علم فروض و انواع بارگ الله ۷۱
علم قرائت ۳۳۱

- غزل حافظ محمد چراغ روشن دماغ (رک : مجموعه رسایل)
 غزلیات ۲۸۳
 غزلیات جامی ۲۵۸
 غزلیات حضرت علی (ع) ۲۸۳
 غزلیات رومی (مولوی) ۲۸۳
 غزلیات شمس تبریزی (رک : مجموعه) ۲۸۲
 غزلیات ظهور ۲۸۵
 غزلیات متفرقه ۱۵۰
 غزلیات و قصاید منیر لاهوری (رک : کلیات منیر لاهوری) ۹۲
 غزوات حیدری (رک : حمله حیدری) ۲۱۲
 غسل و کفن میت (رک : مجموعه) ۸۴
 غنی مغنی (رک : مجموعه)
 غنیۃ الطالبین ۱۹۵
 غنیۃ المبتدی (رک : شرح منیۃ المصلی) ۱۹۲ ، ۲۰۷ ، ۲۹۱ ، ۳۰۶
 غوث نامہ ۲۸۸
 غوثیہ (رک : مجموعه) ۱۳۵
- ف**
- فارسی آموز ۳۲۰
 فارسی بول چال ۱۵۸
 فارسی پاکستانی و مطالب پاکستان شناسی ۱۲۹
 فارسی در پاکستان ۹۲
 فارسی کا ایرانی تلفظ ۲۶۳
 فارسی کی پہلی کتاب ۲۲۴
 فارسی نامہ ۳۰۲
 فال نامہ ۶۸۶
 فالنامہ (رک : کبریت احمر) ۳۱۹
 فالنامہ (رک : مجموعه) ۲۸۷ ، ۳۴۱
 فالنامہ (برای بیماری ها) ۱۲۱
 فالنامہ قرآن منظوم ۸
 فتاویٰ ابو حنیفہ دینوری ۳
 فتاویٰ اسحاقیہ ۲۴۳
- فتاویٰ برہنہ ۳۴۱
 فتاویٰ تاقار خانی ۷۶
 فتاویٰ دربار عالیہ قدسیہ غوثیہ گولرہ شریف ۱۱۱
 فتاویٰ رضویہ ۷۹
 فتاویٰ سراجی ۲۹۵
 فتاویٰ عالمگیری ۱۴۹
 فتاویٰ علمای سند ۴۰
 فتاویٰ عمادیہ ۱۵۲
 فتاویٰ فیروز شاہی ۱۵۲
 فتاویٰ فیروزی ۱۶۱
 فتاویٰ مجموعۃ النوادر ۱۵۲
 فتاویٰ مستالیہ (رک : استفتاء نامہ) ۶۴
 فتاویٰ نوشاہیہ (رک : نور الفتاوی) ۸۱
 فتاویٰ واحدی ۳۸
 فتح الافعال بشرح تحفۃ الافعال ۳۱۵
 فتح الباری شرح صحیح البخاری ۲۴۷
 فتح الخیر ۲۸۶
 فتح القدر ۱۶ ، ۱۰۵
 فتوحات غیبیہ ۱۶۳
 فتوحات مرشدیہ ۱۹۰
 فتوحات مکیہ ۶۹ ، ۹۷ ، ۱۳۰
 فتوح الاوراد ۱۷۴
 فتوح الحرمین ۸۵
 فتویٰ ذکر جہر ۲۳۲
 فخر الحسن ۱۴۴
 فخرالدین الحسینی الجاسی ۱۵۲
 فخر حکمت (رک : رسالہ علم القیافہ) ۳۴۱
 فخریہ (رک : حاشیہ شرح ہدایہ الحکمۃ) ۳۸
 فرامین تاریخی نوشہ گنج بخش ۸۷
 فرامین و مکتوبات ۱۹۵
 فرائض (رک : شرح انواع عبداللہ) ۳۴۲
 فرائض ارثی (رک : مجموعه رسائل) ۲۲۶
 فرائض الاسلام ۱۶۱
 فرائض سراجی (سراجیہ) ۱۱۸ ، ۲۱۰
 فرائض محمد عبدالعلی ۶۵

- فرح الانسان ۲۴۳
 فردوسی ۴۴
 فرزند نامه (رک : رساله ایها الولد) ۱۷۷
 فرس نامه ۱۴۰
 فرمان احمد شاه پادشاه ۱۸۸
 فرمان شاه جهان پادشاه ۱۸۸
 فرمان شاه عالم پادشاه ۱۸۸
 فرمان شاهنشاه اورنگ زیب عالمگیر ۱۸۸
 فرمان فرخ سیر پادشاه غازی ۱۸۸
 فرمان محمد شاه پادشاه ۱۸۸
 فروع اصول کافی ۲۵۸
 فرهنگ کافی ۲۷۶
 فرهنگ آفریدی ۲۴۹
 فرهنگ ابراهیم شاهی (رک : شرف نامه) ۸۸
 فرهنگ اکبر شاهی ۴۹
 فرهنگ بوستان ۸۲
 فرهنگ جهانگیری ۱۹۵ ، ۷۰
 فرهنگ رشیدی (رک : لغات رشیدی) ۵ ، ۴۳ ، ۲۵۴ ، ۴۹
 فرهنگ سکندر شاه ۲۲۱
 فرهنگ سندی (رک : لطایف اللغات) ۱۰۹
 فرهنگ صراح (رک : قراح) ۱۹۵
 فرهنگ لغات ۲۱۷
 فرهنگ لغات مشکل گلستان (رک : مجموعه) ۱۸۳
 فرهنگ لغت عربی به فارسی ۱۹
 فرهنگ لغت عربی و فارسی (دستنویس یامشقی) ۲۹۶
 فرهنگ لغت عربی و نبطی ۱۵۰
 فرهنگ لغت گلستان (رک : مجموعه) ۲۰۰
 فرهنگ مثنوی (رک : لطایف اللغات) ۱۵۲
 فرهنگ نامه جدید فارسی ۳۳۸ ، ۳۳۹
 فرهنگ نظام (امضای داعی الاسلام مؤلف آن) ۱۱۷
 فسانه کاسن خان ۵۶
 فصل الخطاب ۱۶۲
 فصل الخطاب لوصول الاحباب ۱۷۷
 فصل المقال ۱۶۶
 فصول اکبری ۲۹۰
 فصول در علم اصول ۲۹۱
 فضایل الصحابه و التابعین ۱۷۹
 فضایل القراء (رک : مجموعه الوسائل)
 فضایل ایام متبرکه و شبهای مکرمه ۳۲۶
 فقرات خواجه عبیدالله احرار ۱۶۴ ، ۱۷۴ ، ۱۸۴
 فعل مضارع در زبان فارسی ۲۶۳
 فقر نامه (رک : مجموعه) ۸۵
 فقه ۳۲۹ ، ۳۳۶
 فقه اسلامی ۱۱۶
 فقه اکبر ۲۱۹
 فقیر رحمانی ۲۷۵
 فلسفه ۲۲۵
 فن اکسیر ۳۰۷
 فن قافیه ۲۵۳
 فواتح در تصوف ۱۶۴
 فواید ۱۳۶
 فواید السالکین (رک : ملفوظات خواجه بختیار کاکي) ۱۷۶
 فواید الضیائیه (رک : شرح جامی ، شرح کافیه) ۴ ، ۳۹ ، ۷۹ ، ۱۵۷ ، ۲۳۱ ، ۳۲۸ ، ۳۳۸
 فواید الطالبین ۲
 فواید الفواد ۱۷۷
 فواید القلاید فی مختصر شرح الشواهد ۲۵۳
 فواید فخریه (رک : مجموعه ملفوظات) ۱۵۳
 فواید مسایل الجنائزه لفوز السعادة (رک : مجموعه) ۲۸۲
 فوتو گرافی ۸۹
 فوز الکبیر فی اصول التفسیر (رک : مجموعه) ۲۸۶
 فوز الجنات ۱۹۰
 فهرست مختصر مخطوطات کتابخانه مولانا محمد علی مکهدی ۱۱۵
 فهرست مخطوطات حافظ محمود شیرانی ۲۶۳
 فهرست مخطوطات شفیع ۲۶۳

فهرست نسخه های خطی فارسی استان بلوچستان

۲۴

فهرست نسخه های خطی فارسی بانکی پور ۲۶۳

فهرست نسخه های خطی کتابخانه نوشاهیه ۳۱۱

فهرست نوادر علمیه اتک ۱۱۵

فهرست وافیہ در طب ۲۸۵

فی حل شکوک کتاب اقلیدس ۲۴۹

فیاض القوانين ۹

فیض الغنی فی تقدیر صاع النبی ۵۶

فیض الکریم ۷۳

فیض ترجم ۱۷۸

فیض حسینیہ (رک : مجموعه) ۸۶

فیض رومی ۱۹۹

فیض مراد (در حالات و آثار شیخ محمد مراد

لنگ نقشبندی) ۱۳۴

فیوض الرحمن ۲۲۹

فیوض الرحمن فی تعلیم القرآن ۲۲۵

ق

قاسم نامه (رک : جنگ نامه) ۱۵۳

قاطع التواریخ ۱۶۵

قاضی قطب (رک : مجموعه) ۳۲۲ ، ۸۴

قاضی مبارک شرح سلم العلوم ۲۴۹

قاعده حساب ۲۲۱

قال اقوال ۸۳ ، ۲۱۱ ، ۲۹۰

قاموس المحيط ۱۱۹

قانون ۲۸۰

قانون این سینا ۱۳۲

قانون الادراک فی تشریح الافلاک ۸۶

قانونیه ۳ ، ۶۶ ، ۲۸۵

قانونیه (رک : مفرح القلوب) ۲۸۱

قانونیه الهیولی در صرف و نحو ۲۰۷

قانونیه عبدالحق ۳۳۴

قانون کهوالی ۳۰۵ ، ۳۳۲ ، ۳۳۳

قبسات ۲۳۵

قدوری ۸۵ ، ۲۹۰

قدوری ترجمه فارسی ۳۳۱

قدیم الصراط علی مسأله الاسقاط ۱۹۹

قرآن (با ترجمه وزیر نویس زبان فارسی) ۱ ، ۷ ، ۸

۳۶ ، ۲۷ ، ۲۱ ، ۱۸ ، ۱۵ ، ۱۴ ، ۱۳ ، ۹ ، ۸

۱۰۴ ، ۱۰۱ ، ۷۸ ، ۷۰ ، ۵۷ ، ۵۳ ، ۴۸

۱۲۵ ، ۱۲۴ ، ۱۲۳ ، ۱۱۸ ، ۱۱۴ ، ۱۰۵

۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۲۹ ، ۱۴۲ ، ۱۴۴ ، ۱۴۶

۱۴۷ ، ۱۵۱ ، ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۷۱ ، ۱۸۱

۱۸۶ ، ۱۹۲ ، ۲۰۴ ، ۲۰۸ ، ۲۱۸ ، ۲۱۹

۲۲۱ ، ۲۳۴ ، ۲۳۹ ، ۲۶۲ ، ۲۶۶ ، ۲۸۶

۲۸۷ ، ۲۹۳ ، ۲۹۸ ، ۳۰۳ ، ۳۰۸ ، ۳۱۶

۳۱۸ ، ۳۲۲ ، ۳۳۰ ، ۳۳۱

قرآن (خط امام حسن «ع») ۲۰

قرآن (خط امام حسین «ع») ۲۰ ، ۲۳۵

قرآن خط (یا قوت مستعصمی) ۱۱۷

قرآن پهلوی ۳۰۷

قراپا دین ۲۷۷

قراپا دین آصفی ۲۵۵

قراپا دین دهلوی (رک : علاج الامراض) ۲۸۶

قراپا دین شاهیه (رک : المركبات الشاهیه) ۲۸۶

قراپا دین شفاهی ۲۸۲

قراپا دین قادری ۲۸۶

قراح (رک : فرهنگ صراح) ۱۹۵

قران السعدین ۹۷ ، ۱۱۰ ، ۱۵۲ ، ۱۷۶ ، ۲۰۷

۲۹۹

قران السعدین (تذکره در حالات و آثار خواجه

محمد مید بن محمد نقشبندی لاهوری ۱۳۳

قرة الکمال ۲۴۰

قرطبی ۳۰۱

قرائت ۳۰۲

قصاید عرفی ۲۸۸

قصاید فارسی ۲۸۳

قصاید نعتیه ۲۲۹

قصاید و رباعیات الوری ۵۵

- قصص الانبياء ۶، ۸۰، ۸۵، ۲۱۸، ۲۵۴، ۳۰۳
 قصص الانبياء (رك: عجائب القصص) ۵
 قصه پيرام گور
 قصه بی بی فاطمه زهراء «ع» (رك: مجموعه) ۳۴۵
 قصه بی نظير و بدر منير ۱۲۶
 قصه پورن بهگت (رك: مجموعه) ۸۴
 قصه جام و كوران از حامد (رك: مجموعه) ۸۷
 قصه چراكان و بكهو (رك: مجموعه) ۸۴
 قصه حسن مهر دل ۱۱۱
 قصه سپاهي (رك: مجموعه) ۱۴۰
 قصه سسي و پنون (رك: مجموعه) ۸۵، ۱۰۷
 قصه سوداي عشق ۵۰
 قصه سوهني و مهين وال ۳۰۷
 قصه سياه پوش (رك: مجموعه) ۲۸۷
 قصه سيستان (رك: سرگذشت سيدنا) ۲۷۶
 قصه سيمرغ پيش سلیمان ۱۲۱
 قصه شاهزاده سيف الملوك و بديع الجمال ۱۹۷
 قصه شداد ۱۲۰
 قصه شهادت حسين «ع» ۲۵۴
 قصه شيرين و فرهاد (رك: مجموعه) ۸۴
 قصه شيرين و فرهاد از هاشم (رك: مجموعه) ۸۷
 قصه طال مع روسبي ۳۱۰
 قصه عشق كهوئي ۱۱۰
 قصه فارسي (رك: هير و رانجهو) ۵۱
 قصه فارسي (رك: رتن و پدم) ۵۱
 قصه لركا ۱۷۱
 قصه مقدار ۲۷۴
 قصه مولانا اسماعيل «ع» ۲۷۳
 قصه ميرزا و صاحبان ۳۱۲
 قصه هير و رانجه (سروده آفرين لاهوري) ۸۸
 قصه هير و رانجه سروده منت ۸۸
 قصيده ۲۲۲
 قصيده النآي (رك: مجموعه) ۱۴۰
 قصيده امالي ۳۲۷، ۳۳۵
 قصيده امالي (رك: تكميل الايمان) ۱۷۵
 قصيده بانث سعاد (رك: مجموعه قصايد) ۱۴، ۸۶، ۷۴
 قصيده برده (رك: مجموعه) ۹، ۱۴، ۸۳
 ۲۱۹، ۲۸۳، ۲۸۹، ۳۰۹، ۳۲۷
 قصيده برده و شرح آن ۳۸
 قصيده چهل دنيا ۲۷۸
 قصيده حمزيه ۲۸۳
 قصيده در مدح پير پاكارو ۵۷
 قصيده سرياني (پنجابي) ۳۳۰
 قصيده شاشي در علم قرائت ۳۱۰
 قصيده ضبني (رك: مجموعه رسايل) ۲۲۶
 قصيده غوثيه (رك: مجموعه قصايد) ۱۴، ۸۵، ۳۰۹، ۳۲۳، ۳۲۶
 قصيده فارسي در باره ولي محمد از مداني
 قصيده الرائييه (رك: عقليه) ۳۰
 قصيده محمديه «ص» (رك: مجموعه) ۲۱۱
 قصيده مرغويه في النصيحة ۲۸۳
 قصيده منقبت علي «ع» (رك: كرسى نامه خاندان عباسيه) ۱۷۳
 قصيده و صد كلمه امير المؤمنين علي بن ابى طالب «ع» (رك: مجموعه رسايل) ۲۲
 قصيده وفات حضرت محمد «ص» ۲۸۳
 قضاء الارب من ذكر علماء النحو والادب ۳۲۴
 قطبي در منطق ۲۹
 قطعات تبريزي ۲۷۷
 قطعه بيست و هفتم ۲۷۸
 قمرية ۳۰۶
 قند پارسي ۳۳۹
 قند عجم ۳۳۹
 قواعد التفات انبياء ۲۱۱
 قواعد الطب ۶
 قواعد القرآن (رك: مجموعه) ۳۱۸

- قواعد الهدایه در علم رمل ۱۲۶ ، ۱۲۸
 قواعد قرآن (رک : مجموعه رسائل) ۲۱۷
 قواعد مفصله مصطلحه طریقه حسینیہ (رک :
 بدرقه السالکین) ۲۵۱
 قوانین الصرف ۱۹۸
 قول متین در ابطال حرکت زمین ۱
- ک**
- کاتون حویان (رک : مجموعه) ۲۴۲
 کارنامه منشی قادری شاه محمد کهرتلی ۱۳۴
 کسر المخالفین (رک : رساله در رد مکتوبات امام
 ربانی مجدد الف ثانی) ۱۳۳
 کشف الاسرار ۱۳۹
 کشف الاسرار قزوینی ۲۵۸
 کشف عن حقایق السنن (در شرح مشکوۃ
 المصابیح) ۱۶۷
 کافیه (رک : شرح الشافیه) ۱۶ ، ۱۵۴ ، ۱۹۵ ،
 ۲۲۲ ، ۲۲۵ ، ۲۹۰
 کامل التعبير الرؤیا ۲۶
 کامل الصناعم ۱۴۸
 کامل النصاب (رک : بازار زنان) ۶
 کبریت احمر (رک : مجموعه اوراد و وظائف)
 ۷۴ ، ۱۱۶ ، ۳۱۵ ، ۳۱۹
 کبریت احمر فی علم الجفر ۲۲۵
 کبیر ۳۰۱
 کبیری (رک : شرح منیه المصلی) ۳۳۳
 کتاب ۲۶۹
 کتاب ابراهیم شاهی ۲۰۰
 کتاب احادیث ۳۲۸
 کتاب الالتقان فی علوم القرآن ۷۹
 کتاب الاحتجاج ۲۷۵
 کتاب الاخبار ۱۷۴
 کتاب الاذکار ۱۶۷
 کتاب الازهار ۲۷۱ ، ۲۷۴
 کتاب الاعلام به روایت پیر سائین داد ۵۲
- کتاب الافتخار ۲۷۴
 کتاب الاقتصار ۲۶۹
 کتاب الاقناع ۲۴۸
 کتاب الانصاب (رک : شرح تحفه نصایح) ۱۵۴
 کتاب البشارة من کتاب الاشارة ۱۸۴
 کتاب التحقيق الايمان ۱۶۲
 کتاب التذکیرات فی المواعظ والنصیحات ۲۷۲
 کتاب التراویہ ۱۳۳
 کتاب الترتیب ۲۶۹
 کتاب التصدیقات ۳۳۸
 کتاب التعویذات ۳۴۱
 کتاب التوحید از ابی جعفر محمد ۲۷۵
 کتاب الحقایق ۲۶۹
 کتاب الحواشی ۲۶۹
 کتاب الخیال و الرؤیة ۱۱۱
 کتاب الدرات الفاخره ۲۷۴
 کتاب الذخیره ۲۷۸
 کتاب الرحمه فی الطب ۲۲۵
 کتاب الرضاع فی الباطن ۲۷۳
 کتاب الرياضی ۲۷۷
 کتاب الشهاب العلوی ۲۷۲
 کتاب العرف ۲۵۳
 کتاب الصلوة ۲۲۶ ، ۲۲۷
 کتاب الصیدنه ۱۱۳
 کتاب الطب ۴
 کتاب الطهارات ۲۷۰
 کتاب العقاید ۱۸۳
 کتاب العلم و العلام ۲۷۲
 کتاب الفتاوی ۲۱۱
 کتاب الفترات و القرائات ۲۶۸
 کتاب الفرج بعد الشدة ۶۹
 کتاب الفصد ۱۴۸
 کتاب الفضایل ۳۲۱

- کتاب درویشان ۴۵
کتاب دیوان مرتضوی ۵
کتاب راگ مالا ۱۸۶
کتاب ریاض الصالحین ۲۸۶
کتاب زینة السیر و الاداب ۲۷۱
کتاب ستینی ۲۹۲ ، ۳۱۴
کتاب سلم العصور الی دارالخلود ۲۷۴
کتاب سیویو ۷۰
کتاب صرف و نحو ۲۱۲
کتاب صید ۵۲
کتاب طب ۳۳۰ ، ۳۳۲
کتاب عرفان ۳۴۷
کتاب فقه ۳۲۸ ، ۳۲۹
کتاب قوانین و قواعد خاندان میرزا فریدوز
بیگ ۴۶
کتاب کافیہ ۱۸
کتاب کمال البینة فی اثبات النبیه و کشف الحیرة ۴
کتاب لغت عربی و فارسی ۱۵۴
کتاب مسخ المکیة فی شرح الهمزیه ۱۷
کتاب مصطلعات سیالکوتی ۷۱
کتاب معیار ۱۵۲
کتاب ملا زاده (رک : تاریخ بخاری شریف) ۱۱۵
کتاب منطق و فلسفه ۳۳۰
کتاب نو طرز مرصع ۴
کتاب ها و رسائل ادبی و تاریخی (ترجمه از
انگلیسی به سندی) ۴۶
کتاب ها و رسائل مذهبی سندی ۴۹
کتاب های بچه ها به زبان سندی ۴۶
کتاب های درسی و ادبی برای دختران و پسران
و بچه ها به زبان سندی ۴۶
کتاب های شعر به زبان فارسی و سندی ۴۶
کتاب های مخصوص دختران به زبان سندی ۴۶
کتاب یک روزی ۸۱ ، ۲۱۰
کچکول نامه ۴۱
کرمی نامه خاندان عباسیه ۱۷۳
- کتاب الفقه ۹۵ ، ۹۷ ، ۱۳۶ ، ۱۴۳ ، ۱۵۲ ،
۱۵۴ ، ۲۰۸ ، ۲۱۰ ، ۲۱۳ ، ۲۶۵ ،
۲۹۱ ، ۲۹۴ ، ۲۹۷ ، ۲۹۸ ، ۳۱۳ ،
۳۲۹ ، ۳۴۷
کتاب الفقه و الفلسفه ۲۹۲ ، ۳۲۵
کتاب الفلسفه ۲۹۱ ، ۲۹۸
کتاب القانون ۲۶۹
کتاب القبل و المعانقه و المصانحه ۶۵ ، ۳۱۵
کتاب اللامع الصبیح لشرح الجامع الصحیح ۶۹
کتاب المجالس ۲۸۱
کتاب المجسطی لبطلمیوس ۲۳۴
کتاب المحاسن ۲۶۹
کتاب المسائل ۱۱۵
کتاب المطالعة لنواب الدین (رک : مجموعه)
۱۹۶
کتاب المقنع ۲۵۸
کتاب المؤمن ۲۵۹
کتاب النفايس الفقه و الحديث ۳۱۵
کتاب النهایه ۱۰۶
کتاب الوجود فی اخبارین حال الموجود ۲۶۹
کتاب الهمه ۲۷۱
کتاب الینایع ۲۷۴
کتاب پشتو ۳۳۶
کتاب تاریخ ۳۲۹
کتاب تحفه الاخبار فی الاذکار (رک : مجموعه)
رسایل امام محمد غزالی ۱۷۵
کتاب ترکیب برکافیه ۲۰۳
کتاب تصوف ۷۰
کتاب تعمیر حسن کوشک ۴
کتاب جفر جامع ۱۹
کتاب حدیث ۸۱ ، ۱۹۲
کتاب حیل الفقه ۲۲
کتاب حالات بعضی از طبقات سلاطین عباسی ۱۲۴
کتاب حقایق ۳۳۷
کتاب در عرفان و تصوف و مطالب دینی ۱۴۵

- کرمی نامه سعادت (رک : مجموعه) ۲۰۳
 کریم (رک : مجموعه) ۴۰ ، ۲۰۸ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۲۹۶ ، ۲۹۹ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۲۰
 کسب نامه آهنگران (رک : مجموعه رسائل) ۳۲۶
 کسب نامه موجیان (کفش دوزان) ۸۵
 کشاف ۳۰۱
 کشف الاسرار وعدة الابرار ۹۸ ، ۱۰۰
 کشف الحجاب فی مغالطة الرفضة فی عقد ام کلثوم
 بعمر بن الخطاب ۳۱۴
 کشف الحيرة ۴
 کشف الرمز ۶۴
 کشف الستر عن تقدير صدقة الفطر ۵۶
 کشف الظنون ۲۳۸
 کشف المحبوب ۱۰
 کشف المحبوب هجویری ۷۴ ، ۹۲ ، ۹۹ ، ۱۵۲
 کشکول ۵ ، ۱۷۸ ، ۲۵۱ ، ۲۶۹
 کفایة المجاهدیه ۱۶ ، ۱۴۸
 کفایة المنتهی شرح بدایة المبتدی ۱۲۶
 کلام خواجہ عبد اللہ انصاری (رک : منازل السائرین) ۷۰
 کلمات الشعرا ۲۵۵
 کلمات امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (ع) ۳۲۹
 کلمات طیبات ۳۰۶ ، ۳۱۱
 کلمات عربی گلستان (رک : مجموعه) ۳۰۰
 کلمات قدسیه (رک : حکم علیه) ۲۸۳
 کلمات قصار علی بن ابی طالب (ع) ۳۴۲
 کلمه مع شرح ۱۳۶
 کلیات جامی ۵۱ ، ۵۷ ، ۱۲۳
 کلیات حزین ۲۸۴
 کلیات خاقانی ۲۸۴
 کلیات خسرو ۱۵۲
 کلیات سعدی ۳۶ ، ۲۶۰
 کلیات سعید خان ملتانی ۲۶۴
 کلیات طالب آملی ۵۷
 کلیات طب ۲۸۵
 کلیات عراقی ۹۰
 کلیات فارسی غالب ۲۵۶
 کلیات قاسم خان آفریدی ۲۴۹
 کلیات قانون ۲۸۵
 کلیات کاتب ۸۰
 کلیات کرم الہی نوشاهی ۸۰
 کلیات منیر لاهوری (رک : جاوید بہار ، گلدستہ منیر ، دستنبو ، غزلیات و قصاید) ۹۲
 کلیات مولانا ابو البرکات منیر لاهوری ۱۶۹
 کلیات و مثنویات اوحدی ۴۴
 کلید التوحید ۹۷
 کلید دانش ۳۳۵
 کلیمہ و دمنہ ۱۸ ، ۳۲ ، ۱۸۶
 کمال نامہ (رک : مجموعه) ۴۵
 کنز الدقائق ۶ ، ۱۴ ، ۱۵۷ ، ۲۰۶ ، ۲۱۰ ، ۲۹۰
 کنز الرحمت ۸۱
 کنز الرموز ۴۸
 کنز الرموز الہی ۵۵
 کنز السالکین ۹۳
 کنز العباد فی شرح اوراد (رک : شرح اوراد شیخ بہاء الدین) ۷۷ ، ۱۳۴ ، ۲۵۱
 کنز الولد ۲۷۸
 کنز الہدایات فی کشف البدایات ۹۶
 کنز الہدایہ ۱۶۲
 گنوز حکمت (رک : مجموعه) ۳۷
 کواکب الدراری فی شرح بخاری ۷۷
 کوثر النبی ۱۶۱
 کوک شاستر (رک : الفیہ و شلفیہ) ۱۴۷
 کوهساران (رک : دیوان پهلوی و دیوان شاعر قوم) ۱
 کیگوهر نامہ ۱۸۱

گفتند در مسایل طریقه نقشبندیه (رک : زادالامین

لاهل الیقین) ۶۴

گلهای رنگا رنگ (رک : مجموعه اشعار فارسی) ۱۴۶

گنج شریف ۳۱۲

گوهر مراد ۲۳۵ ، ۲۷۷

ل

لباب الاخبار (رک : مجموعه) ۱۴۰ ، ۲۱۳ ،

۳۴۶

لباس برهنه ۱۰۰

لذة النساء (رک : مجموعه) ۵۱ ، ۲۱۰ ، ۳۰۹

لطایف الاشارات از نوشته گنج بخش (رک : مجموعه)

۸۶

لطایف التفسیر (رک : تفسیر درواجی) ۷۸

لطایف اللغات (رک : شرح مثنوی) ۷۹

لطایف اللغات (رک : فرهنگ سندی) ۱۰۹

لطایف شاهی ۱۶

لطایف صداقت ۳۱۲

لطایف لطیفی ۴۱

لعل و گوهر ۱۸۳

لغات الامراض (رک : اسماء الامراض) ۲۸۵

لغات القرآن ۱۵۰

لغات بهار دانش ۳۴۲

لغات رشیدی (رک : فرهنگ رشیدی) ۵

لغات فارسی ۳۴۷

لغات یوسف و زلیخا ۲۲۱

لغت نامه دهخدا ۱۰۵

لمعات ۱۶۲

لمعات (رک : فخرالدین عراقی) ۸۵

لمعات و شرح آن ۲۵۱

لوامع (رک : قصیده میمیه فارسیه) ۳۲۹

لوامع الامرار ۵

لوامع الاسرار شرح مطالع الانوار ۱۱۱

لوامع البينات فی الاسماء والصفات (رک : شرح

نودونه نام) ۱۸۹

کیمیای سعادت ۲۸۴ ، ۳۰۷ ، ۳۲۱

کیمیای سعادت ۵۵ ، ۶۹ ، ۹۹ ، ۱۹۶ ، ۲۵۰

ک

کلدسته (رک : فرهنگ بوستان) ۸۲

کلدسته (رک : ترجمه گلستان سعدی به زبان پشتو)

۲۳۹

کلدسته (رک : مجموعه نثر و نظم هندی و فارسی)

۳۰۷

کلدسته حقیقت ۱۳۹

کلدسته عرفان (رک : شرح گلستان) ۱۵۴

کلدسته مجربات و تعویذات ۱۳۹

کلدسته معرفت ۵۱

کلدسته منیر (رک : کلیات منیر لاهوری) ۹۲

گلزار حسن (رک : ترجمه روضه الشهداء به نظم

اردو) ۱۳۸

گلزار عاشقان ۱۸

گلزار معانی (رک : مجموعه نو بهار جاودان) ۱۷

گلزار نسیم (رک : مجموعه) ۱۴۰

گلستان سعدی ۹ ، ۲۱ ، ۲۹ ، ۳۲ ، ۴۴ ، ۴۹ ،

۵۷ ، ۷۵ ، ۸۲ ، ۱۰۷ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ،

۱۲۱ ، ۱۳۸ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ،

۱۸۷ ، ۲۰۷ ، ۲۱۹ ، ۲۲۹ ، ۲۶۲ ، ۲۹۶ ،

۳۰۲ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۰۶ ، ۳۲۲ ، ۳۳۰ ،

۳۴۲

گل سوری ۲۷۸

گلشن اطبا ۵۱

گلشن توحید (رک : شرح منظوم مثنوی مولوی)

۱۵۰

گلشن راز (رک : مجموعه) ۳۶ ، ۱۶۲ ، ۲۷۹

گلشن مشرق ۸۹

گلشن معجزات ۲۰۱

گلشن نعمت ۱۰۷

گلگیت اور شنایی زبان ۸۹

گل گلزار محبوبی ۱۳۸

- لواط (رک : مجموعه) ۷۱ ، ۱۳۶ ، ۳۲۹
 لواط جامی ۱۶۴ ، ۲۸۳
 لهجه الاسرار و معدن الانوار ۷۵
 لیلی و مجنون ۴۳ ، ۱۰۴ ، ۲۹۹
 لیلی و مجنون نظامی ۶۵
 م
 مآثر الاجداد ۱۸۸
 مالایدمنه ۵۶
 ماهنامه الرحیم ۳۷
 ماهنامه الولی ۳۷
 ماهنامه تعلیم القرآن ۱۲۸
 ماهنامه قومی زبان ۱۵۹
 ماهنامه سروش ۳۰۸
 مائت الفوائد (رک : اوراد) ۴۸
 مائت عامل ۶۱ ، ۳۳۴
 مائت عامل منظوم (رک : مجموعه) ۳۳۸
 مبادی الحساب ۱۳۷
 مبارک الازهار فی شرح مشارق الانوار ۱۴۴
 مبارک شاه بر میر زاهد شرح تهذیب ۳۳۸
 مبدأ العالم و انتهائه ۱۱۱
 مبدأ و معاد ۴
 مبدی الجہان (رک : مجموعه) ۳۴۷
 متن الجزیریہ ۲۰۲
 متن الحکم ۱۶۳
 متن الکافی بعون الکافی ۳۳۶
 متوسط (رک : شرح کافیہ) ۳۹
 مثنوی (رک : مجموعه پنج رساله) ۱۷۷
 مثنوی ابر گهربار ۱۷۵
 مثنویات (رک : مثنوی گل و نوروز) ۴۵
 مثنویات امیر خسرو دهلوی ۴۹
 مثنویات حالی ۲۵۷
 مثنوی اسرار خودی ۱۱۹
 مثنوی اسکندر نامه ۴۴
 مثنوی الجواهر الزواهر ۲۲۵
 مثنوی بدر منیر ۱۸۳
 مثنوی برق لامع در رد سیف قاطع ۴
 مثنوی پدماوت بادت پدم ۲۸۵
 مثنوی پنجابی (رک : مجموعه) ۲۰۸
 مثنوی تاج الملوک (رک : مجموعه) ۱۴۰
 مثنوی تاریخ خاندان کلهوڑا ۴۴
 مثنوی توحید و نعت ۳۳۰
 مثنوی جام جم ۳۰
 مثنوی جامع المعجزات ۸۳
 مثنوی جنون المجانین ۱۹۰
 مثنوی حسن و عشق (رک : مجموعه) ۱۴۰
 مثنوی دولرانی خضر خان ۲۹۹
 مثنوی دینی (در فقه و فرائض) ۱۹۸
 مثنوی ذوالمغنی ۱۵۰
 مثنوی رتن و پدم ۴۴
 مثنوی رموز بیخودی ۱۱۹
 مثنوی سلطان جمجمہ ۳۳۰
 مثنوی سلوک العشق از مخدوم آدم لنواری ۵۵
 مثنوی سلوک عشق (رک : مخدوم محمد زبان) ۵۵
 مثنوی میاق (رک : علم میاق) ۳۳۰
 سیدۃ النبی ۲۵۵
 مثنوی سیف الملوک ۱۲۰ ، ۱۲۲
 مثنوی شاه شمس شکرریز ۱۱۰
 مثنوی شریف مع شرح های لطیف ۱۷۶
 مثنوی شکرریز ملتانی ۱۱۱
 مثنوی شیخ عطار (رک : مجموعه رسائل و اشعار) ۳۶ ، ۲۹
 مثنوی عاشق و معشوق ۲۶۴
 مثنوی عشرت افزا ۱۴۷
 مثنوی عشقیہ (رک : مجموعه) ۲۳۷
 مثنوی غنیمت کنجاهی (رک : نیرنگ عشق) ۱۴۰ ، ۱۰۷
 مثنوی فتاحی نیشا بوری ۱۷۲
 مثنوی فتح نامه (در تاریخ سند) ۵۵
 مثنوی فقهی ۲۱۲
 مثنوی کریمیا (رک : کریمیا) ۱۹۸

- مثنوی (کاتب عصام الدین) ۲۹
 مثنوی گل و نوروز (رک : مثنوی های متفرقه) ۴۵
 مثنوی لیلی و مجنون ۵۷ ، ۱۴۸
 مثنوی محمود و ایاز ۴۴ ، ۱۲۹ ، ۱۵۰
 مثنوی مرغوب القلوب ۶
 مثنوی مفتاح التوحید ۱۷۷
 مثنوی مولوی معنوی (مولانای روم ، رومی) ۱ ، ۹ ، ۱۵ ، ۱۷ ، ۲۹ ، ۳۲ ، ۴۸ ، ۵۱ ، ۵۶ ، ۶۵ ، ۷۱ ، ۹۳ ، ۹۸ ، ۱۲۴ ، ۱۲۷ ، ۱۴۷ ، ۱۴۹ ، ۱۷۷ ، ۱۸۵ ، ۱۸۶ ، ۱۹۶ ، ۲۱۸ ، ۲۸۴
 مثنوی مولوی و شرح آن ۱۴۰
 مثنوی مهر و ماه (رک : مجموعه) ۱۴۰
 مثنوی میر ۱۹۸
 مثنوی میر حسین خراسانی (رک : مجموعه) ۲۲۲
 مثنوی میرزا صبا
 مثنوی نان و حلوا (رک : مجموعه) ۲۵۲
 مثنوی نظام ۱۴۱
 مثنوی نعت و منقبت ۳۳۰
 مثنوی نل و دمن ۴
 مثنوی نیرنگ عشق (رک : مثنوی غنیمت) ۲۷۴
 مثنوی وامق و عذرا (رک : مجموعه) ۱۷۲
 مثنوی وامق و عذرای نامی اصفهانی ۴۴
 مثنوی وصف نواب صادق محمد خان ۵
 مثنوی هفت کشور ۲۶۴
 مثنوی یوسف و زلیخا ۵۷ ، ۱۱۴
 مجالس الابرار و مسالک الاختیار ۳۰ ، ۱۷۷
 مجالس المؤمنین ۵۹ ، ۹۳ ، ۱۲۲ ، ۲۷۵
 مجالس الناصح و البیان ۲۷۲
 مجالس امام حسین «ع» ۲۲۰
 مجالس سیدنا حام ۲۷۲
 مجربات متیسی ۲۱۱
 مجربات اکبری ۴
 مجلس افروز (رک : دیوان ابن یحیی فریومدی) ۴۴
 مجلس الابرار ۵۲
 مجلس شیخ عبدالقادر جیلانی ۲۸۷
 مجله فکر و نظر ۶۷ ، ۱۵۹
 مجله ماهانه دارالارشاد ۱۱۶
 مجله مدرسه عربیه اسلامیة (رک : بینات) ۳۱
 مجله هفت روزه الرشید ۳۲۵
 مجله هفت روزه ایام (مستونگ) ۲۴
 مجله هفت روزه ساریان (مستونگ) ۲۴
 مجمع الاحکام ۲۰۲
 مجمع البحار ۲۴۷
 مجمع البحرين (رک : مجموعه) ۸۶ ، ۱۰۸
 مجمع البیان (رک : نخبه التفاسیر) ۱۹۴
 مجمع العلوم ۲۹
 مجمع الفیوضات (رک : ملفوظات پیر محمد راشد) ۵۵
 مجمع اللطایف (رک : مجموعه) ۸۶
 مجمع النفایس ۸۸
 مجمع بحار الانوار فی غرایب التنزیل و لطایف (بدایع) الاخبار ۶۵
 مجمع حل لغات ۶۵
 مجموع الشجرات ۱۸۲
 مجموع خانی فی عزالمعانی ۲۳۱
 مجموع سلطانی ۲۰۹
 مجموعه ۹۵ ، ۱۷۳ ، ۱۷۸ ، ۱۸۳ ، ۱۹۸ ، ۲۰۰ ، ۲۰۳ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸ ، ۲۱۱ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۶ ، ۲۳۴ ، ۲۳۷ ، ۲۳۸ ، ۲۳۹ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۵۱ ، ۲۵۲ ، ۲۶۷ ، ۲۹۴ ، ۲۹۶ ، ۲۹۷ ، ۲۹۹ ، ۳۰۱ ، ۳۲۳ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۳۸ ، ۳۴۱ ، ۳۴۴ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷
 مجموعه آذر ۱۰۳
 مجموعه آزاد (رک : آزاد) ۱۰۳
 مجموعه ادعیه ۲۲۲
 مجموعه ادعیه (رک : اسناد دعای گنج العرش) ۱۴۴
 مجموعه ادعیه (رک : سلسله گیلانیها) ۶

- مجموعه (۱- ادعیه و اوراد ، ۲- نظامیه فخریه ، ۳- شجره نامه) ۱۴۴
- مجموعه اشعار ۱۲۲ ، ۲۷۶ ، ۳۰۸
- مجموعه اشعار (رک : جنگ اشعار) ۱۴۷
- مجموعه اشعار (رک : مجموعه رسایل) ۲۲
- مجموعه اشعار فارسی (رک : گلهای رنگا رنگ) ۱۴۶
- مجموعه اشعار مهدی علی خان ۱۰۷
- مجموعه اشعار و ماده تاریخ ها ۱۵۴
- مجموعه الامتقانات ۲۳۸
- مجموعه التربیه ۲۶۹ ، ۲۷۰
- مجموعه الرسایل ۱۸۴ ، ۲۷۱
- مجموعه (۱- آلهی نامه ، ۲- مصیبت نامه ، ۳- اسرار نامه ، رک : شیخ عطار) ۴۵
- مجموعه امیری ۲۷۹
- مجموعه (۱- اسرار قادر ، ۲- رساله تهنیت ، ۳- ملفوظات فقر ، ۴- سر مکنون) ۸۳
- مجموعه اوراد و ادعیه ۱۶۰
- مجموعه (۱- اوراد نصیری ، ۲- الهامات غیبی ، ۳- تقسیم الاوراد) ۱۴۵
- مجموعه اوراد و پنج سوره ۲۲۲
- مجموعه اوراد و وظائف (رک : کبریت احمر) ۱۱۶
- مجموعه اوراق متفرقه (فارسی و عربی) ۸۵
- ۸۷
- مجموعه (رک : ۱- باره ماه فرد ، قصه جراکان و بکھو ، ۳- باران ماه عیسی ، ۴- باران ماه اشرف ، مناجات اشرف ، ۶- باران ماه ، ۷- قصه پورن بهکت ، ۸- قصه شیرین و فرهاد) ۸۴
- مجموعه پنج رساله ۱۷۷
- مجموعه پیر زاده (رک : پیر زاده) ۱۰۳
- مجموعه تاریخی ۱۸۶
- مجموعه تحفه العاشقین و اسرار القلوب ۲۰۴
- مجموعه (رک : تحفه نصایح ، ۲- نجات المسلمین ، ۳- مسایل فقه) ۸۲
- مجموعه تذکره المذاهب ۲۰۲
- مجموعه (ترجیع بند و دیوان فرشته و دیگر رسایل فارسی) ۹۷
- مجموعه تعاویذ ۲۲۹
- مجموعه (رک : ۱- تفسیر سوره الفاتحه ، ۲- بیاض اشعار فارسی ، ۳- غزلیات شمس تبریزی ، ۴- شرح لمعات ، ۵- منازل السائرین ، ۶- مصطلحات الصوفیه) ۲۸۲
- مجموعه (رک : تفسیر سوره فاتحه ، ۲- ناشناخته ، ۳- نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص) ۲۸۶
- مجموعه (رک : ثلاث بخاری و اساسی اصحاب صفه و رساله دیگر) ۱۱۶
- مجموعه چند رساله صرف و نحو ۳۸
- مجموعه چهار ده رساله ۱۹۱
- مجموعه چهار کتاب ۲۰۲
- مجموعه (رک : ۱- چهل حدیث ، ۲- قصیده اللالی ، ۳- لباب الاخبار) ۱۴۰
- مجموعه (رک : حضرات القدس ، ۲- برکات احمدیه) ۱۷۶
- مجموعه (رک : ۱- حق نما ، ۲- وقایع پنوں ، ۳- روشن دل ، ۴- مجمع البحرین ، ۵- شرح رباعیات) ۱۰۸
- مجموعه (۱- خالق باری ، ۲- تفسیر سوره یوسف) ۲۸۶
- مجموعه خانی ۱۶۵ ، ۳۲۸
- مجموعه خطب ۱۷۸
- مجموعه (رک : ۱- خلاصه الحساب ، حاشیه مخدوم محمد هاشم تھتوی ، ۳- شرح مراجعی) ۴۰
- مجموعه (رک : ۱- خلاصه المعارف ، ۲- رساله المضالہ بین الانسان و الکعبه ، ۳- رساله اکرامات آدمیه) ۱۳۶
- مجموعه در سلوک بہ زبان فارسی ۴۸

مجموعه (رک: ۱- درود مستغاث ، ۲- دعای تاج
۳- مدح محبوب سبحانی) ۳۱۹ ، ۳۰۹
مجموعه (رک: ۱- دلایل الخیرات ، ۲- اکبر
اعظم ، ۳- اوراد فتحیه) ۸۳
مجموعه (رک: ۱- دلایل النبض ، ۲- دلایل البول ،
۳- رساله قبریه ، ۴- رساله سیرالروح فی
البدن) ۲۸۲
مجموعه دواوین خمسہ ۲۵۰
مجموعه دو رساله ۲۰۰
مجموعه دین المریدین ۹۵
مجموعه (رک: ۱- دیوان آصفی ، ۲- دیوان وحشی ،
۳- دیوان هلالی) ۲۰۷
مجموعه (رک: ۱- رساله تحقیق محصورات ، ۲-
مدخل منظوم ، ۳- رساله معرفت اسطرلاب)
۱۵۴
مجموعه رسایل ادعیه و تعویذات و وظائف ۳۲۶
مجموعه رسایل در تصوف ۱۷۸
مجموعه رسایل در رد اقسام بدعات و رد وهابی
۱۷۵
مجموعه رسایل در عروض و بدیع و قافیه ۱۵۴
مجموعه رسایل در علم تصوف ۱۵۰
مجموعه رسایل در فقه شیعہ ۱۵۵
مجموعه رسایل نظم و نثر ۵
مجموعه رسایل صرف و نحو ۲۱۲
مجموعه رسایل عربی و فارسی ۱۵۴ ، ۴۹
مجموعه رسایل (علاج المنکرین فی تحقیق
السماء) ۱۵۴
مجموعه رسایل علم الخیریه ۲۴۹
مجموعه رسایل فارسی
مجموعه رسایل فقهیه ۱۶۱
مجموعه رسایل قوت باه و تعبیر خواب ۲۵۵
مجموعه رسایل مختلفه ۲۳ ، ۲۷۷
مجموعه رسایل منظوم ۵۵
مجموعه رسایل نجوم و هیئت و تقویم ۱۴۷
مجموعه رسائل نصاب الصبیان و بدیع النصاب ۲۰

مجموعه رسایل نظم و نثر ۱۳۹
مجموعه رسایل و اشعار فارسی ۳۹۰
مجموعه رسایل و یادداشتهای مولانا غلام
جیلانی ۲۵۰
مجموعه ریاض الادویه ، ثلاثیات بخاری ۱۹۱
مجموعه زبده الکلمات و رساله قبریه ۲۸۲
مجموعه سلسله نقشبندیه و رساله مولوی محمود
شیرازی ۱۷۵
مجموعه سلطانی ۴۰ ، ۱۹۲ ، ۲۹۶ ، ۳۳۰ ،
۳۴۵
مجموعه سلم العلوم ۲۴۹
مجموعه سه رساله صوفیه ۲۷۵
مجموعه سه کتاب ۱۹۶
مجموعه سیزده نسخه عربی ۲۱
مجموعه (رک: ۱- شاکر نامه ، ۲- گریما ،
۳- خمس فارسی در لغت و نامه‌های درختان
و گیاه ها ، ۴۰
مجموعه شامل معرفت المحبوب و دیگر رسایل
۱۸۶ ، ۹۶ ، ۱۳۵
مجموعه شرح بوستان و شرح ایات سریانی ۱۳۷
مجموعه شرح دعای سریانی و رسایل دیگر ۸۵
مجموعه شرح فقه اکبر و پند نامه و تحفه نصایح
۱۰۹
مجموعه شرح قصاید عربی و دیوان عربی ۲۸۴
مجموعه شمایل الاتقیا و رسایل دیگر ۱۵۷
مجموعه شیخ محمد اقبال ۱۰۳
مجموعه شیرانی ۱۰۳
مجموعه شیرین و فرهاد و قصه سسی و پنون
مجموعه صرف و نحو ۸۳
مجموعه طب ۱۵
مجموعه عتیقی ۱۰۳
مجموعه عجب العجایب ۱۸
مجموعه علم سباق و انشای جامی ۱۰۷
مجموعه عمده الاسلام و توکل نامه ۸۴

مجموعه غوثیه و نقش الفصوص و رسائل دیگر
۱۳۵
مجموعه فقرنامه و ایات ملطان باهو ۸۵
مجموعه فقه ۱۱۸
مجموعه فواید مسایل الجنازه لفوز السعاده و
رساله تهنیت ۲۸۲
مجموعه فوز الکبیر فی اصول التفسیر و تفسیر
فتح العزیز ۲۸۶
مجموعه فی بیان الانساب ۲۴۲
مجموعه فی حدود والرسوم الفوائد ۲۷۰
مجموعه قاضی قطب و ده رساله دیگر ۸۴
مجموعه قصاید ۱۴
مجموعه قصاید عربی و شرح آنها ۲۵۳
مجموعه قصه سپاهی و مثنوی مهر و ماه ۱۴۰
مجموعه قصه شیرین و فرهاد و جام و کوران
۸۷
مجموعه کتاب الفقه و تحفه الجمالی ۳۱۳
مجموعه کمال نامه و سام نامه و چند مثنوی دیگر
به خط خوش ۴۵
مجموعه کنوز حکمت و مفاتیح و رساله کیمیا
۳۰۷
مجموعه کیفی (رک: کیفی) ۱۰۳
مجموعه گلستان و بوستان ۲۰۸
مجموعه گلشن راز و حسنات العارفین و مثنوی
شیخ عطار ۳۶
مجموعه لذت النساء و قصیده برده و غوثیه ۳۰۹
مجموعه متفرقات ۱۸
مجموعه مثنویات جامی (رک: هفت اورنگ) ۶۶
مجموعه مثنویات عطار ۱۵۰
مجموعه مثنوی تاج الملوک و گلزار نسیم و مهر و
ماه و نسیم شکر و چند مثنوی دیگر ۱۴۰
مجموعه مثنوی و امق و عذرا و صفات العاشقین و
دیوان حکیم لا معی ۱۷۲
مجموعه مثنوی های کوتاه ۲

مجموعه محبوب عالم (رک: محبوب عالم) ۱۰۴
مجموعه معاجز رسول (ص) ۲۷۸
مجموعه مختصر و قایع و حمد بیحد و رساله دیگر
۱۴۰
مجموعه مرقعات ۵۷، ۱۱
مجموعه مشکلات الفقه و سه رساله فقهی ۳۱۰
مجموعه مفتاح الحساب و تلخیص المفتاح و هشت
رساله دیگر ۱۴۸
مجموعه مقالات موسیقی و پنج آشوب درباره
مثنویات حکیم زلانی خوانساری ۱۸۵
مجموعه مکاتیب ۱۸۳
مجموعه مکتوبات شاه عباس و شاه جهان و احمد
شاه درانی ۱۵۵
مجموعه ملفوظات فواید فخریه و مناقب فخریه
۱۵۳
مجموعه مجمع اللطایف و مسایل فروق اشباه و
نظائر و دوازه رساله دیگر ۸۶
مجموعه منهاج العابدین و لواح ۷۱
مجموعه مینا بازار و بدیع المنظوم و پنج رقعہ ۱۴۰
مجموعه ناشناخته ۱۱۸
مجموعه نافع الخلاق فی ادعیه الغرایب و تقریر
کافیه ۳۰۹
مجموعه نجات المسلمین و رسائل دیگر ۱۳۷
مجموعه نجات المؤمن و ادعیه و فرائض ۳۰۷
مجموعه نثر و نظم هندی و فارسی و گلدسته و
دیگر رسائل ۳۰۷
مجموعه نسخه نویسی های پزشکی ۱۹۸
مجموعه نوبهار جاودان و گلزار معانی ۱۷
مجموعه نوری و دیباچه سه نثر ظهوری و چهارده
رساله دیگر ۲۸۷
مجموعه نورنامه و رسائل دیگر ۸۴
مجموعه نیل المراد ۲۵۰
مجموعه وظائف ۵۷
مجموعه وولز (رک: وولز کلکشن) ۱۰۳

- محاسن الاداب ۱۹۵
محاسن الاصطلاح ۱۶۱
محاکات الشعراء ۹۰
محبوب القلوب (رک: شمس و قهقهه) ۱۲۶
محفل محبوب ۲۳۲
محفل معاً گوئی ۱۸۸
محمود نامه (رک: مجموعه) ۲۰۸، ۸۴
محمود و ایاز (رک: مجموعه مقالات) ۱۸۵
محیط البرهانی لقول الملك السبحانی ۱۴۳
مخبر الواصلین (سواد تاریخ) ۸۲
مختار للفتوی لانه اختاره أكثر الفقهاء ۳۱۴
مختار نامه ۲۵۸، ۲۷۷
مختار الکلام امیر المؤمنین علی (ع) ۳
مختصر الاصول ۲۷۳
مختصر البخاری (البخاری) بازیر نویس فارسی ۶۶
مختصر المعانی ۲۹۰
مختصر الوقایه ۱۸۶، ۲۹۷، ۳۲۸، ۳۲۹
۳۴۴، ۳۳۷
مختصر جامع الصغیر ۶۵
مختصر رساله عروض ۲۲۶
مختصر وقایع (رک: مجموعه) ۱۴۰
مختصر منظومه طبعیه تشریحیه ۲۰۲
مخزن افغانی (رک: تاریخ خان جهان لودهی) ۶
مخزن الادویه ۱۴۰، ۲۲۹
مخزن الاسرار نظامی ۲۲، ۴۹، ۵۵، ۱۱۱
۲۳۹، ۲۶۵، ۲۸۵
مخزن الاسرار و شرح آن ۱۳۸
مخزن الاسلام ۱۵۷
مخزن السالکین ۱۹۶
مخزن الغرایب ۸۸
مخزن المتقین ۱۴۹
مخطوطات پنجابی ۱۰۷
مخطوطات شیرازی ۱۰۳
- خمیس فارسی در لغت و نامهای درختان و گلهای
و گیاه ها ۴۰
مدار الافاضل ۴۹، ۸۸، ۲۴۸
مدار الفحول فی شرح منار الاصول ۲۳۹
مدارج الفتوة و درجات الفتوة ۲۱۷
مدارک ۳۰۱
مدارک (رک: چهار گلزار) ۴۸
مدارک التنزیل ۱۴
مدارک التنزیل و حقایق التأویل ۱۷۸
مدارک نوشاه گنج بخش ۸۷
مدح خلفا ۴
مدح محبوب سبحانی (رک: مجموعه) ۳۱۹
مدخل منظوم (رک: مجموعه) ۱۵۴
مذکر الاحباب (رک: تذکره مشاعران) ۸۶
مذاهب عشق ۲۳۰
مرآت الاسرار ۸
مرآت التفاسیر ۳۲۴
مرآت الجبال (رک: بیاض اشعار) ۱۹۴
مرآت الخیال ۱۵۵، ۲۵۵
مرآت الصرف ۲۱۳
مرآت الصفا ۵
مرآت العارفین ۱۱۱
مرآت العقیقه ۱۹۰
مرآت الغفوریه ۱۶
مرآت القرآن ۴۶
مرآة المثنوی ۱۲۳
مرآة المحققین ۲۷۹
مرآة المشکوة ۲۴۱
مرآة دولت عباسیه ۱
مرآة التصرف ۲۹۱
مراتب الدرجات (رک: مجموعه) ۲۹۷
مراتب سلوک و حقایق عرفان ۳۲۷
مراج الارواح ۲۱۳، ۲۱۸، ۳۳۰، ۳۳۴
۳۳۸

- مراسلات سیکهان ۱۰۸
 مراسله امیر دوست محمد خان ۲۴۲
 مرثیه ۲۸۳
 مرثیه مرزا فصیح زبانی حافظ جی ۲
 مرج البحرين ۲۲۰
 مرصاد العباد ۲۵۲
 مرغوب القلوب (رک : مجموعه) ۲۳۷ ، ۸۶
 مرقات ۲۱۳
 مرقات شرح مشکات ۱۶ ، ۱۴۲
 مرقات خوشنویسی ۲۲۱ ، ۲۶۷
 مرقات گونا گون ۱۵
 مرقات ابناء الحسنی ۱۴۷
 مرقع بیحروف ۲۶۵
 مرقع خطوط خوشنویسان ۲۳۳
 مرقع خوشنویسی ۱۲۵
 مرقع کلیمی ۱۴۴
 مرقعه للقلوب ۶۹
 مرقع مشق ۱۱۸
 مزارات بخارا ۲۵۲
 مزرع الحسنات فی شرح دلائل الخیرات ۶۶
 مزید الغفله من سمت القبلة ۱۶۱
 مسأله الدهر ۴۰
 مسائل اربعین ۱۷۸ ، ۲۹۶
 مسائل اعتقاد (رک : مجموعه) ۳۴۵
 مسائل دینی (رک : ناشناخته) ۱۲۸ ، ۳۴۷
 مسائل دینی و عرفانی ۳۴۷
 مسائل زنان (رک : جنه الفردوس) ۱۷۲ ، ۲۲۰
 مسائل زنان (رک : مجموعه) ۳۴۴
 مسائل شیعیان در ملتان ۴
 مسائل صرف و نحو ۳۳۵
 مسائل عرفان و دین (رک : مجموعه) ۳۴۷
 مسائل فروق اشباه و نظایر (رک : مجموعه) ۸۶
 مسائل فقه (رک : مجموعه) ۱۷ ، ۸۲ ، ۱۷۹ ، ۳۴۵ ، ۲۱۰
- مسائل فقه و عرفان ۲۰۴ ، ۳۰۷
 مسائل فقه و فتوی ۳۰۱
 مسائل فقهی ۳۴۴
 مسائل متفرقه ۲۰۷
 مسائل نحویہ (رک : مجموعه) ۲۳۹
 مسائل نماز ۱۴۰
 مسلم ۲۹۰
 مسلم الثبوت ۲۰۸ ، ۲۳۹
 مسلم العلوم ۲۹۰
 مسلم النجاح ۲۷۴
 مسند امام احمد ۱۳
 مسند حمیدی ۱۶۱
 مسیر طالبی (رک : تواریخ فرنگستان) ۲۵۴
 مشارب الصوفیه ۲۷۷
 مشارع الاصول ۱۷۸
 مشارق الانوار ۳۲۹
 مشارق شمس المعارف علی الاشواق (رک : مجموعه) ۱۹۶
 مشکلات الفقه (رک : حیرت الفقه) ۳۱۰
 مشکوه المصابیح ۱۷ ، ۲۹۰ ، ۲۹۲
 مصباح الانوار (رک : ناشناخته) ۲۸۶
 مصباح الرسل (رک : مجموعه) ۴۰۷
 مصباح السالکین ۱۹۰
 مصباح العاشقین ۱۶۵ ، ۳۴۷
 مصباح القلوب (رک : مجموعه) ۳۴۷
 مصباح الهدایه ۲۰۱
 مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه ۹۳
 مصباح المفتاح ۵۲
 مصطلحات الصوفیه (رک : مجموعه) ۳۸۲
 مصقل تحریف (رک : اعجاز عیسوی) ۳۴۶
 مصیبت نامه (رک : مجموعه) ۴۵
 مصیبت نامه عطار ۱۱۱ ، ۱۳۱
 مطالب المؤمنین ۱۴۲
 مطالبات اهل سنت و جماعت ۳۹۴

- مطالب ادبی و دینی و اشعار محمد اشرف
(رک: بیاض) ۸۵
مطالب رشیدی ۲۳۱
مطالب متفرقه ادبی و تاریخی و دینی (رک: بیاض)
۸۵
مطالع الانوار فی ترجمه الآثار (رک: تحفه الوزراء)
۱۵
مطلع الانوار ۱۵۴، ۱۷۶، ۲۶۵
مطلع فصوص الکلم فی معانی فصوص الحکم
(رک: آثار و احوال ابن العربی) ۱۹۶
مطلوب القلوب ۱۰
مطلوب المؤمنین ۲۷۹
مطول ۲۲۱، ۲۹۲، ۳۳۸
مظاهر حق ۳۲۲
مظهر الانوار محتو علی مسائل الصیام ۴۸
مظهر جلالی ۲۰
مظهری ۳۰۱
معارج النبوة فی مدارج الفقه (رک: سیرابومعین)
۱۴، ۱۲۴، ۱۴۲، ۱۵۱، ۱۸۵، ۱۹۵
۱۹۶، ۲۸۷، ۳۳۸، ۳۴۰
معارف اربعین ۱۲۶
معارف القرآن ۱۱۶، ۳۰۱
معارف النفس و رموز تصوف ۹۴
معالجه الرحم ۳۶۵
معاصم المهدی ۲۶۸
معالم التنزیل (رک: نخبه التفاسیر) ۱۹۴، ۳۰۱
معانی الاخبار ۲۴۷
معانی شرح امالی ۱۵۰
معانی و بیان ۱۵۰
معاونیه و استخلاف یزید بجواب تحقیق علی خلافت
معاونیه و یزید ۱۹۹
معجم آیات القرآن ۲۸۲
معجم الادباء ۱۰۵
معجم البلدان ۵۱
معجم السفر ۵۲
- معدن الاسرار ۴۷، ۴۸
معدن الانوار و مشکوة الاسرار ۲۵۸
معدن المعانی (رک: ملفوظات شیخ شرف الدین
احمد یحیی منیری) ۲۵۲، ۲۷۵
معدن فیض ۱۷۴
معراج العارفین (رک: مجموعه) ۳۵۱
معراج العروس ۱۱۱
معراج النبوة ۵۶
معرفت اصطربلاب ۱۰۶
معرفه الانساب الباطنیة و نفی الانساب الظاهرية
۳۹
معرفه السلوک ۱۹۰
معرفه القلوب ۱۰۰
معرفه المحبوب (رک: مجموعه) ۱۳۵
معرفه المذاهب ۱۱۵
معلومات عجیبه ۱۴
معمای حافظ صاحب براهل ایران و جواب معمای
حافظ براهل ایران ۲۰۳ (رک: مجموعه)
معنی تصور و تصدیق ۳۳۵
معنی رباعی ۱۳۶
مفاتیح (رک: مجموعه) ۳۰۶، ۳۰۷
مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز ۴۸
مفاتیح الرحمة ۲۴۹
مفتاح الجنان ۱۲۱، ۱۵۲، ۲۵۸
مفتاح الحساب (رک: مجموعه) ۱۴۸، ۲۴۹
مفتاح الخیرات (رک: مجموعه) ۳۴۵
مفتاح الدقایق ۲۱۷
مفتاح السعادة (رک: انواع شریف) ۳۴۱
مفتاح العلوم در بلاغت (رک: مجموعه) ۲۴۹
مفتاح العلوم سکاکی ۷۶
مفتاح الفلاح ۲۷۰
مفتاح الفیض ۱۱۰
مفتاح الكنوز و تبیان الرموز ۲۸۵
مفتاح اللمعة ۴۹
مفتاح فتوح الغیب ۱۷۶، ۳۲۳

مکاتیب احمدیه^۱ سعدیه ۱۶۲
 مکاتیب سید احمد شهید ۱۸۲
 مکاتیب مهر و اسناد تاریخی ۱۵۹
 مکاشفات رضوی (رک : شرح مثنوی مولوی) ۲۶
 ۱۵۵ ، ۱۴۲ ، ۵۵ ، ۴۹
 مکتوبات (رک : تحفه^۲ فرقانیه) ۷۵
 مکتوبات (رک : فرامین) ۱۹۵
 مکتوبات امام ربانی (رک : شیخ احمد سرهندی)
 ۴۱ ، ۹۶ ، ۱۳۳ ، ۱۷۶ ، ۱۷۷ ، ۱۸۶
 ۱۹۹
 مکتوبات پیر محمد راشد (رک : آداب مریدین)
 ۵۶ ، ۵۵
 مکتوبات راشدیه ۵۵
 مکتوبات سایین الله بخش ۳۰۸
 مکتوبات سعدیه ۱۶۲
 مکتوبات سید احمد شهید ۱۳۴
 مکتوبات سید علی همدانی ۱۷۶
 مکتوبات شاه احمد سعید ۱۶۳ ، ۱۷۳
 مکتوبات شاه اسماعیل شهید ۱۳۵
 مکتوبات شیخ احمد بن یحیی المنیری ۷۰ ، ۱۴۱
 ۲۵۰
 مکتوبات شیخ حامد قاری لاهوری ۱۳۶
 مکتوبات شیخ عبدالجلیل (رک : مجموعه) ۳۴۵
 مکتوبات شیخ عبدالقادر گیلانی ۱۷۶
 مکتوبات صدریه ۷۴
 مکتوبات (رقعات) فارسی ۱۰۷
 مکتوبات معصومیه ۱۶۲
 مکتوبات ملا مسعود ملتانی ۱۳۴
 مکتوبات مولانا غلام محیی الدین قصوری ۱۳۶
 مکتوبات میر سید ابو العلاء نقشبندی اکبر آبادی
 ۱۳۴
 مکتوبات میر صفی الله ۵۶
 مکتوبات نور محمد لاهوری ۱۳۴

مفرح القلوب (رک : شرح قانونچه) ۱۵ ، ۶۶
 مفردات سبحانی (رک : احیاء الطب سبحانی)
 ۱۴۹
 مفردات سبعة ۲۴۸
 مفید المبتدی (رک : جامع التعلیل) ۲۱۲
 مفید العلماء (رک : مجموعه) ۸۴
 مفید المعاجین ۲۱۱
 مقادیر الاوزان ۳۲۰
 مقالات الشعراء ۶۲
 مقالات تحقیقی ۳۴۰
 مقالات رشید (در حدود ۵۰۰ مقاله) ۹۴
 مقالات عربی و اردو ۶۷
 مقالات علمی و تحقیقی در دائره المعارف اردو
 ۳۳۹
 مقامات (رک : جامع الاکبر شاه نقشبند) ۷۵
 مقامات حریری ۱۸۵ ، ۲۹۰
 مقامات خواجه محمد معصوم ۱۷۲
 مقامات داودی ۸۳ ، ۱۳۵ ، ۲۶۰
 مقامات مظهری (رک : ملفوظات مرزا مظهر جان
 جاناں) ۹۶
 مقامات نقشبندیه ۱۶۴
 مقامات هندی ۱۶
 مقام السنيه ۲۳۲
 مقدمه^۳ حافظ بن صلاح (رک : النکت حافظ ابن حجر
 عسقلانی) ۳۸
 مقدمه^۴ فارسی دیوان حافظ ۲۰۵
 مقدمه^۵ فتوحات غیبیه ۱۶۳
 مقدمه^۶ قصیده^۷ بهشتی (رک : مجموعه)
 مقدمه^۸ قواعد القرآن ۳۴۶
 مقصود العاشقین (رک : مجموعه) ۳۴۱
 مقطعات ابن یمن (رک : مجموعه^۹ رسائل)
 مکاتبات شمسی ۱۵۶
 مکاتیب از مولانا غلام محیی الدین قصوری ۱۳۶
 مکاتیب آزاد ۲۵۷

ملفوظات غلام علی دهلوی (رک : در را المعارف)

۹۷

ملفوظات فقرا (رک : مجموعه) ۸۳

ملفوظات مخدوم جهانیاں جهانگشت بخاری (رک :

سراج الهدایه) ۱۳۵

ملفوظات میرزامظهر جان جانان (رک : مقامات

مظهری) ۹۶

ملفوظات نوشاه گنج بخش (رک : ترجمه کلمات

طیبه) ۳۱۱

ملفوظات و معمولات صاحب کوثه ۱۵۲

ملفوظ اویسیه ۲

ملفوظ جلالیه ۲

مناجات ۸۴

مناجات اشرف (رک : مجموعه) ۸۴

مناجات خسرو ۱۶۴

مناجات خواجه ۱۶۴

مناجات خواجه عبدالله انصاری (رک : مجموعه)

۲۵۲

مناجات دستگیر (رک : مجموعه) ۸۴

مناجات شاه محمد غوث ۳۲۶

مناجات غوث الثقلین ۲۰۲

مناجات محمود ۲۳۲

منازل السائرین (رک : مجموعه) ۷۰ ، ۱۳۵ ،

۲۸۲

مناظره بین الاشاعره و المعتزله ۱۵۵

مناظره مسلمان و مسیحی ۳۴۷

مناقب داودیه (رک : نفحات داودیه)

مناقب المرتضوی ۱۷

مناقب العاشقین ۵۱

مناقب الاصفیاء و رسائل دیگر ۱۷۱

مناقب اهل البيت النبی (ص) ۳۲۶

مناقب سید امیر کلال سوخاری ۲۵۲

مناقب شاه احمد سعید ۱۷۲ ، ۱۷۳

مناقب عجایب و نصایح و غرایب ۳۲۶

مناقب غوثیه ۸۱ ، ۳۳۱

مکتوبات و فرمان ها (رک : نوبهار جاودان)

۱۷

مکتوبات یحیی منیری ۲۱۷ ، ۱۱۵

مکتوب عبدالکریم به سید شرافت نوشاهی ۸۶

مکتوب فارسی ۳۲۵

مکلی نامه ۶۲

ملا الاهداد حاشیه برهدایه ۳۴۱

ملا زاده (رک : مجموعه) ۲۶۷

ملاک الاعتقاد ۱۹۰

ملفوظات ۱۸۳

ملفوظات (رک : تحفه الجمال و خزانه الاحوال)

۷۴

ملفوظات بابا فرید گنج شکر (رک : اسرارالاولیاء)

۹۶

ملفوظات پیر محمد راشد (رک : مجمع الفیوضات)

۵۵

ملفوظات چهل روزه از شاه غلام علی دهلوی

۱۳۶

ملفوظات خواجه الله بخش تونسوی ۱۴۳

ملفوظات خواجه باقی بالله ۵۶

ملفوظات خواجه بهاءالدین نقشبند ۴۵۱

ملفوظات خواجه عبیدالله احرار ۴۹

ملفوظات خواجه فرید الدین گنج شکر (رک :

اسرار الاولیاء) ۲۳۸ ، ۶۶

ملفوظات سید شرافت نوشاهی ۳۱۱

ملفوظات سید عبدالکریم مندی بولراین (رک :

بیان العارفین لتنبیه الغافلین) ۵۳

ملفوظات سید محمد حسینی خواجه گیسو دراز ۱۸۳

ملفوظات شاه عیسی (رک : عین المعانی) ۵۹

ملفوظات شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی ۲۲۲

ملفوظات شیخ عیسی (رک : کشف الحقایق) ۲۵۱

ملفوظات شیخ نصیر الحق (رک : خیرالمجالس)

۹۵

ملفوظات صاحب کوثه ۲۵۲

- منطق ۱۷، ۲۰۸، ۳۳۵
 منطق الطیر عطار نیشا پوری ۴۹، ۶۶، ۷۰،
 ۸۲، ۱۰۰، ۱۷۵
 منطق قل احمد ۶۵
 منطق و فقه ۲۱۳
 منظومه ۲۶۹
 منظومه ارثیه ۱۹۲
 منظومه پشتو (رک : مجموعه) ۳۳۸
 منظومه پنجابی (رک : مجموعه) ۲۹۹
 منظومه پنجابی در فقه ۳۳۰
 منظومه تجوید ۳۱۰
 منظومه عربی ترجمه به فارسی (رک : مجموعه)
 ۳۰۰
 منظومه فقه ۳۳۰
 منع الاشارة المسنونة فی القعدة عند الشتهادة
 (رک : مجموعه) ۲۴۲
 منع العوامل و قوانین اعلال (رک : مجموعه)
 ۲۱۱
 من لا يحضره الاديب ۲۵۳
 منهاج السالکين ۱۷۹
 منهاج العابدین (رک : مجموعه) ۷۱، ۷۶، ۱۱۵
 ۱۵۷
 منهج الرسائل (رک : مجموعه رسائل) ۷۰
 منهج الرشاد ۲۸۷
 منهج الصادقین ۲۹
 منهج المصلی و غنیة المبتدی در فقه ۸۴، ۱۹۲
 ۲۰۰، ۲۲۰، ۲۹۱، ۳۰۶، ۳۴۶
 مواعظ و نصایح ۱۲۴
 مواقع النجوم ۲۵۱
 موانع النجوم ۱۹۶
 مواهب الرحمن (رک : ملفوظات سيد عبدالقادر
 گیلانی) ۱۷۲، ۱۷۷
 مواهب اللدنیة ۱۷۷
- مناقب فخریه (رک : مجموعه ملفوظات) ۱۵۳
 مناقب قادریه ۲۵۴
 مناقب کا کا صاحب ۱۱۵
 مناقب مخدوم جهالیان (رک : جامع العلوم) ۱۲۱
 مناقب نور محمدی ۱۰
 منهاج الطالبین و مسالک (مسائل) الصادقین
 ۱۸۹، ۲۷۵
 منبهات ۲۲۴، ۳۰۶
 منت (رک : قصه هیر و رانجه) ۸۸
 منتهی الایجاز لکشف الاعجاز ۹۶
 منتخب الاحادیث ۶۹
 منتهی الصحوف معرفة النحو ۲۲۶
 منتخب اللغات شاه جهانی ۴۹، ۵، ۸۱، ۱۰۰
 ۱۹۵، ۲۰۸، ۲۵۳
 منتخب المقياس ۲۵۸
 منتخب النفايس (رک : نزهة المجالس) ۱۷۱
 منتخب دیوان حافظ ۳۳۰
 منتخب دیوان محمد کاظم (رک : دیوان والده)
 ۷۸
 منتخب ذخیره خوارزمشاهی (رک : خفی علایی)
 ۱۱۰
 منتخب شاهنامه ۳۸
 منتخب شاهنامه فردوسی (رک : تاریخ شمشیر
 خانی) ۱۲۱، ۲۸۴
 منتخب علم الحساب رک : علم سیاق) ۳۲۸
 منتخب محک الطالبین ۹۹
 منتخب نفحات الانس (رک : خلاصة النفحات)
 ۷۱
 متزعة الاخبار ۳۶۸
 من حاشیة السخاوی الى الفیة العراقی (اصول
 حدیث) ۴۸
 منشآت اعظم ۱۳۸
 منشآت حزین ۱۹۵
 منشآت لطیفه (رک : مجموعه تاریخی) ۶۶، ۱۸۶

۴۰ ، ۷۸ ، ۱۲۴ ، ۱۲۶ ، ۱۲۸ ، ۱۵۲ ،
۱۷۴ ، ۲۱۱ ، ۲۱۸ ، ۲۱۹ ، ۲۲۲ ، ۲۳۰ ،
۲۳۱ ، ۲۸۶ ، ۳۱۰ ، ۳۱۵ ، ۳۲۹ ، ۳۳۵ ،
۳۳۷ ، ۳۴۴ ، ۳۴۵ ، ۳۴۷

نافع الخلاق فی ادعیه الغرایب (رک : مجموعه)

۳۰۹

نافع الخلق ۳۶

نافع الراسخين (ملفوظات) ۱۴۳

نافع الصلوة ۱۰۷

ناله عشاق در جواب ذره و خورشید (رک :

شور جنون) ۹۶

نام حق (رک : شرح نام حق) ۳۹ ، ۸۴ ، ۱۹۸ ،

۲۹۰ ، ۳۰۴

ناموسیات الالهیات (کتاب -) ۲۷۴

نامه رنگین (رک : جنگ نامه) ۱۵۵

نامه های سید شریف حسین شریف العلماء ۲۳۵

نان و حلوا (حلوه) ۱۴ ، ۱۳۹ ، ۱۵۷ ، ۲۱۹

نبراس (رک : شرح العقاید نسفی) ۱۷۰ ، ۱۷۳

نتایج الاخبار ۱۲۷

نتایج الحرمین ۷۵ ، ۲۵۲

نتیجه فکر فی الجهر بالمذکر ۲۳۱

نثر اللالی من کلام علی بن ابی طالب (ع)

(رک : مجموعه رسایل) ۲۲ ، ۲۸۳

نجات المسلمین (رک : مجموعه) ۸۲ ، ۸۶ ، ۱۳۷

نجات المؤمنین ۸۲ ، ۸۵ ، ۸۶ ، ۳۱۳ ، ۳۰۷ ،

۳۳۰ ، ۳۴۶

نجوم (رک : مجموعه رسایل) ۶۵

نحو ۱۸

نحویر ۲۹۰

نخبه التفاسیر ۱۹۴

نخبه فکر فی مصطلح اهل الاثر ۲۳۹

نزهة الابرار فی سیرالنبی المختار ۹۷

نزهة الاخیار و روضة الاخبار ۲۷۱

نزهة الارواح ۴۸ ، ۹۸ ، ۱۲۱ ، ۱۸۶ ، ۱۹۶

مواهب اللدنیة بالمنح المحمدیه ۱۷۷

مواهب علیه (رک : تفسیر حسینی) ۱۲۵ ، ۲۸۶

موجز ۱۴۴

موضع البیان فی الفاظ الانسان (رک : مجموعه)

۲۲۶

موضع القرآن ۳۰۱

مولانای روم (مثنوی) ۳۴۰

مولوی برعبد الغفور ۲۹۱

مونس العشاق ۲۸۳

مونس القادریه ۳۲۷

مویه خواجه موضحه چهارده خانواده (رک :

مجموعه) ۱۵۷

مؤید الاحتساب (رک : مجموعه) ۳۴۵

مؤید التبیان (رک : ترجمه فیض عیان فی ترجمه

مواظ الرحمن) ۲۵۴

مهابهارت ۲۸۷

مهج الدعوات و منهج العناية ۵۷ ، ۲۳۴

مهر نیمروز ۲۳۵

مهر و ماه (رک : مجموعه) ۱۴۰

مهر و مشتری ۱۸۶

میت (رک : مجموعه) ۸۴

میت نامه (رک : ناشناخته) ۲۱۹

میر حاشیه مشکاة ۱۴۴

میر قطبی ۳۳۳

میزان الطب ۴ ، ۸۲ ، ۲۸۵

میزان المنطق (رک : مجموعه) ۳۰۱

مینا بازار (رک : مجموعه) ۱۴۰

ن

نادر نامه ۴ ، ۲۶۲

نادر نامه (رک : تاریخ ارادت خان) ۱۵۹ ،

۲۶۲

ناسخ و منسوخ ۳۳۱

ناشناخته (رک : مجموعه ها و مسائل متفرقه و

اشعار مختلف و مطالب عرفانی ۳ ، ۱۸ ، ۳۹ ،

- نصاب الصبیان ۳۴۶
نصاب الصبیان (رک : نصاب غنیه الشبان) ۷۶
۲۰۷، ۱۵۷
نصاب الصبیان و شرح آن ۱۳۸
نصاب غنیه الشبان ۷۶
نصاب مثلث ۱۹۳
نصایح المؤمنین ۲۷۵
نصایح عزیزیه ۲۲۹
نصیحه الاخوان عن شرب الدخان ۲۷۲
نصیحه الکرام و فضیحه اللثام ۲۵۸
نصیحه الملوک ۱۸۲
نصیحه المؤمنین ۱۹۷
نظام التواریخ (رک : مجموعه تاریخی) ۱۸۹
نظام مقصود ۲۳۲
نظامیه فخریه (رک : مجموعه) ۱۴۴
نظم الدرج (رک : قصیده برده) ۱۱۹
نظم نثر الاللی ۲۸۳
نعتیه ۱۴۰
نعم المعیار و المقیاس ۳۱۲
نعم الوجیز ۱۶۵
نغزک (رک : شرح ززادی) ۱۸، ۲۱۲، ۲۲۶
نقایس الفنون فی عرایس العیون ۲۲۰
نفحات الاسرار ۱۷۶
نفحات الانس من حضرات القدس ۱۰، ۴۴، ۷۱
۹۹، ۱۷۲، ۱۹۸، ۲۱۸، ۳۲۶
نفی الانساب الظاهریه (رک : معرفه الانساب
الباطنیه) ۳۹
نفیسی (نسخه طب) ۱۷
نفی فرایض (رک : دیوان شعر) ۱۶
نقدالنصوص فی شرح نقش الفصوص ۱۴۵، ۲۸۶
نقش الفصوص (رک : مجموعه) ۱۳۵
نقش بدیع غزالی ۱۸۶
نقش پیدا ۲۸۹
نقل فتوی القاضی (رک : مجموعه) ۸۶
نکات الاسرار ۱۵۱
- نزهه الاعیان (در بیان ذبح و شکار) ۵۲
نزهه الحقایق (رک : مجموعه) ۱۴۸
نزهه المجالس و منتخب النقایس ۱۷۱
نزهه النظر فی توضیح نخبه الفكر ۶۹
نسائی ۲۹۰
نسب نامه (رک : عمده المطالب فی نسب آل
ابی طالب «ع» ۳
نسب نامه حضرت رسول (ص) ۲۸۲
نسب نامه شاه محمد غوث ۳۲۶
نسخه انشاء (رک : واقعات و مسودات نواب
صاحب بهاولپور) ۲۸
نسخه پنجابی درشناخت بیماری ها ۱۵۳
نسخه جات طب (رک : مجموعه) ۲۰۰
نسخه خطی ۲۰۲
نسخه در احوال مشایخ و اولیاء الله ۱۷۹
نسخه در مناقب ۱۵۱
نسخه در طب ۱۳۹
نسخه فتح دهلی (رک : ملفوظات سید محمد حسینی
خواجہ گیسو دراز) ۱۸۳
نسخه فقه ۲۰۷، ۲۰۸
نسخه موجز و مختصر ۱۳۷
نسخه ناشناخته در مسائل ادبی و مکتوب ۱۳۹
نسخه واعظ ۱۲۱
نسخه های خطی سانسکریت ۳۰۳
نسخه های خطی دستنویس ۲۲۵
نسخه های طبی (رک : مجموعه) ۲۰۲
نسخه های کشته جات در صنعت کیمیا ۲۴۳
نسخه یوسفی ۲۲۱
نسخه بی درباره نماز جمعه و احتیاط ظهر ۱۴۰
نسیم شنکر (رک : مجموعه) ۱۴۰
نسیم گلبرگه ۱۸۲
نصاب ابونصر فراهی (رک : مجموعه رسایل)
۲۰
نصاب الاحتساب ۱۷۸، ۳۳۷

وامق و عذرای نامی اصفهانی ۳۷
وجه دین ۲۷۸
وسيلة الغریب الی جناب الحبیب ۴۱
وصیت ۲۸۳
وصیت نامه ۱۱۶، ۲۱۹، ۳۴۵
وصیت نامه رسول (ص) ۳۴۵
وضع حروف هجا در قرآن ۲۸۶
وظایف و اوراد ۱۸۳
وظایف و دعاها منتخب از کتب سلف (رک):
اوراد ۴۸
وعظ و نصایح ۱۵۳
وفات نامه (رک: مجموعه) ۸۴
وفیات الاعیان ۲۴۸
وقایع بدایع ۱۰۷
وقایع براون صاحب ۲۸۷
وقایع بنون ۱۰۸، ۱۴۰
وقایع سسی و بنون (رک: مجموعه) ۱۴۰
وقایع سند (قبل و بعد از اسلام) ۴۵
وقایع عالمگیری (رک: مجموعه) ۴۵
وقایع محاصره حیدر آباد دکن ۵۱
وقایع الروایة (در فقه حنفی) ۶۶
وولز کلکشن (رک: مجموعه وولز) ۱۰۳
ویرآپ پر گرن سری بشت جی ۱۸

ه

هادی هریانه ۱۸۸
هادیه سعیدیه ۳۳۴
هاری (نال و زاری) زلیخا (رک: مجموعه) ۸۲
هدایات الطالبین ۲۷۶
هدایات شرح اشارات ابن هسینا ۲۲۳
هدایت الاولیاء فی سیرة الانبیاء ۴۴
هدایت نامه ۲۰۲
هدایه ۱۷
هدایه آخرین ۲۹۰
هدایه الاحمدیه فی ترجمه تحفه الحمیدیه ۳۲۷

نگار نامه منشی ۴، ۳
نماز مقبول ۳۲۴
نمایشنامه های سندی ۴۶
نمکدان فصاحت ۲۹۰
نمونه کا ایک نوجوان ۱۸۸
نوادر اوغانی ۲۰۱
نوادر و حکایات و ظرایف و طرایف ۲۵۳
نور الانوار ۲۹۰
نور الانوار فی تنویر القلوب و الابصار ۱۵۶
نور الايضاح ۲۹
نور الفتاوی (رک: فتاوی نوشاهی) ۸۱
نور القرآن فی دفع ظلمات الطغان ۲۴۲
نور الهدی ۳۱۷
نورس (رک: مجموعه) ۲۸۷
نور نامه (رک: مجموعه) ۸۴، ۱۲۱، ۳۴۵
نوریه (رک: حاشیه ابوالحسن الشهید بر شرح عقاید نسفی) ۱۷۱
نهایة الاعقاب در علم الانساب ۱۸۱
نهایة البراعة فی معرفة علم البلاغة (رک):
انوار العثمانیه ۲۲۴
نهایة العقول و غایة الاصول ۲۶۴
نهایة المراد فی شرح قصیده بانث معاد ۲۲۴
نهج البلاغة کا ادبی مطالعه ۲۵۷
نهج البیان فی صفة خلق الانسان ۹۱

نهر العلوم ۲۲۰

نئی چراغ ۳۱۰، ۳۱۱

نیاز نامه ۵۵

نیرنگ عشق (رک: مثنوی غنیمت کنجاهی) ۱۴۰

۱۷۱، ۳۱۲

و

واردات (رک: مجموعه رسائل)

وافیه ۲۸۵، ۳۰۹

واقعات و مسودات نواب صاحب بهاولپور ۱۸

واقعه مصفی ۱۰۷

هفت رسائل (از شاه عنایت قادری قصوری)

۱۳۶

هفت روزه ساریان (مستونگ مجله) ۲۴

هفت مجلس (رک: دیوان ابن یمن فریومدی) ۴۴

هفت مناظره ۳۴۷

هیر و رانجه (رانجهو) ۵۱ ، ۱۱۰

ی

یاد حبیب ۲۳۲

یاد داشت کرسی نامه سعادت ۲۰۳

ینابیع الابدیه فی طریقه الطلاب النقشبندیه ۵۶

ینبوع الجذور ۹۸

ینبوع الحیوة از خواجه افضل الدین کاشا نے

(رک: مجموعه رسائل) ۲۲

یوسف و زلیخا ۱۲۱ ، ۱۳۸ ، ۲۱۲ ، ۲۸۹ ،

۲۹۰ ، ۳۰۶ ، ۳۰۷

یوسف و زلیخا (پشتو) ۲۴۹

یوسف و زلیخای منسوب به فردوسی ۴۴

یوسف و زلیخای جامی ۶۵ ، ۷۵ ، ۱۰۴ ، ۱۱۶ ،

۱۱۸ ، ۱۲۱ ، ۱۲۶ ، ۱۵۷ ، ۱۶۵ ، ۱۸۷ ،

۲۹۲ ، ۳۰۴

یوسف و زلیخا و شرح آن ۱۳۸

هدایه الاذران (رک: مجموعه) ۲۸۷

هدایه الانسان الی سبیل عرفان ۷۳

هدایه الاولین ۳۳۸

هدایه الرمل ۱۱۰

هدایه السعیدیہ ۱۵۷

هدایه الطالبین از رسائل شاه صاحب ۱۷۴

هدایه النحو (رک: مجموعه) ۲۳۹ ، ۲۴۰ ،

۲۶۴

هدایه اولین ۱۹۰

هدایه شرح وقایع ۲۱۲

هدیه الاولیاء ۵۶

هدیه القادریه فی تحقیق کلمه الطیبه ۱۳۶

هدیه القراء ۱۶۷

هرسه دفتر ابوالفضل ۲۶۰

هزار مسائل ۱۵۸

هزار و یک نام ۲

هزلیات ۳۷

هشت بهشت ۳۹۹

هفت اورنگ جامی ۹۱

هفت باب ۲۷۵ ، ۲۷۶

هفت بند اول ۲۵۹

هفت پیکر نظامی ۲۲ ، ۲۶۴ ، ۲۶۵

۴- فهرست نامهای اشخاص و قبایل و فرقه ها و سلسله ها

آ

آخند ملا محمد علی تبریزی ۲۵۸
آخوند (آخون) درویشه ۹۷، ۱۳۵، ۱۵۷، ۲۰۲
۲۴۹
آخوند صاد ۱۷۸
آدم بنوری (رک: سید آدم بنوری پیشوای سلسله بنوریه) ۱۵۱
آذر (رک: مجموعه آذر) ۱۰۳
آذری ۲۸۳
آزاد (رک: محمد حسین آزاد) ۱۰۳
آزاد (رک: مجموعه آزاد) ۱۰۳
آغا قایم علی خان جیو ۲۶۰
آغای ابن محمد علی خان ۱۹۵
آفرین لاهوری ۸۸
آلانا (رک: غلام علی آلانا، دکتر -) ۵۹
آل محمد (ص) ۳۲۵
آمنه قادری (خانم -) ۲۸۰
آندراج مخلص ۱۰۷

ا

ابراهیم ۱۲۲
ابراهیم (رک: بهاءالدین) ۳۴۷
ابراهیم باهلی ۸۶
ابراهیم بن حسین ۲۷۳، ۲۷۸
ابراهیم بن فضل الله ۳۴۵
ابراهیم بن محمد ایسمان انساخ ۲۵۴
ابراهیم بهتی ۹۸
ابراهیم درویش الجنابی ۷۱
ابراهیم عادل ۲۳۳
ابراهیم عبدالله یوسف البغدادی ۱۵۰

ابراهیم لودی ۱۷۰
ابراهیم ولد حافظ حامد ۱۴، ۱۵
ابن الاعرابی (رک: ابن سعید احمد بن زیاد) ۳۱۵
ابن الساعانی ۲۴۷
ابن الفارض ۲۸۳
ابن الملک ۲۸۳
ابن الهمام ۲۱۱
ابن یابویه ۴
ابن حاجب ۲۲۲
ابن حجر العسقلانی (عسقلانی) ۲۲۴، ۳۰۶
ابن خلکان ۵۱
ابن رشد ۱۶۶
ابن سعید احمد بن زیاد (رک: ابن الاعرابی) ۳۱۰
ابن سینا ۲۸۵
ابن عبادالله الحسینی ۲۵۰
ابن عبدالله ۱۷۰
ابن علی رضا عبدالله ۲۳۴
ابن عیسی محمد بن سورة الترمذی ۳۲۷
ابن فخر کوارسی ۱۸۶
ابن فقیه حسن بن فقیه ۳۲۹
ابن کثیر ۳۰۱
ابن ماجه ۲۹۰
ابن مقری صاحب الارشاد (علامه -) ۲۸۳
ابن هیثم ۲۴۹
ابن یحیی عبدالله فضل بن ابی عبدالله محمد علی
ابن سید یوسف علی زئی ۲۳۸
ابوالاثر حفیظ جالندهری ۸۹
ابوالبرکات ابن شیخ مبارک ۳۴۸

- ابو البركات محمد عبدالملك پشنر (باز نشست)
 مشیر مال ریاست بہاولپور ۱۱۹
 ابو البركات منیر لاهوری ۱۶۹
 ابو الحسنات قادری لاهوری ۳۲۶
 ابو الحسن الشہید ۱۷۱
 ابو الحسن بن عبداللطیف ۱۴
 ابو الحسن حسام الدین محمد ۱۷۵
 ابو الحسن علی بن یوسف الصوفی ۲۳۸
 ابو الحسنین فضل اللہ بن محمد ابن ایوب الماچینی
 ۲۰۱
 ابو الخلیل خان محمد (مولانا -) ۱۶۰
 ابو الزاهد ابو القاسم ابن محمود ۱۶۶
 ابو الظفر شریف احمد شرافت نوشاہی (رک : سید شرافت نوشاہی) ۸۱
 ابو الظفر عبید اللہ غلام حسین ۱۸۲ ، ۱۹۵
 ابو الفتح ۱۶۳
 ابو الفتح شیخ اویس بہادر خان
 ابو الفتح ناصر بن ابی المکارم مٹرزی ۲۴۸
 ابو الفرج علی بن حسین اصفہانی ۲۴۸
 ابو الفضل احمد بن محمد بن عبدالکریم بن عطاء اللہ
 شاہ مکدری ۱۶۳
 ابو الفضل بن مبارک ۴
 ابو الفضل علاسی ۲۸۷
 ابو الفضل فیضی ۲۳۳
 ابو القاسم عراقی ۲۸۲
 ابو الیث ۹۷
 ابو المظفر بہادر شاہ پادشاہ غازی ۳۴۲
 ابو المظفر سید امیر نصر اللہ محمد بہادر خان ۹
 ابو المعالی علی بن اسماعیل القوثوی ۱۶۴
 ابو المعالی محمود ۲۴۳
 ابو المنتہی (رک : ابو المنتہی علم العقاید) ۲۱۱
 ابو المؤید مسام بن محمد بن مسعود بن الحسن
 ۱۸۹
 بو اسحاق قہستانی ۲۷۵
 بو اسماعیل یوسف ۳۲۰
 ابو بکر ابن ابی اسحاق محمد بن ابراہیم البخاری
 ۱۶۴
 ابو بکر احمد بن محمد بن علی القریشی ۴۸
 ابو بکر بن محسن العلوی المحدث ۱۶
 ابو بکر بن محمد بن محمد بن علی (رک : زین الدین زین)
 (خوافی) ۷۰ ، ۷۶
 ابو بکر خوافی ۱۷۷
 ابو بکر عبداللہ ابن الزبیر ابن عیسی الحمیدی
 ۱۶۱
 ابو بکر عبداللہ بن محمد شاہ ہاورالاسدی الرازی
 ۱۷۹
 ابو بکر فایض بن محمد لاهوری ۲۱۹
 ابو بکر گلہ باذی ۲۴۷
 ابو تراب بن عبدالحق بن عبداللطیف الزینی
 القادری برہانپوری ۲۲۶
 ابو حاتم الرازی ۲۷۲
 ابو حامد بن محمد بن النقیب المولوی احسن اللہ
 (رک : حامد بن مولوی) ۷۱
 ابو حلیم (رک : الہداد بن قطب الدین حکیم)
 ۲۸۲
 ابو داود بن سعید بن محمد بن یوسف بن محمود
 ۱۲۴
 ابوذر حاجی الحرمین ۲۴۲
 ابو سعید ابو الخیر ۲۵۹
 ابو سعید الکالیش البغدادی ۱۱۵
 ابو سعید بن فضل اللہ احمد محمد الحسینی ۱۹۱
 ابو سعید علی قریشی ۲۰۲
 ابو سعید عمر غفاری ۳۴۵
 ابو سعید مجددی ۱۷۶
 ابو شکور السالم ۱۷۸
 ابو شکور السالمی محمد عبدالسعید بن شعیب الکشی
 ۲۱۳
 ابو طالب حسینی ۲۵۹
 ابو طالب محمد اصفہانی ۲۵۴
 ابو عبداللہ ابن محمد اسفراینی ۱۵۷

- ابو عبدالله علاء الدین بن علی بن علی بن اشرف
 بن سعد بن علی القریشی الحسینی ۳۶
 ابو عبدالله محمد ۲۷۳
 ابو عبدالله محمد بن الشیخ ابی اسحاق ابراهیم بن
 عباد الترمذی ۲۸۳
 ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن العثمان بن عمر
 البلخی ۳۳۱
 ابو عبدالله محمد عبدالله الیمنی ۲۸۱
 ابو عبدالله محمد فاضل ابن سید حسن الحسینی
 الترمذی الاکبر آبادی (رک: مظهرالحق) ۸۲
 ابو علی بن عثمان هجویری جلاپی غزنوی (رک:
 داتا گنج بخش) ۱۰
 ابو علی سینا (رک: ابن سینا) ۲۸۰
 ابو عمر و عثمان بن عثمان المغربي ۲۵۸
 ابو محمد الحسینی بن مسعود البغوی ۱۷
 ابو محمد جالیسری ۲۹۶
 ابو محمد (سید محمد ماهرو) ابن شیخ مصطفی
 کرمانی ۲۶۰
 ابو محمد منصور بن احمد بن مؤید الخوارزمی
 القاتی ۷۸
 ابو مدین ۲۸۴
 ابو معشر المنجم ۱۵۰
 ابو منصوری ۲۴۲
 ابو موسی جعفر موصلی ۲۴۸
 ابو نصر احمد بن الحسین بن احمد الدربتی
 السلمانی الدرواجکی بخاری ۲۵۱
 ابو نصر بخاری ۱۶۵
 ابو نصر قراهی ۲۰، ۷۴، ۲۰۷، ۳۴۶
 ابو یعقوب سجستانی ۲۷۰
 ابی اسماعیل حسینی طغرائی ۲۲۳
 ابی اسماعیل عبدالله بن محمد انصاری ۲۸۲
 ابی الحسن براند جانی ۲۳۴
 ابی بکر مصطفی افندی الدیار البکری ۶۵
 ابی جعفر احمد بن علی بن سعید محقق الطوسی ۲۵۹
 ابی جعفر احمد بن علی بن سید بن سعاده ۲۳۴
 ابی یعقوب السجستانی ۲۷۴
 اثیر الدین ابهری ۲۱۱، ۲۲۴
 اجمل حسین گردیزی (سید-) ۱۲
 احسن ثناری ۸۶
 احسن (رک: ممتاز حسن، دکتر-) ۲۴۹
 احسان دانش ۱۹۳
 احمد ۵۰
 احمد (رک: ولی الله عبدالرحیم بن الدهلوی)
 احمد الدین (مولانا-) ۷۲
 احمد الدین الیلوی (مولانا-) ۱۶۱، ۱۶۲
 احمد بخش ۲۱۴
 احمد بخش نبیره حاجی نوشاه گنج بخش ۸۲
 احمد برنی (مولانا-) ۱۳۵
 احمد بن ابراهیم ۲۷۲، ۲۷۳
 احمد بن ابوالحسن محمود الجعفر البغدادی ۸۵
 احمد بن اسماعیل الابدالی القندهاری (مولوی-)
 ۱۱۱
 احمد بن الفقیه العمرالمکی الیمنی ۳۱۵
 احمد بن جابر المسلمی ۲۵۱
 احمد بن حاجی علی المقتی ۱۲۵
 احمد بن حاجی محمد السکاکی ۱۲۸
 احمد بن حمید بن شهاب الله بن نظام ۳۱۰
 احمد بن خطیب القسطلانی ۳۱۵
 احمد بن عبدالرضا ۱۴۹
 احمد بن عبدالله ۴۰
 احمد بن علی بن تغلب (رک: تا بن سیاجاتی
 بغدادی حنفی) ۷۷
 احمد بن علی بن مسعود ۲۱۸
 احمد بن قیام بهتی لاهوری ۱۰۰
 احمد بن محمد بن بنهان ۲۴۸
 احمد بن میان حیات بخش ۲۰۸
 احمد تبریزی ۱۸۷
 احمد توخته ترمذی (سید-) ۱۷۰
 احمد جان ولد محمد کمال کشمیری ۳۲۹

- احمد ولد عبدالرزاق ۲۱۲
 احمد یار (حافظ -) ۱۵
 احمد یار خان ابن الله یار خان ۱۱۹
 احمد یار مرالوی ۳۲۳
 اختر ۲۸۰
 اختر راهی (پرفسور -) ۱۵۹ ، ۱۸۸ ، ۱۹۹
 ۲۰۳ ، ۲۰۶ ، ۲۲۳
 اخلاص (رک : شمس الدین) ۱۵۳
 اخوند زاده خلف اخوند سرقراز ۳۲۸
 اخوند ملا علی ۱۲۳
 ادريس بن حسن ۲۷۳
 ادريس عماد الدین ۲۶۸
 ارادت خان (رک : میرزا مبارک الله) ۱۵۹
 ارادت خان واضح الحسینی السجزی ۲۷۹
 ارسطو جاه ۲۳۵
 استاذ جوذر ۲۷۰
 اسحق ۹۸
 اسد (رک : خواجه محمد خان اسد) ۱۵۵
 اسدالله (مولوی -) ۲۱۰
 اسدالله خان غالب ۲۵۷
 اسدالله شاه ۶۶
 اسفرائینی ۱۱۱
 اسفند یارزمان ۱۹۸
 اسلم محمود (سروان -) ۳۰۲ ، ۳۰۴
 اسمعیل بن وجیه الدین (مولوی -)
 اسمعیل پیرو دین محمد (ص) ۲۰۱
 اشرف (رک : باران ماه اشرف) ۸۴
 اشرف خان ۲۱۹
 اشرف علی التانوی (شاه -) ۲۲۴
 اشرف محمد بن جلال الاسلام الطیب کرماتی
 ۱۵۴
 اشفاق احمد خان ۱۰۵
 اشمونی ۷۸
 اصغر ۶۹
 اصغر حسین ولد غلام غوث ۱۳۸
- احمد جی ۱۹۳
 احمد جیون بن ابی سعید بن عبدالرزاق بن خاصه
 ۳۰۵
 احمد حسین احمد قریشی قلعه داری (پرفسور -)
 ۱۲۹ ، ۲۷
 احمد حسین الاردکانی ۲۷۴
 احمد حسین خان (سید -) ۱۷۴
 احمد حسین خان امروہوی ۱۳۵
 احمد حسین مدنی (مولانا -) ۲۰۳
 احمد خان (سید -) ۱
 احمد خان ۲۲۳ ، ۲۲۶
 احمد خان سیکروالی ۲۲۵
 احمد دین (مولانا -) ۶۸
 احمد دین ۲۲۰
 احمد ربانی (فرزند دکتر مولوی محمد شفیع) ۱۸۴
 احمد روسی ۳۷
 احمد سعید بن ابو سعد مجددی ۱۷۸
 احمد شاه ۱۱۸ ، ۲۱۲
 احمد شاه ابدالی ۲۱
 احمد شاه اسلام ابدالی ۱۴
 احمد شاه پادشاه درانی ۱۸۱
 احمد شاه پادشاه غازی ۱۱۸
 احمد شاه پادشاه مغول ۱۸۸
 احمد شاه قادری (حافظ -) ۹۴
 احمد شمس الدین ابن خلکان ۱۴۸
 احمد عطاء الرحمن ۳۰۸
 احمد علی ۲۹۲
 احمد علی گل ۱۷۸
 احمد قریشی حسین احمد قلعه داری (پرفسور -)
 ۱۲
 احمد مجددی ۱۶۵
 احمد مخدوم بخاری ۲۶۷
 احمد نور ۲۹۱ ، ۲۹۱
 احمد نور ولد محمد سعید عرف افغان

الهی بخش شایق (حافظ -) ۶۹
 الهی بخش ولد میان جیون ۱۹۹
 آسام ابو حامد محمد بن محمد الغزالی (رک : غزالی
 و امام محمد غزالی)
 امام ابو حنیفه (رک : امام اعظم) ۱۱۵ ، ۱۱۵
 ۲۱۹ ، ۲۸۷
 امام اعظم (رک : امام ابو حنیفه) ۱۱۵ ، ۲۲۴
 امام اعظم (رک : جلال الدین سیوطی) ۳۱۴
 امام الدین ۲۶۱
 امام الدین بن عبدالرسول ۱۸۵
 امام بخش ۱۳۹
 امام بخش پسیالواله ۱۳۷
 امام بخش صاحب مهاروی ۱۰
 امام بخش ولد خواجه نور الله لاهوری ۱۶
 امام بدر الدین ۳۰۳
 امام جعفر صادق (ع) ۳ ، ۱۰ ، ۲۶۹
 امام حسین (ع) ۲۰
 امام ربانی مجدد الف ثانی (رح) ۱۳۳ ، ۱۳۵ ،
 ۱۶۰ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵
 امام صالح محمد بن معید بن حسن بوصیری ۲۸۹
 امام علی (ع) ۱۷۸
 امام علی بن موسی الرضا (ع) ۱۱۹
 امام غزالی ۱۵۷
 امام فخر الدین رازی (رک : امام فخر رازی)
 ۲۹۲
 امام فخر رازی ۳ ، ۳۱۴
 امام مالک ۱۰۳
 امام مجد الدین فیروز آبادی ۶۹
 امام محمد زکریای رازی ۲۸۱
 امام محمد غزالی طوسی (رک : غزالی) ۵۵ ، ۷۶
 ۷۸ ، ۹۹ ، ۱۷۵ ، ۱۷۷ ، ۲۵۰
 امام الله ۱۷۲
 امام الله صاحب (ملا -) ۱۷۲
 ام بتول ۳۴۴
 امتیاز حسین شاه (سید -) ۲۶۲

اصیل الدین ۳۰۵
 اعتماد الدوله (پدر نور جهان بیگم) ۲۴۷
 اعزاز علی (مولانا -) ۷۵
 اعوان (رک : سلطان باهو) ۹۷ ، ۳۱۷
 افتخار الدین ۲۴
 افغان (رک : احمد نور ولد محمد سعید) ۲۱۱
 افغان شاه (سید) ۱۴۴
 اقبال ۲۰
 اقبال (رک : علامه ، حکم الامت ، دکتر محمد
 اقبال -) ۱۶۸
 اقبال بیگم (رک : گنجینه اقبال بیگم) ۲۷
 اقبال مجددی (رک : محمد اقبال مجددی نقشبندی ،
 پرفسور -) ۱۳۶ ، ۱۳۷
 اقدس رضوانی ۳۰۸
 اکبر پادشاه ۱۰۴
 اکبر خان ۲۵۴
 اکرام (رک : سید محمد اکرم شاه - دکتر -)
 ۹۲
 اکرام الدین ۲۰۷
 امین الدین خان بن سید ابوالمکارم بن امیر خان
 الحسینی الهروی ۳۷
 الاغانی ۳۷
 العزيز الیمنی ۳۷
 الله بخش ۳۳۳
 الله داد بن عبدالحکیم ۳۳۴
 الله دتا چودهری ۱۳ ، ۱۹
 الله دین کولیآنواله ۲۰۱
 الله یار خان (مولانا -) ۳۰۱
 العزيز الیمنی ۲۹۷
 المولی حسن طاهر ۱۱۰
 الهداد بن قطب الدین حکیم المعروف به ابو حکیم
 ۲۸۲
 الهداد سرهندی ۲۴۸
 الهی بخش ابن میان نورالله (رک : حافظ الهی
 بخش) ۸۱

- امداد علی مبارکپوری ۲۷۱
ام سلمه ۳۲۴
امیر (ع) (رک : علی «ع» ۹۹
امیر آخوند میر ۱۸۶
امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع) (رک : علی)
۲۲ ، ۲۸۳
امیرالمؤمنین لودهانوی ۱۷۷
امیر امارت بهاولپور ۱۸ ، ۵
امیر حسین هروی ۴۸
امیر خسرو (رک : امیر خسرو دهلوی) ۹۷ ،
۱۱۰ ، ۲۶۵ ، ۲۸۴ ، ۲۸۶ ، ۲۹۹
امیر خسرو دهلوی ۵۹ ، ۱۵۲ ، ۱۵۴ ، ۲۰۷ ،
۳۴۶
امیر خواجه بن ذالمند بن عمر القودنا ۱۸۶
امیر دوست محمد خان ۲۵۴
امیر سید علی همدانی ۳۱۵
امیر سید محمد گیسو دراز ۹۵
امیر شاه قادری ۳۲۷
امیر غازی الدین خان بهادر ۲۴۷
امیر کلل ۱۷۲
امیر کبیر (رک : میر سید علی همدانی) ۳۲۶
امیر مراد علی خان التالپر زاده ۱۲۳
امین ۳۶
امین الدین سراج الدین عبدالله صوفی الشطاری
۲۴۳
امین الدین احمد صدیقی انوری ۱۱۴
امین الدین خان ۴۹
امین الله جهان آبادی ۲۵۱ ، ۲۶۹
انعام الحق کوثر (رک : محمد انعام الحق کوثر ،
دکتر -) ۲۳
انوار صولت ۱۵۹
انور حسین ۱۱۰
انیس شاه جیلانی (سید -) ۱۲۰
- اورنگ زیب بهادر پادشاه (رک : اورنگ زیب
عالمگیر) ۲۶ ، ۵۱ ، ۷۶ ، ۱۰۷ ، ۱۴۷ ،
۲۴۸ ، ۲۵۰ ، ۲۶۲ ، ۳۴۷
اورنگ زیب عالمگیر ۱۰۷ ، ۱۱۶ ، ۱۳۵ ،
۱۸۶ ، ۳۱۲
اورنگ زیب شاه پادشاه مرید رحمت خان (رک :
محمد اورنگ زیب) ۱۳۰ ، ۱۴۹
اهورا مزدا ۱۴۶
ایرانی ۳۲۱
ایرج افشار ۹۰ ، ۲۴۶ ، ۲۵۴
ب
بابا بلهی شاه قصوری ۱۳۶
بابا جی دریه وی ۱۹۲
بابا چوچو (رک : سعید) ۱۵۰
بابا حسین ۱۵۲
بابا غنی شاه (رک : عبدالغنی بابا) ۶۳
بابا فرید گنج شکر (رک : خواجه فرید الدین گنج
شکر) ۹۶
بابا لال صاحب ۲۸۷
بابا نانک ۱۱۲
بابا ولی قندهاری ۱۱۲
بابای اردو (رک : مولوی عبدالحق ، دکتر-) ۳۱
بابای پنجابی (رک : بلهی شاه ، پدر زبان پنجابی)
۱۰۰
بابر پادشاه ۱۰۴
باغ علی نسیم ۳۴۰
باغ و بهار خان ۱۸۱
باقی بالله نقشبندی ۵۶
بالله بخش ۲۱۴
باوا نانک صاحب (رک : بابا نانک) ۲۰۴
بحرالعشق (رک : حافظ برخوردار) ۸۳ ، ۸۴
بخاریان (سلسله -) ۱۹
بختیار بیگ ۱۹۲
بدر ۲۸۰

- بدر الدین بن شیخ ابراهیم سرهندی ۱۹۴ ، ۲۵۱
 بدر الدین اسحاق ۲۳۸
 بدر الدین پسر میان فقیر خیرالله ۲۹۱
 بدر الدین خلیفه ۶
 بدر چاچی ۸۶
 برج لعل ۳۰۳
 برخوردار ۳۴۲
 برق (رک: غلام جیلانی برق، دکتر -) ۱۱۳
 برهان الدین (رک: سبط ابن الجلی) ۱۶۱
 برهان الدین چشتی ۱۸۱
 برهان الدین خان ۲۴۸
 برهان بن صدر الشریعه ۱۴۳
 برهنه ۳۴۱
 بشارت نوشاهی (سید -) (رک: سید بشیر احمد
 بشارت نوشاهی) ۸۰
 بشریشکه ۲۸۵
 بشیر احمد بشارت نوشاهی (سید -) ۸۰
 بلوچ (رک: نبی بخش خان بلوچ، دکتر -) ۳۷
 بلهی شاه (رک: بابا بلهی شاه) ۱۰۰
 بولاق ۳۴۵
 بهاء الحق ۳۲۷
 بهاء الحق زکریا ملتانی ۲۹۸
 بهاء الحق والدین البخاری النقشبندی ۷۳
 بهاء الدین ۳۶ ، ۳۱۴ ، ۳۲۷
 بهاء الدین (رک: خواجه نقشبندی، شاه نقشبند)
 ۷۵
 بهاء الدین بن ابراهیم ۳۴۷
 بهاء الدین ابن محمود ابن ابراهیم ۱۶۵
 بهاء الدین عاملی ۱۳۹
 بهاء الله ملتانی ۱۲
 بهادر شاه ظفر ۲۸۷
 بهادر ملتانی ۳
 بهار مصری برهمن ۲۸۷
 بهتی (رک: قمر الدین احمد بن فتح الدین)
 ۲۲۱
- بهره ور سلطان ۳۲۴
 بهلی شاه ۱۰۰
 بهمن زمان ۸۹
 بی بیان پاکدامن (لاهور) ۱۷۰
 بیدل ۲۹
 بیگم ریحانه عطاء الله ۳۰۸
 (رک: ریحانه)
 پ
 پادشاه صاحبقران جهان ۱۶۷
 پادشاه عالمگیر ۲۵۱
 پدر زیان پنجابی (رک: بلهی شاه، بابای پنجابی)
 ۱۰۰
 پرویز گلزار ۱۸۱
 پور جند ۵۱
 پهلوشاه ملتانی (سید -) ۵
 پی پی پیکر (بی بی پیکر) ۳۴۴
 پیر بلهی شاه (رک: بلهی شاه) ۱۰۱
 پیر پاکرو ۵۷
 پیر جهندو (رک: پیر وهب الله شاه) ۴۷ ، ۴۸
 پیر حزب الله شاه ۵۷
 پیر حسام الدین راشدی (رک: پیر سند، پیر
 راشدی) ۲۸ ، ۳۲ ، ۶۲ ، ۱۳۲
 پیر خورشید قریشی ۲۳۶
 پیر دستگیر ۲۲۲
 پیر راشدی (رک: پیر حسام الدین راشدی)
 ۲۸
 پیر رشد الله شاه ۵۲
 پیر زاده (رک: مجموعه پیر زاده) ۱۰۳
 پیر سند (رک: سید پیر حسام الدین راشدی)
 ۲۸
 پیر سید انجمن شاه بخاری ۳۱۶
 پیر شهاب الدین ۲۷۶
 پیر عالم شاه ۱۲
 پیر علی بن ابوالفتح خلیج ۱۸۹

پیر علی محمد راشدی ۲۸۰

پیر محمد الله شاه (مولانا سید —) ۵۱، ۵۹

پیر محمد اعظم (مولانا —) ۲۱۳

پیر محمد حسن (دکتر —) ۶۶، ۶۷

پیر محمد راشد (رک: ساء روضه والا) ۵۱، ۴۹

۵۶، ۵۵

پیر محمد زمان ۶۲

پیر محمد سعید شاه ۲۱۷

پیر محمد صاحب ۶۳

پیر نجی الله راشدی ۴۲

پیر نصیر الدین شاه ۳۲۲

پیر وهب الله شاه (سید — رک: پیر جهندو) ۴۷

پیلو ۳۱۲

ت

تابن سیاجاتی بغدادی حنفی (رک: احمد بن علی

تغلب) ۷۷

تاج الدین ۱۷۹

تاج الدین (خلیفه* خواجه محمد باقی بالله) ۱۶۳

تاج الدین زرین رقم ۱۸۲

تاج الدین ولد عبدالعزیز نارووالی ۸۷

تاج محمد ۳۲۶

تاج محمود بن عثمان ۱۴۵

تبریزی ۶۰

تبسم قریشی (رک: محمد رمضان قریشی قلعه

داری) ۱۲۸

تراب علی شاه ابن شاه محمد کاظم قلندر علوی

قادری ۲۲۱

تروم آلمانی (دکتر —) ۵۳

تسکین ۲۸۴

تفتازانی ۱۷۱

تقی الدین محمد بن ابی الحسن الحسینی ۳۱۱

تقی دهلوی ۱۹۸

تولری شریف (رک: خواجه سید عبدالقادر شاه)

۶۳

تیمور شاه ۲۳۹

تیمور شاه افغانی ۱۱۸

تیموریان هند ۱۳۷

ج

جالینوس زمان ۸۹

جامی (رک: نور الدین عبدالرحمن جامی) ۱۰

۱۶، ۳۹، ۴۴، ۵۹، ۸۵، ۱۱۴، ۱۶۳

۱۹۷، ۱۹۸، ۲۷۷، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴

۲۸۹، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۳۸، ۳۴۶

جان محمد ۳۴۴

جاوید گلزار ۱۸۱

جذری ۱۵

جزری ۳۳۱

جعفر بن منصور ۲۷۳

جعفر بن منصور الیمنی ۲۶۸

جعفری صاحب (حاج —) ۳۴

چکر مراد آبادی ۱۸۹

چکن هندی ۶۵

جلال الدین دوانی ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۱۰۹

۳۳۷

جلال الدین سیوطی ۴۰، ۷۹، ۲۲۵، ۲۸۳

۳۱۴

جلال الدین همایی ۹۳

جلال پریشان ۷۱

جلال محمد تهانیسری ۸۴

جمال ۱۴۷

جمال الحسین ۳۲۴

جمال الحسینی (رک: عطاء الله ابن فضل الله)

۲۵۵، ۲۹۶

جمال الدین ۳۹

جمال الدین محمد ابراهیم بن یحیی بن علی الانصاری

المروی ۲۵۳

جمال الله (حافظ —) ۸۶

جمال بن میان احمد ۱۱۰

حاج محمد دین اشرفی ۳۲۲
 حاجی اسرار الحق (مولانا -) ۳۲۲
 حاجی امداد الله مهاجر مکی ۲۲۹
 حاجی بهادر (رک : خواجه کوهانی) ۲۱۷
 حاجی دوست محمد قندهاری ۱۶۲
 حاجی سعد الله لاهوری ۹۶
 حاجی سنیدیه والی کوالیار ۱۱۹
 حاجی صدر ۱۵۷
 حاجی طغرل ۱۹۵
 حاجی محسن بن حاجی شهاب ۱۹۷
 حاجی محمد ۸۴
 حاجی محمد حسین ۲۳۱
 حاجی محمد کبیر صاحب کهرل ۱۶
 حاجی محمد نوشه گنج بخش رک : حاجی نوشه ،
 نو شاه گنج بخش) ۸۵ ، ۸۳ ، ۸۰
 حاجی محمود ۷۶
 حاجی نوشه (نوشه) گنج بخش (رک : حاجی محمد
 نوشه گنج بخش) ۸۳ ، ۸۲ ، ۸۱ ، ۸۰
 حاذق العصر (رک : حکیم محمد یحیی خان شفا)

۳۲۰

حافظ ۱۱۳ ، ۳۱۶

حافظ احمد یار ۱۵

حافظ بن حجر عسقلانی ۶۹

حافظ بن صلاح ۳۸

حافظ بن طاهر احمد بن محمد الاصبهانی ۵۲

حافظ بن عیسی محمد بن عیسی بن سودة الترمذی

۳۱۸

حافظ ابی بکر البیهقی ۲۴۷

حافظ احمد الحنفی القادری البشوری ۲۴۱

حافظ السخاوی ۴۸

حافظ الهی بخش ۸۱

حافظ الهی بخش ابن شاه نور الله (رک : الهی

بخش) ۸۵

حافظ الهی بخش شایق ۶۹

جمال خادم ۲۱۸
 جمال سویدا (رک : حکیم نبی خان) ۹۰ ، ۹۱
 جمشید بن مسعود بن طیب ۲۴۹
 جمشید بن مسعود بن محمود الطیب الکاشی
 (رک : الغیاث) ۱۴۸
 جمشید زمان ۸۹
 جمشید گلزار ۱۸۱
 جمیل احمد رضوی (سید -) ۱۰۳ ، ۱۰۲
 جمیل النساء احمد (خاتم -) ۲۷۹
 جناب نواب صاحب ۱۸
 جنونی ۲۵۹
 جنید ۱۴۸
 جوالا سنگه ۲۸۴
 جواهر رقم (رک : محمد مستقیم) ۱۲۵
 جواهر لال ولد موهن لال ۲۸۷
 جهاندار شاه بهادر ۱۵
 جهانگیر پادشاه ۲۶۹ ، ۲۸۵
 جهجو ۳۴۴
 جی بابا ۱۱۵
 جیس رام ۲۸۲

ج

الچترالی ۱۲۶

چشتیه ۱۹۰

چلبی ۲۹۱

چوراهی صاحب ۳۴۱

چوهدری رشید نیاز ۱۶۹

چوهدری عبدالعزیز ۶۰

چوهدری عبدالغفور ۱۱

چوهدری محمد صادق ۳۰۷

ج

حاتم بن ابراهیم ۲۶۹ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱ ، ۲۷۲

۲۷۴ ، ۲۷۳

حاج سید محمود شاه (مولانا -) ۳۲۳

- حافظ برخوردار ۲۲۰، ۳۴۱
حافظ برخوردار بحرالعشق (رک) : حافظ محمد برخوردار ۸۳
حافظ جمال الله فقير اعظم ۸۴
حافظ جنی (رک : میرزا فصیح زبانی) ۲
حافظ حسین الوهبی (سید -) ۹
حافظ دلاور ۱۷۸
حافظ سخاوی ۴۸
حافظ سید احمد شاه قادری ۹۴
حافظ شاه جمال الله صاحب ۳۴۱
حافظ شیرازی ۱
حافظ صحت ۳۴۱
حافظ عبداللطیف ۳۱۹
حافظ عبدالکریم سر سلسله نقشبندیہ ۷۳
حافظ غلام جیلان ۲۵۰
حافظ غلام جیلانی ۳۴۲
حافظ غلام جیلانی بن حافظ غلام حبیب الپشوری ۲۵۵
حافظ غلام ربانی ۳۱۷
حافظ فخرالدین ۳۴۱
حافظ لطف الله ۳۱۸
حافظ محمد الحارثی ۵۸
حافظ محمد برخوردار بحرالعشق ۸۴
حافظ محمد بن محمد الحافظی نقشبندی ۱۶۲
حافظ محمد پناه غازی الدین خان فیروز جنگ منشی ۲۷۹
حافظ محمد چراغ ۲۲۴
حافظ محمد حیات ربانی نوشاهی ۸۱
حافظ محمد صدیق ۳۳۷، ۳۳۸
حافظ محمد صدیق لاهوری ۱۳۵
حافظ محمد ضیاء الدین ۲۱۰
حافظ محمد طیب الرحمن ۲۰۵
حافظ محمد نواز ۲۴۱
حافظ محمد نواز نقشبندی مجددی ۳۴۱
حافظ محمود شیرانی ۲۶۳
حافظ مرتضی بن محمد خان شهاب الدین رثی
خویشکی قصوری ۹۹، ۱۰۰
حافظ مولوی محمد عالم ۳۴۰
حافظ والد یوم ۱۱۱
حامد ۸۷
حامد بن فضل الله (رک : درویش جمالی) ۲۳۸
حامد بن محمد بن المولوی (رک : ابو حامد بن محمد بن النقیب الموسوی احسن الله) ۷۱
حامد علی بن حکیم فیض رسول ۱۳۷
حبیب الرحمن (مولانا -) ۲۲۸
حبیب الرحمن اگروری (مولانا -) ۳۰۴
حبیب الله القندهاری ۲۵۴
حبیب الله الیاسی ۸۴
حبیب الله شاه غوثین (مولانا سید -)
غر : کوه ، شین : سبز (به زبان پشتو) ۲۱۵
حبیب الله نور الله ۲۸۱
حبیب طبیب ۳۶
حسام الدین ۸۳، ۱۰۷
حجازی ۳۲۱
حسام الدین شیخ پیر محمد بن شیخ عبدالله
اللاهیچی الدهلوی ۱۷۷
حسامی ۲۰۲
حسن (ع) ۲۰
حسن (رک : خلیفه سلطان) ۲۱۲
حسن آجی ۲۵۳
حسن الصغانی ۶۷
حسن بن علی بن محمود بن ضیاء الدین علی بن محمود العمادی ۲۸۱
حسن بن محمد (رک : اکسیر ، راسی) ۱۰۰
حسن بن محمد شاه فتاری ۲۳۹
حسن بن محمد قمی (رک : نظام نیشابوری) ۷۸
حسن بن نوح ۲۶۸، ۲۷۱، ۲۷۴
حسن بیک ملتانی ۱۱۱
حسن خواجہ ۱۴۳

- حسن طاهر (المولی -) ۱۱۰
 حسن علاء منجری ۱۷۷
 حسن کاندهلوی ۱۹۶
 حسن گل محمد ۳۲۸
 حسن محمد ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۳۴۱
 حسن محمد بن جمال ملوانی ۲۲۵
 حسین (ع) ۲۰
 حسین بن اسماعیل ۱۷
 حسین بن سعید الاهوازی ۲۷۹
 حسین شهاب الدین الساسی الناملی ۲۰۸
 حسین بن عالم بن ابی الحسن الحسینی ۱۹۶
 حسین بن عبدالله بن محمد ۲۵
 حسین بن علی (ع) ۲۶۹
 حسین بن علی بن محمد بن الولید ۲۷۳، ۲۷۹
 حسین بن معین المیبدی ۹۸
 حسین بن منصور بن غلام علی ۱۷۶
 حسین خان ۱۹۶
 حسین خان افغان ۲۸۶
 حسین عالم بن ابی الحسن الحسینی ۹۸
 حسین علی ۲۵۶
 حسین معز ۲۵۰
 حسینیہ ۲۵۱
 حضور احمد سلیم (پرفسور -) ۶۰
 حفیظ (رک: ابوالاثر حفیظ جالندهری) ۸۹
 حفیظ الله صالح (سید -) ۲۴۳
 حکیم اجمل خان ۲۸۲
 حکیم اجمل خان دهلوی ۲۴۵، ۲۸۹
 حکیم احسن الله خان ۲۸۱
 حکیم امیر الله منبهلی ۲۶۵
 حکیم بقرات ۲۸۲
 حکیم حمام ((همام) (رک: حکیم همایون) ۱۱۲
 حکیم خیرالدین ۳۲۱
 حکیم زلالی خوالساری ۹۶، ۱۵۰
 حکیم سنایی ۳۲۶
 حکیم شمس الدین احمد قریشی (مولانا -) ۳۱۳
 حکیم شیخ احمد وزیر آبادی ۸۳
 حکیم عبدالرسول بهکری سهروردی ۱۶۳
 حکیم عبدالغنی ۶۶
 حکیم علاء الدین ۳۲۰
 حکیم غلام رسول ۷۳
 حکیم غلام نبی ۳۴۱
 حکیم لامعی ۱۷۲
 حکیم محمد اسمعیل عظیم ۱۹۱
 حکیم محمد اصغر مستالوی (رک: صاحبزاده حکیم محمد اصغر مستالوی) ۶۴
 حکیم محمد اکبر ارزانی (رک: محمد اکبر ارزانی) ۱۶، ۶۶، ۸۲، ۲۸۱، ۲۸۶
 حکیم محمد سعید ۱۱۳
 حکیم محمد شریف خان ۴
 حکیم محمد شریف خان دهلوی ۲۸۶
 حکیم محمد موسی امرتسری ۱۳۲، ۳۴، ۳۴۳
 حکیم محمد مؤمن تنکا بنی ۱۲۰
 حکیم محمد نبی خان (رک: جمال سویدا) ۹۰، ۹۱
 حکیم محمد یحیی خان شفا حاذق العصر (رک: حاذق العصر) ۳۲۰
 حکیم مولوی لطف الرحمن عالیجاهی ۳۱۹
 حکیم مؤمن حسینی ۱۶
 حکیم نظامی گنجوی (رک: نظامی گنجوی) ۳۰۶
 حکیم نعیم الدین زبیری ۲۸۰
 حکیم نوعی ۱۷۲
 حکیم نیاز احمد ۲۷
 حکیم نیر واسطی ۱۱۲، ۱۱۳
 حکیم هلالی ۱۰۷
 حکیم همایون (رک: حکیم حمام «همام») ۱۱۲
 حلاج احسن ۱۸۵
 حماد ۲۸۴
 حماد بن ابی سلیمان مسلم الاشعری ۲۲۴
 حمدالله مندیلی ۳۱۳
 حمزه محمد ابراهیم جمال ۲۵۱
 حمید الدین ۳۳۷

حمید الدین احمد کرمانی ۲۷۴
 حمید الدین کرمانی ۲۷۷، ۲۷۰
 حمید بن پیاده بن مبارک ۲۵۰
 حمید شاه ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳
 حمید شاه قلندر ۹۵
 حمیده (خانم) — ۲۳۷
 حیات الله ولد محمد مراد کوکهر ۹۹
 حیدر (ع) ۳۲۵
 حیدر علی ۱۷۵

خ

خاقانی ۱۴۸، ۲۲۵
 خاقانی شروانی (رک: خاقانی) ۵۳
 خالد بن عبدالله الازهری ۳۲۸
 خالد الازهری ۱۵۱
 خالده آفتاب اصغر (دکتر) — ۱۰۶
 خانجهان بهادر ظفر جنگ ۲۸۹
 خان حبیب الله خان ۱۰
 خاندان پیر جهندو ۴۷
 خاندان قلیچ خانی ۵۴
 خاندان قاضیه چشتیه ۲۴۱
 خاندان مغلیه ۱۶۷
 خان عبدالحلم خان خوییدی ترین ۱۰، ۷
 خان عبدالقادر خان بادوزئی ۶
 خان قلات (رک: میر احمد خان) ۲۳
 خان محمد ۷۱
 خان ملک چکوالیه ۱۹۸
 خانم مظاهری ۱۳۱
 خدا بخش ۲۰۱
 خدا بخش چشتی (حافظ) — ۳۱۶، ۲۱۴
 خدا بخش ملتانی (مولانا) — ۱۶۱
 خدا داد ۳۴۶
 خدا یار ۳۱۴
 خدا یار عباسی ۵۶

خدیمه صابره ۳۰۸
 خسرو ۴۷
 خصال الدین محمد احمد الحسینی ۲۹۶
 خضر (ع) ۲۳۴
 خلیفه سلطان (رک: حسن) خلیفه عبدالمجید
 خلیفه ۲۱۲، ۳۰۵
 خلیفه محمود نظامی ۵۵، ۴۹
 خلیل الرحمن (مولانا) — ۲۹۰
 خواجوی کرمانی ۴۵
 خواجه (رک: فیض الله ولد محمد اسحاق) ۱۹۴
 خواجه آصفی بن خواجه نعمه الله کوهستانی
 ۱۰۰
 خواجه امیر احمد (شیخ) — ۲۱۴، ۲۱۶
 خواجه ایوب ۲۵۱
 خواجه باقی بالله ۱۴۳
 خواجه بختیار کاکي ۱۷۶
 خواجه بن یوسف قوم وتو ۳۴۲
 خواجه بهاء الدین ملتانی ۵۳
 خواجه بهاء الدین نقشبند ۱۴۳
 خواجه پارسا (رک: عبیدالله البخاری) ۱۶۳
 خواجه حافظ محمد عاقل ۱۸
 خواجه سید پوری ۱۲۱
 خواجه سید عبدالقادر شاه (رک: تواری شریف)
 ۶۳
 خواجه شاه نور محمد ۲۱۷
 خواجه شیرین ۳۳۰
 خواجه شیرین ولد خواجه بابا ۲۴۰
 خواجه صفی الله نقشبندی ۴۷
 خواجه ضیاء الدین ۱۸۶
 خواجه عبدالحمید عرفانی (دکتر) — ۲۶، ۲۷،
 ۱۸۶
 خواجه عبدالخالق غجدوانی ۲۸۳
 خواجه عبدالرحیم ۲۱۳
 خواجه عبدالرشید (رک: رشید، مرهنگ،
 دکتر) — ۹۳، ۹۴، ۱۳۰

خواجه عبدالکریم ۲۸۹
 خواجه عبدالله انصاری ۵۱ ، ۱۷۵ ، ۱۷۷ ،
 ۲۸۳
 خواجه عبدالله احرار ۴۹ ، ۹۵ ، ۱۶۰ ، ۱۷۶ ،
 ۳۲۶
 خواجه عصمت الله (رک: رشید الدین صدر
 التبریزی) ۱۵۲
 خواجه علاء الدین ۲۳۹
 خواجه علی بن خواجه نواب علی ۱۱۹
 خواجه علی محمد ۱۴۰
 خواجه علی محمد مجددی نقشبندی ۱۳۷
 خواجه غلام فریدی چاچروی ۱۷۱
 خواجه فریدالدین گنج شکر (رک: فرید شکر
 گنج) ۸۷ ، ۲۳۸
 خواجه کلیم الله ۱۳۹
 خواجه کلیم الله نقشبندی مجددی ۱۳۷
 خواجه کوهانی مشهور (رک: حاجی بهادر
 صاحب) ۲۱۷
 خواجه گیسو دراز (رک: سید محمد حسینی) ۲۸۰
 خواجه مجدد الف ثانی (رک: امام ربانی مجدد الف
 ثانی) ۴۰
 خواجه محمد اعظم بن خیرالزمان خان کشمیری
 مجددی ۱۳۴
 خواجه محمد افضل (رک: فضل علی) ۱۷۷
 خواجه محمد باقی بالله ۱۶۳
 خواجه محمد بن ملا محمد رحیم ۱۶۵
 خواجه محمد پارسا ۳۲۹
 خواجه محمد خان اسد ۱۵۹
 خواجه محمد سراج الدین ۱۷۲
 خواجه محمد معید بن محمد نقشبندی لاهوری
 ۱۳۳
 خواجه محمد سلیم کول (دکتر -) ۱۴۵ ، ۱۴۶ ،
 ۱۴۸
 خواجه محمد صدیق (حاجی -) ۱۱۵

خواجه محمد عبدالرحمن (مولانا -) ۲۲۸ ، ۲۲۹
 خواجه محمد فاضل شاه ۱۴۱ ، ۱۴۳
 خواجه محمد گیسو دراز (سید -) ۱۸۳
 خواجه محمد معصوم ۱۷۲
 خواجه محمد معین الدین بن خواجه خاوند محمود بن
 خواجه میر سید شریف ۶۹
 خواجه محمد نعم خان ۱۲۲
 خواجه محمود بخش ۲۱۵ ، ۲۱۶
 خواجه میان محمد ۲۱۶
 خواجه میر احمد ۲۱۴ ، ۲۱۵
 خواجه میر علی التبریزی ۲۶۷
 خواجه ناظم الدین ۲۴۶
 خواجه نصیر الدین ۲۷۵
 خواجه نصیر الدین طوسی ۱۰۶ ، ۱۹۷ ، ۲۵۷ ،
 ۲۷۷ ، ۲۷۹
 خواجه نصیر الدین محمود چراغ دهلی ۱۳۵
 خواجه نقشبندی (رک: شاه نقشبند ، بهاء الدین
 نقشبند) ۷۵
 خواجه نور محمد ۲۱۵
 خواجه (رک: موسی) ۱۷
 خوشحال خان ختک ۱۴۲ ، ۲۴۹
 خوش دامن (بانو -) ۲۷
 خوش محمد ۲۴
 خویشکی قصوری (رک: عبدالله بن عبدالحق
 خویشکی قصوری) ۹۹
 خیام ۲۰ ، ۱۱۳
 خیر الدین محمد خوشحال ۲۴۰
 خیر محمد (مولوی -) ۳۰۴

د
 داتا گنج بخش (رک: ابو علی بن عثمان هجویری
 جلابی غزنوی) ۱۰ ، ۹۹ ، ۱۱۲
 داد بن خلیفه فتح علی بن محمد نویسی ۱۷۳
 داراشکوه ۹ ، ۱۳ ، ۱۷۴
 داعی ادريس ۲۷۱

خواجه عبدالکریم ۲۸۹
 خواجه عبدالله انصاری ۵۱ ، ۱۷۵ ، ۱۷۷ ،
 ۲۸۳
 خواجه عبدالله احرار ۴۹ ، ۹۵ ، ۱۶۰ ، ۱۷۶ ،
 ۳۲۶
 خواجه عصمت الله (رک: رشید الدین صدر
 التبریزی) ۱۵۲
 خواجه علاء الدین ۲۳۹
 خواجه علی بن خواجه نواب علی ۱۱۹
 خواجه علی محمد ۱۴۰
 خواجه علی محمد مجددی نقشبندی ۱۳۷
 خواجه غلام فریدی چاچروی ۱۷۱
 خواجه فریدالدین گنج شکر (رک: فرید شکر
 گنج) ۸۷ ، ۲۳۸
 خواجه کلیم الله ۱۳۹
 خواجه کلیم الله نقشبندی مجددی ۱۳۷
 خواجه کوهانی مشهور (رک: حاجی بهادر
 صاحب) ۲۱۷
 خواجه گیسو دراز (رک: سید محمد حسینی) ۲۸۰
 خواجه مجدد الف ثانی (رک: امام ربانی مجدد الف
 ثانی) ۴۰
 خواجه محمد اعظم بن خیرالزمان خان کشمیری
 مجددی ۱۳۴
 خواجه محمد افضل (رک: فضل علی) ۱۷۷
 خواجه محمد باقی بالله ۱۶۳
 خواجه محمد بن ملا محمد رحیم ۱۶۵
 خواجه محمد پارسا ۳۲۹
 خواجه محمد خان اسد ۱۵۹
 خواجه محمد سراج الدین ۱۷۲
 خواجه محمد معید بن محمد نقشبندی لاهوری
 ۱۳۳
 خواجه محمد سلیم کول (دکتر -) ۱۴۵ ، ۱۴۶ ،
 ۱۴۸
 خواجه محمد صدیق (حاجی -) ۱۱۵

رازی خان ولد عصام ۳۳۷
 راشد حسین شاه (سید -) ۳۱۶
 راشدی (خاندان -) ۵۲
 رافت (رک : رأفت احمد المجددی) ۱۷۳
 رأفت احمد المجددی (رک : رأفت) ۱۷۳ ، ۱۷۸
 راکلوس ۲۸۴
 رام رکھی ۳۰۸
 رانجه ولد حافظ جمال محمد ۱۶
 رای زاده نیرترا ۳۰۸
 رتن سنگھ ۲۸۷
 رجبعلی (سید مولوی -) ۱۲
 رجبعلی علی ارسطو جاه (سید -) ۲۳۴
 رجبعلی خان بهادر (سید -) ۲۳۵ ، ۲۳۶
 رحمت الله (حاج -) ۱۳
 رحمت الله بن حافظ محمد تقی ۱۴
 رحمت الله خان سامی (رک : رحمت علی خان)
 ۲۲۴
 رحمت خان (پیر طریقت اورنگ زیب پادشاه . ۳۰
 رحمت علی خان ۲۲۶ ، ۲۲۷
 رحمت علی خان سامی (مولانا -) ۲۲۳ ، ۲۲۵
 رحیم الله (مولانا -) ۱۵۱
 رحیم بخش (مولوی (رک : میان تاج الدین) ۱۷۹
 رحیم بخش ۲۱۴
 رحیم بخش طارق ۳۲۵
 رحیم بخش اجمیری (مولوی -) ۱۷۳
 رحیم خان (مولوی -) ۳۰۲
 رستم ۲۳۴
 رستم زمان ۸۹
 رستم علی شاه سید ۳۳۰
 رسول اکرم (رک : محمد مصطفی «ص») ۲۱
 رشد الله شاه (رک : پیر رشد الله شاه) ۶۳
 رشید (رک : خواجہ عبدالرشید ، دکتر -) ۹۳
 رشید الدین صدرالتبریزی (رک : خواجہ عصمت الله)
 ۱۵۲

داعی الاسلام ۱۱۷
 داود بن حاجی سلیمان بن حاجی فقیر ۱۲۵
 دتار (رک : کیفی) ۱۰۳
 درویش خان (رک : محمد حیات) ۱۲۴
 درویش محمد حکیم ۱۸۳
 درویش مصطفی المولوی البلغرافی (رک :
 مصطفی المولوی البلغرافی) ۲۸۲ ، ۲۸۳
 دوار کا داین ۳
 دوست محمد ۵۶
 دوست محمد (رک : دوست محمد قندهاری) ۱۷۵
 دوست محمد بن ملا امیر محمد کاملی ۱۴
 دوست محمد خان ۲۱۴
 دوست محمد قندهاری (حاجی -) ۱۶۲ ، ۱۷۲ ،
 ۱۷۳
 دوست محمد نومی ۱۷۶
 دوست علی (رک : نور نامہ ، دوست علی) ۸۴
 دولت شاه بن علاءالدوله بخت شاه الغازی سمرقندی
 ۱۷۹
 دولت علی ۲۴۲
 دهخدا ۱۰۵
 دهخدا پاکستان (رک : سید عبدالله ، دکتر -)
 ۱۰۵
 دیالسنینگ ۱۰۱
 دیدار علی ۲۶۸
 دین محمد ۲۰۱
 دیندار ۱۲۵
 دیوٹی ۲۵ ، ۲۹ ، ۳۳ ، ۱۰۲
 ذ
 ذوالفقار علی شاه (سید -) ۲۶۳
 ذویب ۲۷۰
 ذ
 راجہ محمد یوسف جھلمی ۲۰۶
 راحت حسین (سید -) ۱۹۷
 رادهاکشن ولد بهت ۲۳۰

- رشید فرزانه پور ۵۴، ۵۶
 رشید نیاز (رک: چوهدری رشید نیاز) ۱۶۹
 رضاء الشریف النجفی القمی الحسینی ۱۷۳
 رضاء الله عارف نوشاهی (سید -) ۲۱۱
 رضا پهلوی (والا حضرت ولایت عهد) ۱۱
 رضی الدین ابی نصر الحسن ابن علی الفضل بن
 الحسن الطبرمی ۱۹
 رضی نیشابوری ۱۹۴
 رقعت ملطانه ۲۷
 رکن الدین ۷۱
 رکن الدین حسین بن ابی الحسن الحسینی رحمه الله
 ۱۱۱
 رکن الدین شیخ الحدیث غورغشتوی (مولانا -)
 رلدورام ۲۸۴
 روحی ۲۸۳
 روختانه ۵۵
 روشن آرا بیگم (خانم دکتر -) ۱۳۲، ۲۸
 روضه والا (رک: ساء روضه والا) ۵۶
 رؤف احمد (رک: رأفت مجددی) ۱۷۸
 روسی (رک: مولوی) ۲۸۳
 رونی چند ۳۴۶
 رئیس امروهوی ۱۱۷
 ریاض احمد اشرفی (حافظ -) ۱۰۸
 ریحانه (خانم، رک: بیگم عطاء الله) ۳۰۹
- ز
- زاهد الحسینی (رک: قاضی محمد زاهد الحسینی)
 ۱۱۶
 زاهد درواجکی ۷۸
 زبیده صدیقی (خانم دکتر -) ۵، ۷، ۱۱
 زرتشت ۱۴۶
 زرین رقم (رک: تاج الدین زرین رقم) ۱۸۲
 زعفران ۱۴۳
 زکریا قزوینی ۲۳۳
 زید بن بدر عربی ۲۵۲
- زین الدین (رک: مولانا زین الدین، میان
 صاحب) ۷۳
 زین الدین الخوافی (رک: ابو بکر بن محمد بن
 علی، زین الخوافی) ۷۰
 زین الدین علی بن احمد شاهی ۲۵۹
 زین الدین قاسم بن الفقیر انصاری ۲۵۳
 زین العابدین ۳۳۴
 زین العابدین ابراهیم آبادی ۲۲۲
 زین العابدین بن احمد بن ادريس ۷۸
 زین العابدین بن حافظ وجیه الدین پشوری ۲۵۶
 زین العابدین خراسانی ۲۷۶
 زین العابدین قاسم اصفهانی ۲۶۴
 زینب کبری (ع) ۳۹
 زین بنجیم الحنفی ۳۱۳
- ص
- ساء روضه والا (رک: روضه والا) ۵۵
 سایین محمد ۶۴
 سجان رای (رک: هندو سجان سنگه) ۲۸۷
 سبط بن الجلی (رک: برهان الدین) ۱۶۱
 سیارت شاه ۲۱۱، ۲۱۲
 سجاد بریلوی ۱۹۳
 سچو یار ۱۲۰
 سخی محمد ۲۱۶
 سدید الدین کاشغری ۲۲۰
 سراب بدخشانی ۲۷۶
 سراج الدین ۱۹۷، ۲۴۴
 سراج الدین صاحب مروت (مولانا -) ۱۶۱
 سراج الدین عبدالله ۳۳۷
 سراج الدین عبدالله بن بول محمد کمال الدین
 الشطاری ۲۴۳
 سراج الدین علی خان آرزو ۸۸، ۹۲، ۱۰۴
 ۱۹۷
 سرخوش ۲۵۵
 سردار سید طاهر سیف الدین ۲۴۵

مرسبنای ولد رام رتن ابن کش لعل ۲۸۴
 سرغازی (رک : شهید) ۹۶
 معادت خان رنگین ۱۴۰
 سعد الدین تفتازانی ۲۸۷
 سعد الله ولد عبدالعزيز ۱۸۶
 سعد الله ولد میان عبدالسلام ۵۷
 سعدی شیرازی ۱۸۲ ، ۲۸۴
 سعید (رک : بابا چوچو) ۱۵۰
 سعید بن عبدالله الفیلسوف ۲۴۸
 سعید نفیسی ۶۰ ، ۱۶۸
 سکندر زمان ۱۸۱
 سلسله بنوریه ۱۵۱
 سنگه کهتری ۲۸۷
 سلسله فردوسیہ ۳۰
 سلسله گیلانی ها ۶
 سلسله موسی زئی ۱۷۲
 سلسله نقشبندیہ ۷۳ ، ۷۴ ، ۱۶۵ ، ۳۰۸
 سلطان احمد ۸۱ ، ۱۳۸
 سلطان العارفین ۱۵۶
 سلطان ایرج زمان (چیف آف کھکر) ۲۹۸
 سلطان باهو ۸۵ ، ۹۷ ، ۱۳۹ ، ۱۷۱ ، ۳۱۷
 سلطان جهان شاه ۱۸۱
 سلطان حسین بایقرا ۱۸۴
 سلطان دیپو (تیپو) ۱۱۳
 سلطان سرھندی ۲۳۴
 سلطان عبدالحمید پادشاه عثمانی ۳۰۸
 سلطان علی مشھدی ۱۸۴
 سلطان فیروز شاه بہمنی ۴۰
 سلطان محمد صفوی ۲۴۷
 سلطان محمد مراد آبادی ۲۰۰
 سلطان محمد ولد محمد بخش ۱۱۹
 سلطان محمود ۱۵۴ ، ۱۹۲
 سلطان محمود بن بابا جی درہ وی ۱۹۲
 سلطان محمود غزنوی ۱۸۱

سلطان نادر ۱۱۷
 سلیم (رک : خواجہ محمد سلیم ، دکتر -) ۱۴۹
 سلیمان ۷۲
 سلیمان آھنگر ملتانی (مولانا -) ۱۸۶
 سلیمان بن احمد ۲۴۹
 سلیمان بن شیخ سعد الله ۱۳۵
 سلیمان داود السیقنی ۱۴۵
 سلیم خان بن یزید خان ۲۳۰
 سمرقندی ۵۵ ، ۱۵۷
 سہروردیہ (سلسلہ -) ۳۰۹
 سید آدم بنوری ۹۲
 سید آغا حسین ارسطو جاہی ۱۱ ، ۲۳۳
 سید ابو بکر بن محسن العلوی المحدث ۱۶
 سید اجمل حسین گردیزی ۱۲
 سید احمد ۱۵۳
 سید احمد بریلوی ۲۴۲
 سید احمد بن علان ۳۹
 سید احمد توختہ ترمذی ۱۷۰
 سید احمد حسین خان ۱۷۴
 سید احمد خان ۱
 سید احمد دھلوی ۳۲۷
 سید احمد ولد سید ملا محمد اسلم ۳۱۱
 سید احمد ولد قاضی فضل احمد ۳۰۷
 سید ارشاد حسین شاہ ۹۴
 سید اسماعیل جرجانی ۹۰
 سید اشرف علی (رک : عبدالفتاح) ۳۳۵
 سید العدنہ شاہ ۴۰
 سید الف شاہ ۱۸۳
 سید امیر شاہ قادری ۳۳۱
 سید انور حسین نفیس رقم ۱۸۲
 سید بشارت نوشاھی ۸۰
 سید بشیر احمد بشارت نوشاھی ۸۰
 سید بہاد علی خان ۳۳۸
 سید پھلو شاہ ملتانی ۵

سید غلام میران شاه گیلانی (رک: مخدوم الملک)

۱۲۲

سید قاری هدایت الله شاه ۳۳۳

سید قاسم آغا النقوی ۲۵۶

سید قاسم شاه ۲۰۱

سید قاهر بن سید طاهر الحسینی ترمذی ۱۸۶

سید کریم ۸۲

سید گیسو دراز (رک: سید محمد حسینی) ۹۵

سید مبارک شاه گیلانی ۱۲۰

سید مبارک علی ۲۸

سید مبارک علی شاه همدانی ۹۸

سید محسن علی بن سید امیر علی ۲۱۲

سید محمد ۱۲۱

سید محمد اعظم شاه ۱۴۴

سید محمد اکرم شاه (اکرام، دکتر) — ۹۲

سید محمد الحسنی الحسینی (رک: یحیی بن

ابوالفتح) ۲۲

سید محمد امیر رضوی ۱۸۲

سید محمد امیر شاه ۳۲۴

سید محمد امیر شاه قادری (الحاج) — ۳۲۲، ۳۲۸

سید محمد امین ۹

سید محمد باقر بن سید عثمان بخاری ۱۳۴

سید محمد باقر داماد ۲۳۵

سید محمد حسین ۵۵

سید محمد حسینی ۱۸۲

سید محمد حقی ۴۰

سید محمد راشد ۴۹

سید محمد رضوی ۲۴۵

سید محمد رفیق ۳۱۶

سید محمد رمضان شاه گردیزی ۷

سید محمد زمان شاه (حافظ) — ۳۲۴

سید محمد شاه گیلانی ۱۲۵

سید محمد شجاع ۲۴۴

سید محمد شکر بن سید الحاج احمد الحفظی ۱۳۴

سید پیر حسام الدین راشدی (رک: پیر سند،

پیر راشدی) ۳۶، ۲۸

سید پیر دین شاه گیلانی ۱۲۱

سید پیر محب الله شاه ۵۱، ۵۰

سید پیر مهر علی شاه گولروی ۳۲۲

سید پیر وهب الله شاه ۵۰

سید جعفر بن منصور الیمنی ۲۷۱

سید جماعت علی شاه علی پوری لاثانی ۳۴۱

سید جمال الدین افغانی اسد آبادی ۳۰۰

سید جمال الله قادری ۲۷۵

سید جمیل احمد رضوی ۱۰۳، ۱۰۲

سید چراغ الدین شاه (مولانا الحاج) — ۳۲۲

سید حسن قادری ۱۹۱، ۳۲۴، ۳۲۸

سید حسینی ۱۸۳

سید داود شاه کرمانی ۸۳

سید رسول ۱۴۴

سید زاهد الهمدانی (مولانا حافظ) — ۹۹

سید سبحا نقی محمد بهادر خان ۱۴۹

سید شاه علی الهمدانی ۱۱۰

سید شریف احمد شرافت نوشاهی (رک: شرافت

احمد نوشاهی) ۸۶، ۸۲، ۸۰

سید شهاب الهمدانی (رک: سید میر علی همدانی)

۱۱۰

سید عبدالحمید شاه ۳۳۵

سید عبدالقادر گیلانی ۱۷۲

سید عبدالله (رک: دهخدا پاکستان، دکتر) —

۱۰۵، ۱۰۳، ۱۰۲

سید عبدالوهاب بن عیسی البهاک بلوچستانی ۴۰

سید علی ۲۳۴

سید علی اکبر شاه دهلوی نقشبندی ۱۷۵

سید علی بن حنظلہ ۲۷۳

سید علی ترمذی ۲۱۸

سید علی همدانی ۱۱۵

سید عون حسین ارسطو جاهی ۲۳۳

سید وارث علی شاه نوشاهی جالندری ۳۸۲
سید ولایت علی ۳۴۲
سیدی لال ۱۲
سیف الهادی ۱۱۸
سیف ظفرنو بهاری (بوبهاری) ۳۴۱
سیوطی (رک: جلال الدین سیوطی) ۱۰۴، ۵۰، ۲۸۵

ش

شاذلیه (سلسله -) ۳۰۹
شاطبی ۳۱۰
شاعر پہلوی (رک: سید آغا حسین ارسطو جاهی)
۱۱
شاگرد (رک: نظام الدین محمد هادی خان الصغوی) ۱۱۰
شاه ۱۴۸
شاه آبادی ۱۷۹
شاه ابوالمظفر شاه عباس الحسینی الموسوی (رک):
شاه عباس بزرگ) ۶۱
شاه ابوالعالی لاهوری ۹۲
شاه احمد سعید ۱۷۴
شاه احمد سعید الوجدی ۱۷۸
شاه ارزانی ۲۸۱
شاه اسماعیل دهلوی ۳۲۷
شاه اسماعیل شهید ۲۴۲
شاه اسماعیل شهید ثانی دهلوی ۱۱۴
شاه اسماعیل صفوی ۱۶
شاه اشرف علی التالوی ۲۲۴
شاه اکبر ۲۳۰
شاه بدخشی ۲
شاه برهان الدین برهانپوری ۱۳۵
شاه پادشاه در درانی ۳۱۳
شاه جهان ۱۳۱
شاه جهان پادشاه ۱۸۸، ۲۴۸، ۳۰۷، ۳۱۲
شاه حسن عطا ۱۰۵

سید محمد صادق لکهنوی ۵۱
سید محمد طبا طبائی ۲۲
سید محمد طیب شاه قصوری ۹۷
سید محمد عمیم الاحسان الوجدی ۱۶۱
سید محمد غوث الحسینی جیلانی اوچی ۳۱۲
سید محمد محسن شاه ۲۶۰
سید محمد نجیب بن سید غریب آغا ۱۴۷
سید محمد هادی ۵۰
سید محمود آزاد ۱۳۰
سید محمود شاه ۳۳۵
سید محمود شاه هزاروی ۲۳۱
سید محمود کردی المدنی ۲۴۸
سید مختار حسن گیلانی ۲۰، ۱۹
سید مراد شاه گردیزی ۴
سید مرتضی جعفری ۱۸۷
سید مرتضی حسین (رک: صدر الافاضل) ۲۵۶
سید مرتضی موسوی ۲۹۹
سید مصطفی القادری ۲۰۳
سید مظفر حسین نوشاهی ۷۹
سید من الله بن علی الله حسینی ۱۸۲
سید میر جان الله شاه رضوی روهری (رک: میر)
۴۰
سید میر حسن دهلوی ۱۸۳
سید میر زاهد حسین شاه ۱۱۷
سید میر علی همدانی (رک: سید شهاب الهمدانی)
۱۱۰
میدنا الخطاب ۲۷۰، ۲۷۳
میدنا حمید الدین کرمانی ۲۶۸
میدنا خطاب بن حسن ۲۷۸
میدنا محمد بن طاهر بن ابراهیم ۲۷۲
میدنا محمود بن طاهر بن ابراهیم ۲۶۹
میدنا منصور بن هوش ۲۷۲
میدنا مؤید الدین شیرازی ۲۷۲
مید نور حسین شاه بخاری ۳۱۶

- شاه حسین راشدی (رک : میان شاه حسین راشدی)
 ۵۲
 شاه خوب الله اله آبادی (رک : محمد یحیی) ۱۹۰
 شاه عبدالحق محدث دهلوی ۲۱۵ ، ۳۲۸
 شاه عنایت شهید ۴۰
 شاهد مسرور گل کیانی ۱۸۱
 شاه دین بن غلام محمد شاه ۱۸۲ ، ۱۸۳
 شاه رکن عالم (رک : شیخ بهاء الحق زکریا ملتانی) ۱۲
 شاه رکن عالم رکن الدین ابوالفتح فیض الله محمد
 ۱۹۴
 شاه رکن عالم ملتانی ۱۳۴
 شاهزاده عزیز الدین
 شاه شرف الدین ہانی ہتی بوعلی قلندر (رک : بوعلی قلندر) ۳۱۸
 شاه شرف الدین یحیی منیری ۱۹۱
 شاه شمس تبریزی ملتانی (رک : شاه شمس شکرریز سبزواری) ۱۱۱
 شاه شمس شکرریز سبزواری ۱۱۱
 شاه صغیر احمد ۱۷۲
 شاه طہماسب بہادر خان صفوی الحسینی الحسینی
 ۲۸۶
 شاه عالم ۹۵ ، ۲۱۷ ، ۲۵۸
 شاه عالم پادشاہ غازی ابوالمظفر جلال الدین
 ۱۲۳
 شاه عالم پادشاہ مغول ۱۸۸
 شاه عباس ۱۲۲
 شاه عباس بزرگ ۶۱ ، ۱۴۶
 شاه عباس صفوی ۲۶۵
 شاه عبدالعزیز دهلوی ۲۴۲ ، ۲۸۶
 شاه عبدالقادر رائہپوری ۱۸۳
 شاه عبداللطیف (رک : شاه عبداللطیف بہتائی)
 ۵۳ ، ۴۹ ، ۴۲ ، ۵۴
 شاه عطا محمد سعید بن خلیفہ ۱۷۴
- شاه عنایت قادری قصوری ۱۳۶
 شاه عیسی ۵۹
 شاه غلام جیلانی رھتکی ۱۹۰
 شاه غلام علی دهلوی ۹۶ ، ۹۷
 شاه غلام ولد سید ابراہیم ۱۹۸
 شاه فضل الله برہانپوری ۱۳۵
 شاه قادر برہنہ شمشیر ۱۱۱
 شاه گردیز (رک : شاه یوسف گردیزی) ۸
 شاه مبارک غوری ۱۵۴
 شاه محمد اسمعیل شہید مہمی ۱۹۰ ، ۱۹۱
 شاه محمد افضل اله آبادی ۱۹۰
 شاه محمد خاموش ۲۳۰
 شاه محمد رمضان شہید ۱۹۰
 شاه محمد غوث بن سید حسن القادری ۳۲۶
 شاه محمد غوث پشوری لاہوری ابن سید حسن
 قادری ۱۹۱ ، ۳۲۴ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷
 شاه محمد قریشی ۱۰۴
 شاه محمد معصوم ۳۰۴
 شاه محمد مغفوری قنوجی ۳۱۴
 شاه محمد وارث جیلانی ۱۲۱
 شاه مراد ۱۰۷
 شاه معصوم نقشبندی مجددی ۹۹
 شاه میراجی شمس العشاق ۱۹۶
 شاہنشاہ آریا مہر (اعلیحضرت ہمایوں محمد رضا
 شاہ پهلوی) ۱۱ ، ۹۴ ، ۱۳۲ ، ۳۰۷
 شاہنشاہ اکبر پادشاہ ۲۴۷
 شاه نقشبند (رک : خواجہ بہاء الدین نقشبند) ۷۵
 شاه نصرالله نصرتی ۱۹۰
 شاه نور حسین کیمیل پوری ۳۲۴
 شاه ولی الله دهلوی ۲۸۶
 شاه ولی الله محدث دهلوی ۳۸ ، ۳۰۶
 شاہی ۲۸۴
 شاہی سبزواری ۱۸۴
 شاه یوسف گردیزی (رک : شاه گردیز) ۱۲

شماق (رک : حافظ الہی بخش شماق) ۶۹
 شجاع ناموس (دکتر - رک : محمد شجاع ناموس)
 ۸۹
 شرافت نوشاهی (رک : سید شریف احمد شرافت
 نوشاهی) ۳۱۲ ، ۸۳
 شرف الدین بن حافظ نور محمد ۱۱۱
 شرف الدین جعفر بن محمد ۲۷۲
 شریف ۲۳۴
 شریف احمد شرافت نوشاهی (رک : شرافت
 نوشاهی) ۸۷ ، ۸۳
 شریف الدین ۳۹
 شریف ولد داود میر بن یوسف میر ۲۱۱
 شعور (رک : دیوان شعور) ۷۹
 شفیع بن محمد صالح یزدی ۲۳۴
 شفیق الرحمن نوشاهی (سید -) ۷۹
 شکیل احمد ۲۸۰
 شکفتہ (خاتم دکتر -) ۲۹۹
 شمس الدین ۱۵۷ ، ۱۸۳ ، ۲۰۹
 شمس الدین ابو ثابت الدیلمی ۱۱۱
 شمس الدین بن زین الدین ۲۴۱
 شمس الدین ابو عبد اللہ بن محمد بن شیخ زین الدین
 عبد الواحد (رک : ابن الہمام) ۲۱۱
 شمس الدین احمد بن مولانا صدر الدین ۱۳۴
 شمس الدین (رک : اخلاص) ۱۵۳
 شمس الدین بن بدر الدین ۱۵۶
 شمس الدین بن محیی اللہ ہیجانی اسیری ۹۸
 شمس الدین سمرقندی ۲۵۵
 شمس الدین شکار پوری ۱۶۳
 شمس الدین عصار تبریزی ۱۸۶
 شمس الدین گیلانی (سید -) ۲۰ ، ۱۹
 شمس العلما داود پوتا ۴۳
 شمس تبریز (تبریزی) ۲۳۷ ، ۱۲ ، ۶
 شمس تبریز (تبریزی) (رک : شمس سبزواری ،
 شاہ شمس تبریز) ۲۸۳ ، ۱۲

- شیخ ابی بکرا بن شیخ محمد الملا الحنفی ۱۷۵
 شیخ ابی جعفر طوسی ۴
 شیخ احمد ۷۰، ۸۶، ۱۵۴، ۱۹۶
 شیخ احمد بن شیخ فتح محمد ابن شیخ یوسف ۶۹
 شیخ احمد مجدد الف ثانی ۱۷۶
 شیخ احمد القشاشی ۱۳۳
 شیخ احمد بن حافظ یونس بن عبدالله الصوابی ۲۴۰
 شیخ احمد رومی ۱۷۷
 شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی ۷۵، ۷۷
 ۹۶، ۱۷۶، ۱۹۹
 شیخ احمد علی خان سندیلوی ۸۸
 شیخ احمد فاروقی ۸۵
 شیخ الاسلام العثماني ۲۴۵
 شیخ الاسلام ابن علامه تفتنازانی ۴۰
 شیخ الاسلام احمد الغزالی (رک: امام غزالی) ۲۸۳
 شیخ الله یار ۸۱
 شیخ المکی (رک: فقیر خاکی) ۲۳۰
 شیخ الهداد ۱۶۴
 شیخ الهدیا ابن شیخ بولاقی (رک: قریشی) ۱۴۲
 شیخ امام الدین ۱۹۷
 شیخ امام علی صوفی قریشی ۳۱۸
 شیخ بابو ۲۰۱
 شیخ برهان الدین برهانپوری ۵۸
 شیخ بهاء الحق ۲۰
 شیخ بهاء الحق زکریا ملتانی (رک: شاه رکن عالم) ۱۲
 شیخ بهاء الدین ۷۷
 شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی ۱۳۴، ۲۳۶
 شیخ بهاء الدین محمد عاملی ۱۴، ۴۰، ۲۳۴
 شیخ بهاء الدین نقشبند (رک: شاه نقشبند) ۹۵
 شیخ بهادر علی فیض آبادی ۱۱۸
 شیخ بهائی (رک: محمد بهاء الدین عاملی) ۴، ۲۶۹
 شیخ پیر محمد بهانوی ۲۸۲
 شیخ تاج الدین مقدسی (رک: شیخ علی محلی) ۲۴۸
 شیخ جان محمد لاهوری ۱۳۶
 شیخ جلال تھانی سری ۱۳۶
 شیخ جیون (معلم اورنگ زیب) ۳۶
 شیخ چنن قادری لاهوری ۸۳
 شیخ حافظ ابو عیسی محمد بن عیسی بن سورة الترمذی ۳۴۲
 شیخ حامد قاری ۹۶
 شیخ حبیب شرق پوری ۳۴۵
 شیخ حسن بن داود الحلّی ۷۶
 شیخ حسنعلی ۲۰
 شیخ حسین خوارزمی ۱۱۵
 شیخ خواجہ محمد عابد منامی ۱۶۲
 شیخ خود حسین بن عبدالله بن محمد (محمد بن عبدالله عبدالله الخطیب بن محمد) ۲۵۱
 شیخ خیرالله ۲۰۸
 شیخ داود بندگی ۲۶۰
 شیخ داود کرمانی شیر گداہی ۱۳۵
 شیخ رکن الدین ۷۷
 شیخ رکن الدین علاء الله البیابانکی السمنانی ۱۵۵
 شیخ سعدی ۵۱
 شیخ شرف الدین احمد یحیی منیری ۳۰، ۲۱۷
 شیخ شرف العبیدی ۱۸۳
 شیخ شهاب ۲۸۳
 شیخ شهاب الدین سهروردی ۹۵
 شیخ صابر صاحب (رک: میان صاحب) ۱۵۲، ۱۵۳
 شیخ صدر الدین خلیفہ امیر سید علی ہمدانی ۳۱۵
 شیخ صدر الدین ملتانی ۱۲
 شیخ صفی الدین ارد بیلی ۱۲۹

- شیخ عبدالاحد ۱۱۵
 شیخ عبدالجلیل ۳۴۵
 شیخ عبدالحق ۱۶۰
 شیخ عبدالحق بن سیف الدین دهلوی البخاری
 (رک : شیخ عبدالحق دهلوی) ۱۴۳ ، ۲۱۷
 شیخ عبدالحق دهلوی ۱۱۹ ، ۱۶۵ ، ۱۹۱
 شیخ عبدالحق محدث دهلوی ۱۶ ، ۱۷۳ ، ۲۴۷ ، ۲۴۸
 شیخ عبدالحکیم ۳۴۶
 شیخ عبدالرحمن ۲۱۷ ، ۳۱۴
 شیخ عبدالرحمن چشتی العلوی الدهنتیوی ۸
 شیخ عبدالرحمن عرب زاده ۴۸
 شیخ عبدالرشید ۱۳۲
 شیخ عبدالرضا معینی ۲۵۸
 شیخ عبدالقادر ۳۸ ، ۲۵۱
 شیخ عبدالقادر جرجانی ۲۰۲
 شیخ عبدالقادر جیلانی (گیلانی) ۹۲ ، ۹۵ ، ۲۲۶
 ۳۰۶ ، ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۲۶
 شیخ عبدالکریم الجبلی (رک : شاهی محمودی)
 ۱۹۶
 شیخ عبداللطیف بن عبدالله الکبیر ۱۵۲
 شیخ عبدالله یافعی ۱۷۶
 شیخ عبدالمنعم ۳۳۵
 شیخ عزیز الله (حاج -) ۲۴۵
 شیخ عطار ۲۹ ، ۴۵ ، ۲۳۷ ، ۲۵۲
 شیخ عطار نیشابوری (رک : شیخ فرید الدین عطار نیشابوری) ۵۰ ، ۵۳
 شیخ علی محلی (رک : شیخ تاج الدین مقدسی)
 ۲۴۸
 شیخ عمر باستانی ۲۲۲
 شیخ عیسی الصوفی ۳۴۷
 شیخ غلام علی ۲۵۷
 شیخ فرید الدین عطار نیشابوری (رک : شیخ عطار) ۳ ، ۴۴ ، ۱۰۰ ، ۱۲۴ ، ۲۷۶
 شیخ فرید الدین گنج شکر ۵۹
 شیخ فرید مسعود گنج شکر اجودهنی ۱۷۶
 شیخ فصیح بن عبدالکریم البسطامی ۱۱۰
 شیخ فقیر الله نوشاهی ۸۳
 شیخ فقیه زاهد مسعود بن محمود بن یوسف
 سمرقندی ۱۷۹
 شیخ فیروز عثمانی ۲۸۹
 شیخ فیض فیاضی ۹۹
 شیخ قاسم ۳۴۶
 شیخ قطب بهلی برهان پوری (سید -) ۲۶۸
 شیخ کرم علی ولد شیخ عظیم الله
 شیخ کلیم الله بن نور الله شاه جهان آبادی ۱۶۲
 شیخ کلیم الله جهان آبادی ۱۶۲
 شیخ لدها ۳۲۷
 شیخ لطف الله الهندی اللاهوری ۱۰۹
 شیخ مبارک علی ۲۵۷
 شیخ محب الله اله آبادی ۱۹۱
 شیخ محبت الله اله آبادی ۱۳۶
 شیخ محدث دهلوی ۲۳۱
 شیخ محمد اشرف لاهوری ۱۳۴
 شیخ محمد اقبال (رک : مجموعه شیخ محمد اقبال)
 ۱۰۳
 شیخ محمد الانصاری ۲۴۳
 شیخ محمد امین (رک : شیخ احمد) ۳۴۶
 شیخ محمد باقر بن شرف الدین العباسی اللاهوری
 ۹۶
 شیخ محمد بن احمد المشتهربه حلاج احسن ۱۸۵
 شیخ محمد بن صدر الطریقه شیخ یحیی ۱۱۱
 شیخ محمد بن عربی ۱۵۰
 شیخ محمد بهاء الدین عاملی ۴
 شیخ محمد جمالی ۱۴۵
 شیخ محمد حامد لاهوری ۱۳۶
 شیخ محمد حسین خراسانی ۳۵
 شیخ محمد رفیع ابن محمد اسلم العباسی ۱۳۳

ص

- صاحب جیو ۲۱۹
صاحب خان ولد هرجان ۳۱۳
صاحب زاده جیو ۲۲۶
صاحب زاده چمکنی (رک : میان محمدی) ۱۵۸
صاحب زاده حکیم محمد اصغر مستالوی ۶۴
صاحب زاده حمید الله (مولوی -) ۲۲
صاحب زاده صاحب ۷۵
صاحب زاده عبدالرحمن (مولوی -) ۲۲
صاحب زاده عبدالقیوم ۲۴۴
صاحب زاده صاحب مولوی غلام محیی الدین ۷۰
صاحب زاده منظور الهی نقشبندی ۷۳
صاحب زاده منظور الهی (مولانا -) ۱۴۱
صاحب علی (مولانا حاج چوهدری -) ۳۰۷
۳۰۸
صالح محمد بن یار محمد تورانی ۱۱۰
صائب (رک : میرزا محمد علی صائب) ۲۵۹
صاحب خان ۲۰۸
صحرا ۲۵۹
صدر ابن رشید ابن صدر التبریزی (رک : قاضی
خواجه عمید) ۲۱۱
صدر الدین ۲۱۸، ۷۰
صدر الدین (مولانا -) ۷۴
صدر الدین محمد بن زبردست خان (رک : فایز)
۱۰۶
صفدر حسین شاه (رک : شهید) ۱۹۳
صلاح الدین ایوبی ۲۳۵
صلاح بن مبارک بخاری ۱۶۴
صوبدار نبی بخش ۱۲۲
صوفی العباسی ۱۵۷
صوفی شمس الدین شکرریز ملتانی ۱۱۰
صوفی عبدالرشید ۲۸۸
صوفی محمد طفیل نقشبندی مجددی ۱۳۷

- شیخ محمد شریقپوری ۸۴
شیخ محمد شفیع ۳۲۶
شیخ محمد صادق خراسانی ۳۵
شیخ محمد صادق شهابی ۸۱
شیخ محمد طاهر سندی ۲۴۷
شیخ محمد طه نجفی ۲۵۹
شیخ محمد علی حزین ۲۸۴
شیخ محمد ثوث بن سید امان الله ۱۲۱
شیخ محمد فاضل الدین ۱۶۵
شیخ محمد قصوری ۹۶
شیخ محمد مراد لنگ نقشبندی ابن مفتی محمد طاهر
گشیری ۱۳۴
شیخ محمد مسعود (حافظ -) ۲۲۱
شیخ محمد یوسف بنوری ۳۱
شیخ محمود چشتی ۱۹۰
شیخ محمود شبستری ۲۷۹، ۱۶۲
شیخ مجیب لاهور پوری ۱۳۶
شیخ مسعود ۲۲۰
شیخ مظهر علی ۲۵۹
شیخ معز الدین ابو عبدالله السید آدم الحنفی
النقشبندی ۲۵۲
شیخ نجم الدین ابو بکر بن عبدالله ۲۵۲
شیخ نجم الدین کبری ۹۶
شیخ نجم الدین محمود ۱۹۷
شیخ نصیرالحق ۹۵
شیخ نظام الدین ابن عبدالشکور العمری الطائیری
۱۶۳
شیخی ۲۸۳
شیخ یار محمد ولد فتح دین (رک : قانلنگوی)
۳۰۸
شیخ محیی ۱۱۱
شیخ یوسف بن احمد المولوی ۱۵۵
شیرانی (رک : مجموعه شیرانی) ۱۰۳
شیر ربانی (رک : میان شیر محمد) ۳۴۴
شیعه ۴

صوفی محمد عبداللطیف موهروی ۲۹۳
صیدی تهرانی ۱۱۹

ض

ضیاء الدین (مولانا سید —) ۲۰۹
ضیاء الدین ۲۳۹
ضیاء الدین آقا ۲۳
ضیاء الدین شاه (سید —) ۵۰
ضیاء الدین نخشبی (رک: ضیاء نخشبی، نخشبی)
۲۷۷، ۲۱۰، ۱۴۸، ۱۱۴، ۸۳، ۲۱
ضیاء الدین یوسف (فرزند جاسی) ۲۸۳
ضیاء نخشبی (رک: نخشبی) ۲۱، ۴۴، ۱۴۸،
۳۴۴، ۲۱۰

ط

طارق مقصود چشتی قادری ۲۰۵
طالب علی محبوبی توکلی نقشبندی مجددی قریشی
(مولانا —، رک: قاضی امام علی) ۳۱۹
طیب کرماتی (رک: اشرف محمد بن جلال الاسلام
الطیب الکرماتی) ۱۵۴
طغرائی اصفهانی ۲۴۹
طفیل حسین شاه ۲۱۷

ظ

ظهور احمد ۱۸
ظهور علی شاه ۲۱۷
ظهوری ۲۸۵
ظہیر الدین بابر پادشاه

ع

عابد بن شیخ زاهد اسد آبادی ۱۱۵
عابد حسین شاه
عابد فاروق ۱۳
عابده خاتون بی بی ۲۰۵
عادل شاه ۲۱۷
عارف (رک: مولانا محمد عارف) ۱۶۶
عارف الله شاه قادری میرتهی (مولانا —) ۷۹

عارف نوشاهی (سید —) ۳۱۰
عاقل خان ۲۴۸
عاقل خان رازی ۲۶۴
عالم الدین ۲۲۹
عالمگیر ۱۵، ۶۱، ۷۵، ۹۱
عالمگیر اورنگ زیب پادشاه ۸۴
عالمگیر پادشاه ۳۱۲
عالمگیر پادشاه غازی ۲۲، ۱۲۷
عالمگیر ثانی ۱۳۵
عالمگیر غازی (رک: اورنگ زیب) ۱۰۷
عالمگیر شجاع ۲۶۴
عبادالله الصمد محمد ۱۷
عبادالله قیاض ۹
عباس بن علی المجوسی المکی ۱۴۸
عباس بیک تبتی ۱۰۶
عباس حسین شاه گردیزی (سید —) ۷، ۱
۲۵۶، ۲۶۰
عباسیه (خاندان —) ۱۷۳
عبدالاحد بن شیخ ۱۶۳
عبدالاحد وحدت ۱۴۷
عبدالله ۳۳۸، ۳۴۷
عبدالله (فقیر —) ۲۹۵
عبدالله ۲۳۴، ۳۰۸
عبدالله (رک: ابن الحق خویشکی قصوری) ۹۹
عبدالله انصاری ۲۰۲
عبدالله بن احمد بن محمود ابن نسفی ۳۳۷
عبدالله بن احمد الازمیری ۶۵
عبدالله بن الحسین بن عبدالله العکبرای ۱۹۵
عبدالله بن الهداد بن عثمان ۲۰۸
عبدالله بن علی ۲۷۳
عبدالله بن محمد صالح الکشمیری ۱۲۳
عبدالله بن محمد ظاهر ۲۰۶
عبدالله بن محمود الشامی (شیخ —) ۱۱۵
عبدالله بن مولانا عبدالحکیم میالکوتی (مولانا —)
۲۰۱

عبدالحق سرهندی ۱۲۵
 عبدالحکیم ۹۷
 عبدالحکیم (رک: مولانا عبدالحکیم سیالکوٹی)
 ۱۶۸
 عبدالحکیم بن الشمس الدین ۹۷
 عبدالحکیم لاهوری ۱۵۲
 عبدالحلیم خان خویدی قرین ۹
 عبدالحمید ۳۲۷
 عبدالحمید ۲۴۴
 عبدالحمید (حکیم الحاج -) ۳۰
 عبدالحمید بن شیخ حمزه خوشابی ۱۱۵
 عبدالحی ۷۵
 عبدالحی حبیبی ۱۴۹
 عبدالحق (مولوی -) ۳۰۵، ۳۰۶
 عبد الرحمن ۳۴۶
 عبد الرحمن ۱۸۶
 عبد الرحمن بن ابی بکر السیوطی ۲۳۱
 عبد الرحمن الصوفی ۲۳۵
 عبد الرحمن محمد الکرمانی ۲۵۰
 عبد الرحمن بن محمد داود ۲۵۹
 عبد الرحمان چهروی (مولانا -) ۱۵۶
 عبد الرحمن خان (رک: میانجی) ۲۳۱
 عبد الرحمان سروری قادری سلطانی (مولوی -)
 ۳۱۷
 عبد الرحمان سعید الفارسی ۱۰۳
 عبد الرحمن سیوطی ۲۳۸
 عبد الرحمن شاه (مولانا -) ۲۰۹
 عبد الرحمن قاسمی (حافظ -) ۲۹۴
 عبد الرحمن (رک: مسیحایی) ۲۳۴
 عبد الرحمن ولد احمد جان ۲۴۰
 عبد الرحمن ولد حاجی محمد روشن خان ۱۷۸
 عبد الرحیم ۷۱، ۱۳۴، ۲۳۴
 عبد الرحیم (مولانا -) ۹۵، ۲۴۵
 عبد الرحیم بن الحسینی العراقی ۱۶۱

عبدالله جان ۲۴۲
 عبدالله خویشکی قصوری ۲۴۲
 عبدالله رکن الدین انصاری ۱۱۱
 عبدالله شاه ۱۱۵، ۱۶۲
 عبدالله شیطاری ۲۰۲
 عبدالله فضل بن محمد علی ۲۴۲
 عبدالله فیروز پوری (مولوی -) ۹۹
 عبدالله قریشی ۶۹
 عبدالله قصوری الخویشکی الجشتی (رک: خویشکی قصوری) ۱۴۲
 عبدالله گجراتی (مولوی -) ۱۵۲
 عبدالله لاهوری (مولوی -) ۷۱، ۱۹۲
 عبدالله لاهوری (میان -) ۳۰۰
 عبدالله لک مظاهری (رک: مظاهری) ۱۱، ۱۳۱
 عبدالله لهوری ۱۹۲
 عبدالله مروارید ولد محمد عبدالمجید ۲۶۶
 عبدالله معین الهروی ۲۸۷
 عبدالله نو مسلم مارواری اوجی (حاجی -) ۱۷۱
 عبدالله نیازی ۲۰۱
 عبدالله واعظ ملتانی ۲۰۱، ۳۴۷
 عبدالله ولد شیخ بولاقل لاهوری ۱۶
 عبدالله ولد ولی محمد ۴۱
 عبدالله یزدی ۸۵، ۲۹۱
 عبدالباقی بن جان محمد جمجمی ۸۳، ۲۶۰
 عبدالباقی بن حاج محمد جمجمی قادری ۱۳۵
 عبدالباقی بن مصطفی ۹۹
 عبد الجبار ۱۷۳، ۲۳۴
 عبد الجلیل ۱۶۴، ۳۱۸
 عبد الجلیل لکهنوی (سید -) ۴۰
 عبدالحسین تالپر ابن میر صاحب
 عبدالحفیظ سهاوی ۳۲۰
 عبدالحق بن سیف الدین بن سعدالله دهلوی ۱۷۵
 عبدالحق بن مولانا خیر محمد (مولوی -) ۷
 عبدالحق دهلوی ۳۰۹

عبدالعزيز (سرهنگ -) ۱۳۰
 عبدالعزيز لاهوری (حاج -) ۳۴
 عبدالعزيز مظفر گڑھی (مولانا -) ۱۶۱
 عبدالعزيز ملتانی ۱۶۵
 عبدالعزيز یوسف ۲۴۷
 عبدالعلی بن حسین البرجندي ۲۸۶
 عبدالعلی بن محمد بن حسین ۲۴۲ ، ۲۵۳
 عبدالعلیم ۲۰۰ ، ۳۰۵
 عبدالغفار ۲۰۵
 عبدالغفور ۶۹
 عبدالغفور (مولوی -) ۱۶۴
 عبدالغفور (مولانا -) ۲۰۷
 عبدالغفور شهباز (مولوی -) ۱۴۰
 عبدالغنی افغانی (حاج -) ۳۴
 عبدالغنی بابا (رک : بابا غنی شاه) ۶۳
 عبدالغنی بن شیخ عبدالکریم ۶۱
 عبدالفتاح (رک : سید اشرف علی) ۳۳۵
 عبدالفتاح بن سید مصطفی ۷۹
 عبدالقادر الحواری المدنی ۲۴۵
 عبدالقادر بن هاشم بن محمد الحسینی ۵۶
 عبدالقادر بیدل (ابوالمعانی میرزا -) ۲۵۶
 عبدالقادر خوشحال خان ختک (رک : خوشحال خان ختک) ۲۴۹
 عبدالقادر ولد ملا محمد (رک : مجلدي) ۱۲۵
 عبدالقادر ولد شیخ حسام الدین ۱۴۴
 عبدالقدوس (مولوی -) ۱۵۲ ، ۱۵۳
 عبدالقدوس هاشمی (مولانا -) ۱۷ ، ۱۳۲
 عبدالکریم (مولوی -) ۲۵ ، ۳
 عبدالکریم ۴۲ ، ۶۱ ، ۸۵
 عبدالکریم بن مخدوم درويزه ۳۴۴
 عبدالکریم بن فضل الدین ۱۳۴
 عبدالکریم سندی بولرائين (سید -) ۵۳
 عبدالکریم شکار پوری ۳۶
 عبدالکریم عباسی ۸۶

عبدالرحیم بن عبدالله (رک : سنا) ۲۱۱
 عبدالرحیم بن عبدالحفیظ ۱۳۵
 عبدالرحیم خاکسار ۳۰۹
 عبدالرحیم خان ۲۴۷
 عبدالرزاق بن ابی الفضل القاشانی (رک : کمال الدین) ۲۸۳
 عبدالرزاق بن علی بن الحسین لاهیجی ۲۲۵
 عبدالرزاق لاهیجی ۲۷۷
 عبدالرسول (مولانا -) ۹۴ ، ۱۳۷ ، ۱۶۲ ، ۱۹۲
 عبدالرسول صادق ۲۵۴
 عبدالرسول کامروسی ۱۹۲
 عبدالرسول ولد شیخ عبدالقادر ۷۵
 عبدالرشید (رک : خواجہ عبدالرشید ، دکتر -) ۹۳
 عبدالرشید دیوان جونیپوری ۲۲۵
 عبدالرؤف ۴۰
 عبدالرؤف مہری ملیا ۱۴۴
 عبدالستار بن شهباز خان (رک : عبدی) ۲۸۸
 عبدالستار توحیدی (مولوی -) ۳۱۹
 عبدالستار قریشی ۲۵
 عبدالسلام ۲۳۴
 عبدالسلام احمد شاه (سید -) ۱۶۳ ، ۱۶۴
 عبدالسلام شاه دهاکوی ۱۶۳
 عبدالشکور بزمی ۲۸۵
 عبدالصمد بن حافظ ۲۵۰
 عبدالصمد ولد محمد ولد عمر ۱۹۲
 عبدالعزيز ۲۴۰
 عبدالعزيز بن احمد حامد ۱۶۵
 عبدالعزيز بن احمد ملتانی ۱۶۵
 عبدالعزيز بن احمد یار پرهاردی ملتانی ۱۰۰
 عبدالعزيز پهلاروی مظفر گڑھی ۱۷۳
 عبدالعزيز تبسم قریشی رقی (مولانا -) ۲۱۸
 عبدالعزيز خوشنویس (مولانا -) ۳۲۰

عبدالله احرار ۱۴۵
عبدالله بن عبدالله بیک اعجاز رقم خان تلمیذ
سید محمد امیر رضوی ۱۸۹
عبدالله بن مسعود بن تاج ۱۴
عبدالله بن مسعود بن تاج الشریعہ ۲۲۰ ، ۳۲۸
۳۳۷ ، ۳۴۴
عبدالله خان بهادر ۳۴۶
عبدالله سندی (مولانا —) ۳۸
عبدالله قدسی ۲۸ ، ۲۹ ، ۳۰
عبدالله نقشبندی البخاری (رک : خواجہ پارسا)
۱۶۲
عبدالله ولد میان بدر الدین لوندی والا ۱۵۳
عبدالمؤمن محمد احسن ابن جمال الدین بن صالح
الدین ۱۴۴
عتیقی ۱۰۳ (رک : مجموعه عتیقی) ۱۰۳
عثمان (کاتب)
عثمان ۱۷۸
عثمان بن ابراهیم ۱۶۵
عثمان بن عیسی صدیقی حنفی ۳۲۹
عثمان بن حافظ سکندر بن امین شاه ۱۳
عدنی افندی المولوی ۲۸۳
عرفانی (رک : خواجہ عبدالحمید عرفانی ، دکتر)
۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۹۸
عز الدین محمود بن علی کاشانی ۹۳
عزیز الرحمن ۲۲۹
عزیز الدین محمد عالم اکبر پادشاه غازی ۱۵۵
عصام الدین ۲۹
عصمت الله خان ۲۹۹
عصمت الله ولد محمد فضل ۲۳۹
عصمت الله ولد ملا صلاح الدین ۳۱۳
عصید الدین (مولانا —) ۱۹۱
عطاء الله (حافظ —) ۷۶
عطاء الله ۲۶۴ ، ۲۶۵

عبدالکریم نیشابوری ۶۷
عبداللطیف ۱۴۰ ، ۲۲۰
عبداللطیف بن عبدالعزیز ۲۴۷
عبداللطیف بن عبدالکبیر یزدی ۷۹
عبداللطیف بن عبدالکریم البهکری ۱۷۲
عبداللطیف بن عبدالله العباسی ۱۲۳
عبداللطیف دوهدرانی ۲۲۲
عبداللطیف لاهوری ۱۲۵
عبداللطیف ولد مولوی غلام حیدر ۱۲۱
عبدالمجید بن عبدالحفیظ ۲۳۹
عبدالمجید گجراتی ۳۱۵
عبدالحمید (دکتر —) ۲۸
عبدالمؤمن ۱۴۸
عبدالنبی ۱۳۷
عبدالنبی ابن میان سیف الله ابن میان حبیب الله
۳۳۶
عبدالنبی عثمانی شطاری (رک : عماد الدین محمد
عارف) ۱۶۳
عبدالواحد ۳۴۴
عبدالواحد ابراهیم فرار عالی ۱۷۲
عبدلواحد سندی ۳۳
عبدالواسع ۲۶۴
عبدالواسع جبلی ۱۹۴
عبدالودود بن عبدالشکور ۱۶۳
عبدالوهاب ۳۳۰
عبدالوهاب الراجگیری ۹۶
عبدالوهاب بن نور محمد بن منور الکشمیری ۱۴۷
عبدالوهاب شاه جیلانی (سید —) ۶۳
عبدالهادی (مولوی —) ۵۲ ، ۴۲
عبدالهادی ابن سید محمد شفیع (سید —) ۲۳۸
عبدالهادی الرقماوی ۲۵۹
عبدی ۲۴۱
عبدی (رک : عبدالستار بن شهباز خان) ۲۸۸
عبدالله ۱۴۶ ، ۱۴۹

- عطاء الله بن فضل الله (رك: جمال الحسيني) ۲۵۵، ۲۹۶
 عطاء الله بن فضل الله ابن جمال الحسيني ۹۹
 عطاء الله بن محمد الحسيني ۲۴۸
 عطاء الله ولد قاضي مشرف بن قاضي ابوالمظفر
 ابناء قاضي سراج الدين ۲۹۵
 عطاء الله ولد مولانا مشرف ۳۳۷
 عطار (رك: شيخ فريد الدين عطار نيشابوري)
 ۲۸۴، ۹۷، ۸۲، ۶۶
 عطار نيشابوري (رك: عطار) ۴۹، ۲۸۸، ۳۲۷
 عطا محمد صاحب (مولانا —) ۱۶۲
 عطيه بيگم ۲۸۰
 عظيم بخش ولد ميان صاحب ولد ميان غلام محمد
 ۳۰۳
 علامه ابن حجر عسقلاني ۴۸
 علامه ابی بكر احمد بن محمد بن مردويه الصغير
 ۵۱
 علامه ابی محمد بن احمد الحسيني ۱۴
 علامه اقبال (رك: محمد اقبال) ۸۹، ۱۱۹
 علامه تفتازاني ۴۰، ۳۳۸
 علامه جلال الدين دواني ۲۵۱
 علامه سيوستاني ۵۲
 علامه عبدالله خويشكي قصوري ۳۴۲
 علامه فاروقي ۳۴
 علامه مبارك سجلماسي ۶۷
 علامه محمد بن يعقوب الكليني ۳
 علامه موسى جار الله روسي ۳۸، ۳۹
 علم الدين ۳۱۷
 علاء الدين آقا ۲۳
 علاء الله (سيد —) ۱۲۱
 على (ع) ۱۹، ۱۴۷، ۱۷۳، ۲۸۳
 على ۳۰۸
 على آقا ۲۳
 على اصغر بن محمد حسين البغروي اليزدي ۲۵۸
 على اصغر بن ولي محمد لکملوی (لکيانوی) ۳۹
 على اکبر بن ميرزا امير ۷۶
 على الشهر باي الحسن الزندی ۱۱۶
 على الکالی مقتدا انجي زاده ۱۸۱
 على المرتضى (ع) ۳۲۵
 على بن ابی طالب (ع) ۳۲۹، ۳۴۲
 على بن احمد الغوري ۱۳۴
 على بن احمد الغوري ۷۷
 على بن احمد الغوري ۲۵۱
 على بن حسام الدين ۵۱
 على بن حسن البيضاوي ۱۶
 على بن سلطان محمد هروي قاري ۱۶۳، ۲۵۲
 على بن سلطان محمود الهروي ۱۵۲
 على بن عبدالوهاب استرآبادي ۲۳۰
 على بن عثمان على الجلابي الغزنوي الهجویری
 (رك: داتا گنج بخش) ۹۹
 على بن محمد ۲۷۲، ۲۷۴
 على بن محمد بن عبدالله النساخ الشيباني ۶۸
 على بن محمد بن الوليد ۲۷۳، ۲۷۸
 على بن محمد جبرق ۲۴۷
 على بن محمود العمادی (رك: حسن بن على بن
 محمود بن ضياء الدين) ۲۸۱
 على چلبی قتانى زاده ۲۸۳
 على درويش بن عثمان الشاشي زاده
 على شاه ۴۲
 على قلی واله داغستاني ۸۸، ۳۴
 على محمد ۲۲۰
 على محمد ولد گل محمد انصاري ۳۳۰
 على محمد اصفهاني ۲۱۲
 على محمد بن محمد مير ۲۳۸
 على محمد حسين (مولوی —) ۹۶
 على محمد زکی ۳۰۳
 على مراد ولد سلطان ۴۵
 عماد الدين ۱۸۶

غلام الدین علی الشریف القادری الاستر ابادی
 ۲۸۶
 عماد الدین محمد عارف (رک: عبدالنبی عثمانی
 شطاری) ۱۶۲
 عماد الدین نظام الاسلام ابی حفص عمر بن محمد
 بن مسعود بن الحسین ۱۸۹
 عمر بخش بن میان امیر بخش جیو ۲۲۱
 عمر بن حسین بن ابی بکر ۱۲۷
 عنایت الحنفی القادری قصوری لاهوری ۱۰۰
 عنایت الله ۲۰، ۲۰۸
 عنایت الله شیخ البخاری (مولانا) ۱۴۸
 عنایت الله کنبوه لاهوری ۱۶، ۲۲۲
 عنبرین قلم هروی ۲۳۴
 عیسی (رک: باران ماه عیسی) ۸۴
 عین القضاة همدانی ۹۹، ۲۳۸، ۲۸۳
 غ
 غزالی ۶۵، ۲۸۴
 غزالی (رک: ملا محمود بن نظام) ۱۱۰
 غضنفر التبریزی ۱۱۳
 غلام احمد کاتب نوشاهی (سید) ۸۰
 غلام الله خان (مولانا) ۳۲۰
 غلام السیدین ۳۲۴
 غلام بن سید محمد عابد قادری بن سید محمد غوث
 بن سید حسن لاهوری ۳۲۶
 غلام پیر دستگیر هاشمی نقشبندی قصوری ۳۴۱
 غلام جیلانی ۱۴۵، ۲۴۶
 غلام جیلانی برق (دکتر) ۱۱۳
 غلام جیلانی پیشاوری ۳۲۸، ۳۳۰
 غلام جیلانی مفتی (مولانا) ۲۴۴
 غلام حبیب (حافظ) ۲۹۴
 غلام حسن ۱۷۷
 غلام حسن خلف میان سلطان محمد ۲۰۹
 غلام حسن ملتانی ۱۷
 غلام حسن ناسی ۶۹
 غلام حسین (حاجی) ۴۸
 غلام حسین ۸۲، ۱۹۵، ۲۱۶
 غلام حسین رهاظ (—) ۱۲۴
 غلام حسین خان طباطبائی (سید) ۳
 غلام حسین رفائی (مولانا سید) ۴۱
 غلام حسین سیالکوٹی ۲۲۳
 غلام حسین شاه (سید) ۹۴
 غلام حسین فرگام ۲۴۶
 غلام حسین ولد صدر الدین ۸۲
 غلام حسین ولد مولوی محمد حیات ۱۲۶
 غلام حسین هالیدی سندی (حاجی) ۴۸
 غلام دستگیر (رک: مولانا غلام محیی الدین
 قصوری) ۹۹
 غلام دستگیر ناسی (مولانا) ۱۶۸، ۱۷۰
 غلام دستگیر قصوری حنفی هاشمی (مولانا) —
 ۹۴، ۹۹، ۱۴۰
 غلام ربانی (مولانا) ۲۹۵
 غلام ربانی (مولانا حاج) ۳۰۸
 غلام ربانی اگرو ۳۶
 غلام ربانی عزیز ۱۱۴
 غلام رسول ۸۱
 غلام رسول بن محمد رمضان ۵۷
 غلام رسول بن مولوی حسن القصوری ۳۴۶
 غلام رسول خان (حافظ) ۹
 غلام رسول شاه ۱۰۲
 غلام رسول قصوری (مولوی) ۱۳۳
 غلام رسول مرید محمد شهریار ۲۵۱
 غلام سرور (دکتر) ۱۹
 غلام شاه ۳۳۰
 غلام شاه شهبازی (رک: محمد حسن) ۱۳۸
 غلام عثمان ۹
 غلام علی ۲۰۱
 غلام علی آلانا (دکتر) ۵۹
 غلام علی بلگرامی ۲۹

غزالی ۶۵، ۲۸۴
 غزالی (رک: ملا محمود بن نظام) ۱۱۰
 غضنفر التبریزی ۱۱۳
 غلام احمد کاتب نوشاهی (سید) ۸۰
 غلام الله خان (مولانا) ۳۲۰
 غلام السیدین ۳۲۴
 غلام بن سید محمد عابد قادری بن سید محمد غوث
 بن سید حسن لاهوری ۳۲۶
 غلام پیر دستگیر هاشمی نقشبندی قصوری ۳۴۱
 غلام جیلانی ۱۴۵، ۲۴۶
 غلام جیلانی برق (دکتر) ۱۱۳
 غلام جیلانی پیشاوری ۳۲۸، ۳۳۰
 غلام جیلانی مفتی (مولانا) ۲۴۴
 غلام حبیب (حافظ) ۲۹۴
 غلام حسن ۱۷۷
 غلام حسن خلف میان سلطان محمد ۲۰۹
 غلام حسن ملتانی ۱۷
 غلام حسن ناسی ۶۹

غلام محیی الدین قصوری (سید ، رک : غلام
دستگیر قصوری) ۸۴ ، ۹۶ ، ۹۸ ، ۹۹ ،

۱۳۳ ، ۱۳۶ ، ۱۷۷

غلام محیی الدین نبیره نوشه گنج بخش ۸۱

غلام محیی الدین ولد شاه قلی ۲۲۱

غلام مرتضی (مولوی —) ۱۶۷

غلام مصطفی (حافظ —) ۱۷۲

غلام مصطفی ابن محمد صالح پسروری ۷۶

غلام مصطفی قادری چشتی ابن شاه حافظ محمد

عثمان قادری اللاهوری الدهلوی ۱۵۵

غلام مصطفی قاسمی سندی (مولانا —) ۳۷ ،

۳۸ ، ۴۱ ، ۴۵ ، ۴۷ ، ۵۳ ، ۵۸

غلام معین الدین عبدالله خلیفه خویشکی قصوری

۹۹

غلام مولی واسطی ۱۰۷

غلام میران شاه گیلانی مخدوم الملک (سید —)

۱۲۲

غلام نبی ۷ ، ۶۵ ، ۶۷ ، ۹۶

غنی کشمیری ۱۹۲

غنیمت کنجاہی ۲۸۴ ، ۳۱۲

غوث اعظم ۳۲۴ ، ۳۲۵

غوث اعظم جیلانی ۲۸۸

غوث اعظم چھوڑوی ۲۰۵

غوث بخش ۱۵

غوث بهاء الحق ملتانی ۱۹۴

غیاث الدین محمود الحسینی ۱۸۵

غیرت حیات خان (سردار —) ۳۱۶

ی

فاروق شاه بنوری (سید —) ۱۴۹

فاضل شاه ۲۲۲

فاطمہ الزهرا (ع) ۲۰۵

فاطمہ خاتم دختر عبدالعلی خان ادیب الملک

۱۲۵

فایز (رک : صدر الدین محمد بن زبردست خان) ۱۰۶

غلام علی بن غلام احمد ۱۹۵

غلام علی دهلوی (رک : شاه غلام علی دهلوی)

۹۷

غلام علی شاه ۱۴۸ ، ۱۶۰

غلام علی لاهوری (فقیر حافظ —) ۴۸

غلام خانی ۱۰۷

غلام قادر ۳۳۳

غلام قادر بن عبدالله (سید —) ۸۵

غلام قادر بن میان عبدالله ۸۲ ، ۸۳

غلام قادر نوشاهی ۸۲ ، ۸۳

غلام محمد ۵۵ ، ۶۶

غلام محمد (مولوی —) ۱۳۶

غلام محمد (حافظ —) ۱۴۳

غلام محمد اوحدی ۵

غلام محمد جهنگھوی شکار پوری ۱۶۳

غلام محمد خطیب چیچہ وطنی لائلپوری (مولانا —)

۱۶۲

غلام محمد دھکوی (مولانا —) ۱۵۴

غلام محمد شاه گداہالایی (سید —) ۵۰

غلام محمد نذر صابری ۱۱۴

غلام محمد ولد بلوچ خان ذات لنگہ ۱۲۵

غلام علی ولد عبدالجید شہید ۳۱۹

غلام محمود ۷۱

غلام محیی الدین ۹۷ ، ۲۳۸

غلام محیی الدین (صاحبزادہ مولوی —) ۷۰

غلام محیی الدین (مولانا —) ۶۹ ، ۷۲ ، ۱۵۳

غلام محیی الدین بن شرف الدین محمد قادری

حجروی ۱۲۴

غلام محیی الدین بوق شاه لودھیانوی ۸۸

غلام محیی الدین چشتی (سید —) ۱۰۹

غلام محیی الدین شاه صدر المدرسین (سید —)

۱۰۸

غلام محیی الدین شاه قصوری (مولانا —) ۹۴

غلام محیی الدین قادری (فقیر —) ۸۵

- فتح الله (رك: آخند ملا محمد علی تبریزی) ۲۵۸
فتح خان ۷۵
فتح علی خان سلطان زمان ۶۳
فتح علی شاه قاجار ۳۲۸
فتح محمد (مولوی —) ۱۱۱
فتح محمد بن عین العرفاء ۱۷۴
فتح محمد عبدالعزیز حسنی الحسینی ۱۹۴
فتح محمد مندی برهانپوری ۵۲
فخر الدین ۱۹۳، ۲۲۱
فخر الدین (سید —) ۳۸
فخر الدین اورنگ آبادی (مولانا —) ۱۴۱
فخر الدین پاشا غازی ۲۴۵
فخر الدین دهلوی (مولانا —) ۱۴۴
فخر الدین رازی ۱۷۳
فخر الدین عراقی ۸۵
فخر الدین علی ۲۳۴
فخر الدین نظامی ۱۴۴
فدا حسین شاه (سید —) ۳۱۶
فدا محمد ۲۴۴
فرخ بخش ۳۴۱
فرخ میر پادشاه عالمگیر ثانی (پادشاه غازی مغل)
۱۶، ۷۶، ۸۷، ۱۸۸
فرخ محمود ۳۰۲
فرد گجراتی ۸۲، ۸۴
فرزانه ۳۴
فرشته (رك: محمد قاسم هندو شاه) ۳۶
فرید شکر گنج (رك: خواجه فرید الدین گنج
شکر) ۸۷
فریدون ۴۷
فریدون زمان (رك: محمد شجاع ناموس) ۸۹
فطرت ۲۵۹
فصیح الدین رنج مهر تهر ۱۰۷
فضل احمد ۱۵۷
فضل احمد قریشی ۷۰
فضل الدین (مولانا —) ۶۹، ۱۶۷، ۲۲۱
فضل الدین فرزند مولانا احمد دین ۶۸
فضل الدین محمد الحسینی ۲۵۰
فضل الله ۱۵، ۱۳۶، ۳۴۵
فضل الله فاروقی ۲۸
فضل الله فاروقی (مولانا —) ۲۸۰
فضل الهی ۱۲۶
فضل بن علی بن محسن ۲۶۸
فضل حق (مولانا —) ۱۲۵
فضل حق (مولوی —) ۳۰۴، ۳۰۵
فضل حق خیر آبادی ۱۵۷
فضل حسین قریشی ۱۲۹
فضل علی خواجه محمد افضل ۱۷۷
فضل کریم (حاجی —) ۲۹۵
فقیر الدین ۸۲
فقیر الله بن عبدالرحمن بن شمس الدین شکار پوری
(مولانا —) ۱۶۳
فقیر الله نوشاهی برقندازی ۳۱۲
فقیر الله یار خان ۱۱۹
فقیر خاکی (رك: شیخ المکی) ۲۳۰
فقیر عمر ۱۷
فقیر قادر بخش ۱۱۸
فقیر قل احمد نوشاهی ۸۰
فقیر محمد ۳۰۱
فقیر محمد ببرکی واله ۲۱۷
فقیر محمد حسن ۳۲۳
فقیر محمد مراد ۱۸۶
فقیر میرزا ۲۲۲
فقیر ولد بازید عرف آوان ۲۰۲
فقیر ولی ملوک الشاه الصدیقی ۱۷۸
فیروز آبادی ۲۸۷
فیروز الدین رازی (پرفسور —) ۳۳۸، ۳۳۹
فیروز صوفی الشکاری اکبر آبادی ابن جهانگیر
(فقیر —) ۱۶۳

قاضی جیون ۶
 قاضی حمد الله ۳۳۵
 قاضی حمید الدین ناگوری ۲۰۷ ، ۳۴۷
 قاضی مناء الله پانی پتی (رک : قاضی ثناء الله پانی پتی) ۱۶۲
 قاضی عبدالقیوم ۳۱۶
 قاضی عبدالله بن عمر بیضاوی ۲۴۷
 قاضی عبدالنبی کوکب ۱۰۲ ، ۱۳۰
 قاضی علی بن شمس الدین ۱۵۰
 قاضی فتح رسول ۵۶
 قاضی فتح رسول بن قاضی فتح محمد ۵۵
 قاضی فتح محمد ۵۲
 قاضی فتح محمد نظامانی ۵۵ ، ۵۶
 قاضی قطب ۸۴
 قاضی محمد اسحاق ۲۴۳ ، ۲۴۵
 قاضی محمد اکرم نصر پوری سندی ۴۱
 قاضی محمد زاهد الحسینی ۱۱۵
 قاضی محمد عادل شاه ۷۴
 قاضی محمد فضلی ۲۳۷
 قاضی محمود تهنوی (علامه) — ۳۸
 قاضی مقدم رای شیر محمد ۱۸
 قاضی میر حسین یزدی ۲۵۰
 قاضی نعمان ۲۶۹ ، ۲۷۰ ، ۲۷۴
 قاضی نعمان بن محمد (سید) — ۲۶۸ ، ۲۷۱
 قاضی نور الله شوشتری ۵۹
 قاضی نور حسین ۳۰۵
 قاضی نور محمد ۲۶ ، ۱۷۹
 قاضی هزاروی ۷۸
 قانونگو ۳۰۸
 قائد اعظم محمد علی جناح ۲۴۵
 قدیر امام علی ۱۷۷
 قربان علی شیدا ۲۵۹
 قطب الدین مدین ۲۸۳
 قطب ابی مدین ۲۸۳

فیروز عثمان (شیخ —) ۲۸۹
 فیروز محمد بن ابراهیم بن معین الدین (مولانا —) ۱۶۱
 فیض احمد بن عبدالحمید ۲۴۱
 فیض الدین شیخ عبدالسلام ۲۵۱
 فیض الله ۲۲۶ ، ۲۳۹
 فیض الله ولد محمد اسحاق (رک : خواجہ) ۱۹۴
 فیض علی شاه وهب الله ۳۴۵
 فیض محمد بن حفیظ ۳۰۳
 فیض بخش ۱۸۶
 فیض بخش بن نعیم ۱۵۴
 فیض محیی الدین ۱۴۴
 فیضی ۴ ، ۱۴۷ ، ۲۵۹
 فیلمشاه بن الملک المعظم سیف الدین رسم بن دباح ۹۵

ق

قابل ۲۱
 قادر بخش (فقیر —) ۱۱۸
 قادر بخش (مولوی —) ۳۰۴
 قادریہ ۳۰۹
 قاری محمد الطاف ربانی ۱۷۰
 قاری محمد امین (مولانا —) ۱۲۷
 قاسم اکبر آبادی ۲۵۴
 قاسم دیوانہ ۲۵۹
 قاسم شاه (سید —) ۲۰۱
 قاسم شاه جنی ۹۴
 قاسم قادری ۲۸۵
 قاضی ابو بکر بن احمد بن عمر الحضاف البغدادی ۳۳۷
 قاضی امام علی ۳۱۹
 قاضی انوار الحق (مولانا —) ۱۱۷
 قاضی بختیار علی وزیر آبادی ۱۲۹
 قاضی بیضاوی ۷۷
 قاضی ثناء الله پانی پتی ۱۷۸ ، ۳۰۶

کرم ۲۱۱
کرم الله بن علاء الدین فیروز پوری ۷۶
کرم الهی ۱۹۵
کرم الهی نوشاهی ۸۰
کرمانی (رک: نصرالله بن محمد بن جمال الادوی)
۱۹۲
کریم داد بن عبدالله ۲۶۲
کشفی (رک: محمد صالح) ۱۷
کلا باذی ۶۷
کلان المفتی (رک: محمد بن بابا) ۳۱۱، ۳۲۱
کلب امیرالمؤمنین صدر الدین (رک: فایز) ۱۰۶
کلیم الله (رک: رهناس) ۱۱۶
کلیم الله جهان آبادی ۱۷۸
کمال الحسین ۳۲۴
کمال الدین اسهالی (علامه) ۱۴۵
کمال الدین عبدالرزاق بن ابی الفضل القاشانی
۲۸۲
کمال الدین فخر الدین جهرسی ۲۸۷
کمال اسماعیل اصفهانی ۱۹۴
کنجهای (رک: غنیمت کنجهای) ۱۰۷
کوثر (رک: محمد انعام الحق کوثر) ۲۳، ۲۴
کوکل تاش خان ۲۸۹
کهوکه (رک: میان محمد) ۳۲۰
کیانرا ولد رای ملتانی ۲۲۹
کیخسرو دوم ۱۴۶
کیدانی ۱۷۸
کیفی (رک: دتار، مجموعه کیفی) ۱۰۷
کیقباد ۱۸۱
کیکوس زمان ۸۹

ک

کشتاسب ۱۸۱
کلاب رای ۱۷، ۱۸
گل احمد ۲۰۱
گل احمد آخون زاده ۳۳۷

قطب الدین احمد الحافظ الهروی ۷۱
قطب الدین ایبک ۱۲۵
قطب الدین بختیار کاکي ۱۶۴
قطب الدین رازی ۱۵۴
قطب الدین شیرازی (رک: محمود) ۹۵
قطب الدین محمد شاه غازي ۹
قطب الدین محیی لى (رک: قطب بن محیی لى)
ولی فی الله ۷۵
قطب الدین نوه شیخ رحمکار کاکا صاحب ۲۴۹
قطب الدین ولد محمد علی ۲۰۱
قطب بن محیی لى ولی فی الله ۷۵
قل احمد ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵
قلندر شاه ولد سید محمد شاه ۱۲۱
قلندر شهباز (رک: شهباز قلندر) ۳۸
قلندر علی الحسینی صمدانی ۳۴۷
قلندریه ۳۰۹
قلیچ ۴۷
قلی خان (نواب درگاه) ۱۹۴
قمر الدین ۲۰۷
قمر الدین احمد بن فتح الدین بن موج دین بن
محمد حنیف بن الهداد بهتی ۲۲۱
قمر الدین چکرالوی (مولانا) ۳۰۶
قوام الدین الافغانی ۱۵۱
قوام الدین مسعود بن کمال الدین کرمانی ۱۴۷
قیام الدین آخون زاده (ملا) ۲۰۳

ک

کاشف الاسرار قزوینی ۲۵۸
کاشفی ۱۱۹
کاظمی ۲۸۳
کاسره ۳۳۲
کاهته ماتهر (قوم) —
کاهنجی (قوم کاهته ماتهر) ۱۰۶
کرار علی خان ۶۵
کربلا هیت کرکاتی قمی ۹۳

- کل بهار کیانی ۱۸۱
 کل حسن ۳۱۷
 کل محمد ۳۲۹
 کل محمد پشوری ۲۶۱
 کل محمد مندی بهارپوری ۱۴۲
 کمینا لعل ۲۰۸
 کیلانیان ۱۹
- ل
- لاله جهاورام ۲۳۰
 لاله رخ ۱۱۲
 لاله لسانلول ۳
 لاله لبو رام جیو ۳۰۳
 لچهن سنگھ ۲۸۴
 لطف الله ۲۸۹
 لطف الله بن عبدالملک نیشابوری ۲۶۴
 لطف علی (مولوی —) ۱۲۰
 لعل بن جمال شه حجام ۱۷۲
 لعل بیک ۱
 لعل چند منشی ملتانی ۴
 لعل شاه بخاری (مولانا سید —) ۱۹۹
 لهراسب ۱۸۱
 لیماغل بن بیاده بن مبارک ۲۵۰
- م
- مای پاک دامن (رک: مای میران) ۱۲
 مای میران ۱۲
 مبارک بن شمس الدین بنی اسرائیل مولوی ۷۶
 مبارک شاه جیلانی (سید —) ۱۲۰
 مبارک علی (سید —) ۲۸
 مبارک علی شاه همدانی ۹۸ ، ۱۰۰
 متوکشمیری ۲۷۶
 متین دقتری (دکتر —) ۲۴۵
 مجاهد مهاجر بخاری ۲۶۷
 مجدد الف ثانی (رک: شیخ احمد سرهندی) ۴۱ ، ۷۵ ، ۷۷ ، ۹۶ ، ۱۷۴
- مجلدی ۱۲۵
 مجیب علی ۱۲۶
 محب احمد بن عبدالله الطبری ۲۵۴
 محب الدین عبدالشکور ۲۰۸
 محب الله اله آبادی ۷۵
 محب الله بهاری ۱۵۷ ، ۲۴۹
 محبوب عالم (رک: مجموعه محبوب عالم) ۱۰۳
 محبوب علی شاه مشهدی کاظمی ۲۳۱
 محبوبه هاشمی ۳۰۸
 محسن شیدا ۲۵۹
 محمد (ص) ۴۷ ، ۶۵ ، ۶۸ ، ۹۶ ، ۳۲۵
 محمد (رک: مولوی محمد علی محمد) ۲۱۲
 محمد آخوند زاده ۳۳۸
 محمد آصف مهاجر لاهوری (مولانا سید —) ۱۶۴
 محمد ابراهیم ۸۱
 محمد ابراهیم بیک تبریزی ۱۹۴
 محمد ابراهیم تهتوی ۵۱
 محمد ابن احمد المستوفی القزوينی ۱۷
 محمد ادریس اوچی (مولانا —) ۱۲۷
 محمد ادریس بت (دکتر —) ۱۹۸
 محمد اسحاق ۲۴۴ ، ۲۶۷
 محمد اسحق اعوان ۱۴۴
 محمد اسرائیل کان الله له (مولانا —) ۷۴ ، ۷۷
 ۷۸ ، ۱۶۰
 محمد اسلم ولد شیخ جلال منور بنی اسرائیل
 کوکوی قادری ۱۲۳
 محمد اسماعیل ۱۵۱
 محمد اسماعیل خان ۴
 محمد اسماعیل سراجی (مولانا —) ۱۷۱ ، ۱۷۹
 محمد اسماعیل شهید ۱۳۴
 محمد اسماعیل ولد شیخ عبدالعظیم ۱۹۱
 محمد اشرف (رک: محمد اشرف فاروق منجری) ۸۵

- محمد اشرف ۲۱۹
 محمد اشرف بن محمد مرید الشاهدی اللاهوری
 ۲۴۲
 محمد اشرف بن ملا غلام ۱۷۶
 محمد اشرف فاروق منجری ۸۱، ۸۳
 محمد اصغر مستالوی ابن مولانا عبدالعلی مستالوی
 (رک: حکیم محمد اصغر مستالوی) ۶۴
 محمد اعظم خان ۶
 محمد اعظم شاه (سید -) ۱۴۱، ۱۴۴
 محمد اعظم کهرتکی ۱۳۸
 محمد افضل ۲۲۰، ۲۳۹
 محمد افضل ولد شیخ محمد فضل الله بن شیخ غازی
 ۲۶۱
 محمد افضل ولد مولوی محمد هاشم ۲۱۹
 محمد اقبال (علامه دکتر شیخ -) ۱۶۸
 محمد اقبال مجددی ۹۴، ۱۶۹
 محمد اقبال مجددی نقشبندی (پرفسور -) ۱۳۳
 ۱۳۵
 محمد اقبال ملک (پرفسور -) ۲۹۴، ۳۰۰
 ۳۰۱، ۳۱۳، ۳۲۴
 محمد اکبر ۱۷۶
 محمد اکبر ارزانی ۲، ۹۶، ۲۸۵، ۲۸۶
 محمد اکبر بادشاه ۲۳۱
 محمد اکبر بن حاجی محمد مقیم ۳۰۳
 محمد اکبر حسینی بن خواجہ حسینی گیسودراز
 ۱۸۳
 محمد اکبر ولد محمد اسحاق ۱۴۸
 محمد اکرم بن جلال الدین ۳۲۷
 محمد اکرم بن ملا عبدالوہمن ۱۵۲
 محمد اکرم شاه (اکرام، سید، دکتر -) ۹۲
 محمد اکرم عبدالرزاق ملتانی (فقیر -) ۴
 محمد اکمل ۱۴۴
 محمد انجاری ۱۸۴
 محمد الدین (رک: محمد حیات) ۱۶۳
 محمد الطاف ربانی (قاری -) ۱۷۰
 محمد القانی ۱۷۹
 محمد (رک: فیض العالم بن مولانا لله جیون بن
 سیدنا علاء الدین الفنجاری الهزاروی) ۷۷
 محمد المرتضی الیمنی ۱۴
 محمد المیہنی ۳۱۵
 محمد امیر رضوی ۱۸۲
 محمد امین (سید -) ۹
 محمد امین ابن عبید بخاری ۳۱۵
 محمد امین بن قل احمد نوشاهی ۸۳
 محمد امین بدخشی ۱۳۶
 محمد امین محمد افضل سودهری ۲۵۴
 محمد امین مستالی ۶۵
 محمد العام الحق کوثر (دکتر -) ۲۲، ۲۳، ۲۴
 محمد اوتادالعجم ۲۶۸
 محمد اورنگ زیب شاه پادشاه (رک: اورنگ زیب
 شاه) ۳۰
 محمد ایاز ۱۳۹
 محمد ایوب ۵۳
 محمد ایوب (مولانا -) ۹۸
 محمد ایوب بن ملا یعقوب کاشغری ۲۲۲
 محمد باقر (دکتر -) ۸۷، ۸۹
 محمد باقر ۲۳۴
 محمد باقر بن امیر عبدالله ۲۴۸
 محمد باقر (رک: ابوالحسن حسینی شیرازی) ۲۵۳
 محمد باقر بن محمد المجلسی اصفهانی ۲۵۸
 محمد باقر بن شرف الدین الحسینی لاهوری
 (مولانا -) ۹۶
 محمد باقر بن محمد تقی مجلسی ۳، ۴، ۲۵۹
 محمد باقر بن میر علی ۲۳۴
 محمد بخش ۲۶۵، ۳۱۰
 محمد بخشی ۸۴
 محمد بشیر حسین (دکتر، میان -) ۱۰۷، ۲۶۲، ۲۶۵

محمد بن ابی بکر ۱۷۸
 محمد بن احمد ۱۸۵
 محمد بن احمد بن زاهد (مولانا -) ۱۸۲
 محمد بن احمد تبریزی (رک : عماد) ۲۱۱
 محمد بن احمد فراهی ۲۰۷
 محمد بن اسد صدیقی دوانی ۳۳۸
 محمد بن اسمعیل بن ابراهیم البخاری ۳۲۵ ، ۶
 محمد بن الحسن الشیبانی ۲۴۷
 محمد بن الحسین بن الفضل بن الحسین الواعظ (رک : مولانا جلال الدین اشماهی) ۲۲۰
 محمد بن العثمان بن عمر البلخی ۳۳۱
 محمد بن بابا (رک : کلان المقتی) ۳۱۱
 محمد بن جابر ۴۱
 محمد بن حسن بن علی الشارنقاشی هراسکی ۳۲۷
 محمد بن خدا داد سمرقندی ۳۴۶
 محمد بن خوشی محمد ۳۳۸
 محمد بن زاهد ۲۳۹
 محمد بن شیبانی ۱۵
 محمد بن شیخ حبیب شرقپوری ۳۴۵
 محمد بن شیخ محمد القرشی ۱۷۳
 محمد بن صالح بن محمد (رک : کاشف الاسرار القزوينی)
 محمد بن طاهر بن ابراهیم ۲۷۸
 محمد بن طغلق ۲۲۱
 محمد بن عبدالله الخطیب بن محمد ۲۵۱
 محمد بن علی بکهری ۱۴۴
 محمد بن علی بن ابراهیم استر ابادی ۲۷۵
 محمد بن علی بن جمهور بالمشهد الغروی ۲۳۵
 محمد بن عمر البضاوی ۱۴
 محمد بن عمر الجعمنی خوار ۲۸۱
 محمد بن غلام محمد ۲۰۱ ، ۱۵۳
 محمد بن فصیح بن محمد ۱۴۵
 محمد بن فضل الله سرهندي ابن عارف شاه غلام نبی ۱۷۳
 محمد بن قیصر ۲۸۳
 محمد بن محمد باقر بن دامادالحسینی ۲۳۵
 محمد بن محمد بن محمد بن جزیری (جدلی) ۳۴۴
 محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاری ۱۷۷
 محمد بن محمد بن میر باقر ۱۹۴
 محمد بن محمد صادق الاسترآبادی الهزار جیریبی ۱۴۳
 محمد بن محمد فقیه ۳۰۸
 محمد بن محمود ۳۴۶
 محمد بن محمود بن اقبال الکاتب شیرازی ۹۰
 محمد بن محمود تبریزی (رک : قاضی خواجه) ۲۱۱
 محمد بن موسی الطالسی ۲۵۶
 محمد بن میرزا احمد ۱۲۳
 محمد بن نظام الدین (رک : عصام) ۲۵۸
 محمد بن یعقوب کلینی ۲۵۸
 محمد بن یوسف طبیب هروی ۲۸۱ ، ۱۹۶
 محمد یونس الحلبي ۹۱
 محمد بهاء الدین ۱۷۸
 محمد بهاء الدین عاملی (رک : شیخ بهائی) ۴
 محمد بیگ ۷۶
 محمد پادشاه دارا شکوه (رک : دارا شکوه) ۲۸۷
 محمد پادشاه غازی ۱۲۴
 محمد پیر راشد (مؤسس کتابخانه پیر جهندو) ۴۹
 محمد تقی (عمل -) ۵۶
 محمد تقی پیشاوری ابن ملا خواجه بخش ۱۳۳
 محمد تقی دانش ۲۴۶
 محمد تقی دانش پژوه ۹۰
 محمد تقی سیالکوٹی ۲۲۱
 محمد جان فرزند عبدالغفور قادری ۳۱۲ ، ۸۳
 محمد جعفر محبوب (دکتر -) ۲۴۶
 محمد جعفر ولد شیخ شرف الدین حسین ۲۵۶
 محمد جلال جلالی شاهی ۹۵
 محمد جمیل ۱۱۱
 محمد جی ۱۹۳ ، ۱۹۱

محمد بن ابی بکر ۱۷۸
 محمد بن احمد ۱۸۵
 محمد بن احمد بن زاهد (مولانا -) ۱۸۲
 محمد بن احمد تبریزی (رک : عماد) ۲۱۱
 محمد بن احمد فراهی ۲۰۷
 محمد بن اسد صدیقی دوانی ۳۳۸
 محمد بن اسمعیل بن ابراهیم البخاری ۳۲۵ ، ۶
 محمد بن الحسن الشیبانی ۲۴۷
 محمد بن الحسین بن الفضل بن الحسین الواعظ (رک : مولانا جلال الدین اشماهی) ۲۲۰
 محمد بن العثمان بن عمر البلخی ۳۳۱
 محمد بن بابا (رک : کلان المقتی) ۳۱۱
 محمد بن جابر ۴۱
 محمد بن حسن بن علی الشارنقاشی هراسکی ۳۲۷
 محمد بن خدا داد سمرقندی ۳۴۶
 محمد بن خوشی محمد ۳۳۸
 محمد بن زاهد ۲۳۹
 محمد بن شیبانی ۱۵
 محمد بن شیخ حبیب شرقپوری ۳۴۵
 محمد بن شیخ محمد القرشی ۱۷۳
 محمد بن صالح بن محمد (رک : کاشف الاسرار القزوينی)
 محمد بن طاهر بن ابراهیم ۲۷۸
 محمد بن طغلق ۲۲۱
 محمد بن عبدالله الخطیب بن محمد ۲۵۱
 محمد بن علی بکهری ۱۴۴
 محمد بن علی بن ابراهیم استر ابادی ۲۷۵
 محمد بن علی بن جمهور بالمشهد الغروی ۲۳۵
 محمد بن عمر البضاوی ۱۴
 محمد بن عمر الجعمنی خوار ۲۸۱
 محمد بن غلام محمد ۲۰۱ ، ۱۵۳
 محمد بن فصیح بن محمد ۱۴۵
 محمد بن فضل الله سرهندي ابن عارف شاه غلام نبی ۱۷۳

- محمد چراغ (حافظ -) ۲۲۴
 محمد چراغ روشن دماغ ۲۲۶
 محمد حاجی بن قاضی محمد ۱۱۸
 محمد حبیب الله صاحب گجراتی (سید -) ۳۱۸
 محمد حسن (رک: ممتاز حسن، دکتر -) ۲۶
 محمد حسن ۵۰
 محمد حسن (رک: غلام شاه شهبازی) ۱۴۰، ۱۳۸
 محمد حسن سنبلی ۴۱
 محمد حسن صحاف ۳
 محمد حسن لکهر سیالکوٹی ۲
 محمد حسن ولد امداد علی مبارکپوری محمد حسین
 ۲۷۱، ۱۰۷
 محمد حسین (سید -) ۵۵
 محمد حسین آزاد (مولانا -) ۱۹۸، ۱۰۳
 محمد حسین الرضوی الملتانی (سید -) ۴
 محمد حسین الکشمیری ۲۳۴
 محمد حسین بن خلف تبریزی ۴۴
 محمد حسین تسبیحی ۱۱
 محمد حسین سیالکوٹی (حاجی -) ۱۶۸
 محمد حسین ولد محمد صدیق قریشی ۲۶۴
 محمد حفیظ گیلانی لاهوری پانی پتی ۱۹۰
 محمد حتی ولد سید العدنه شاه (سید -) ۴۰
 محمد حنیف صدیقی (حاجی -) ۵۶
 محمد حیات ۲۳۸، ۲۴۷
 محمد حیات (رک: درویش خان) ۱۲۴
 محمد حیات (رک: محمد الدین) ۱۶۳
 محمد حیات ربانی نوشاهی (حافظ -) ۸۱
 محمد حیات سیالکوٹی ۱۴۸
 محمد حیات کهوگهر (حافظ -) ۲۰۷
 محمد حیدر (سید -) ۲۶۰
 محمد حیدر شاه (سید -) ۲۶۰
 محمد خان ۲۹۳
 محمد خورشید ۲۰۸
 محمد داد ۳۹
 محمد دارا شکوه ۸، ۸۱، ۸۶، ۳۴۶
 محمد داود (حافظ -) ۱۷۹
 محمد دائم بن نور الله قریشی ملتانی ۱۷۱
 محمد درویش ۲۵۰
 محمد دین کاوس الباخی ۷۰
 محمد دین ولد میان تاج محمد ابن میان الهی بخش
 ۱۸۱
 محمد راشد ۵۹
 محمد رستم کیانی ۱۸۱
 محمد رشید بن سلطان حسین الفاروق ۱۳۸
 محمد رضا (مولوی -) ۱۴
 محمد رضا ۲۵۱
 محمد رضا شاه پهلوی رک: شاهنشاه آریامهر) ۲۴۵
 محمد رضا عباسی نقوی ارسطو جاهی ۲۳۵
 محمد رضوان (رک: جامی) ۱۵۳
 محمد رضوی (سید -) ۲۴۵
 محمد رفیع الدین ۲۸۱، ۹۵
 محمد رفیق قادری (صوفی -) ۳۱۶
 محمد رمضان ۸۵، ۸۱
 محمد رمضان (مولانا -) ۲۹۹، ۳۰۰
 محمد رمضان بن علی محمد ۷۰
 محمد رمضان شاه گردیزی (سید -) ۷
 محمد رمضان قریشی قلعه داری (رک: تبسم
 قریشی) ۱۲۸
 محمد روشن دین ۱۱۱
 محمد زاهد بن محمد اسلم الهروی ۲۰۹
 محمد زمان ۵۱
 محمد زمان بن محمد اشرف شیرازی ۲
 محمد زمان شاه پدر سید امیر شاه قادری ۳۲۷
 محمد شاه پادشاه ۳۴۵
 محمد زین الدین (مولانا -) ۶۹
 محمد مبهدار خان بن محمد اکبر خان الدهلوی
 ۱۷۸
 محمد سعد ۹

محمد سعد مزاجی مرشد بابا ۱۷۹
 محمد سعید ۱۱۰، ۲۶۱، ۲۸۴، ۳۱۳
 محمد سعید (حافظ -) ۱۷۹
 محمد سعید بن امام ربانی ۱۶۳
 محمد سعید شاه ۲۱۷
 محمد سعید ولد شیخ عبدالرزاق المہشمی القریشی
 ۲۱۹
 محمد سلطان پوری ۲۱۳
 محمد سلیمان خان ۲۲۷
 محمد سمیع اللہ البولہالی ۲۴۲
 محمد شاه ۲۱۲، ۲۱۳
 محمد شاه بن صدر شاه (سید -) ۲۱۲
 محمد شاه بن صالح بن شیخ تاج الدین بن شیخ
 شمس الدین ۲۱۹، ۲۲۰
 محمد شاه پادشاه غازی ۲۰۱
 محمد شاه پادشاه مغول ۱۸۸
 محمد شاه دین بن شاه جیلانی ۱۲۱
 محمد شاه غازی ۹، ۲۳۵
 محمد شاه گیلانی (سید -) ۱۲۵
 محمد شاه مظفر آبادی ۲۰۱
 محمد شاه نوشاهی (سید -) ۸۲
 محمد شاه ولد سید پیر پیر دین شاه جیلانی ۱۲۱
 محمد شاہی ۲۶۵
 محمد شجاع (سید -) ۲۳۴
 محمد شجاع ناموس (رک: فریدون زمان) ۸۹
 محمد شریپوری ۸۴
 محمد شریف ۲۲، ۲۳۴
 محمد شریف (مسکین -) ۲۲
 محمد شریف الدین الحسینی النجفی ۷۰
 محمد شریف مولانا محمد الحسینی ۳۴۴
 محمد شریف ولد یونس ولد حاجی محمد علی قصوری
 نقشبندی ۱۳۴
 محمد شفا ۲۹۱
 محمد شفیع (دکتر -) ۱۸۴
 محمد شفیع (مولوی -) ۲۶۴
 محمد شفیع (رک: میرزا کوچک متخلص به وصال)
 ۱۲۳
 محمد شفیع قندهاری ۳۴۶
 محمد شفیق ختک ۱۵۰
 محمد شکر بن سید الحاج احمد الحفظی ۲۶۶
 محمد شہزادہ عالمگیر ۱۷
 محمد شہر یار ۲۵۱
 محمد شیرین یابنی (مولانا -) ۲۵۹
 محمد صاحب (مولوی -) ۵۲
 محمد صادق ۱۳۴
 محمد صادق (چوہدری -) ۳۰۷
 محمد صادق بن درویش محمد ۳۳۷
 محمد صادق بن عبدالخالق ۱۷
 محمد صادق الہندی ابن شیخ احمد سرہندی ۲۳۵
 محمد صادق بن حاجم الحافظ ۲۳۵
 محمد صادق بن محمد کاظم الرضوی ۲۵۹
 محمد صادق چشتی ۱۶۳
 محمد صادق شہابی سعیدی قادری ۳۳۱
 محمد صادق لکھنوی (سید -) ۵۱
 محمد صادق ملک ۲۵۶
 محمد صالح ۹۶
 محمد صالح بن مولانا موسیٰ سبوحی الکبروی ۳۱۵
 محمد صالح تھتوی ۴۹
 محمد صالح کشفی (رک: کشفی) ۱۷
 محمد صالح کنبوہ ۲۲۲
 محمد صالح ولد خواجہ باقی ۳۲۷
 محمد صدیق قریشی ۳۳۳
 محمد ضیاء الدین الحسینی المازندرانی ۶۱
 محمد ضیاء الدین (حافظ -)
 محمد طاهر بہکروالہ ۳
 محمد طیب الرحمن (حافظ -) ۲۰۵
 محمد طیب شاه ۲۱۷
 محمد طیب شاه ہمدانی قصوری (مولانا سید -)
 ۱۳۳، ۹۸، ۹۷

محمد سعد مزاجی مرشد بابا ۱۷۹
 محمد سعید ۱۱۰، ۲۶۱، ۲۸۴، ۳۱۳
 محمد سعید (حافظ -) ۱۷۹
 محمد سعید بن امام ربانی ۱۶۳
 محمد سعید شاه ۲۱۷
 محمد سعید ولد شیخ عبدالرزاق المہشمی القریشی
 ۲۱۹
 محمد سلطان پوری ۲۱۳
 محمد سلیمان خان ۲۲۷
 محمد سمیع اللہ البولہالی ۲۴۲
 محمد شاه ۲۱۲، ۲۱۳
 محمد شاه بن صدر شاه (سید -) ۲۱۲
 محمد شاه بن صالح بن شیخ تاج الدین بن شیخ
 شمس الدین ۲۱۹، ۲۲۰
 محمد شاه پادشاه غازی ۲۰۱
 محمد شاه پادشاه مغول ۱۸۸
 محمد شاه دین بن شاه جیلانی ۱۲۱
 محمد شاه غازی ۹، ۲۳۵
 محمد شاه گیلانی (سید -) ۱۲۵
 محمد شاه مظفر آبادی ۲۰۱
 محمد شاه نوشاهی (سید -) ۸۲
 محمد شاه ولد سید پیر پیر دین شاه جیلانی ۱۲۱
 محمد شاہی ۲۶۵
 محمد شجاع (سید -) ۲۳۴
 محمد شجاع ناموس (رک: فریدون زمان) ۸۹
 محمد شریپوری ۸۴
 محمد شریف ۲۲، ۲۳۴
 محمد شریف (مسکین -) ۲۲
 محمد شریف الدین الحسینی النجفی ۷۰
 محمد شریف مولانا محمد الحسینی ۳۴۴
 محمد شریف ولد یونس ولد حاجی محمد علی قصوری
 نقشبندی ۱۳۴
 محمد شفا ۲۹۱
 محمد شفیع (دکتر -) ۱۸۴

محمد علی (رک : مولانا محمد علی مکهدی) ۶۸،
 ۷۱، ۷۲
 محمد علی ۱۱۰
 محمد علی ۲۳۷، ۲۳۹
 محمد علی (سید -) ۱۱۸
 محمد علی (سید -) ۲۴۱
 محمد علی الاهيجی ۲۸۴
 محمد علی بن سید علی ۲۳۹، ۲۴۲
 محمد علی بن محمد باقر الاصفهانی ۸
 محمد علی بن سید علی ۲۳۸
 محمد علی بهادر ۱۹۵
 محمد علی خلیفه ابن بابا محمد حسین حسن آبادی
 ۲۵۸
 محمد علی قاضی (دکتر -) ۵۸
 محمد علی محمد (رک : محمد) ۲۱۲
 محمد علی مکهدی (مولانا -) ۶۷، ۱۱۵
 محمد عمر ۷۴
 محمد عمر بن قطب الدین الاندجانی ۲۱۰
 محمد عمیم الاحسان المجددی (سید -) ۱۶۱
 محمد عیسی بن غلام محمد ۱۷۴، ۱۷۵
 محمد غازی ۲۵۲
 محمد غلام قادری ۱۰۷
 محمد غوث ۱۳۹
 محمد غوث الحسنی جیلانی اوچی (سید -) ۳۱۲
 محمد غوث بن سید اسان الله (سید -) ۱۲۱
 محمد فاضل (مولوی -) ۱۰۹
 محمد فاضل الدین (شیخ -) ۱۶۵
 محمد فاضل مدنی ۶۶
 محمد فایق ۱۳۷
 محمد فضل السبحان قادری چهوروی (مولانا =)
 ۲۰۵
 محمد فیاض النقشبندی پیشاوری ۱۱۱
 محمد فیض الله (رک : شیخ احمد) ۳۴۶
 محمد قادری ۲۸۲

محمد عادل شاه (قاضی -) ۷۴
 محمد عارف الهروی ۱۸۶
 محمد عاشور بن حاجی مرزا محمد البخاری الحسینی
 (حاجی -) ۱۷۲
 محمد عاقل ۲۲۱
 محمد عاقل لاهوری (مولانا -) ۱۳۶
 محمد عالم خوشنویس ۱۲۵
 محمد عباس خان قادری (رک : مهر و محمد)
 ۲۰۷
 محمد عبدالرحمن (مولانا -) ۶۹
 محمد عبداللطیف (دکتر -) ۲۶۳
 محمد عبدالعظیم بن محمد حفیظ گیلانی لاهوری
 بانی پتی ۱۹۰
 محمد عبدالعلی المستالی الحنفی النقشبندی المجددی
 القریشی العثماني ۶۴
 محمد عبدالقادر الهزاروی (مولانا -) ۳۱۴،
 ۳۱۵
 محمد عبدالله ۸۱، ۲۸۴
 محمد عبدالله (مولانا -) ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۶
 محمد عبدالله (رک : نعتی سهروردی) ۳۴۲
 محمد عبدالله لاهوری ۱۱۴
 محمد عثمان ۳۳، ۱۴۵
 محمد (رک : نصرالله بن پیخو بن راجه سلطان بن
 (روهرلانگاه) ۲۲۰
 محمد عزیز الدین ۱۳۵
 محمد عزیز الدین بهاولپوری ۱۱۹
 محمد عزیز الرحمن (رک : محمد آزاد بخت چشتی
 قادری) ۲۰۴
 محمد عطاء الله قادری (دکتر -) ۳۲۷
 محمد عطاء الرحمن ۳۰۸
 محمد عظیم ۲۴۲
 محمد عظیم الدین صدیقی ۱۹۰
 محمد علوی ۲۴۰
 محمد علی ۱۵

محمد قاسم ۳۲۷
 محمد قاسم (مولوی -) ۲۱۲
 محمد قاسم بن میران محیی الدین ۱۸۵
 محمد قاسم کمیست ۲۱
 محمد قاسم ولد میان غلام رسول ۳۱۴
 محمد قاسم هندو شاه (رک : فرشته) ۳۶
 محمد کاظم ۲۹۱
 محمد کاظم بن عبدالحکیم ۱۹۴
 محمد کاظم والد (رک : دیوان والد) ۷۸
 محمد کامل ملتانی ۱۷، ۱۸
 محمد کبیر صاحب کهرل (حاجی -) ۱۶
 محمد گل ۲۴۲
 محمد گل آخون زاده ۴۱۳
 محمد گلزار کیانی ۱۸۱
 محمد لطیف بن محمود الحسینی ۱۶۶
 محمد ماه صداقت کنتجاهی نوشاهی ۸۱، ۳۱۲
 محمد محسن (فقیر -) ۳۱۲
 محمد محسن شاه (سید -) ۲۶۰
 محمد محسن کاشانی
 محمد محمدن ۸۶
 محمد محمود الرحمن علوی قادری (مولانا صاحبزاده -) ۲۰۵
 محمد محمود بن احمد العینی ۲۵۳
 محمد مراد ۲۳۴
 محمد مراد کهو کهر ۶۹
 محمد مراد لاهوری ۹۱
 محمد مستقیم (رک : جواهر رقم) ۱۲۵
 محمد مشتاق بشیر ۳۱۷
 محمد مصطفی (ص) ۳۴۳، ۳۴۴
 محمد مصور کشمیری (فقیر -) ۸
 محمد مظفر الدین کوهمروی ۳۳۲
 محمد معین (دکتر -) ۲۶۳
 محمد ملک امان هزاروی ۳۳۴
 محمد منظور الرحمن ۲۰۵
 محمد موسی ۱۷۸
 محمد مؤمن حسینی طیب ۵، ۱۸۶
 محمد مهدی ملتانی ۱۵۵
 محمد میر بخش بزدار ۲۱۵
 محمد نجم الدین ۱۸
 محمد نجیب بن سید غریب آغا (سید -) ۱۴۷
 محمد نذیر رانجها ۳۱۰، ۳۱۱
 محمد نصر الله خان ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵
 محمد نصیر ۲۴۰، ۳۳۴
 محمد نصیر بخاری ۲۶۶
 محمد نصیر جعفر الملک الحسینی ۳۴۷
 محمد نعیم (مولانا -) ۲۹۲
 محمد نعیم نقشبندی ۱۳۴
 محمد نواز طائر ۲۶۰
 محمد نور الله احراری ۱۵۳، ۲۵۱
 محمد واثق ۲۸۵
 محمد وحید گل ۱۷۸
 محمد ولی میر باقی (رک : میر محمد) ۳۴۴
 محمد هاشم بن محمد قاسم الحسینی الجیلانی ۹۸
 محمد هاشم تھتوی (فقیر -) ۳۷، ۳۹، ۹۵
 محمد هاشم طهرانی ۲۶۵
 محمد هاشم کشمی ۱۷۶
 محمد همایون پادشاه غازی ۲۳۸
 محمد یار ۱۰۷
 محمد یار بن ملا محراب ۱۵۴
 محمد یحیی (رک : شاه خوب الله اله آبادی) ۱۹۰
 محمد یعقوب ۱۵
 محمدی قادری ۱۸۹ (رک : مسیح الزمان هانسوی)
 محمد یوسف ۲۲۱
 محمد یوسف (مولانا -) ۷۵
 محمد یوسف (صاحبزاده حافظ -) ۱۷۹
 محمد یوسف بن عبد الله ۱۵۳
 محمد یوسف (رک : ملا جهتو) ۱۶
 محمد یوسف بن محمد قاسم ۲۱

محمد قاسم ۳۲۷
 محمد قاسم (مولوی -) ۲۱۲
 محمد قاسم بن میران محیی الدین ۱۸۵
 محمد قاسم کمیست ۲۱
 محمد قاسم ولد میان غلام رسول ۳۱۴
 محمد قاسم هندو شاه (رک : فرشته) ۳۶
 محمد کاظم ۲۹۱
 محمد کاظم بن عبدالحکیم ۱۹۴
 محمد کاظم والد (رک : دیوان والد) ۷۸
 محمد کامل ملتانی ۱۷، ۱۸
 محمد کبیر صاحب کهرل (حاجی -) ۱۶
 محمد گل ۲۴۲
 محمد گل آخون زاده ۴۱۳
 محمد گلزار کیانی ۱۸۱
 محمد لطیف بن محمود الحسینی ۱۶۶
 محمد ماه صداقت کنتجاهی نوشاهی ۸۱، ۳۱۲
 محمد محسن (فقیر -) ۳۱۲
 محمد محسن شاه (سید -) ۲۶۰
 محمد محسن کاشانی
 محمد محمدن ۸۶
 محمد محمود الرحمن علوی قادری (مولانا صاحبزاده -) ۲۰۵
 محمد محمود بن احمد العینی ۲۵۳
 محمد مراد ۲۳۴
 محمد مراد کهو کهر ۶۹
 محمد مراد لاهوری ۹۱
 محمد مستقیم (رک : جواهر رقم) ۱۲۵
 محمد مشتاق بشیر ۳۱۷
 محمد مصطفی (ص) ۳۴۳، ۳۴۴
 محمد مصور کشمیری (فقیر -) ۸
 محمد مظفر الدین کوهمروی ۳۳۲
 محمد معین (دکتر -) ۲۶۳
 محمد ملک امان هزاروی ۳۳۴
 محمد منظور الرحمن ۲۰۵

- محمد یولداش ۱۷۴
 محمود ۲۶۱ ، ۳۴۶
 محمود الحسن شاه ۲۱۷
 محمود بن ابراهیم ۲۰۷
 محمود بن احمد سعید ۲۶۹
 محمود بن سعد الله اصفهانی ۱۸۹
 محمود بن طاهر ۲۷۰
 محمود بن علی بن فضل ۲۶۹
 محمود بنگلوری ۲۸۹
 محمود بن محمد عبدالله بن عبید الله بن محمود ۲۵۵
 محمود بن مسعود ۲۵۶
 محمود شاه هزاروی (سید -) ۲۳۱
 محمود لاهوری (بولالا -) ۲۶۳
 محمود (رک : قطب الدین شیرازی) ۹۵
 محمود نجم آبادی (دکتر -) ۹۰
 محیی الدین ۲۴۷
 محیی الدین قادری ۱۹۶
 محیی الدین محمد اورنگ زیب قادری ۱۸۸
 محیی الدین محمد پادشاه غازی ۲۰۰
 مختار الحسن شاه ۲۱۷
 مختار الحسن نقشبندی ۲۱۷
 مختار حسن گیلانی (گیلانی) (سید -) ۱۹ ، ۲۰
 مخدوم آدم لنواری ۵۵
 مخدوم الله بخش العباسی الکهوری ۵۹
 مخدوم الملک (رک : سید غلام میران شاه گیلانی)
 ۱۲۲
 مخدوم بصیر الدین سیوانی سندی ۴۰
 مخدوم جهانیان ۱۲۱
 مخدوم جهانیان جهانگشت بخاری ۱۳۵
 مخدوم ریاض جهانیان تقوی بخاری ۲۰
 مخدوم ضیاء الدین تهتوی ۴۸
 مخدوم طالب المولی ۴۲
 مخدوم عبدالواحد سندی سیوانی (رک : نعمان ثانی)
 ۳۸
 مخدوم محمد ابراهیم ۵۶
 مخدوم محمد حسینی ۱۹۶
 مخدوم محمد زمان ۵۵
 مخدوم محمد سندی ۴۸
 مخدوم محمد عابد سندی سیوانی ۴۰
 مخدوم محمد معین تهتوی ۳۸ ، ۴۸ ، ۴۹
 مخدوم محمد هاشم تهتوی سندی بتواری ۳۸ ، ۳۹
 ۴۰ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۵۹ ، ۱۵۱
 مداریه (مسلسله) - ۳۰۹
 مراد ۳۲۹ ، ۳۴۴
 مراد بخش ۲۹۴
 مراد شاه گردیزی (سید -) ۳
 مراد علی ۹
 مراد علی بن زاد حاجی ۱۹۲
 مرتضی جعفری (سید - ، دکتر -) ۱۸۷
 مرتضی مولوی (سید -) ۲۹۹
 مرزا صاحب (رک : مظفر جان جاناں دهلوی)
 ۳۰۶
 مزدا ۱۴۹
 مسعود الحسن شاه ۲۱۷
 مسعود عالم لدوی ۲۰۳
 مسکین الدین پیر بخش ۲۱۳
 مسکین محمد شریف ۲۲
 مسلم بن محمود شیرازی ۲۴۸
 مسلمانان ۳۲۳
 مسلمانان هند ۲۸۷
 مسیح الدین ابوالفتح گیلانی ۱۱۲
 مسیح الدین مهر کده لاهوری ۳۰۳
 مسیح الزمان هانسوی (رک : محمد قادری) ۱۸۹
 مسیحایی (رک : عبدالرحمن) ۲۳۴
 مشتاق احمد ۲۱۰
 مشیر کاظمی ۳۲۵
 مصباح الحق صدیقی ۱۰۱
 مصری ۳۲۱

- مصطفی القادری (سید -) ۲۰۳
 مصطفی المولوی البلغرادى ۲۸۱
 مطیع ۱۸
 مطیع الامام (دکتر-) ۳۰
 مظاہری (رک : عبدالله لک) ۱۳۱
 مظفر حسین نوشاھی (سید -) ۷۹
 مظفر خان ولد خضر خان ۲۴۲
 مظفر رقم ۱۵
 مظہر الحق (رک : ابو عبدالله محمد فاضل بن سید حسن الحسینی الترمذی الاکبر آبادی) ۸۲
 مظہر بن محمد بن الحسن الشفایى ۲۸۲
 مظہر جان جانان دهلوی (رک : میرزا صاحب) ۳۰۶
 معلى ۱۶
 معاویہ ۱۹۹
 معین الدین بن خواجہ خاوند محمود بن خواجہ میر سید شریف (رک : خواجہ محمد معین الدین) ۷۰
 معین الدین خان ۵۸
 معین الدین هراقى ۳۰۰
 معین المسکین فراہی ۱۲۶ ، ۱۳۹ ، ۱۸۵
 مغول ۱۸۸ ، ۸۷
 مفتی احمد یار خان ۲۲۸
 مفتی تاج الدین بن امام الدین ابن قاضی نظام الدین بن قاضی عبدالباقي ۱۸۵
 مفتی سیف الرحمن ۷۷
 مفتی محمد حیات ۱۲۶
 مفتی محمد علی قاضی ۲۳۷
 مقبول بیگ بدخشانى (پرفسور -) ۳۳۹
 مکی (رک : عباس بن علی الجوسی) ۱۴۸
 مکی شاه بابا ۶۳
 ملا اسد الله ۱۹۶
 ملا امان الله صاحب ۱۷۲
 ملا بدر الدین سرھندی ۱۷۶ ، ۱۷۸
 ملا تقی ۱۰۷
 ملا جلال ۱۵۶
 ملا جلال آخوند ۲۱۰
 ملا جھتو (رک : محمد یوسف) ۱۶
 ملا حسین ابن الشیخ صابر السندی ۱۱۱
 ملا حسین واعظی کاشفی ۲۱۰ ، ۲۵۲ ، ۲۸۶
 ملا حمید الله ۲۵۴
 ملا خان محمد ۱۶۳
 ملا خسرو ۱۵۱
 ملا خیر الله ۳۲۷
 ملا روضۃ الدین ولد ملا لال (فقیر -) ۱۷۶
 ملا سلیم ۲۵۳
 ملا سید علی ۲۴۰
 ملا عبدالحکیم بن شمس الدین (رک : ملا عبدالحکیم سیالکوٹی) ۲۴۱
 ملا عبدالحکیم سیالکوٹی ۸۴ ، ۱۶۷
 ملا عبدالحکیم سیالکوٹی ۱۶۸ ، ۲۳۹
 ملا عبدالشکور ابن ملا خیر الله ۳۲۷
 ملا عبدالغفور ۲۸۷
 ملا عبدالقادر ۲۸۷
 ملا عبدالکریم سیالکوٹی ۴۰
 ملا عبدالله ملتانی ۱۳۴
 ملا گل محمد ۳۱۰
 ملا محمد باقر مجلسی ۹۰
 ملا محمد حسن ۲۴
 ملا محمود بن نظام (رک : غزالی)
 ملا مسعود ملتانی ۱۳۴
 ملا معین الدین فراہی ۸۰
 ملا معین مسکین فراہی ۳۴۰
 ملا میرزا جان ۱۴۸
 ملا وزیر معقولی ۲۵۰
 ملک احمد نواز ۱۰۲
 ملک عبدالله (حاجی -) ۳۰۲

مولانا احمد الدین الکیلوی ۱۶۱ ، ۱۶۲
 مولانا احمد برنی ۱۳۵
 مولانا احمد حسین مدنی ۲۰۳
 مولانا احمد دین ۶۸
 مولانا اشرف علی تھانوی ۳۲۱
 مولانا جامی (رک: جامی) ۲۸۳
 مولانا جلال الدین اشھاسی ۲۲۰
 مولانا جلال الدین رومی (رک: مولوی ، رومی)
 ۲۸۳ ، ۳۷
 مولانا جلال الدین محمود بلخی ۱۰۷
 مولانا حافظ حاجی محمد عبدالکریم ۷۴
 مولانا حسین علی ۳۳۴
 مولانا خیر محمد ۳۳۲ ، ۳۳۳
 مولانا رحمت علی خان سامی ۲۲۴
 مولانا رضوان الله مردانی ۳۳۲
 مولانا زین الدین (رک: میان صاحب) ۷۲ ، ۱۵۳
 مولانا سعدالدین کاشغری ۲۸۳
 مولانا شیخ صابر صاحب (رک: میان صاحب)
 ۱۵۲
 مولانا سید حبیب الله شاه غرشین ۲۱۵
 مولانا صاحب مکهدی ۱۵۳
 مولانا عبدالله ۲۲۴
 مولانا عبدالحکیم ۳۲۱
 مولانا عبدالحکیم میالکوتی ۱۹۳
 مولانا عبدالعزيز خوشنویس ۳۲۱ ، ۳۲۲
 مولانا عبدالعلی مستالوی ۶۶
 مولانا عبدالغفور لاری ۱۶۲
 مولانا عبدالله خلف مولانا عبدالحکیم میالکوتی
 ۱۹۵
 مولانا عبدالوحد ۲۹۴
 مولانا عبیدالله مندی ۳۹
 مولانا عبیدالله سواتی ۱۹۵
 مولانا علی قاری ۹۵

ملک محمد اقبال (پرفسور) ۷۹ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹
 ۱۴۱ ، ۱۸۷ ، ۱۹۱ ، ۱۹۹ ، ۳۰۴ ، ۳۰۹
 ۲۱۴ ، ۲۱۶ ، ۲۲۸ ، ۲۳۱
 ملک محمد جائسی ۲۸۵
 ملک محمد رمضان مستونگی ۲۴
 ممتاز (رک: میرزا برخوردار بن محمود ترکمان
 فراهی) ۱۲۶
 ممتاز حسن (دکتر) ۲۷ ، ۱۴۹ ، ۲۴۵
 ۲۷۹
 ممتاز علی قریشی ۱۶۸
 منشی سیحان ۱
 منشی گویند رام پندت ۲۶۷
 منشی محمد حسین صاحب ۱۴
 منشی نور جمال هزاروی ۲۴۴
 منشی تولکشور ۶۴
 منصور بن محمد بن احمد ۳
 منصور بن محمد بن احمد بن یوسف ۱۶
 منصور عباسی ۵۳
 منظور الحق صدیقی (پرفسور) ۱۸۷
 منظور حسین (مولانا) ۳۰۸ ، ۳۰۹
 منظور عالم قریشی نقشبندی مجددی (مولانا
 الحاج) ۳۱۸ ، ۳۱۹
 منوچهر ۱۸۱
 منوچهر متوده (دکتر) ۹۰
 منوچهر ظلی (سفیر شاهنشاه آریا مهر) ۱۳۲
 منیری ۸۸
 موسی (خواجہ) ۱۷
 موسی بن محمد لودن افغان ۱۰۰
 موسی بن میان محمد رانجھا (فقیر) ۱۴۲
 موسی بنی اسرائیل ۲۳۱
 موسی محمد الشنوار افغانی ۹۶
 مولا علی بن ابن طالب (ع) ۶۳
 مولانا ابوالبرکات منیر لاهوری ۱۶۹
 مولانا ابوذر حاجی المحرمین ۲۴۲

- مولانا غلام الله خان (شیخ القرآن) ۱۲۸ ، ۳۳۲
- ۳۳۴
- مولانا غلام جیلانی ۲۴۹
- مولانا غلام ربانی ۳۳۲
- مولانا غلام مصطفی قاسمی ۳۹
- مولانا فضل الرحمن چشتی نظامی صابری علی زئی
- ۳۲۷
- مولانا فضل الرحمن علی زئی ۳۳۷
- مولانا فضل حق ۱۲۷
- مولانا محدث دهلوی ۱۷۴
- مولانا محمد ۲۱۸
- مولانا محمد الحسینی ۳۴۴
- مولانا محمد باقر بن شرف الدین اللاهوری العباسی
- ۱۶۲
- مولانا محمد شریف کشمیری ۳۳۳
- مولانا محمد عارف (رک : عارف) ۱۶۶ ، ۱۷۹
- مولانا محمد علی مکھدی ۶۸ ، ۷۱ ، ۷۲
- مولانا محمد ملک هزاروی قادری ۳۳۳
- مولانا محمد هاشم بن عبدالغفور سندھی تهتهوی
- ۱۶۱
- مولانا معین الدین احمد الواعظ ۲۳۵
- مولانا معین الدین اجمیری ۴۰
- مولانا ملک امان هزاروی ۳۳۳
- مولانا میان جمیل احمد نقشبندی شرقپوری ۳۴۳
- مولانا نبی بخش حلوی ۳۴۰ ، ۳۴۲
- مولانا نور الدین عبدالرحمن جاسی (رک : جاسی)
- ۲۱۸ ، ۹۹
- مولانا واعظ کاشفی ۹
- مولانا هبة الله عبدالحی قریشی قادری مکی لاهوری
- ۱۳۶
- مولانای روم (رک : مولوی) ۴۸
- مول چند شاه جهان آبادی ۲۳۰
- مولوی ۲۴۲
- مولوی ۳۷ ، ۴۸ ، ۲۸۳
- مولوی اسد الله ۲۱۰
- مولوی الف ۱۱۰
- مولوی حسام ۲۴۰
- مولوی حسن القصبوری ۳۴۲
- مولوی حکیم کریم بخش ۳۳۲
- مولوی سید حسین احمد شاه ۳۳۱ ، ۳۳۲
- مولوی سید محمود علی شاه جلوی مظفر آبادی
- (رک : کاظمی حسینی) ۳۰۹
- مولوی عبدالحق (رک : بابای اردو) ۳۱
- مولوی عبدالعزیز ۳۳۳
- مولوی غلام دستگیر هاشمی قصوری ۳۴۱
- مولوی غلام رسول ۳۳۲
- مولوی قاری محمد زرین ۳۲۱
- مولوی کاتبی ۱۵۰
- مولوی محمد نبوی ۳۸
- مولوی محمد جان ۳۰۴
- مولوی محمد جمعه ۲۶
- مولوی محمد شاکر ۵۵
- مولوی محمد صادق کشمیری ۳۳۳
- مولوی محمد فرید ۳۰۵
- مولوی محمود شیرازی ۱۷۵
- مولوی معین الدین بارنولی ۱۹۰
- مولوی میان عبدالحق ۱۵۷
- مولوی میان محمد پنجابی کھکری ۲۲
- مولوی نبی بخش حلوی ۳۴۱
- مولوی نور حسین ۲۰۴ ، ۳۰۴
- مولوی یار محمد ملتانی ۹۶
- مہاراجہ رتن سنگھ بہادر ۸۸
- مہاراجہ نراندہر سنگ مہندر بہادر ۱۸۲
- مہترا داس ۱۶
- مہدی الحنفی ۲۱۹
- مہدی شاہ ۲۵۸

- مهر شاه عالم پادشاه غازی ابوالمظفر جلال الدین ۱۲۳
 مهر علی شاه گولروی (سید -) ۱۰۹
 مهر علی شاه ۲۰۹
 مهر و محمد (رک : محمد بهمان القادری) ۲۰۷
 میان احمد ۱۴۲
 میان محمد اکرام بن عبدالعزیز ۲۰۲
 میان بری جیو ۱۵۴
 میان بوتتا ۳۰۳
 میان پنون ۳۴۱
 میان پیر بخش ۷۳
 میان جان محمد ۲۲۰
 میان جمال الدین (رک : میان فضل الدین) ۲۱۳
 میان جمیل احمد شرقپوری ۳۴۵ ، ۳۴۴ ، ۳۴۰
 میان جی (رک : عبدالرحمن خان) ۲۳۱
 میان جی معین الدین چشتی ۱۹۷
 میان حامد قاری لاهوری ۱۳۶
 میان زین الدین (رک : میان صاحب) ۷۰
 میان سعید احمد ۳۴۳
 میان سلطان احمد ۲۰۹
 میان شوکت محمود ۲۹۳
 میان صاحب (رک : مولانا شیخ صابر صاحب) ۱۵۲
 میان صاحب بوستان ۲۴۲
 میان صاحب (رک : مولانا زین الدین) ۷۰ ، ۷۳
 میان عابد لاهوری ۱۳۶
 میان عبدالغنی خان ۲۹۳
 میان غلام الله پدر میان جمیل احمد شرقپوری ۳۴۴
 میان غلام حسین بن عبدالله ۳۴۷
 میان غلام رسول ۳۴۶
 میان غلام محمد بن عبدالله ۳۴۷
 میان غلام محی الدین قصوری ۳۴۱
 میان فضل الدین ۲۱۳
 میان فضل الدین ولد نظام الدین ۲۰۰
 میان کریم حیدر ۲۱۳
 میان محسن ۳۰۷
 میان محمد ۱۱۰
 میان محمد بن حافظ شیخ مسعود بن حافظ الله وار ۲۱۹ ، ۲۲۱
 میان محمد بن میان محمد سرفراز کهورا ۶۳
 میان محمد حسین ۸۴
 میان محمد خان برادر میان ۶۳
 میان محمد سرفراز کهورا (شهید)
 میان محمد شاه صاحب ۲۹۴
 میان محمد کهوکهر (رک : کهوکهر) ۲۲۰
 میان محمد عطاء الله ۳۰۸ ، ۳۰۹
 میان محمد غور ۱۵۰
 میان محمد فاضل ۲۵۱
 میان محمدی (رک : صاحب زاده چمکنی) ۱۵۸
 میان محمد یعقوب ۲۶۱
 میان محمود ۷۷
 میان محمود ولد میان غلام مصطفی ۳۰۷
 میان موسی درویش ۲۱۵
 میان نصرالله بن عبدالسلام ۲۴۱
 میان نظام الدین ۲۸۴
 میان نور عالم ۲۹۴
 میان ولی محمد ۲۰۰
 میر (رک : سید میر جان الله شاه رضوی دوهری) ۴۰
 میر ابراهیم ولد سید محمد یزدی ۲۳۰
 میر احمد صاحب (مولانا -) ۱۵۶
 میر احمد شاه قادری ۳۱۲
 میر احمد خان (رک : خان قلات) ۲۳۳
 میر اعظم امیر کرملی ۶۲
 میران بخش ۸۲
 میر انوار احمد اشرفی ۲۸۲

میر حسن دهلوی (سید -) ۱۸۳
 میر حسین ۱۷۴
 میر حسین کهلی ۲۱۷
 میر خدا بخش بھارانی مری باوچ ۲۴
 میرزا احمد بیگ لاهوری ۸۵
 میرزا احمد وقار شیرازی ۲۷۸
 میرزا اسد الله خان غالب ۱۷۵
 میرزا اسد بیگ ۴۵
 میرزا اعجاز ۴۵
 میرزا برخوردار بن محمود ترکمان فراهی (رک : ممتاز) ۱۲۶
 میرزا جان ۷۸
 میرزا چوون علی بیگ رئیس مراد آباد ۱۳۵
 میرزا خان ۷۵
 میرزا صادق نامی اصفهانی ۴۳ ، ۴۴
 میرزا فصیح زبانی (رک : حافظ جنی) ۳
 میرزا قاسم بیگ ۱۹۸
 میرزا قاسم بیگ چنگیز خان ۱۹۸
 میرزا قاضی ابن کاشف الدین محمد ۴۶۵
 میرزا قلیچ بیگ ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷
 میرزا کوچک (رک : محمد شفیع) ۱۲۳
 میرزا کوچک خان وصال شیرازی ۲۱۳ ، ۱۳۳
 میرزا مبارک الله (رک : واضح و ارادت خان) ۱۵۹
 میرزا محمد بن مهدی ۱۲۵
 میرزا محمد رضای منجم باشی ۱۶۹
 میرزا مظهر جان جانان ۹۶ ، ۳۱۶
 میرزا مهدی خان صفوی ۳۳
 میرزا مهدی خان منشی ۴
 میرزا مهدی خواجہ بخاری ۲۶۷
 میر زاہد حسین شاہ (سید -) ۱۱۷
 میر زای الهاشمی العقیلی (رک : یحیی علی) ۱۹۵
 میر سجاد حسین قریشی ۲۳۶
 میر سید راجو صاحب ۲۳۶
 میر سید شریف جرجانی ۳۹ ، ۲۴۸ ، ۳۳۲
 میر سید علی ہمدانی (رک : امیر کبیر) ۷۹
 ۳۲۶
 میر شان شاہی ۲۶۴
 میر شیخ جہجو ابن والیمحمد ابن محمد حیات معروف بہ نالہند ۳۴۴
 میر شیر علی ۲۴
 میر صاحب ۵۴
 میر صاحب ابن فتح علی خان تالپر ۴۴
 میر صفی الله ۵۶
 میر عبدالرشید ۴۹
 میر عبداللہ ۱۹۲ ، ۱۹۳
 میر عبداللہ مشکین الحسینی الترمذی ۱۷
 میر عطا حسینی ۴
 میر علی احمد تالپور ۵۸
 میر غلام جعفر ۲۴۲
 میر قطبی ۴۰
 میر کلنگی بخاری ۱۸۵
 میر ماہ بن میر عرب ۱۰۴
 میر محمد ۱۱۹
 میر محمد (رک : محمد ولی میر باقی) ۳۴۴
 میر محمد ابراہیم سیالکوٹی (مولانا -) ۱۶۹
 میر محمد باقر دامادی ۲۳۴
 میر محمد حسن ۱۳۳ ، ۱۹۲
 میر محمد حسین ۱۹۴
 میر محمد خلیل بن محمد فیض الحسینی ۲۹
 میر محمد رشید الحسنی و الحسینی التستری ۱۰۰
 میر محمد سجاد حسین قریشی ۲۹۸
 میر محمد مؤمن نصیری طوسی ۳
 میر محمد نوشہ ۴۸
 میر معصوم ۵۰
 میر ناجا بن میر عرب ۱۸۵
 میر نور محمد (دکتر -) ۵۸
 میرولی الله ایت آبادی ۲۸۹
 مہندو ۱۸۶

میر حسن دهلوی (سید -) ۱۸۳
 میر حسین ۱۷۴
 میر حسین کہلی ۲۱۷
 میر خدا بخش بھارانی مری باوچ ۲۴
 میرزا احمد بیگ لاهوری ۸۵
 میرزا احمد وقار شیرازی ۲۷۸
 میرزا اسد الله خان غالب ۱۷۵
 میرزا اسد بیگ ۴۵
 میرزا اعجاز ۴۵
 میرزا برخوردار بن محمود ترکمان فراهی (رک : ممتاز) ۱۲۶
 میرزا جان ۷۸
 میرزا چوون علی بیگ رئیس مراد آباد ۱۳۵
 میرزا خان ۷۵
 میرزا صادق نامی اصفهانی ۴۳ ، ۴۴
 میرزا فصیح زبانی (رک : حافظ جنی) ۳
 میرزا قاسم بیگ ۱۹۸
 میرزا قاسم بیگ چنگیز خان ۱۹۸
 میرزا قاضی ابن کاشف الدین محمد ۴۶۵
 میرزا قلیچ بیگ ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷
 میرزا کوچک (رک : محمد شفیع) ۱۲۳
 میرزا کوچک خان وصال شیرازی ۲۱۳ ، ۱۳۳
 میرزا مبارک الله (رک : واضح و ارادت خان) ۱۵۹
 میرزا محمد بن مهدی ۱۲۵
 میرزا محمد رضای منجم باشی ۱۶۹
 میرزا مظهر جان جانان ۹۶ ، ۳۱۶
 میرزا مهدی خان صفوی ۳۳
 میرزا مهدی خان منشی ۴
 میرزا مهدی خواجہ بخاری ۲۶۷
 میر زاہد حسین شاہ (سید -) ۱۱۷
 میر زای الهاشمی العقیلی (رک : یحیی علی) ۱۹۵
 میر سجاد حسین قریشی ۲۳۶
 میر سید راجو صاحب ۲۳۶

ن

نصیر الدین محمد بن عبدالکریم الانصاری
الاستر ابادی ۱۹۵
نصیر الدین محمد بهادشاه غازی ۱۹۴
نظام الدین ۲۰۱، ۳۴۲
نظام الدین کعب ظهیر ۳۳۲
نظام الدین محمد هادی خان الصفوی (رک):
شاگرد)
نظام نیشابوری (رک: حسن بن محمد قبی) ۷۸
نظام ولد برخوردار ۸۱
نظامی (رک: حکیم نظامی گنجوی) ۱۰۸، ۳
۳۰۶
نعتی سهروردی (رک: محمد عبدالله) ۳۴۲
نعمان ثانی (رک: عبدالواحد سندی سیوانی) ۳۸
نعمت الله ۲۵۱، ۶
نعمت خان عالی ۳۳۰، ۵۱
نعم کل آخوند زاده ۲۴۲
نفیس بن عوض بن حکیم الطیب ۲۵۵
نفیس رقم (رک: سید انور حسین) ۱۸۲
نقشبندیہ (سلسلہ -) ۳۰۹
نقوی (دکتر -) ۳۲
نقیب احمد پیشاوری (مولانا -) ۱۶۱
نواب اسد الله خان غالب ۲۳۵
نواب الدین ۱۹۶
نواب حاجی عاشق محمد خان صاحب ۶
نواب درگاه قلیخان ۱۹۴
نواب سراج الدوله نور الدین جنگ ۱۱۴
نواب سعدالله خان ۳۰۷
نواب صاحب (رک: دیر نواب صاحب) ۱۸
نواب صدر جهان ۲۴۳
نواب فقیر الله خان ۲۳۵
نواب مجدالدوله بهادر بهرام جنگ ۲۹۹
نواب مهدی علی خان ۲۵۹
نواب نظام الدین خان ۱۴۱
نواب نظام الملک آصف بجاء اول ۱۹۴

نادر خان ۲۷۸
نادر خان گوهر خان ۲۷۶
نادر شاه ۴
نادر شاه باقی ۲۷۸
نادر علی ۱۹۶
ناصر الدین ۳۳۰
ناصر الدین سلطان محمد شاه عبدالعزیز ۲۷۷
ناصر الدین شاه ۱۲۶، ۲۷۸
ناصر الدین قاضی بیضاوی ۲۲۰
ناصر الدین محمد بن محمد ۱۷۴
ناصر بن محمد بن حیدر و مال شیرازی ۲۶۴
ناصر خسرو (میدنا -) ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۸
ناظر حسین ۱۱۶
ناموس فریدون زمان (رک: محمد شجاع ناموس،
دکتر -) ۸۹
نبی بخش خان بلوچ (دکتر - رک: بلوچ) ۳۷
نجیم الدین ۷۶
نجیم الدین نسفی ۲۲۰
نخشبئی (رک: ضیاء الدین نخشبئی) ۱۳۷، ۲۰۱
نذر حسین شاه ۴۱۶
نذر صابری (رک: غلام محمد نذر صابری) ۶۸،
۱۱۴
نسیم اختر کیانی ۱۸۱
نسیم عثمانی ۲۵
نسیم کنری ۲۵۲
نسیمی ۲۸۳
نصرالله بن پیخو بن راجه بن سلطان بن وروهر
لانکاه ۲۲۰
نصرالله بن محمد بن جمال الادوی الکرمانی
(رک: الکرمانی) ۱۹۲
نصیرالدین طوسی (رک: خواجه نصیر الدین
طوسی) ۲۴۹
نصیرالدین غورغشتوی (مولانا -) ۱۵۵

نوروز محمد بن عبدالباق ارغون ۱۸۵
نوشاه گنج بخش (رک: حاجی محمد نوشه گنج بخش)

۸۰، ۸۲، ۸۵، ۳۱۱، ۳۱۲

نوشاهی (رک: غلام مصطفی) ۸۶
نوشه گنج بخش (رک: حاجی محمد نوشاه گنج

بخش) ۸۱، ۸۶، ۸۷

نوگره گوپال کول ۱۹۶

نولکشور (رک: منشی نولکشور) ۳۵، ۵۸، ۶۴

۷۴، ۱۰۱

و

واحد بخش ۱۲۱

وارث علی شاه نوشاهی جالندهری (سید -) ۳۱۲

واضح (رک: میرزا مبارک الله) ۱۵۹
واعظ کاشفی (رک: ملا حسین واعظ کاشفی)

۲۵۹

واله (رک: محمد کاظم) ۷۸

وجیه الدین گجراتی ۳۸

وحید شاه بخاری ۲۴۴، ۲۵۰، ۲۶۶

وحید قریشی (دکتر -) ۱۰۶، ۱۳۷

وزیر الحسن عابدی (رک: سید وزیر الحسن

عابدی) ۹۰، ۲۴۵

وصال (رک: میرزا کوچک خان، محمد شفیع)

۱۲۳

ولی احمد ۳۳۷

ولی الله ۲۴۲

ولی لاهوری ۱۹۶

ولی محمد ۲۵۲، ۳۰۳

ولی محمد مدامی ۳۰۳

وولز (رک: مجموعه وولز) ۱۰۳

ه

هاتف دهلوی ۱۹۳

هاشم ۸۷

هاشم فدوی ۱۱۸

هخامنشی ۱۴۶

نوبهار کیانی ۱۸۱

نور احمد ۲۴۱

نور احمد (رک: ملا شیخ نور احمد) ۱۵۰

نور احمد بن جمال محمد ۱۷

نور احمد بن درویش محمد بن ولی محمد بن

عبدالرزاق ۹۹

نور احمد ولد حافظ شیخ محمد ۱۴۵

نور الحق بن ابی المجدد عبدالحق دهلوی ۱۷۳

نور الدهر بن ابوالفتح ۱۴۲

نور الدین ابوالحسن السهروردی ۲۸۰

نور الدین چکوری (حافظ -) ۲۲۶

نور الدین شیخ حامد ۲۱۷

نور الدین عبدالرحمن جامی ۲۰۰

نور الدین محمد ۱۲۷

نور الدین محمد شیرازی ۲۳۴

نور الله شستری ۲۴۷

نور الله نوشاهی ۸۱

نور جمال پشاوروی ۷۵

نور حسین ۲۲۱، ۲۳۱

نور حسین (مولانا -) ۲۰۴

نور حسین (مولوی -) ۳۰۴

نور حسین شاه بخاری (سید -) ۳۱۶

نور خان (مولوی -) ۳۰۲

نور صاحب نواب الله نواز خان ۱۱۸

نور عالم ۲۴۱

نور عالم نوشاهی ۸۳

نور علی نور ۸۱

نور محمد ۱۸۳، ۲۱۲، ۳۰۰، ۳۱۸، ۳۴۵

۳۴۶

نور محمد بن سید احمد قاضی موسی خلی ۱۶۲

نور محمد پروانه مستونگی ۲۴

نور محمد شاه قادری (سید -) ۱۷۰

نور محمد قریشی ۱۱۲

نور محمد موسی خلی ۱۷۲

یحیی بن ابی بکر محمد العامری الحرصی ۲۵۴
 یحیی بن شیخ یوسف بن شیخ دنوشری ۱۵۱
 یحیی علی الهاشمی العقیلی (رک : آغای بن محمد
 علی خان) ۱۹۵
 یحیی منیری (رک : منیری) ۱۳۶
 یعقوب البنانی (رک : مولوی) ۲۴۲
 یعقوب بن سید علی ۲۰۶
 یعقوب بن عثمان محمود الغزنوی چرخي (رک :
 یعقوب چرخي) ۳۴۴ ، ۱۱۰ ، ۷۳
 یعقوب چرخي (مولانا -) ۳۰۱ ، ۱۷۸ ، ۱۱۵
 یعقوب کابینی ۲۷۵
 یعقوب ولد محمد صلح ۱۲۱
 یوسف (ع) ۲۸۷
 یوسف بن شیخ محمد ۸
 یوسف بن عمر بن یوسف الصوفی ۱۴۳
 یوسف بن محمد یوسف الطیب (رک : طب یوسفی)
 ۲۵۵
 یوسف جرجانی ۵۷
 یوسف حسین ۱۹۸
 یوسف عبدالغفور ۴۳
 یوسف گدا ۱۵۴

هدایت الله رمال شیرازی (میان -) ۱۲۶
 هدایت علی لکهنوی ۲۰۰
 هرکرن ۸۲ ، ۸۶ ، ۲۰۱ ، ۲۰۸
 هری سینگه ۱۴۶
 همایون پادشاه (رک : محمد نصیر الدین همایون
 پادشاه) ۱۹۷
 همدانی (دکتر -) ۹۸
 هندوان ۳۲۳
 هندو سجان سنگه (رک : سجان رای) ۲۸۷
 هندو شاه فرشته ۹۲
 هندی ۱۰۵

ی

یار غار (رض) ۴۹
 یار محمد ۲۰۱
 یار محمد ملتانی (مولوی -) ۹۶
 یاسین رضوی (دکتر -) ۹۴
 یاقوت الحبشی ۱۵۱
 یاقوت رقم خان (رک : محمد عارف الهروی) ۱۸۶
 یاقوت مستعصمی ۱۵ ، ۱۱۷
 یحیی بن ابوالفتح سید محمد الحسنی الحسینی ۲۲

۵- فهرست نامهای کتابخانه ها و کتابفروشی ها

سند پرونشال لائبریری (رک: کتابخانه استان
سند) ۴۲

ع

عباسی کتب خانه (رک: کتابفروشی و انتشارات
عباسی) ۳۳
عبدالواحد بک دپو (رک: کتابفروشی آقای
عبدالواحد) ۳۳

ک

کتابخانه آستان قدس رضوی ۲۳۵
کتابخانه آستانه قادریه ۳۱۶
کتابخانه آصفیه ۱۸۲
کتابخانه آمریکا (رک: آمریکن سنتر) ۳۳
کتابخانه ابن عبدالله ۱۷۰
کتابخانه احسان دانش ۱۹۳
کتابخانه احمد المدارس ۲۹۰
کتابخانه احمدیه سعیدیه ۱۷۱
کتابخانه اختر راهی ۲۰۳
کتابخانه استاد حضور احمد مایم ۶۰
کتابخانه استاد سید وزیر الحسن عابدی ۹۰
کتابخانه اسلامیہ (رک: مکتبه اسلامیہ) ۲۵
کتابخانه اشرفیہ ۳۲۱
کتابخانه سند (رک: سند پرونشال لائبریری) ۴۲
کتابخانه امامبارہ عابد حسین شاه ۲۶۲
کتابخانه سید امتیاز حسین شاه ۲۶۲
کتابخانه انجمن ادبی سند (رک: سند ادبی مورد)
۳۵
کتابخانه انجمن اسماعیلیہ ۲۶۷
کتابخانه انجمن ترقی اردو ۳۱

آ

آمریکن سنتر (رک: کتابخانه آمریکا) ۳۳

ا

اردو مبارک لائبریری (رک: کتابخانه مبارک
اردو) ۱۲۰
اقبال پبلیشرز (رک: کتابفروشی و انتشارات اقبال)
۳۳

ب

بوک لند (رک: مرکز کتاب) ۳۵

پ

پبلیک لائبریری (رک: کتابخانه عمومی) ۱۳۰
پنجاب یونیورسٹی لائبریری (رک: کتابخانه
دانشگاه پنجاب) ۱۰۲، ۱۰۱

ج

جان گریت میموریل لائبریری (رک: کتابخانه
جان گریت) ۱۶۷

د

دارالمطالعہ انجمن جان نثاران حسین (رک:
کتابخانه انجمن جان نثاران حسین) ۱۱۶
دیالسینک پبلیک لائبریری (رک: کتابخانه
عمومی دیالسینک) ۱۰۱

و

رویال بوک کمپانی (رک: کتاب فروشی رویال)
۳۵

ی

سنٹرل لائبریری (رک: کتابخانه مرکزی
بہاولپور) ۱۳

کتابخانه جامع حنفیه انوارالعلوم ۳۲۲
 کتابخانه جامع رضویه ضیاء العلوم ۱۰۸
 کتابخانه جامع عربیه اشاعت القرآن ۱۵۸
 کتابخانه جامع فرقانیه مدنیہ ۳۲۱
 کتابخانه جامع مدنیہ دارالارشاد ۱۱۵
 کتابخانه جان گریٹ (رک: جان گریٹ میموریل لائبریری) ۱۶۷
 کتابخانه جدید ۲۱۸
 کتابخانه جمال سویدا (حکیم محمد نبی خان) ۹۰
 کتابخانه چوهدری عبدالغفور ۱۱
 کتابخانه حاج سید محمد شاه ۳۳۵
 کتابخانه حاج شیر محمد نظامانی ۵۴
 کتابخانه حاج عبدالعلیم خان خویندی ترین ۸
 کتابخانه حاجی فضل کریم صاحب ۲۹۵
 کتابخانه حاجی محمد حنیف صدیقی ۵۶
 کتابخانه حافظ ریاض احمد اشرفی ۱۰۸
 کتابخانه حافظ غلام ربانی ۳۱۷
 کتابخانه حافظ محمد طیب الرحمن ۲۰۵
 کتابخانه حبیبیه ۲۲۸
 کتابخانه حسینیہ ۳۲۴
 کتابخانه حکیم محمد موسی امرتسری ۹۱
 کتابخانه حکیم نیر واسطی ۱۱۲
 کتابخانه حکیم محمد یحیی خان شفا حاذق العصر ۳۲۰
 کتابخانه حقایق ۱۵۶
 کتابخانه حمیدیه (کیمبلپوری) ۲۰۹
 کتابخانه حمیدیه (راولپندی) ۳۰۰
 کتابخانه خان قلات (میر احمد خان) ۲۳
 کتابخانه خاندان قلعه داری ۱۲۹
 کتابخانه خانقاه موسی زئی شریف (رک: کتابخانه احمدیه سعیدیه) ۱۷۲
 کتابخانه خانقاه نقشبندیہ مجددیه ۷۴
 کتابخانه خانه فرهنگ ایران (کوئٹہ) ۲۵
 کتابخانه خانه فرهنگ ایران (گراچی) ۳۲

کتابخانه انجمن جان نثاران حسین (رک: دارالمطالعہ انجمن جان نثاران حسین) ۱۱۶
 کتابخانه انجمن مرکزی اردو ۱۰۴، ۱۰۵
 کتابخانه انعام الحق کوثر ۲۳
 کتابخانه انوارالعلوم مدرسه حنفیه انوارالعلوم ۱۷۰
 کتابخانه اورنگ زیب ۱۴۷
 کتابخانه بانک ملی پاکستان ۲۷۹
 کتابخانه بخاریان ۲۰
 کتابخانه بخش فارسی دانشگاه پیشاور ۱۸۶
 کتابخانه بدخشانی ۳۳۹
 کتابخانه بلہی شاه ۱۰۰
 کتابخانه بنیاد ملی ہمدرد ۲۸۰
 کتابخانه پادشاه عالمگیر سکندر اقبال ۷۵
 کتابخانه پرفسور احمد حسین احمد قریشی ۱۲۹
 کتابخانه پرفسور حافظ عبدالرزاق ۲۹۷
 کتابخانه پرفسور منظورالحق صدیقی ۱۸۷
 کتابخانه پشتو آکادمی ۲۶۰
 کتابخانه پنجابی ادبی آکادمی (رک: کتابخانه ملی) ۸۷
 کتابخانه پیران راشدیہ ۴۲
 کتابخانه پیر جہندو ۳۸، ۴۱، ۴۷، ۴۸، ۵۰
 کتابخانه پیر حسام الدین راشدی (رک: گنجینہ پیر سند) ۲۸
 کتابخانه پیر خورشید قریشی ۲۳۶
 کتابخانه پیر راشدی (رک: گنجینہ پیر سند) ۲۸
 کتابخانه پیر علی محمد راشدی ۱۸۰
 کتابخانه پیر نجی اللہ راشدی ۴۲
 کتابخانه تبسم قریشی ۱۲۸
 کتابخانه جامع مسجد ۱۵۹
 کتابخانه جامعہ اثنا عشریہ ۱۰۱
 کتابخانه جامعہ اسلامیہ اسرار العلوم ۳۲۲
 کتابخانه جامعہ حنفیہ ۱۱۷

- کتابخانه* فرهنگ ایران (حیدر آباد سند) ۶۰
 کتابخانه* خانه* فرهنگ ایران (لاهور) ۹۱
 کتابخانه* خانه* فرهنگ ایران (راولپندی)
 کتابخانه* خواجه عبدالرحیم ۲۱۳
 کتابخانه* خواجه محمد زمان سواری والا ۴۲
 کتابخانه* خیر المدارس ۷
 کتابخانه* دارالعلوم تعلیم القرآن ۱۲۷
 کتابخانه* دارالعلوم جامعہ عربیہ مدنیہ ۳۳۳
 کتابخانه* دارالعلوم حنفیہ ۲۹۴
 کتابخانه* دارالعلوم حنفیہ عثمانیہ ۱۲۷
 کتابخانه* دارالعلوم مہریہ ۳۲۲
 کتابخانه* دانشکدہ اسلامیہ ۲۴۴، ۲۶۶
 کتابخانه* دانشکدہ دختران ۲۳۶
 کتابخانه* دانشکدہ دولتی کیویت ۱۱۲
 کتابخانه* دانشکدہ دولتی کیمبل پور ۱۱۴
 کتابخانه* دانشکدہ دولتی مستونگ ۲۴
 کتابخانه* دانشکدہ فوین علیگر (رک : نیو علیگر کالج) ۶۱
 کتابخانه* دانشگاه اسلام آباد (قائد اعظم یونیورسٹی) ۱۳۲
 کتابخانه* دانشگاه پنجاب (رک : پنجاب یونیورسٹی لائبریری) ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۵
 کتابخانه* دانشگاه سند ۵۸
 کتابخانه* دانشگاه علیگر ۸۸
 کتابخانه* دانشگاه کراچی ۲۸، ۲۹
 کتابخانه* دانشگاه مهندسی و صنعتی لاهور ۲۸۸
 کتابخانه* دربار بسال شریف ۲۱۴
 کتابخانه* درگہ شریف ۵۰
 کتابخانه* دکتر پیر محمد حسن ۶۶
 کتابخانه* دکتر خواجه عبدالحمید عرفانی ۱۶۸
 کتابخانه* دکتر زبیدہ صدیقی ۱۱
 کتابخانه* دکتر سید مرتضی جعفری ۱۸۷
 کتابخانه* دکتر سید محمد اکرم شاه (اکرام) ۹۲
 کتابخانه* دکتر غلام جیلانی برق ۱۱۳
 کتابخانه* دکتر غلام سرور ۳۰
 کتابخانه* دکتر محمد ادریس بت ۱۹۸
 کتابخانه* دکتر محمد بشیر حسین ۲۶۳
 کتابخانه* دکتر مطیع الامام ۳۰
 کتابخانه* دکتر ممتاز حسن (احسن) ۲۶، ۲۷
 کتابخانه* دکتر مولوی محمد شفیع ۲۶۳
 کتابخانه* دکتر میر نور محمد ۵۸
 کتابخانه* دکتر ناموس شجاع فریدون زمان ۸۹
 کتابخانه* دکتر نبی بخش خان بلوچ ۳۷
 کتابخانه* دکتر وحید قریشی ۱۰۶
 کتابخانه* دولتی کویتہ (رک : کویتہ دویژن لائبریری) ۲۵
 کتابخانه* رجب علی خان بہادر ۲۳۵
 کتابخانه* رحمت علی خان سامی ۲۲۳
 کتابخانه* رحمانیہ ۲۰۶
 کتابخانه* رشید (رک : سرہنگ دکتر خواجه عبدالرشید) ۹۳، ۹۴
 کتابخانه* رشید نیاز ۱۶۹
 کتابخانه* سادات بخاری (رک : کتابخانہ بخاریان) ۱۹
 کتابخانه* ساندی من ۲۵
 کتابخانه* سروان اسلم محمود ۳۰۲
 کتابخانه* سرہنگ عبدالعزیز ۱۳۰
 کتابخانه* سعید الدولہ بہادر ۲۳۵
 کتابخانه* سعیدہ ۱۶۰
 کتابخانه* سفارت شاہنشاہی ایران ۱۳۱
 کتابخانه* سلیم (رک : گنجینہ سلیم) ۱۴۵
 کتابخانه* سلطان ایرج زمان ۲۹۸
 کتابخانه* سلطان عبدالحمید پادشاہ عثمانی ۳۰۸
 کتابخانه* سند شناسی ۵۹
 کتابخانه* سید آغا حسین ارسطو جاہی ۱۰
 کتابخانه* سید اجمل حسین گردیزی ۱۲
 کتابخانه* سید تلمیذ حسنین رضوی ۶۱

- کتابخانه^{*} سید پیر حسام الدین راشدی (رک):
 گنجینه^{*} پیر سند ۲۸، ۱۳۲
 کتابخانه^{*} سید پیر محبوب شاه ۲۹۲
 کتابخانه^{*} سید حسین احمد شاه ۳۳۱
 کتابخانه^{*} سید عارف نوشاهی ۳۱۱
 کتابخانه^{*} سید عباس حسین شاه گردیزی ۱
 کتابخانه^{*} سید عون حسین ارسطو جاهی ۲۳۳
 کتابخانه^{*} سید شمس الدین گیلانی ۱۹
 کتابخانه^{*} سید لعل شاه بخاری ۱۹۹
 کتابخانه^{*} سید محمد رمضان شاه گردیزی ۷
 کتابخانه^{*} سید محمد محسن شاه ۲۶۰
 کتابخانه^{*} سید محمود شاه ۳۲۳
 کتابخانه^{*} سید مختار حسن گیلانی (رک: کتابخانه^{*} مخدوم زاده) ۱۹
 کتابخانه^{*} سید مرتضی موسوی ۲۹۹
 کتابخانه^{*} سید مظفر حسین نوشاهی ۷۹
 کتابخانه^{*} سید مولوی رجبعلی ۱۲
 کتابخانه^{*} سید مهر علی شاه گولروی ۱۰۹
 کتابخانه^{*} سید میر زاهد حسین شاه ۱۱۷
 کتابخانه^{*} شاه جهان پادشاه ۲۴۸
 کتابخانه^{*} شاه حسن عطا ۱۰۵
 کتابخانه^{*} شاه عبداللطیف بهتایی ۵۳
 کتابخانه^{*} شاهنشاه اکبر پادشاه ۲۴۷
 کتابخانه^{*} شاه ولی الله کالج ۵۲
 کتابخانه^{*} شفیع ۱۸۴
 کتابخانه^{*} شمس العلماء داود هوتا ۴۳
 کتابخانه^{*} شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی ۷۷
 کتابخانه^{*} شیخ عبدالرشید ۱۳۲
 کتابخانه^{*} شیخ عبدالحق محدث دهلوی ۲۴۷
 کتابخانه^{*} شیخ فیضی فیاضی ۹۹
 کتابخانه^{*} صاحب زاده حمیدالله ۲۲
 کتابخانه^{*} صاحب زاده منظور الهی نقشبندی ۷۳
 کتابخانه^{*} صدر الافاضل (سید مرتضی حسین) ۲۵۶
 کتابخانه^{*} صدریه ۷۵، ۷۷
- کتابخانه^{*} صمدیه بنوریه ۱۴۹
 کتابخانه^{*} صوفی عبدالرشید ۲۸۸
 کتابخانه^{*} صوفی محمد عبداللطیف موهروی ۲۹۳
 کتابخانه^{*} ضیاء العلوم ۱۳۷
 کتابخانه^{*} عالیجاهی ۳۱۹
 کتابخانه^{*} عبدالحمید ۲۸۲
 کتابخانه^{*} عبیدالله قدسی ۲۹
 کتابخانه^{*} علی آقا و علاء الدین آقا و ضیاء الدین آقا ۲۳
 کتابخانه^{*} عموسی (رک: پبلیک لائبریری) ۱۳۱
 کتابخانه^{*} عموسی باغ لانگی خان ۵
 کتابخانه^{*} عموسی دیالسنینگ (رک: دیالسنینگ پبلیک لائبریری) ۱۰۱
 کتابخانه^{*} غلام ربانی عزیز ۱۱۴
 کتابخانه^{*} غوثیه (رک: کتابخانه^{*} مخدوم الملک) ۱۲۲
 کتابخانه^{*} فاضلیه ۱۴۱
 کتابخانه^{*} فضلیه ۲۳۷
 کتابخانه^{*} فیروز الدین رازی ۳۳۸، ۳۳۹
 کتابخانه^{*} فیض القرآن ۱۹۱
 کتابخانه^{*} قاضی بختیار علی وزیر آبادی ۱۲۹
 کتابخانه^{*} قاضی عبدالقیوم ۳۱۴
 کتابخانه^{*} قاضی فتح رسول ۵۵
 کتابخانه^{*} قاضی نور حسین ۳۰۵
 کتابخانه^{*} قومی (ملی) (رک: قومی کتب خانه) ۶۶
 کتابخانه^{*} گلزار پرویز ۱۸۱
 کتابخانه^{*} گنج بخش (رک: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان) ۵، ۷، ۱۳، ۱۹، ۲۲، ۲۴، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۷۷، ۷۸، ۸۷، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۴۹، ۲۰۰، ۳۱۰
 ۳۱۱
 کتابخانه^{*} گیلانیان ۱۹
 کتابخانه^{*} لغت نامه دهخدا ۱۰۵
 کتابخانه^{*} لیاقت (رک: لیاقت هال لائبریری) ۳۲

کتابخانہ مبارک اردو (رک : اردو مبارک
لائبریری) ۱۲۰
کتابخانہ مجددیہ (رک : کتابخانہ مولانا غلام محی
الدین قصوری) ۹۵
کتابخانہ محمد اقبال مجددی ۱۳۳
کتابخانہ محمد رمضان (مولانا) ۲۹۹
کتابخانہ محمد صادق ملک ۲۵۶
کتابخانہ محمد عمر ۷۴
کتابخانہ محمد نذیر رانجھا ۳۱۰
کتابخانہ محمدیہ مجددیہ ۹۴
کتابخانہ محمد نصیر بخاری ۲۶۶
کتابخانہ محمد یوسف بن محمد قاسم ۲۱
کتابخانہ محمودیہ ۲۳۱
کتابخانہ مختار الحسن نقشبندی ۲۱۶
کتابخانہ مخدوم الملک (رک : کتابخانہ غوثیہ)
۱۲۲
کتابخانہ مخدوم زادہ (رک : کتابخانہ سید مختار
حسن گیلانی) ۱۹
کتابخانہ مخدوم میر سجاد حسین قریشی ۲۳۶
کتابخانہ مدرسہ اشاعت العلوم ۲۹۵
کتابخانہ مدرسہ اشرفیہ ۳۱۳
کتابخانہ مدرسہ امداد العلوم ۲۲۹
کتابخانہ مدرسہ امداد العلوم ۳۲۳
کتابخانہ مدرسہ تعلیم الفرقان ۳۰۵
کتابخانہ مدرسہ دارالعلوم شہابیہ ۱۶۶
کتابخانہ مدرسہ سراج العلوم ۴۲
کتابخانہ مدرسہ عربیہ اسلامیہ ۳۱
کتابخانہ مدرسہ مسجد اتمان خیل ۱۵۸
کتابخانہ مذہبی (رک : مذہبی کتب خانہ) ۱۵۱
کتابخانہ مرکزی بہاولپور (رک : سنٹرل لائبریری
بہاولپور) ۱۳
کتابخانہ مرکزی اردو بورڈ (رک : کتابخانہ
انجمن مرکزی اردو) ۱۰۴
کتابخانہ مفتی عبدالسبحان ۷۷
کتابخانہ ملک محمد اقبال ۱۹۹

کتابخانہ مستالیہ ۶۴
کتابخانہ مقبول بیگ بدخشانی ۳۴۰
کتابخانہ ملی (رک : کتابخانہ پنجابی ادبی
آکادمی) ۸۸، ۸۷
کتابخانہ من (رک : میرا کتب خانہ) ۱۵۹
کتابخانہ منظور عالم قریشی ۳۱۸
کتابخانہ موزہ پشاور ۱۶۰
کتابخانہ موزہ ملی پاکستان ۳۱
کتابخانہ مؤسسہ تحقیقات اسلامی ۱۳۲
کتابخانہ مؤسسہ دایرہ المعارف اردو ۱۰۵
کتابخانہ مؤسسہ ہستہ یی ۲۸۸
کتابخانہ مولانا اللہ یار خان ۳۰۱
کتابخانہ مولانا حاج چوہدری صاحب علی ۳۰۷
کتابخانہ مولانا حبیب الرحمن خان اگروری ۲۰۴
کتابخانہ مولانا سید غلام محی الدین قصوری
۱۳۳
کتابخانہ مولانا شیر محمد ۲۰۳
کتابخانہ مولانا عارف اللہ شاہ ۷۹
کتابخانہ مولانا عبدالعزیز تبسم قریشی رقی (رک :
کتابخانہ جدید) ۲۱۸
کتابخانہ مولانا عبدالعزیز خوشنویس ۳۲۰
کتابخانہ مولانا غلام دستگیر نامی ۱۶۹
کتابخانہ مولانا غلام ربانی ۳۳۶
کتابخانہ مولانا غلام محی الدین قصوری (رک :
کتابخانہ مجددیہ) ۹۵
کتابخانہ مولانا غلام مصطفی قاسمی سندھی ۳۷
کتابخانہ مولانا فضل الرحمن علی زئی ۳۳۷
کتابخانہ فضل الہی ۳۳۶
کتابخانہ مولانا قاضی مظہر حسین ۲۹۴
کتابخانہ مولانا محمد طیب ہمدانی ۱۳۳
کتابخانہ مولانا محمد عارف ۱۷۹
کتابخانہ مولانا محمد علی مکھدی ۶۷، ۷۱،
۷۶، ۱۱۵
کتابخانہ مولانا محمد نعیم ۲۹۲
کتابخانہ مولانا نور حسین ۲۰۴

کتابفروشی رویال (رک: رویال بوک کمپانی) ۳۵
کتابفروشی علمیه اسلامیہ ۳۴
کتابفروشی و انتشارات اقبال (رک: اقبال پبلیشرز)
۳۳
کتابفروشی و انتشارات عباسی (رک: عباسی
کتب خانہ) ۳۳
کتب خانہ حسینیہ ۲۵۷
کویتہ دوینز لائبریری (رک: کتابخانہ دولتی
کویتہ) ۲۵

گ

گنجینہ پیر سند (رک: کتابخانہ پیر حسام الدین
راشدی) ۲۸
گورنمنٹ دیویژنل پبلیک لائبریری ۴۲
گنجینہ سلیم (رک: کتابخانہ سلیم) ۱۴۵

ل

لیاقت ہال لائبریری (رک: کتابخانہ لیاقت) ۳۲

م

مذہبی کتب خانہ (رک: کتابخانہ مذہبی) ۱۵۱
مرکز کتاب (رک: بوک لندن) ۳۵
مکتبہ اسلامیہ (رک: کتابخانہ اسلامیہ) ۲۵
مکتبہ الہمدانی (رک: کتابخانہ الہمدانی) ۹۷
مکتبہ سرہندیان ۴۲
مکتبہ صمدیہ (رک: کتابخانہ صمدیہ)
بنوریہ ۱۴۹
مکتبہ نوشاہیہ (رک: کتابخانہ نوشاہیہ) ۸۰

۸۷

میرا کتب خانہ (رک: کتابخانہ من) ۱۵۹

ن

نورانی کتب خانہ (رک: کتابخانہ نورانی) ۲۶

کتابخانہ مولانا میر محمد ابراہیم سیالکوٹی ۱۶۹
کتابخانہ مولوی خیر محمد ۳۰۴
کتابخانہ مولوی سید محمود علی شاہ ۳۰۹
کتابخانہ مولوی عبدالخالق ۳۰۶
کتابخانہ مولوی عبدالستار توحیدی ۳۱۹
کتابخانہ مولوی غلام اکبر ۳۳۴
کتابخانہ مولوی فضل حق ۳۰۴
کتابخانہ مولوی قادر بخش ۳۰۴
کتابخانہ مولوی محمد صادق ہاشمی ۳۳۲
کتابخانہ مولوی نبی بخش حلوائی ۳۴۰
کتابخانہ مولوی نور خان ۳۰۲
کتابخانہ میان جمیل احمد شرقپوری ۳۴۳، ۳۴۵
کتابخانہ میان شوکت محمود ۲۹۳
کتابخانہ میان صاحب ۱۵۲
کتابخانہ میان محمد عطاء اللہ ۳۰۷
کتابخانہ میر (رک: کتابخانہ مولانا میر محمد
ابراہیم سیالکوٹی) ۱۶۹
کتابخانہ میرزا قلیچ بیگ ۴۵
کتابخانہ میر علی احمد تالپور ۵۸
کتابخانہ نذر حسین شاہ ۳۱۶
کتابخانہ نذر صابری ۱۱۴
کتابخانہ نصیریہ ۱۵۵، ۱۵۶
کتابخانہ نعیمی ۲۲۷
کتابخانہ نفیس رقم ۱۸۲
کتابخانہ نواب صاحب ۱۸
کتابخانہ نورانی (رک: نورانی کتب خانہ) ۲۶
کتابخانہ نوشاہی، نوشاہیہ (رک: مکتبہ نوشاہیہ)
۸۷، ۳۱۱
کتابخانہ الہمدانی (رک: مکتبہ الہمدانی) ۹۷، ۹۸
کتابفروشی حاج عبدالعزیز لاہوری ۳۴
کتابفروشی عبدالواحد (رک: عبدالواحد بوک ڈپو)
۳۳

۶- فهرست نامهای جای ها

۱

اتک ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۱۷
 اتمان خیل ۱۵۸
 احمد آباد ۲۴۷
 احمد آباد (رک : گجرات شرقی)
 احمد پور شرقیه ۱۸، ۱۹، ۲۰
 اداره انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و
 پاکستان ۱۱۲
 اداره تحقیقات اسلامی ۱۱۷
 اداره تحقیقات پاکستان (لاهور) ۱۰۳، ۱۵۹
 اداره تحقیقات تاریخی لاهور ۹۴
 اداره تلفن ۱۰۵
 اداره علمیه ۷۴
 استان پنجاب ۱۹۱، ۳۴۰
 استان سرحد ۱۴۶
 استنبول ۲۵۰
 اسکم (— راولپندی) ۳۱۰
 اسلام آباد ۶۴، ۷۴، ۱۰۵، ۱۱۷، ۱۳۱
 ۱۳۲، ۲۴۶، ۳۰۸
 اشاعه القرآن (رک : جامعه عربیه اشاعه القرآن)
 ۱۵۸
 اصغر مال ۳۲۴
 اصفهان ۱۲۲، ۱۲۳
 اعضر خیل ۱۴۳
 افریقا ۱۱۷
 افغانستان ۲۵، ۳۴، ۱۵۱، ۱۵۹، ۳۲۹
 اقبال آکادمی ۹۴
 اقبال رود ۶۶، ۱۳۰، ۳۱۹
 اقبال گنج ۱۲۸
 اقبال منزل (رک : خانه اقبال) ۱۶۸

آ

آبادی جلال (رک : چک نمبر ۱۵ شمالی) ۳۱۰
 آذر بایجان ۱۲۹
 آرامگاه ۳۴۴
 آرامگاه توخته ترمذی ۱۷۰
 آرامگاه حاجی محمد نوشه گنج بخش ۸۰
 آرامگاه دستگیر ناسی ۱۷۰
 آرامگاه سید احمد توخته ترمذی ۱۷۰
 آرامگاه سید نور حسین شاه بخاری ۳۱۶
 آرامگاه لاله رخ ۱۱۲
 آرامگاه مسیح الدین ابوالفتح گیلانی ۱۱۲
 آرامگاه ملا عبدالله (رک : آرامگاه ملا عبدالحکیم
 سیالکوٹی) ۱۶۸
 آرامگاه ملا عبدالحکیم سیالکوٹی ۱۶۸
 آرامگاه مولوی عبدالحق (رک : بابای اردو) ۳۱
 آرامگاه مولانا احمد الدین ۷۲
 آرامگاه مولانا زین الدین ۷۲
 آرامگاه مولانا غلام محیی الدین ۷۲
 آرامگاه مولانا محمد علی ۷۲
 آرامگاه مولانا نبی بخش حلوائی ۳۴۲
 آرامگاه مولوی غلام دستگیر ناسی ۱۷۰
 آرامگاه میان غلام الله پدر میان جمیل احمد
 شرقپوری ۳۴۴
 آرامگاه های امیران قالدور ۶۳
 آزاد بک دھو (صدر، حیدر آباد سند) ۶۴
 آزاد کشمیر ۱۲۲، ۲۰۷، ۳۰۹
 آستانه قادریه (رک : دربار غوثیه) ۳۱۶
 آستانه میان شیر محمد شیر ربانی ۳۴۴
 آگره ۷۰، ۲۴۳، ۲۸۹
 آمریکا ۴۳

۳۱۸ ، ۳۲۱ ، ۳۲۲ ، ۳۲۹ ، ۳۳۸ ، ۳۳۹ ،
۳۴۰ ، ۳۴۴

ب

باب العلوم ۱۰۱

باب النوح ۶۲

بابی اردو رود ۳۱

باجور ۱۴۶

بازار جونا (رک : جونا مارکت) ۳۳ ، ۳۴

بازار سبزی (رک : سبزی مندی) ۱۰۸

بازار قصه خوانی ۱۵۱

بازار کوهاتی ۳۲۱

بازار مدینه (رک : مدینه مارکیت) ۱۲۷

باغ جناح ۳۲ ، ۳۳

باغ خواجه ۲۵۳

باغ لانگی خان ۵

باغ و بهار کالونی ۱۸۱

باغات پیشاور ۲۵۳

بانکی پور ۲۶۳

بچه چیمه چته ۸۲

بخارا ۷۶ ، ۷۸ ، ۱۴۳ ، ۳۴۴

بدخشان ۳۴

بدخشانی منزل (سمن آباد) ۳۳۹

برلن ۲۵۸

بریتیش میوزیم ۲۷

بسال شریف ۲۱۴ ، ۲۱۵

بغداد

بلغ ۳۴ ، ۱۵۷

بلند شهر ۳۱۹

بلوچستان ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۶ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵

۲۱۶ ، ۲۶۲

بندر سورت ۳۴۲

بنس گاردن ۳۱

بنگالہ ۲۲۲ ، ۲۲۳

بنون ۱۴۳ ، ۱۶۱

اکبر آباد ۱۸۱

اکوره ختک ۱۵۶ ، ۲۰۳ ، ۲۶۱

الله آباد ۱۹۰

الله والی کتب خانه ۷۳

امام بارہ عابد حسین شاه (رک : جهنگ) ۲۶۲

اسب (رک : ریاست اسب) ۲۳۷

امرتسر ۶۶ ، ۶۷ ، ۳۱۹

امین منزل ۳۶

انارکلی ۱۹۳

انجمن ادبی سند (رک : سندی ادبی بورڈ) ۳۵

۳۶ ، ۴۷ ، ۶۲

انجمن ترقی اردو ۳۱

انجمن جان نثاران حسین ۱۱۶

انجمن خیریه ۱۰۸

انجمن دارالعلوم حمیدیه سلطان پور ۳۱۱

انجمن دوستی ایران و پاکستان ۹۲

انجمن دوستی پاکستان و ترکیه ۱۱۳

انجمن مرکزی اردو (رک : مرکزی اردو بورڈ)

۱۰۴

اندرون دہلی دروازہ ۳۴۲

اندرون موجی دروازہ ۱۶۱

انڈیا آفیس ۲۶ ، ۸۸

انگلستان ۲۶

اوج شریف ۱۹ ، ۲۰

اوج شریف بخاری ۲۰

اوج شریف گیلانی ۱۹

اورنگ آباد ۲۳۰

اورنگ زیب روڈ ۷

اوکی ۲۴۲

ایت آباد ۲۱۳ ، ۲۲۹ ، ۲۸۹

ایتالیا ۱۳۲

ایران ۱۶ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۳ ، ۴۵ ، ۶۰ ، ۷۳

۷۴ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۸ ، ۱۰۵ ، ۱۱۳

۱۱۷ ، ۱۲۲ ، ۱۲۷ ، ۱۳۱ ، ۱۶۸ ، ۱۷۹

۱۸۷ ، ۲۰۳ ، ۲۴۵ ، ۲۵۶ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰

پنجاب (رک : استان پنجاب) ۸۰ ، ۷۹ ، ۱۱
 ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۷ ، ۱۲۰
 ۱۲۲ ، ۱۲۹ ، ۱۶۰ ، ۱۶۲ ، ۲۰۳ ، ۲۰۴
 ۲۰۹ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴ ، ۲۱۸ ، ۲۳۴ ، ۲۵۶
 ۲۶۰ ، ۲۶۲ ، ۲۶۳ ، ۲۹۵ ، ۳۰۱ ، ۳۰۵
 ۳۴۰

پنجابی ادبی اکادمی ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹
 پنجم صاحب (زیارتگاه سیکه ها) ۱۱۲
 پندی کیب (رک : پندی گھیب) ۶۷
 پندی گھیب ۱۱۰ ، ۲۹۵
 پوچ (رک : آزاد کشمیر) ۱۲۲ ، ۲۰۷
 پیر جهنڈو ۳۸ ، ۴۱ ، ۴۷ ، ۴۹ ، ۵۰
 پیشاور ۴۵ ، ۱۰۵ ، ۱۴۶ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹
 ۱۵۱ ، ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۸۷ ، ۲۰۲ ، ۲۱۶
 ۲۴۰ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۴ ، ۲۴۵ ، ۲۵۳
 ۲۵۶ ، ۲۶۰ ، ۲۶۲ ، ۲۶۶ ، ۳۲۴ ، ۳۲۵
 پیشین (رک : پشین) ۲۲ ، ۲۳

ت

تاکسیلا ۵۶ ، ۲۹۸ ، ۳۱۶ ، ۳۱۷
 تبریذ ۱۱۳ ، ۱۲۶
 تراوندی موسی خان ۲۷
 تریله (رک : طور بیلہ) ۱۵۶ ، ۱۵۷
 ترکستان ۱۶
 ترکستان روسیه ۱۳
 ترکھ ۲۶۴
 ترکیہ ۱۱۳ ، ۲۵۰
 تسبیح خانہ (رک : خاقانہ سراجیہ) ۱۶۰
 تغلق آباد ۲۴۷
 تقاطع راه آهن ۶۰
 تلامہ شریف ۵۲
 تلمہ گنگ ۳۰۱
 تند و آدم ۶۱
 تند و تورو (رک : قلیج آباد ، محلہ تندو تورو)
 ۴۵

بنی ۱۶۱
 بہار گنج دہلی ۳۳۲
 بہانہ ماری ۱۴۹
 بہاولپور ۱ ، ۵ ، ۱۰ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۸ ، ۱۹
 ۲۰ ، ۲۸۶ ، ۳۴۱
 بہودی ۳۳۷ ، ۳۴۶
 بہت ۲۵
 بہت پور ۲۳۸
 بہت شاہ (رک : بیت شاہ) ۵۳
 بہریالو ۴۰
 بہلوال ۳۱۰
 بہو ترال ۳۰۶
 بہوسال والہ ۲۶۱
 بہوئی ۲۳۱
 بیت الضیاء ۲۸
 بیت شاہ (رک : بہت شاہ) ۵۳
 بیتہ ۱۴۳
 بیجار پور ۱۵۲ ، ۱۸۳
 بیر (رک : بیر یعنی کونار بخش)
 بیروت ۴۲ ، ۲۵۶

پ

پاندوکی ۸۲
 پاوہ ۱۸۹
 پاکستان ۲۵ ، ۳۱ ، ۳۷ ، ۴۲ ، ۵۳ ، ۶۲
 ۶۷ ، ۸۹ ، ۹۲ ، ۹۷ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۱۳
 ۱۱۷ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۸۴ ، ۱۸۸ ، ۱۹۳
 ۱۹۵ ، ۲۴۶ ، ۲۵۶ ، ۲۷۹ ، ۲۸۰ ، ۳۰۸
 ۳۱۸ ، ۳۲۲
 پاکستان آرٹ کونسل (رک : شورای فرهنگی
 پاکستان) ۱۴۶
 پتھالہ (رک : پتیالہ) ۳۰۲
 پتیالہ ۱۸۲
 پروس پاکستان (رک : چاپخانہ پاکستان) ۳۵
 پشین (رک : پشین) ۲۱

جایگاه مراسم عرس (رک : عیدگه) ۳۴۴
جبال شاهو ۱۸۹
جیبی شاه دلاور والی ۷۰
جگن ۶۵
جلال پور جتان ۱۲۹
جلاله ۱۵۸
جمال الدین والی ۱۲۲
جمشید روڈ (رک : خیابان جمشید) ۳۱ ، ۲۸
جناح روڈ ۲۵
جند ۳۴۵
جونامارکت (رک : بازار جونا) ۹۰ ، ۳۳
جهان نما ۹۰
جهلم ۲۱۳ ، ۲۵۶
جهندیال ۱۵۳
جهنگ ۲۶۳
جهنگ مگھیانه ۸۵
جیل روڈ (رک : خیابان زندان) ۳۷

ج

چاچخانه آزادی (رک : لیبرتی پرس) ۳۵
چاچخانه پاکستان (رک : پرومیں پاکستان) ۳۵
چاچران شریف (رک : درگاه اکرمیہ) چاچران
شریف ۱۸
چاچھر ۴۲
چاه سلطان (رک : محلہ سلطان پورہ) ۳۲۰
چچ ۲۰۰
چک بیلی خان ۳۳۱
چک ۱۵ شمالی (گجرات) ۱۷۰
چک شماره ۱۵ شمالی (بھلوال) ۳۱۰
چک کھوکھران ۱۳۸
چکرالہ ۳۰۱
چکوال ۲۹۴ ، ۲۹۵ ، ۲۹۷ ، ۳۰۹
چلہ گاہ بابا ولی قندهاری ۱۱۲
چمکنی ۱۵۰
چمن ۲۱

تند و جان محمد ۴۲
تند و مائین داد ۴۲
تند و قیصر ۵۴ ، ۵۵
تند و محمد خان ۴۱ ، ۴۲
تنگہ خیبر (رک : درہ خیبر) ۲۴۳
تنول (رک : ریاست اسب) ۱۵۹
تونسه شریف ۱۴۳ ، ۱۷۵
تھتہ ۶۴
تھران ۲۵ ، ۹۰ ، ۱۸۷ ، ۲۴۶ ، ۲۶۳ ، ۲۶۴
۲۶۵
تھکال پائین ۱۵۱
تیراہ ۳۱۷

ج

جامع مسجد ۱۵۹
جامع مسجد چوک ۳۱۹
جامع مسجد روڈ ۶۴ ، ۳۲۳
جامع مسجد فتح جنگ ۳۰۴
جامع مسجد کوه نور میلز ۳۰۶
جامع مسجد مرکزی فتح جنگ ۳۰۴
جامع مسجد میان عبدالعزیز ۳۳۳
جامع مسجد نیو ٹاؤن ۳۱ ، ۳۴
جامع مسجد اثنا عشریہ ۱۰۱
جامعہ اسلامیہ اسرار العلوم ۳۲۲
جامعہ اسلامیہ رحمانیہ بھودی ۳۳۷
جامعہ انوار حنفیہ (چکوال) ۲۹۵
جامعہ حنفیہ انوار العلوم ۳۲۲
جامعہ حنفیہ کیمبل پور ۱۱۷
جامعہ رضویہ ضیاء العلوم ۱۰۸
جامعہ عربیہ اشاعہ القرآن ۱۵۸
جامعہ فرقانیہ مدنیہ ۳۲۱
جامعہ قریشیہ ۳۰۵
جامعہ مدنیہ (رک : دارالارشاد) ۱۱۵ ، ۱۱۶
جامعہ مدنیہ ۱۸۳
جامعہ ۲۸۵

خانقاه سید حسن قادری ۳۲۴
 خانقاه موسی زئی شریف ۱۶۶ ، ۱۷۹ ، ۱۷۱
 ۱۷۲
 خانقاه محبوب آباد ۲۳۱
 خانقاه نقشبندیہ مجددیہ ۷۴ ، ۷۷
 خانہ اقبال (رک : اقبال منزل) ۱۶۸
 خانہ حاجی محمد حنیف صدیقی ۵۶
 خانہ ممتاز حسن ۲۶
 خانہ شماره ۱۶۷
 خانہ فرهنگ ایران (کوئٹہ) ۲۵
 خانہ فرهنگ ایران (کراچی) ۳۲
 خانہ فرهنگ ایران (حیدر آباد سند) ۶۰ ، ۶۱
 خانہ فرهنگ ایران (راولپندی) ۷۹
 خانہ فرهنگ ایران (لاہور) ۹۱ ، ۱۳۱
 خانی مدل روڈ ۸
 خراسان ۳۵ ، ۱۲۳ ، ۱۷۸ ، ۱۸۳ ، ۲۴۵
 خوابگاه مولانا محمد اسماعیل سراجی ۱۷۱
 خوقند ۱۷۴
 خیابان اصغر مال ۷۴ ، ۲۲۸
 خیابان اصلی (رک : مین روڈ) ۳۳۹
 خیابان بندر ۳۵
 خیابان بیدن ۳۳۸
 خیابان جامع مسجد (راولپندی) ۳۲۰
 خیابان جمشید (رک : جمشید روڈ) ۳۳ ، ۳۴
 خیابان چاند گریگر ۲۷۹
 خیابان راه آهن (رک : ریلوی روڈ) ۹۱
 خیابان زندان (رک : جیل روڈ) ۳۷
 خیابان ششم (سیکس روڈ) ۱۰۵
 خیابان صدر ۳۴
 خیابان عبدالله هارون ۳۲ ، ۳۳
 خیابان علاء الدین ۹۳
 خیابان گیلانی (رک : گیلانی استریت) ۱۳۳
 خیابان مکو (رک : مکو روڈ) ۳۴
 خیابان ملتان (رک : ملتان روڈ) ۸۹
 خیابان نسبت (رک : نسبت روڈ) ۱۰۱

چورا شریف ۲۱۶
 چورہ شریف ۷۴۵ ، ۲۱۷
 چوک پاکستان ۲۲۸
 چوک قندھاری ۲۶
 چوک نوان کل (رک : میدان نوان کل) ۸۹
 چوک نیا محلہ ۳۱۹
 چونڈہ (امرکسر) ۳۱۹
 چہار سہ ۱۱۵
 چہوہرہ شریف ۲۰۵
 چین ۵۷

ح

حافظ منزل ۸
 حرم مکہ ۳۹
 حسن ابدال ۱۰۸ ، ۱۱۲ ، ۱۸۷ ، ۲۰۱ ، ۲۰۴
 ۲۱۳ ، ۲۱۷ ، ۲۹۲ ، ۳۰۷ ، ۳۱۳ ، ۳۱۶
 حضرو ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۹۱
 ۱۹۲ ، ۳۳۴ ، ۳۳۵ ، ۳۳۶ ، ۳۳۷
 حویلیان ۲۳۱
 حویلی شکور خان ۲۶۲
 حویلی شیخ بایزید ۶۴
 حیدر آباد ۶۳ ، ۶۴
 حیدر آباد دکن ۹ ، ۳۵ ، ۸۶ ، ۱۸۲
 حیدر آباد سند ۳۵ ، ۳۷ ، ۴۲ ، ۴۵ ، ۴۷ ، ۵۰
 ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۸ ، ۵۹
 ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۳ ، ۱۰۵
 حیدر آباد کالونی ۳۳

خ

خان پور ۲۹۸
 خانقاه الشریف فی ولایت الخراسان ۱۷۸
 خانقاه حسنیہ (رک : خانقاه سید حسن قادری)
 ۳۲۴ ، ۳۲۵
 خانقاه سراجیہ (رک : میانوالی) ۱۶۰ ، ۱۶۵
 ۱۶۶

دانشکده دولتی راولپنڈی ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۴۱
 ۱۹۱، ۲۰۹، ۳۲۴
 دانشکده دولتی کیدیت (حسن ابدال) ۱۱۲
 دانشکده دولتی کیمبل پور ۶۸، ۱۱۴
 دانشکده دولتی لاهور ۳۳۸
 دانشکده دولتی مری ۱۹۹
 دانشکده دولتی مستونگ ۲۳، ۲۴
 دانشکده دولتی زنان ملتان ۷، ۱۹۲
 دانشکده زمیندار (رک: زمیندار کالج) ۲۷
 دانشکده شاه ولی الله ۵۳
 دانشکده کشاورزی دانشکده پشاور ۱۴۵
 دانشکده نوین علیگره (رک: نیو علیگر کالج)
 ۶۱
 دانشکده آزاد مردم (اسلام آباد) ۲۹۹
 دانشکده اسلام آباد ۲۸، ۷۴، ۱۳۲
 دانشکده پنجاب ۶۶، ۸۸، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳
 ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۹۳، ۲۶۳، ۳۳۸
 دانشکده پشاور ۱۴۵، ۱۴۹، ۱۸۷، ۲۴۴
 ۲۴۵، ۲۶۰، ۲۶۶
 دانشکده تهران ۷، ۱۱، ۶۰، ۲۴۶، ۲۶۳
 ۲۶۵
 دانشکده سند ۳۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰
 دانشکده علیگره ۸۸
 دانشکده کراچی ۱۹، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۱۳۲
 دانشکده کویت ۲۳
 دانشکده مهندسی و صنعتی لاهور ۲۸۸
 دایره المعارف اسلامی ۱۰۵
 دبیرستان دولتی تاکسیلا ۳۱۷
 دجله (رک: زورا) ۳۸
 دربار بسال شریف ۲۰۴، ۲۱۵
 دربار بلهی شاه ۱۰۰
 دربار خاندان گردیزی ۵
 دربار خواجه علی محمد مجددی نقشبندی ۱۳۷
 دربار خواجه کلیم الله نقشبندی مجددی ۱۳۷
 دربار سید حسن قادری ۳۲۸

خیر آباد ۱۵۷
 خیر المدارس (رک: کتابخانه خیر المدارس) ۷
 ۳۳۳، ۳۳۲
 خیر پور ۴۲

د

دارالارشاد (رک: جامعه مدنی) ۱۱۵، ۱۱۶
 دارالاشاعت والتبلیغ مدرسه اشرفیه تعلیم القرآن
 ۳۱۳
 دارالاقامه ۱۰۸
 دارالامان ۳۳۳
 دارالتحقیق ۱۲۰
 دارالتصنیف ۱۲۰
 دارالخلافت تنول (رک: ریاست اسب) ۲۴۲
 دارالعلوم اسلامیہ رحمانیہ (هری پور) ۲۰۶
 دارالعلوم تعلیم القرآن ۱۲۷، ۳۲۰، ۳۳۲
 دارالعلوم جامعہ عربیہ مدنیہ ۳۳۳
 دارالعلوم حقانیہ ۱۵۶
 دارالعلوم حنفیہ عثمانیہ ۱۲۷
 دارالعلوم حمیدیہ (سلطان پور)
 دارالعلوم دیوبند ۷۵، ۲۰۳، ۳۳۷
 دارالعلوم رحمانیہ ۱۵۶
 دارالعلوم مدنیہ چکوال ۲۹۴
 دارالعلوم مہریہ ۳۲۲
 دارالمطالعہ ۷۲
 داکا (رک: دهاک) ۱۱۰
 داک خانہ نرتوپہ ۳۳۴
 دانش آباد ۱۹۳
 دانشسرای عالی لاهور ۳۳۹
 دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشکده تهران ۱۱
 دانشکده اسلامیہ (پشاور) ۲۴۴، ۲۴۵
 دانشکده خاورشناسی لاهور ۸۸، ۹۰، ۹۲
 ۱۰۶، ۱۳۷، ۲۲۶، ۲۶۳، ۳۳۸
 دانشکده دولتی بهاولپور ۱۳

دیوبند (دارالعلوم) — ۱۹۹، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۹۰، ۳۳۳
دیوگهر ۲۸۹

ر

راسپور ۱۵۱، ۲۰۳
راوت سر ۴۲
راولپندی ۳۴، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۷۳، ۷۴، ۷۹، ۱۰۵، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۲۷، ۱۳۰، ۱۴۱، ۱۴۶، ۱۵۲، ۱۵۶، ۱۶۶، ۱۸۱، ۱۹۹، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۲۸، ۲۸۸، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳
راه آهن راولپندی ۳۰۸

رائیگا میر ۲۱۶
رایزنی فرهنگی سفارت شاهنشاهی در اسلام آباد ۱۳۱

رباط ارکنتجه ۱۴۳
رتبه امرا ۳۲۲
رحیم یار خان ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۲
رنگ پور روڈ ۱۶۶
رنگلا ۱۲۲
رود سند (رک: رود مهران) ۶۷
رود مهران (سند) ۴۵

روسیم ۱۳
روضه سید عبدالوهاب شاه جیلانی ۶۳
روضه شاه رکن الدین ابوالفتح فیض الله محمد ۱۹۴

روهر ۴۰
رهار ۸۰
رهبر (رک: لابر) ۳۳۳
رهتاس ۸۶
رهتک ۱۹۰

دربار شریف خانقاه سراجیه (سیان والی) ۱۶۰
دربار عالیہ فاضلیہ گرهی شریف ۱۴۱، ۱۴۴
دربار غوث الحق مخدوم نوح ۶۲
دربار غوثیه (رک: آستانہ قادریہ) ۳۱۶
دربار گیلانیان ۱۹، ۲۰
دربار مخدوم نوح ۶۲
دربار مولانا غلام محیی الدین شاه قصوری ۹۴
دربار میان شیر محمد شیر ربانی ۳۴۳
درسگاه انوریہ (چکوال) ۲۹۵
درگاه اکرمیہ عالیہ چاچران شریف ۱۸
درگاه عالیہ چشتیہ سید محمد علی شاه ۱۰۹
درگاه میان شیر محمد شیر ربانی ۳۴۴
درم کوت بخش ۳۰۲
دروازه کفش دوزان (رک: موجی دروازه) ۱۶۹
دره خیر (رک: تنگہ خیر) ۱۵۹

دریہ ۱۹۱
دقتر ناظم تعلیمات ۳۱۸
دقتر ناظم کتاب خانہ ۷۲
دکن ۶۵
دمشقی ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۹
دواخانہ عالیجاهی ۳۱۹
دوبی مسجد ۴۱
دهاکه (رک: داکا) ۱۱۰، ۲۲۲
دهرمال ۳۳۳
دهریک (رک: دهریک گولروی) ۱۱۰
دهریک گولروی ۱۱۰

دهلی ۱۶۳، ۱۸۳، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۳۱، ۲۳۸، ۲۸۲، ۳۳۲، ۳۴۲
دهلی دروازه ۳۴۲
دهوک رتہ (رک: میلاد نگر) ۱۹۹، ۳۰۷، ۳۰۹

دهری حسن آباد (راولپندی، صدر) ۳۱۰
دیر نواب صاحب ۱۸
دیره اسماعیل خان ۱۶۶، ۱۷۱، ۱۷۹
دیره غازی خان ۶۹

سند (سندھ) ۳۷، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۵،
 ۴۸، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۶، ۵۹، ۶۰،
 ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۷۳، ۸۰
 سندی ادبی بورڈ (رک : انجمن ادبی سندھ) ۳۵،
 ۴۷، ۳۶

سودھرہ ۱۴۸
 سودت ۳۴۲
 سورہ شاہ ۲۱۲

سوریہ (رک : شام)
 سہارنپور ۳۳۷

سیالکوٹ ۱۳۴، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹،
 ۱۸۲، ۱۹۸، ۳۳۹، ۳۴۰

سیتپور ۱۷

سید پور ۴۱

سید پوری روڈ ۶۶

سیکس روڈ (رک : خیابان ششم) ۱۰۵

سیوان ۴۰

ش

شارع اقبال (کوئٹہ) ۲۵

شام (رک : سوریه) ۲۵۶

شاہ جهان آباد ۶۹، ۱۶۳، ۱۸۵، ۲۴۹،
 ۲۵۴

شاہ جیونہ (جھنگ) ۲۶۲

شاہ دولہ دروازہ ۲۱۸

شاہراہ قائد اعظم (مال روڈ -) ۹۱

شاہراہ محمد رضا شاہ پهلوی ۳۱۸، ۳۲۲

شاهو (رک : جبال شاہو) ۱۸۹

شاہ ولی اللہ اکادمی ۳۷، ۴۷

شاہ ولی اللہ کالج ۵۲

شاهی بازار ۶۴

شبه قارہ (رک : ہند و پاکستان) ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲

۳۲۰

شرقیہ پور شریف ۳۴۳

شمس آباد ۲۴۰

ریاست امب (رک : امب = انب ، تنول) ۲۳۷

۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵

ریاست بہاولپور ۱۸

ریلوی روڈ (خیابان راہ آہن) ۹۱

رینالہ خورد ۲۶۰، ۲۶۱

ز

زا خیل بالا ۳۲۸

زمیندار کالج (رک : دانشکدہ زمیندار) ۲۷

زندانی مرکزی حیدر آباد سندھ ۳۷

زورا (رک : دجلہ) ۳۸

س

سالک آباد ۲۱۳

ساندی من ۲۵

ساہتپال شریف ۷۹، ۸۰

ساہوالہ ۱۸۲

ساہیوال ۲۶۰

سبزی منڈی (رک : بازار سبزی) ۱۰۸

ستلايت تاون (شہر ستارہ) ۷۹، ۱۳۱

سد تربیلہ ۱۵۶

سرحد (استان -) ۷۴، ۷۷، ۱۴۲، ۱۴۶،
 ۱۵۹

سرگودھا ۳۱۰

سرگودھا روڈ (کجرات) ۲۲۳

سرمہ دانی (رک : سرمیدانی) ۱۳۷، ۱۴۰

سرمیدانی (رک : سرمہ دانی) ۴۷

سعید آباد ۴۷

سفارت شاہنشاهی ایران ۱۰۵، ۱۳۱

سکندر پور ۲۸۸، ۲۹۰

سکھر ۳۰۴

سلطان پور ۱۰۸، ۲۰۱، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶،

شمس محل (رک : قصر شمس) ۱۹

شنکیاری ۳۳۳

شورای فرهنگی پاکستان (رک : پاکستان آرٹ

: کونسل) ۱۴۶

شورکوت ۲۰۲

شهر خموشان (رک : گورستان مکی) ۶۴

شیخوپورہ ۱۳۷ ، ۳۴۳

شیراز ۱۱۳

شیر پاؤ ۲۰۳

شیر گرہ ۲۳۷ ، ۲۴۰

شیشیان والا دروازہ ۲۲۸

شینکہ ۱۵۷

ص

صادق آباد ۱۱۷

ض

ضلع الرعنا وادی ۱۲۳

ضیاء العلوم (رک : جامعہ رضویہ ضیاء العلوم)

۱۰۸

ط

طرخم (لورخم) ۱۵۹

طور بیلہ (رک : تربیلہ) ۱۵۷

طوس ۱۱۳ ، ۲۵۰

طهران (رک : تهران) ۱۱۳

ع

عادل گرہ

عارف چوک ۱۲۸

عامر ہومیو پیتھک شفاخانہ ۱۲۸

عراق ۲۵۶

هرستان سعودی ۲۵۶ ، ۳۲۱

عظیم آباد ۹

علامہ اقبال منزل ۱۶۸

علاء الدین رود ۱۳۰

علی پور چٹھہ ۸۰

علیخان کمبر ۴۲

عیدگاہ (رک : جایگاہ مراسم عرس) ۷۷ ، ۷۴

۲۴۸ ، ۳۴۴

عیدگاہ روڈ ۳۲۲

غ

غزنہ ۲۵ ، ۳۴

غوبدین ۷۱

غورغشتی ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۵۸ ، ۱۹۲

ف

فتح جنگ ۱۵۲ ، ۳۰۴ ، ۳۰۵

فرح آباد ۱۸۶ ، ۲۰۸

فرغانہ ۱۷۴

فریرہال ۳۲

فورت ولیم ۲۱۰

فیروز والا ۱۳۷

فیض آباد (رک : کلی فیضو ، قلعہ فیض آباد) ۲۲

ق

قاضی آباد ۳۰۷ ، ۳۰۸

قدسگاہ حضرت مولا علی ابن ابی طالب ۶۳

قدیر آباد ۱۱

قراٹ خانہ ۱۶۰

قزولین ۲۳۴

تشلاق حسن خواجہ ۱۴۳

قصر شمس (رک : شمس محل) ۱۹

قصور ۹۴ ، ۹۷ ، ۱۰۰ ، ۱۱۱ ، ۱۳۳ ، ۳۴۲

۳۴۷ ، ۳۴۶

قطبال ۱۹۹

قلات ۲۱ ، ۲۳

قلعہ بغداد ۱۴۷

قلعہ بختہ ملتان ۱۹۴

قلعہ تالپوران ۶۳

کراچی ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳
 ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۱۷۰، ۲۰۳، ۲۵۷
 ۲۶۷، ۲۷۹، ۲۸۰
 کربلا ۲۵۸
 کرتار پوره (رک : محله : جهانگیر آباد) ۳۲۱
 کورمان ۱۲۲
 کریم پارک ۱۸۲، ۱۸۳
 کشمیر ۲۴۲، ۱۶۲
 کشمیری بازار (لاهور) ۷۳
 کلخوران ۱۲۹
 کلی باغ ۱۹۵
 کلی فیض (رک : فیض آباد ، قلعہ : فیض آباد)

۲۲

کلی لاجور (رک : قلعہ : لاجور) ۲۳

کمیتی محله ۳۳۲

کنجہ ۱۲۹

کندیان ۱۶۰

کندیہ ۲۱۰

کوالیار ۱۱۹

کوت بخش ۳۰۲

کوت پیر جهندو ۴۷، ۵۰

کوت سارنگ ۳۲۹

کوت فتح خان ۱۵۲

کوت مراد خان ۹۷

کوٹھ لکان ۱۲۹

کوچہ : مها پیر ۳۳۸

کوچہ : هرمزجی (- هرمس جی) ۳۵

کورالہ ۳۰۲

کوهاتی بازار ۳۲۱

کوه نور میلز ۳۰۶

کوئٹہ ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶

کوی شماره ۱۷ : ۳۳۱

کھانی (رک : کانی) ۱۰۷

کھکر شنگ (هزاره) ۳۰۸

کھوهاٹ ۲۱۷

قلعہ : خاکی ۶۳

قلعہ دار ۱۲۹

قلعہ : دلاور ۱۲۱

قلعہ : شور کوت ۹۷، ۳۱۷

قلعہ : فیض آباد (رک : کلی فیضو) ۲۲

قلعہ : لاجور (رک : کلی لاجور) ۲۳

قلیج آباد (رک : محله : تند و تورو ، تند و تورو)

۴۵

قندهار ۲۵، ۳۴

قومی کتب خانہ (رک : کتابخانہ : قومی) ۶۶

قونیہ ۷۱

ک

کابل ۲۵، ۳۴، ۱۵۱، ۲۴۲، ۲۴۵، ۲۵۴

۳۲۵

کاشان ۱۲۲

کالج روڈ ۱۹۸

کامرو ۱۹۲

کانپور ۶۹

کاندھله ۱۹۳

کانی (رک : کھانی) ۱۰۷

کتابخانہ : احمد حسین احمد قریشی قلعہ داری

۱۲۸

کتابخانہ : پیر جهندو ۴۹

کتابخانہ : گنج بخش ۲۳، ۲۷، ۱۱۳

کتابخانہ : گولره شریف ۱۰۹

کتابفروشی آریا مهر ۳۴

کتابفروشی اسلامی ۶۴

کتابفروشی رنگ محل ۳۵

کتابفروشی عباسی (رک : عباسی کتب خانہ) ۳۲

کتابفروشی نمازی ۳۵

کتابفروشی و انتشارات فیروز سنز ۳۵

کدکن ۳۵

کولره شریف ۲۰۹، ۱۰۹
کیلائی اسٹریٹ (رک: خیابان کیلائی) ۱۳۳

ل

لاہر (رک: راہبر) ۳۳۳
لاجور ۲۱
لارکانہ ۲۲، ۴۲
لال قلعہ دہلی ۱۳۴
لاہور ۳، ۳۴، ۷۳، ۸۷، ۸۹، ۹۰،
۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۱،
۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۱۲، ۱۱۹،
۱۲۴، ۱۲۵، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۲۶،
۱۴۶، ۱۵۹، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۸۲، ۱۸۴،
۱۸۶، ۱۹۳، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۵۴، ۲۵۶،
۲۵۷، ۲۶۳، ۲۶۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۲،
۲۹۷، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۳۸، ۳۳۹

لایق علی چوک ۱۹۹، ۲۰۳
لطیف آباد ۵۶، ۵۸، ۶۰، ۶۱
لکھنؤ ۲۰۱، ۲۰۳، ۲۵۶
لندن ۸۸، ۲۵۰، ۲۵۸، ۲۹۷
لندی کوتل ۱۵۹
لنوار ۴۲
لنینگراد ۷۴
لواندہ ۷۱
لورالائی ۲۱۶
لوگاندا ۲۲۴
لوہر ملک پورہ ۲۰۲۹
لوہسر شرفو ۲۰۳
لہانور ۲۴۱
لیبری پوس (رک: چاپخانہ آزادی) ۳۵

م

مادل ٹاؤن ۸۷، ۲۰۸
مارکہ رود ۱۳۱
مال روڈ (رک: شاہراہ قائد اعظم) ۲۵۶، ۹۱
مانسہرہ ۴، ۲

کیمبل پور ۶۷، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶،
۱۱۷، ۱۴۱، ۱۵۲، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۸،
۱۵۹، ۱۹۱، ۱۹۹، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۱۴،
۲۱۶، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷

ک

کاہر کولہ ۸۴
گاردن ایست ۲۶۷
کجرات ۲۷، ۶۵، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۱۱۹،
۱۲۸، ۱۲۹، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۳،
۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۸، ۳۰۷
کجرات شرقی (رک: احمد آباد) ۹۳
کجرانوالہ ۲۷، ۸۰
گرہی افغانان (رک: گرہی شریف) ۱۱۹، ۱۴۴
گرہی شریف ۱۴۱، ۱۴۴
کلبہرگ (لاہور) ۹۰، ۱۰۴
کلبہرگہ ۱۸۲، ۱۸۳
کلکشت (علمہ) — ۲۳۳
کلیانہ ۳۰۷
کلی نمبر ۳: ۳۳۲
کلی نمبر ۶۵: ۳۳۳
کلکت ۸۹
کنبد خضرا ۴۳
کنج بخش دروازہ ۳۲۵
کنجینہ اقبال بیگم ۲۷
کنجینہ رفعت سلطانہ ۲۷
کنجینہ سلیم (رک: کتابخانہ سلیم) ۱۴۹، ۱۴۶
گوالمندی روڈ ۱۰۸
گوجرانوالہ (رک: گجرانوالہ) ۱۹۷
گورستان قصور ۹۴
گورستان مکی (رک: شہر خموشان) ۶۴
گورنمنٹ کالج کیمبل پور ۶۸، ۱۱۴
گورنمنٹ ہائی اسکول (تاکسیلا) ۳۱۷
گورو دوارہ پنجم صاحب (جایگاہ) — ۱۱۲
(گورو: راہنمای بزرگ، دوارہ: گہر—خانہ)

مجلس شورای ملی پاکستان ۲۲۱، ۴۲
 محله آدم خیل ۳۳۶
 محله امر پوره ۳۳۳
 محله اندرونی موجی دروازه (رک : دروازه کفش دوزان) ۱۶۹
 محله بابا قلی زئی ۳۳۶
 محله پیر الهی بخش ۳۰
 محله تند و تورو (رک : قلیچ آباد ، تند و تورو) ۴۵
 محله جنگی ۱۵۱
 محله جهانگیر آباد (رک : کرتار پوره) ۳۲۱
 محله جهنگی جدید ۳۲۱
 محله چمرنگان ۹۴
 محله خواجه ۴۱
 محله رامپوره ۲۶۶
 محله رحمت آباد ۲۲۳
 محله سادات خیل ۳۳۶
 محله سلطان پوره (رک : چاه سلطان) ۳۳۱، ۳۲۰
 محله سلیمان خیل ۳۳۶
 محله سید خیل ۲۳۶
 محله شاه گردیز (رک : محله گردیزیان) ۷۴، ۱
 محله شاه یوسف گردیزی (رک : محله شاه گردیز) ۳
 محله صادق آباد ۳۱۱
 محله عثمان والا ۸
 محله علی آباد ۳۳۴
 محله علی زئی ۳۳۶
 محله عیدگه ۷۴، ۷۳
 محله قاضی محمد اسلم ۲۲۹
 محله قلی داد ۳۳۴
 محله کپتان فیروز خان ۳۰۷
 محله کوتاله رشید خان ۳۲۵
 محله گردیزیان ۱۱۲
 محله کلکشت ۱۲، ۱۰
 محله ماڈل تاون ۱۶۸
 محله محمد عظیم خان ۱۵۹
 محله مل پیران ۳۱۶
 محله نسوزایی ۳۳۴
 محله نیاریان (زرگران ۳۲۳)
 محله وردک ۳۳۴
 محله ورکشاپی ۱۲۷
 محله هیر آباد (رک : هیر آباد) ۹۳، ۳۷
 محله یوسف خیل ۳۳۴
 محمد آباد ۱۲۰، ۱۲۲
 محمدی شاه محله ۱۳۳
 محمود رود ۲۶۳
 محموده علاقه اسکم (راولپندی) ۳۱۰
 مدراس ۳۳۰
 مدرسه ۳۴۰
 مدرسه احمد المدارس (سکندر پور) ۲۹۰
 مدرسه احیاء العلوم (چچروی) ۲۲۷
 مدرسه اسلامی هاشمیه ۳۳۲
 مدرسه اشرفیه تعلیم القرآن ۳۱۳
 مدرسه اقبال ۱۶۸
 مدرسه امداد العلوم ۳۲۳
 مدرسه امداد العلوم (ایت آباد) ۲۲۹
 مدرسه تدریس القرآن (مسجد جامع مرکزی فتح جنگ) ۳۰۵
 مدرسه تعلیم القرآن ۳۰۵
 مدرسه تعلیم القرآن (واه کینت) ۲۰۳
 مدرسه چشتیه نظامیه ۱۵۳
 مدرسه حافظ مولوی محمد عالم ۳۴۰
 مدرسه حنفیه الوار العلوم ۱۷۰
 مدرسه خانقاه سراجیه ۱۶۵
 مدرسه خانقاه نقشبندیه ۷۵
 مدرسه دارالعلوم تعلیم القرآن ۳۳۴
 مدرسه دارالعلوم حنفیه (چکوال) ۲۹۴
 مدرسه دارالعلوم شهابیه ۱۶۶
 مدرسه دارالعلوم نصیری ۱۵۵، ۱۵۶

مجلس شورای ملی پاکستان ۲۲۱، ۴۲
 محله آدم خیل ۳۳۶
 محله امر پوره ۳۳۳
 محله اندرونی موجی دروازه (رک : دروازه کفش دوزان) ۱۶۹
 محله بابا قلی زئی ۳۳۶
 محله پیر الهی بخش ۳۰
 محله تند و تورو (رک : قلیچ آباد ، تند و تورو) ۴۵
 محله جنگی ۱۵۱
 محله جهانگیر آباد (رک : کرتار پوره) ۳۲۱
 محله جهنگی جدید ۳۲۱
 محله چمرنگان ۹۴
 محله خواجه ۴۱
 محله رامپوره ۲۶۶
 محله رحمت آباد ۲۲۳
 محله سادات خیل ۳۳۶
 محله سلطان پوره (رک : چاه سلطان) ۳۳۱، ۳۲۰
 محله سلیمان خیل ۳۳۶
 محله سید خیل ۲۳۶
 محله شاه گردیز (رک : محله گردیزیان) ۷۴، ۱
 محله شاه یوسف گردیزی (رک : محله شاه گردیز) ۳
 محله صادق آباد ۳۱۱
 محله عثمان والا ۸
 محله علی آباد ۳۳۴
 محله علی زئی ۳۳۶
 محله عیدگه ۷۴، ۷۳
 محله قاضی محمد اسلم ۲۲۹
 محله قلی داد ۳۳۴
 محله کپتان فیروز خان ۳۰۷
 محله کوتاله رشید خان ۳۲۵
 محله گردیزیان ۱۱۲
 محله کلکشت ۱۲، ۱۰
 محله ماڈل تاون ۱۶۸

مزار سید احمد توخته ترمذی والد بی بیان پاکدامن
(لاهور) ۱۷۰
مزار ملا عبدالحکیم سیالکوٹی ۱۶۷
مزار ملا عبدالله سیالکوٹی ۱۶۸
مستالہ ۶۴، ۶۹
مستونگ ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۶۲
مستی دروازہ ۱۱۲
مسجد ۳۴۰
مسجد اتمان خیل ۱۵۸
مسجد اکبر آباد ۶۹
مسجد الفاروق ۳۲۰، ۳۳۱
مسجد بھوٹی ۲۱۳
مسجد پیر جھنڈو ۴۸، ۶۳
مسجد جامع بھبودی ۳۳۶
مسجد جامع چہار راہ محلہ نو (راولپندی) ۳۱۹
مسجد جامع مرکزی فتح جنگ ۳۰۵
مسجد چکوری
مسجد خواجہ میر احمد ۲۱۴
مسجد دربار بسال شریف ۲۱۶
مسجد دو منزلی (اندرون دہلی دروازہ) ۳۴۳
مسجد سرمہ دانی (سرمیدانی) ۱۳۷
مسجد سلطان پور ۲۱۲
مسجد صدریہ ۷۴
مسجد عارفیہ اویسیہ (چکوال) ۲۹۷
مسجد کپتان محمد فیروز خان ۳۰۹
مسجد گلشن آباد (راولپندی) ۳۰۰
مسجد گولرہ شریف ۱۰۹
مسجد گولیان والی ۳۲۳
مسجد علی (ع) ۱۵۹
مسجد نیابی بزرگی ۱۸۱
مسجد وزیر خان ۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۲۹۷
مسجد ہالہ ۶۲
مسلم بازار ۲۱۸
مشہد ۲۳۴، ۲۵۰
مصر ۴۰، ۲۰۴

مدرسہ سراج العلوم ۴۲
مدرسہ ضیاء العلوم (راولپندی) ۲۰۹
مدرسہ عربیہ اسلامیہ ۳۱، ۳۴
مدرسہ فرقانیہ رحمانیہ ۳۲۱
مدرسہ فیض القرآن ۱۹۱
مدرسہ فیضیہ قم ۲۵۸
مدرسہ مسجد اتمان خیل ۱۵۸
مدرسہ مولانا اللہ یار خان (چکوال) ۳۰۱
مدرسہ نعمانیہ (لاہور) ۲۹۲
مدل تاون (رک: مادل تاون) ۱۹۸
مدنی مسجد (واہ کینٹ) ۲۰۳
مدینہ ۱۴، ۲۵۰، ۳۰۸
مدینہ مارکیت (رک: بازار مدینہ) ۱۲۷، ۳۲۰
مدینہ منورہ (رک: مدینہ) ۴۰، ۴۱، ۲۴۵
۳۲۳
مراد آباد ۱۳۵
مراغہ ۱۰۰
مردان ۱۱۶
مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان (رک :
کتابخانہ گنج بخش) ۵، ۷، ۱۳، ۱۹،
۲۳، ۲۸، ۳۲، ۷۷، ۷۸، ۹۲، ۱۱۲،
۱۳۹، ۱۳۲، ۱۳۶، ۳۱۰، ۳۱۱
مرکز فرهنگی و هنری شاہ عبداللطیف بھٹائی ۵۴
مرکزی اردو بورڈ (انجمن مرکزی اردو) ۱۰۴
مرکزی جامع مسجد ۱۷۰
مروت (- لکی) ۱۴۳
مریر حسن ۳۰۸
مریر کالج ۱۹۷
مزارات بزرگان گیلانیان اوچ شریف ۱۹
مزارات خاندان پیر جھنڈو ۴۷
مزارات سادات گردیزی ۱۲
مزارات سلسلہ نقشبندیہ ۷۴
مزار بی بیان پاکدامن (لاہور) ۱۷۰
مزار خواجہ بہاء الدین نقشبند ۱۴۳

مکهد ۶۷، ۶۸، ۷۳، ۷۶، ۱۴۳، ۱۵۶
 مکیریان ۸۳
 ملتان ۱، ۵، ۶، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۶
 ۶، ۷۳، ۱۰۱، ۱۱۹، ۱۳۳، ۱۴۳
 ۱۴۵، ۱۹۳، ۱۹۴، ۲۳۳، ۲۳۶، ۲۳۲
 ۳۳۳
 ملکوال ۱۷۰
 ملودی سینما (اسلام آباد) ۱۳۲
 مندی بهاء الدین ۱۷۰
 منزل سفیر شاهنشاه آریا مهر ۱۳۱
 منصوره (اقامتگاه -) ۵۲، ۵۳
 منهاور ۲۰۱
 موچی دروازه ۲۶۱
 موزه (رک: موزه ملی پاکستان) ۲۲، ۲۶
 ۴۳، ۵۴، ۹۳
 موزه استان سند ۴۲
 موزه پیشاور ۱۶۰
 موزه سلیم (رک: گنجینه سلیم) ۱۴۹
 موزه صدیقی (رک: خانه حاجی محمد حنیف صدیقی) ۵۶
 موزه ملی پاکستان ۳۱، ۳۲، ۱۴۹
 مؤسسه تحقیقات اسلامی (رک: اداره تحقیقات اسلامی) ۱۳۲، ۱۳۳
 مؤسسه دایره المعارف اسلامی (اردو) ۱۰۵، ۳۲۹
 مؤسسه طبی انگلیسی ایلوپیتھی ۳۱۰
 مؤسسه هسته ۲۸۸
 مؤسسه همدرد ۱۱۳
 موسی زئی شریف ۱۶۶، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۹
 مولد شریف ۱۷۵
 موهنجو دارو ۵۶
 مهته سوچا ۱۳۷
 مهمانخانه نادری (رک: نادری هتل در کراچی)
 ۳۴
 میانوالی ۱۶، ۳۴۱
 میدان نوان کل (چوک نوان کل) ۸۹

مطب حکیم محمد موسی امرتسری ۱۳۳
 مطب مولوی حکیم کریم بخش ۳۳۲
 مطبع قادری ۳۴۲
 مطبع مصطفائی ۶۴
 مطبع منعمیه ۳۴۶
 مظاهر العلوم سهارنپور ۳۳۷
 مظفر آباد ۲۴۲
 مظفر گره ۱۰
 مظفر نگر ۱۹۳
 معین مارکت ۵۸
 مغلیوره ۲۵۶
 مفتی احمد یار خان روڈ ۲۲۸
 مفید عام (چاخانه) - ۳۲۴
 مقابر امیران کلهوران ۶۳
 مقابر سادات گردیزی ۱۲
 مقابر سلسله نقشبندی ۷۴
 مقابر صوفیان ۱۲
 مقبره بهاء الله ملتانی ۱۲
 مقبره پیر عالم شاه ۱۲
 مقبره سیدی لال ۱۲
 مقبره شاه یوسف گردیز ۱۲
 مقبره شمس سبزواری (رک: شمس تبریزی، شاه شمس تبریز) ۱۲
 مقبره شیخ بهاء الحق زکریا ملتانی (رک: شاه رکن عالم) ۱۲
 مقبره شیخ صدر الدین ملتانی ۱۲
 مقبره مای میران (رک: مای پاک دامن) ۱۲
 مقبره مولانا زین الدین ۷۳
 مقبره مولانا غلام محیی الدین ۷۳
 مقبره مولانا محمد علی ۷۳
 مکتبه اسلامیہ ۲۳
 مکتبه همدانیہ ۱۳۳
 مکو روڈ (رک: خیابان مکو) ۳۴
 مکبہ (نزدیک گجرات) ۸۲
 مکبہ معظمہ ۳۹، ۷۸، ۱۴۳، ۲۹۵

و

واره ۴۲

واه کینٹ ۱۹۹ ، ۲۰۳ ، ۲۰۴

وزیر آباد ۱۲۹ ، ۱۹۷ ، ۲۶۵

وولز کلکشن ۱۰۳

ویسٹریج (- ج) ۱۳۰ ، ۱۸۲

ه

هاله ۳۷ ، ۴۲

هرات ۱۵ ، ۲۲ ، ۲۵ ، ۳۴ ، ۱۲۳ ، ۱۹۵

۲۲۵ ، ۲۳۰ ، ۳۱۸

هریانه ۱۹۰

هری پور ۱۵۶ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۸۸

هزاره ۷۴ ، ۷۷ ، ۲۰۴ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۱۲

۲۱۳ ، ۲۳۹ ، ۲۳۱ ، ۲۳۷ ، ۲۴۲ ، ۲۸۸

۲۸۹ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۳۰۸ ، ۳۱۴ ، ۳۳۳

۳۳۶

هزاره خان کلان ۸۴

همدان ۹۸

هنبوک ۳۱۴

هند (رک : هندوستان) ۴۴ ، ۱۸۸ ، ۱۹۳

۲۸۵ ، ۲۸۷ ، ۳۴۰

هندوستان (رک : هند) ۱۱۷ ، ۱۵۷ ، ۱۸۳

۲۴۵ ، ۲۵۴ ، ۲۸۷ ، ۳۰۲

هیر آباد (رک : محله هیر آباد) ۳۷

هیلاں ۸۴ ، ۳۰۸

ی

یکه توت ۳۲۴

یمین ۴۰ ، ۴۳ ، ۲۶۷ ، ۲۷۳

یوگوسلاوی ۲۴۸

یوگوندا ۲۲۳

میرٹھ ۷۹ ، ۱۹۶

میر منزل ۵۸

میرہ شریف ۲۹۵

میزان مارکت (کویتہ) ۲۵

میشن روڈ ۲۱

میکی دھوک ۱۵۲

میلاد نگر (رک : دھوک رتہ) ۱۹۹ ، ۳۰۷

مین بازار ۳۱۱

مین روڈ (خیابان اصلی) ۳۳۹

ن

نادری هتل (رک : مهمانخانه نادری) ۳۴

ناظم آباد ۲۸۰

نہج ۵۶

نرتوہ ۳۳۴ ، ۳۳۵

نشان پای حضرت علی (ع) (رک : قدمگاه حضرت

علی) ۱۹

نمکسار ۷۱

نگل سوہدا (رک : سیالکوٹ) ۱۸۲

نواب آباد ۳۱۶

نور پور ۱۷

نہر رامپور ۱۵۱

نیا بازار ۶۶

نیا دروازہ ۲۶۲ ، ۲۶۶

نیا محلہ ۳۱۹

نیر منزل (رک : حکیم نیر واسطی) ۱۱۲

نیشا پور ۱۱۳

نیلور ۲۸۸

نیوتاون ۳۴

نیو علیگر کالج (رک : دانشکده نوین علیگر)

۶۱

نیویو گاردن ۱۸۴

نیوہالہ ۵۲

ص ۲۲۲ - ۲۳۷ - کتابخانہ دارالعلوم مہریہ - - بعد از سید نصیر الدین شاہ اضافہ شود :

گولروی آنرا افتتاح کرده است. مدیر دارالعلوم آقای مولانا جافظ محمد اقبال است. در کتابخانہ دارالعلوم در حدود ۵۰۰ کتاب چاپی دارد. نسخہ ہای خطی ندارد. در این مدرسہ ۳ استاد تدریس و ۵ شاگرد بہ تعلیم و تعلم مشغول هستند. لنگر (مطبخ) و خوابگاہ دارد.

۲۳۷ (الف) - کتابخانہ آستانہ خضریہ

[فیض آباد ، راولپنڈی]

برای دیدار از کتابخانہ آستانہ خضریہ فیض آباد رفتم. آقای خواجہ محمد عبدالمجید احمد خضری پیر و سجادہ نشین دیول شریف است. بہ زبان فارسی و عربی با من حرف زد. پیروان و مطیعان بسیار دارد. سردار محمد ایوب خان ریاست جمہور اسبق پاکستان مرید این پیر بودہ است. در آن حال کہ من بہ خدمت پیر رسیدم گروہی از مردم را دیدم از کوچک و بزرگ در خدمت پیر بودند ، هنگام نماز رسید و بانگ نماز بلند شد و ما ہم بہت سر پیر بہ نماز ایستادیم. پس از نماز ، پیر دستور چای داد. از کتابخانہ اش دیدار کردم ، در حدود ۲۰۰ کتاب چاپی در کتابخانہ دارد. پیر می گفت نسخہ ہای خطی ہم دارم ، اما یک رسالہ فارسی دربارہ ائمہ و اولیاء و عارفان دیدم بہ خط تحریر کہ در سال ۱۳۰۲ کتابت شدہ بود. آقای پیر در حدودش تصنیف دارد بہ زبان اردو ، از جملہ :-

- ۱- اسلام کے بنیادی عقاید و لطیف حقایق.
- ۲- ملفوظات خضری گرد آورندہ مؤنس زبیری.
- ۳- فلسفہ قرآن مجید در شان نزول فرقان حمید.

نام خادم پیر «گل فروش» بود کہ پیر مردی ۶۰ سالہ بود. مرقع اشعار فارسی بر در و دیوار آستانہ خضری آویختہ شدہ بود :

غوث اعظم در میان اولیا چون محمد در میان انبیا

کنج بخش فیض عالم مظهر نور خدا

ناقصان را پیر کامل ، کاملان را رہنما

۲۳۷ (ب) - کتابخانہ شیخ رشید

[دانشگاه اسلام آباد ، اسلام آباد]

آقای پرفسور شیخ رشید را بارہا در محافل علمی و ادبی دیدار کردہ بودم ، او را « پدر تاریخ پاکستان و ہند » می نامند. وی استاد آقای دکتر احمد حسن دانی است کہ

از دانشمندان و محققان بزرگ پاکستان و بلکه جهان است. آقای شیخ رشید کتابخانه خود را به دانشگاه اسلام آباد داده است. در حدود ۳۵۰۰ کتاب دارد. در حدود ۲۰ نسخه خطی هم دارد. از جمله :

۱- معارج النبوة فی مدارج الفتوة (فارسی) : از معین الدین مسکین فراهی ، کاتب مراد ابن محمد شاه ، ۱۰۴۸ ه ق ، خط نسخ.

۲- هر سه اثر ابوالفضل (فارسی) ، خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق.

۳- مجموعه (فارسی) : ۱- دیوان و مثنویات سقا ، ۲- اشعار غافل ، ۳- اشعار عطار ، خط نستعلیق ، تقریباً قرن ۱۱ ه ق.

۴- مجموعه (فارسی) : ۱- 'جنگ اشعار' ، ۲- رقعات ، ۳- دیوان میر غلام علی الحسینی الواسطی الکراسی متخلص به آزاد ، ۴- اشعار صائب ، ۵- رواج القدس ، خط نستعلیق ، قرن ۱۲ ه ق.

۵- هر سه اثر ابوالفضل (فارسی) : خط شکسته ، قرن ۱۲ ه ق.

۶- دستور الانشاء (فارسی) : ، در عهد خان بهادر سید غلام حسین خان بهادر خلف اعظم خان بهادر ، خط شکسته ، قرن ۱۲ ه ق.

۷- سکینه الاولیاء (فارسی) : از محمد دارا شکوه قادری ، خط تحریر ، کتابت ۱۲۷۴ ه ق.

۸- دیوان فیضی فیاضی (فارسی) : خط نستعلیق ، قرن ۱۱ ه ق.

۹- طوطی نامه نخشی (فارسی) : کاتب محمد شفیع ولد محمد یوسف ، کتابت ۱۱۰۶ ه ق ، مالک نسخه سید ناصر علی خان.

۱۰- سسی پنون (پنجابی ، منظوم) ، کاتب نواب محمد خان ، ۱۱۹۷ ه ق.

۲۳۷ (ج) - کتابخانه شیخ محمد اکرام

[دانشگاه اسلام آباد ، اسلام آباد]

کتابخانه آقای شیخ محمد اکرام که از استادان بزرگ تاریخ پاکستان است به کتابخانه دانشگاه اسلام آباد منضم شده است. در این کتابخانه در حدود ۴۰۰۰ کتاب چاپی موجود است. تقریباً ۵۰ نسخه خطی دارد از جمله :

۱- مثنویات محمد قلی سلیم (فارسی) : ۱- خرنامه ، ۲- بدن نما ، ۳- نورس خیال - و مثنویات دیگر.

۲- قصه کامروپ (فارسی) : از همت خان بن اسلام خان عالمگیری.

- ۳- مجموعه (فارسی) : سیاق نامه در موضوع اکسیر حساب از علیچی کایتبه نباس ،
 ۲- گلزار معارج ، تاریخ کتابت ۱۱۳۸ هـ ق. خط نستعلیق .
 ۴- مثنوی شمع و پروانه (فارسی) ، از راز (نواب علی قلی خان) ، کاتب نور محمد ، خط
 نستعلیق .
 ۵- مجموعه ، ۱- نسخه فقه (عربی) ، ۲- رساله تاریخ تاراج نمودن خانه ملکه زمانیه ،
 ۳- مثنوی فارسی (شاید مثنوی نه سپهر سروده امیر خسرو باشد) .

۲۳۷ (د) - کتابخانه سرتیپ گلزار احمد خان

[گلستان کالونی ، پشت پارک ملی ایوب خان ، راولپنڈی]

آقای سرتیپ گلزار احمد خان (ولادت ۱۹۰۹) به زبان فارسی روان حرف می زد و
 آنگونه که خود می گفت دو سال در ایران به سربرده و مأمور مشاور در وزارت کشاورزی
 بوده است و در شهرهای همدان و اهواز و خرمشهر و خرم آباد خدمت کرده است .
 دارای تالیفات گونا گون است از جمله :

- ۱- جهاد ، ۲- جلوه طور (افسانه) ، ۳- عسکری قیادت ، ۴- تذکره انگلستان ،
- ۵- تذکره افریقه ، ۶- یادایام ، ۷- دفاع پاکستان کی لا زوال داستان ، ۸- جنگ
 میکادی سے هتلر تک (ترجمه) ، ۹- امیر تیمور (ترجمه) ، ۱۰- تاریخ ۱۹۶۵ (انگلیسی)
- ۱۱- تاریخ جنگ آزادی ترکیه (انگلیسی) ، ۱۲- تاریخ غزوات (ج ۱ و ۲ و ۳) ،
- ۱۳- قانون اساسی قرآن .

در کتابخانه اش در حدود ۷۰۰۰ کتاب چاپی موجود است که در آنها کتابهای مراجع
 و آیین جنگ و تاریخ فراوان دارد . چند نسخه خطی دارد از جمله :

- ۱- چهار عنصر بیدل (فارسی ، منظوم و منثور) ، کاتب محمد وارث ابن محمد باقر الصدیقی ،
 خط نسخ ، تاریخ کتابت ۲۶ شعبان المعظم سنه ۱۱۳۰ هـ ق ، لوح و جدول ،
 آغاز « خداوند زبان معذوری صرفه سزائست » .
- ۲- دیوان حافظ ، خط نستعلیق ، کاتب نظام الدین سیالکوتی ، کتابت ۱۲۶۴ (۱۹۰۴)
 بکرمی) .

تعدادی از کتابهایی که در کتابخانه سرتیپ گلزار احمد است ، از طرف دانشمندان و
 شاعران ایران به ایشان هدیه شده است مثلاً دیوان ملک الشعراء بهار که از طرف ماه
 ملک بهار در سال ۱۳۴۶ خورشیدی به ایشان هدیه شده است .

قطعه تاریخ

طباعت کتاب دیدار از کتابخانه های پاکستان

از تالیف شریف

جناب آقای محمد حسین تسبیحی مدظلہ

۱۳۹۶ھ

این نسخہ مستطاب و مسعود تالیف شدہ بفضلِ معبود
آقای زمان جناب تسبیح گلدستہ علم کرد مشہود
آن بحرِ فنون را شناور علم است او را مدام مقصود

گو مال طباعتش شرافت

دیدار کتاب خانہ محمود

۶ ۹ ۳ ۱ھ

مید شرافت نوشاهی

اصلاح اللہ حالہ و مالہ

فہرست الفبائی نامہای کتابخانہ ہائی کہ نسخہ خطی دارند و در جلد دوم کتابخانہ ہائی پاکستان آنہا را با نسخہ ہای مشروحاً معرفی خواہیم کرد
(م - ح - ت)

نام کتابخانہ و مالک آن	نشانی کتابخانہ	نسخہ
کتابخانہ آخوند زادہ مختار علی نیر	کوچہ بجوری خورد ، اندرون کوهائی	۱۶
کتابخانہ آستانہ خضریہ راجہ محمد عبدالمجید	پیر صاحب ، فیض آباد ، راولپندی	۱۰
کتابخانہ آغا	بہاولپور	۲۵
کتابخانہ آغا نعیم اللہ	پیشاور	۱
کتابخانہ آفتاب اصغر	۴۹ - شادمان کالونی ، لاہور	۲
کتابخانہ آغا یمین خان لاہوری	لاہور	۲۲
کتابخانہ ابن حکیم محسن پیشاوری	خاتقاہ رشید وھاری بس امتیند	۱
کتابخانہ ابوالخیر (مخدوم رشید)	۱۴ نمبر چونگی ، ملتان	۵۵
کتابخانہ ابوالفضل العباس جعفری	محلہ مروی ہا ، شاہ منزل ۲۵۵۲ ، یکہ توت ، پیشاور	۳
کتابخانہ احسان الرحیم ، اجینی پایاں	یونیورستی ، پیشاور	۴
کتابخانہ احمد اللہ مہمند ، دہ بہادر	پیشاور	۱
کتابخانہ احمد امین آفریدی	پیشاور	۲
کتابخانہ احمد سلیم	راولپندی	۷
کتابخانہ اختر نور	پیشاور	۲
کتابخانہ اخون محمد گل اسماری	پیشاور	۱
کتابخانہ ادارہ ثقافت اسلامیہ	۲- کلب روڈ ، لاہور	۴۵
کتابخانہ فرهنگ ایران	پیشاور	۹
کتابخانہ اسلام محمود خان (دکتر)	دانشگاہ پیشاور ، پیشاور	۵۷

نسخہ	نشانی کتابخانہ	نام کتابخانہ و مالک آن
۱	کوچہٴ عقب گرجا ، اندرون کوهاتی گیت ، پیشاور	کتابخانہٴ اشتیاق حسین
۳	پڑانگ ، چارسدہ ، پیشاور	کتابخانہٴ اشرف جان
۲	محلہٴ مروی ہا ، پیشاور	کتابخانہٴ اشرف علی خان
۳	محلہٴ فتومندی ، آسیاہ ، دیگری ، پیشاور	کتابخانہٴ اشتیاق حسین
۲۵	لاہور	کتابخانہٴ اعظم
	مولانا مظفر حسین میرووال شریف	کتابخانہٴ اعظمیہٴ نوشاہیہ
۱	بد و ملہی ، شیخو پورہ	
۱۵		کتابخانہٴ امر اللہ خان غور غشتی
۲۰	جامع مسجد بہیرہ ، بہیرہ	کتابخانہٴ افتخار احمد بگوی
۵۸	لاہور	کتابخانہٴ اقبال صلاح الدین
	بستی ۲۶۳ ڈی یونٹ لطیف آباد	کتابخانہٴ الیاس عشقی
۱۰	حیدر آباد (سند)	
۱	پیشاور	کتابخانہٴ امین اللہ خان
۲۰۰	چک ۱۱۲ آر ۱۰ جہانیان ، خانیوال ملتان	کتابخانہٴ انصاری مولوی حکیم اللہ بخش
۴	سید خضر عباس نوشاہی ، چنبل چوہڑکانہ ، شیخو پورہ	کتابخانہٴ انوار العلوم
۱	کوچہٴ نادر علی ، چوک ناصر خان ، یکہ توت ، پیشاور	کتابخانہٴ اورنگ زیب
۲۱۴	دارالعلوم سرحد ، بیرون آسیا گیت ، پیشاور	کتابخانہٴ ایوب جان بنوری
۲	محلہٴ محمد داد ، پیشاور	کتابخانہٴ بابو سلطان محمد
۲۱	لاہور	کتابخانہٴ بشیر حسین ناظم

نام کتابخانہ و مالک آن	نشانی کتابخانہ	نسخہ
کتابخانہ پنجاہی آکادمی	جی - مادل ٹاؤن ، لاہور	۳۵
کتابخانہ پیران راشدیہ	علیخان کمبر (قمبر) ، علی شاہ شاعر فارسی گو ، حیدر آباد (سندھ)	۱۵۵
کتابخانہ پیر محمد مقبول ولد میر فرمان علی نوشاہی	رسول نگر ، گوجرانوالہ	۵۰
کتابخانہ پیر نجی اللہ راشدی	دہستان وارہ ، لارکانہ	۷۵
کتابخانہ تاج محمد صدیقی	کوچہ سید محمد زمان شاہ ، یکہ توت ، پیشاور	۳
کتابخانہ جامع مسجد ، سرگودھا	سرگودھا (پنجاب)	
کتابخانہ جامع مسجد مرولیانوالہ	مرولیانوالہ (صاحبزادیاں والی مسجد) بہلوال ، سرگودھا	
کتابخانہ جامعہ اسلامیہ	جامعہ اسلامیہ ، بہاولپور	۶۴
کتابخانہ جامعہ اشرفیہ	جامعہ اشرفیہ ، لاہور	۱۳
کتابخانہ جامعہ صدیقیہ (مولانا محمد اجید)	پہلروان ، سرگودھا	۲
کتابخانہ جامعہ عربیہ حکیم محمود صاحب	جی - ٹی روڈ ، گوجرانوالہ ، پنجاب	۱۶
کتابخانہ جامعہ ملیہ بہاولپور	جامعہ ملیہ ، بہاولپور	۲
کتابخانہ جان محمد ضمیر	پیشاور	۱
کتابخانہ جماعت علی شاہ	امام بارہ بی بی ، علاقہ گنج ، پیشاور	۱
کتابخانہ جمیل خان سواتی		۱
کتابخانہ جنیس (حسین) خان	کمدی تازہ دین ، نوشہرہ ، پیشاور	۲
کتابخانہ چغتائی (دکتر عبداللہ چغتائی)	ایف ۱۵ - گلبرگ مین مارکیٹ، لاہور	۱۱۰
کتابخانہ چنار گل	چوکی کل پادشاہ ، نوشہرہ	۴

نسخہ	نشانی کتابخانہ	نام کتابخانہ و مالک آن
	بہلوانہ ، دیرہ صوفی احمد یار ، بہلوال ، سرگودھا	کتابخانہ چوہدری صوفی احمد یار
	بہلوانہ ، ڈیرہ صوفی شان محمد بہلوال ، سرگودھا	کتابخانہ چوہدری صوفی شان محمد
	بہلوانہ ، آبادی جلال ، بہلوال ، سرگودھا	کتابخانہ چوہدری محمد یار
۱۰۰۰	انبالہ بک بائیندینگ ، شیش محل روڈ ، لاہور	کتابخانہ حاج محمد بشیر (جلد ساز)
۱	مستونگ ، بلوچستان	کتابخانہ حاجی احمد جان درینگر
۶	پیشاور	کتابخانہ سید نذر حسین کربلائی
۲۵	بلتیت پست خانہ کریم آباد ، ہونزا	کتابخانہ حاجی قدرت اللہ بیک
۱	مسجد سلیمان خیل ، پیشاور	کتابخانہ حاجی محمد
۱	صدر بازار ، لورالائی ، بلوچستان	کتابخانہ حاجی محمد شریف
۱۵۰		کتابخانہ حاجی ملک عبداللہ
۲۵۲	اسلامیہ کالج ، بہاولپور	کتابخانہ حافظ عبدالحی چشتی
۱۰	جی - ۱۰۰ مادل ٹاون ، لاہور	کتابخانہ حافظ عبدالرحمن مدنی
۱	لاہور	کتابخانہ حافظ یوسف سدید (خوشنویس)
۷۵		کتابخانہ حبیب اللہ پیشاوری
۱	پیشاور	کتابخانہ حبیب اللہ دہلوی
۱	مسجد کلان ، پیشاور	کتابخانہ حبیب اللہ کاکڑ
۱۰	حبیب آباد ، ہڈہ بیر ، پیشاور	کتابخانہ حبیب الرحمن
۵	مشرزئی ، ہڈہ بیر ، پیشاور	کتابخانہ حسنا ولد عبدالحق
۳۱	بہاولپور	کتابخانہ حکیم ابوالعرفان

نام کتابخانہ و مالک آن	نشانی کتابخانہ	نسخہ
کتابخانہ* حکیم سید اکرم حسین اکرام چشتی سیکری	راہنمای صحت دواخانہ ، کھائی روڈ ، حیدرآباد ، سند	۱۸
کتابخانہ* حکیم عبدالحی (مولانا -)	ربانیہ دارالعالج ، بھونی گار ، فاروقیہ ، تاکسیلا	۲۰۰
کتابخانہ* حکیم عبدالرشید (در تصرف احمد غزالی بہاولپوری)	بہاولپور	۳۱
کتابخانہ* حکیم محمد اشرف	ٹھانہ بازار	
کتابخانہ* حکیم محمد عرفان	ڈگ فی سود ، نوشہرہ ، پیشاور	۷
کتابخانہ* حکیم محمد علیم خان	ملاکنڈ (استستان سرحد) پیشاور	۳
کتابخانہ*	پیشاور	۱
کتابخانہ* حمید کوٹری	محلہ مروی ہا ، پیشاور	۱
کتابخانہ* حنیف بھوجیانی	مکتبہ السلفیہ ، خیابان شیش محل ، لاہور	۳
کتابخانہ* خان گل	علی آباد ، چارسدہ ، پیشاور	۵
کتابخانہ* خانقاہ خواجہ سراج الدین	نزدیک ایبت آباد ، ہزارہ	۳۵
کتابخانہ* خائستہ خان	کوهات	۱
کتابخانہ* خان قلات (میر احمد یار خان استاندار)	قلات ، بلوچستان	۱۲۰
کتابخانہ* خانہ* فرهنگ ایران	۱۱۸ بی - خانیوال روڈ ، ملتان	۱۰
کتابخانہ* خواجہ مناء اللہ خراباتی	جلال پور جتان ، گجرات	۷۵
کتابخانہ* خیر الدین نور جہان	چاچران	۵۲
کتابخانہ* خواجہ محمد زمان لواری والا	سند	۵۸
کتابخانہ* دارالعلوم عزیزیہ	جامعہ مسجد حنفیہ ، بہیرہ ، سرگودھا (پنجاب)	۱۰

نسخہ	نام کتابخانہ و مالک آن	نشانی کتابخانہ
۵	کتابخانہ دارالعلوم ہزارہ	مسجد الیاس ، ایت آباد
۷۵	کتابخانہ دارالمقیاس (مولانا عبدالنواب صدیقی)	قصبہ اچھرہ ، لاہور
۲۰	کتابخانہ درگاہ سخی شاہ سلیمان نوری	بہلول ، سرگودھا (پنجاب)
۶۸	کتابخانہ دربار قادریہ (سید مقبول محی الدین گیلانی)	ڈیرہ غازی خان
۱	کتابخانہ دلبر شاہ پنجابی	پیشاور
۸	کتابخانہ دوست محمد خان کامل ایڈووکیٹ	پیشاور
۱۶	کتابخانہ دیوان محمد باقر سجاده نشین اوچ شریف بخاری	جلال پورہ ، پیر والا ، شجاع آباد (ملتان)
۳	کتابخانہ راحت علی قزلباش	محلہ رسی وٹان ، پیشاور
۲۹	کتابخانہ رحمت	بازار ، بہاولپور
۱	کتابخانہ رحمان گل	پیشاور
	کتابخانہ رحیم جان ولد وسیم گل	تورگی ، شبقدر ، چارسدہ ، پیشاور
۳۵۰	کتابخانہ رشیدیہ	شاہدرہ ، جامع مسجد قاسمیہ ، لاہور
۷۰	کتابخانہ چشتی (محمد رضا المصطفیٰ چشتی نظامی)	کوٹلی لوہاران مغربی سیالکوٹ
۹	کتابخانہ رضا ہمدانی	پشتو آکادمی ، دانشگاه ، پیشاور
۲۳۴	کتابخانہ ریکارڈ آفس (ادارہ بایگالی)	ریکارڈ آفس ، پیشاور
۶۸	کتابخانہ سائین حیاتیان ولد سلیمان پیر عارف حسین صوابی پیر عنایت حسین از اولاد سخی بادشاہ	رسول نگر ، پنجاب

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۱۲	موسی زی شریف دیره اسماعیل خان	کتابخانه سراجیه مولانا معبد سراجی مرشد بابا
۱۲۰	محلہ گل پادشاه پیشاور اسماعیل خان	کتابخانه سردار حسین شاه ولد آغہ
۲۵	ناظر گری سکندر علی چارسده پیشاور	کتابخانه سید حسن جان
۱	پیشاور	کتابخانه سعادت علی خان
۱۵۰	۶۵ - بابر ہلاک ، سوگروں لورن	کتابخانه سعید اللہ خان مومند
۱	دانشکده ملی چارسده ، پیشاور	کتابخانه سردار کریم نواز خان
۸۹	نزد تندو محمد خان ، سند	کتابخانه سعید احمد تاج
۱۰	آستانہ دستگیر ، کیجی بیک ، سراب کویتہ (بلوچستان)	کتابخانه سعید پور (کتابخانه سادات)
۷۵	فرحت منزل ، دربار مارکیت ، پیشاور	کتابخانه سلطان الطاف علی
۲	سرگودھا	کتابخانه سلیمان اسماعیل ولد اسلام خان
۳	پیشاور	کتابخانه سلیم الرحمان (خواجہ قمرالدین سجادہ نشین دربار سیال شریف)
۱	چوک شادی پیر ، کریم پورہ ، پیشاور	کتابخانه سینٹ جان ہائی سکول
۱	اندرون کوهائی گیٹ ، پیشاور	کتابخانه سیدال مجتبی پیرزادہ اجمیری
۱	محلہ فتومندی ، آسیاہ ، علاقہ دیگر	کتابخانه سید اشتیاق حسین ولد سید فضل علی شاہ
۱	پیشاور	کتابخانه سید اشفاق حسین
۱	کوچہ خدا داد ، عقب قصہ خوانی بازار ، پیشاور	کتابخانه سید اعجاز حسین
۵	محلہ فضل حق صاحبزادہ ، یکہ توت ، پیشاور	کتابخانہ سید اکبر شاہ

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۱	باغ گل بیگم، نیا مزنگ، لاهور	کتابخانه سید پیر ولی نوشاهی
۱	هزاره، چار سده، پیشاور	کتابخانه سید رفیع الله
۴۸	مہزادہ، چار سده، پیشاور	کتابخانه سید روح الله ولد احمد الله
۷۱	۵۲ - دیوی دیال سکیم کرشن نگر، لاهور	کتابخانه سید سبط الحسن ضیغم
۱	محلہ گل بادشاہ جی، پیشاور	کتابخانه سید سردار حسین شاہ
۲	سنگو، دانشکده اسلامیہ، پیشاور	کتابخانه سید سرور شاہ
۱	محلہ گل بادشاہ جی، امامباڑہ حیدر کوچہ گل بادشاہ جی، پیشاور	کتابخانه سید شہادت حسین
		کتابخانه سید صادق حسین شاہ الجعفری
		لحسینی
۳۹	جناح روڈ، کویتہ (بلوچستان)	کتابخانه سید صادق علی
۲	سیکس روڈ، (ششم) خیابان، راولپنڈی	کتابخانه سید ضمیر جعفری
۴	ساہنپال، گجرات (پنجاب)	کتابخانه سید عاشق علی نوشاهی
۹	مہزادہ، چار سده، پیشاور	کتابخانه سید عبد الله شاہ
۵	ترناب، چار سده، پیشاور	کتابخانه سید عبد الرؤف
۱	شغالی تھانہ، مٹھرا، پیشاور	کتابخانه سید علی اکبر بادشاہ
۱	پیشاور	کتابخانه سید غضنفر شاہ
۱	مسافر تیری، مستونگ (بلوچستان)	کتابخانه سید غلام علی شاہ
۶۴	پاسنی، متنی، پیشاور	کتابخانه سید فقیر گل
۵	پیاری پایان، شب قدر، چار سده، پیشاور	کتابخانه سید کریم ولد گل کریم
۱	پیشاور	کتابخانه سید کلب عباس رضوی
۲	اسلامیہ کالج، پیشاور یونیورسٹی، پیشاور	کتابخانه سید محمد سبطین نقوی

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۱	محلہ کلفان ، پیشاور	کتابخانه سید محمد شاه بخاری
۱	نوشہ پور ، ساهنپال ، گجرات (پنجاب)	کتابخانه سید محمد شریف نوشاهی
۱	کوچہ ناظر طاہر وردی خان ، قصہ خوانی بازار ، پیشاور	کتابخانه سید مظفر علیشاہ ہاشمی
۵	پیشاور	کتابخانه سید میر احمد شاه بخاری
۳۳	شمارہ ۵۱۲۱ ، محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه سید میر سجاد حسین کاظمی
۳	محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه سید میر عابد حسین
۲۶	(حوالہ تنقیح المناظر از کتاب المناظر (ابن ہیثم)	کتابخانه سید نبی نقوی
۱	محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه سید واجد علی شاہ
۱	محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه سید واجد گل شاہ
۱	مہزادہ ، چار سدہ ، پیشاور	کتابخانه سید ہدایت اللہ
۱	راولپندی	کتابخانه سی دی آفیس
۲	بانڈ محب ، نوشہرہ ، پیشاور	کتابخانه شاہ جی
۶۰	چھوک فولاد	کتابخانه شاہ عنایت شہید
۱	لاہور	کتابخانه شکور احسن استاد زبان فارسی
۱	مشرقی بڈہ بیر ، پیشاور	کتابخانه شمس الدین
۱	مشرقی بڈہ بیر ، پیشاور	کتابخانه شمس القمر ولد خان باز
۱	رامپورہ ، پیشاور	کتابخانه شوکت علی رامپورہ
۱	باغ خرم زئی ، میان خیل ، پیشاور	کتابخانه شہباز خان
۲۸	درگہ سخی شاہ سلیمان نوری قادری ، بھلوال کھنہ ، سرگودھا	کتابخانه شیخ امیر حسین ولد پیر حسین
۱	مسجد محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه شیر پادشاہ کاظمی

نام کتابخانه و مالک آن	نشانی کتابخانه	نسخه
کتابخانهٔ صاحبزاده صنم گل مهمند	لله ٹاؤن (میان ملکوال و خوشاب)	۹۰
کتابخانهٔ ضمیر الدین	یکہ توت ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ ضمیر گل حنفی القادری	پیشاور	۱
کتابخانه طاهر علی ذاکر	پیشاور	۱
کتابخانهٔ عالمگیر شجاع	نزدیک مسجد وزیر خان ، لاہور	۱۰۰
کتابخانهٔ عبدالاحد قندھاری	پیشاور	۲
کتابخانهٔ عبداللہ جان	پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبداللہ خان	مہمند ، پیشاور	۴
کتابخانهٔ عبداللہ شاہ	مہزادہ ، چارسدہ ، پیشاور	۶
کتابخانهٔ عبداللہ ولد حریف اللہ	ماشوخیل ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبدالباری ولد عبدالمنان	مشر زئی ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبدالرحمن برھوی	ہدہ ، کویتہ ، بلوچستان	۱۳
کتابخانهٔ عبدالرحیم	مسجد مٹیشن پی ، نوشہرہ ، پیشاور	۴
کتابخانهٔ عبدالرحیم کلاچوی	دانشکدہ اسلامیہ ، دانشگاه پیشاور	۱۱
کتابخانهٔ عبدالرؤف	ترناب ، چارسدہ ، پیشاور	۶
کتابخانهٔ عبدالرؤف ولد محمد یوسف	پانام ڈھیری ، متھرا ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبدالسلام ولد محمد عمران	گورنمنٹ ہائی اسکول ، چغرمٹی ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبدالصمد افغانی	شمارہ ۴۴۹۳ ، ودیریان ، دہگری پیشاور	۱۰۷
کتابخانهٔ عبدالغفور	مسجد ٹھیکیداریان ، چارسدہ ، پیشاور	۱
کتابخانهٔ عبدالقادر	سنگمبٹ ، محلہ در پتی ، کوہات	۲
کتابخانهٔ عبدالقیوم قریشی	محلہ چینی گران ، قصہ خوانی بازار ، پیشاور	۳
کتابخانهٔ عبداللطیف (دکتر -)	لاہور	۳۵

نام کتابخانه و مالک آن	نشانی کتابخانه	نسخه
کتابخانه عیدالله خان	پیشاور	۱
کتابخانه عربیه جامعہ صدیقیہ	گاکھڑا ، پهلروان ، سرگودھا	۱
کتابخانه عزیز احمد	مریم زئی ، پیشاور	۲
کتابخانه عزیزالدین احمد	پیشاور	۱
کتابخانه عزیزیه	ایت آباد ، محلہ ملک لوہر پورہ	۵۰
کتابخانه عصمت اللہ	مانیری ، صوابی ، مردان (سرحد)	۵۴
کتابخانه عظیم اللہ خان	پیشاور	۱
کتابخانه علامہ عتیق فکری	ملتان	۲
کتابخانه علما آکادمی	نزدیک شاہی مسجد ، لاہور	۷۰
کتابخانه علی چودھری (دکتر -)	گوجرانوالہ	۲۰
کتابخانه علمیہ خاندان سرھندی مجددی	تندوساین داد (سندھ)	۵۱
کتابخانه عمر دین اعوان		۱
کتابخانه عمومی پنجاب (پبلک لائبریری)	عقب عجائب گھر (فہرست چاپ شدہ) لاہور	۲۰۰
کتابخانه عمومی خیر پور میر (پبلک لائبریری)	خیر پور میر ، سندھ	۲۵۰
کتابخانه عید محمد	محلہ جنگی ، قصہ خوانی بازار ، پیشاور	۳
کتابخانه غلام احمد	شیخان ، پیشاور	۱
کتابخانه غلام رسول	الحجمن اصلاح المسلمین ، پندی بہتیاں	۵
کتابخانه غلام سرور شاہ	پیشاور	۱
کتابخانه غلام قادر سہتی	پیشاور	۱
کتابخانه غلام محمد اختر پیشاوری (چترالی)		۱
کتابخانه غلام محی الدین	پیشاور	۱

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۳	پیشاور	کتابخانه* غلام مصطفی ثاقب
۱	پیشاور	کتابخانه* غلام لبی سده زئی
۴	پیشاور	کتابخانه* فارغ بخاری
۵	گورنمنٹ ہائی اسکول ، چغرمٹی پیشاور	کتابخانه* فاروق احمد
۱	محلہ* دفتر بندان ، علاقہ گنج ، پیشاور	کتابخانه* فقیر حسین
۱	کوهات	کتابخانه* فیاض حسین نجفی
	محلہ* قاضیان ، بہاولپور	کتابخانه* فیض (گنجینہ* فیض) بدلوی محمد فضل اللہ
۱	چغرمٹی ، پیشاور	کتابخانه* فیض القادر ولد فضل قادر
۵۱	پرمولی ، مردان (سرحد)	کتابخانه قاضی حبیب الحق
۱۸	پیشاور	کتابخانه* قاضی عبداللہ
۷	روستای ذرویش ، ہزارہ	کتابخانه* قاضی شمس الدین
۱۳	حسن ابدال ، کیمبل پور	کتابخانه* قاضی عبدالقیوم
۵۰۰	دارالاحسان ، سالاروالہ (سرگودھا)	کتابخانه* قرآن علی
۲	محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه* کفایت حسین شاہ ولد آغا علی رضا شاہ
۱	پیشاور	کتابخانه* کمفلی علی ذاکر
۱۰۰	کوٹری کبیر ، ۱۶۰ میلی حیدر آباد ، سندھ	کتابخانه* کوٹری کبیر
۳	اسلام آباد	کتابخانه* گل حنیف (دائرکٹر فارن آفیس)
۱	پیشاور	کتابخانه* لالہ گل خان
۵۷	باغی بند پایان ، چار سده ، پیشاور	کتابخانه* لطف الرحمن قریشی
۱	ارمہر پایان ، پیشاور	کتابخانه* لطف اللہ

نام کتابخانه و مالک آن	نشانی کتابخانه	نسخه
کتابخانه [*] لیاقت علی خان	کاکشال ، پیشاور	۹
کتابخانه [*] محتشم الدین	پیشاور	۱
کتابخانه [*] محمد احمد صاحب	لاهور	۲۰
کتابخانه [*] محمد اسرار ولد عبدالمنان	مید گڑھی دولت زئی ، گری کیوره ، مردان	۲
کتابخانه [*] محمد اسحاق محمودی (مولانا)	کلاچی ، دیره اسماعیل خان	۱۰
کتابخانه [*] محمد اسرار الدین ولد مولانا شمس الدین	چغرمٹی ، پیشاور	۳
کتابخانه [*] محمد اسلم استاد (تاریخ)	ان ۹۵- سمن آباد ، لاهور	۴۵
کتابخانه [*] محمد اعظم خان مهمند	مکان نمبر ۳۳۳ ، محلہ ٹره ، سرکی دروازہ پیشاور	۱
کتابخانه [*] محمد انور	محلہ حاجی آباد ، چار سده روڈ ، پیشاور	۴۰
کتابخانه [*] محمد ایوب قادری	نارتھ ناظم آباد ، کراچی - ۳۳	
کتابخانه [*] محمد جمیل	پیشاور	۲۵
کتابخانه [*] محمد تقی کاظمی (ریاست)	موزه لاهور (عجایب گھر ، لاهور)	۱
کتابخانه [*] الحاج مولانا	مقام مینی ، مردان (سرحد)	۴
کتابخانه [*] محمد زمان قندهاری		۱
کتابخانه [*] محمد شاه بخاری ابن آغا کریم شاه بخاری	محلہ کلغان ، پیشاور	۱
کتابخانه [*] محمد شاه ولد رحمت شاه	چغرمٹی تھانه ، متهرا ، پیشاور	۵
کتابخانه [*] محمد شمیم	فقیر آباد ، پیشاور	۲
کتابخانه [*] محمد شمیم قریشی	دانشیار گورنمنٹ کالج ، پیشاور	۱۴
کتابخانه [*] محمد صادق (شیخ الفقہ -)	جامعہ عباسیہ ، بہاولپور	۵۵

نسخہ	نشانی کتابخانہ	نام کتابخانہ و مالک آن
۸	برج ناصر خان ، کافور ڈھیری ، پیشاور	کتابخانہ* محمد صالح
۷۷	فیصل کالونی مسجد پھولون والی	کتابخانہ* عبدالقدوس
۱	پیشاور	کتابخانہ* محمد عظیم خان
۱	کلی رود لین ، لورالای ، بلوچستان	کتابخانہ* محمد علی آخوند زادہ
۱		کتابخانہ* محمد عمر (نبیر ملا)
		کتابخانہ* محمد فاروق بنوری ولد سید فضل
۵	جامع مسجد ، دربار مخدوم جہانیاں	کتابخانہ* محمد فیض احمد
۱۵۱	دارالعلوم غوثیہ ضیاء القرآن ، جامع مسجد محمدیہ کرنی راولپندی	کتابخانہ* محمد گل خان قادری
۲۰۰	جہگیان ناگران ، ملتان روڈ ، لاہور	کتابخانہ* محمد مختار حق
۱	بازار مین ، جہانگیر پورہ ، پیشاور	کتابخانہ* محمد مشتاق
۱	پیشاور	کتابخانہ* محمد نسیم
۱	پیشاور	کتابخانہ* محمد نواز خان
۱	پیشاور	کتابخانہ* محمد نواز گل سیٹھی
۱	پیشاور	کتابخانہ* محمد یار
۵۰	بہیرہ ، بھلوال ، سرگودھا ، پنجاب	کتابخانہ* محمدیہ غوثیہ (مولانا پیر کرم شاہ الازہری) مدرسہ دارالعلوم محمدیہ غوثیہ
۱	مریم زئی ، داکخانہ مریم زئی ، پیشاور	کتابخانہ* محمود خان
۳	گورنمنٹ ہائی اسکول ، شیخان ، پیشاور	کتابخانہ* مختار علی
۲۲	اگرہ ، قصبہ* ہالا ، نواب شاہ ، مند	کتابخانہ* مخدوم محمد داود بن مخدوم عبد اللہ

نام کتابخانه و مالک آن	نشانی کتابخانه	نسخه
کتابخانه* مدرسه* اعزاز القرآن حنفیه	مانسهره ، هزاره	
کتابخانه* مدرسه* امداد العلوم	فتح الله ، کیمبل پور (پنجاب)	۱۳
کتابخانه* مدرسه* تعلیم القرآن	حسن ابدال ، کیمبل پور	۷
کتابخانه* مدرسه* دارالعلوم نصیریہ	مستونگ (بلوچستان)	۳
کتابخانه* مدرسه* ربانیہ	مدرسه ربانیہ ، بھوئی گار ، فاروقیہ ، تاکسلا	۲۰۰
کتابخانه* مدرسه* رکن الاسلام	حیدر آباد ، سندھ	
کتابخانه* مدرسه* سراج العلوم (مولانا عبد الکریم صدر)	روستائی بیر ، لارکانہ ، سند	۸۰۰
کتابخانه* مدرسه* عربیہ	ملتان	
کتابخانه* صباح الدین حدیث محمدیہ	مسجد عید گاہ ، دہ بہادر ، پیشاور	۱
کتابخانه* مصطفیٰ علی ضیغم	کوچہ* مروی ہا ، پیشاور	۱
کتابخانه* معلم محمد حسین	کوچہ* پوستین دوزان ، علاقہ کابلی ، پیشاور	۲
کتابخانه* معین الدین قریشی	پیشاور	۱
کتابخانه* مقدار الدین شاہر	مسجد پھوڑ گراں ، چوک ناصر خان ، پیشاور	۸
کتابخانه* ملا احمد جان قندھاری	چمکنی ، پیشاور	۱
کتابخانه* ملا احمد علی شیرازی	پیشاور	۱
کتابخانه* ملا بدر الدین ننگرھاری	پیشاور	۱
کتابخانه* ملا شیر محمد شیرازی	پیشاور	۱
کتابخانه* ملا غلام محمد بربری	پیشاور	۱
کتابخانه* ملا فصیح اللہ	پیشاور	۱

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۳۵۰	۱۸ میلی حیدر آباد ، سند	کتابخانه ملاکات یار
۱		کتابخانه ملا گل زمان بجوڑی
۱	پیشاور	کتابخانه ملا جمیل سدو زئی
۱	ده بهادر ، پیشاور	کتابخانه ملا محمد زوین
۱		کتابخانه ملا نجیب الله کومزی
۱		کتابخانه ملا نعیم قندهاروی
۱	ده بهادر ، پیشاور	کتابخانه ملا واحد گل
۱	پیشاور	کتابخانه ملا وحید الدین بدخشانی
۲		کتابخانه ملا وحید الدین پیشاوری
۱	مستونگ (بلوچستان)	کتابخانه ملک تاج محمد
	بدهوڑ ، چک شماره ۱۵ شمالی ، بهلول سرگودھا (پنجاب)	کتابخانه ملک محمد صدیق
۲	ملک منزل ، کوچہ ناظر طاہروردی خان ناصر ، پیشاور	کتابخانه ملک ناصر علی خان ناصر
	اسماعیلیہ کالونی ، ای - ۳۹ - پلاقی نوم گاردن ایست کراچی	کتابخانه ممتاز علی
۱	شمس آباد ، مستونگ (بلوچستان)	کتابخانه منشی عبد الصمد
۲	کوهات (سرحد)	کتابخانه منظر علی ذاکر
۳۵	لاہور	کتابخانه منظور احسن عباسی
۳	الاحسان ، دہل پھاتک ، ملتان	کتابخانه موج محمد خان کوثر (وکیل داد گستری)
۱	حریان گڑھ ، متھرا ، پیشاور	کتابخانه مولاداد خان
۵۵	نزد جهانیان ، ملتان	کتابخانه مولانا الله بخش صوفی
	جامع مسجد فتح پور نون ، چک شماره ۱۵ شمالی بهلول ، سرگودھا (پنجاب)	کتابخانه مولانا حافظ محمد عبد الله

نام کتابخانہ و مالک آن	نشانی کتابخانہ	نسخہ
کتابخانہ مولانا رحمت اللہ	بیرو سکڑ ، امباڈھیر ، چار سدہ ، پیشاور	۵
کتابخانہ مولانا سیف الرحمان	ڈگ بیسود ، نوشہرہ ، پیشاور	۲
کتابخانہ مولانا شاکر اللہ	مسجد اکبر پورہ ، پیشاور	۲
کتابخانہ	سرگودھا	
کتابخانہ مولانا عبدالعزیز	قریہ اچر محلہ عزیز آباد خٹک ، پیشاور	۱
کتابخانہ مولانا عبدالغفار	تھکال بالا ، پیشاور	۳
کتابخانہ مولانا عطاء اللہ بهوجیانی	جھلم (پنجاب)	۴
کتابخانہ مولانا غلام اعظم	بہلول ، سرگودھا	۴۵
کتابخانہ مولانا غلام سدید الدین	دربار عالیہ مروہ (مرولیانوالہ)	۵۰
کتابخانہ مولانا غلام محمد گھولوی	مہر منزل ، کوچہ شیخ الجامع ، بہاولپور	۲۴۰
کتابخانہ مولانا فضل اللہ	بہاولپور	۱۹
کتابخانہ مولانا فضل مولی	نحتی ، داد زئی ، پیشاور	۲
کتابخانہ مولانا محمد حسین مورتری	بلوچستان	۱
کتابخانہ مولانا محمد نذیر	پیاری بالا ، شب قدر ، چارسدہ ، پیشاور	۱
کتابخانہ مولانا محمد ہاشم شمس	حیدر آباد ، سند	۴
کتابخانہ مولانا مفتی محمد صادق (گنجینہ صادق)	بہاولپور	۵۶
کتابخانہ مولوی احمد علی پیشاوری		۱
کتابخانہ مولوی خلیل اللہ	محلہ سید آباد ، پیشاور	۱
کتابخانہ مولوی رحیم خان		

نسخہ	نشانی کتابخانہ	نام کتابخانہ و مالک آن
	مسجد جامع آبادی جلال ، چک شاہہ ۱۵ شالی ، بھلوال (سرگودھا)	کتابخانہ مولوی عبدالحق
۲	مسجد شان اسلام ، بیرون دبگری گیت ، پیشاور	کتابخانہ مولوی عبدالغفور
۷	مستونگ (بلوچستان)	کتابخانہ مولوی عبدالغفور محمد شہی
۱		کتابخانہ مولوی عبیداللہ زاخیلی
۵	تازہ دین کنڈی ، نوشہرہ ، پیشاور	کتابخانہ مولوی فضل ربی
۳	ڈاک بیسود ، نوشہرہ ، پیشاور	کتابخانہ مولوی نور خان
		کتابخانہ مہربان شاہ
	ہرل ، سیم والہ نالہ ، بھلوال ، سرگودھا	کتابخانہ مہر میان منظور احمد ولد مہر صوفی شاہ محمد
۵	ماشو خیل ، پیشاور	کتابخانہ میان محمد
۱	پیشاور	کتابخانہ میان محمد
۳۱	مدرسہ حایت الاسلام ، خلیجی کند خیل متہرا ، پیشاور	کتابخانہ میان محمد جان
۶	بہاولپور	کتابخانہ میجر شمس الدین محمد
۶	شمس آباد ، مستونگ (بلوچستان)	کتابخانہ میرزا عبدالقیوم
۱	پیشاور	کتابخانہ میرزا برکت علی قزلباش
۷	مستونگ (بلوچستان)	کتابخانہ میر شیر علی خان غزکی
۱۹۰	بہاولپور	کتابخانہ میر صادق (گنجینہ) میر صادق
۱	شہداد کوت (بلوچستان)	کتابخانہ میر عطاء اللہ خان مگسی
۱	مستونگ (بلوچستان)	کتابخانہ میر غلام مرتضی محمد شہی
۲	گورنمنٹ ہائی اسکول شیخاں ، پیشاور	کتابخانہ نذیر احمد

نسخه	نشانی کتابخانه	نام کتابخانه و مالک آن
۹۱	کاکشل ، پیشاور	کتابخانه [*] نقشبندیہ (سعد الله خان)
۴۰	خانیوال ، ملتان	کتابخانه [*] نواب زاده احسن علی خان
۲۱	احمد پور شرقیہ ، بہاولپور	کتابخانه [*] نواب صاحب
۱	محلہ گل پادشاہ جی ، پیشاور	کتابخانه [*] نورالحق
۳۵	مردان (سرحد)	کتابخانه [*] نواب هوتی (نواب زادگان هوتی)
۱	شاہ بیگ گاون یحیی روڈ ، پیشاور	کتابخانه [*] نور الہادی
۱	پیشاور	کتابخانه [*] نور محمد اعوان
۱	پیشاور	کتابخانه [*] نور محمد خان کاکڑ
۱	بربرکندی ، امیر خیل ، متہرا پیشاور	کتابخانه [*] نوشاد ولد شمشاد خان
۱	پیشاور	کتابخانه [*] ولر خان داودرفی
		کتابخانه [*] ولی خان ولد شرف الدین
۱	چغرمٹی ، پیشاور	یمینی (آغا یمینی خان لاہوری)
۲۵	اسلام پورہ سعدی روڈ ، لاہور	

The variety of Persian literature covers a period of full one thousand years and it is therefore vital for research in Pakistan's history and culture as well as for its relations with the neighbouring countries. Over these ten centuries, Pakistan boasts some of the first and or best books on Sufism, Quranic commentary, language, history, administration, medicine and poetry.

The Ganjbakhsh Library of the Iran Pakistan Institute of Persian Studies, established in 1970, treasures approximately 8,000 manuscripts—65 percent in Persian, 25 percent in Arabic and 10 percent in Urdu, Panjabi, Sindhi, Pashto and Turkish. Although the youngest, it ranks as the third largest library of manuscripts in Pakistan. The Panjab University Library has approximately 18,000 (including a collection of 10,000 in Sanskrit) and the National Museum of Pakistan is reported to hold 11,000 manuscripts.

The Library has published so far three volumes of the detailed "Catalogue of the Manuscripts in the Ganjbakhsh Library of the Iran Pakistan Institute of Persian Studies". The fourth Volume is also ready and the four volumes describe in detail approximately 2612 manuscripts. The handlist of all the manuscripts is also ready for the press.

I hope that the Ganjbakhsh Library and the libraries I have seen as well as those not visited during my rather short stay in Pakistan will serve well to enrich Pakistan's History and Culture and enlighten the Common Cultural Heritage of Iran and Pakistan.

Islamabad, Pakistan
12th March 1977

Mohammad Hossein Tasbihi

In the Name of God, the Beneficent, the Merciful

LIBRARIES IN PAKISTAN TREASURES OF NATIONAL HISTORY AND CULTURE

I have been serving in Pakistan as the Librarian of the Ganjbakhsh Library of the Iran Pakistan Institute of Persian Studies for the last six years. My research activities outside the Ganjbakhsh Library have taken me to libraries, colleges, universities, religious schools, shrines, historical sites and social gatherings all over the country. My conclusions are that in order to carry out a first hand research in Pakistan's history and culture, one must be in Pakistan and that the existing libraries—private, public and government—are one of the richest resources for the task.

I have personally visited 265 libraries. My estimates, preliminary in nature, show that these libraries treasure some 150,000 manuscripts. Of these, 60 percent are in Persian, 25 percent in Arabic and 15 percent in Urdu, Panjabi, Sindhi, Pashto, Balochi, Turkish and Sanskrit, and a few in English. While the Arabic is confined to religious matters and a few Islamic sciences, Persian covers wide and varied fields, both in prose and poetry. It has left hardly any subject. The only exception, as far as I know, is modern technology and that it lags behind modern sciences by some 200 years. The 15 percent of the Pakistani and other languages are also varied, but on a much smaller scale.

PUBLICATIONS OF THE IRAN PAKISTAN INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES

1. Catalogue of the Manuscripts in the Ganj-bakhsh Library of Iran Pakistan Institute of Persian Studies, Volume I, by Mohammad Hossein Tasbihi.
2. Life and Works of Shaikh Baha al-Din Zakariyya Multani with supplement of Khulāsāt al-Arifin, edited and composed by Dr. (Mrs.) Shamim M. Zaidi.
3. Catalogue of the Manuscripts of Khawaja Sana Allah Kharabati by Mohammad Hossein Tasbihi.
4. Two Twin Calendars, Two Old Years and Only One City by Dr. Ali A. Jafarey.
5. Masnavi Mehr-o Māh by Jamali Dehlavi, introduction & annotation by Sayyid Hossamoddin Rashedi.
6. Shish Jihat, A Persian Hexagon by Rup Narayan, edited by Dr. Ali A. Jafarey.
7. Dad-i-Sokhan by Siraj al-Din Ali Khan Arzu, edited & annotated with an introduction by Dr. Sayyid Muhammad Akram.
8. Contemporary Persian Poets of Pakistan, Volume I, From Girami to Irfani by Dr. Sayed Sibte Hasan Rizvi.
9. Persian Studies in Pakistan by Dr. Ali A. Jafarey.
10. A History of Iran Pakistan Medical Relations by Prof. H. Nayyer Wasti.
11. Catalogue of the Manuscripts in Ganj-bakhsh Library, Volume II by Mohammad Hossein Tasbihi.
12. Persian Poetry in Baluchistan by Dr. Inamul Haq Kausar.
13. Rajtarangini (A History of Kashmir), edited & annotated by Dr. Sabir Afaqi.
14. Risalah-i-Qudsiyyah by Khwaja Mohammad Parsa, edited and annotated by Malik Mohammad Iqbal.
15. Libraries in Pakistan by Mohammad Hossein Tasbihi.
16. Catalogue of Manuscripts in the Ganj-bakhsh Library, Volume III by Mohammad Hossein Tasbihi.
17. Pak-Iran, a Common Culture by various Scholars.
18. Riaz al-Arifin edited and annotated by Sayyid Hossamoddin Rashedi.
19. Modern Trends in the Persian Language by Prof. A. Shakoor Ahsan.
20. Persian Poems of Shibli Nu'mani, edited and annotated by Dr. Mohammad Riaz.
21. Qiran al-Sa'din, by Amir Khusrau Dehlavi, Introduction by Prof. Ahmad Hasan Dani.
22. Jawahir-al-Ulia (Text).
23. Jawahir-al-Ulia (Introduction)

Name : Libraries of Pakistan.
 Author : Mohammad Hossein Tasbihi.
 Foreword : Dr. Ali A. Jafarey, Director, Iran Pakistan Institute of Persian Studies.
 Introduction : Author.
 Publishers : Iran Pakistan Institute of Persians Studies, F 6/3, 4th Street, 34th House, Islamabad—Pakistan.
 Press : Ripon Printing Press, Ltd., 4 - Lake Road, Lahore. Tel: 52451.
 Size : 24 × 17 cms.
 Paper : 90/gr. White, Packages Limited, Lahore—Pakistan.
 Typist: : Abdul Rashid iben Abdul Latif of the Iran Pakistan Institute of Persian Studies.
 Calligrapher : Sayyed Anwar Hossein "Nafees Raqam".
 Date : February 1977.
 Price : 55 Pakistan Rupees.

Rights of Publication Reserved by the Author and Publishers.

**A Publication of the Iran Pakistan Institute of
Persian Studies**

Serial No. 23

CATALOGUE AND BIBLIOTICS

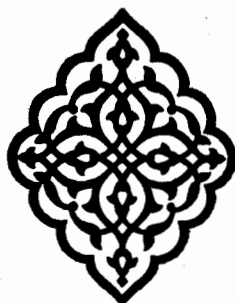
Serial No. 5

LIBRARIES OF PAKISTAN

Volume I

BY

MOHAMMAD HOSSEIN TASBIHI

IRAN PAKISTAN INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES

ISLAMABAD — PAKISTAN

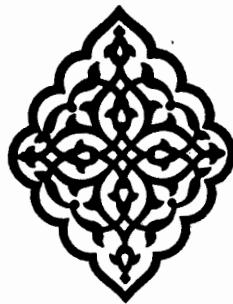
1977

LIBRARIES OF PAKISTAN

Volume I

BY

MOHAMMAD HOSSEIN TASBIHI

IRAN PAKISTAN INSTITUTE OF PERSIAN STUDIES

ISLAMABAD — PAKISTAN

1977

